

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
9 C
25

321

68
9
C
25

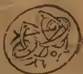
LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM

TOMVS TERTIVS.

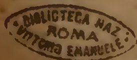
Cum Indice duplici, vno capitum,
altero vocum & rerum,
locupletissimo.

Romulj Paradisij.

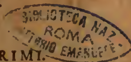
LVGDVNI,
Apud hæredes Iacobi Iuntæ.
M. D. LX.

ELENCHVS,

SIVE INDEX BREVIS EORVM, QVAE CAPITIBUS singulis toto continentur volumine.

CAPITA LIBRI VICESIMIPRIMI.

Dam

CAPITA LIBRI VICESIMISECVNDI.

CAP

CAPITA LIBRI VICESIMITERTII.

Qui

CAPITA LIBRI VICESIMIQVARTI.

& nauium incendio ab Troianis mulieribus. Cothones, vel Cothi. Sios dici deos. cap.v

Nomina item à virtute, felicitate, moribus, ac variis producta euentibus. Varius, qui:itē nothus. Nothiæ pecuniæ. Ciceronis loc⁹. ex Epistolis de Pene. Lamyrus quid, & diadema. De Casandra & Achille pluscula, & patria eiusdē Phthia. Venox vnde. Caudex, & codex. Excodicare. Ablaqueare. Regilliani historia. De Thetide nonnulla, bis. cap.vi

Super Euripide, & Archelao paucula, & Cylone. Plutarchi locus malè tralatus restituitur. Pulchritudo cur mirè afficiat vnūquenque. Omne pulchrū esse item bonum. καλὸν vnde dicatur. Diotimę pręceptum. Quintiliani locus illustratur. Pulchritudinis species. cap.vii

Quo pacto à corporea fugiendum pulchritudine. Qui plurimum terrena mirentur & ament. cap.viii

Platonicorum laus. Pulchritudinis commendatio, cum muliercularum sugillatione. Iuuenalis illustratur, & restituitur Plutarchi locus ex vita Catonis Vticensis. Certamina de pulchritudine. Tenediarum venustas præsignis. Chrysophori mulieres quæ intelligantur. Item certamina muliebris temperantiæ & œconomiæ. cap.ix

De Euripide quępiam haud inuenusta. De Græco penu pręcerpta potissimum. Scandia quid. Esterincæ canes, vel trapezei. Palinthus. cap.x

Persarū legati quo pacto ab Alexandro dimissi. Soles duos, neque item regna duo patitur mundus. Cælum quis furnum dixerit, homines autem carbones. cap.xi

Solis descriptio, & cur dicatur Phaëthon. De Eridano. Ouidij locus restituitur. Solis magnitudinē non rectè metiri Epicurū argumento oculorum. Sol cur oriēs aut occidens maior visatur, & remotior. Virgili⁹ illustratur. Discus & solos quid, & abacus. Solis cursus per zodiacum. Anni ratio, & bisexti. Signorum zodiaci inæqualitas. Dodecatemorion. cap.xii

Falso Epicurum opinari, astra quum oriantur, accendi, quum occidant, extingui. cap.xiii

Solis præcipuæ laudes. Briarei allegoria. Archimedis laus. An fatendum sit, solem calere. An cęlum sit igneum. Parhelia, & anthelia qua contingant ratione. cap.xiiii

Cælum item esse ignem in quo tria sint, calor, lumen, vitalis humor. Tollitur ex Plinio obscuritas, item Martiano & Aristop

CAPITA LIBRI VICESIMIQVINTI.

CAPITA LIBRI VICESIMISEXTI.

CAPITA LIBRI VICESIMIOCTAVI.

rum

CAPITA LIBRI VICESIMINONI.

Perd

FINIS.

INDEX EORVM QVÆ SCITIVS ENARRATIVS-QVE EXPLICANTVR IN DIVERSIS OBSERVATA AVTHORIBVS,

EX LIBRO XXI.

EX LIBRO XXII.

Qua

EX LIBRO XXIII.

EX LIBRO XXIIII.

EX LIBRO XXVI.

Ouidius

EX LIBRO XXVII.

EX LIBRO XXVIII.

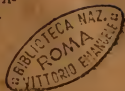
Seruij

EX LIBRO XXIX.

Reſtituunt

FINIS.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS LECTIONVM ANTIQVArum Lodouici Cælij patrui, ad dominum Antonium Campum ciuem Rhodigij, Præfatio vicesimaprima.

Beatam ciuitatem, quæ sapientum consiliis rectè gubernetur, doctissimorum antiquorum sententia comprobatum esse, nemo est qui ambigat: quum felicem illam dixerint eius dominis aut philosophantibus, aut philosophis dominantibus: vtpote qui rationabili mentis intuitu inducti, quæque innoxiæ probitati dissona fuerint, proficua sint, an nocua perscrutati, solam veritatis tutelam aucupati confoueant: cuius claritate subiectorum mentes illustratæ, de facili conquiescunt. His libenti adhæsi animo, quos patriæ patres dicere non abnuentes, consequuti eorũ iudicium, vnanimes conquiescunt. Quorum consortio te probissime Antoni Campe ascriptum cognoscens, qui & priuatorum negotiorum factura & publicorum magistratuum administratione, quibus viros ostendi iudicatum est apud omnes tantæ authoritatis haberi, vt eorum animos in te pernimis allexeris, naturali quodam (vt sic dicam) innato impetu, tanta affectu me deuinctum reddidisti, vt tibi semper deditissimus, nihil in me habeam quin in tuæ probitatis commodũ cedere destinauerim. Quod & si tenuioris meæ fortunæ paruitate saginatè tibi palàm facere nequeam, antiquum id olfactus adagium, Mola quidem sal litant, qui non habent thura: in huius certioris certitudinis vadimonium volumen hoc vigesimum primum literatissimi patrui mei maximis vigiliis primò elucubratum, pòst castigatissimè reformatum tui inscriptione ædendum curaui. Quòd & si munusculum quidem pauxillum sit tibi tamen gratissimum fore non dubito: qui ab humanioris literaturæ principia adeptus, talis euasisti, qualem te nunc nostra cognoscit respublica. Id igitur lubenti accipies animo, neque tibi de litum, doctissimique tui præceptoris nepotem fouendum cura. *Vale.*

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI VIGESIMVS-PRIMVS.

Cur sexus vterque minus in plantis distinguatur. Cur Iupiter dicatur mas & fœmina. De Proteo nonnihil. Iupiter physicus qui. Cur Herceus Iupiter oculorum trium. Iupiter imperator. Pentapylon Iouis. Arbores in quo similes habeātur insectis, & quo differant. Insecta cur si dissecentur viuant, sed non diu. Cingere arborem quid sit.

CAP. I.

CAETERVM quia huc producti sumus, cum Platonicis ita possumus contemplari. Masculina virtus & fœmina, id est generandi & concipiēdi, quæ in animalibus sunt discretæ, coniunctæ in plantis sunt in eodem plantæ corpore: ob hoc duntaxat, quia natura plantæ ita est inserta cōmuni naturæ, sicuti plantæ corpus communi corpori. Vis autem masculina & fœminina ad naturam pertinentes coniunctæ sunt in vniuersali natura, quāuis in aliis separatæ. Sicut visus, vbi perfectus est, vim perspicacem habet, cum illuminante coniunctam: similiter intellectus. Sic Orpheus naturam mundanúmque Iouem marem vocat & fœminā, eodem modo & Mercurius. Hac ratione aëris animam Iouem Iunonémque appellans. Nam & physicum Iouem, quum dicebant, vti prodit Theon, aëra intelligi volebant, quādo vt astruūt Stoici, hic est, ὁ διὰ πάντων διήκων, id est per omnia cōmeās. Hunc & Protea dixere nonnulli quod innuit Homerus quum ait,

γίγνετο δ' ὑγρὸν ὕδωρ καὶ δένδρεον ὑψιπέτηλον,

καὶ

καὶ πῦρ.
Est vtique hic omnium fons. Sed redeo vnde sum digressus. Animam terræ non solùm Cererem dicunt, atque Vestam: sed etiam Plutonem cum Proserpina coeuntem. Sic verò hæc allegoriam habent, veluti & illud, Iouem tribus insignem oculis, quorum vnus modò foret in frõte, reliqui vti assolet. Priamum fuisse patrium Deum, id est πατρῷον, in aulæ hypethro, id est subdiali portione, ad cuius arã capto Ilio defugerit: quod Pausanias scribit. Eius simulacrum est mox Argos tralatum à Sthenelo Capanei filio. Trium oculorum ratio prouidentiam continet triplicem: nam cælo imperare creditur, sed & apud inferos ab Homero, Ζεύς τε καταχθόνιος dicitur καὶ ἐπαινὴ Περσεφόνεια. At Aeschylus Euphorionis etiam in mari Iouem vocat. Illud commonuero, esse qui Hercium Iouẽ non à valle[...] quod coleretur, nuncupatum astruant, vti ferè creditur, sed ab arcendo, quoniam mala putaretur arcere, proindeque flatilem non admittere. Hercion pro domo accipi, adstauit Sophoclis interpres. Nec obiter præteriero, ex Prænestina vrbe transuectum Iouis imperatoris signum, inque Vrbis regione octaua collocatũ. Sed in Palatina regione Pentapylon Iouis arbitratoris fuisse legimus. Sed à diuerticulo repeto fabulam. Coniunxit verò natura sexum vtrunque in plantis, quia nequit hæc ad aliam coeũndi gratia progredi: [...] alter præualeat, túncque appropinquare plantam necesse est. Verùm quia in vitales rationes volentes incidimus, id obiter insertum huic parti attexemus. Plantas eatenus consimiles entomis videri, quatenus vt entoma, siue insecta, intercisæ viuunt. Eius ratio, inquit Thomas, reddi potest, quoniam eis insit anima actu quidem vna, potentia verò plures. Hoc tamen differre deprehẽduntur, quod entoma præcisa consectaque viuunt quidem, sed non perdiu: cuius ratio [...]lens. Nam si perdurare diutius deberent, organa illis diuersa forent necessaria, vt os & stomachus: quod non fit. Neque enim habere possunt in qualibet corporis portione principium, quo nutrimentum admittant: imóque nec perseuerare affecta diutius queunt. At plantæ rescissæ viuunt diu, quoniam in qualibet ferè parte potentia & virtute germen habent ac radicem. Hoc verò in nodis fit, propterea durant, quia trahere alimentum valent: gignũt quoque, quũ germinãdi insita sit vis. Cingi arborem obiter intelligi volueré

antiquiores, vbi quis nocumenti proposito per ambitum delibrasset corticem, quo intermoreretur planta.

Climatericos annos à Ptolemæo haudquaquam probari. CAP. II.

SCribit verò in Noctibus Atticis Gellius, obseruatum in multa hominum memoria expertúmque, senioribus plerisque omnibus sexagesimumtertium vitæ annum cum periculo & clade aliqua venire aut corporis morbíque grauioris, aut vitæ interitus, aut animi ægritudinis. Hunc item annum appellari tradit climactericum, id est gradariũ vel scansilem. Cuius mentionem quoque in Epistola ad Caium Nepotem Augustus fecerit. Proinde vitæ breuioris vnum id esse argumentum, colligũt ex doctioribus plerique. Siquidem author Iulius Maternus est, propter ea sexagesimumtertium annum ætatis præcipuè videri periculis insignem: quoniam numerus vterque, septem & nouem, qui decretorij maleficísque sint, & ad vitam succidendam pollentes, in vnum quasi confluant: nouies enim septem, & septies nouem sexagintatres efficiunt, & ob id climactericus præcipuè annus is vocatur: quia à septimo incipiẽs, vitã hominisquasi per gradus quosdã agat. Ita & quinquagesimusquartus, & alij minores climacterici nuncupãtur, quoties aut per septẽ aut per nouem consurgunt. At ipsa porrò hæc respectare Senecæ illud videtur ex septimo De beneficiis: Sic, inquit, in hoc studio multa delectant, pauca manent: licet nescias, quæ ratio Oceanum effundat, ac reuocet: quare septimus quisque annus ętati signum imprimat. Cæterùm illud grauissimè adnotandum, altiúsque omnino menti imprimendum, summis quidem viris rationes hasce numerales arrisisse plurimũ, proptereáq; plurium voluminibus insertas. At astrologorũ princeps Ptolemeus, atque in ea decuria prudẽtissimus, ex asse placita eiusmodi reiecisse atque allicisse, animaduertitur. Quãdo sua se dogmata perscripturum pollicitus, id se prę̨staturum ait, non per partes & numeros inefficaces, & causæ rationem non habentes, quæ superfluè multi, nulla ad persuadendum ratione fabulantur. Nam quum numeros dicit, dodecatemoria significare deprehenditur, & qui climatericos annos ex numerorum obseruatione sola conficiunt, vt enneadicos & hebdomadicos.

Qui

Quibus constet sanitas, quibus ve consurgant morbi. Cur tam longæui ante diluuium. Cur Cyrnij macrobij. Mellis præstantia in producenda vita. Democriti historia. Manna quid. Proegumena in morbis quid, & catarchōta: item accessio, & paroxysmus. Hygienus qui. Item gymnastes, ac pædotriba.

CAP. III.

SAnitatem, Alcmæon scribit, isonomia contineri, hoc est æquabilitate facultatum quarundam, humecti videlicet, calidi, sicci, frigidi, amari, dulcis, & id genus aliarum. Quòd si monarchia se in is ostentarit aliqua, tunc verò cooriri morbos, & mox consequi interitum. Diocles ægritudinum plurimas innasci ex elementorum in corpore anomalia scribit, καὶ τοῦ καταστήματος. Erasistratus in alimenti copiam & cruditates corruptionésque morborum causas reiecit, quippe moderationem & αὐτάρκειαν, id est sufficientiam esse sanitatem. Obseruatum in Galeni thesauris, Similarium quas vocant partium sanitatem, calidi, frigidi, humidi & sicci symmetria constare: quod verbum Latinè commensum dicas vel etiam conuenientiam. Instrumentalium verò, similarium coaptatione ac responsu, numero, magnitudine, figura. Vbi verò tectum ac summum incrementum, id est (vt nuncupant Græci) ἀκμὴν, indepta fuerint corpora, mox arescentibus nimio plus vniuersis, reddimur planè macilentiores & rugosi quoque. Qui sanè status animalis appellatur senium: cuius analogum in plantis dici αὔανσις solet siccitate moriens & ipsa. Quæ genitis interitum præstruit insita vi. Est & alterum ex substantiæ ipsius fluore, ob caloris potestatem inductum exsuperans malum ac ineuitabile: vnde citra docentem ingenerantur cunctis escæ ac potus desideria, instaurandis quæ per momenta euanescunt. Sicca restituit cibus, humecta verò potus. Accedit his spiritus reciprocatio & arteriarũ pulsus, quis aëream igneámque substãtiã insigniter confouemus. Et vnus hic quidẽ tuendæ sanitatis scopus: nam alter excrementitiæ feculẽtiæ spectat egestionem. Cæterùm de his alibi fusius. Stoicorũ scolæ calidi defectu obrepere seniũ autumãt. Aethiopa anno tricesimo cõsenescere, Asclepiades arbitratur ex ambustione solari. Nam frigoris ratione

diuersa, in Britãnia ætatis anno cẽtesimo ac vicesimo senium contingere. Obstipari siquidẽ in iis locis corpora, obseptúmque seruari genuinũ calorem, qui euanescat in Aethiopibus, solis vi laxatis eorũ corporibus. Sed cur nam adeò longæui ante vniuersalem terrarũ inundationem homines fuisse narrantur? A Christianis theologis eius rei rationes promuntur aliquæ: corporibus quippe bene compactis parentum primorum, tam longæ ætatis beneficium præcipuè ascribendũ, rentur. Quo temperaturæ bonitas quo abierit longius, eo degenerarit magis. Consequebatur & victus moderatio insignis, necnon alimenti præstantia. Cui à diluuio multum accesserit prauitatis, quoniam dilutiora euaserint omnia, terræ item ex Oceani salcedine vberi fertilitate corrupta. Suppetebat porrò principibus illis viris omnifaria herbarum, fructuum, lapidúmque sciẽtia, quibus produci vitam in immensum salutari temperamento, ac inenarrabili ope tunc potuisse, non ferè dissonum verò est. Aderat & benignior clementiórque syderum aspectus, quem motus rotata vertigo annorum serie numerosa demutarit. Sed affuit in primis sapientiæ diuinæ prouidentia sagax inculpabilísque, ea maximè ratione mortalis naturæ incrementa procurantis. Author Athenæus scribit, Cyrnios qui Corsicam incolant, ideo esse macrobios, siue polychronios malis dicere, hoc est longæuos: quoniam mellis cibo vtantur assiduè, quod apud eos in buxo natum (vt Bibliotheces sexto scribit Diodorus) habetur copiosius. Et interrogatus Democritus, quo'nam pacto sanũ quis posit agere: Si interna, inquit, melle rigaris, oleo autẽ æstima. Quin Pythagoræ consectatorum mensa pane constabat melléque, sicuti prodit Aristoxenus. Ille verò ipse Democritus, quum ingruerẽt Tesmophoria, ne domum funestaret, rogatus, dies aliquot vitam produxisse dicitur sola mellis anaphora, id est euaporatione: quanquam alij calentium panum odore id factum malunt. Alioqui melle oblectatus assiduè philosophus is in annum centesimum nonúmque fati distulit diem. Non prætereundum verò, quod in sanctis literis nuncupatur manna, dici à Græcorum scientissimis aëromeli, ceu aereum intelligi mel voluerint. Propterea sic finitur, ἡ ἀνωθεν χορηγουμένη τροφή. Dicitur & angelorum panis, ceu ab angelis suppeditatus. Sunt qui amblision vocent quoque. Manna esse rorẽ, scribit Auicenna, qui fiat diuersus pro excipientium rerum qualitate

litate. Mel denique diis est ac hominibus gratum, quòd in altaria fauus venit: & mel ad principia conuiuij & secundam mensam administratur. Illud fuerit auctarium ex Therapeutices primo: Morborum causas in ipso cõcinnatas coortásque animali, πιεργυμένα nuncupari: sicut extrinsecus inorientes, προκατάρχοντα αἴτια. Nec illud relatu indignũ: apud Plinium ac Celsum dici accessionem in morbis, quam Græci paroxysmum scitè nuncupant, vbi in febre, seu stata fuerit, seu erratica, ab redeunte malo in pugnam irritatur naturæ vis. Compertum id nobis quoque: eum qui tuendæ sanitatis artẽ profitetur omnifariam, ὑγιεινὸν ab Græcis nũcupari: sicut gymnasticum dicunt, qui ea modò teneat, quę exercitij sunt. Nam & appellatione ea sic vtitur Erasistratus. Pædotriba verò sic est ab gymnaste diuersus, vti à medico coquus: nanque hic betam, lentem aut ptissanam aliàs alia condit ratione, nec tamen quas habeat quodque eorum vires, nouit satis. At medicus nihil horum vti coquus condiet, verùm eius quod fuerit concinnatum, vim edisseret scienter. Itidem gymnastes omnium planè exercitiorum virtutes ac rationes pernouit. Pædotribam non latent palæstrici motus, latet autem quid eorum efficere quisque valeat.

An mors vlla dici naturalis possit. Naturale, non vno intelligi modo. Fatum capi pro natura. Virgilij locus explicatur. CAP. IIII.

QVoniam verò in vitæ vel cõtractæ vel productioris contemplatione diu iã versamur, inseramus & quæstiunculam forte doctrinarum mysteriis nunc primum initiatis futuram non omnino iniucundam, Sit' ne mors vlla, quæ directè naturalis possit. Ac esse quidem prẹclaris magnísque authoritatibus suffulciri ac comprobari valet. Nã primo Canonis Princeps: Et hæc est, inquit, naturalis mors, cuique indiuiduo destinata ratione cõplexionis primæ ad metã, quam semper vi continet ad intimam humectationẽ conseruandam. Idem apud Aristotelem in libro De morte ac vita, non incuriosus lector cõperiet. Sed & primo De sanitatis moderamẽto Galenus, capite primo, duas esse naturales corruptiones scribit, quas productorũ corporum nequeat vllum euadere: altera est, quod arescimus perpetuo: alteram substantiæ effluxus incessanter genuini caloris vi conficit. Verùm enimuero ar-

gumentari aduersum hæc modis aliquot planè licet. Ac primum quidem, quod Aristotelis testimonio in Moralibus, est vltimum terribilium mors: proindéque haudquaquam naturalis: quippe quod naturale nuncupatur, amicum quippiam & conueniens insimul amplecti videtur. Porrò si dicitur morbus, corporis habitus contra naturam, quanto id de morte constitui probabilius potest? An non vitam dicimus naturalem? id si est, mors contra naturam erit, velut contraria. Deinde si præter naturam senectus, eo amplius mors ipsa. Denique si esset homini mors vlla naturalis, esset nimirum secundum naturam, aut ratione formæ, aut ratione materiæ. Siquidem in formam & materiam natura distribuitur, ex secundo Auscultationis physicæ. Verùm ex forma nō contingit mors, quum sit immortalis anima. Non item ex materia, quoniam & hæc ipsa perseuerat eadem sub vtroque trāsmutationis termino. Cæterùm, vt ambagiosæ quæstionis discutiatur nubilum, scire oportet, non vno tantum modo dici naturale. Nam quandoque vt artificiali oppositū, intelligi necesse est: cuiusmodi est ex materia & forma coaptatū corpus, quæ naturę dicuntur, quod in se habet motus & status principia: sicuti legitur in secundo De auscultatione physica. Alia item ratione nuncupatur naturale, vt aduentitio obiectū, siue post generationem comparato, quod Moralium secundo innuit Aristoteles, quum ait, Nullum eorum quæ naturaliter existunt, aliter insuescere. Et septimo eiusdem tituli volumine, Facilius est, inquit, consuetudinem immutare, quàm naturam. Ideo nanque & consuetudinē demutare difficillimū est, quia naturę similis est: sicut canit poëta Euenus. Tertio modo dicitur naturale, quod rei necessariū est, cui naturale traditur: ad eámq; materialis, formalis aut finalis causæ habitudinem possidet: qua ratione medicorum peritissimi, res naturales septē prodidere. Quarto modo naturale aliquid intelligimus, quod cuipiā congruit, vt sit, vel vt conseruetur. Sic enim esse naturalem equis auenā pronunciamus, & locum locato. Postremò naturale est, quòd necessario rei naturā cōsequitur, cuius est, ita quòd in ea existentiæ suę principium habet. Huic verò naturali violentum ex aduerso constituitur. Qua ratione, vt est Meteororum quarto, putrefactionem esse naturalem colligimus, ambustionem verò violētam. Quin in libro De marasmo, senium à Galeno secundum naturam constituitur: Nec

tamen

tamen, inquit, sicuti connutricatio & crementum : sunt enim hæc naturæ opera, senium verò non opus, sed affectio consequens necessario. Quando animantiũ nulla in lucem prodiit vitalem senectutis nescia. Proinde secundum naturam obuenire statuitur, vt quæ necessario consequatur omnia, quę à natura dispẽsantur. Quo sane modo & mortem esse naturalem, colligi potest : quæ inest homini ex materia physica iam potestatibus animæ subseruire amplius nequeunte. Quam quidem materiam esse corruptibilem scimus, nec manere eandem sub vtraque transmutationis meta sicuti manere hylen, prudentissimi naturæ rerum comprobarunt. Hanc verò moriendi naturam etiam fatum dicimus. Nam & quinto Auscultationis physicæ Aristoteles fatalem nũcupat generationem, quæ ritu fiat naturæ. Hinc Virgiliani carminis discutitur nubilum ex quarto Aeneidos,

Nam quia nec fato, debita nec morte peribat.

Quippe quod secundo loco positum est præcedentis expositio videtur, qui mos est Virgilio vel frequentissimus. Quid enim est fatalis mors, aliud quàm debita & naturali proueniens discrasia? Sũt quibus tripartita Seruij distributio amplius arrideat : fatalis, naturalis, fortuita : quando & Cicero ait, Multa mihi imminere videbantur præter naturam, prætérque fatum quem locum perpendit Gellius, sed ita, vt incertiores simus quàm prius: ipse sic, vt Maronẽ, interpretor. Nam extra fati rationem non esse violentam mortem, quam planè indicabat orator, ex secũda Philippica liquet: Clodij, inquit, te, fatum, sicuti C. Curionem manet : quoniã id domi tuæ est, quod fuit illorum vtrique fatale. Audio ab elementariis nostram vellicari sententiam, sed non mirum faciunt, si quando supra ferulam sapere cœperint, quanquam difficillimũ sit, incinent illud sibi, alabastrus vnguenti plena nobis putet. Siqui dẽ ex vepreculis extracta nitedula publico excussa bono conatur arrodere.

Aphetica in cælo quæ dicantur ab astrorum peritis, & qui aphetæ: item apheteria quæ sint. Aphaneta stellæ, ac synodicæ, & acronyctæ. Prosthetes planetæ, ac aphæreses. CAP. V.

INter alia quę haud parum multa suis ҫomplexi voluminibus sunt eius addiuinationis sectatores, quæ de syderum

ratione concipitur, si modò concipi vlla potest: obseruatū nobis id quoque, quod & arripuimus, quando labor hic noster planè miscellaneus est, ac (vt sic dixerim) congestitius. Esse in cælesti templo loca quædam, Græco nūcupata vocabulo aphetica, carcerū imagine quadam, quas vocāt apheterias. Dicūtur verò sic, quoniam inde vitalem auspicemur decursum: sicuti aphetas item appellauere annorū distributores, quos ex apheticis locis putant, quodam velut afflatu, procursum in vitam elargiri, perinde ac à linea certantes emittuntur quadrigæ. Esse verò aphetas Ptolemæi obseruatio arbitratur solem, lunam, horoscopum, partem Fortunæ, & prædominantes in illis locis erraticas stellas. Sunt qui aphetas dici opinentur radiorum emissores, seu iaculatores, aut proiectores. Illud verò ex literis est nostratibus: Aphetas quoque dici Magnesię ciuitatem, facto inde nomine, quod in illis locis Herculem liquerint Argonautæ. Appellant & eodem vocabulo locum prope Athenas, vbi Xerxis primum infeliciter concussa sit classis. Apheteria verò genere neutro machinas obsidendis vrbibus accommodas signant. Aphanetas, id est ἀφανήτας, vocant stellas, id est absconsas, vt quas Solis orbe contegi, manifestum fiat: quo sanè argumento synodicas nuncupant, velut cum sole commeantes. Nam acronyctas intelligunt, quæ tūc oriantur, quum occidat sol. Aphęretas dicunt planetas numerū imminuentes, quando efficiuntur tardiores. Nam ratione diuersa, addentes ad numerum vocant προσθήτας.

Super Hermogene ex Græcis deprompta quædam periucunda. CAP. VI.

INgeniorum illud præcox genus non temerè vnquam peruenire ad frugem, dictū est à grauissimis authoribus. Id si aliâs vnquam, in Hermogene deprehēsum maximè est. Cui vix dum pubescenti vim ingenij miram & doctrinam minus peruulgatam, neque ex triuio (quod aiunt) natura indagini adnexa curiosiori ingessit, adeò vt natus annos duodeuiginti artem concinnarit rhetoricen, quæ non citra admirationem omnium atteritur manibus. Nec indignum putarit philosophus Musonius declamantem præsentia sua honestare. Imò verò nec Marcus imperator, ad quem extant verba illa: sicuti author Philostratus est: Venio, inquit, ad te imperator pædagogo indigens rhetor, quem etiamnum ætas moratur.
Quo

Quo nomine à Marco munificè dimissus est. Cæterùm ipse hic ingeniosus adeo, & vltra ætatem disciplinis imbutus expolitusque, agens quartum & vicesimum annum mēte lapsus est, nulla euidenti causa. Propterea Antiochus sophistes ita in eum est cauillatus, ἑρμογένης ὁ ἐν παισὶ γέρων, ἐν δὲ γέρουσι παῖς. quod nostris verbis est, Hermogenes inter pueros senex, inter senes puer. Quod & in prouerbium duci potest, de iis quorū ingenia concitata primo, & vegeta deflaccescunt mox, ac veluti bulla euanescunt. Fuerunt & qui vrbanè iocarentur, verè appellasse Homerum ἔπεα πτερόεντας, quod eos veluti pennis abscidisset Hermogenes. Vixit quidem diu, sed vt vnus ex multis. Memoriæ proditum est, mortui corpore dissecto, cor hirsutum fuisse repertum, sed & magnitudine visenda.

Prooemio male vti, quid sit: item de Philagro sophiste: item dici prooemium pro hymno.

CAP. VII.

PRoœmiis malè vti, tralatione pereleganti de iis dicitur, qui negotium quodpiam obituri, initia, & quæ conatum præcedunt, minus vident, aut curant. Sumptum id ex Attici Herodis verbis, quibus Philagrum sophisten repercusit, δοκεῖς μοι, ἔφη, οὐ καλῶς προοιμιάζεσθαι. videris, inquit, mihi procœmiis nō bene vti. Illū verò iis coarguebat, quod parum accuratè auditorū beneuolentiam venaretur, quā esse constat, velut prooemium declamaturo, & sese ostentaturo. Fuit Philagrus hic, Cilix patria, Lolliani auditor, sophistarū vehementissimus, sed & maxime iracūdus. Narratur quādoque dormitanti auditori pugnū in malam impegisse. Natura porrò difficilis erat, & minus tractabilis, quę res nec ipsum fefellit: nam sciscitanti amico, quid ita nō placeret ei filios tollere, Quoniam, inquit, nec mihi ipsi placeo. Apud Thucydidem dici animaduertimus, ἐκ προοιμίου ἀπόλλωνος, quod ex hymno interpretandum, quando & hoc indicet procœmium. Id verò adnotatum ex historia tertia. Ratione porrò haud absimili, epilogo malè vti dicitur pro eo quod est infeliciter rebus vel dictis coronidem impingere. Nam Herodoto calculum apponente, epilogum dicimus, quicquid factis vel sermonibus loco vltimo adiicitur, ... τι ἢ δηλῶσαι κρέσσον τῷ ἐπιλόγῳ. Procœmium cœnæ legimus apud Athenæum, quo nomine intelligi vidētur, quæ inducitur primum. Ipsum id indicat ferè propoma quoque.

De

De Aristide Adriano. Qui dicantur vomentes. Scomma in Philippum.

CAP. VIII.

ARistidem patria Adrianũ ex Mysia, Eudęmonis filium, proditur, dicendi copia & vi expressisse Marco imperatori, vt Smyrnam motu terræ ac hiatibus labefactatam, & funditus penè euersam restitueret: cum monodia, hoc est oratione querula & flebili frequẽs eliceret suspirium, mox verò etiam lachrymas, ac demum intulisset, ζέφυροι ἐρήμην αὐτὴν καταπνέουσιν. hoc est, desolatam perflant Zephyri. Erat quandoq; in Ionia imperator Marcus, necdum Aristidem nouerat. Euocatum ergo ad se ita interrogare perrexit: Quando, inquit, te audiemus? Hodie, ait ille, proponas, cras vero audias, οὐ γὰρ ἐσμὲν τῶν ἐμούντων, ἀλλὰ τῶν ἀκριβούντων. hoc est, non ex vomentibus sumus, sed ex eorum numero qui accuratè dicunt. Vomentes verò intelligebat, qui ex temporali vterentur oratione. Ad quam quum minus ipse procliuis foret natura, vt assolet, rem totam vt incuriosam aspernabatur irridebátque. Hic porrò Aristides scommate Philippum lacessere, non expauit, quum Arimaspos μονομμάτοις, id est, vnoculos illi cognatos dictitaret.

Vomentes item qui dicantur. Pompeij scomma in Marcellinum. Vomitus ratio. Drimyphagia quid. Cotabissare. Lecanion. Lecane. Lebetion. Scapha. Ecbolia, & phthoria, item emetica.

CAP. IX.

SEd enim scitu non iniucundum, vomentes dici non hosce modo, de quibus facta nobis mentio est, verum & luxu item diffluentes eodem intelligi verbo, vt qui repletione nimia vomere sæpius cogantur. Digni prorsum hoc nomine, qui in morem pinus exterantur, sicuti Lampsacenis olim esse interminatum Crœsum, Græcis credimus, ni veternum primo quoque excutiant tempore. Scitissima est Pompeij ad hoc ipsum sententia. Nam dissidente illo apertius iam cum Cæsare, Marcellinus ex iis vnus, qui essent ad honestiorem locum à Pompeio producti, eum in senatu proscindere grauius cœpit, vt qui Cæsaris partes mutato consilio, foueret. Quo

nomine commotior Pompeius, Nónne erubescis, inquit, ô Marcelline, dum honestè minus de meis rebus loqueris? An excidit, Opera mea ex muto te vocalem factum, ἐκ δὲ πεινατικοῦ ἐμετικόν, hoc est, ex famelico quoque vomitorem? Certè qui auidius in dies epulis distenduntur, & vltra quàm genuinus stomachi calor perficere queat, infarciuntur, aut quotidianam cruditatem Laconicis excoquunt, aut vomitu leuant, aut catharticis extrudunt. De vomitu, primo Canonis Auicenna: Quum, inquit, vorandi assiduitate repletio superfluxerit aut eius quod est in stomacho quispiam inundauerit motus, ad vomitum est festinandum. Sed & alibi Princeps idem: Hippocrates, inquit, vomitum collaudauit quot mēsibus per biduum non intercisum, vt sequenti educatur, quod priore fluxerit... Hac autem ratione sanitatis pollicetur securitatem. Sed frequentius hoc agere, arbitratur malum. Nam & Rasis quarto Almansoris: Vomitus, inquit, admitti frequēter haudquaquā debet, inde nanque stomacho insigne infertur nocumentum, quippe cuius virtus destruitur. Rarenter fieri, approbatur vel Galeni authoritate, quarto De vtilitate particularum. Sed & Rasis idem post nimiam cibi ingestionem fieri suadet, alias durum esse ait. Alibi verò vomitus temporarii hæc recenset emolumenta, in primis expurgari stomachum scribit, digerendi facultatem effici auctiorem, corpus leuari ac nouari, caput cum sensu leuius fieri, visum acuti. Plinius vndecimo Naturalis historiæ: Vomitiones, inquit, homini ad hęc in remedium excogitatæ, frigidiora corpora faciunt, inimicæ oculis, maxime autem dentibus. Cornelius Celsus Medicinæ primo, Vomitum quotidianum ei qui valere ac senescere optarit, reiiciendum commonet: nam & Asclepiades in volumine De tuenda sanitate, vomitum exclusit, offensus puto eorum consuetudine, qui quotidie reiectando vorandi facultatem moliuntur. Nam plerique (vt censorie queritur Seneca) vomunt, vt edant: edunt, vt vomant: epulas quas toto orbe conquirunt, nec concoquere dignantur. Et alibi idem author: Quid enim, oro te, liberale habent isti ieiuni vomitores, quorum corpora in sagina, animi in macie, & veneno sunt? Plutarchus porrò vomitus & alui ductiones medicaminum vi, esse scribit μιαρὰ παραμύθια πλησμονῆς. id est, mala repletionis solatia: certandum potius ὑδροποσίᾳ καὶ ἀσιτίᾳ, id est, aquæ potu ac inedia, decurrēdum

πρὸς

πρὸς κλυστῆρα, id est, ad clysterem. Medicamenta verò esse veluti ecbolia & phthoria, quibus intemperantes mulierculæ partum abigant, vt impleantur denuo & Veneriis perfruantur deliciis. Illud non transiluerim: esse Græcis drimyphagiā, quum ciborū acrementa, siue (vt ait Palladius) acredines quæruntur, quibus obturbetur stomachus, atque ad vomitum fiat procliuior. Emetica verò censentur, id est, ad vomitū propensiora, quæ sunt εὐρυστέρνα, id est, pectoris lati. Ex grāmaticorum verò thesauris illud est, Bene potos quosdā vomere consueſſe: id nonnulli κοτταβίζειν dicunt, siue cotabiſſare. Vas eiusmodi negotio accommodum dicitur lecanion, item lebetion. Sed & scapham nuncupauit in Anagyro Aristophanes. Lecanion & delicatus dicitur cibus. Lecane peluim indicat: vnde illud paroemiodes in Lucullo apud Plutarchum, λεκάνη δελφῖνα οὐ χωρεῖ, Delphina peluis non capit: vtimur innuentes re pretiosa quem videri indignum. Sicuti apud Seleuciam superbè pronuntiauit rhetor Amphicrates, quum amplius rogaretur, artis suæ documenta inibi promeret.

Nil prorsum corpori indulgendum voluptatis nomine. Iuliani imperatoris historia. Sophoclis dictum. Carcerem instruere, quid sit. De Platone, Pythagoreis, & Plotino, & Agesilao.

CAP. X.

Plato non minor bene viuendi, quàm sciendi magister, Tantum, inquit, corpori indulgendum, vt philosophiæ ministerium præstare posit. Nam & apostolus Paulus ille celebratus magister gentium, Non oportere, ait, nos prouidentiam aliquam corporis habere voluptatum nomine. Quoniā qui curiosius intentiúsque illi vacant, animam verò cuius est imperare proprium, despectui habent: nil admodum ab iis diuersi videntur, qui vt organa quàm optima habeant, summo studio conquirunt: artem vero, cuius gratia comparantur, negligunt. Quamobrem, inquit magnus ille Basilius, ratio diuersa potius seruanda. Nam castigare corpus, & compescere illius impetus, vt immanem quandam belluam, oportet, & eiusdem aduersus animam temerarios motus rationis habenis compescere: nec voluptatibus fræna remittere, animæ curam prorsus abiiciendo, ne instar aurigæ, impetu equorum & violētia rapti feramur in præceps. Nam imperator Iulianus, qui

qui in Persica interiit expeditione, turpissimum videri pronuntiauit, animæ prælitũ excellentia, corporis gaudia captare. Quod ab eo dictum verissime inde abundè liquet, quoniã ab cõiugis interitu Veneriis prorsum abstinuit, ceu attentius obseruaret, quod de Sophocle apud Platonem legimus, lætari eum iam senescentem consuesse, quia præ rabidi tyranni tendiculis euasisset. Mensa verò, vt somni parsimoniam non memorem, adeò vtebatur tenui, ideóque admiranda, vt videretur alioqui ad inopiam recasurus. Aristotelis decretum est ex Moralium secundo, In vniuersis ab voluptate cum primis cauendum, quando de ipsa incorrupti haud iudicamus. Proinde vt Troiani senes, inquit, erga Helenam sese habuerunt, sic & nos ad voluptatẽ ipsam esse affectos decet, passimque illorum vti vocibus: hoc enim pacto ab ea secreti minus delinquere comperiemur. Propterea Pythagoram ferunt, quum audisset quendam ex familiaribus, cibis exercitationibúsque, vt pinguis fieret curare, dixisse, Non cessare illum molestiorem sibi carcerem instruere. Quæ res cedere in prouerbium potest de illorum teterrimi mancipij, vt sic dicã, sagine intenti nil omnino suspiciunt, vel prospiciunt: sed proni, velut pecora, terrena modo meditantur & cogitant, tanquam quod supra nos est, [illegible] omnino curæ non sit, optiméque cum illis decidat fortuna, numerosis & fumantibus patinis titillatur relanguescens appetitus, distenditur venter, Sardanapali obuoluũtur plumis, anima voluptatum congerie remollita fatiscit. Neque venit in mentem, Platonem, quum corporis habitudine vteretur nimium prospera, quæ veluti vitis luxuriãs foret resecanda, Academiam insalubrem Atticæ locum delegisse, qua quod redundans nimiúmque sentiebat, loci intemperie supprimeretur. Quid, quod peritissimi ex medicis astruunt, summam corporis valitudinem esse periculosam? Ita profecto est, corpus hoc animi pondus ac pœna est, premente illo vrgetur, in vinculis est, ni sapientiæ studiũ accesserit, & illum respirare naturæ rerum spectaculo iusserit, ac à terrenis diuulserit ad diuina. Equidem maiores sumus, & ad augustiora geniti, quàm vt corporis nostri mancipia simus, quod non aliter inspectare decuerit, quàm vt arctius libertati nostræ obiectum, circunductúmque vallum, ac planè loriculam. Huius habitaculi veneficiis imbuti ac deliniti, vt Porphyrius scienter & sensit & docuit, altiore hic opprimimur somno, propterea

propterea diuina contemplaturis abstinētiam ab animalibus necessariam arbitratur. Quando & veterum sapientum plerique omnes summa declinabant cura, quicquid animam arctius corpori adnecteret, ac (vt sic dicam) ferruminaret. Vnde notissima Pythagoreorum expetita solitudo ac templorum lucorúmve inhabitatio: & quorundam etiam celebrata occæcatio, ne quid vsquam foret, quod contemplandi suauitatem interpellaret. Tantum aberāt, vt corporis saginæ vacarent attentius, qua carcer obsepitur durior. Temperare nequeo mihi, quando huc producti sumus, quin Plotini philosophi seculo illo singularis sententiā ad hæc maxime facientem, huic inseram loco. Author siquidem Porphyrius est, virum hunc summa sapiētia, pudore quodam affici solitum, quòd anima eius esset in corpore, proindéque quibus esset ortus parentibus, neque etiam qua patria oriūdus, æquo animo narrasse. Idem quinimò tantopere indignabatur, effigiē corporis tradere pictoribus & plastis exprimēdam, vt quū Amelius obsecraret, vt imaginem suam permitteret effingi: Quasi verò, inquit, non satis hanc imaginem ferre sit, quam natura nobis ab initio circumdedit, etiam censes imaginis huius imaginem diuturniorem insuper posteris, vt opus spectaculo dignum, relinquēdam. Scribit Xenophon, quod proposito nostro vehemētius inhæret, Agesilaum illum magnum & Spartanorum regem, corporis imaginem sibi statui summa vi abnuisse, quum id ei gratificatum irent nonnulli. Cæterùm animi elaborare monumenta, nunquā destitisse, quū ita conciperet, Illud statuariorum, hoc suum ipsius esse opus: rursúmque id esse locupletum, hoc autem bonorum. Meminit historiæ in quadam ad Luceium epistola etiam M. Tullius. Sed redeo ad Plotinum, cuius morientis verba literis planè aureis, & si quid auro reperitur etiamnum pretiosius, perscribenda: quia quid nostrum cuique meditandū obeundúmque sit, summa veritate præscribunt, non duxi per incuriam transmittenda. Nam quum iamiam foret animam acturus, perrexit ad eū inuisendum Eustochius, sicuti ab eodem relatum sibi, Porphyrius scribit: habitabat is Puteolis. Adhuc (inquit Plotinus) te expecto, atque equidem iam adnitor, quod in nobis diuinum est, ad diuinum ipsum quod viget in vniuerso, redigere, spiritúmque his verbis emisit. Quamobrem omne studium adhibere, vt corpori quàm optimè sit, hominis esse videtur seipsum

ipsum ignorantis, nec intelligentis oraculū viri magni, Non esse hominem id quod videtur. Nec cuiusmodi sit honesti facies, quæ si oculis cerneretur (vt in Phædro docuit Plato, & est à M. Tullio repetitum) mirabiles amores excitaret sapienti. Corpus certe viuentis hominis, quia sit planè carcer, ab Homero semper dicitur demas sicut mortui soma: quoniam vt docuit Plutarchus, relinquatur ceu σῆμα. Esse autem Plotinum humanis perfunctū, scribit Firmicus, quum per totam eius cutem magnis humoribus nutrita pestis erupit, vt putre corpus, deficiētibus mēbris, corrupti sanguinis more tabesceret, pérque omnes dies ac horas, serpente morbo, minutæ viscerum partes defluerent: & quicquid paulòante integrum videras, statim confecti corporis exulceratio deformaret, vt sic corrupta & dissipata facie, tota ab illo figura corporis discederet, ac in mortuo (vt sic dicamus) corpore solus superstes retineretur animus.

Homo verus quid sit, ex Platonicorum sententia. Duas esse quodammodo in nobis animas. Valeriani imperatoris virtutes eminentissima.

CAP. XI.

Quamuis autem maiore sit opus sapientia, vt quisque nostrum quid tandem ipse sit, perspicere valeat, & ex vnguibus (quod dicitur) agnoscere: presertim quod singularis necessaria videtur mentis expiatio, sine qua veluti lippitudine crassiore obseptis obstipatisque oculis vibrans solis lumen pati nequimus. Naturæ intima certè pertingere, prorsum impossibile. Expiationum verò illa efficax in primis, voluptatum, quas sensus perniciosi satelites prætendūt, contemptus. Tamen in præsentia pro virili promere iam enitar, quæ mihi Platonicorum magistra lectio suggerit, ex qua velut cella quadam proma, mira sæpe nobis sufficitur rerum excellentia. Igitur hominem verum, inquiunt, non esse corpus, illud argumento est, quoniam hoc vtimur vt instrumento. Neque item est vita corpori propria & adnexa additáque, quādo hæc nobis est cum brutis quoque communis, & quia nōnunquam huic ratio ipsa, per quam ipsi sumus, aduersatur & imperat. Nō porrò quiddā ex corpore & eius vita propria cōsurgens hoc enim est anima. Nō denique ex anima rationali & viuente irrationali coniunctum, quoniam ex indissolubili & disso-

Iubili vnum confici nequeat. Sed quod & antea multò fuisse ab Homero vate sancitum, acutè comprobat Plutarchus hominem esse animam, id est substantiam incorpoream rationalem, ex diuino quidem intellectu existentē, in se verò consistentem, corpori autem non inhærētem, sed potius assistentem, atque ipsa sui presentia vitam hanc producentem in corpore, ex qua & ipso corpore compositum animal appelletur. Vita autem huiusmodi animatio & viuificatio dici debet: communi tamen licentia, illam quidem animam dicimus primam, hanc verò secundam, atque à prima eiúsque viribus secundam, viré sque eius oriri. In prima quidem ab intellectu ratio, à ratione imaginatio proficiscitur. In secūda, vires quoque tres præcipuæ sunt: imaginatio, id est communis sensus quidam: deinde sensus exterior in partes quinque diuisus: postremo potentia genitalis, quæ & natura vocatur generationis, augumenti, nutritionis origo. Porrò non esse animā compositi partem, in libro De beatitudine significat Plotinus vbi ait, Animam non esse coniuncti portionem, testatur ipsa eius à corpore sequestratio. Vbi separationem intelligimus duplicem: vnam per moralem philosophiam, qua se à perturbationibus corpori seruientibus segregat: alteram per cōtemplatiuam, qua se à sensibus & imaginatione se iungit. Debet verò philosophus ad vtentem rationem instrumentum hoc conuertere, vt ei libentissimè pareat, & rationem ipsam ab hoc vsu seuocare, quo ad fieri potest ad contemplandum. Vel id prorsum agere quod Valerianus, de quo quum de censore creando in senatu ageretur, ita pronunciatum voce omnium vna, scribit Trebellius Pollio, Valeriani vita censura est: Is de omnibus iudicet, qui est omnibus melior: is de senatu iudicet cui nullum inuri crimen potest: is de nostra vita sententiam ferat, cui obiici quicquam nequit. Valerianus vel ab incunabulis tātum non censor fuit: Valerianus in tota vita censor, prudens senator, modestus, grauis, amicus bonis, tyrannorum hostis, criminosorum inimicus ac vitiorum multò magis. Censorem hunc accipimus, imitari hunc omnes volumus, genere hic est primus, sanguine præcellens, vita emēdatus, doctrina clarus, moribus insignis, exemplum antiquitatis. Hic tamē talis tātúsque mox imperator ab Persarum rege Sapore infeliciter captus memoratur.

Hom

Hominem ab alijs finiri ex anima corporéque concinnatum. Homo interior & exterior qui sit.

CAP. XII.

ATqui dicat aliquis, videri quidem hæc acutè satis solertérque excogitata, esse tamen præter communem hominum conceptum, quando vt Augustinus scribit, non totus homo, sed pars melior hominis anima est: at quum est vtrunque coniunctum simul, tunc demum consurgere conflarique hominis nomen. Quod tamẽ & singula sibi vendicent, siquidem communi quadam loquendi lege, illatum conditorio hominem pronũciamus, corpus tantũ intelligentes: rursúmque ad celestia tralatum, aut in barathri supplicia intrusum, dum animam modo significamus. Cui rationi seu cõsuetudini calculum adiicit etiam scriptura, animam interiorem appellando hominem, corpus verò exteriorẽ ceu duo planè sint homines, quum simul vtrũque sit homo vnus. Significare obscurius hoc ipsum Eustathius quoq; animaduertitur vbi αὐτὸς inquit, id est ipse nũc quidẽ dicitur de anima tãtum, nunc de corpore vel mortuo: vt apud Homerum,

αὐτοὺς δὲ ἑλώρια τεῦχε κύνεσι.

Nunc verò & de vtroque, id est homine composito. Proinde perpendendum amplius, qua ratione dicatur homo ad imaginem Dei factus: & esse item terra pronuntietur, denuóque in terram abiturus. Dici nanque illud rationalis animæ intuitu, palam fit acrius inspectanti, qualem Deus insufflando, vel (si commodius dicitur) inspirando indidit homini id est hominis corpori. Hoc autem corporis ratione, qualem hominem ex puluere finxit Deus, cui & animam est impertitus, vt sic concinnaretur animale corpus, id est homo, in animam viuentem. Varro item ille doctissimus quum animaduertisset, in hominis natura duo esse quædam, corpus & animam, addubitauit primum, an hominis appellatione intelligi tantum anima deberet, cui ita foret corpus, vt equiti equus: an corpus tantum aliquo modo se habens ad animam, sicuti ad potiorem poculum. Mox vero hominem non animam solam statuit, non item corpus sed quod ex vtrisque consurgit: proinde summum hominis bonum, quo euadat beatus ex vtriusque rei bonis cõstare,

Adam & Euæ allegorica ex Platonicis significatio. CAP. XIII.

VErùm nec vacantis operæ fuerit, attexuisse huic potissimum loco, qua ratione Mosaicam doctrinam, & velata mysteria Plotinus, Origenes, & Ammonius per allegoriæ acumina secretiora sint interpretati, etiam si facta nobis alibi quoque mẽtio est. Astituunt enim primum personas duas hominem ipsum quasi Adam, & humanũ animal inde emanans atque degenerans, quasi Euam, quæ ex consopito Adam tracta narratur: quoniam animal ex se tunc propagat anima, quando ex priore inter cælestes vigilia ad naturalia labẽs, diuinorúmque oblita iam dormit, & somniat, Proinde tunc affundere vitam corpori dicitur, Euæ nomini significatã, quę & prior errore deuio prolapsa, illius denique suffragium impetrat. Quamobrem quum esse traduntur duo in carne vna, duas velut in corpore vno animas rectè accipi posse, arbitrantur, Verùm, hæc sint illorum placita, nos ne latum quidem vnguem à Christianorum patrum scitis reuellimur.

Argiuo scuto dignus, prouerbium, quam rationem habeat præter Zenobij sententiam, Certaminum festorũ præmia varia. Sagma quid. Plutarchi locus explicatur ex Arato. Defenditur lectio in Lactantio grãmatico. Scutum sacrum. Sigmata in scutis Sagmaria. Solenoides, Scutariæ fabricæ, & id genus aliæ. Cunicularij. Sacos cur dicatur. Scuta genibus illisa quid indicarent, ac quid peruersa.

CAP. XIIII.

ARgiuo clypeo dignus, dicitur ex parœmia, vt Zenobius scribit, de eo qui eximia ob generositatem veneratione sit dignus: id'que ex argiuorum veteri more propagatum, quo honestioribus pueris contribueretur honor is, vt scutum gestantes pompam ducerent. Cæterùm, quæ fuerint eius rei initia, non ferè traditur. Ego tamen omnem (quod dicitur) lapidem proruens videor aliquid eruisse certius, quod & protinus hisce libellis insperi. Legimus verò, fuisse Argiuorum regem Enhippum felicitatis miræ, cuius clypeum, qui apud Græcos insigniter rem gessisset, accipiebat, vt per vrbem

inced

incedens honeſtaretur, vnde obrepſerit in ignauos prouerbium, cuius etiam meminerit Callimachus. Mentio item & regis & ſcuti, eſt apud Papinium hiſce verſibus:

Celſam ſubeuntibus arcem
In gradibus ſummi delapſum culmine templi
Arcadis Fnhippi ſpolium cadit, areus orbis.

Lego item in Græcis authoribus, apud Argos celebrari conſueſſe feſta certamina Heræa quæ diceretur, ac Hecatombea: in quibus vincenti æneum contribueretur ſcutum, ſicuti apud Achaię Pellenem in Theoxeniis, ac Hermæis chlæna quam nos lænam dicimus. Apud Marathonem in Heracleis argẽtea phiala. Quippe hoc genus panagyres paſsim in Gręcia celebrabantur, vti Thebis Iolaia, quæ & Heraclea: Megaris Diocleia: apud Aeginam Aeacia, & Delphinia. In Geræſto Gereſtia propter Neptunum. Amarynthia in Eubœa. Porrò in hac ſcuti mentione addamus & aliud quod vſui ſit legiſſe: ſcuti thecã dici ſagma: teſtimonio Ariſtophanij interpretis in Comœdia cui titulus ἀχαρνῆς, ſuper eo poetæ verſiculo,

τὶς γοργὸν ἐξήγειρεν ἐκ τοῦ σάγματος;

quis Gorgona excitauit ex ſagmate? Nam ſage, inquit, id eſt σάγη, ſcutum indicat: vnde & pãſagia dicatur panoplia, id eſt armatura. Sagmatis meminit etiam Sophocles,

κάλλιστα τεῦχη δ' ἐν καλοῖσι σάγμασι.

Lactantius grammaticus in Thebaidos nonum: Corythus theca, inquit, arcus ſolius, ſicut pharetra ſagittarum, ſagma ſcuti. Quem tamen locum velut repaſtinaturus quidam, expuncta lectione tum vetere, tum etiam vera (vt conſtat) ſacconiã repoſuit, errore manifeſtario. Sagma inuenies & apud Pollucem Onomaſtici ſeptimo; καὶ σάγματος ἔλυτρον, τὸ τῆς ἀσπίδος. ſed & libro decimo, ſagmata iumentorum ex quorundam ſententia, Philippicorũ quinto inueniri, ſcribit. Quin & Leuitici quintodecimo: Sagma ſuper quod ſederit, immundũ erit, quo nomine vel ſellam interpretatur, vel inſtratũ, quo mollior fiat ſeſsio: proinde in Hebræo equitaturam haberi. Sagma pro aceruo accepiſſe Plutarchus animaduertitur in Catonis ſenioris vita, ὑπὸ μόνῳ πολλοῖς σάγμασιν ὁ πλῶν, καὶ νικώντων σώμασι. Non prætereundus Plutarchi eiuſdẽ locus in Arato, quẽ ſcribit apud Corinthũ paraſſe παρὰ ξιφίδας μικράς. & mox aſſuiſſe εἰς σάγματα: quod capſas indicare

Bb 3

interpres est suspicatus. Tradunt Græci, cantheliadici asinorum sagmata,& quæ his imponũtur,texta viminea. In puppibus quoque procurua ligna scænæ gratia struendæ, canthelia vocari. Sigmata scutorum inuenimus apud Xenophontẽ Rerum Græcarum quarto: ea videntur fuisse insignia elementi figura,quibus vterentur Sicyonij, οἱ δὲ ἀργεῖοι ὁρῶντες τὰ σίγματα ἐπὶ τῶν ἀσπίδων, ὡς σικυωνίους, οὐδὲν ἐφοβοῦντο. Et mox, παύσει ὑμᾶς τὰ σίγματα ταῦτα. Ab sagmate porrò sagmarias dici mulas, animaduertimus. Sagmaria Sudas interpretatur, τὰ βαστάζοντα τὴν ἀποσκευὴν, καὶ μετακομίζοντα τῶν ἐπιτηδείων. Equũ sagmariũ leges apud Lampridium in Heliogabalo. Scuta quædã comperi ab Dione in Macrino dici ἀσπίδας σωληνοειδεῖς, tanquam fistulæ aut aluei præferrent imaginem. Est apud Arrianũ scuti sacri mentio,quod de Palladis templo quũ detraxisset Alexander,eo semper pręlato,prælia inibat. Scutarias fabricas legimus quandoque,sicuti & loricarias,item arcuarias, in quibus sagittæ, missilia,casides,omniáque armorũ genera coaptari conformaríque in exercitu etiãnum assueuerant: vbi quicquid vsum ex se præstaret commodũ, non insuper habebatur,quando & cunicularios nec defuisse, palàm fit quibus, vna ducendi per subterranea cuniculos. Bellorum more, incumberet functio. Scutum Græci quandoque σάκος dicunt, ab Sacis inuentum primo, vti coniectatum grammaticis est. Non prætereũdum verò quod in authoribus est obseruatum, si genibus illidantur scuta,prosperitatis videri indicium plenum. Nam quum hastis feriuntur clypei,iræ documentũ est, ac doloris insigne. Verùm,si peruersa gestẽtur scuta,defectionis indicium est vel apertissimũ. Porrò scutũ hostibus ostentasse,proditionis fuisse argumentũ, palàm historia sexta Herodotus facit. Illud verò ex historia superpondiũ fuerit:ostentabat Aphricano iuniori adolescens quidam affabrè compactum scutum,& exquisitius expictum:at is, Decet,inquit, Romanum virum in dextra magis, quàm in sinistra sitam spem putare.

Iouem lapidem iurare,apud Gellium quid sit. Ciceronis locus explicatur ex Epistolis, Prius silices. Prius verbena. CAP. XV.

GEllij ex primo Noctium Atticarum verba hæc sunt: Iouem,inquit,lapidem,quod sanctissimũ iusiurandũ est habitum

bitum, paratus sum ego iurare, Virgilium hoc nūquam scripsisse. Quæsitū memini ex me à doctissimis iuuenibus, dum Pataui ista mussitaremus, quid sibi vellet lapis Iupiter apud Gellium authorem per illustrem & facundiæ haudquaquam extritæ obuiæ'que. Respondit tum pro tempore, arbitrari me loci eius nubilum Sexti Pompeij enarratione discuti clarissime, apud quem legissem, iuraturos per Iouem, lapidem tenere silicem solitos, eiusmodi ferè verba enuntiantes, Si sciēs fallo, qui me despicit, salua Vrbe arcéque, bonis eiiciat vt ego hunc lapidem. Ad quam verborum cōceptionē amplius pensitatiúsque inspicienti, allusisse M. Tullium liqueret Epistolarum familiarium septimo, per maximam interpretū hallucinationem: ita enim scriptum inuenias, Deliciæ verò tuæ noster Aesopus eiusmodi fuit, vt ei desinere per omnes homines liceret: is iurare quū cœpisset, vox eum defecit in loco illo, Si fallo sciens. Meminit T. Liuius ab Vrbe condita libro primo & vicesimo: Eáque, inquit, vt rata scirent fore, agnum læua manu, dextra silicem retinens, si falleret, Iouem cæterósque precatus Deos, ita se mactarēt, quemadmodū ipse agnum mactasset, & secundum precationem caput pecudis saxo elisit. Sed & alibi Titus Liuius idem huiusmodi iurisiurādi formulam latius exsequitur. Verùm, si quid etiamnum subsultare videtur apud ingenia lectionis multę, & id genus quæstiūculis per exercitata, audiant quæso Polybiū ita subscribentem: Ergo, inquit, Carthaginienses Deos patrios iurati sunt, deinde Romani, per lapidem secundum vetustissimum ritū, Martis Quirinique numinibus additis, iusiurandum præstiterūt. Ritus verò lapidis fuit huiusmodi: Fecialis sumpto in manibus lapide, postquam de fœdere inter patres conuenerat, hæc verba dixit: Si rectè ac sine dolo malo hoc fœdus, atque hoc iusiurandum facio, dij mihi cuncta præstent felicia: sin aliter aut ago aut cogito, cęteris omnibus saluis, solus ipse peream, vti lapis hic è manibus meis decidet. Nec loquutus plura, manu lapidem excussit. Apud Græcos irroborauerat mos, vt iurantes mydrum tenerent: est autem eo nomine ignitū ferrum, fœdúsque tandiu perseuerare comprecarentur, quandiu latuisset mydrus, quem mox in mare deiiciebant. Meminit in Antigone Sophocles. Sed & Callimachus,

φωκαίων μέχρις κεν μένῃ μέγας εἰν ἁλὶ μύδρος.

Priuos lapides ſilices, priuáſque verbenas ſecum fœciales ſolitos ferre, prodit Romana hiſtoria.

Haſtarum authoritatē fuiſſe veteribus religioſam. Materæ deæ. Haſta pura, & præpilata quæ ſit. Sceptrum Agamemnonis pro Deo. Tyli ferrei. Haſtam & caduceum mittere. Caducei ratio. Quid cerycium, & quid ceryces. Seneca declaratur. Præconum ſpecies. Plutarchi locus reſtituitur ex Pelopidæ vita de Alexandri Pheræi haſta. CAP. VI.

HAſtas, in veteribus memoriis legimus, regij faſtigij inſigne diadematis loco fuiſſe, quas dixere Græci σκῆπτρα. Nam & à rerum origine deorum immortalium vice cultas, obſeruatum item eſt. Ex cuius ritus memoria diu quoque cuſtoditum vt deorū ſimulacris adderentur. Hinc lectum eſt, eſſe in Sicilia vrbem, cui nomen Aegion, antiquiſsimam quidem & dearum religione celeberrimā, quæ Materæ nuncupentur, quarū ſimulacris tum Meriones, tum Vlyſſes haſtas affixerint, inſcriptis etiamnum dicantium nominibus. Scribunt Apollonij interpretes, ab Cæneo adeūtes compulſos per haſtam iurare: cui, neglecto deorū cultu, preces fundebat, rē quoque faciebat diuinā. Quippe factus elatior, vt ſcribit Euſtathius ſuper Iliados primū, quòd Neptuni munere ex puella vir eſſe factus, prætereáque inuulnerabilis, & (vt Græci dicunt) ἄτρωτος, in fori meditullio ſurrectam fixit haſtā, próque Deo cenſeri iuſsit. Sed & Pheræus Alexander immanis tyrannus ac ſanguinarius, quum auunculū Polyphrona peremiſſet, haſtam qua facinus obierat, coronatā ſacrauit, eíque vt Deo rem facere diuinam perrexit, tychona appellans, id eſt τύχωνα: puto, quòd ictu haud foret fruſtratus, παρὰ τὸ τυγχάνειν. Locus hic eſt planè interpellatus in Pelopidæ vita, incurioſè admodum, ne dicam inſcitiſsimè donata Latinitate. Quin & in T. Liuij hiſtoria ab vrbe condita libro quadrageſimo, lectum eſt, nuntiaſſe pontifices inter prodigia alia, haſtas motas. Et libro primo ſecundi Punici belli, Lanuuij haſtā ſe commóuiſſe, quam ſcilicet Iunonis ſignum tenebat: ſed & haſtam Martis Præneſte ſua ſponte permotam, idem tradit. Curitinque Iunonem dictam tradunt ab huiuſmodi haſtæ latione, quæ lingua Sabina Curis diceretur: quod Sextus Pompeius

refert. Vnde à priscis institutum, vt nubentiū caput hasta comeretur, quam cęlibarem nuncupabant, quod sint in Iunonis tutela matronæ constitutæ. Eius certè sigillum in pilo sublatum Plutarchus tradit. Qui author item est, lanceā in regia positam fuisse Martis nomine insignem. Lancea quoque donari solitos, qui in bellis acriter strennuéque pugnantes laudem meruissent. Id ideò institutum Sextus Pompeius refert, quia hasta, summa armorum & imperij erat: quamobrem & captiuos sub ea solitos vænire, quos Græci δορυαλώτους καὶ δορυλήπτους vocant. Sicinium Dentatum Plinius scribit fuisse donatum hastis puris duodeuiginti. Hastam puram grammatici intelligunt sine ferro. Id enim fuisse præmium apud maiores eius qui tunc primum vicisset in prælio, sicuti scriptum in libris De gente populi Romani: vnde poëta nobilis,

Ille vides pura iuuenis qui nititur hasta.

Donatus puram quidam accipit sine ferro: sed addit pacis id esse signum, non belli. Præpilatas inuenimus hastas dici, quæ ferreas habent cuspides, quasi prǽferratas: quanquā & præpilatum sit quoque, quod ferro vtique caret, sed in mucronem tamen ex exacutum, vt locustarum cornua, quibus natant. Præpilata videntur Gręcis & Herodoto historia septima, rectè dici τυλωτὰ, velut callo obdurata, quod τύλον vocant. Ruidum pilū in Plinio accipiunt eruditi, non tā quòd ferrū non habet, quàm quòd asperum impolitúmque. Author ex Artemidoro Strabo est, Megabaros Aethiopas consuesse clauis quas gestitant, addere tylos quoque ferreos. Cheroneos legimus ex diis omnibus colere præsertim sceptrum, quod Vulcanū affabrè fecisse, Homerus scribit, datúmq; Ioui, à quo diu post ad Agamemnonem peruenerit. Appellant Autem δόρυ, id est hastam. Templū quidē publicè nullū ei dicatum visebatur: nihilominus quot diebus res illi fiebat diuina, apponebatur & mensa omnifariam carnibus ac bellariis onusta, Legimus fuisse vetus adagium, quod ex Pausaniæ monumentis est, hastā & caduceum mittere, quod est (vt arbitror) permittere, vt pro arbitrio quis bellum ineat, siue etiā pacem amplexetur. Docet id Polybius libro quarto: Quod quum, inquit, Rhodij intellexissent, propositum suū ad finem perducere cupientes, legatum ad Byzantios Aridicem misere, ac cum eo Polemoclem cum triremibus tribus, volentes, id quod in prouerbio est, hastam simul & caduceum Byzantiis mittere. Aut de iis dica-

tur qui adhortantur quidẽ,ſed interim etiã minantur,vel qui pacem vtique oſtendunt,ſed bellũ mox inferunt. Scimus præterea Carthaginienſes,quum bellum vellent, Romã haſtam miſiſſe. Caduceum verò eſſe pacis inſigne apud Græcos,caduceatorum quoque nomen demonſtrat: ſic enim vocãtur, qui ad pacem mittuntur legati. Apud barbaras gentes,inquit Polybius,florẽtes capiti corollas impoſuiſſe, pacis ferè eſt atque amicitiæ ſignum. Qua verò forma caduceus foret,ita in Græcis authoribus adnotatum inuenimus: Cerycium,inquiunt, lignum erat rectum, vtrinque duos continens ſerpentes implexos inuicem, ita vt ſe mutuo & ex aduerſum intuerentur, quales illi vocant ἀντιπροσώπους. Ferunt id caduceatores,& inde illis iniuriam intuliſſe,maximum habebatur nefas. Et rectum quidem lignum συμβολικῶς & operte orationis rectitudinem ſignificat: ſerpentes verò impliciti caſtra caſtris iuncta nobis innuũt occultius, quibus ſe diſsidentes conciliatura voluntates, orationis inſerit virtus. Sed de caduceo aliqua item in medẽdi ratione Plinius,plura Macrobius in Cœnis. Cerycium verò,ne quem Græca offendat dictio, caduceũ planè ſignat. Nam eſſe id legatorũ geſtamen, finit Pollux, quando & Mercurij virga dicitur κηρυκίου ῥάβδος. quanquam & Cerycia vocant præconum ſeu caduceatorũ mercedes, qui nuncupantur Ceryces. Habebantur verò hi generis non vnius: nam alij miſtici erant, ſic dicti à Ceryce Mercurij filio, & Pandroſi Cecropis filiæ. Fuiſſe hos Athenienſes proprij generis, tradunt multi, & munus eorum minus fuiſſe vulgare, coniectatio certa eſt. Nam & Seneca ſcribit: Non vis niſi conſul,aut prytanis,aut ceryx adminiſtrare rempublicam. Cerycum honeſtè meminit in Decem rhetorum vitis Plutarchus. Fuere certaminum item præcones, alij etiã in pompis,quidam venalium quoque. Cerycium porrò etiam præconium ſignat. Dicerem plura, ſed alieno loco ſatis multa: niſi quòd Euſtathij ſententiam præterire nequeo tradentis, Caduceatores aut cerycas fuiſſe ἀσύλους, id eſt nefas fuiſſe à quoquam violari, quod crederentur θεῖον γένος, id eſt diuinum genus, ex origine quam præſtruximus: proinde in Odyſſea Vlyſſes exploratoribus comitem adiecit ceryca, διὰ τὸ ἄσυλον. Achilles verò cerycas Iouis nuncupat nuncios & hominum, quoniam ſacrificiorum quoque miniſterio adeſſent. Athenæus quinetiam coquinariã exprimẽs dignitatem,

eius

eius esse argumentum cerycas Athenis scribit, qui & coquorum & butyporum haberent ordinem: quod prodidit Clidemus Protogoniæ primo. Ceryca item dicunt Græci, nos buccinum.

De auctionum hasta & magistris. Cicero & Fabius explicantur. Item locationum & salutis hasta.

CAP. XVII.

Quia verò dicebatur Romæ auctio hastæ, res vel imperitis notissima, quũ publicè ciuium bona distraherẽtur, hinc refrixisse hastam elegãter pronuntiamus, quum desitum eadem significamus, cessatùmque vel à magistratu violento & sordido, aut tyrannica rabie desæuiendi in miserorũ bona. Nam & M. Tullius eloquenter & scite, hastam Cæsaris refrixisse, dixit. Sed & hastam sperare scelerati ac perditi homines dicuntur, quod ex eadem est farina, qui ciuium affectant bona. Sicut hastam vibrare dicuntur, qui sanguinariam huiusmodi consectantur auctionem. Cicero De officiis secundo, Dum homines perditi hastam illã cruentam & meminerint & sperabunt. Quam P. Sylla quum vibrasset, dictatore propinquo suo, idem trigesimo & sexto anno post à sceleratiore hasta non recessit. Lucius verò Sylla, quantum nobis suggerit historia, addidit & vocem intolerabilem. Nam quum posita in foro hasta, ciuium bona venderet, prædam suam se vendere, sæuissimè dictitabat. Proinde hastam huiusmodi perticam quoq; tristem nuncupari nouimus. Et Tacitus Cornelius scribit, Heluidium Priscum tribunum plebis aduersus Sabinum ærarij quæstorem contentiones proprias exercuisse, tanquam ius hastæ aduersus inopes inclementer augeret. Apud Tertullianum in Apologetico hastarium dici legimus, venditionem id genus: In hastario, inquit, vectigales sumus. Nec illud parte ista omittendum, vt obscurissimum Ciceronis & Quintiliani locum aperiamus: magistros dici, qui bona sub hasta vendunt. Vnde id in Epistolis ad Atticum libro primo: Vnà agebant cæteri creditores, in quibus erat Lucullus & P. Scipio, & is quem putabat fore magistrum, si bona vænirent, L. Pontius. Et libro sexto, De possessionibus hæreditatum & possidendis bonis, magistris faciundis vendendisque ex edicto & postulari & fieri solet. Ex iis inquam infertur lux verbis Fabij libro sexto De iocis:

Peruenit

Peruenit res, inquit, vsque in ænigma. Quale est Ciceronis in Pletorium, Fonteij accusatorem, cuius matrem dixit, dum vixisset, ludum, postquam mortua esset, magistros habuisse. Dicebantur autem, dum vixit, infames fœminæ ad eam conuenire solitæ, post mortem bona eius væniebant: quanquam hic ludus per translationem dictus est, magistri autem per ambiguitatem. Hactenus ex Fabio. Ad hosce porrò magistros fortè respexit Marcus item Tullius, vbi ait, Heus tu manum de tabula, magister adest, in Familiaribus epistolis: etiam si non excidit, quid alibi præceptum à me sit. Cæterùm obseruauimus & illud: hastam in clasicis authoribus non de auctionibus vēditionibúsque modo dici, sed & de locationibus, quæ publicè fiant. Vnde assueti hastę appellati eleganter, qui eam conducere consueuerunt. Docuit hoc T. Liuius ab Vrbe condita, vigesimoquarto libro: Quum censores inquit, ob inopiam ærarij se iam locationibus abstinerent ædium sacrarum tuendarum curuliúmque equorum præbendorum, ac similium rerum, conuenere ad eos frequentes, qui hastæ huius generis assueuerant, hortatíque censores, vt omnia perinde agerent locaréntque, ac si pecunia in ærario esset. Cornelius Nepos in Attici Pomponij vita, de hac item intellexisse videtur, vbi ait, Ad hastam publicam nunquam accesit, nullius rei neque pręs neque manceps factus. Quin & Ouidius libro quarto De Ponto:

Aut populi reditus positum componet ad hastam,
Et minui magnæ non sinet Vrbis opes.

In Quintiliani verò declamationibus, hastam salutis dici inuenies, de frumenti venditione in fame ac penuria non ferenda. Sed si semel, inquit, ponis hastam salutis & redemptores vitæ admittis, & nos admone, melius vendes. Apud Pomponium iureconsultum Digestis De origine iuris, sic item lego: Deinde quum esset necessarius magistratus, qui hastę præesset, decemuiri litibus iudicandis sunt constituti.

Hastici ludi, siue xystici. De xysto, & deriuatis inde. Trigonum apud Elidem, & maltho. Cases species. De Aeganea & Ancyle bis, ac Gæo, & Sigymno. Item plura ad hastas pertinentia. Clostra quid. Necnon quid rectis aut infestis hastis venire. Phalanx quid,

& ceraun

& ceraunobolos legio cur dicatur. Psili. Hoplitæ. Peltastæ. Cursus bellici. Quadrorum bellum.

CAP. XVIII.

HAsticos verò ludos, quos in Latina quandoque historia lectitamus, Græcè contenderim appellari xysticos, velut & gladiatores quoque xysticos nuncupatos, scimus, quòd hastili vterentur, quod ξυστὸν Græci vocant: quanquam & eo nomine dicitur locus, in quo exercentur athletæ. Xysti pro telo meminit Arrianus: Xystis, inquit, quæ prælongæ hastæ sunt, cuneis aduersus tela, quæ palta vocant, vtebantur. meminit historia prima Herodotus, inter Crœsi donaria. Xystarchum verò pro gymnasij principe legimus. Nũcupatur quandoque dromos xystos, id est, cursus xystos, vt in Aristeæ Orpheo,

ἦν μοι παλαίστρα καὶ δρόμος ξυστὸς πέλας.

Id est, erat mihi palæstra & dromos xystos prope. Xenophon in Oeconomico xystum pronũtiauit simpliciter, εἰ ἐν τῷ ξυστῷ περιπατοῖεν. quod est, si in xysto obambularent. Hinc xystos paradromidas etiam dicunt: nostri vero ambulationes & ambulacra. Xystida verò tunicam interpretantur talarem, muliebrem: alij tragicum putant indumẽtum. Sunt qui prætenuem vestem eo nomine accipiant. Est & xystis alio vocabulo dicta stlengis, hoc est strigil: vnde xusticos, seu xysticos legas pro indoctis quidem, sed in cute curãda nimio plus satagentes. Legitur id nomen apud Epicharmum & Diphilum. Ambitus item gymnasij apud Elidem totus dicebatur xystus, quoniam Hercules Amphitryonis exercitij gratia quotquot succrescerent spinæ, singulis diebus ἀποξύειν, id est, eradere consueuerat: sicuti author Pausanias est, Eliacorum secundo. Intra eum verò ambitum est alter, quem à figura vocant trigonum. Quin est tertius quoque, cui nomen à mollitie loci μαλθώ. Ad gymnasium id via erat, quam ab exploratorum silentio σιωπὴν nuncuparunt. Erat & Dianæ sacellum φιλομειράκος, ex gymnasij propinquitate dea cognominata. Aduertendum amplius, ξυστὸν apud Athenæum pro caseo accipi, quem rasilem dicere queas: nam eidem χλωρὸς, viridis ac recens est, & præmollis, cuiusmodi in fiscellis circumfertur. ξηρὸς. caseus aridus est, coptos autem prædurus. Quin pomorum quorundã esu in corporibus chymum produci xysticum, idem tradit, cuius meminerit Praxagoras. nam quę non perficiun

perficiũtur crassiorem reddere chymum. Aeganeam scribit Eustathius, iaculi leuioris esse speciem, ἀπὸ τ ἀιγαν ἱέσθαι, quòd longius mittatur, vel quod ancyle ex pelle concinnaretur caprina: quippe capram vocant ἀιγα. Signat verò ancyle, iaculi ansam, quam vocant λαβὴν: est tamen ancyle item iaculum quoddam, vnde ancylistæ qui eo vtuntur. Ancylia verò in Romana historia, neminem (opinor) latere possunt. Dies quibus ea mouerentur, religiosi ad iter habebantur. Apud Lycophronem sigymnum iaculi genus est. Apud Pausaniam gæus, siue gæum dicitur telum omnino ferreum, aut embolium ἐμβόλιον. Mesancylon nominat Euripides, & fortè idem sit quod ancyle. Sigymnum verò sigynnum Apollonius scribit, dicúntque eo verbo signari alicubi parua peltaria. Est item ancyle cubiti curuatura & poculi genus, cottabis accõmodũ. Vnde apud Aeschylum cottabos legimus ancyletos. Vt verò ad hasticos redeamus, non ineptum foret, eo item vocabulo equestres ludos intelligere, quorum nũc vsus est multiplex, & sæpè hastis concurritur, & dicuntur vulgò clostra, quòd claustris obsepiantur temporariis, sicuti veteribus Euripos, siue Nilos, vt in Legibus Cicero scribit, circumducere moris fuit. Quoniam verò de hastis mentio nobis plurima est, hasta præconis insectari, non aliud ferè arbitror, quàm curare, vt bonorum sub hasta venditio fiat. Cicero De lege agraria, iubet eos agros venire, quos rex Mithridates in Paphlagonia, Ponto Cappadociáque possederit. Num obscuræ videntur prope hasta præconis insectari Cnei Pompeij exercitum, qui venire iubeant eos ipsos agros, in quibus nunc ille etiam bellum gerit. In Philippicis verò quum tabulas dicit ab hasta, non alias intelligit, quàm emptionis sub hasta factæ. Sunt & hastæ gramineæ Ciceroni item Actione in Verrem sexta: In quibus, inquit, neque manufactum quicquam, neque pulchritudo erat vlla, sed tantum magnitudo incredibilis, de qua audire satis esset, nimium videre plus quàm semel. Hastarum repositorium Homerus syringa vocat Iliados decimonono: Iulius Pollux, dorothecen: alij etiã dorodochen. Hastę postremum quod ferreum est, vocatur sauroter: quanquam eo nomine sunt qui intelligunt locum item, in quo reponatur hasta. Scribit historia septima Herodotus, quosdam Persarum lanceis suffixa gestasse mala punica aurea pro sauroteribus, id est, corollis, vt valla interpretatur. Medium verò etiam

ancyle

ancyle appellant: vnde ἀγκυλίζειν verbum, vel ἀγκυλισασθαι. Lignum iaculi ipsius à quibusdam dicitur styrax. Alij ea voce intelligunt hastæ partem, quam manu tenemus & affigitur terræ. Styracion dicitur à Thucydide, pro spiculo, vt interpretantur. nonnulli: στυράκιον inquit ἀκοντίς χρησαμενος ἀντὶ βαλάνου εἰς μοχλόν. quod est, styracio vsus iaculi pro balano ad seram. Et Xenophon Rerum Græcarum sexto: Alium (inquit) baculo, alium styrace percussit. Styrax item Dioscoridi lachryma arboris cuiusdam est, cotoneo persimilis, in qua flaua præceller, sordescénsque, ac resinosa, & thrombos, id est, guttas habens subalbidas. Ex styrace in Syria vnguentum concinnant, quod styracinon vocāt chrisma: id esse caroticon, traditum est. Iulius verò Pollux ita: Hastæ (inquit) prominens, αἰχμὴ vocatur, id est, cuspis & epidoratis & styrax. Apud Eustathium sic obseruauimus: Styrax, inquit, plantæ species est, vnde sunt iacula styracina corneis consimilia. In Pisidia verò prope Selgam Lacedemoniorum coloniā potissimum hastilibus accommodus habetur styrax, quia sit acrior minúsque carcosus: id quod Aeliani comprobatur calculo, sed & Strabonis. Nec illud prætereiero: à Cypriis iacula dici sigynas: quanquā vocabulo eodē Ligures caupones intelligunt ac institores. Sarissas vocant Macedones prælongas hastas, vnde Sarissophori nūcupantur. Postmodum sunt, eodē tradēte Polluce, hasta quędā naumacha, teste etiamnum Homero, ea verò pięmiga erāt. Acinaces Arrianus scribit, esse hastas Persicas. Idē tradit: Equitibus hastas Macedonicas pro barbaris mesancylis datas. Gæsa sunt Gallorum propria tela, sicut sarissæ Macedonum, Germanorum frameæ. Sed & fortes viros dici à Gallis gæsos, adnotatum à Seruio est. Gæsatas tamen appellari ab eisdem mercenarios milites, Plutarchus author est. Porro illud item haud negligendum, quod & parœmiæ formam habet. Rectis, an proclinatis hastis venio? quod est, Amicum'ne vultis, an hostem? ductum vero id ex historia. Lysander siquidem quum Bœotiorum agros peruasurus foret, quæsiit ab illis, πότερον ὀρθοῖς τοῖς δόρασιν, ἢ κεκλιμένοις διαπορεύηται τὴν χώραν αὐτῶν. id est, surrectis'ne an infestis hastis per ipsorum agros iter faceret? Illud quoque Ciceronis pro Murena, prouerbij faciem habet, Iacet, diffidit, abiecit hastas. Hastarū vero vsus agnoscitur duplex: aut enim è manu vtimur, & vocantur anchemalæ vel orectæ, nam ὀρέξαι signat, manu percutere;

cutere: aut mittimus, ficuti quæ dicuntur à vibratione palta id eft iacula. Contus vtrunque implere vfum poteft: à quo & contobolia dicitur, velut etiam fariffa, atque item hyffus. Stadia vocatur pugna, & σταδιάζω pugnare, vbi comminus certatur. Vnde & anchemachi nuncupantur, qui ita pugnant, feu hafta id faciant, feu enfe. Non ignorandum tamen: veteres lignis corynifque, id eft clauis depugnare confueuiffe, quæ ratio militum phalangibus nominis caufam præftitiffe creditur. Siquidem ligna nuncupantur phalangia. Argumento eft, quòd ex materia compactas fubftructiones etiam phalangas vocitamus: & inde forfan phalangia nuncupata, quæ è trabibus telas contexunt. Et quæ nauibus fubiiciuntur hermata, id eft fuftentacula, dicũtur item phalangia. Ad digitos quin etiam verbum id reuocat Ariftoteles. Nam qua flexus conftat, condylus (inquit) appellatur: qua non flectitur, phalanx. Phalangẽ Mecedonicã, quam Latinè cuneũ Liuius vocat, prædenfi ordinis excogitaffe omniũ princeps dicitur Philippus, Alexandri magni pater, ducto ab heroibus exemplo, quos clypeis clypeos iunxiffe, cecinit poëta nobilis. Quo ritu qui armantur, phalangitæ dicuntur. Sunt & eodem nomine equites. Illud non prætericro, cuius in Nerone commonuit Dion: Pfilos Græcè nũcupari leuioris armaturæ milites, quibus opponuntur quos hoplitas dicunt Græci iidẽ, graui præmunitos armatura Macedonũ ritu: fcutis quoque in orbem circumactis, necnon haftis longioribus, pfili, feu velites arcu vtuntur, & iaculo, item funda. In horum meditullio peltaftæ funt, id eft cetrati, fcuto protecti modico, & lanceas proferentes haud ita longas, fed & curruum item in bello interftitia tria. Addamus de haftis illud quoque: effe qui haftæ cufpidẽ, quam terræ infigimus, ab Homero quandoque etiam vriachon tradant nuncupatam, ab aliis crofpon, vel grofphon. In hac rei militaris mentione non prætereunda fopite nobilis hiftoria ex Dione, qua memoratur, aduerfus Quados, id eft, κουάδους, vt ipfe ait, bellum M. Antonino Philofopho geftum, in quo quum fiti ac æftu præcipuè conflictarentur Romani, hoftium multitudine circumfepti, nec vllum omnino effugium pateret, repente celitus aquæ vis magna eft præcipitata. Id factum interpretatur Dion, quòd Aegyptius Arnuphis magicis excantaminibus dæmones quofdam & aërium aduocaffet Mercurium. Qua in re fciens mentitur

hiftoric

historicus aliàs grauis. CHRISTI namque virtus largos effudit imbres: erat namque in exercitu Christianorum ταγμα idest legio, cuius precibus id ipsum Imperatore exigente [illegible] effusa est copia, & crebra in hostes fulmina excussa [illegible] ceraunobolos dicta legio, M. Antonino ita sentiẽte. Historiæ fit à nobis alibi item mentio, sed fide parum in[illegible]. Verum, de iis satis iam supérque, ad alia deniq; faciendus gradus.

De Isthmo. Prouerbiũ quod est, Isthmũ perfodere, quam rationem habeat. Papinij locus ex quarto Syluarum explicatur. Qui adorti sint rerum naturæ faciẽ hic aut alibi mutare. Calcidicũ fretum ponte iunctum aggeratumq;. Isthmi notiones, & deriuata. Aula Anton. Euripus. Tenia.

CAP. XIX.

ANgustias, vnde procedit Pelopõnesus, Isthmon dici, nemo non paulò politior nouit. In eum locum, inquit Plinius, [illegible] è diuerso maria, omnémque ibi lancinando [illegible] latitudinem, donec contrario incursu æquorum tantum in quinque millium passuum interuallo, exesis vtrinque lateribus, angusta ceruice Peloponnesum contingat Hel[illegible] Corinthiacus hinc, illinc Saronicus appellatur sinus. Lechæe hinc, Cenchreæ illinc angustiarum termini. Multos hi[illegible] [illegible] spatium id adortos interscindere, vt nauibus pa[illegible] [illegible] lis meatus. Memoratur verò in primis Deme[illegible] [illegible] tator Cæsar, vt Tranquillus etiam author est, Ca[illegible] [illegible] Nero Domitius. Verùm, quia omnium conatus [illegible] [illegible] tum modo cessit, sed & exitu infausto id fuisse in[illegible] compertum est: quia, vt inquit in rebus Corinthiacis [illegible] [illegible] constitutis rebus manum inijcere nõ li[illegible] [illegible] Gnidios Isthmum intercidere adortos Apolli[illegible] [illegible] oraculum: inde nata elegantis adagij ratio, vt [illegible] [illegible] perius & inauspicato rem quampiam conantur [illegible] [illegible] túrque, Isthmũ perfodere prædicentur. Quando [illegible] adorto Nerone, scaturiit inter initia cruor, vti pro[illegible] [illegible] vox vlulatus flebiles & mugitus auditi, visa & simu[illegible] multa. Quibus haud ille territus ligonem arripuit pri[illegible] [illegible] c cæteros insequi exemplũ coegit. Quod verò ad De-

metrium ſpectat: illud perpenſione dignum amplius, fuiſſe à quibuſdam proditum literis, eum ab architectis, ne propoſitum exſequeretur, deterritum: quod quum illi metarentur, renuntiaſſent, ſinus Corinthiaci mare eſſe altius, quàm quod ad Cenchreas: itaque intermedium ſi intercideret locum, vniuerſum ad Aeginam tranſitum, quum ipſa pariter Aegina, & proximas inſulas demerſum iri. Porrò nec nauigationi alueum futurum habilem, ob affluxus rapidam varietatem qualis in Euripo viſeretur. Ex hiſtoria verò huiuſmodi amplius commoneor, quo ſenſu enuntiarit in Syluis Papinius de via Domitiana:

His paruus, niſi deuiæ vetarent,
Inous freta miſcuiſſet Iſthmos

Sed nec me fallit, verbũ deuiæ, quod ſenſui præcipuè cõgruit ac hiſtoriæ, ab interprete acutiſsimo expũgi, próque eo reponi Læchiæ, nec ſyllabarũ menſu offendi ſe ſignificat. In quem velut ſcopulum impactus Hermoleos, vt eſt in re literaria Lynceus atque optimè de re Latina meritus, verbũ Cenchreę ſubſtituere mauult. Sentit & ipſe hoc nõ omnino accommodum, ſed minus putat habere morulæ, quàm id Domitij. Ego nil immutandum contenderim quando ſic illibatior prolicitur ſenſus. Quod ſi cui amplius arridet nouitas, hiſtoriæ nihilominus inhęrẽdũ, non inficiabitur, quiſquis citra liuoris labeculam ſibi iſta expendere permittet. Sed ad inſtitutũ redeo. Memorabile verò id quoq; eſt, Herodẽ Athenienſem, cuius alibi quoq; cõmeminim⁹, vel ſępe tot tãtiſq; fuiſſe diuitiis inſtructũ, & (quod omnia excedit) tanta fuiſſe animi magnitudine, vt quãuis plurima paſsim non tota modo Gręcia, ſed in Italia quoq; opera ędidiſſet, quæ viro haud dubiè immortalitatẽ cõparatura videbãtur: tamẽ altior & inquies animus nil ſe dignũ perfeciſſe opinabatur, quoniã Iſthmũ non perfodiſſet. Splendidũ ſiquidẽ arbitrabatur, continẽtẽ abſcindere maria diuerſa cõiungere, ambitũ ſex millium & viginti ſtadiorum (tot enim ferè nauigãdo conficiuntur) in breue conijcere. Affectabat ille quidẽ hoc, vt magnificum & illuſtre, verũ vt poſſet, ab Imperatore non auſus impetrare deſtitit: veritus, ne vitio illi verteretur, velut id animo agitãti, cui ne fuiſſet quidem Nero par. Dignũ relatu id quoq;: conſimili conatu excidiſſe Nicanorem Seleucũ, qui perfodere excogitarat ſpatium à Boſphoro Cimmerio ad Caſpiũ mare, quo tempore à Ptole-

[illegible] Cerauno sit interfectus. Esse verò id interuallum centum quinquaginta millia prodidit Claudius Cæsar. Idem studium in mutanda rerum naturæ facie Aegypti reges agitauit, ut nauigabili meatu proscinderent interstitium à rubro [illegible] ad Nilum, qua parte vocatur Delta, Sesostri omnium [illegible]pe, vt in Meteoris prodit Aristoteles, id tentare adorto, [illegible]uto mox Persarũ rege Dario. Sicuti post alios commemo[illegible] in Hexaemero magnus Basilius. Denique Ptolemæus [illegible] eduxit latitudine pedum centum, altitudine triginta, [illegible] ad Fontes amaros: vltra deterruit inundationis metus, [illegible]re tribus cubitis, vt Plinius scribit quod vanum Stra[illegible], & refellit author libri De proprietatibus elemento[illegible] quoniã meridiana septentrionalibus altiora non sunt: [illegible] nati sunt quidã) mari rubro comperto, quàm [illegible]. Cõtra legimus ab Plethone Gemisto prodi[illegible] Peloponnesiaci belli tẽpore, post Atheniẽsium [illegible] cladem, quum ab eorũ defecissent ductu, fretũ Chal[illegible] aggerare sic adortos, animaduersa Atheniensium [illegible], vt singulis modo triremibus meabilis pateret trãsi[illegible] moliminis rem assumptis Bœotiis quoq;. Quin & [illegible] ponte iunxerunt. Id quum prohibere Athenienses [illegible], in cassum allaborarunt, conatu excidit Philip[illegible]. Quod verò ad Isthmum attinet, abs quo exor[illegible] scribit in tertium Sententiarum Hippocratis Ga[illegible]. Tonsillas esse locorum ad Isthmum attinentium in[illegible]. Per Isthmum verò oportet, inquit, intelli[illegible] illam quæ os & gulam interiacet, quæ per me[illegible] quandam ita nominatur ab iis, qui propriè di[illegible]. Sunt autem angusti quidam terræ transitus [illegible] maria site. Isthmum verò grammatici, inde tradunt [illegible] τὰ βήματα, hoc est gradus: est enim βάσιμος [illegible], id est inter duo maria meabilis locus. Illa verò ex the[illegible] Pollucis sunt guttur propter angustias dici isth[illegible] quo portiones vtrinque positæ, paristhmia aptè vo[illegible] & alibi colli recensens ornamenta, Quę collo (in[illegible]) circũponuntur, peritrachelia vocãtur & peridereą, item [illegible] hypoderia: sicuti hypoderides, isthmia plocia, stomia [illegible]. Porro nec illud ignorandum: isthmum, vbi an[illegible] terram signat, quam duo lancinẽt maria, aliã quoq; [illegible]nari: sicuti quãdoq; etiã dicitur ἀμφυπλὴξ & ἀμφιπλήξ.

Nam porthmon, siue fretum Aulona item vocant ad Euripum. Tæniam vocat Strabo terram angustam inter mare ac fossam quādā: sed mendosè impressi codices τινία pręferunt.

Equo Sophocleo similis, prouerbium quid inferat. Item Damiani & Sophoclis historia, In quo taxetur Sophocles. Plauti defensio. De equo Probi Imperatoris.

CAP. XX.

EQuo Sophocleo similis, adagiū in eos est, qui ętate fessi & imbecillo corpore, animi tamen vigorem seruant etiamnum. Philostratus in Damiano sophista, καὶ ἄλλον ἄνδρα παραπλήσιον τῷ σοφοκλείῳ ἵππῳ. & virum inquit, vidi persimilem equo Sophocleo. Sed & mox infertur ratio, νωθρὸς γὰρ ὑφ' ἡλικίας δοκῶν, νεάζουσαν ὁρμὴν ἐν ταῖς σπουδαῖς ἀνεκτᾶτο, id est languidus quāuis ætate videretur, tamē iuuenilem in studiis refouebat impetum. Erat autem Damianus hic de quo hæc Philostratus dixit Ephesius, summo loco natus opulentia magna, & (quod omnia exsuperat) diuitiis bene vtebatur. Fuit præterea eloquentissimus, adeò vt Soteri, Sosi, Phædri & Cyri, ludibria verius Græcorum fuerint, quàm sophistæ digni, de quibus mentio fiat. De Sophocle verò, qui iam senio confectus insaniæ à multis accusabatur, vt Plutarchus scribit in libro qui est An seni administrāda respub. copiosèque M. Tullius: Sophocles, inquit, ad summam senectutem tragœdias fecit, sed quū propter studiū in re familiari negligentior foret, postulatus à filiis est, vt sicuti more Romano male rem gerentibus patribus interdici bonis solet: sic illū velut desipientem, à re familiari remouerent iudices. Tum senex dicitur, eam fabulā quā in manibus habebat, & proximè scripserat, Oedipum coloneum recitasse iudicibus, quęsisséque num illud carmen desipientis videretur. θαυμαστοῦ δὲ τοῦ μέλους φανέντος vt inquit Plutarchus, προπεμφθῆναι μετὰ κρότου καὶ βοῆς τῶν παρόντων, id est quum id apparuisset admirandum, plausu & clamoribus astantium reductus est, velut cygneū nescio quid & solito dulcius vicina morte cecinisset. Satyrus verò, vt est apud Aristopanis interpretē, Sophoclis apologiā huiusmodi fuisse prodit, εἰ μὲν εἰμὶ σοφοκλῆς, οὐ παραφρονῶ, εἰ δὲ παραφρονῶ, σοφοκλῆς οὐκ εἰμί. si Sophocles sum, nō desipio: si desipio, Sophocles nō sum. Scire tamē oportet: in Aiace mastigophoro Sophoclis frigus taxari, vt qui tragicos affectus in comœdiæ humilitatem re-

mo I

emollierit, dum mortuo iam Aiace, de eiusdem sepeliendi ratione frigidius orationē producit, quā par erat. Vt hinc commoniti Plauti Amphitryonem vellicantes, discere tandē incipiant eruditißimum quenque poëtarum multa plerunque sibi permittere. Quod autem de equo dictū Sophocleo est arbitror in eo allusum ad tragici cothurni maiestatē, qui sit veluti equestris, comicæ humilitatis ratione: vnde in Arte poëtica Horatius,

Et tragicus plerunque dolet sermone pedestri.

Vel quia poëtæ furoris diuini afflatu perciti vicem equi impleant, equitis verò insidēs numē, siue is Apollo sit, seu Musa, siue quidam alius. Nā & in Sibylla hoc ipsum seruauit poëta nobilis

Ea frena furenti
Concutit, & stimulos sub pectore vertit Apollo.

Equus porrò imperatoris Probi in parœmiæ formam deducitur, poteſt. Is erat nec decorus quidem, nec staturosus, verum celeritate tanta vt diurnis spatiis centum obiret milia, vel in decimum diem labore haud interpellato. Eum tamen fugaci magis quàm forti ac strennuo congruere militi pronunciauit Probus idem. Et quoniam nostrorum libellorum farrago varia est, hic illud impingam ex Græco penu,

ἵππους μελαίνας οὐ καλὸν πάντως βλέπειν,
ἵππων ἢ λευκῶν ὄψις ἀγγέλλων φάσις.

Coloneus Oedipus cur dicatur. Colonos fuisse in Attica duos. Eurysacion quid. Colonarij. Colonitæ. Colonæ. Colonarium quid. Columbarium Columba vnde. Interim & de equo Sophocleo, & de Antigones syrmate. Domitius coarguitur. Rinocolustes Hercules. Aposyrmata. Syrmæa. CAP. XXI.

CAeterum ingerit se difficultas haudquaquam ex triuio, & quam Lyncei nostrates, etiam si trans parietes prospectare sibi videntur, non explicuerunt satis, quid ita Sophoclis tragœdiæ titulus sit factus, Oedipus coloneus. Sunt qui eo loco sentiant fieri vocabuli corruuationem: sed vbi nam gentium reperiatur is, aut cur sic dicatur, parum doctè, parúmque exactè perpendisse pernoscuntur. Id nos, vt id genus alia pleraque ex scientißimorum pomœriis proferemus. Igitur apud Pausaniam ita primum legimus. Hac

regionis,inquit,parte apparet Timonis turris,qui solus nouit nullo pacto fieri posse,vt quispiam beatus sit,nisi aliorum hominum consuetudinem declinarit.Ostenditur etiam agger, qui κολωνὸς ἵππειος, id est colonus equester dicitur, in quem primum Atticæ locum Oedipodē venisse aiunt. Nam & inibi visebatur equestris Neptuni ara, necnon Mineruæ itidem equestris,Heroũ præterea Pirithoi,Thesei,Oedipodis, Adrasti. Habebantur & æris metalla, vnde Calcopus via Sophocli nuncapata, quoniam ea pateret ad inferos descensus. Quin Atticam quoque illam εὔιππον, id est equis insignem, Sophocles idē vocat in Oedipo Coloneo: aut quia inibi fertur Neptunus equos iugasse primus, ac inhibuisse frænis: vel quod Athenienses equitatu pollerent,ac nautica re. Proserpinā per Calcopum ad inferos raptam, scribunt nonnulli.Porrò Onomastici septimo Iulius Pollux, duos fuisse colonos scribit, quorum alter diceretur ἵππιος,id est equus,in quem confugerit Oedipus.Ad quod fortè prouerbiū respectat,quod de equo Sophocleo prætexuimus,eo quidem procliuius, si inibi quoque habitauit Sophocles,quod in quinto De finibus Cicero significat. Alter verò in foro erat colonus apud Eurysacium, quò quia conuenirent mercenarij, colonitæ sunt nuncupati: sicuti meminit Hyperides. Eurysacion interpretatur Harpocratio Neptuni templum, ni mendum exemplarium est. Nam id Aiacis malunt alij intelligere, qui Eurysaces diceretur à scuti magnitudine. Est verbum id apud Sophoclem quoque.Colonus verò hic forensis dicebatur, siue agoræos.Colonia item oppidum fuit,cuius meminerit libro primo Frontinus: Boios Hetrusco bello ab Aemylio Paulò inibi elusos scribens,quod & Catullus significarit,tametsi incognitum sibi loci nomen fateatur interpres. Colonas porrò & colonos, id est κολώνας, terrarum supercilia aut etiam promontoria vocant Græci. Sunt qui colonas dici Latinè pagos, opinentur: vti apud Thucydidem historia prima, ἐς δὲ κολώνας τὰς τρωϊάδας ἱδρυθέντες. Colonida vicum, in Philopœmene agnoscit Plutarchus.Oedipi colonei meminit in Magia Apuleius, sed codicibus insigniter interpellatis.Fuit & Spartæ locus, Pausania tradēte qui diceretur Colona, ex aduersum Ioui Ambulio,& Palladi Ambuliæ.Inibi visebatur item Dionysij κολωνάτα templum. Colonariam verò conditionem in Canonicis decretis, distinctione octuagesimaseptima: & apud

Iure

Iureconsultos eam accipio, quæ ad rem rusticam tractantes pertinet, vnde & colonarios in Epistola Cælij humiliores intelligimus homines, fortéque rusticanas tribus: Nolo te putare, inquit, Fauonium à colonariis præteritū, optimus quisque nihili eum fecit, sic enim videtur legendum. Colonicas leges Varro appellat, colonis dictas: vt est, Colonus in agro [illegible]lario ne capras compascat. Coloniam Columella intelligit quantum villico subiicitur: Coloniæ, inquit, suæ ter[illegible] non excedat villicus. In Epistolis ad Atticum, colonarium esse arbitror publicum, vnde publicanis ascitū nomen: [illegible]tigal, quod pro re venderetur rustica. De aquæductu [illegible]) probè fecisti, colonarium vide ne vllum debeamus: [illegible]m audio, eam illic commutatam esse legem. In eundem [illegible]nsum dixit Cæsar libro Ciuilium bellorum tertio. Co[illegible]riū esse videtur Pomponio Digestis De argento lega[illegible] bibendi vsum vas comparatū, etiā si minus fallor, plau[illegible]us visum iri plerisque, si colum legas niuariū. Sunt qui columbarium posse scribi putent: quia Vitruuio sic dicatur [illegible]iendæ aquæ per tympana idoneum organon, appellari [illegible] ita ab κολυμβᾶν, quod vrinare indicat, vnde & columbæ [illegible] appellatæ creduntur. Potest & columnarium pro carti[illegible] accipi, quæ Varroni mensa est lapidea columellæ vnius. Quod ad colonarium attinet, aduertenda in primis Higini [illegible]ctio de agrorū limitibus: Vectigaliū, inquit, agrorum [illegible]obligati quidam reipublicæ pop. Rom. quidam colonia[illegible] municipiorū aut ciuitatum aliquarum. Et quia ab [illegible]o exorsi sumus, illud itē opera velut parerga huic parti [illegible]gamus: fuisse apud Thebas fontem, Oedipodiam co[illegible]to, quoniā ibi cædis paternę cruorē abluisset Oedipus. [illegible]pinquo Hectoris visebatur monumentum, ex oracu[illegible] ossibus ab Ilio tralatis. Adnexum & illud esse prope [illegible] locum, qui dicatur σύρμα ἀντιγόνης, quoniam quum [illegible]icis cadauer tollere nequisset, illud protractū in arden[illegible]eoclis coniecit pyram. Nec me fallit, aliter Pausaniæ [illegible]tiā à Domitio tralatam, super illud Satyricum, Syrma [illegible]Antigones, verùm Pausaniæ verba sunt hæc, καλεῖται δ' ὁ [illegible] οὗτος σύρμα ἀντιγόνης, ὡς γὰρ τὸν τοῦ πολυνείκους ἄρασθαι προ[illegible] νεκρὸν οὐδεμία ἐφαίνετο ῥᾳστώνη, δεύτερα ἐπενόησεν ἕλκειν, ἐς ὃ εἵλκυσέ τι καὶ ἐπέβαλεν ἐπὶ τοῦ ἐτεοκλέους ἐξημμένην πυράν. In ea porrò parte singulari certamine cōpugnasse Polynicem

ac Eteoclem, significat idem author, mutuísque se vulneribus confecisse, vbi & Menœcei extabat monumentũ. Et Herculi Iunonem lac præbuisse Iouis fraude, putant Thebani. Haud longè demum sub dio Hercules stabat ῥινοκολούστης cognomento, quoniam Orchomeniorum Cerycibus nares amputasset, qui venerant tributa repetituri. Aposyrmata in medendi vsu dicuntur desquammationes. Syrmæa cibi genus ex adipe ac melle, expurgando accommodum: vnde συρμαΐζειν Herodoto purgare est. Fuit & Spartæ Syrmæa certamen, in quo vincenti præmium erat syrmæa.

Hippon apud Græcos dictiones intendere. Hippobinus. Lastaurus. Proculi historia. Taurus quid. Elephantinus libri. Orica iuga. Cillones qui sint. Plura ab hippos deriuata. Hippomanes. Hippobotæ. Hippotrophiũ Hippotrophia. Poliõ. Prophoros, & acostæ quid: item lochia. Hippodromus sophista. Bupori obelisci apud Herodotũ qui sint. Hippostasium. Statos equus. Hippocorystæ. Corys. Coryna quid. Hippotigris. Taraxippus. Amphion & Orpheus magi. Marmax procorum Hippodamiæ primus. Hippocẽtaurus qui. Ampyx, Sclerus. Hippagus. Hypagus. Plinij locus perpenditur. CAP. XXII.

ET quoniam equi facta mẽtio est, subnotabimus hic protinus nonnulla ex supellectile grãmatica, quæ qui curiosius verborũ sectatur proprietates, vocabula proruit hinc inde, quibus locupletior instructiórq; fiat loquẽdi ratio. Quoniam igitur equum, Græci ἵππον dicunt, animaduerto id nomen multifariam prodire in vsum doctorũ, nam scitè admodum & doctè hippobinum vsurpant pro eo, qui meretricio amore debacchetur, aut qui inexplebiliter Venerea consectetur, quem Latinorum nonnulli etiam lastaurum dicunt, sed Græcè tamen, vt ex Athenæo liquet. Nam eo verbo Pompeius Leneus nobilissimo historico, velut nouum inussit. Id verò signare hominem libidinis validę, in libro De grammaticis & rhetoribus author Suetonius est. Cuiusmodi narratur Proculus inter minusculos Romanorum tyrannos, qui quum ex Sarmatia puellas abduxisset centum, ex iis decem vna cõstu-

pra

prauit nocte, omnes intra quintumdecimum diem. Vocabuli ratio hæc, quia Græcorum lingua λα dictiones intendit taurus verò est pudendorum pars: sicuti adnotatum à Galeno scimus, necnon à Quintiliano. Eam sub oscheo positam Eustathius interpretatur: quanquam est & apud Trœzenem nomine eodem fluuius, ex quo Tauria nominatur apud Sophoclem aqua. Alij lastaurum dici putant, quasi λασιόταυρον, quòd hispido sit pudendo: vt idem Eustathius astruit. Nam lastaurocaccabum apud Chrysippum in libro περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς, legimus esse delicatioris edulij genus, vti est apud Athenæum, vt quòd sit libidinis incentiuum, sicuti apud eundem leguntur ὑποβινητιῶντα βρώματα ratione eadem. Est & Las viri proprium nomen, cuius ab Achille interempti, quam ambiuisse Helenā ferunt, visebatur monumentum in Aræno Laconiæ, vt scribit Pausanias. Lastarnos quidam malunt scribere, vt sint οἱ περὶ τὸν ὄρρον λασιοὶ, καὶ πόρνοι τινὲς ὄντες. Cillones verò apud Ciceronem in Salustium, cinædi sunt ac turpiter ceuentes: quia cillere, mottitare est. Verùm apud Nonium eo vocabulo intelliguntur superciliis prominentibus: quanquā syllones præferant peruulgati codices. Sed ad hippobinū redeo. Inuenio id nomen positum in Aristophaniis Batrachis, cuius fabulæ interpres, à lasciuia id duci scribit: quoniam in magnis rebus ἵππον Græci accipiant, sicut ἱππόπορνος, cinædus dicitur magnus, βινεῖν autem signat coire, vnde illud in Epistolis ad Pætum: Quum loquimur terni, nihil flagitij dicimus: at quum bini, obscœnum est. Hinc & Seuinus, hoc est σιβῖνος, ducitur: quod nomen est apud poëtam Platonē. Porrò hippō dictiones augere, ex Galeno quoque didicimus, qui septimo Simplicium pharmacorum author est, hippomarathron dici fœniculum syluestrem ab insigni magnitudine. Id verò dici rectè, Dioscoridis authoritas comprobat: nam tertio libro Syluę medicinalis, Hippomarathron, inquit, Romani vocant fœniculum erraticum: est autem marathron, fœniculus syluestris grandior, sed & hipposelinum eodem modo à magnitudine nuncupari videtur, cui sententiæ astipulatur Dioscorides idem. Est autē hipposelinū, quod olus atrum Romana vocatur lingua, ἱππομανῆ, Sophocles Aiacem nuncupat, velut μεγάλως μαινόμενον, id est insigniter furentem, ex ratione metaphorica, quando vti nobilis canit poëta,

Scilicet ante omnis furor est insignis equarum,

Vel, vt præſtruximus, quia ἵππος ὡδὶ μεγάλου τάσσεται, nam ἱππογνώμονα dicunt, τὸν μεγαλογνώμονα. Hippomanes quoque appellari pratum valet, ceu ἀνθεῖν, id eſt floridum. ἐφ' ὃ οἱ ἵπποι μαίνονται. Sic & βου dictiones intendit, vnde apud Herodotum hiſtoria ſecunda, obeliſci bupori nominantur: quos Rhodopis quæſtu ditata meretricio Delphis dicauit. Nec ambigitur apud Græcos, quin magnos intelligere oporteat, etiam ſi aſſandis bobus aptos Valla buporos accipit, ridicule, ni fallor. Apud Nicandri interpretem ſic comperi: Hippomarathron, inquit, herbæ ſpecies eſt: verùm Theophraſtus eſſe hippoſelinum dicit, quod in petroſis proueniat locis, ab magnitudine ſic nuncupatur, vel propter equorum ſtranguriam. Hippobotas Chalcidenſium, ex hiſtoria dici nouimus prædiuites, gloria quoque præcellentes. Hippotrophium libro ſextodecimo Coſmographiæ Straboni locus eſt equis alendis accommodus, qualis ad Syriæ Apamiam viſebatur, equarum vel ſupra triginta millia capiens: admiſſarios, ἵππους ille vocat trecentos. Inibi & logiſterium fuiſſe ait ſtratioticum, id eſt exercitui recenſendo deſtinatam partem. Cronippum præterea Græci nuncupant magnas nugas. Cronia nanque videntur eſſe nugalia omnia & prærancida quodammodo: ſed de hac voce non ſunt hic ingerenda plura, ne planè fiat quod Græci autumant, Iouis Corinthus, dum idem ſubinde inculcando repetimus: quamuis non ignorem eſſe apud Platonem, bis ter'ue dici quod pulchrum eſt. Sicuti verò ab equis magnitudinis petita ratio eſt, ita de elephante: nam libros veteribus elephantinos eſſe nuncupatos ex amplitudinis ratione, ſunt qui opinentur: iis verò triginta quinque numero & tribuum & tribulium continebantur nomina. Scribit tamen in Tacito Flauius Vopiſcus, in libris hoc genus ſolita perſcribi ſenatus conſulta, quæ ad principem pertinerent. In Vlpia verò bibliotheca ſeruabantur hi. Sed à diuerticulo fabulam repeto. Hippicum eſſe menſuræ nomen, nouimus, Plutarcho docente: Sed quum, inquit, nec perẽnibus fluuiis, nec lacubus quibuſdam, nec vberibus fontibus regio abundaret, & plerique Atticorum puteis vterentur manufactis, lege ſtatuit Solon, vt vbicunque publicus puteus eſſet, intra hippicum homines vterentur. Eſt autem hippicum quatuor ſtadiorũ diſtantia. Orica iuga quũ legimus apud Aeſcinẽ ἐν τῷ περὶ τῆς παραπρεσβείας,

de

de mulis dici interpretãtur,quos appellari orcas,author cum Aristophane Homerus est. Hippalectryon dici videtur staturosus gallus.Putant aliqui esse marinum animal, etiam si in rerum id natura compertum quãdoque,abnuant philosophia imbuti plerique. ἱπποτροφίαν, id est,equorum nutricationem, quòd ea res magno constet impendio, apud Spartanos inter execrationes vsurpari solitam, scimus ex Græcorum libris. Nam & Aristophanius ille senex ita queritur, ἀλλ᾽ οὐ δύναμαι δείλαιος εὕδειν δακνόμενος ὑπὸ τῆς δαπάνης καὶ τῆς φάτνης. id est,nequeo miser dormire,me nãque mordicus lancinat impensa & præsepe. Archidami Spartanorum regis filia, mulierum prima,inquit Pausanias,equos alere adorta est: primáq; curru adepta victoriã est in Olympicis. Eius heroum visebatur in regione,quam de platanorum copia platanistã vocant. Philostratus in Hippodromo sophista,Olympiodoro eius patri gloriæ adscribit, quod hippotrophia cunctos præcelleret Thessalos. Hic verò est Hippodromus, vt obiter aliquid subnotemus,qui Homerũ dixit sophistarum patrem, quum Nicagoras tragœdiã esse matrem,pronuntiasset. Et rursus Homerum eundẽ vocem. Aeschylum verò spiritum appellauit. Hippostasiũ esse videtur equorum stabulum, sicuti boum bustasium. Nã & equum ab armento sequestratum iã,& stabulo ac præsepi applicitum,Græci elegãter staton,id est, στατὸν dicunt. Hordeodum cõnutritur equus, ἀκοστήσας pronuntiatur: quoniã vt interpretantur glossematarij,acosten hordeum vocat Nicãder. Sed apud Thessalos cibaria & alimenta omnia nuncupari acostas,traditum veteribus est. Sunt qui apud Homerum Iliados rhapsodia sexta,legãt ἀκοστήσας ἐπὶ φάτνῃ. exponántque,sordidatus in stabulo. Nã γοῖτος,id est,gœtus,sordes indicat. Esse verò equum animal philolutron ac philydron, id est,balneorum & aquæ expetẽs,author probat Aristoteles. Hippocorystas dici Apion arbitratur, qui equinis setis ornatas gestãt galeas. Risit hoc Porphyrius,putãs eo nomine equites intelligi,quoniã κορυστὴς armatum indicet, ac ferè pro pedite accipiatur. Corys verò,inquit,id est,galea,fit ab κορύσσεσθαι, quod & κορθύεσθαι dixit Poëta, id signat in altum tolli: vnde & à capite nutãs virga,dicitur coryna: sed pro claua inde ponitur quoque. Hippotigrin animal celebratum inuenias in Antonino Caracalla,ex Dionis Nicæi historia. Taraxippum inuenio nuncupari heroum Myrtilo à Pelope structum, in

quo

quo & rem diuinã illi obierit, vt perpetratæ cædis iram leniret, Nominis ratio est, quod in eo loco Myrtili arte iniectus sit Oenomai equis terror. Sunt qui ab Oenomao id solitum peragi, fabulentur. Quidam inibi infossa aliqua à Pelope, sibi ab Amphione tradita Thebano: quibus non Oenomai modò exterriti sint, verùm exterreantur omnes, illac transeuntes equi. Fuisse verò Aegyptij putant magicæ peritũ Amphiona? propterea petras illi in Thebarum mœnibus sustruendis visas obtemperare, sicuti Orpheo ratione eadem feræ obediuerunt. Fuit & in Isthmo Taraxippus Glaucus, quem peremissent equi. Illud obiter adnotarim, Marmaca omnium primum venisse Hippodamiæ procum, antéque alios ab Oenomao necatum, eius equas tradunt vocatas Parthenian & Eripham: quas quum iugulasset Oenomaus, iussit sepeliri: à Parthenia verò impositum fluuio nomen. Est & alter Harpinates, à ciuitate Harpina, quã inhabitarit Oenomaus, sic à matre nuncupatam. Illud postremò non negligendum, videri apud Plutarchum dici Hippocentaurum, pro equitatore præstantissimo & prorsum inexsuperabit. Ipse, inquit, se ait perniciter currere, illum autem volare, se commodè in equo vehere, ἀλλὰ τί πρὸς ἱπποκένταυρον τοῦτον, quod est, sed quid ad Hippocentaurum hunc? Ampyx, aurata dicitur catena setas vinciens equinas in frontis ambitu: vnde & Martis equi chrysampyces Homero dicuntur. Sunt & qui eo nomine reticulum intelligant muliebre. Equas in partu vacare admodum purgamentis, scribunt naturales: ea vocat Aristoteles lochia. Lochæos verò diphos Græci sellas intelligunt, in quibus commoditatis causa sessitent parientes. At humor cruentus aquosusq; intra membranas contentus, quibus obuoluitur embryon, prophoros dicitur. Est & polion, id est, πώλιον. quod ante partum emittit equa. Propheres verò dicitur re ipsa iuuenis, aspectu tamen senex, cui contrarius dicitur sclerus. Hippagum scribit Plinius à Salaminiis inuentum. Hermolaus pro eo reponendum præcipit hypagum, quia sic recognoscant Græci. Nos apud Herodotum historia sexta duobus locis hippagogas dici naues, equis subuectandis destinatas, obseruauimus.

Quæ dictiones item Græcis amplitudinis significantiam habent, Æginæa mercatura. Quid rhopon. Rhopes.

Rhopog

Rhopographi. Strabo illustratur, itē Virgilius. Aeginaeum pro magno. Rhoptron. Aetnaeum item pro magno, sic & Parnasium. Psammocosium. Psamathos. Amathos. Gargara. Carcinus vnde. Rhypaea. Rhox. Melan. Asterium. Cyaneum. Agrostes. Rhypos.

CAP. XXIII.

SEd enim eiusdem linguae proprietate in rerum quasi vastitate exprimēda, non hippos modò in verbis, quae ex pluribus consurgūt, suggerit menti amplioris significantiae notam: sed & pleraque cōperiuntur alia, vsum eundē in magnis authoribus iūctim implentia ac separatim: quippe grandiora quādoque Aeginaea dici animaduertimus, quod ex talenti ratione productum, grāmatici coniectant, id in ea insula exsuperabat Atticum. Quāquam non latet, venalium onera nūcupari etiā Aeginea: vnde corriuati, qui dicuntur Aeginęopolae, hoc est αἰγιναιοπῶλαι, mercium id genus vēditores. Hos intelligunt nōnulli, qui & Pantopolae nuncupētur Gręcis. Nam est ibi factum emporium, ob insitam loci sterilitatem hominibus maritimā negotiationem obeuntibus. Vnde inquit Strabo, Rhopon multimodis rebus constantē, Aeginęam dicimus mercaturam; sic enim Greci sanciunt, rhopon, id est, ῥῶπον significare παντοδαπὸν φόρτον, id est, miscellaneum onus. Hoc eo libentius apposui, quia Strabonis tralatio subsultat. Meminit vocabuli Galenus Therapeutices primo, οἱ γὰρ τὸν ῥῶπον διατιθέμενοι καὶ περὶ πρωτείων ἐρίζουσι, qua in parte pictorū & vnguentariorū mixtura intelligunt: quod cōprobare Hesychius videtur. Dicuntur & rhopes syluosae plantae, vnde & rhopographi nuncupantur. Vulgus nauticum rhopon nūc gropon dicit, vt reor, dictione luxata, qui mos imperitis est vel frequentissimus. Rhopen verò & rhipen dicunt Graeci momentum vel ictum aut oculi motū. Rhoptra apud Archilochum, petaura dicūtur laqueorum, siue scandalethra, id est flexuosa ligna capiēdis feris vel auibus. Rhypęon in Achaia constituunt terrarum periti, vnde Rhypęos pro Achaeis accipimus. Et Stephanus ait, Rhypae seu Rhypaea est Achaiae ciuitas, vnde Rhypaeus. Rhox phalangij species, quia sit ῥαγί, id est, vuae acino similis: os verò in vētris habet meditullio: id genus & melā vocatur: secundū autē genus asterion dicitur, cui sunt in corpore

colluc

collucentes virgæ:cyaneũ nuncupant genus tertiũ, ſicut quartum agroſtem:quintũ ſphecium ab ſimilitudine, quod & dyſderi eſt,hoc eſt λύσληει:ſextum appellatur myrmecium:inter legumina cõperitur ſeptimũ. Rhypon pro ſigillari cæra Pollux accipi ab authoribus tradit. Pro cæris quoq; in Epiſtolis ad Atticũ legimus rhypos,de vetuſtatis ratione noměclatura accerſita.Rhoptra deniq; cõcaua,& βυρσοπαγῆ, id eſt,corio cõpacta Plutarchus nũcupat in Craſſo:quibus in præliis Parthi, adiectis etiamnum echiis,id eſt, ἠχείοις, horrendũ eliderẽt ſonum.Porrò ętnæum item pro magno reperies in libris authoritatis nõ dilutæ:vnde & cãtharus ætnæus, magnus intelligitur apud Ariſtophanem in comœdia cui titulus εἰρήνη:De mõtis Aetnæ magnitudine,vel quia Aetnæi equi habeãtur præcelleres,& in currẽdi certaminibus inclyti. Ex qua ratione, Virgiliũ quoque fratres appellaſſe ætnæos ſimile veri eſt. Cõſimiliter apud Ariſtophanẽ eundẽ in comœdia cui titulus ἀχαρνῆς, dicuntur ἄνθρακες παργάσιοι: quem locum enarrans interpres, Parnaſiũ ex more pro magno fatetur poſitũ. Ab harena quoq; quam vocãt pſammon,dictio configurata eſt, pſammocoſius, quæ pro immẽſo accipi numero videtur. Nã Eupolis ἐν χρυσῷ γένει, ſpectatores appellat pſammocoſios, numeroſos intelligens. Verbum antẽ coſia eſt numerorum deſinentia poſt centum:dicũt enim diacoſia,triacoſia,tetracoſia,& deinceps. Sic etiam gargara pro multitudine excellenti poſita inuenias:ſicut apud Ariſtophanẽ ἐν βατράχοις, Intus nobis ſunt gargara:poſitum id verbũ apud Sophronem quoque. Et in tragœdia legimus, Pecuniarum gargara. Quin carcinum,quæ vox cãcrum ſignat,hinc duci opinãtur eruditiores,à pedum multitudine: quanquam à capitis motatione, ita dici putant alij, quaſi caracinos quidam ſit. Pſamathon verò harenam dicunt marinam, ſicuti fluuiatilem amathon. Pſamathe in Bœotia locus eſt, vel fons.

Quos dicamus equos Lycoſpadas. Lycos frænum, ſeu lupatũ. Lycophilos. Lycophos. Lycophones. Lycea Diana. Lapis ſacer. Oreſtis expiatio. Oreſtis ſcenæ. Lupus. Lycopodes qui. Lymax. Lymata. Item Phaſiani equi, & Neſai. Chelidon. Veredi. Veredarij. Chamele. Curſus publicus, vel fiſcalis. Tractatoria facultas.

Phoruad

Phoruades. Trophia. Empyi. Atrophi equi, & anagogi. Lactistæ. Cacopodes. Caballatio quid. Exophthalmus. Cœlophthalmus. Chamelæ. Cæsaris equus, & Caligulæ. Cirsi. Lichenes. Ephippium. Fuluius, qui equã inibat. Onochelos. Asini caput à Iudæis coli. Hippona, & onoscelis. & hippo. Equus primus. Neptunus Hippius cur. Centrineces. Encentrides qui. Perotiga. Plinij locus perpenditur. Equus ligneus apud Troiã. Catanus locus. Aeolopolus quid.

CAP. XXIIII.

DIgnum verò obseruatione cẽsuimus, & quod huic potissimum loco adglutinemus, dici à Græcorum scientissimis quosdam equos lycospadas, id est, λυκοσπάδας. Id verbum quam habeat rationem, ambiguum & tenebris aliquo modo obuolutum, scio visum iri, quando est haud ita frequens. Ego verò etymon duplex comperisse videor: alterum est de fræni genere, quod lycon vocent, nostri lupata dicunt: sicuti Georgico tertio Virgilius,

-Neque ante domandum
Ingentes tollent animos, prensiq; negabunt
Verbera lenta pati, & duris parere lupatis.

Quo in loco Seruius, & qui ab eo mutuati sunt plures, esse lupata tradunt fræna asperrima, sic de lupinorum dentium similitudine nuncupata, quos esse inæquales constet, vnde & morsus infigatur summi nocumenti. Hoc verò frænorum genus equis adhiberi preferuidis ac ferocientibus, sæpéq; ob insitam animositatẽ rebellibus, vt retundatur impetus, hebescatq; generositas nimia, moris esse, nemo non nouit. Sicuti etiam lycon dici lupum, vnde lycophilios pro suspecto ponitur & latenti, vt est apud Aelium Dionysium, & Menander ita scriptum reliquit, λυκοφίλιοι μὲν εἰσιν αἱ διαλλαγαί. id est, suspectæ quidem conciliationes sunt. Nam & lycophos pro tenebroso positum inuenimus, aut pro crepusculo, quando lupi color cinereus est, nec nigredinem præferẽs intẽsiorem, quod inquit Eustathius. Per hyemis autem tempora Spartani lycophonas, id est, λυκόφονας, ad dormiendi vsum stibadibus promixtos sibi substernebant. θερμαντικὸν ἔχειν τι τῆς ὕλης δοκούσης.

Lyceæ

Lyceæ Dianæ templum apud Trœzenios fuisse ab Hippolyto excitatum, author Pausanias est, qui tamen eius rationem cognomenti ignorare se fatetur: sed ex Macrobio occupari (opinor) licet, vbi differitur, cur Apollo dicatur Lycigenetes ac Lycos. Ante templum lapis visebatur sacer dictus, in quo Trœzeniorum viri nouē à cæde materna Orestem ferūtur expiasse, adhibitis quum expurgationibus aliis tum aqua ex fonte, quem ἵππου κρήνην dicunt: nam & hic apud Trœzenios monstratur, Pegaso terram inibi pulsante scaturisse. Fuit apud eosdem ante Apollinis sacellum locus, quem Orestis scenam dixere, quod nondum is expiatus, nemine eum recipiente, ibi diuersaretur. Adobrutis verò in propinquo purgamentis, enatam laurum memorant. Lupos denique ferrulas vocamus manubriatas, agrestium vsibus accommodas. Lymax ad lycos pertinet nihil: nam est eo nomine apud Phigaliam fluuius, in Arcadia, in quem purgamina sordésque coniecerint Nymphę, quum Iouem perperisset Rhea. Sordes autem Græci veteres lymata vocarunt, vel Homero teste, quum ait, λύματ' ἔβαλλον. Dicuntur & lymaces petræ. Veredos, si modò non aberrat interpres, aliàs æris non multi, apud Procopium Persici belli secundo libro, equos accipimus publicos, Sunt qui à celeritate trahēdę rhedæ sic opinentur dici, quorum aurigæ nuncupentur veredarij. Martialis,

Parcius vtaris moneo, rapiente veredo
Prisce nec in lepores tam violentus eas. Et in Distichis,
Stragula succincti venator sume veredi,
Nam solet à nudo surgere ficus eque.

Veredarium metaphora decenti legimus apud Hieronymum: Quia singulæ, inquit, metuunt Veredarium Vrbis offendere. At Procopius idem veredarios intelligere videtur, eos qui celeriter equis inuecti regum literas prouehunt. Equorum publicorum in hoc vsu, commeminisse Ammianus videtur Marcellinus; Transeo, inquit, quod quidam per ampla vrbis spatia subuersósque silices sine periculi metu properanter equos velut publicos, signatis (quod dicitur) calceis agitant, familiarium agmina tanquam prædatorios globos trahentes à tergo: ne Sannione quidem, vt ait Comicus, domi relicto. Procopij, vel interpretis sententiam adiuuat Firmicus Matheseos tertio: Regum, inquit, nuncios veredariósque reddent. Cursus publicus dicebatur

aut

aut fiscalis, quum ab imperatoribus certis locis equi id genus præceleres destinabantur: quibus non vtebantur alij, nisi facultate impetrata, quam vocant tractatoriam. Sed redeo ad lycospadas. Sunt qui malint lycospadas inde dici, quòd qui pullina ætate in lupos inciderint, si periculum euadant, insigniter bonitate proficiant, ac pernicitate. Cæterùm perpensione dignum, cur nam eiusmodi casum consequatur euentus hic, nisi dicamus, ideo credi vehementiores effici equos ab ea impostura: quoniam, ni fuissent natura tales, haudquaquam dilabi eualuissent: neque enim prudẽtem euasisse Vlyssem dictitamus, Cyclope declinato: sed ideo declinasse, quia foret prudens. Equos verò ad sonũ quemlibet vel minimum compauescentes, expressius Greci ψοφοδεεῖς nuncupare solent, dictione compacta à ψόφος, qui est sonus, & δέος timor. Quod verò in eiusdem linguæ monumentis legimus quandoque Lycopodas, ad equos ea res omnino pertinet nihil. Nam ea voce tyrannorum satellitium ferè significatur. Erãt verò hi corpore vegeto, & animo præsigni iuuenes. Vocabuli ratio est, quia pedes lupino circumtegerent corio, aut quia in clypeis lupi gestarent insigne. Phasianos equos inuenimus ab eius auis inusto insigni, vel quoniam ad Phasin equi habeantur pulchritudine præstantes. Nesæos equos nuncupat Herodotus, qui prægrandes nascerentur in Nesæo medicæ regionis campo: sic enim Stephanus etiam scribit, νησαίων πεδίων, pudendo cuiusdam errore, qui eo vocabulo significari insulares est opinatus. Author Plutarchus est: Pyrrho speciem oblatam, velut Nesæo equo inscenso, ducem se illi præstaret Magnus Alexander. Id quod non percipiens interpres transiliuit. Sed & in Græcos codices irrepsit mendum: nam Νησαίων ἵππων legit. Meminit & loci & equorũ Arrianus quoque, sed & in Legibus Plato, vt Strabonem prætercam & Ammianum Marcellinum. Equos gregales Græci phoruadas dicunt, id est φορβάδας, domesticos verò trophias, id est τροφίας. Nam empyi intelliguntur, quos suppuratio infestat, quæ inter equorum recensetur morbos: sicuti crithiasis, id est hordeatio, & lymphaticus morbus, quem dicunt νυμφιᾶν: in quo ad tibiæ sonum quies contingit, fronte demissa quod vocant κατωπιᾶν. Sunt inter equos qui vocentur athletæ & agonistæ, item hodœporici & pompici, quos itinerarios dicere potes. Porrò & stratiotici, id est militares. Atrophos intel-

ligit equos Xenophon, ἀπομνημονευμάτων tertio, imbecillos, quíque consequi vix valeant. Anagogos autem contumaces, & qui vbi constitueris, cõsistere abnuant. Nam lactistæ, id est λακτισταί, sunt eidem calcibus qui impetũt peruicacius. Quidam nominantur cacopodes quoque, sicuti & κακοσκελεῖς. Caballatio, voce haud veteribus trita indicat Iureconsultis, alendi publicos equos munus. Digna verò scitu & illa: equũ prominentibus oculis exophthalmum dici, sicut cœlophthalmum, qui contrario affectus modo est, cuius in recessu cauo oculi sint. Chelidon vngulæ dicitur concauitas, sed & in canibus eodem modo. Est & chelidon supra cubitum pars Chamelas, id est χαμηλάς, vocat Xenophon vngulas pleniores carnosásque citra cauitatem. Et in libro περὶ ἱππικῆς scribit Simon, sicuti ab Xenophonte relatum scimus in tituli eiusdem commentatione, equos εὔποδας internosci etiamnum sono, siquidem increpat velut cymbalum, in solo cauatior vngula. Author porrò historicus Dion, Cæsari Lusitaniam gerenti natum esse equum διφυὰς τὰς τῶν προσθίων ποδῶν ὁπλὰς ἔχοντα. id est, cui gemina foret in anteriorum pedum vngulis natura, qui mox illum elatè admodum gestaret, reliquos omnes ἀναβάτας recusaret, vnde immodica de se sibi cœpit polliceri. Cirsos nuncupant, qui adnascuntur equorum tibiis. Lichenas ossicula vocant, canini dentis imagine genibus equorũ, & prope vngulas agnascentia. Dioscorides esse tylos dicit, id est callos. Pedes anteriores prosthios appellant, cæteros verò opisthios. Pedum virtus eupodia vocatur. Ephippeion esse interpretantur sellam: ephippion verò est currentium equorum certamen. Lego in Plutarchi Parallelis: Fuluium quendam mulierum odio, equam solitum inire, vnde venustior enata puella sit, quam dicere Hippo: sicuti Ephesius Ariston, ex asinæ initu formosam progenuit Onoscelin: quod Admirabilium secũdo Aristoteles, siue alius scribit. Nam Onochelon Christianorum Deum quidam intelligere maluerunt, auribus asininis, altero pede inungulato, librum gestantem togatúmque. Nam & asininum caput vice numinis coli à Iudæis solitum, Cornelius Tacitus mendacium (vt Septimij Florentis vtar verbis) loquacissimus prodidit, quòd in Arabia siticula depreheñsi, onagris ducibus, perducti ad aquarum scaturigines sint. Sed inter Græcos quoque nominis haud obscuri Damocritus aureum aselli caput à Iudęis cultum, non

nacuit: nec ritu quidem sacrorum neglecto, septimo quoque anno peregrinum hominem perduci assueuisse, scribẽs κατὰ λεπτά, id est frustillatim concisum necari. Onochelos autem Dioscoridi lib.iiij.herba est dicta quoq; Alcibiadion. Stabuli verò deam Apuleius Hipponem vocari tradit, vt placere doctioribus animaduerto quanquã pleriq; Hipponam & legũt & interpretantur, vt est apud Tertullianũ: sic & apud Iuuenalem legũt: Iurat solam Hippo, & facies olida ad præsepia pictas: ea nimirũ forma qua Dido & Manto per Didonẽ & Mantonem dicimus. Illud minus omiserim, quod est in Pindari Pythiis obseruatum, & ab interpretibus enarratum curiosius: Neptunum à mythicis appellatum tradi Petræũ, quòd olim super saxo consopitus vrinã profuderit genitalem, vnde enatus sit equus primus, quem dixere Scyphion. Lactantius verò grammaticus, in Thessalia terram tridente percussam scribit, à Neptuno, ex quo mirum dictu, prosiluerint equi duo, Scyphios & Arion, inde nata Thessalicorum equorum præstantia. Quia verò equitandi artem, id est τὴν ἱππικὴν, primus excogitarit Neptunus: inde factum opinatur Pausanias, vt dicatur ἵππιος, potius quàm causa alia: quando & in equorum certaminibus Homerus per Hippium Neptunũ iurare Menelaũ fingit. Sed & qui hymnos scripsit antiquissimos, Pamphus, Neptunum dicit ἵππων δωτῆρα, id est equorum datorem. Seruius grammaticus, in contentione cum Minerua de Athenarum nomine, ab Neptuno littore percusso, equũ scribit productum, sed à nostris coarguitur. Apud authorem ἐκλογῶν περὶ γεωργίας libro nono, sic comperi adnotatum: Terram initio fuisse aquis adobrutam emersisse primũ Atticam eius amore ducti Neptunus & Minerua de ciuitatis constituendę nomine litem intendere: Ioui complacitum, eius esse vrbis pontificium, qui pulcherrimum excogitasset munus, tunc portubus & naualibus ab Neptuno vrbem excultam, Minerua oleam producente in Acropoli: quo argumento euasisse superiorem. vnde institutum, oleastro victores coronare Petręũ denique dici volunt alij, quòd reuulsis in Thessalia montibus, qua vocantur Tempe, emiserit Peneum, ac stagnantes prius agros renudarit. Ex quo Callimachus,

φεῦγε δὲ καὶ Πηνειὸς ἑλισσόμενος διὰ Τεμπέων.

Fuerant & Petræo Neptuno instituta certamina, In hac denique equorum mentione illud ex Homero addidisse,

offecerit nihil;Centrineces nuncupari equos centro obedientes.Centra vero inquit Eustathius sunt quæ encentrides item dicuntur,id est inhærentes calcaneo stimuli, quibus excitari equos nouimus.Ichthycentrum est fuscina.Erant & suæ furibus encentrides, quibus per parietes obrepebant,velut factitasse Corœbus dicitur apud Pausaniam. In collectaneis Rei rusticæ libro tertio apud Græcos, monemur. palmites mense Martio capiendos πρὸς ἐγκεντρισμόν, id est ad insitionem. Quin mox paulò idem author appellat τὰ εἰς ἐγκεντρισμὸν ἐνθέματα.In libris comperi eisdem, equos ἰσοφθάλμους haberi quibusdam pulcherrimos, cuius fuerit modi Alexandri Bucephalus Hippocampum interpretantur aurigarum scuticam, flectendis equis accommodam, vnde nomen. Et apud Helicem ciuitatem dicitur stetisse Neptunus æneus habens ἱπποκάμπιον in manu. Denique perorigam dici inuenio, eum qui equos admittit: eo enim adiutante,equa alligata celerius initur, nec equi frustrata cupiditate impulsi semen eiiciunt quo fit vt apud Plinium libro octauo, capite De equis, rectius forsan peroriga legatur, quàm auriga: vt modò agno scitur,quem ab equa laceratum scribit;quanquam apud Varronem historiæ eiusdem relatione auriga: item circumfertur. ἵππον δούριον, id est equum Durium, Epei opus fuisse, Pausanias interpretatur machinam muris dissoluendis cuius æneum simulacrum in Acropoli fuerit. Equos statura pusillos vocant inos, sed & gynnos posteri nuncuparunt sicuti homululos dicere nanos consueuimus, παρὰ τὸς ἐσφῆσθαι τῶν αἰῶ.Nanorum pudenda pro magnis ferè vsurpantur Græcis. Equus disgargalis nuncupatur in libro περὶ ἱππικῆς apud Xenophontem, qui est δυσυπότακτος ac difficilis, qui ne tactum quidem aut titillationem pati queat γαργαλισμὸν Græcis dictam. Addamus porrò Incitatum, id est ἐγγίτατον, esse equi nomen apud Suetonium, præter interpretum sententiam. Id quod ex Dionis lectione amplius dilucet, opinor: Afficiebatur inquit, Caligula gestanti batrachida. quo argumento Prasini,cognomen est illi adoptatum. Sed & locum certantium quadrigarũ vel hac tempestate Caianum dicunt: ex equis vnum sic amauit, vti ad cœnam inuitaret, annona quoque apposita & hordeo,quin & aureo poculo vinum propinabat:per illius salutem fortunámque concipere iusiurandum solitus: consulẽ quinimo designare con-

stit

ſtituerat,feciſſétque,ni conſilia interpellaſſet mox interitus. Equinos pullos vbi Homerus ἀελλοπόδας vocat, interpretãtur Grãmatici varios.Id reluit Porphyrius,αἴελον ſignare aſtruẽs ταχέα,id eſt celerem,ἀπὸ τῆς ἀέλλης,id eſt ab procella ducto vocabulo,quę ab ἄειν flectatur,& εἰλεῖν.quia ſpirituverſet omnia. Nam & bellacem Corytheolum dicunt, qui motat aſsiduè galeam:ſicut Martem Corythaica nũcupat Homerus quoq;.

Prouerbium de Corintho ſuperciliosa, quam habeat rationem. Corinthi felicitas. Aes Corinthium cur pretioſum adeò. Mixibarbari qui ſint apud Corinthios. Aetes. CAP. XXV.

STrabo non hiſtoricus modò præſignis, ſed philoſophus quoque & mathematicus,adeò celebris & peruulgati nominis,vt eum Theſſalonicenſis Euſtathius per quandam exochen geographi nomine perſæpe ſignificet. Is inquam Strabo poſt multa de Corintho commemorata libro octauo, demum ita ſcribit:Ciuitas ipſa Corinthiorum ampliſsima diu fuit & opulentiſsima, ſiue viros innumerabiles ad ciuile regimen peritiſsimos, ſiue eximias opificum artes animo vertas. Ager autem non admodum telluris bonitate pollebat, quippe qui obliquus foret & aſper, vnde ſuperciliosam Corinthum vocant vniuerſi, & ceſsit in vulgare prouerbium, Corinthus ſuperciliis curuitatibúſque laborat: cuius etiam meminit Euſtathius. Eius adagij mentionẽ faciens quidam, ingenuè ſatis fatetur,non ſe videre vbi nam vſui eſſe poſsit, niſi(inquit)quis detorqueat ad hominẽ intractabilem,aſpero ingenio,& ſibi ipſi inæqualem,parúmq; ſibi conſtantem. Ego verò aliud ſpectaſſe prouerbij conditorẽ primum, contenderim:nam quia non conſequitur ager reliquam ſuæ vrbis felicitatẽ,inde dicti vim Straboni manaſſe opinor: quando nil eſt tam diuitiis inſtructũ,támque artibus & virtute præclarũ, nil poſtremò in humanis rebus adeò numeris omnibus abſolutũ,quin aduerſi aliquid & improſperi inſit protinus, & affricet mortaliũ rubigo,& fortunæ(vt ſic loquar)liuor liuidiſſimus,quod veluti labecula,ac verius nubilũ,lætitiæ infuſcet ſplendorem. Quamobrem vbi Corinthũ dicimus ſuperciliosam,id quidem meo iudicio innuimus. Omnia vtiq; ineſſe, quæ & placere ac poſsint etiam faſtidiẽtem allectare:verùm eſſe aliquid vnum,quod offendat quadantenus, quoniam nil

ſit ex omni parte beatum. Ex iis verò, ni fallimur, & noſtra ita amamus, vt neſciamus perdere, perſpicuum iam eſt introſpicienti exactius, adagij vis quò tendat & quid velit ſibi. Quòd ſi quis in ſtudiis adeò inſolens eſt, vt Corinthiorum neſciat felicitatem, is Homerum conſulat, qui Iliados ſecundo Corinthum diuitem vocauit, ἀφνειόν τε κόρινθον: quod tamen ex Geographi ſententia, ad emporium inibi conſtitutum refert Euſtathius. Nam & Thucydides Græciæ emporium vocat Corinthum. Audiat & L. Florum ita ſcribentẽ: Corinthus Achaiæ caput, Græciæ decus, inter duo maria Ionium & Aegæum, quaſi ſpectaculo expoſita. Et infrà, vbi ruinas eiuſdem felici breuitate tranſcurrit: Quid ſignorum? quid veſtiũ? quid'ne tabularum raptum, incenſum, proiectum eſt? quantas opes victor abſtulerit & cremarit, hinc ſcias, quòd quicquid Corinthij æris toto orbe laudatur, incendio ſuperfuiſſe comperimus. Nam & æris notam pretioſiorem ipſa opulẽtiſsimæ vrbis fecit iniuria, quia incẽdio peruſtis plurimis ſtatuis atque ſimulacris, æris, auri argentique venæ in commune fluxere. Hinc æra Ephyreia celebrata Virgilio, quibus quum vehemẽtius caperetur Auguſtus, etiam dici Corinthiarius cœpit. Traditum porrò in fabulis eſt, quod repetit in Epidicticorum ratione Menãder, de Corintho & Iſthmo Solem Neptunúmque contendiſſe, ſicuti de Athenarum ciuitate cum eodẽ Neptuno Mineruam. Et quid pluribus agimus in re confeſſa? M. Tullius in Rullum, Deinde agrum optimum & fructuoſiſsimum Corinthium venire iubent. Nam quod in Græcæ gentis contemptum dicere Philippus ſolebat, habere ſe κλᾶς τῆς Ἑλλάδος, vt Pauſaniæ teſtatum monumentis eſt, quum in Eubœa Chalcidem præſidio teneret, in Iſthmo Corinthum, in Theſſalia ſub Pelio Magneſiam, prçſens forſan inſtitutum nil iuuerit. Significabat autem Philippus ciuitates eas eſſe, velut Græciæ claues, ac ὁρμητήρια κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Nec illud quod proximè ſe ingeſsit, non omnino parergon, omiſero: coli ab Corinthiis ſolitos, qui dicerentur mixobarbari, quos nõ fuiſſe alios, quàm Medeæ liberos, proditum hiſtoria eſt. Nanque habitauit ea Corinthum, quúmque fames eſſet inorta validior, Cereri ac Lemniis nymphis obita re diuina, illa comprecante deſiit malum. Sed & Corintho Aeetem Medeæ patrem quandoque potitum ſcimus. Quippe ſolis fuiſſe filios & Antiopes Aloeum & Aeetem, quibus diſtribuerit regionem

nem pater, illi quidem Arcadiam, Corinthum huic, qui propria non cōtentus sorte, ciuitatem Buno Mercurij filio reliquit, quam posteris denique is resignaret, in Colchos ipse demigrauit, quam rem carmine complexus Eumelus sit.

Iouis Corinthus prouerbium, quem habeat sensum apud Philostratum. Quæ dicantur anacalypteria, & encalypteria. Nympha quid, & unde. Encalymmata. Epicalymmata. Edna. Opteria. Diaparthenia. Necrocorinthij qui sint, & quid defunctus. Mortuale, morticinum. Sepultura. Necropernas. Lycophronis suggillatio.

CAP. XXVI.

PORrò quia de Corintho nobis mentio est, pergamus porrò attexere adagium alterum ab eadem productum ciuitate: ita enim habet, Iouis Corinthus. Id verò quo enuntietur sensu, enarratum ampliter à Suda nouimus, & Aristophanis interprete, ac plerisque aliis. Sed & in literis Latinis alicubi expositum, non incuriosus lector inueniet. At quia dissonum quiddam apud Philostratum ab horū semita deprehendimus, vt quæ mox afferrentur, clarius & apertius innotescant, totam Græci scriptoris sententiam, quæ ad præsens negotium spectat, tralatam huic loco inseremus: mósque quid ipse statuam, non grauabor pluribus explicare. Iudicabunt volentes, neque enim sine prouocatione sunt hæc. Ergo ita habet: Antipatro, inquit, qui tum imperatori ab epistolis erat, auidius affectante filiam, quæ fuerat ei forma haud sanè conspicua, Hermocrati in matrimonium tradere, non censuit is arripiēdam felicitatem eiusmodi. Imò nuptiarum conciliatrice instante acrius, ac viri potentiam memorante: Doti, inquit, magnæ non seruiam, neque soceri superbiæ. Quum verò etiam iuncti sanguine ad nuptias omnino propellerent, quòd Iouis Corinthum esse putarent Antipatrum, non cessit prius quàm ab imperatore accersitus Seuero, puellam sibi iūgi passus est. Quo tempore scitante ex eo familiariū quodam, quando esset anacalypteria præbiturus, Vrbanè (inquit Hermocrates) imò verò encalypteria, postea quàm ita deformē sum ductus. Cæterū mox paulò etiā dimisit, quòd neque oculis foret grata, nec moribus cōmoda. Hactenus ex Philostrato. Iam ne-

minem arbitror ita hebeti iudicatu, etiam si ferè sit elementarius, cui non perspicuè pateat, nihil eorum quæ Greci in literas misere, cum Philostrati sententia congruere, & proinde aliud quærendum. In quo ne amplius fatigentur bonarum literarum studiosi iuuenes, quibus hæc qualiacunque, summis tamen laboribus congesta procudimus. Ego Iouis Corinthũ hic intelligo felicissimum quendam hominem ac prærpotentem, virgula quadam oblatum diuina: quique tanto imperatori, qui vice numinis coleretur ab hominibus, esset in primis charus. Nam sicuti tradunt mythici, quum Aletes Corintho esset potitus ex Iouis Dodonæi responso, viderétque nobilem ac prævalidam ciuitatem subiectam sibi, eam Iouis appellauit Corinthum: vnde irrepsit prouerbij ratio apud Philostratum. Et nos in id genus rebus vti concinnè possumus. Sudas tamen alicubi ab hoc sensu non est omnino deuius, quũ scribat, Iouis Corinthum esse parœmiã de iis quibus quandoque lætius arriserit fortuna, mox verò non ita. Scribit tamen ex Græcis Damon, id quod ab Pindaricis relatum interpretibus scio, dici in eos parœmiã, qui nimis quàm elati magnos videri se volunt, sibique placent plurimũ, ac ostentant, mox tamen timidè, pérque summũ abeunt dedecus: quod Corinthiis sanè obuenit legatis, dum Megarenses audacius in concione rebellantes incesserent, dicerentque, ni sumptum de ipsis supplicium esset, foret vti meritò ingemisceret Διοσκόρινθος: ad quam vocem vehementius succensi Megarenses, lapidibus Corinthios impetiuere, quibus in fugam versis, cædentes illi terga identidem succlamabant, παῖε Διοσκόρινθον, feri Iouis Corinthum. Vt verò plenam præstemus operam, & historici nubilum discutiamus, sciendum est, anacalypteria in Philostrato dici munera, quæ vir & domestici atque amici sponsæ contribuebant, quum primum retecta visendam se preberet: nam apud Græcos ἀνακαλύπτειν reuelare est, & anacalypsis reuelatio est. Hęc ab aliis theoretra item dicta inuenimus. Sunt qui Pindarum putent, Agrigentum ideo in Olympiis nũcupasse sacrum, quod olim esset Proserpinæ contributũ ab Ioue, εἰς τὰ ἀνακαλυπτήρια. Nam & in Timoleone Plutarchus scribit, esse Proserpinæ sacram Siciliam, καὶ ἐν τοῖς γάμοις ἀνακαλυπτήριον αὐτῇ δοθῆναι, id quod sexto Bibliotheces opinor indicasse Diodorum: etiam si aliud præfert Latina tralatio. Sunt & qui nymphas dici sponsas interpretentur, ἀπὸ τοῦ νῦν πρώτως

τως φαίνεσθαι, quia nunc primum visendas se præbeant, quum antea prodeant obtectæ. Aliàs vocantur nymphæ dulcium aquarum fontes, ἀπὸ τοῦ ἀεὶ νέας φαίνεσθαι. Encalypteria verò facetissimè videntur dici, quæ dentur quum puella obuelata nolit videri: quod sanè congruit deformi, ἐγκαλύπτειν enim integere est & obuelare. Vnde & cancrorum loculosa opercula rugosáque, epicalymmata vocant πτυχώδη. Anacalypteria verò edna item dicuntur, & opteria, prosphthécteria quoque: Agias verò comicus etiam diaparthenia: quoniam διαπαρθενεύειν, deuirginare signat, vt verbo vtamur recentioribus frequentissimo. Anacalypteria postremò donorum nuncupatur dies. Scitu præterea dignũ & illud in hac Corinthi mentione tam multa, νεκροκορίνθια, id est Corinthiorum defunctos vocari in historia signa fictilia, quæ Corintho euersa, Romam impleuere, quoniam ex reclusis sepulchris eam excerperent prædam. Obseruandum & illud: νεκρὸν dici Latinè defunctum, hoc est cadauer: quod Hieronymus mortuale morticinúmque vocauit. Plinius, Vt qui latissimè rura metatus fuerit, vltráque famam exegerit accolas, quota terrarum parte gaudeat? vel quum ad mensuram auaritiæ suæ propagauerit, quam tãdem portionem defunctus eius obtineat? M. Tullius sepulturam quoque nuncupauit, vt quum ait, Illam insepultam sepulturam. Emortualem diem Plautus appellare videtur, in quo quis mortuus est. Necropernas verò dicitur poëtis Achilles, quòd præmortui Hectoris cadauer vendiderit, ἐκ τοῦ τέθνηκα participium conformatur πέρνας. Sic autem apud Lycophronem comperi, cui tamen ducens quandoque colaphum interpres, nil veretur eum βαρβαρέγλωσσον nuncupare. Illud postremò subnotandum: de Corinthi nomine confingi Græcis vocabulum κορινθιάζεσθαι, quod scortari signat & lenocinari, id est μαστροπεύειν.

Super Heraclide scitu digna quæpiam de Græco excerpta penu. Lepidum Ptolemæi factum.

CAP. XXVII.

MVltos ingenio & vi percipiendi quæ tradantur, anteire aliis, notius est quàm vt sit pluribus probandum. Sed & illud à Quintiliano traditum non præterit nos, neminem reperiri qui sit studio nihil consequutus. Id equidem non argumentis modò valet comprobari, quia multum facit in quali-

bet re quantulacũque sedulitas, sed exẽplis quoque, quę nobis passim historia suggerit. Reliqua missa facimus. Heraclidæ tantum cõmeminisse collibuit parte ista, cuius in studiis disciplinarum cura mirè ab authoribus prouehitur. Erat verò hic natione Lycius, hebeti ingenio, & ad politiorem cultum ineptissimo: tamen sedulitate, ac lucubrandi, fuliginésque lucernarum bibendi, & in sudata veste durandi laboribus, ac proposito pertinaci, id demum est assequutus, vt à magnis authoribus dignus sit habitus qui inter facũdię studiosos recẽseretur, imò etiã elegantissimus appellaretur atque eloquentissimus. Quod eo mirabilius contingit, quia eũ vt πολύφαγον, id est voracem, notat historia. Relatu iucundũ est, quod ei vsu venisse proditur memoriæ: siquidẽ re ipsa edoctus esse nihil, quod improbus volentis labor & pertinax non peruincat, librum concinnauit, cui titulum fecit, πόνου ἐγκώμιον, id est laboris laus. Fortè ita euenit, obambulabat quadam die, eúmque librũ manibus gestans apud Naucratim (est ea Aegypti vrbs) Ptolemæo factus obuiã est, facundiæ studioso & ipsi: ab eóque interrogatus, quid nam esset id quod prompsisse in literas videbatur, respõdit πόνου esse ἐγκώμιον. Capit librum Ptolemæus, ac facetissimè primo elemento, hoc est π expũcto abrasóque, ita vt reliquum fieret ὄνου ἐγκώμιον: quod non aliud profectò est, quàm asini præconium. Accipe, inquit, & lege laudis nomen attitulationémque.

Qui maledicta leniter tulerint, Antigonus, Philippus, Augustus. De Demochare, qui dicebatur Thersites.

CAP. XXVIII.

Elogium vetus est, & nulla nõ hora iracũdis istis, ac tumẽtibus ingerendum, esse in primis regiũ, male audire. In ea re ob insignẽ animi moderationẽ plerósque eximie laudatos, neminem, puto, fallit qui paulò humanior sit. Nos quæ ad manũ sunt exẽpla, nõ præteribimus velut cõniuẽtes. In primis verò sese ostẽtat Antigonus, cui tantũ superfuit animi, modò velis, omnia supergrediẽtis, vt vel manipulares petulãtius lingua vtẽtes leniter sit passus. Incũbebant illi regio tabernaculo, nec sibi temperabãt, quin quod periculosissimè quidẽ, sed libentissimè persequũtur homines, qui nõ cõtinent rediturasper iugulum voces, male de rege suo existimarent & loquerentur. Ex proximo exceperat omnia Antigonus, quippe

inter

interiacente modò lineo,vt sic dicam, pariete. Excanduisset alius,protinúsq; vltimi supplicij terrore perfusos abripi iussisset homines,At is comiter ac sedatè:Abite(inquit) longius, ne obloquentes fortè obaudiat rex. Idem itinere nocturno,& premolesta ob cœni altitudinem via,vbi milites ægrè ferētes animaduertit,palámque illi improspera omnia imprecātes, adire eos perrexit,qui precipuè voragine impliciti distinerentur: quúmque eos explicuisset, nec esset ab eis percognitus, Execremini(inquit)Antigonum,qui vos in hasce cōiecit difficultates:ei vero qui inde vos extraxit,bene precemini.Affulsit & patientiæ virtus, instrumentū ad tutelam regni præclarum.Philippo regi:siquidē perbenignè Atheniensiū legatione audita,demū iamiā remigraturis,Ecquid (inquit) nostis, quòd à me gratum in ciuitate vestrā proficisci valeat? Aderat fortè Demochares,ob nimiam & procacem linguā cognominatus Thersites:is ergo excipiēs,Si te(inquit)suspenderis. Cōmouerat tam intempestiuū támque atrox responsum legatorum reliquos,exortáque omnium cum fremitu indignatione,molliter Philippus,Nuntiate(inquit)Atheniēsibus,multò elatiores videri, qui ob animi impotentiam hisce non abstineant,quàm qui impunè dici permittant,ac iniuriæ insolentiam facilè concoquant. Historicus Timagenes Augustum, vxorem,domum vniuersam procacius impudentiúsque prosciderat in libris,ac dicaciter lapidauerat.Monuerat Imperator,vt facilè appareret illi non imperasse irā, moderatius lingua vteretur. Pergenti etiamnum ac liberius naturæ indulgenti,satis habuit,domo sua interdicere.

Constātiæ bonum. Leuitatis fœda suggillatio. De animi mobilitate. Desultorium ingenium. Fortunæ appellationes diuersæ. Volaticus qui. De Tutilina dea. Plinij locus explicatur ex libro octauodecimo.

CAP. XXIX.

QVi officiorum rationē in obeūdis vitæ muniis, quídque deceat & aptum personis sit, temporibus, ætatibus, exactissima cura sibi scrutandum,censuerunt,tandem depræhendisse sunt visi,nil esse quod tam deceat, quàm in omni re gerenda consilióque capiendo seruare constantiam. Nanque ita quoque natura cōparatum, vt quisquis se aliquid ordine ac

ac recta mente complexum confidit:vel iam gestum,si obtrectetur,acriter tueatur:vel nondum æditũ,si interpelletur, sine vlla cunctatione ad effectum perducat. Hæc quũ ita profecto sint, & calculis omnibus passim & fœde damnetur leuitas ipsa sine ampliatione, quando vel plebeculæ imperitæ eiusce turpitudo vitij planè liquet, natum adagium est,vt desultorium nuncupemus ingenium, quod mobile est, varium, ac omni tipula leuius, facileque momentis horarum ad tenuissimum quenque afflatum in diuersa transiliens instar foliorum, quæ, vt Poëta inquit,

Mobilibus ventis arida facta volant.

Aegri proprium est,nihil diu pati,& mutationibus, vt remediis vti. Semper præsentibus est infesta leuitas, quæ eo pressius enixiúsque cauenda,quòd natura humanus animus agilis est,ac ad motũ pronus. Mobilis,inquit Seneca, & inquieta mens homini data est: nunquam se tenet,spargitur, & cogitationes suas in nota omnia & ignota dimittit,vaga& quietis impatiens. Quod non miraberis,si originem inspexeris. Ex cælesti nanque descendit spiritu, cælestium autem natura semper in motu est.Quod verò ad desultorium attinet,Felix quoque Capella De nuptiis Philologiæ primo, desultoriam fortunæ leuitatem nuncupasse videtur:ita enim scribit,Tunc enim omnium garrula puellarum,& contrario semper fluibunda luxu, leuitate pernix desultoria gestiebat: quam alij sortem asserunt,Nemesinq; nonnulli, Tychen quàm plures, aut Nortiam. Quam verò rationem habeat dictum hoc,pergam iam explicatius enarrare:si commonuero prius, in hoc vsu dici à Seneca volaticum hominem:ita enim ad Lucilium scribit, Meministi quum quendam affirmares, esse in tua potestate, dixisse me, volaticum esse hominem ac leuem, & te non pedem eius tenere,sed pennam:mentitus sum, pluma tenebatur,quam remisit,ac fugit. Ambrosius volaticum sermonem lepidè dixit,qui sit de auitio institutus. Quod verò ad fortunam spectat,sunt qui Plinianũ illud ex decimooctauo Naturalis historiæ,de calua intelligãt fortuna, quum ait, Tertiam ex his nominare sub tecto, est religio. At ipse Augustini doctrinam insecutus Tutilinam malim:sic enim scribit Ciuitatis diuinæ libro quarto,Sata,inquit.frumẽta quamdiu sub terra essent,prępositã voluerũt habere deam Seiam. Quũ verò iã essent super terram,& segetẽ facerent, deã Segetiam:

frumentis

frumentis verò collectis atque conditis, vt tuto seruarentur, deam Tutilinam præposuerunt. Quæ Pliniano sensui congruere qui non videt, Leberide prorsum cæcior est. Equestris Fortunæ ædem vouit Fuluius prætor in Hispania, quod strenua equitum opera in Celtiberos vsus foret.

Desultorij equi vnde, & qui dicantur. Iulij Pollucis codex vindicatur à vitio. Hamatrochia. Harmatrochia. Amphigyi. Amphippi qui sint: item hamippi, & prodromi. Caballi. Manni.

CAP. XXX.

Desultorios equos video dici à desiliendo: nam vt Sex. Pompeius scribit, paribus equis, id est, duobus, Romani vtebantur in prælio, vt sudante altero transirent in siccum. Nam & pararium dicebatur æs, quod equitibus duplex pro binis equis dabatur. Eum verò Scytharum plerisque morem fuisse, Ammianus prodit Marcellinus, binos trahendi equos, vt iumentorum vires foueat permutatio, vigórque ocio integretur alterno. Sed Romanum morem amplius intuenti planè indicat T. Liuius quum libro ab Vrbe condita primo ait, Ad equos emẽdos dena millia æris ex publico data: & quibus equos alerent, viduæ attributæ. Iulius verò Pollux libro Onomastici primo, equitum species recensens ita scribit: Hippotoxotæ, doratophori, contophori, hypaspistæ, sceuophori, hippagogi, anippi, hi verò duos habebant equos, alter ab altero trahebatur: ita demũ exercitatis militibus, vt in alterũ nullo negotio transilire possent. Sed in iis Pollucis verbis labes extergenda est: siquidem nõ anippi, quę vox signat sine equis, sed amphippi legendum est. Comprobat quod astruimus vel historia prima Herodotus, Massagetas esse ἱππότας καὶ ἀνίππους, id est, ex equis pręliari & pedibus prodens. Impegimus sæpè in eum scopulum, mendum irrepsisse manifestum erat: quid substitueretur, non facilè peruidebamus. Denique lapsitantibus cõniuentibúsque, manum quasi prębuit Aelianus, qui de phalãge differens, quę antistomus dicatur, à duplici frontis seu oris obiectu, quasi occeps: ita instituta, vt mediis tergis inter se oppositis constet: ita deniq; infert, Valet, inquit, hoc instruendi genus potissimum contra Barbaros, qui loca amni Istro vicina incolunt, quos amphippos cognominant, à mutatione

tione equorũ:ex aliis enim equis in alios transilire consueuerunt. Traditũ & hoc à Suda, in parte quæ est De vocabulis rei militaris. Sed hamippos item dictos quãdoque aduertimus: & ita fortè scripsit Pollux. Sed eo vocabulo pedites cum equitibus dispositos, accipiunt Thucydides ac Xenophon, quos Philochorus prodromos dicit. Hamippos apud Sophoclem in Antigone dici inuenio celeres, veluti equos adæquãtes cursu. quod adnotarunt scholiastæ. Hamatrochiam verò dicũt associatum cursum, ὁμοδρομίαν. At Harmatrochia rotarũ planè orbitam indicat. Ne autem in leuicula exire nos cauilletur quispiam, interstitionem hanc Callimacho in Homeri enarratione fuisse incognitam, miratur Porphyrius. Amphigyi dicuntur manibus & pedibus qui luctãtur, aut fortes, vel ambo thoracibus cõmuniti, aut denique ex aduersum certãtes. Cassiodorus tamen in epistolis: Equi, inquit, desultorij sunt, per quos Circẽsium ministri missus denũciãt exituros. Illud verò parte hac commonendi diligenter sumus: aliud omnino desultorem videri, aliud desultorium equum. Nam illud ad hominem vtique spectat equos alentẽ docentémque, qui dicantur desultorij. Docuit nos id Varro Terentius, in cuius libro De rusticis rebus secũdo ita legimus: Itaq; peritus belli alios eligit, alit, ac docet: aliter quadrigarius, ac desultor: neque idẽ qui vectorios facere volet. His astipulari Liuius quoque videtur libro ab Vrbe condita tertio & vicesimo: Numidis, inquit, desultorum in modum binos trahentibus equos inter acerrimam sæpè pugnam in recentem equum ex fesso armatis transultare mos erat, tanta velocitas ipsis, támque docile equorum genus est. Quin & eum qui certat, rectè desultorem dixeris: quod comprobat Vlpianus Digestis De præscriptis verbis: Túque desultor in his cucurreris & viceris. Cicero pro Murena ait, Qui nescio quo pacto mihi videtur pretorius candidatus in consularem, quasi desultorius in quadrigarum curriculum incurrere. Desultorem porrò designat Elegiacum illud scientissimè concinnatum:

Est etiam aurigæ species vertumnus, & eius
Traiicit alterno qui leue pondus equo.

Caballos intelligere videtur Hieronymus maiores equos: sicuti mannos accipimus minores: Caballos, inquit, cernam equis cedere.

Equitum

Equitũ ſpecies plures. Dimachæ. Epigoni. Menippi. Zygij. Pareori. Paraſyri. Sirai. Siræ. Parabates. Anabates. De curribus bellicis, & certaminũ ſacrorum ratione. Erichthonius quadrigarum inuẽtor. Nomina armorum quibus equi muniuntur. Clibanarij. Cataphractarij. Baſtalus. Subſellares quid. Catalogi libri, & tactici. Selma. Sellium. Selmides. Nauiũ ſtructores primi. Nauale bellum itẽ omnium primũ. Cataſtromata. Propli naues. Aminocles naupegus. Buccellarij. Seuir. Oſtenſionales. Cãpicn. Agema. Sariſſophori. Amici equites. Laphytæ. Centauri. Hippocoryſtæ. Aſtrabe. Vngula equina. Coryphæa quid. Cucuma. Borchiæ equorum. Boryſthenes equus.

CAP. XXXI.

IN hac verò rei militaris mentione addamus & aliqua, legentibus futura non ingrata. Qua in parte illud fuerit primum: equites quoſdam ab Alexandro inſtitutos, quos à duplici genere pugnæ appellabant dimachas, & hi quidem ex equo pugnabant peritiſsimè, vbi verò exigeret neceſsitas, & foret regio equitatui inepta, cuiuſmodi Græci vocãt ἀφίππον, mox deſilientes ex equis cõgrediebantur, vt pedites, ne omnino forent ἀπόμαχοι, id eſt, pugnæ expertes, & Lydium paterentur incõmodum. Idem Alexander agmen pubeſcentium puerorum triginta millium numero, epigonos appellabat. Hi verò barbari erant Macedonicis inſtructi moribus. Dicũtur epigoni velut poſteri: nam & Thebanorum epigoni legũtur aduerſus Thebas excitaſſe bellum. Quos non fuiſſe alios Euſebius ſcribit, quàm interfectorum poſteros. Libyes ex curribus pugnabant, ſicuti apud Homerum heroes: hic enim nouiſſe monippos non videtur: ſic enim vocitant vno depugnantes equo, Qui verò iugum ſubeunt equi, zygij nominantur, qui latera ſtipant, pareori, penultima extensè pronuntiata (etiam ſi Dionyſius diſcrepare quadãtenus videtur) & paraſyri, ac etiam ſiraphori, item ſtraiſicuti eorum habere ſiræ, ac pareoriæ dicuntur. Duobus modò equis ad currum adhibitis, heroes depugnaſſe, in Iconibus Philoſtratus ſcribit,

etiam

etiam si Hector audacia præstans quatuor vteretur. Vectabula hæc, seu iumenta Græcis vocant ἅρματα πεζικά, in quibus præstò auriga est, pugnat parabates, aut aliud quid facit etiam propter synodiã, vt inquit Eustathius. Eum Plato anabatam micraspida vocauit, Homerus Iliados ψ,

ἀν δ' ἔβαν, ἐν δίφροισι παραιβάται, ἡνίοχοί τε.

id est currum inscenderunt paræbatæ ac aurigæ. Dionysius libro octauo, parabatas pro aurigis accipit, quos Athenienses apobatas vocabant. Aristophanis interpres currum inscendere solitos scribit, hoplitem & parabatem, ac id genus currus à Theseo excogitatos primũ. Epibatæ verò sunt, qui mercede naui vectantur aliena: sed Atticis eo dicuntur nomine ad pugnã parati bello nauali. Anabatæ verò in equis intelligũtur, vt scribit Ammonius. Sunt apud Xenophontem ἀναβάται primo, ἅρματα δρεπανηφόρα, currus nos dicimus falcatos. Erichthonius autem omnium princeps, vt Arati vetus testatur interpres, currus equis iunctis docuit quadrigis solaribus persimiles compingere. Qua sanè admiratione est inter cælitum tralatus imagines, quod nõ tacuit Manilius Astronomicon primo, heniochi nomenclatura insignis:

Heniochus studio mundumq; & nomen adeptus,
Quem primum curru volitantem Iupiter alto
Quadriiugis conspexit equis, caeloq; sacrauit.

Scribit verò Theon, cælestem Heniochũ vel esse Bellerophontis idolum, vel Trochili: Callithea qui est natus, sacerdote apud Argos prima, quique currum iunxit primus. Alij esse Myrtili dicunt. Sunt qui Cillantis Pelopis aurigæ, aut Oenonai quoque. Porrò equitatus ipse hippicum dicitur à Græcis. Verùm ex armaturæ genere diuersa sortitur nomina, siquidẽ alij sunt equites cataphracti, alij acataphracti. Cataphractos intelligi eos volo, qui nõ solum sua corpora, sed etiam equos lorica vndique muniunt. Hos scribit Vegetius esse quidem à vulneribus tutos, sed propter armorum impedimenta & pondus capi summa facilitate. Et Q. Curtius equitibus tradit equisq; Persarũ tegumenta fuisse ex ferreis laminis, serie inter se cõnexis. Cataphractos equites, scribit Ammianus Marcellinus, etiam clibanarios nuncupari. Idem inter equestres copias cataphractarios recenset sagittarios, formidabile genus armorum. Lampridius in Alexandri Cæsaris oratione de Persis perdomitis innuere videtur planè, cataphractarios ab

illis

illis clibanarios vocari. Loricatos equites dici cataphractos Liuius tradit. Equites antiquitus non abuisse thoracas, scribit in commentatione De Romanorū militia Polybius: Verùm [illegible], in subligaculis periclitabantur, ad inscensum descen[illegible]que praeceleres. Eorum clypei ex bubulo concinnati co[illegible] placentis erant vmbilitatis persimiles, quibus in re diui[illegible] moris fuerat. Scribit in Adriano grauis author Dion, equites qui vocantur Bastai, Danubium armatos enatasse. Cataphractas naues & aphractas recenset Historiarum quin[illegible] Polybius. Sunt & qui dicantur chrysophalari, aut etiam [illegible] huiusmodi in ludis produxit Anthiochus, qui [illegible] quidem ferè cognominatur, sed ex gestorum ra[illegible] Epimanes à furore. Ex acataphractis verò alij ha[illegible], alij ferentarij. Hastati, qui manus conferunt [illegible] hasta decertant: quorum alij scutum gerunt, [illegible] vocantur, hoc est scutati: sine scuto alij hasta im[illegible], hi nomine speciali hastati vocantur & contati. Fe[illegible] equites ij dicuntur, qui eminus solent dimicare, quo [illegible] iaculis vtuntur, alij arcu iaculantur. Quos Taren[illegible] vocamus, arcu vtuntur: qui equites sagittarij, & à non[illegible] Scythae etiam vocantur. Tarentinorum duo faciunt genera: alios namque suo nomine Tarentinos vocant, qui è [illegible] iaculari consueuerunt, alios leues qui pugnam [illegible] subeunt. In sacris verò certaminibus duo erant certandi equis genera, Synorides, & Celetes. Synoris erat biga duobus equis, non pullis sed adultis: quanquam post [illegible] iuncta est. Inueni tamen apud Aristotelem in libro De mundo, etiam in bello vsos Synoride. Celetes [illegible] currebant equo, quem monatora etiam Graeci vo[illegible] est apud Aristophanis interpretem. Accesserunt & [illegible] Calpe & Apene: de quibus etiam alibi facta nobis [illegible] est. Calpe trahebatur equa, sed ita vt extremum cur[illegible] hoc est sessores ipsi desiliendo, apprehensis ma[illegible] perficerent. Apene mulas iungebat. Campion por[illegible] cursum vocabant non rectum, nec simplicem, sed flexio[illegible] habentem, quas vocant καμπάς. De Synoride Aristopha[illegible] interpres in Nebulis, ita: Συνωρὶς, inquit, est currus non [illegible], sed ex duobus iunctus equis, quē nunc diphron vo[illegible]. Quanquam eo propriè dicitur nomine, in curru pars [illegible] cum parabate versatur auriga: vnde etiam inclinatur,

quasi Διφόρος, id est duos ferens, author Eustathius. Falcatas verò in bello quadrigas esse vnicum nonnullarum gentium auxilium, multiplex prodit historia, & Q. Curtius non prætermisit. Vt verò ad equites redeamus. Inuenio equites quosdam dici bucellarios in Romano exercitu: sed veteribus haud quaquam. Eo nomine Gallogræcos intelligere maluit Sudas. Nam & Seuir, rara item voce, vt coniectant ex doctis nonnulli, equitum indicat præfectum, vnde Seuiralium ludorum prorepserit appellatio. Scribit Iulius Capitolinus in M. Antonino philosopho ad hunc modum: His ita gestis, adhuc quæstorem, consulem secum Pius Marcum designauit, & Cæsaris donauit appellatione. Et Seuirum turmis equitum Romanorum, iam consulem designatum creauit. Et ædenti cum collegis seuirales ludos adsedit. Corruptè tamen codices omnes Seuerum præferunt, non Seuerium. Ostentionales milites apud Lampridiū videtur dici, qui ostētui modò habentur in vrbibus, non bellicæ rei causa. Scribit Arrianus, Hipparchiam dici alam, quæ quingentis, insupérque duodecim constaret equitibus. Idem & quosdam equites in Alexandri exercitu Sarissophoros appellatos tradit sicuti & nonnullos, qui dicerentur amici. Nec non alam equitum, quæ dicatur agema: quanquam & de peditibus dici ἄγημα, idem testatur Arrianus. Equis castratis Barbarorum plerosque vti in bellis solitos, legimus: ne aut fœminarū visu exagitati captentur, aut in subsidiis ferocientes prodant hinnitu densiore vectores, & per spatia discurrant amplissima. Lapythas porrò & centauros fuisse nobiles Tessalorum equites, Palæphatus scribit Incredibilium primo. Apud Homerum hippocoristas, sunt qui interpretentur in galeis equinas habentes setas, vt aliàs cōmonuimus. Sed, inquit Eustathius si ita foret, Hippocorythas dicere debuerat, qua forma corythaices nuncupantur, & corythæolos appellatur Hector. Est igitur hippocorystes, qui & hippiocharmes, id est ἱππιοχάρμης hoc est ex equo bellator: quoniā χάρμην dici pugnam nemo non nouit. Astraben esse asinum iterpretantur nonnulli, aut mulam. Quidam ὑποζύγιον omne, id est iumentū, quo subuectentur homines. Dicitur & astrabe in ephippiis lignum, quod manu continent sedentes. Sunt qui dossuarium mulum astraben nuncupent. Astrabelaten verò aurigam aut notophorum id est dorso ferens, ac gerulum iumentum. Podostra-
be

[illegible]e autem venat[illegible] est instrumentum capiendis feris con-
cl[illegible]um. Equorum colores præcipuos hosce cõperi badium,
[illegible]um albineum, russeum, mu[illegible]um, ceruinum, giluum,
[illegible]tulatum, album guttat[illegible]m, cãdi[illegible]ssimum, presse nigrum.
[illegible]uinas vngulas a Stygis aqua solas non perrumpi, Pausa-
[illegible] scribit. q[illegible]o[illegible]r illud addit [illegible]uoque, sibi non satis esse
[illegible]itutu[illegible] an e[illegible]eno perierit Alexãder. Denique prius
[illegible]m hinc reuellam[illegible], subnotemus & illa quę auidas etiam-
[illegible] explere aures valeant: equos quippe armis præmuniri
[illegible]t omne[illegible] eorum nomina (ni fallor) nota paucissimis.
[illegible]r quæ à f[illegible]nte pr[illegible]nt, prometopidia: quæ ab auri-
[illegible]urotia: [illegible]areia quæ maxillas præfulciunt, appellari de-
[illegible] pro[illegible]dia verò, quæ pectus parapleuridia, quæ late-
[illegible]ac[illegible] p[illegible]rame[illegible]idia, quæ femoribus, solet ea vulgus
[illegible] nunc[illegible]pare: pa[illegible]cnemidia, tibiis apponi consueue-
[illegible]llud item huic parti attexuerim libenter equitantium
[illegible]cula, quibus pedes inseruntur, vt sessio fiat commo-
[illegible] [illegible]lapha[illegible] nuncupat inscium vulgus, ab Auicennæ in-
[illegible], p[illegible]o[illegible] anonis dici subsellares, quia sub sella pro-
[illegible]ant vt [illegible] interpretantur. Monet autem inibi Prin-
[illegible]te[illegible]e subsellares, aut pedum integumenta esse
[illegible], quoniam eius membri motus longè facilius
[illegible]eat [illegible]igus. Corypheam in libro [illegible] ἱππικῆς Xeno-
[illegible] eq[illegible] capitis vinculum intelligere videtur, quum ob-
[illegible]nd[illegible]plius monet, in os frænum [illegible]o pacto admit-
[illegible]o et[illegible]n χορυφαίαν circum aures. Cucu[illegible]nam sunt qui
[illegible]lia [illegible]t ornamenta ex ære orbiculata, e medio bul-
[illegible]b[illegible]e v[illegible]de vulgò forsan borchias vocãt. Borysthe-
[illegible]us aptissimo, sepulcrum ab Adriano sub-
[illegible], c[illegible]n. In Gręcis authoribus sic fermè videor
[illegible] sel[illegible]a posi[illegible]m pro cathedra, vnde sellium incli-
[illegible] propt[illegible]a naui[illegible] [illegible] dicitur, id est [illegible], vt est
[illegible] The[illegible]m, q[illegible] sedilia habeat accommod[illegible]. Sunt qui
[illegible]ici se[illegible]idas pronuncient, & naues nunc[illegible]ari eu[illegible]el
[illegible] apte [illegible]udentibus sint instructæ. Denique libros, in
qu[illegible] descripta militum nomina seruarentur, catalogos dici
[illegible]cubi obseruauimus: sicuti armorũ magistros vo-
[illegible]. Tactica cõtẽnere, apud Libaniũ est rẽ militarẽ
[illegible]e, [illegible]lorũ peritiã dici tacticen quoq; Plutar-
[illegible]s scribit. Adiiciam' illud itẽ ex Thucydide ac Libanio de

clamatione quadam futurum studiosis non ingratum: Corinthios omnium primos naues concinnasse, quæ formam præcipuè præferrent, frequentior quæ nunc est. Iidem inter Græcos primi triremes compegisse memorantur: quando & nauium fabricator, quem Naupegum vocant, Aminocles patria Corinthius Samiis naues fertur construxisse numero quatuor. Nauale bellum, ex iis quorum ad nos propagata memoria est, vetustissimum traditur, quod aduersum Corcyrenses est ac Corinthiis gestum annis plus minus ad nostram inquit memoriam ducentis sexaginta. Naues porrò, quibus in barbaros ab Atheniensibus est depugnatum cataſtromata per totum nec habuisse, prodit idem Thucydides. Cataſtroma verò esse videtur tabulatum in naui superius. De quo Pollux, Propli naues dici à nobis præcursoriæ valent.

De Aeliano sophista quædam inuulgata minus, De Socrate & Aglao Psophidio.

CAP. XXXII.

AElianum sophistam (vt protinus eo à nobis ornetur cognomento, cui ex ingenita modestia & prudentia perspicaci ipse imparem se vt Romanæ grauitatis virum decuit perpetuò asseuerauit) proditum memoriæ est, quum minus sibi viriũ ac vehementiæ vel spiritus adesse, non esset nescius quam vt declamatoriam palæstram calefaceret, in qua desudarent quidem multi, laudem referrent perpauci, ad syntaxes, & ad promendum quippiam quo se vixisse apud posteros testatissimum faceret, se totum intrusisse. Quod quidem vsque ad stuporem implesse narratur. In dicendo apheliam maximè affectauit, quam nos simplicitatẽ dicimus, quæ'que (vti prodit Fabius) simplex & inaffectata habet quendam purum, qualis etiam in fœminis amatur, ornatum. Nicostrati vetustatem expressit, ad Dionis tonum respicit quandoque. Huic olim occurrit Lemnius Philostratus librum indignanter & concitatè lectitanti. Institit quærere, quidnam foret sub incude: Elaborauimus, inquit, Ginnidis accusationem (sic enim tyrannum voco) qui paulò antè Romano imperio infamiæ labem inussit morum turpitudine. Cui Philostratus grauiter admodum: Admirarer (inquit) impensius, si viuentem accusasses. Siquidem superstitem tyrannum lacessere, viri opus censeo: functum vero fato cuiusque. Cedit hoc in

pro

prouerbium, cuiusmodi & Plinianum illud ex præfatione Naturalis historiæ, Cum mortuis non nisi laruas luctari. Porro illud de Aeliano velut superpōdium addamus, quod in eo viro non parum admirationis habet. Quippe prædicare solitum ferunt nunquam se extra Italiam peruagatum, nauem vnquã inscendisse: mare nec nouisse quidem, quo nomine magna erat autoritate, veluti patrij moris studiosus in [illegible]. Consimilia iis sunt, quæ à Socrate narrantur in Platonis Phædro, vbi illo dicente, O admirabilis vir absurdissimusque quidam videris ac hospiti non incolæ similis, quãdo nec fines nostros transisse vnquam neque extra mœnia ipsa [illegible]llus videris. Mox Socrates ita, Ignoscas optime Phædre, nam discendi cupidus sum: agri verò & arbores nihil docere me possunt, sed homines qui in vrbe versantur. Cognata his [illegible], quæ item de Aglao Psophidio prodita memoriæ sunt, [illegible]tiam scitante Gyge, tunc amplissimo terrarum rege, Apollo felicem pronunciauit, qui senior in angustissimo Ar[illegible] angulo paruum, sed annuo victui large sufficiens prędium colebat, nunquam ex eo egressus, atque vt ex vitæ genere manifestum est, minima cupiditate minimum in vita mali expertus: quod Plinius scribit.

Antipatri præstantia in scribendis epistolis. Epistolam quid illustret præcipué. Deorum præceptores qui dicantur. Mos referendi in deos. Fastigium decernere quid. Plutarchi locus de Acroterio domus Cæsaris. Antigoni historia. Lasanophorus quid sit.

CAP. XXXIII.

ANtipatrũ Hierapolitanũ scribunt ex Græcis nonnulli' adeò in literis conscribendis pręcelluisse, vt in ea re non [illegible]è excellentior reperiatur alius. Fuit hic Seuero imperatori ab epistolis, cuius etiam res gestas videtur historia [illegible]s. Sed epistola proprium erat viri opus. In ea splendi[illegible]idã insonuit, nec à decoro imperatorię dignitatis recedebat. Perspicuitas inerat sententiarum iuncta magnitudi[illegible]ndetorum, quæ nos dissoluta dicimus, iucuuditas mi[illegible]nsm ea in primis epistolá illustrãt. Fuit Seueri eiusdẽ filiorum itẽ pręceptor: propterea dũ laudibus eũ meritis opti[illegible] iuuenes onerarẽt, subinde deorũ præceptorem nũcupabãt

Quæ res & in prouerbium trahitur, vt quisquis principũ aut optimatium etiam liberos instruit, is deorum dicatur institutor. Nam & Aristophanes μακάρων αὖ ἐν ᾽χίαν dixit regia cõuiuia, hoc est beatorum epulas. Non ferè est qui nesciat, ex adulatione natum, vt imperatores perinde ac dij haberentur colerentúrque. Eustathius tamen in Iliados primum, ex vi benefica aut præclaro inuento intelligere maluit: vnde, inquit, Cæsar apud Romanos primus viuẽsque, Dei nomẽ est sortitus: sed & eiusdem filius Augustus. At inquit in Apologetico Tertullianus, maledictum est, ante apotheosin Deum Cæsarem nuncupare. Augustus, ne dominum quidem se dici patiebatur: est enim hoc Dei cognomen. Et Tacitus inquit: Deûm honor principi non antè habetur, quàm agere inter homines desierit. Nouimus tamen ex Appiani Alexandrini historia, templa Iulio Cęsari, veluti Deo publicis statuta decretis. Atque insuper commune ipsi clementiæ'que conditum vnũ. Et quia Lucianus ille blasphemus cognomento, qui nec diis nec hominibus pepercit, vti Lactantius inquit, cum risu quandoque Augustum Deum nuncupat: Plutarchum habemus authorem, Lysandro item, sed primo Græcorum templa fuisse erecta. Cyro mortalium primo adorationis cultum fuisse delatum, scribit Arrianus, quam humilitatem Persæ postea seruarint, & Medi. Quãdo vt Curtio etiam credimus, inter deos recensuere reges, tanquam maiestas imperij salutis sit tutela. Consecratũ quoque viuum sentientémque accepimus Apollinis iussu & Iouis deorum summi, vti tum creditũ est, astipulatu Euthymum pyctam, semper Olympiæ victorẽ, & semel victum. Amplius de dictatore Cæsare sic propemodum Tranquillus, Ampliora etiam humano fastigio decerni sibi, passus est: sedem auream in curia, & pro tribunali thẽsam, & ferculum Circensi pompa, templa, aras, simulacra iuxta deos, puluinar, flaminem, lupercos. Meminit & in Philippicis M. Tullius iisdem ferè verbis. Herodianus author est, in Seueri apotheosi exstructũ fuisse suggestum, lignis ingentibus compactum, specie quadrãgula, æquis lateribus in fastigij formam. Quod extrinsecus intextis auro stragulis atq; eboreis signis variisque erat picturis exornatum, intrinsecus verò positum est minutum tabernaculum, tertiúmque item ac quartũ semper superiore contractius, possis eius ędificij formam comparare turribus iis quæ in portubus extruuntur, naues nocturno

igne

igne dirigentes, quas vulgo pharos nuncupant. Porrò quum legimus, fastigium imperatori decretum, intelligendã etiam arbitrantur dignitatem humano fastigio celsiorem, aut templum fastigio inclitum, vel etiam consecrationem, quam & ἀποθέωσιν Græci vocant. Verùm vt hæc incertè videantur allata, sic illud planè firmum, & ex recõditiore doctrina: fastigiũ ab hoc vsu id haberi prorsum, quod acroterium Græcis dicitur. Nam in Cæsare Plutarchus ab T. Liuio proditum scribit, pridie Cæsaris nece, oblatam Calphurniæ speciem in quiete, acroterium domui Cęsaris accumbens, ac senatus decreto venerationis & ornatus causa surrectum, opinaretur defractum in sommio, túmque, ac proinde (vt assolet) desiderio flesse ... Ex Vitruuio coniectare licet quid acroterij nomine intelligendum, nam libro tertio acroteria nũcupat angularia & media: videntur autem omnino statuæ, sic in ædificiis pleruęque excitari consuetę. Plutarchi interpres per imperitiam acroterij nomine sacellum reddidit: sed in eandem ... & Trãquilli enarratores incuriosius præcipitantur ... ait, Calpurniam esse imaginatam collabi fastigium domus. Libro vltimo Macedonici belli author T. Liuius est, fastigia aliquot templorum à culminibus abrupta ... tempestatis fœdæ dissipata. Lucius quoque Florus fastigiũ ... mo decretum Cæsari scribit. Acroteria Dioscoridi sunt extrema corporis. Apud Herodotum legimus, nauis acroteria in statuæ manu apud Delphos. Nec apud Romanos tantum ... quos diximus, putet aliquis hunc consecrandi morem ... tum increuisse. Reges maximos ac potentissimos legimus, virtutis admiratione aut munerum vel artium repertores in deos fuisse relatos. Nam & M. Tullius non solũ per... orator, sed etiã philosophus, non dubitauit dicere, deos ... publice colerentur, homines fuisse. Qua ratione filiam ... optimã doctissimámque approbãtibus diis immortalibus, in eorum cœtu locatam, ad opinionem omniũ mortalium ... consecraturum. Est verò huic loco peraccommodatum, & scitu Hercle dignum, quod lectum de Antigono ... Quem quum ex adulatione, quæ pestilens & virulẽta nullam non rei inducit tabem, Hermodotus in poëmate solis dixisset filium: Non hæc, inquit, de me sentit lasanophorus: velut obscu... insinuans, quum alimentis egeam, quum inde excrementa ... plura subinde egerenda, mihi sanè mortalis

videor, nō Dei filius aut solis. Siquidem est lasanophorus, qui matulam domino subiicit. Lasanum quippe virorum est, sicuti fœminarum trulla scaphium dicitur: veluti Pollux scribit, Eupolidem sequutus. Lasani meminit Horatius,

Te pueri lasanum portantes œnophorumque.

Lasanum & chytropus, item tripus ac pyrostates, pro eodem vase à Græcis accipiuntur: quod Sophoclis & Hesiodi interpres scribit.

Cur multis rebus sit contributum Dei nomen. Iuuenalis locus perpenditur de Pecunia dea. Veterum de Deo placita. Deum inuenire esse impossibile. Homochetæ dij. Dei descriptio perdocta. Diuina quomodo indipiscamur. Deus cur dicatur.

CAP. XXXIIII.

CAeterum nec homini solum sacri nominis participatio facta est, & contributus honor: verùm (vti Augustinus inquit) etiā diuinis muneribus: nec vti quòd deos ea crederent, sed quoniam sciebant nemini talia, nisi aliquo deo largiente, concedi. Quorum deorum nomina non inueniebant, earū rerum nominibus deos appellabāt, quas ab eis sentiebāt dari, aliqua inde vocabula inflectentes: veluti à bello Bellonam nuncupauerunt, non bellum: item à cunis Cuninā, non cunam: à Segetibus Segetiam, non segetem: à bobus Bubonam, non bouem. Vel etiam nulla vocabuli declinatione, vt res ipsæ nominantur: vt Pecunia dicta est dea, quæ dat pecuniam. Hic verò illud obiter subnotandum, Aeris Deum ex Varronis spicilegio, ab Augustino dici Aesculanum. Proinde admiratione videri dignum potest, quid ita Iuuenalis sibi scribere sic permiserit,

Etsi funesta Pecunia templo

Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras.

Versi enimuero quem'nī dicere Deū verum oporteat, parum veteribus constitisse video. Nā Milesius Thales, qui omnium primus naturalia exactius scrutari est ausus, aquā esse dixit, de qua nata omnia sint. Deum autem esse mentē, quę ex aqua cuncta formauerit. Pythagoras verò Deū esse animū credidit, per vniuersas mundi partes, omnémque naturā cōmeantem atque diffusum, ex quo omnia quæ nascuntur animalia vitam

capiant

capiant. Anaxagoras author est, Deum esse infinitam mētem, quæ per seipsam moueatur. Cleanthes & Anaximenes, æthera dicunt esse summum Deum. Ex quo & Virgilius,

Tum pater omnipotens fecundis imbribus æther
Coniugis in gremium lætæ descendit, & omnes
Magnus alit magno permixtus corpore fœtus.

Aristotelem [illegible] Lactantius dissidere secum ac pugnantia dicere & sentire, sed summam tamen vnam mentem mundo præesse testari. Parmenides (quod vel alibi à me relatum [illegible]) commentitiũ quiddam coronæ similitudine effecit, stephanem appellat, continentē ardore lucis orbē, qui cingit cælum, quem autumat Deum. Alij etiamnum aliter. At Cotta ille apud M. Tulliũ: Roges me (inquit) quid aut qualis sit Deus, auctore vtar Simonide, de quo quum quæsiuisset hoc idem tyrannus Hiero, deliberādi causa sibi vnam diem postulauit: quum idem ex eo postridie quæreret, biduũ petiuit: quúmq; sæpius duplicaret numerũ dierum, admiránsque Hiero quæreret cur ita faceret. Quia quāto (inquit) diutius cogito, tanto mihi res videtur obscurior. Hinc Plato semper ferè diuinus, Deum putat indictum, innominabilem, & (vt ait ipse) ἄρρητον ἀκατονόμαστον, cuius naturam inuenire difficile est: si inuenta sit, in multos eã enuntiari non posse. Platonis hęc verba sunt, θεὸν εὑρεῖν μὲν οὐ ῥάδιον, νοῆσαι δὲ ἀδύνατον, id est Deum quidem inuenisse haud facile est, intellexisse autē impossibile. Sed mox de Platonis dogmate plura. Deum tamen [illegible] describere permisere nonnulli, vt dicatur ratio, rationum fons, rerúmque artifex omnium, forma vniformis & omniformis, substantia immobilis, omnia mouens: in motu [illegible], in tempore æternitas, in summis profunditas, summitas in profundis, in multitudine vnitas, in debilitate potestas: natura fœcundissima naturarum, fœcunditas fœcunditatum: vitalissima, æterna, vitarúmque vita: sensus sensibiliũ, sensuum lumen & perspicacia: intelligentia talis, vti ipsa rerum intelligendarum sit bonitas, & intellectus cuiuslibet veritas, & gaudium voluntatis. Id verò leuius: homochetas veteribus nuncupari deos, qui in templi eiusdem ac sacrorum venirent participatum: ὁμοχέτας Græci pronunciant: & commeminit historia quarta Thucydides. Illud adiiciendũ ex theologicæ veritatis myrothecio est, Dei substantiam, sicuti est, ne angelorum quidem vllum peruidisse. Propterea in sanctis literis,

Regi autem seculorum immortali, inaccessibili, & rursum, Lucem habitat inaccessibilem. Inde à prudentibus scienter quoque traditum, quod à proposito dissidet haud multũ: moralia vsu comparari, rationis indagini perquiri naturalia: verùm non aliter magnopere, quàm oratione à Deo peti diuina oportere. Hæc siquidem, vti à Platone traditum nouimus, pro vitæ puritate nobis insinuãtur verius ac retegũtur, quàm verbis aut doctrina infundi queant. Sed & illud per incuriam haud prætererimus, esse Deum stabilem vnitatẽ, ac statum vnicum: quod à Platonicis asseritur subtilissimé. Proinde ita collige, Quisquis Deum assequi exoptat, & multitudinẽ pro viribus reclinet, ac motum. Deum verò esse appellatum prodit Phurnutus, ἀπὸ τῆς θέσεως, quoniam creduntur dij θετῆρες καὶ ποιηταὶ τῶν γινομένων ὅλων.

Alexandrum appetiuisse dici se Deum. Lacedæmoniorum prudens in eo decretum. Antigoni commonitio ad filium. CAP. XXXV.

NOn frustra dictũ à veteribus animaduerto, authoritatis non dilutæ viris, Secundas res sapientiũ animos fatigare, at probare diuersas. Siquidẽ externãtur quãdoque fortunæ afflatu prosperiore viri aliàs magni & cælo pares quodámodo. Missos nunc facio cæteros: Alexandri magnitudinem & omniũ capacẽ animũ, quis non nouit? At is Dario iã excusso, & Persarũ regno, prætérque tot tãtarúmque gentiũ principatu potitus, veluti felicitate multa ebrius, sapere supra hominẽ cœpit, ac sibi denique videri Deus. Quo nomine datis ad Greciæ ciuitates literis, ridiculè satis institit petere, decreto publicitus ipsum statuerent Deum: & quæ minus ei impertita fuerat natura, ab hominum expectare institutis, non est veritus. In eo igitur alia alij decretis approbarunt. Lacedemonij verò sic, ἐπειδὴ ἀλέξανδρος βούλεται θεὸς εἶναι, ἔστω θεός, id est, postea quàm esse vult Deus Alexander, esto sanè prorsum Laconicè ac patrio more, Alexãdri stupidum tumorem coarguentes. Quanto demum prudentior ac circumspectior Antigonus, qui filium intuitus subditis violentius vtentem ac superbius, οὐκ οἶσθα ἄπειρ, ὦ παῖ, τὴν βασιλείαν ἡμῶν ἔνδοξον εἶναι δουλείαν, id est, an ignoras, ô fili, regnum nostrum non ferè aliud esse, quàm seruitutem gloriosam? De Alexandro amplius id compertum nobis, multos adcredidisse: regis eius imagi

imagines auro argentoue insculptas gestantibus, amuleti vicem præstare, plurimumque in qualibet re adiumenti afferre. Quo fane argumento in Macrianorum familia viri passim ac mulieres non tam modo, sed & vestibus ac reticulis, dextrocheriis quoque ac annulis perpetuò Alexandrum gestasse memorantur.

De Titormo Busequa incredibili robore: itémque de Milone paucula. Vnde natum adagio, Alter hic Hercules.

CAP. XXXVI.

Sum memor alibi à me Crotoniatæ Milonis factam mentionem, nunc de Græco penu id se ostentauit, quod & arridere fuisse Bussequam Titormum corpore staturosum, viribus præcellentem. In eum vbi incidisset Milo hic Crotoniates, virium fiducia elatior, ac sibi placens percupiebat, visa ... tate ingenii, illius periclitari robur. At is non sine ... posse nisi se magnum, asseuerebat. Mox tamen in Euenum descendens, reiecta veste, permagnum arripit lapidem, ... m primo quidem ad se pertraxit, inde & propulit, bisque ... r ipsum hoc effecit, postea sustulit, sed non vltra genua: ... um humero impositum ad quinquaginta ferè tulit or... id est, vlnas, proiecitq;. At lapidem vix emouebat Milo. Cæterùm, eo nec contentus Bussequa pergit in armentum, ... in medio ferocissimi omnium maximíque tauri pedem ... ipit, furentemque ac ... se proripere adnitentem ... retinet constantissimè. Nec satis, quinimo manu altera ... reuntis forte tauri alterius pedem apprehendit au... , ac comprimit ferociter. Id quum intueretur Cro... cælum manibus sublatis, ὦ ζεῦ, ἔφη, μὴ τοῦτον ἡμῖν ... ἕτερον ἡρακλέα ἔσπειρας, id est, ô Iupiter, inquit, an alterũ pro... nobis Herculem hunc? Hinc denique prouerbij de... primordia, memorant, ἄλλος οὗτος ἡρακλῆς. hic alter Hercules. Titormum fuisse patria Aetolum, prodidere non... & commemorat Athenæus, qui inde illustratur plurimum, vt est nimio plus concisus ac demutilatus.

Periandros fuisse duos, Miltiades tres, Sibyllas quatuor aut decem, Bacchides tres. Quos educauerint bruta. Apellis dictum de Protogonis Ialysso.

CAP. XXXVII.

Quum

QVum inter legendum excerpendúmque concisa quædam mihi se ingesserint, breuitate compari nostris hisce commentationibus duxi inserenda: ne quod aliquo modo relatu dignum est, si prætereatur, ex formula damni illati mecum agant φιλομαθεῖς, nil affectantes grauius, quàm vt πολυμαθεῖς dici valeant & sint, quādo nil dulcius quàm omnia scire. Illud igitur fuerit primum, quod ποικίλης ἱστορίας vndecimo, nō prętermisit Aelianus: Periandros fuisse duos, sapientia illustrem vnum, sed tyrannide alterum: Miltiades verò tres. Sibyllas quatuor, Erythræam, Samiam, Aegyptiam, Sardianam: sunt qui sex item adiiciunt, inter quas Cumæam, Iudæámque. Cumææ meminit Agathius Gottici belli primo, & Italicensem vocat, quæ prope Cumas speluncam inhabitarit: vnde oracula ædere solita, Aeneæ quoque adeunti futura predixerit omnia. Huius carmina apud Aenam ciuitatem Iuliano imperante, cōbusta, scribit Ammianus Marcellinus. Sibyllas porrò in iis quæ de CHRISTO aut aliis ad humanam salutem spectantibus sunt vaticinatæ, probabile habet Augustinus, seu bonæ fuerint seu malæ, à Deo inspiratas: nam prophetiæ donū bonis esse commune ac malis, sicut etiā gratiæ aliæ sunt gratis datæ. Cur autem sic, nouit author omnium Deus. Bacchides postmodum tres, ex quibus vnus tradatur Hellen, id est, Græcus modo, vel (vt in aliis scriptum comperi) ex Bœotiæ Eleone: alius Atheniensis, tertius deniq; Arcas. Præcerptum illud quoque: Cyrum à cane educatum, à cerua Telephum Auges filium & Herculis: at Neptuni & Tyrus Peliam ab equa: quin Alexandro item Priami vrsam alimenta suggessisse, adnotatum est: sicuti Aegistho Thyestis & Pelopiæ capram. Nec illud præteritur: nobilem pictura Protogenem annis vix septem celebratam omnibus, Ialysi imaginem absoluisse: quam vbi est contemplatus diu Apelles, primum quidem stupentem ferunt obmutuisse, inopiam admiratum excellentiam: mox verò intulisse, καὶ πόνος μέγας καὶ ὁ τεχνίτης γε μὴν τῆς χειρουργίας ἡ χάρις, ἧς ὁ ἀνὴρ εἰ τύχοι ὁ πόνος αὐτοῦ οὐρανοῦ ψαύσει. id est, & labor magnus & chirurgiæ artifex gratia, quam si vir hic assequatur, tum vero cęlum contingent planè labores eius.

Quos ab infimo gradu ad maximū dignitatis fastigium euexerit prosperior fortuna. Inter ibi quid tymbalus

& tymb

& tymbades, necnon catapontistes. Oecotrips qui sit.

CAP. XXXVIII.

VIris plerumque haud ita nobilitate insignibus fortunæ sequundiores fuisse [illegible] tum, sine vllis imaginibus etiamnum [illegible] fuisse, nos commonet historia, vt virtute sua, facilè maioribus præluxerint, ac ignoti antea, inde aliquo haberi numero [illegible] sint. Quis enim nescit, filium Histaspis Darium Cyri [illegible] φαρέτροφορ[illegible] fuisse? Nam postremus illi ὁμώνυμος, ab Alexādro [illegible] s, etiā lictorio functus dicitur munere. At Macedonum [illegible] Archelaus Simiche natus serua deformatur. Auū Philip[illegible] Menelaum in spurios desiisse, memorant. Sicuti eius filius [illegible] ta Aeropus dicitur seruus. Perseus, opes cuius afflixit [illegible] lius Paulus, fuit quidem Argiuus genere, ac ignobili [illegible] natus patre. Eumenen inopi æditum parente ferunt, ac [illegible] balo. Nam & tymbadas nuncupāt pharmacidas mulier[illegible], ἀπὸ [illegible] τὰς τύμβους διατρίβειν καὶ τοὺς νεκροὺς ἀκρωτηριάζειν [illegible] est, quoniam sepulchra oberrent mortuos demutilatu[illegible] Antigonus Philippi, qui & ἑτερόφθαλμος, id est, monocu[illegible] [illegible] que Cyclops item cognominatus, αὐτουργὸς fuit, [illegible] se [illegible] fouebat. Latrocinia verò exercuit etiam [illegible] At Themistocles barbaros qui nauali bello fu[illegible], quique solus oraculorum responsa nouerat discute[illegible] Thracia natus matre est. Phocion χρηστὸς cognomento, pa[illegible] [illegible] λύκας, id est, cochleas conficeret. Demetrium [illegible] seruisse apud Timotheum & Cononem, proditur me[illegible] [illegible] est fuisse οἰκότριβα. Quo nomine (vt in Decla[illegible] s significat Libanius) Græcis significatur, qui pa[illegible] seruitutem qui seruierint, est editus. Nam esse οἰκέτας [illegible], qui αἰχμάλωτος, id est, captiuus. Oecuria, id est, τὰ οἰκε[illegible] in Trachiniis intelligit Sophocles, cohabitationis præ[illegible] [illegible] s domesticæ. Epaminondam obscuris pro[illegible] parentibus, ignorat nemo. Sicyoniorum tyrannus C[illegible] fertur, & καταποντιστὴς, id est, pirata fuisse prius, qui non [illegible] tentus, captos etiamnum in mare dat præcipites.

Diogenis apophthegmata duo, in Demosthenem vnum, in Spartiatam alterum. Scita quoq; Aristotelis commonitio ad medicum, à quo inuisebatur æger.

CAP. XXXIX.

Diogenem

Diogenem ferunt prandij causa in cauponam quãdoque diuertisse, móxq; quum prętereuntem foret conspicatus Demosthenem, inuitare ad idem perrexisse: eo autem minus obtemperante, Erubescis ô Demosthenes (inquit) cauponam ingredi? atqui dominus tuus hic quot diebus obuersatur, populum innuens obscurius, quoniam multitudinis serui ferè sunt δημήγοροι καὶ ῥήτορες. Quum verò Spartiata quidam laudibus efferret Hesiodicum carmen, quod in Ergis legitur,

οὐδ' ἂν βοῦς ἀπόλοιτο, εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη.

Id est, nec pereat bos vtique, ni affuerit vicinus malus. Audiẽs Diogenes, καὶ μὴν μεσσήνιοι καὶ οἱ βόες αὐτῶν ἀπολώλασι, καὶ ὑμεῖς αὐτῶν ἐστὲ οἱ γείτονες. Atqui, inquit, & Mesenij periere & eorundem boues in vicinia vobis constitutis. Quippe Mesanã bello afflixerant Lacedæmonij, quod disertissime amplius persequitur Pausanias. Sed quia excellentis viri sententias apposuimus, non insuper habeamus scitum Hercle, ac philosopho congruẽs in primis apophthegma Aristotelicum: nam quum iacere grauiter affectus, ac eum inuisens medicus quæpiam mandaret, μήτε inquit Aristoteles, ὡς βοηλάτην με θεράπευε, μὴ τι ὡς σκαπανέα, ἀλλὰ διδάξας πρότερον τὴν αἰτίαν, οὕτως ἕξεις ἕτοιμον πρὸς τὸ πείθεσθαι, διδάσκων ὡς τοῦτον μάτην χωρὶς αἰτίας προσφέρειν. ne mihi perinde ac busséquæ aut fossori medicam adhibueris manum, sed reddita omnium ratione prius, dicto audientiorem es habiturus, vt qui citra causam nil te proferre iam docueris.

Socratis in lasciuientes noctu adolescentes constantia. Eiusdem apophthegma de Alcibiadæ muneribus: item in eum qui diceretur magnum quippiam expetere arduúmq; factu: necnon de ocio.

CAP. XL.

NE verò longius à philosophia seiungamur, proditum memoriæ scimus, quandoque multa iam nocte à cœna domum sese commodum recipientem Socratem, quosdam adolescentiũ intemperanter ac lasciuè grassantiũ plerunque, perterrefacere adortos quũ esse venturũ prę scissent: illi ergo per tenebras ingessere se armati facibus, & Erinnyum cultu reliquo: id conspicatus Socrates, nil admodũ cõpauidus, quod eos sciret aliis itidem solitos illudere, ocio abutentes, placidè prorsum

pro[illegible]sum subsessés quærere ex eis cœpit, vti ex aliis itē in academia cōsueuerat, aut Lycio. Succurrit & alterū eiusdem animi [illegible] inuicti exemplum. Cōgerebat ambitione quadā in Socratem munera Alcibiades: eorū admirata multitudinē Xantippe ac indicaturam, digna opinabatur quæ à Socrate non [illegible]rētur. At is, Et nos (inquit) ambitione tenemur quapiā, [illegible]tiosè ista mittit Alcibiades, itidem nos ambitiosè nō admittimus. Circumferrur Socratis eiusdem dictum aliud, nec [illegible]larum minus, cum quum suggessisset nescio quis arduum [illegible] admodum, id consequi quod cōcupisceret quidā, ἀλλὰ [illegible] ἐπιθυμεῖν τῶν ἀρχῶν. at maius fuerat, in[illegible]ne optasse quidem. Ab eodem quoque memorari [illegible]mus, ἀργίαν εἶναι ἐλευθερίας ἀδελφήν. id est, esse li[illegible]tem ocium: argumento esse, prędicabat Indos Per[illegible] qui & fortissimi cēseantur & liberi cū primis. Esse autē [illegible]que ociosos præcipue πρὸς χρηματισμόν. At Phrygas Li[illegible] maximè intentos, seruitutis malo premi assiduè.

Super Eu[illegible]ate pyctâ, [illegible] dic[illegible] citatis homine Zoi[illegible] adnotata de Græco penu quæpiam. CAP. XLI.

Q[illegible]tigerit hominibus disparatum à reliquorum [illegible] viq; ingenium, alibi hoc opere nō neglexímus, [illegible] occurrunt exempla duo, ad tabulas (quod dicitur) Ceri[illegible]ve ineant pro innui suffragia, permittere [illegible] est. Fuit pyctes nobilis Eu[illegible], Cyrenæus, pa[illegible] certādū forte, quē validū nactus fuerat, dētes ei pla[illegible] frequētia excusserat aduersarius. Cui ne spectaculo [illegible] adderet, proindeq; insuperabilis coor[illegible], o[illegible]euo[illegible] ratione ad illum'ne minima quidē facti suspicio [illegible] Z[illegible] in Homerū, Platonē, aliósque complures [illegible] strinxit, fuisse Amphipolitē accepi[illegible]ac propterea θρακικὸν ῥῆτορα (?) dictū ab [illegible] Heracli[illegible] Polycratis auditorem, qui aduersus Socratē accusatorio [illegible] cognominatū ferūt κυνὸς ῥητορικόν, [illegible] Habitu fere eo fuit, vt barbā quidem [illegible]mitteret, capite vel ad cutē deraso, indumentum [illegible] contingebat. Dicendi cura erat ei vel maxima, sicut [illegible] ac cū plerisque inimicitiarū: quúmq; lingua foret [illegible] vnūquenq; proscinderet audacius, quidā haud fa[illegible]ius ex eo instituit quærere, vt quid procliuiter adeo

alienam

alienam laceratum famam pergeret, quod inquit, ποιῆσαι κακῶς βουλόμενος οὐ δύναμαι id est malè facere cupiens nequeo.

Scitum Dionysij responsum, quod relictum a parēte imperium nequisset seruare CAP. XLII.

DE Dionysio posteriore facta iam aliquoties mentio, nobis est, illud huic suppingam parti, sicuti non Hercle indignum. Annalibus adnotatum comperi, Dionysium & Philippum Amyntæ congressos quandoque: qúmque hinc inde multa forent pronuntiata, vti par est, demum illuc prouectus est Philippus, vt ex Dionysio amplius quæreret, qua esset factū ratione, quod præclarum adeo illustrémq; à patre acceptum principatum nequisset asseruare, eo excussus ab inimicis. Ad ea Dionysius nō inscitè prorsum, nec illepidè, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα μοι κατέλιπεν ὁ πατὴρ, τὴν δὲ τύχην ᾗ ταῦτα ἐκτήσατο καὶ διεφύλαξεν οὐκέτι, quoniam, inquit, alia quidem reliquit mihi pater, fortunam verò qua hæc sibi quæsierat custodierátque, non vtique.

Mesonis assimulatus furor, ne cum Atheniensium reliquis Siculam iniret expeditionem, quòd astrorum peritia futuram prænouisset afflictionem.

CAP. XLIII.

E Nauigaturis in Siciliam belli causa Atheniensibus, classe iam instructa, ex catalogo erat vnus item astrorum peritus Meson, qui quum ingruentium vim malorum artis beneficio, vti tum est creditum, velut ex specula eminentiore prospectaret, misionem quoquomodo quærens, ne initam obiret militiam, quum in irritum cederet conatus omnis, demum insaniam assimulauit, ac multa vt sibi fidem compararet, dixit fecítque. Inter alia etiam domui, quam inhabitaret, ignes subdidit. Quibus sanè omnibus adducti bello præfecti, verum arbitrati furorem, dimittendum censuere hominem, vesania percitum ac debacchantem planè, felicius longè, quàm Vlysses olim, quem ingeniose solertérque depræhēderat Palamedes. Mesonis assimulationem, & quidem Athenis, dispicere quiuit nemo.

Dicta vel facta quorūdam scitu digna, quæ ex diuersis miscella velut opera sunt in vnum congesta. Homeri

laus

laus. Ostracismus institutor primus. Pindari & Corinnæ historia. Boreæ honores apud Thurios.

CAP. XLIIII.

ALexandrum imperatorem nobilissimum fuisse ira prę- [illegible] ruidum, indicio multa vtique fuerint, sed & Aristo- [illegible] commonitio prudens, qui illum cõspicatus omnibus, ac [illegible] succensentem, per epistolã salubriter sic perrexit [illegible] ere ac remollire, ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὀργὴ πρὸς ἴσους, ἀλλὰ πρὸς τοὺς [illegible] γίνεται, σοὶ δὲ οὐδεὶς ἴσος. id est, furor & ira non aduer [illegible] le, exercentur, sed in meliores præstantioresq́; at tibi [illegible] at vt [illegible] e prorsum nemo. Cercidas ex Arcadia Me- [illegible], quum iam conclamatus, ac in Proserpinæ pecu- [illegible] meratus decumberet ad suos conuersus iucundè se à [illegible] igrare pronunciauit quod animo concepisset, mox [illegible] sapientibus quidem cum Pythagora congressurum [illegible] istoricis cum Hecatæo, ex musicis cum Olympo ex [illegible] n Homero, inter hæc autem animam egisse, prodi- [illegible] moriæ. Palaton ζωγράφος siue pictor quum Homerum [illegible] et, illum quidem velut vomentẽ exprimebat, poë- [illegible] reliquos per ambitũ astitutos ἐμημεσμένα ἀφυσμένους, [illegible] quæ reiecisset is, absorbentes. Clisthenem ferunt Athe- [illegible] ostracismi, seu testularum rationem omnium princi- [illegible] ux [illegible], primumque eisdem damnatũ suffragiis. Pin- [illegible] em Lyricorum princeps quum Thebis in poëta- [illegible] t commissionem per auditorum inscitiam quin- [illegible] orinna fertur victus. Classem coegerat aduersum [illegible] instructámque ducebat Dionysius. At vehementior [illegible] Boreas, naues disiecit omnes, attriuítque. Quo tan- [illegible] beneficio Thurij, Boreæ vti Deo sacra perege- [illegible]; in ciuitatis iura cooptarũt, domo itidẽ illi cõpa- [illegible] us iã mirãdũ accidat, dici ab Atheniẽsib[9] ventum [illegible] ρlω, id est affinẽ: à Pausania etiam Megalopoliten.

Z[illegible] dio iussisse alterum ex oculis erui, alterũ sibi, ut lata à se de adulterio seruaretur lex. Adulterij pœna apud Gortynam. CAP. XLV.

ZAleucum, de quo aliubi paucula cõmentati sumus, inter alias ferunt, quas Locris constituit leges, sanxisse illam quoque, Vt quisquis deprehenderetur mœchus, pœnas

lueret, excussis oculis. Hoc (sicuti videtur) vt sanguinarium quum improbaret demõ, Aelianus inquit, præter opinionem pretérque spem, in authorem regessit primum. Nam vbi Zaleuci filius adulterij est conuictus, ex paternis sanctionibus præstitutum subire supplicium cogebatur. Quod ne irritum fieret, post ea quàm semel erat complacitum, qui sanxerat pœnæ sibi partem irrogauit, ac velut partiario legis corroborauit integritatem: nam filio excuti oculum iussit, at sibi alterum. Quod sic exprimit Aelianus, ὑπὲρ τοῦ ἑτέρου τῶν τοῦ παιδὸς ὀφθαλμῶν, αὐτοῦ λύων τὸν ἑαυτοῦ, ἵνα μὴ ὁ νεανίσκος τυφλωθῇ τελέως. Apud Gortynam adulter deprehẽsus ad migistratus per ciuitatem producebatur, lana coronatus. Qua re illi planè mollior opprobrabatur natura effœminatiórq;. In reliquum præterea ignominiosus erat in primis & rei publicæ in nullo particeps. In Aegypto qui in spontaneo deprehẽsus adulterio foret, virgis ad plagas mille cædebatur, muliere naribus demutilata

Silentij bonum ex Græco disticho. Animantia silentio quandoque salutem tueri. Numæ institutum. Tacita Musa. Gnathenæ meretricis historia lepidiuscula. Silẽtiarij qui dicantur. Comes magistratus multiplex. Domitiani verbũ, silete. CAP. XLVI.

De silentij bono, quãtúmq; infitę preferat prudẽtię lingua preparca, & nos alibi cõmẽtati sumus. Et animãtia ratione cassa premõstrãt salutẽ suã plerũq; alto tueri silẽtio solita. Nã æstu oriente digressi anseres & syderis vapore coacti nimio, ac occidua petentes, vbi Taurũ superaturi montem sunt, aquilis habũdãtẽ, dum volucres cõpauescũt infestissimas, rostra lapillis occludunt, ne clangorẽ eliciat vel vltima necessitas, quos volatu pernici collibus eiectent trãsmissis. Sed & rei prestãtiam nõ Pythagoræ modò indicat echemythia, verũ & Pompilij institutũ, qui quum vaticiniorum plurima in Musas referre consuesset vnam ex iis præcipuè ab Romanis coli voluit de silentij ratione Tacitam nomine. Et Græcanicum quidem illud amplius patefacit,

ἀῤῥήτων ἐπέων γλώσσῃ σφραγὶς ἐπικείσθω,
κρεῖσσον γὰρ ἐπέων, ἢ κτεάνων φυλακή.

Verùm & ad ipsum id lepida confert historia, etiam si decora

ra non satis est quæ inducitur, gesta res. Ex Hellesponto in A[illegible]ticam venerat amator quidam, Gnathænæ scortilli fama [illegible]ici pellectus quúmque admissus commodum accubuisset, [illegible]t inter pocula loquacior impendio, ac planè (vt Græci di[illegible] [illegible]ρτικό. Id mirabunda mulier cupiénsq; finem, sic illum [illegible]a fertur, An nō ab Hlespōto te profectū dicis? quū ad[illegible] is, Et quo (inquit) pacto ciuitaū illic primā ignorare [illegible]? Scitāte autē eo quænā foret hæc: Sigeū, respōdit Gna[illegible], [illegible] id est, aptè ad[illegible]m & concinne ex nominis ratione silentium illi suade[illegible]. Scitu vero dignissimum id quod augurantur non[illegible]: Romæ familiam fuisse Silentiariorum: quippe aduo[illegible]udæ Silentiarius Paulus quandoque, cuius & circum[illegible]ur epigrammata non illepida. Dici verò de silentij ra[illegible] quod in sacris seruaretur, veluti eius foret pontificium [illegible]c tanquam præfectura. Verùm ineptè ista prodi, com[illegible]t Procopius De bello Persico volumine secundo: ete[illegible]olium scribit Acatij filium genere Armenum, in pa[illegible]mperatoris fuisse ad ea quæ sunt quietis, ministrum. [illegible]dit munus Romani silentiarium vocant: & quia [illegible] arcanorū essent conscij, sunt qui auricularios item [illegible] Obiter apud Ammianum Marcellinum Domestico[illegible]mitem sæpicule obseruauimus dici: sicuti & Orientis [illegible], & Magontianæ, sed & largitionum. Non præter[illegible] in hac sciendorum mole congestitia, quod scribit [illegible]um (inquit) per vim & superbè in armorum lu[illegible]riano quædam peterent Romani, nil eis omnino [illegible]t, imò Domitiani illud iussit pronuntiari, Silete.

[illegible]s Olympiadis apophthegma, quo Alexandri tu[illegible]em repercussit, diuina sibi quærentis in vita.

CAP. XLVII.

O[illegible]iadem Alexandri matrem prodit historia, quum [illegible]t filiū diutius sepulturæ honoribus exutum ia[illegible]e velut neglectum, grauiter eo nomine indoluisset flen[illegible]que inter crebra suspiria inclamasse altius miserabiliúsq; [illegible], σὺ μὲν οὐρανοῦ μεταοχεῖν βουλόμενος καὶ τοῦτο σπεύδων [illegible] τῶν κοινῶν [illegible], καὶ ἴσων πᾶσιν ἀνθρώποις μετοχεῖν ἔχοις, [illegible]. id est, ô fili, tu quidē cęlū tibi vendicare sata[illegible]gebas, hócq; vnū festinabūdus habere opus videbare. At nūc

quæ cæteris ex æquo commonia omnibus cenſentur, ne iis quidem potiri vales, terra & conditorio. Qua ſanè ratione viſa Olympias eſt, non imprudens nec inſcita mulier, & ſuam ipſius commiſerari fortunam, & filij tumorem coarguere.

De inſula Samo, & in ea feris quæ dicantur Neides, & hirundine alba, Aeſopo, Hermodice item Midæ vxore, Cumæis prima quæ nummos cudit. Adulterij ſuppliciũ apud Lepreos quod fuerit. De Lucania, ſeu Samothracia, & Lamiſco, & Theſpieſibus, & Magnetũ malis, ac inſula Icaro, & piſciũ excellentia, ac Georgio Trapezuntio. Artẽ didiciſſe, vel arue ſtuduiſſe, vbi ignominioſum. c. XLVIII.

QVoniam publico bono nil legimus ferè, quin aliquid ſubinde præcerpamus, & ſeparatis capitibus perſcribi multa nequeunt, cõciſa nimis ac deminuta; Proinde in vnum regerenda parte hac duximus, ne diſiecta, velútque diſpalata pereant. Igitur lego primum, inſulam quidem Samum initio fuiſſe incolis viduam deſertámque. Cæterùm ſuccreuiſſe inibi ferarum vim, quarum audiretur intolerandus, velut barritus dicebantur νηΐδες, hoc eſt Neides. Nuncupatam prius Samum etiam Parthenon, mox & Dryuſam. Apparuiſſe in Samo item hirundinem quandoque albam, perdice haud minorem. Aeſopum prçterea inuenio logopœum fuiſſe Thraca genere, conditione ſeruum, manu tamen ab Idmone miſſum, ac Xantho ſeruiſſe prius. Hermodicẽ ſcribunt veterum plerique, Phrygum regis Midæ vxorem, tum forma fuiſſe conſpicuam, tum verò ſapientia & artifici ingenio præſtitiſſe plurimum, ſiquidem Cumæis primam cudiſſe nummos. Leprei quos deprehenderint adulterantes per triduum vinctos circa ciuitatem ducunt: mox toto vitæ tempore contemptibiles habent. Quod mulieribus itidem fit, niſi quod hę diebus vndecim in foro ſtare coguntur diſcinctæ, & tunica circumueſtitæ pellucida. Sicuti Romæ in publicum egredi togatæ cogebantur mœchæ, quod approbat Martialis illis verſiculis, vt Horatium prætercam cum eiuſdem interprete,

Thelim viderat in toga ſpadonem,
Damnatam Numa dixit eſſe mœcham.

Luc

Lucanos, vel(vti enunciant Græci) λευκανοὺς, esse ferunt φιλοξένους, id est hospitibus affici plurimum, insuper & iustos censeri. Apud eos regnasse quandoque Lamiscum, cui tertius à magno digitus in pede lupinus fuerit. Samothracen quandoque dictā olim λευκανίαν διὰ τὸ λευκὴν εἶναι, id est quod albicet. Mox à Thracibus habitatam dici cœpisse Thraciam quibus item deficientibus Samij superuenientes Samothracen fecere. Magnetas pluribus conflictatos infortuniis suffragari Archilochus videtur, vbi ait, κλαίω θαλασσῶν, οὐ τὰ μαγνήτων κακά. Icarum insulam ab Icaro mox cognominatam, prius inuenio solitam dici ἰχθυόεσσαν, de piscium excellentia, qui caperentur inibi. Apud Thespienses turpe censebatur, artem didicisse, vel aruo studuisse: propterea illorum paupertas tum frequens tum in signis præcipué. Nec illud reticuero: Georgium Cretensem, qui Trapezuntius dici maluit, conditis voluminibus, Platonis vitia expendisse plura: quo argumeto sit Cænotimō nūcupatus, atque Erinnys item quomodo est à Bessarione insigniter proscissus.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM libros ad magnificum comitem ac equitem Ioannē Mariam Vidonem Ferrariensem Præfatio secunda & vicesima.

Quoniam liber hic, qui est futurus nostri laboris secundus & vicesimus, ab inenarrabili diuinæ maiestatis ratione orditur, quæ ob veterum sapientum ingenia mirè hallucinantia, multiplici errore obsepta se torserunt, quod necdum veritatis arcanum intimis occlusum penetralibus, in lucem ab intelligibili productum sapientia foret, facturum me operæpretium arbitratus sum, quando mutua nobis necessitudine peruinctos, certum est in singulis nostri operis velut propylæis amicè consalutare, si ad libelli huius partes te aduocaro potissimum. Quippe sicuti balbi balbos intelligunt ac amant, sic à diuino cultu non praui-

tate vlla reuulsus vir, orationi in primis, quæ Deum vel exprimit vel imitatur, cum primis affici consueuit, fronte insigniter exporrecta. Tu verò Ioannes Maria nobilium scientissime, ac scientum nobilissime, sic Christiani veritatis assertorem te vbique præstas, vt vitæ cura innocentissimæ & religionis reuerentia vel religiosissimus esse quoque integritatis exemplar singularis possis videri. Nam etiamsi conspicuos vel iunior magistratus gessisti, in quibus quod Vidonum claritati consentaneum fuerat sanè, eam prætulisti grauitatem, vt seueritas prædulci temperata comitate, iustitiam non vtique rigidam aut vlla ex parte immitem à caluo (quod dicitur) ad caluum ciuitatibus exhiberet. sed vel damnatis amabilem: nihilominus à publicarū rerū molestia magnā parte abiunctus, & tibi quodammodo viuens, nec magnopere (quod Græci dictitant) ἰσοβλέπειν, intellectualem potentiam ad id quod verè est, per momēta porrigis, veram arbitraris felicitatem, ab hominis veri fastigijs non abire longius. Nec tibi equestris dignitas, aut quod dicaris & sis comes, vt doctrinæ ciuilium dogmatum insignia præteream: nec, inquam, ista tibi animos tollant, quod sanè agnoscimus in plurimis, sed mira in omnibus benignitate ita mores attemperas, vt perhumanum te facilemq; sentiant infimi ac mediocres viri, summi etiam hac quam sustines persona dignum opinentur, cum sæpe vel tua transcribas, id est cesso iure indigentibus concedas. Sunt præclara ista quidem, sed fratris non absona virtutibus, honorum serie constipatis, non absona vniuersæ domus Vidonū amplitudini tum Ferrariæ tum Mutinæ, vnde oriundi estis, sed & in alijs Italiæ locis vel præcipuis. Quamobrem habebit liber hic opinor, quod sibi placeat. Nec id quia vmbilicis exeat auro nitescentibus, sed quod in vestibulis suis præclarum cernat stare velut herman, sed non vtique ἄλογον, quin vndecūque amussitatum præclarumq;. Qui sit fortiter libitinas resecturus nasutiores, ac sordidum dentem, ne virulentius infigi valeat, morsus, quo conuulnerata plerunque exarescunt omnia. Quod vt facias vir clarissime peruelim vtique: sic enim fiet vt gratam tibi, quantulacunque ea est, sedulitatem hanc nostram & in te tuosq; omnes propensissimam voluntatem fuisse intelligam. Nec ipse immemor videberis initæ olim in patria mea inter nos amicitiæ, quam vno ductu pro virili perpetuo & foui & auxi, nec ipse aspernari es visus, veluti de pocillatoris Tantali phiala sanciendis amicitiæ sacris latices duxerimus. Quod superest, viuas opto diu felix, & Ludouicum tuum ames. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI VIGESIMVS-SECVNDVS.

[illegible] psin, id est de diis anticipationem omnium esse [illegible] tibus insitam. Cur Deo summo sciem persimi-[illegible] m dicat Plato

CAP. I.

En Quidem consideranti mihi amplius rationem hãc, quæ de diuinis est, velut ex oraculo promptum videtur, quod apud M. Tulliũ prius, mox & à Seneca comprobatũ legimus, omnibus de diis esse insitam opinionem. Nec esse gentem [illegible] extra leges moresque proiectã, quæ deos aliquos [illegible] non concipiat. Notionem hanc ipsa nobis impressit [illegible],& sine doctrina inest anticipatio quædam diuinitatis. H[illegible] erò est quã Epicurus πρόληψιν dicit, sed & ἔννοιαν vocant G[illegible], id est anteceptam animo rei quandã informationem. C[illegible] vbi ad summũ ac principem omnium Deum, quem Gr[illegible] atio τ' ἀγαθὸν nuncupat, hoc est bonum ipsum, hu[illegible] mens audacius assurgit, si quid scrutãdo attẽtius & per[illegible] do lance examinatissima, differendóque definite per[illegible], quum inenarrabilis amplitudo illa & infinita maie[illegible] [illegible] animi conceptus omnes lõgissimo à se intersti[illegible] at, nedum sermo vllus illuc valeat pertingere: ad [illegible] e rerum excellentia caligans diuertit, vt similitudine[illegible] quærat & exẽpla. Qua ratione etiã Plato περὶ ἀγαθοῦ, id est de [illegible] pso bono differere adortus, dicere quid esset, non est ausus: quoniam humanæ potestatis mensum tãtæ claritatis excedat vis splendida. Illud modo latius indagando est assequutus, vt q[illegible] od inter obiecta sensus præcipuè nitidum, præclarum, im-

mensum, admirabile animaduertisset, illi simillimũ adstrueret. Hunc verò esse solem voluit, per cuius similitudinẽ humanæ imbecillitati gradũ præstari ad nõ cõprehensibilia quadãtenus est opinatus. Proinde à sapientibus receptũ ferè, principi summo illi ac ineffabili prorsum nulla surrigi simulacra debere, sicuti diis aliis constituisse veteres compertũ est: quando, vt scienter Plotinus inquit, neque cognitionẽ neque intelligentiã illius habemus. Loquimur tamẽ de illo, vt Parmenides & Dionysius aiunt, per negationes atque relationes. Summum genus scientię est (inquit Cassiodorus) scire Deum tanta præstare, quãta humanus sensus nõ valet attingere. Lumen infinitum ab intellectu creato perspici nequit, ni gloriæ lumẽ accesserit. Nã vt se habet noctuæ oculus ad solis lumen, ita intellectus noster ad manifestissima in natura. Nec me fallit tamen, Cottam illum Ciceronianũ dicere multas, se arbitrari gentes sic immanitate efferatas, vt apud eas nulla deorũ suspicio sit. Quid Diagoras inquit, ἄθεος qui dictus est, posteáque Theodorus, nónne apertè deorũ naturã sustulerũt? Nam Abderites quidẽ Protagoras sophistes temporibus illis vel maximus, velut alibi quoque cõmemoratũ est, cum in principio libri sui posuisset, De diis neque vt sint, neque vt nõ sint, habeo dicere: Atheniẽsiũ iussu, vrbe atque agro est exterminatus, libriq; eius in concione cõbusti. Author historia secũda Herodotus, deos à Pelasgis nullis cultos cognominibus, quãdo ea necdũ auditu nossent. Deos autẽ, id est θεὺς nominasse, velut κόσμῳ θέντας τὰ πάντα πρήγματα, id est ordine suo distribuentes omnia. Tralatio Latina parte hac confusanea circũfertur. Cęterũ quod est à me cõprobatum paulòantè, in libro De mysteriis ita confirmat Iamblichus, Ante omnẽ (inquit) rationis vsum inest naturaliter insita deorũ notio. Et alibi, Esse animæ (inquit) est quoddam intelligere, scilicet Deum vnde dependet. Porrò esse nostrum putat, Deum cognoscere, quia præcipuum animæ sit intellectus: in quo idem est esse quod intelligere diuina actu perpetuo. Sed & Plutarchus, Deos (inquit) opinatur, quisquis bene sentit. Galenus in libro De philosophi historia: Dei (inquit) notionem habemus ex pulchritudine operum illius & excellentia. Propterea & Euripides,

ἀστέρος δ' ἐν οὐρανῷ ποίκιλμα τέκτονος σοφῦ.

id est, stellæ in cælo varietas sapientis fabri.

Quàm

Quàm absurda prioribus deorum varietas. Deus ignotus Athenis. Dei summi descriptio. An rectè in dei mentione apud Aristotelem ζῶον transferatur animal. Sanitas dea, qui dicarentur capilli. Cælestia qui primum adorarint. Vnde dicatur theos. Cælestia an viuant. Apomyius Iupiter. Spodius Apollo. Gratiarum sacra. Dii maiorum gentium & minorum. Lexiarchicum quid. Thraseæ historia. Iupiter liberator. CAP. II.

AT qui ipsum hoc numen immẽsum, inenarrabile, augu[illegible]tissimũ, omnémque humanę mentis captũ excedens, ex [illegible] ac maiestate præcelsa mirũ est, quãtas quámque absur[illegible]terdum ambages in mortaliũ animis pepererit. Nam [illegible]s etiã diis fuisse Athenis erectas aras, Philostratus scri[illegible]minit Laërtius quoque in Epimenide: vt de Pausania [illegible] ἑλλάδος περιηγήσει, ad Phalerũ θεῶν ἀγνώστων βωμοὺς statuente. In Canonicis verò decretis adnotatũ ab interprete est, [illegible]stolum Paulum quum eiusmodi arã vidisset titulo notis[illegible] Ignoti videlicet Dei, in quo viuimus, mouemur, sumus: [illegible]s intonuisse, Quẽ vos ignotũ dicitis, ego prædico. Hunc [illegible]o [illegible]ecuti ex Speusippo didicimus, ita describit (etiã si non [illegible]dit quod est allatũ paulò antè) Viuẽs immortale, per sei[illegible] beatitudinẽ sufficiens, essentiã sempiternã ipsius bo[illegible]sam. Addit ex Platonis eiusdẽ sententia Apuleius, Incor[illegible], a[illegible]metrõ, beatũ, beatificũ, omniũ patrem, optimum, [illegible]igentẽ, cuncta cõferentem. Aristoteles quoq; duo[illegible] Metaphysicæ sic propemodũ, Deus est (inquit) vt asse[illegible]us, quod viuit, & æternum atque optimum est, id est quod [illegible]sum vita est optima, æterna, ac tota simul. Qua in parte amplius ex Cænotimone aduertendũ, falli interpretũ plerosque, à quibus ita tralatũ inuenias, Deũ esse dicimus animal perpetuum, optimũ. Id quod Aristotelis sapientiã haud recipit, nec verborum congruit exquisitæ rationi, quæ rebus coaptari debet. Animal enim Latinè nunquam de Deo aut de intelligentiis dictum est, sed nec dici valet, nisi ab iis qui ex corpore atque anima constare opinantur Deum. Id enim Latinè animal est, quod non ab anima Græci, sed à vita, nomine inflexo pro-

nuntiant. Proinde rerum intuitus Aristoteles, quia vitā optimam & re ipsa æternam, id est actu essentiáque esse approbat in Deo, statim infert, Deum esse nō animal, quod anima constat & corpore, sed ζῶον. ζωὴ quippe vita est Latiné. Quare hic ζῶον non animal, sed aut viuens, aut id genus quippiam ab vita corriuatum, interpreti reddendum fuit: nisi quòd sic animal ab anima, id est vita deflectitur, vt zoon Græcè ab zoe. Animā dici de vita, nec Grāmatici ignorant, & cōprobat in Dei mentione Plinius. Ob id magis vtrique mirū, Græci hominis superciliū ista minuta adeò preterisse, tamē in vexandi Platonis maiestate & multus est, & sæpe ridiculus cauillator. Vbi autem diximus, Vita æterna, tota simul: quia Græcę est συνεχής, transferunt alij, continua: inscitè opinor, & inepte. Nam si de re agatur per partes extensa, recte syneches continuum dicitur: si verò de eo quod partes aliā extra aliam non habet, imperitiæ fuerit maximæ non trāstulisse totum simul. Hæc enim verba & communiter tempus reiiciunt, & propriè positionem quoque. Esse verò innumeros, quidam prodidere. Nam & Chrysippus, quem Stoicorū somniorū vaferrimum interpretem Epicureorum nuncupat schola, magnā congregat & ipse ignotorum Deorū turbam, atque ita ignotorum, vt eos ne coniectura quidē informare (vt ille ait) possimus. In Sycionia etiam ὑγίας, id est Sanitatis simulacrum celebriter cultum, adnotauimus. Quod vix tamen cōparebat, passim illi à mulieribus capillis dicatis, quos deę honori resecari, moris illarū est. Ambiunt & Babyloniæ vestis Telamones. Quin Herculem in Olympia rem diuinā obeuntem, quum muscarum multitudine infestaretur, Ioui sacrificasse ἀπομύῳ, protinúsque vltra Alpheum muscas esse abactas. Sed & Elei itidem Ioui Apomyio dicuntur quandoque immolasse. Apollinē cognomento Spodium Thebis cultū, animaduerto: cuius ara ex sacrificiorū cineribus foret cōstructa, vnde nata cognominis ratio. Gratiis Eteoclē ferunt Andrei & Euippes filium, sicuti à Bœotiis memoratur, hominum primum rem diuinā fecisse: quibus esse tres item placet, etiam si nomina non tenēt. Gratias haberi quidem duas, inter Lacedæmoniorum placita est, quas nuncuparint κλητὰν καὶ φαεννὰν. Tres sunt apud Athenienses ad Acropolin, vbi & arcanam multis teleten agunt: has in Theogonia cecinit Hesiodus esse Iouis & Eurynomes filias: nomina verò hæc facit, Euphrosynen, Aglaiam, Tha

Thaliam. Antimachus Aegles filias pronuntiat, & Solis. Gratiarum simulacra veteribus non fuere citra indumenta, inquit Pausanias: at posteri nescio cur nudas pingere ac sculpere adorti sunt, antiquorum ratione mutata. Democritus duos esse deos opinatur, Pœnam & Beneficium. Sicuti in Acrocorintho fuisse prodit Pausanias, Necessitatis sacellum & Violentiæ: sed ingredi (inquit) putatur haud legitimum. Multas item gentium per fœtidos iurare cibos, proditum est: siquidē cepe allium que inter deos iureiurādo habet Aegyptus: Harpocratē quoque habuit eadem, & Cynocephalum, siue Anubim: quorum imagines digitis gestare, moris etiā Romanis fuit quādoque. Sunt qui deos maiorum dicant gentium, quod Ciceroni significat, summates illos, sempérque decuriæ habitos illos quos Aurelius Augustinus selectos item vocat. Minorum autem gentium ratione eadem ex hominibus illuc translatos, qui & ascriptitij queant dici, necnō allecti, quos παρεγγεγραμμένους vocant Græci, & μετοίκους, velut aduenas. Nam [illegible]es illos ἐγγεγραμμένους malunt nuncupare, quando Apollinem Lucianus ἐγγεγραμμένον, id est, scriptum in deorum [illegible]m lexiarchico, scribit. Erat autem eo nomine libellus, quo adultorum iam nomina perscribebantur. Quibus d[illegible] paterna dirigere ac gubernare permitteretur, διὰ τὸ [illegible]χειν, quia hæreditatis iam & bonorum sunt com[illegible]ξεις nuncupantur. Scitu dignū id quoque: omniū [illegible] qui olim Aegyptum occupauerant, cælestia suspicere atque adorare cœpisse, noctium serenarum beneficio, quia plurimum sub dio agerent, ita exigente mundi situ: cum & Plato in libro cui titulus Cratyli est, de recta nominum ratione disserens: Videntur mihi, inquit, Græcorum [illegible] deos solos putasse eos, quos etiam his temporibus Barbarorum plurimi arbitrantur, solem, lunam, stellas, terram, cælum. Et quum hæc omnia perpetuo in cursu esse conspicerent, ab hac natura τοῦ θεῖν, hoc est currendi, θεοὺς, id est, Deos cognominasse. Nec mirum id videri admodum debet, præsertim si veterum sapientum in iis placita curiosius discusserimus. Nam cælestes sphæras habere animas, non Platonici modò, sed omnes etiam Peripatetici confitentur. Id ipsum & secundo Cæli docet Aristoteles: rursus septimo & octauo Naturalium, secundo De anima, vndecimo Diuinorū: Theophrastus quoque eiusdem discipulus libro De cælo: sed & Auicenna,

cenna, & Algazeles summopere confirmarunt. Augustinus Aurelius in Enchiridio, & Thomas Aduersus gentes libro secundo, tradunt, Nihil quantum ad Christianam doctrinam spectat, interesse, cælestia corpora animas habere vel non habere. De elementis constat apud Platonicos: ambigunt recentiores Peripatetici. Porrò cælestia viuere, esséque animata astronomici authores concedunt, Ptolemæus præsertim & Albumasar & Zaeles: quod & Hali confirmat, illos deridens, qui viuere cælestia diffidant, & hoc Ptolemæum sequutus: idē Aratus arbitratur, & Manilius. Denique Theophrastum dicere scimus, Non esse philosophum, qui cælestibus abneget vitam. Quin Orphei theologia sphærarum animas ita partitur, vt cuilibet geminam cōtribuat vim, vnam in cognoscendo positam, alteram in sphæræ corpore viuificando atque regendo. Ergo in elemēto terræ illam vim Plutonem Orpheus nominat, hanc Proserpinam: in aqua Oceanum illam, hanc Tethyn: in aëre, fulminantem Iouem ac Iunonem: in igne, Phanetam & Auroram: in anima sphæræ lunaris illam Bacchum Licnitem, hanc Thaliam Musam: in anima Mercurij, Bacchum Silenum & Euterpen: Veneris, Lysium & Erato: Solis, Trietericum & Melpomenen: Martis, Bassareum atque Clio: Iouis, Sebasium & Terpsichoren: Saturni, Amphietum & Polymniam: octauæ sphæræ, Perictonium & Vraniam: in anima verò mundi vim priorem Bacchum vocat Eribromum, secundam verò Musam Calliopen: singulis porrò Musis vnum præficit Bacchum, quoniam is symbolicos & opertè diuinæ cognitionis nectar prudentioribus monstrat. Verùm enimuero ne quid velut in vtranque consopiti aurem, prætereamus, Hebræos obseruauimus solos ex omnibus pia sanctáque consideratione, primum elementa & quæ ab elementis composita sunt, solem similiter & lunam ac stellas reliquas & cælum ipsum, nō solum deos non esse, verum etiam animæ penitus expertia iudicasse. Nicolaus quoque theologus in Geneseos caput primum: Corpora, inquit, cælestia inanimata sunt, & sine sensu: ex Damasceni doctrina. Augustinus item loco eodem: Solet quæri, inquit, vtrum hæc luminaria sola sint, an habeant rectores spiritus, & ab eis vitaliter inspirentur, sicut per animas animalium carnes animantur. Sed de tā obscura re nil temere credendum. Alij verò quæ dicantur de hominis animo ad cæli quoque animum posse transfer

transferri opinantur,& esse illum cælestem hominem. Nam & Timæus prodit,temperatos animos nostros ab opifice Deo in eodem cratere,ex iisdemque elementis cum cælestibus animis. Inde videndum, astruentibus eruditis, ne nos illorum seruos velimus,quibus nos fratres cooptauit natura.Illud adnotatu non indignum: Thrascam philosophum quando Neronis iussu moriens præcisis venis manum extendit, exclamasse, σοὶ τᾶδε λείβεσι, ὦ Ζεῦ τοῦτο τὸ αἷμα σπένδω. Sunt qui Senecę hoc contribuant,quum historiæ superioris author sit Dion.

Diuinorum inscitia vbi exorta primum. Deorum multitudo ex Varrone. Item Deum esse vnum, nomina plura. Stator vnde dicatur. Strator qui, quid Amū, quid Phtha,& Osiris. De Melisseo nẽ,& Melissa, ac Iunone,Nymphis,ac Boni tẽplo. Nemij montes. Pan Nomius. Melpia locus. Marnas Iupiter.

CAP. III.

AT enim curiosior aliquis,neque(quod dicitur) hoc contentus Catone,instet protinus vrgeátque infestius,ecquid compertius exploratiúsque in literas mittere aggrediamur, quonam primi potentiam omnia supereminentem, longe latéque infinitæ naturæ germina propagantem vel dissimulare cœperint, vel mox etiam prorsum nescire, multa perobruti animum caligine. Mihi verò multa diu versanti ex Arabū gente tantæ inscitiæ malique planè contagiosi primordia, & deinceps alios quosque grassantem primo labem, inde latius prolapsam esse incendium videtur,quo vniuersus fere deflagrarit orbis. Chananæos verò in eo terrarum situ sacræ statuunt literæ, iam inde à Cham vno ex Noë liberis corriuatos. Cui quum ob impietatem diras extulisset pater imprecationes, nullis etiamnum is imbutus diuini cultus rationibus,raptim parente reuulsus in Arabas secessit. Vnde mox diuinitatis inscitia ibi irroborata primū, in plures data. Hincque numerosa Deorum series pro cuiusque libidine aut commodo eatenus extumuit, vt Varro Terentius Deos ad calculum recenset ab hominis exorsus cōceptione,initiali exordio à Iano deducto,numerúmque ad decrepiti prouehat metas: in quibus astituit Næniam,quęin senum recinatur funeribus.Inde verò in digitos mittit Deos alios, qui non ad ipsum quidem

pertin

pertineant hominem, ſed ad ea quæ ſunt hominis. Quo in genere victus eſt ac veſtitus, porrò & quę vitæ vſibus neceſſaria, præmonſtrans in omnibus, quod ſit cuiuſque munus. Quin & municipales in Italia leguntur dij, ſicut Cruſtuminorum Deluentiñus, Narnienſium Viridianus, Aeſculanorũ Ancharia, Volſinienſium Nortia. Adeò colebat vnuſquiſq; quod volebat, vt nõ prouinciis modo, ſed & ſuus eſſet vnicuique ciuitati Deus. Præſto tamen ſunt, qui nomina quidem eſſe fateantur plura, Deum tamen vnum. Sic non aliud eſſe naturam, quàm Deum ipſum interpretantur: hoc eſt, toti mundo & partibus eius inſertam diuinitatis rationem. Iouem quoque optimum maximum nobis ipſum hunc ingerere. Quin & Statorẽ quoque, quem ſic appellatum produnt hiſtorici, quod poſt votorum conceptionem nuncupationémque fugiẽtium Romanorum ſtetertit acies. Sed id rectius multo & vero conſonum magis, principem illum & vniuerſalem architectum Deum dici Statorem, quod ſtent beneficio eius omnia. Illum Græci *σχάσιον* vocant, cuius erat templum in ſacræ viæ principio, qua ſcanditur palatium. Epiſtaſion tamen interpretatur Plutarchus. Strator autem qui ſit, aperit in Caracalla Spartianus: Quum, inquit, illum in equum ſtrator eius leuaret, pugione latus confodit. Sic Digeſtis De officio proconſulis Vlpianus, Nemo proconſulum ſtratores ſuos habere poteſt, ſed vice eorum milites miniſterio in prouinciis funguntur: ij verò non abſimiles (opinor) his fuêre, quos modo ſtapherios vulgo nuncupamus. Sunt qui ſtratores intelligant, qui præcurrentes caſtris metandis loca cõplanarent, pontes pararent, hoſce inſtructores dici à Vegetio quoque. Sed ad Deũ redeo. Fatum item ſi hunc dixerimus, non aberrarimus. Nam ſi eſt fatum implexa cauſarũ ſeries, ille eſt omniũ cauſa princeps, à qua propendent reliquæ. Denique tot excogitari cognomẽta queunt, quot eius recognoſcimus munera, ne nunc indigitamenta excutiamus omnia. Nam & in libro De myſteriis Iamblichus: Opifex (inquit) intellectus, qui & veritatis eſt dominus, atque ſapientia, quatenus in generationem progrediens, occultam latentium rationum potentiam traducit in lucem, Amum Aegyptiaca lingua vocatur. Quatenus autem ſine mendacio peragit omnia, & artificioſè ſimul cum veritate Phtha nuncupatur. Græci verò hunc Vulcanum nominant, artificioſum dũtaxat conſiderantes. Quatenus verò effe-

ctor est bonorum, appellatur Osiris, aliásque denominationes habet, propter potentias actionésque differentes. Illud tamen parte ista haudquaquam transmiserim, quod à Didymo proditum scimus in libris enarrationis Pindaricæ: Melissea Cretensium regem diis primū rem obiisse diuinam, ac ritus nouos sacrorúmque pompas introduxisse. Huius porro filias Amaltheá & Melissam, quæ Iouem puerum caprino lacte & melle connutrierint. Vnde datum mythicis locum confingendi aduolasse apes, atque os puerile succi blandissimi liquore completisse. Melissam verò magnę matri sacerdotē fuisse institutam primam: vnde propagatum mox, vt quibus eiusdē iniungeretur sacerdotij functio, Melissæ item dicerentur. Quin & ascendi ratione aliorum quoque sacrorum mystidas eodem censeri nomine author astipulatur Pindarus, cum ait, ταῖς μελίσσαις ταῖς ... Factum verò hoc de insecti puritate. ... qui sacris asidue obuersantes nymphas dici recte me... nentur: de quibus Patareus Mnaseas sic prodidit ferè, ... ab carnium esu, quam sarcophagiam vocant, homines ...xisse, arboreis insucfactos frugibus, quo nomine ... absque nymphis haud obiri, quod omnium principes fructus præmonstrarint, sedarintque τὴν ἀλληλοφαγίαν, ... iucundiæ causa ex hyle indumenta excogitarint. Obseruatum in scientissimorum thesauris, Melissas item dici in generationem prodeuntes animas, pręcipuè per iustitiam vitæ ... uras, indeque patriam repetiturae, quando est apis ... animal, in primis autē iustum. Nuncuparunt verò sic, ... ἠργαστῆσθαι. Ex quo de animis Sophocles,

βομβεῖ δ' ἐν νεκρῶν σμῆνος, ἔρχεταί τ' ἄλλη.

Cereris autem sacerdotes, Melissas veteres appellarunt, ceu terrestris deæ mystidas. Sed & ipsam Proserpinam μελιτώδη, Lunam quoque generationis præsidem, Melissam dixêre. Lunæ altitudo taurus. Apes vero βουγενεῖς dicuntur. Et in generationem pergentes animæ βουγενεῖς. Sed & Buclopus Deus generationem latenter audiens. Sed non vtique prætereunda Aeliani admiratio est, prodentis, Barbararū gentium sapientiam videri laude dignā, quādo nulla prorsum ἐν ἀθεότητι ἐμπεσεῖν, ... eò prolapsa est vt Deū negaret, aut omnino ambigeret, ... prouidētia vlla, an temere ferātur omnia. In quam vesaniam dilapsos nouimus Euhemerum Mesenium, Diogenem Phryga, Hippona, Diagorā, Sosiam, Epicurū. Illud non negligendum,

gendum, poëticam quod instruit enarrationem: Temenũ Pelasgi filium in Arcadia Stymphalũ habitasse antiquam, atque inibi Iunonem ab eo educatam, & deæ sacrum institutum triplex, ex trium ratione cognominum. Siquidem Parthenon vocauit puellam adhuc: at Ioui nuptam τέλειαν, id est adultam. Dissidentem verò cum eodem, ac Stymphalũ denuò repetentem, χήραν, id est viduam. Apud Menalum fuisse dicitur ἀγαθοῦ ναός, id est Boni templum. Id referendum ad Iouem Pausanias suspicatur: quoniam ἀγαθῶν δωτῆρες οἱ θεοί εἰσιν ἀνθρώποις, Ζεὺς δὲ ὕπατος θεῶν ἐστι. Panos præterea sacellum locis aliquot excitatum legimus, esse quoque qui opinentur eiusdem esse põtificij hominum vota ad exitum perducere, quin & scelestis pro dignitate ac meritis rependere. Sed & olim esse vaticinatum traditur item affuisse vero illi προφῆτιν, Erato nympham, quæ Arcadi Callistus fuerit iuncta. Prope Lycosurã esse dicuntur montes Nomij, in quibus & Panos Nomij sacellum. Melpiam, id est μέλπειαν, vocant locũ, quod inibi fistulæ melos compererit Pan. Montibus factum nomẽ putant ab eius Dei pastionibus: etiam si à nympha credunt Arcades. Fuit & in Parthenio monte Panos delubrum, vbi & testudines conficiẽdis lyris peraccommodas haberi proditũ memoriæ est, quibus tamen parcũt, quod Pani sacras opinẽtur. Gazæ Iupiter colebatur, Marnas nuncupatus: quæ Cretensibus vox indicat virginem. Hieronymus, Gazæ Marnas luget inclusus. Meminit author idem in Enarrationibus in Esaiam. In hac verò deorũ fusiore pragmatia nec illud neglectui habuero, quod est ab Oenomao traditum: triginta millia deorum in orbe terrarum fuisse culta, quod ipsum & vates asseruerit Hesiodus. Hinc obrepsisse opinor petulantius in blasphemias prorumpentibus, vt allisa quodammodo patientia, facturos se quippiam triginta millium diabolorum nomine, non citra impietatem pronuncient. Carmina Hesiodi ipsum hoc adstruentia, si quis requirat fortè sunt hæc:

τρὶς γὰρ μύριοί εἰσιν ἐπὶ χθονὶ πολυβοτάρῃ
ἀθάνατοι Ζηνὸς, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων.

Scribit inibi Proclus, hosce dæmonas à deis abiunctos intelligi, & ab hisce dæmonibus quos ex hominibus factos idem cecinit poëta. Trecentos item fuisse veteribus Ioues adnotatum ex Varrone est, ac à Septimio Florente repetitum.

Platonem & Platonicos nonnullos sentire, vnum modo esse Deum. Deus vnde. CAP. IIII.

SEd rursum obiiciat se quispiam, & quoniam à Platonicis tam reuelli nescimus, quàm nolumus: quod hi nunquam non fidem tueantur suam literarum magnitudine ac reconditâ supellectile, quærat solicitius, quidnã parte hac illorum coryphæum Platonem sensisse opinemur, qui'dve cæteris insi[illegible]emus de tanto adstruendum philosopho. Ego verò, vt qui [illegible]rim elogium illud sæpe repetendum, pauculis modo mutatis, Platonicos planè Christianos fore (nam & Augustinus sapientiæ profunditatē admiratus, neminem eo philosopho propius religionis nostræ pulsasse metas scribit) obseruasse vi[illegible] ab eminentissimo quidem viro plures sæpe nominari deos, verum nō tam deos intelligi, quàm diuinos angelicosq; [illegible]ielles Dei ministros. Nam angelos nō fuisse Platoni incognitos, adstipulatur & Florens Septimius in Apologetico. Siquidem in Parmenide ac Timæo vnicū & per seipsum esse sensit Deum. Insequuti verò doctoris vestigia singulari inge[illegible] eloquentia nō incuriosa Platonici multi, vnū modo esse [illegible] ratione triplici probare connituntur. Primò, inquiūt, [illegible]mma est vnitas. Nam si quodlibet summū est vnicum, quid magis vnicum est, quàm summa vnitas? Est etiam vnus, [illegible] veritas. Sūma enim veritas vna est. Nam si duæ sum[illegible]tates esse dicantur, aut vna earum habet quicquid ha[illegible]ra, aut non. Si prius datur, vna est, non duæ: si secūdum [illegible]tra est summa: deest enim isti illud veritatis quod in illa [illegible], & illi quod est in ista. Item vnus est Deus, quia summa est bonitas. Summa quippe bonitas, quicquid boni reperiri [illegible] potest, complectitur. Quod si duas induxeris bonita[illegible] summas, quicquid boni est in vna, est & in altera: alioqui [illegible]ra esset summa. Et secundum boni ipsius naturam vnum [illegible] nō duo, neque est aliquid aliud illis admixtū, præter bo[illegible]s naturā, quia summæ nō essent, sed inquinatæ. Vnū ita[illegible]nt omnino. Propterea Manichæis Gnosticisque philo[illegible]his assentiendū nullo modo est, duos esse deos astruētibus. [illegible]rū alter sit bonorū omniū author, alter verò malorum. [illegible]m sicut Deus, qui bonorū est author, summū bonum est, [illegible] totius expers, ita cōtrarius summū malum, omni bono [illegible]atū. Hic igitur neq; aget quicquã, neq; cognoscet, neque

Gg

uiuet, neque erit omnino: siquidē esse, viuere, cognoscere, bona expetendáque sunt. Vnum igitur omnino sit rerum principium, & vocetur vnitas, quia per excellentissimā simplicitatem supereminet omnia: veritas, quia producendo esse dat omnibus: bonitas, quia producta ad se reuocando, præstat & bene esse. Atque vt tradit Ioānis apostoli theologia, theologorū omnium diuinissimi, quē Platonicus Amelius libēter amplexatur, vnitatē vocato principiū, veritatē principij rationem, bonitatē denique principij rationalis amorem. Dicitur verò Deus, vel θεὸς, vt Damasceno placet, ac repetit Thomas in libro De veritate, ab αἴθειν, quod ardere est. Cæterùm etiā si ardere pronunciatur de Deo metaphoricè, nō tamen & nomen hoc Deus. Cæterùm postea quàm parte hac satis supérque euagati sumus, cum Mercurio ita coronidem impingamus. Sanctus es Deus pater omniū: sanctus Deus, cuius voluntas à propriis impletur potestatibus: sanctus Deus qui tuis familiaribus innotescis: sanctus es, quē nunquā creauit natura: sanctus es, omni potestate validior: sanctus es, omni excellētia maior: sanctus es, omni laude melior. Excipe verborū sacrificia sancta, ab anima & tibi dedito corde manantia. Ineffabilis, solo silentio prædicandæ ab eo, qui fallacias veræ cognitioni contrariis declinauit, annuè nos corrobora, atque huius gratiæ participes effice eos qui in ignorátia versantur. Ipse pater es venerādus, homo autē tuus sanctitate vnà tecū potiri exoptat, cum potestatem illi omnium arbitriúmque concesseris.

Super Memnonis sepulchro & statua ex Græcis adnotata pluscula, unde Iuuenalis illustratur. De Rhodio Memnone, ac Palto, Dipalto, Euhelio, & Memnonidibus. Susa cur dicantur. Item quid Apastia & Pastus. CAP. V.

MEmnona poëtis cantatissimum nemo non nouit. Comperta nobis nonnulla de eo sunt, iis planè adnumeranda quæ præcipuè digna admiratione sunt in naturæ contemplatione, vel etiam quæ fidem rei nouitate vix impetrant. Ac de Mēnonis quidem statua mox pauló. Interim sepulchrum eiusdem pergamus illustrius facere, hisce memoriis inspergendo, quæ grauis author Iosephus prompsit in literas: cuius historia, quia minus inusta mendacio est, in cuiusque ani

animum facile quod subnectemus potest irrepere: quod ita habet, Esse Ptolemaida Galilææ ciuitatem montibus hinc inde fere obmunitam, conuallatámque: siquidem à Meridie Carmelo constipatur, à Septentrione verò quem vocant inco Ir Scalam Tyriorum: ab vrbe duorum fere stadiorum interstitio fluuiolus offert se Beleus nomine: eius in propinquo Memnonis est sepulchrum, cui adiacet locus omnium admiratione dignissimus: ea est species vallis circumactæ in orbem, quæ vitream harenam emittit, alioqui & singulare miraculum adest. Commeant illuc numerosi nautæ genus terrę aecturi: sed quicquid inde egestum fuerit, repletur mox: eadem semper campi facies. Produnt peritiores, ventorum id opera contingere, qui ex circumiectis superciliis difflatu suggerant metallum. Nec tamē vno ibi est miraculo natura con[...]quicquid aliunde congesseris harenæ, transit euestigio in vitrū: quod si vltra loci margines fuerit denuo proiectum, [...]bitum priorem eadem redit celeritate. Illud porrò non [...]gendum, quod ad Memnonis spectat sepulchrum: [...]m in Troade id statuit Strabo: ita enim libro tertiode[...]o scribit, Vltra Esapi hostia tumulus quidam occur[...] in quo visitur Memnonis sepulchrum eius, qui Titho[...]lius fuit: cui proximus etiam Memnonis vicus. Dicat aliquis, Memnonem eum de quo Iosephus, ab hoc fuisse [...]m. Nam & Strabonis eiusdem monumenta Rho[...] habent Memnona, qui fuerit Persici doctor exerci[...] Hermiam eunuchum circumscripserit, quíque Pla[...] Aristotelique dedisset operam: mox verò principatu e[...]n potitus: vel id Memnoni fortè obuenisse, quod & cla[...]plerīque viris quibus imaginaria sepulchra multis in lo[...] admiratione virtutis quandoque excitata fuisse obserua[...]us. Nam Strabo idem alibi: Memnon inquit, sepultus di[...]r circa Paltū Syriæ iuxta flumen Bandā, vt Simonides ait. Paltum verò Syriæ ciuitatem agnoscit etiam Stephanus, vnde sit gētile nomen Paltenus, vti à Damasco Damascenus. Sed est item Paltū teli genus Arriano libro primo. Meminit Xenophō quum alibi tum Rerū Grecarum tertio: vnde apud Sophoclē in Aiace Mastigophoro, quod adnotarūt scholiastę. Dipaltus me perimeret, quod est manu vtraq;, χερὶ περιδεξίως, ac tota vi. Dicitur & παλτὸν πῦρ, pro fulmineo igne desuper excusso. Strabonis authoritatē suffulcire Plinij quoque calcu-

lus videtur, ſic fermè libro ſexto prudentis, Aegyptiorum bellis attrita Aethiopia eſt, viciſsim imperitando ſeruiendóque clara & potens etiam vſque ad Troiana bella, Memnone regnante. Et Syriæ imperitaſſe eam, noſtróque littori ætate regis Cephei, patet Amdromedæ fabulis. Porrò de Memnonis ſtatua in Baſaltæ lapidis mentione Plinius idem ita ſcribit, Non abſimilis (inquit) illi narratur Thebis delubro Serapis, vt putant, Memnonis ſtatua dicatus, quem quotidiano ſolis ortu contactum radiis crepare dicunt. Philoſtratus etiam in Iconibus: Memnon, inquit, in Aethiopia deformatus eſt in lapidem nigrum, ſedentis habitu. Solaribus radiis ſtatua vbi contingitur velut plectrum incidens ſol in Memnonis os elicit inde vocem meminit & in Heroicis. In Toxari Lucianus prodit, Demetrium Sunieum peregrinationem obiſſe in Aegyptũ, vt pyramides ſpectaret ac Mẽnonem, quod illas inaudiſſet quamuis altiſsimas, vmbram tamen non iactare. Memnonem verò ad exorientem ſolẽ inclamare. Strabo ibi ſe adfuiſſe ſcribit cum Aelio Gallo & amicorum multitudine ac militum circitérque horam primã ſonitum audiuiſſe, ſiue à baſi ſiue à coloſſo ſiue à circumſtantibus de induſtria factum. Id enim (inquit) haudquàquam affirmarim, quum propter incertam cauſam omnia magis ſubeat vt credam, quàm ex lapidibus ſic compactis concinnantíſve crepitum credo. Pauſanias miratur in Megarenſium mœnibus lapidem, quem ſi quis calculo percuſsiſſet, non ſecus inſonaret ac lyra. Sed multo me (inquit) maiore admiratione affecit Aegyptiorum coloſſus, qui Thebis Aegyptiis eſt, poſtquam Nilum traieceris. Vidi enim ad hoc vſque tempus ſtatuã ſedentem iuxta eum locum quem Syringas vocant. Eam plerique Memnonem dicunt, quem ex Aethiopia profectũ in Aegyptum veniſſe arbitrantur, ac Suſa vſque. Thebei Memnonẽ negant, ſed quendam popularem ſuum eſſe aiunt, cuius ea ſtatua ſit. Audiui etiam, qui hanc Seſoſtri ſtatuam tribuant, quam Cambyſes mutilauerit. Reliquum corpus ſedet, καὶ ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν ἀνίσχοντος ἡλίου βοᾷ, καὶ τὸν ἦχον μάλιστα εἰκάσει τις κιθάρας ἢ λύρας ῥαγείσης χορδῆς. id eſt & quotidie inſonat oriente ſole, quem ſonitum ſimilem dixeris diruptæ chordæ in lyra vel cithara. Legimus porrò Tyaneum Appolonium veniſſe quandoque in Memnonis templum, déque eo Damin ita retuliſſe, Auroræ filium fuiſſe Memnonem: occubui

buisse verò non apud Troiã, quo etiam neque venisse illum satis constet: sed in Aethiopia, cum regnasset apud Aethiopas per generationum quinque spatium. Ipsos tamen Aethiopas, quando longissimæ sunt vitæ extra mortaliũ reliquorũ consuetudinem, quasi in adulescentia Memnonem lugere, quę que in acerbis promi funeribus soleant, facere. Locum præterea, vbi erectum steterit templũ, antiquo foro consimilem fuisse: cuiusmodi visebãtur multa in vetustissimis ciuitatibus vbi etiamnum columnarum extãt fragmẽta & parietum vestigia quædam. Porrò sedes ac Mercurij simulacra. At Memnonis statuam adolescẽtis impuberis imaginem referre: esse autem & ex nigro lapide confabricatã, & ad solis radios conuersam, vtroque pede solum attingentem erectas autem manus sedi inniti, hominis surgere volentis similitudine quadam: at oculorum & totius oris habitum, quasi loquentis esse hominis vbi verò solis radio percutitur, quod matutino euenit, tum vtique summam parere admiratione, loqui enim tunc perhibent, vbi primũ ad illius os radius peruenerit: nam splendentes oculi lætique ad solẽ expositi sunt, veluti eorum qui valde solis aspectum tolerare possunt, quos Græci εὐηλίους vocent, hoc est euhelios. Scribunt item ex Græcis nonnulli, Memnona apud Ilium Aethiopibus quidẽ præfuisse, Aethiopem tamen non fuisse, verũ apud Persica Susa, & fluuiũ Choaspem gentibus illis imperasse. Argumẽto autẽ esse, quod à Tithono Mẽnonis patre Susa dicatur cõdita, vel (vt alij) à Memnone potius. Dictã verò vrbem à liliorũ copia, quæ gentium eorũ vocabulo dicãtur susa. Sed illud etiãnũ euidentius: Susiorum arcẽ à Mẽnone Mẽnoniũ vocari, Susios itẽ Cissios appellari, quia Mẽnonis matrẽ Cissiã vocet Aeschylus. In Pausaniæ monumẽtis lectũ est Mẽnonẽ Aethiopũ quidẽ fuisse regẽ, non tamen ex Aethiopia Ilium venisse, verum à Persicis Susis & Choaspe, quæ sibi subiecerat loca. Nam sunt authores quoq; quotannis aduolare Ilium ex Aethiopia aues, & cõfligere ad Memnonis sepulchrum, quas ob id Mẽnonidas vocent. Hoc idem quinto quoq; anno facere eas in Aethiopia circa Memnonis regiam, exploratum sibi Cremutius tradit. Ex Memnonis cineribus apud Troiam interempti natas aues cecinit Ouidius, non suppresso item depugnandi more: ita enim scribit libro tertiodecimo,

Præpetibus subitis nomen fecit author, ab illo

Memnonides dictæ, quum sol duodena peregit
Signa, parentali morituræ more rebellant.

Memnonidum item auiũ mẽtio Pausaniæ est, illas in Memnonis chlamyde picta expressas memoranti apud Delphos. De Mẽnonis porrò statua Satyrus quoque hisce cõmeminit.

Effigies sacri nitet aurea cercopitheci
Dimidio magicæ resonant vbi Memnone chordæ.

In cuius loci enarratione, allatis modo quæ prodit Strabo, interpretes mira sese inde expediũt breuitate. Bibliotheces item tertio Diodorus, à Theutano, tunc Asiæ imperante, missa ad Troiam Aethiopum decem millia scribit, totidémque Susianos, cum ducẽtis curribus, Memnone duce: qua tẽpestate pater eius Tithonus Persarum gesserit satrapiam. Sed & nõnulli Idam vocãt Memnonis matrem. Inuenio item Memnonas esse Aethiopũ gẽtem, quã (vt author est Polyhistor) agrestem interpretantur, sed tamen pugnacẽ ac difficilem. Quod verò de Rhodio Memnone, cuius etiam meminit Arrianus, nec tacuit Q. Curtius, paulò antè protulimus, sciendũ amplius, vocẽ eius memorabilẽ videri præcipuè dignã, quę vtriusque linguę monumentis certatim celebretur, maximo documẽto, debere stipendia facientes lingua præparcos, manu largiores esse. Is siquidẽ quum aduersus Alexandrum summa vi bellũ gereret, quendam de Alexandro obloquentẽ, ac multa per imperitiã, tum etiam assentandi studio differentẽ quũ inaudisset, eóque nomine commotior foret, quod maximus imperator ab inertissimo, ac prorsum (vt videtur) gregario milite proscinderetur, hominẽ acrius lancea percussit: & mox, Ego te (inquit) alo, vt pugnes, nõ vt Alexandrum petulãtia tua sordide incessas. Fuit & Troianus quidam Memnon, à quo interemptus sit Antilochus, vt in Heroicis Philostratus scribit, etiã si ab Aethiope creditur ferè. Apud Græcos pro asino dicitur Memnõ, vnde Memnoniæ carnes pro asininis leguntur. Illud verò superpondium fuerit, quod à Græcorum grammaticis exaratum subscribemus, Memnona & Sarpedona Iouis filios ad Troiam interisse. Tãto autem à diis honore affectos, vt ferente legem patre, funeris diem luctu & ieiunio celebrarent. Quod comicis veteris authoritas illis comprobat versiculis, vt protinus legentium demereamur assensum Græca (vti aiunt) fide.

πολλάκις δ' ἡμῶν ἀγόντων τ. θεῶν ἀπαστίαν

ἕνεκ'

ἡνίκ' ἂν πενθῶμεν, ἢ τὸν μέμνον', ἢ τὸν σαρπηδόνα
σπένδεθ' ὑμᾶς καὶ γελᾶτε.

Sæpe, inquit, nobis diis apaſtiam ducentibus, vbi lugeamus Memnona vel Sarpedonem, prolibatis vos & ridetis. Apaſtia verò, quod ſcitu reor dignum, ſignat nobis ieiunium: quando πατός dicitur, qui cibo operam dedit παρὰ τὸ πῶ, quod ἐσθίειν, id eſt veſci indicat. Vnde irrepſit inſciæ plebeculæ, vt pa[illegible]im pro conuiuio paſtum vſurpet. Et ſaginatos anſeres, ac i[illegible] genus cætera ferè conſimiliter nuncupet.

Prouerbium quod eſt, numerare nouit, quam vim habeat. Déque arithmetice occultiore. Cuiuſmodi ſit illud, Deum omnia in numero, menſura, pondere perfeciſſe. CAP. VI.

AVenzoaris viri Babylonij, & ſcientiæ recōditæ, verbum fuiſſe præclarum: & ſenſus profundioris. Abumaſar aut[illegible]ſt, Scire omnia, & noſſe exactius eum, qui numerorum ſc[illegible]am teneat. Quod ideo dici opinandum eſt, quia priſcis i[illegible]iis, quæ nobis rerum multarum lucem peperere, à vulg[illegible] & exculcata ratione ſequeſtrata abiūctáque philoſophan[illegible] numeros conſuetudo fuit. Eam verò quum à theologis e[illegible]m accepimus, tum in primis non neglectam à Pythag[illegible]a [illegible] glaophemo, Platone, cæteriſque id genus compluri-b[illegible] & in Epinomide ab ipſo traditum Platone nouimus, [illegible] omnes liberales artes & theoreticas ſciētias præcipuam [illegible]mè diuinam videri numerorum ſcientiam. Cæterùm i[illegible]robari qui poteſt, ſi eam numerandi peritiā accipias, i[illegible]el negotiantium, vt negotioſiſsimus quiſque eſt, ita p[illegible]t in primis? Quid enim præter cæteros illi norūt? Sciē-[illegible]ino fuit hæc, extra quam plerique vel opinentur, vel ſ[illegible], certè mira: imóque noſtra tempeſtate minus pertrita. [illegible]ò occluſa adeò, velut ſanctius arcanum, vt qualis ſit, [illegible]icentur quidē, aut vix attingant pauci. Quod ne quis a[illegible]at, ſcitatur Plato, Cur ſit homo animal ſapiētiſsimum: [illegible]it mox reſponſum, Quia (inquit) numerare nouit. [illegible]m in Epinomide: Opus (inquit) eſt numeris, non iis [illegible]rpus habent, ſed qui omnem paris imparis'ue genera-[illegible]m atque virtutem, quam ad perficiēdam cognoſcēdámq[illegible]erum naturam cōferunt. Proinde nos adagium pręſtruximus, quo in eum vti poſſumus, qui omnibus calculis creda-

tur vndecunque ſcientiſsimus, ac propè perfectione omnifariàm eminentiſsimus. Meminit & in Encycliis quæſtionibus Ariſtoteles, Cur (inquit) homini potius, quàm cuiquam ex cæteris animantibus credendum eſt? an quia, vt Plato Neocli reſpondit, homo ſolus omnium animantium ἀριθμεῖν ἐπίσταται, hoc eſt, nouit numerare? Quem locum (ſit verbo venia) philoſophus quidã interpretatus, dum nihil altius ſuſpicatur, id modò dici inde opinatur, quòd is ſit rationis actus. Qui enim numerare ſcit, diſciplinis imbibendis non videtur impar. Inſuper ratione prædito amplius fidendum, quia pręter eam, dum talis eſt, operatur nihil. Vel, inquit, quoniam perpendit acrius bonum malúmque metiens. Sed nos in ſanctis item literis legimus, Deum omnia in numero, menſura, pondere perfeciſſe: quæ ipſa & Plato apertè ſignificat, dum numeros, mẽſuras, ſolida in medium adducit. Sed per numeros intelligi vult ipſas rerum naturalium ſpecies formáſque ſubſtantiales, quas etiam Ariſtoteles numeris comparat. Per menſuras autem certas, inſtrumẽtaléſque figuras, vel magnitudines ſpeciebus certis accommodatas. Per ſolida denique atque vires, ſignificat qualitates quæ & cum molibus penitus protenduntur, & pręſtant motionibus actionibúſque momentum. Ex hac item occultiore facultate ſcribit Aurelius Macrobius, Numerorum certam conſtitutámque rationem animas ſociare corporibus: qui numeri dum ſuperſint, perſeuerat corpus animari: quum verò deficiãt, arcanam illam vim ſolui, qua ſocietas ipſa conſtabat. Et hoc eſſe, quod fatum & fatalia vitę tempora vocemus. Vnde ſit illud doctiſsimi vatis,

Explebo numerum, reddarq́; tenebris.

Hinc itẽ probabile eſt, veterũ ſapientũ curam pronũtiare non dubitaſſe, animã eſſe numerum ſe mouẽtẽ. Hoc Pythagoricũ eſſe decretũ, author Plutarchus probat libro De iis quę philoſophis placeant, quarto. Sed adiicit, ἀριθμὸν ἀντὶ τοῦ νοῦ παραλαμβάνειν, id eſt numerũ pro mente accipere. Eſſe quoque in anima numerũ, ſcribit Plotinus libro Enneadis quintæ primo: Non enim, inquit, moles ſunt prima naturæ, neque vllæ magnitudines. Craſſa enim hæc poſteriora ſunt, quę ſenſus exiſtimat entia, iam verò nec in ſeminibus hoc ipſum humidũ eſt, quod æſtimatione dignũ cenſetur, ſed quod ſenſibus nõ apparet: id autem numerus eſt, atque ratio. Eſt item in intellectu primo numerus idearum ratione formali inter ſe differentium

rium: si modò per eas intelliguntur, & fiunt formæ rerum re ipsa discrepantium. De qua re, si nostrum esset onus, dicerem plura, sed alieno loco satis multa. Illud Boethi multũ ad hæc ipsa facit, quum ex mathematicis arithmeticam percipi primum tradit, quoniam matris quodammodo ad cæteras obtineat portionẽ. Tum verò quòd hanc ille huius mundanæ molis conditor Deus primum habuit suæ ratiocinationis exemplar, & ad hanc cuncta constituit, quæcunque fabricãte ratione per numeros assignati ordinis inuenere concordiam. Hoc tamen nec item præteriero: rationalis fabricę naturale quoddam pullulans principium dici, ac esse numerũ: quippe mentis expertia, vti bruta, non numerant: nec aliud est numerus, quàm explicata ratio. Eatenus autem principium eorum quæ ratione attinguntur, numerus comprobatur, vt sublato eo, reliqui futurum nihil, ratione colligatur. Nec aliud omnino est per numeros rationẽ quippiam explicare, quã rationẽ ipsa se ad se in sui naturali supremáque similitudine cuncta fingere. Vt Deus infinita mens in coæterno verbo rebus esse cõmuni[illegible] numero esse quicquam potest prius: cuncta enim ab [illegible] ipsum fuisse becessariò, affirmant. Omnia siquidem [illegible] exeuntia simplicissimam suo sunt modo cõposita, [illegible] citra numerum concipi valet compositio. Ex seipso [illegible] consurgit numerus: quando ex tribus connexis cooritur [illegible] ternarius. Alioqui non magis ternarius esset, quàm si seorsum parietẽ, seorsum tectum, atque itẽ domus construeres fundamenta, & domicilij tamen cõcipias formam. Porrò an [illegible] similius numero excogitari potest quippiam? Nónne ternarij vnitas ternaria est? ternarij æqualitas ternaria item? Sed & ternarij connexio ternaria est. Igitur numeri essentia, [illegible] exemplar est primum.

Pythagoræ placita de monade, ac dyade: item de pari, imparique. CAP. VII.

Pythagoram igitur legimus opinatum, in numeris maximam esse vim, in eósque referenda omnia, syderum ambitum, & animalium productiones. Duo itẽ fecisse principia: finitam vnitatem alterum appellando, reliquum indefinitam dualitatem: sed illam bonorum, hanc malorum exordium & causam esse dicebat. Vnitatis siquidem natura infita circumferentiæ temperiẽ, animis virtutem, sanitatẽ corpo-

ribus, domibus & ciuitatibus pacem, & animorũ gignit conspiratum. Ad dualitas diuersa omnia, aëri hyemẽ contribuit, animis malitiam, ægritudines corporibus, ciuitatibus seditiones, & domibus dissidia inducit. Omne siquidem malum ex dispari inoritur voluntate. Hinc ex consequẽtibus numeris parem quidem demonstrauit indigum ac deficientẽ atque imperfectum, imparem verò plenũ ac perfectum. Etenim pari permixtus vim suam seruat perpetuò, conduplicatus verò eundem gignit: ita vt fœcundus sit, habeátque principij vim, diuisionis ipse nescius, vnitate semper in eo redundante. Par verò imparem producit nunquã, neque est indiuisibilis. Proinde Homerus quoque, quem profundior nulla prœteriisse videtur doctrina, vnitatis naturam in boni quidẽ portione constituit, in mali verò dualitatem: nam bonum, ἐνηέα sæpe dicit, & ἐνηέω affectum eiusmodi: contrario autem modo, δύω vocat afflictionem ac diuexationem. Et superis imparia quidem semper contribuit, inferis verò paria: nam Nestor Neptuno immolat ἐννεάκις ἐννέα ταύρους. Achilles verò Patroclo paria offert omnia, ἵππους μὲν τέσσαρας, δώδεκα δὲ τρώων μεγαθύμων υἱέας ἐσθλούς. Plurimum verò ternario vtitur numero, item quinario ac septenario, maximè verò nouenario: vt τρὶς ἐννέα πάντῃ δήσαμεν, & alibi, περὶ ἐννέα μὲν γὰρ τείχη.

De nouenario numero. Virgilij locus explicatur ex Aeneidos primo. Heliconides Musæ. De Helicone musico organo. De musis pulchra. Febrium species.

CAP. VIII.

Sed cur nam est numerus hic perfectissimus? nempe quia est ab impari primo quadratus, & impariter impar in tres distribuitur triades, siue mauis trinitates dicere: quarũ item quælibet in tres diuiditur vnitates. Quã in parte admonendi studiosi sunt, illud vehementer obseruandum, quod in literis Latinis à paucissimis animaduersum, miror. Nouenariũ numerũ præcipuè veteribus pro multitudine qualibet positũ, sicuti probat Nicãder, qui duos habentẽ aculeos ἐννεάκεντρον vocauit, quod est aculeorũ nouẽ. Sed & alibi in quodã genere scorpionũ, quibus septẽ insunt sphõdyli, dixit, σφόνδυλοι ἐννεάδεσμοι. Nam enneadesmos vocat sphondylos, volẽs signare polydesmos, ac si dicas multarum commissurarũ aut colligationũ.

Id

Idi[illegible]sum in præconum enneade apud Homerum Iliados secun[illegible] lo annotauit Eustathius: sed & in nouẽ bellatoribus He[illegible]ri obiectis. Ad quam Græcorum doctrinam optimum ma[illegible]um poëtam respexisse contenderim, quum ait,

Et nouies Styx interfusa coercet.

S[illegible] & quum Aeneidos primo ita de Timauo flumine sibi canere permisit,

Atque intima tutus
Regna Liburnorum, & fontem superare Timaui,
Vnde per ora nouem vasto cum murmure montis
It mare proruptum, & pelago premit arua sonanti.

Namque quum Timauo septem ora contribuant alij: nonnulli [illegible]ouem, vt Pomponius: alij etiam octo. Vnde & mul[illegible] etiam appellauit Timauum Valerius Martialis Epi[illegible]atum octauo:

[illegible] multifidum numerauit lana Timauum,
Quem prius astrifero Cyllarus ore bibit?

[illegible]ea doctissimus author in opinionum fluctu nouena[illegible] numerum censuit maxime vsurpandum, vt inte[illegible] literarum, sicuti frequenter solet, quippiam operi [illegible]ret, quod illotis (vt aiunt) pedibus ingredientes ma[illegible] quiddam aut titubant aut impingunt, scholarum [illegible]s insequuti. Eodem modo & Horatianum illud ex A[illegible]ca intelligendum,

[illegible] prematur in annum.

[illegible]uam lectione interpolata, decimum plerique legũt & [illegible]tantur: quod si ad decadis perfectionem referas, con[illegible]est. Astipulatur & Theon Arati interpres doctissi[illegible] super eo poëtæ versiculo,

[illegible] μέγα σ. μα, καὶ ἐννεάγηρα κορώνη.

[illegible]quit, pro multis poëticè accipiẽdum. ἄγουσι ἡ πολύγηρα [illegible]: Nouenarius, inquit Hesiodus, Musarum dies est Heli[illegible]um. Hic siquidem numerus, inquiunt Greci, ἱερὰ καὶ ἱερὸς [illegible] bonus in omnibus aptúsque heliconiadibus: sic nuncu[illegible] non quia ab Helicone sint, sed quia (vt in Ptolemęi Mu[illegible]um est) organum habetur musicum, quod helicon di[illegible] in quo nouem quædam chordæ sunt: quarum tres sunt διὰ τεσσάρων, vel epitriti: tres autem diapente, seu hemiolij: [illegible] autem διὰ πασῶν, seu diplasij: quas & nouem appellarũt Musas. Cæterùm id obiter quodammodo parte hac sciẽdum,

Musis

Musis in Helicone rem diuinam obisse Otum & Ephialtem primos, sacrúmque illis montem dixisse, quas tres modò intelligi voluere, Meleten, Mnemen, Aœden. Nouem postea fecit Pierus Macedo, nominibus quæ nunc habentur impositis. Sunt qui nouem fuisse Piero filias putent, quibus eadem quæ Musis nomina indiderit. Ad nouenarij denique rationē fortè spectat illud quoque: febrium (quibus subinde mortalis excoquitur imbecillitas) species primum quidem esse duas, quippe aut συνεχὴς dicitur, vel synochos, quæ continua: aut διαλείποντα, id est, interuallata. Huius apud veteres discrimina pernoscebantur sex, vt sentit Galenus: ἀμφημερινὸς, quæ quotidiana: τριταῖος, quæ tertiana: τεταρταῖος, quartana: πεμπταῖος, quintana: ἑβδομαῖος, septimana: ἐνναταῖος postremo, dicere quam possumus nonanam. Eodem modo & synochorum interstitia norunt tria: nam alias dicunt epaumasticas, id est, increscentes: alias paraumasticas, id est, decrescentes: tertias homotonos, id est, tenore eodem perseuerantes. Proditum verò memoriæ scio, Vidum grammaticum Thrasimenum annis quatuor & viginti quartana febri fuisse mirè infestatum. Sunt verò etiamnum febres dictæ πλανήτες, id est, erraticæ, quæ ordine grassantur nullo, ἀλλ' ἀκαταστάτως γίνονται; id est, citra stabilitatem fiunt. Febres prætcrea δυσλύτους, id est, difficulter solubiles nuncupant ἑκτικούς: at εὐλύτους, quæ tollantur negotio haud magno, σχετικούς. nam hoc genus affectiones receptum ferè medicis est, ἐν σχέσει appellare. Synochon finit Galenus dici, quum paroxysmus vnus ab initio perseuerat omnino, ac in plures protenditur dies. Sed nomen (inquit) Græcum minime est: maluerunt tamen in solœcismum dilabi, quàm eā febriū ideam ἀνώνυμον relinquere, idem febres μακροχρονίους inter hecticas recenset: vnum verò ex iis genus vocat ἐκ νόσου γῆρας, id est, ex morbo senectutem. Hepialam intelligunt febrem, in qua rigor simul cum calore inuadit: quo in genere sunt & lipariæ: sic enim affecti rigorem sentiunt ac calorem, etiam si nō loco eodem: intus enim & in eisdem visceribus calore infestātur, in partibus vero extimis omnibus frigore. Sed quod aliàs in magnis obuenit portionibus, in hepiala fit in paruis. Ephemeras dixit Hippocrates esse febriū simplicissimas. Sūt verò hæ, quę propter lassitudinem eueniunt, ac ebrietates & iras, furores, mœrores, & id genus animi curas. Crymodes nuncupātur febres

ex

ex pulmonis causatione ex sacri ignis malo, sicut lepyria ex stomachi, typodes ex iocinoris. Periodicas febres, sunt qui circulares interpretantur: sunt, qui obambulantes. Periodus autem est ἐξ ἐπιτάσεως καὶ ἀνέσεως ἐν νοσήματι χρόνος, id est, ex intensione tempus in morbo & remissione.

De monade. Curque ea ad Deum referatur. De ternario item ac quaternario. Triembolum quid, & decembolum. Medici diatritarij, hæmophoui, psychrophoui. Tetrastiche, pentastiche. Quaternarij scrobes. Quaternaria tabula.

CAP. IX.

AT quoniam ipsa nos ratio in numerorum virtutes coniecit, non fuerit ab instituto seiunctum, quædam porrò fusos hinc inde, veluti amœniores quosdam flosculos, ac diuerticula non ingrata legentibus, quos alioqui nouitatibus excitari scio, congesisse in hunc præcipue locum, in quo arithmetices vim prolibamus, ac (vt ab vno exordiamur) quod est in hoc genere primordium, dicitúrque à Græcis μονὰς, id est vnitas. Compertum nobis est, marē credi & fœminam, parem parē atque imparem, non numerum, sed fontem & originem numerorum. Zaratam verò Pythagoræ doctorem, dyada numerorum dixisse matrem, monada vero patrem. Proinde inter numeros præstare, qui monadi præcipuè assimulentur. Ille quoque monada hāc initium finēmque omnium accepimus, neque ipsam finis aut principij sciētem. Referri verò ad Deum, eiúsque intellectum à sequentium numero rerum & potestatum sequestrare. Qui quoniā in vnum dispersa cogit, inde etiam dicitur ἕνη. Monas verò appellatur, ὅτι πάντων φθειρομένων, αὐτὸς μόνος μένει, καὶ ὅτι μονὴν ἔχει ἐν τοῖς αὐτοῦ βουλεύμασι. vt inquit Ioannes Protospatharius, dierum Hesiodi physicus interpres. Dicitur inquam monas, quoniam tendentibus in corruptionem omnibus, solus ipse perseuerat, & quoniam in suis habet firmitatem consiliis. De ternario verò quid hic exsequamur potissimum? An illud in primis? Trinitatē Pythagoricos philosophos rerum omnium mensuram esse voluisse. Credo, ratione illa, quòd summus rerum opifex ternario numero vniuersa dispensat. Imo verò etiam res ipsæ numero eodem terminari pernoscuntur: ad quod respiciens poëta nobilis,

bilis, Numero(inquit) Deus impare gaudet. Siquidem ineffabile illud agẽs creat primò singula, rapit mox, ac deniq; perficit. Singula quoque in primis ab illo perenni fonte effluunt, dum nascũtur: deinde in eundẽ refluunt, dum originem mox suam repetunt: postremò perficiuntur, vbi in suum redierint principium. Id ipsum vaticinatus Orpheus Iouẽ principium, medium & finem vocauit vniuersi: principiũ, vt producit: medium, vt producta retrahit ad seipsum: finem, vt redeũtia perficit. Sed in cõuersione hac trinitas obseruatur mira: quoniam in ea Mercurius primum obtinet gradum, animos per rationem ad sublimia reuocans: secundũ, Venus, per visum ad superna praliciens: postremum, Phœbus, id ipsum efficiens per auditum. Et Mercurius quidem ad ipsum pręcipuè prolectat bonũ: ad intellectum, Venus, in quo radians pernoscitur pulchritudo prima: ad animam vero prouocat Apollo, cuius est harmonia peculiaris. Hinc regẽ illum vniuersorum bonum, pulchrum, iustum, quod sæpius à Platone significatur, possumus nuncupare. Bonum, inquam, dum creationem obit: vbi allicit, pulchrum: at iustum, quatenus pro cuiusque meritis perfectionẽ elargitur. Pythagoricos item Plutarchus scribit, vnitatẽ solitos Apollinem nũcupare: dyada verò litem, & audaciam: triada autẽ iustitiam. Quũ enim iniuriæ illatio aut perpessio per defectum obueniat aut excessum, inseritur iis iustum ad ęqualitatem retrahens. Adnotatum à grammaticis illud quoque, Numerũ quãdoque hunc pro multitudine capi, vnde triembolum pro virili pudendo inuenimus positum, vt quod iniici sæpius queat. Est eo item nomine nauis, quando Nestoris nauem decẽbolum dixit Aeschylus. Sed illud grauius multo, Principẽ Deum tribus coli, adoratione, thuris sacrificio, hymnis. Et id vtique ter, ex totidẽ hemisphærij punctis, mane, vespere, meridie. Proinde legibus sanciri plerisq;, nouimus, exortũ ab adorantibus spectandum: quod est Pythagoricis obseruatum, nec spreuit Christiana veritas. Trismegistus ad meridiem cõuersus id ipsum obibat: Moses Iudęiq; ad occidua. Ratio inde promi potest, quod ab Oriente motus est diurnus: at planetę, quos esse Ptolemæi doctrina statuit, velut cælestiũ signorum animas, ab occasu vertiginis sumunt initia: sed viuificũ lumen à meridie per circuli redit obliquitatem. Adoratio, reuerentiæ cultũ exhibet. Thus, suauissimæ cognitionis diuinæ distributionem cõplectitur. Hymnorum

iucund

iucunditas,cælorũ refert concentum:vt Pythagorici sanciũt, nec tacuit Mercurius:vel substantiarum harmoniam separatarum in laude intellectuali,vt Peripatetici. Ad ternariũ spectat illud quoque,vel eruditionis salrẽ gratia: Medicos quosdam nuncupatos diatritarios,deridiculi causa: quoniam cibi abstinentiam initio morbi in diem tertium prorogabant. Proinde subsannans Galenus identidem θεσσάλειον ὄνον appellat Therapeutices octauo.Sed & qui experimẽtis parum valent,súntque ἀγύμναστοι, hæmophoui eleganter,& psychrophoui nuncupantur, vt qui sanguinis missionem compauescant, aut potiones reclinent frigidas, sicuti rabie concitos ὑδροφόβους dicere, moris est. Quod verò Aristoteles ait, Natura impulsos homines, trinitatis numero in deorum sacrificiis vti. Sunt qui ita interpretentur, Quum frustra nihil agat natura, omnibus ab ea insitum, vt eo vterentur numero in cæremoniis: quo palàm fieret, trinitatem ita in Deo concedi, sicut & in corporibus. Ternarium autem in sacris ita intelligunt, vt hostiæ immolatæ vinum affunderent, aut mel, & omnino liquidum aliquid, & salem, hordeum item, aut fruges inspergerent. Atque ita trium oblatione vno in sacrificio abundè litari opinarentur. In obeundis item sacris eundem videntur obseruasse Trinitatis numerum, vt tertio quoque die peragerentur, aut trimestri spatio. In sacerdotalium porrò vestium genere, ac figura: in templi ambitu, vel aræ: in hostiæ comburendæ suffumigationibus, & extructione: necnon in vasorum figura sacrorum, aut materia. Quòd si rerum omnino ratio maiorem efflagitare numerum aduerteretur, ipsa in se identidem redibat trinitas. Hinc vniuersam Proclus Platonis theologiam ad treis reuocare trinitates adnisus est. Porrò (inquit Aristoteles) duo quidem, ambo dicimus: & duos, ambos, atque vtrosque: omnes vero non dicimus, sed hanc appellationem de tribus enunciamus primum: quod inde fieri creditur, quoniam sic à natura videmur instituti. Porrò sicuti Deo fabricatori monadem, ita procreanti materiæ dyadem, & idealibus formis triadem consequutione quadam aptamus. Animam verò rationis, inquit Martianus, iracundiæ cupiditatísque distribuere tricario. Quid porrò de numero dicam quaternario? Potestas eius vt sit miranda, illud potissimũ facit, quòd consensu tacito gentes fere omnes præcipuum Dei nomen quatuor modò literis

ris enunciant, quæ res citra diuiniorem afflatum non videtur potuisse contingere. Nam quem nos Deum nuncupamus: Aegyptij, Theut: Persæ dicunt Syre: Magorum disciplina, Orsi, vnde profluxit Oromasis. Iam apud Hebræorum gentem celebre est quatuor vocalium, Dei sacrum nomen יהוה quod inde Tetragrammaton dicunt: & alia voce exprimitur, quæ Adonai est, quæ apud eos tamen Adni scribitur: significat autem, Dominum nostrum. Græcis verò Θεὸς appellatur: Arabibus, Alla. IESV autem salutare Gentibus nomen, ab angelo accepimus. Porrò quaternarium Pythagorici numerum, omnem vocabant: quoniã numerus denaria perficitur multitudine. Denarius verò est quaternarij compositio: proinde totum numerum τετρακτὺν vocabant. Ex eo & iurisiurandi religionem sibi fecerant: vnde illud, Ita per quaternitatem animæ nostræ tradentem, perennis fontem naturæ, nam & quaternitate animam constare arbitrabantur: esse enim mẽtem, scientiam, opinionem, sensum. Omnia porrò quæ sunt, quaternarius numerus coniunxisse ac colligasse videtur, elementa, numeros, horas anni, ætatum compagines. Denique dici nil potest, quod à numero quaternario, tanquam à radice ac principio nõ dependeat. Cuius cognitio Pythagoreis ab ipso tradita Pythagora est, per quem etiam iurabant, veluti iurare per magistrum deceat, obseruantiæ ac venerationis ratione, qui quaternarium ipsis numerum tradidisset, quíque non vtique Deus fuerit immortalis, non heros, sed vir similitudine Dei præditus. Porrò τετρὰς, id est quaternarius, omnis facer est ac solidus: nam quæ consistunt, omnia ex puncto producta primum sunt: siquidem punctum fluens, lineam facit: linea, epiphaniam, id est, superficiem: superficies, solidum, quare perfecta habetur tetras, & quæ colatur digna. Dicitur nanque & harmonia, habet enim epitritum: quaternarius enim ad ternarium epitritus, ad binarium duplex, vnde & diplasius est. Habet & tetraplasion eius symphoniæ, quæ vocatur δὶς διὰ πασῶν: quatuor enim vnitatis sunt tetraplasia. Quaternarium illud nil forsan iuuerit, sed apposuisse, quódnam fuerit piaculum? Porticum, inquit in Galieno Trebellius Pollio, flaminiam parauerat ducere tetrastichen, vel (vt alij volunt) pentastichen: ita vt primus ordo pilas haberet, ac ante se colũnas cum statuis: secundus, & tertius, & deinceps διὰ τεσσάρων columnas. Numerus denique hic quadratus

Mercur

Mercurio aſcribitur, quando inter omnes quadratus cenſetur Deus. Quaternarios ſcrobes intelligimus, quoquo verſus pedum quatuor: ternarios autem trium: quaternariam tabulam in vineis quæ tabulatim diſponuntur, intelligimus, quæ quartam partem iugeri quadrata conficiet.

Quinarij numeri potentia. Cur ſenſus tantũ quinque & qui præcellant ſenſibus. Pempazin quid. Pempobolum pentadactylus. Pentaſubtō. Triobolum. Ius quintæ relationis. Quinta, victus [illegible].

CAP. X.

QVinarij verò potentiam ex ſcientiſsimis plerique admirati, multa in ſe illum obſeruare prodiderunt, aut à [illegible] habentibus prodiiſſe, quales ſunt hominum [illegible] que nec iniuria diuinum cenſeri, ac merito diis [illegible], Mercurióque in primis eſſe dicatum. Ex veterum doctrina illud item eſt, numeri huius vim tanto haberi quaternario auguſtiorem, quanto animatum inanimato præcellentius creditur. Nos id certè obſeruauimus, ſolum hunc numerum omnia quæ ſunt, quæ'que videntur eſſe, complexum. Eſſe [illegible] intelligibilia, videri eſſe corporalia omnia, ſeu diuinum corpus habeant, ſeu caducum. Hic ergo numerus ſimul omnia & ſupera [illegible] & ſubiecta. Aut enim Deus ſummus eſt, aut ex eo nata mens in qua ſpecies rerum [illegible] Platonicum dogma eſt. Aut mundi anima, abs [illegible] quas animas, ceu ex fonte profluere tradunt. (Platonice [illegible] er loquor, neque enim nunc Chriſtianæ veritatis [illegible], ſed veterũ placita conſectamur, quę inſtituto noſtro ſcribendi ſuggerunt argumentum) aut cæleſtia ſunt [illegible] que ad nos, aut terrena natura eſt. Quinque porro [illegible] n tr[illegible]ntur genera, principem locum ſibi vendicante Deo, ſequẽtibus mox dæmonibus, inde heroibus, quarto autem loco conſtitutis hominibus, vltimo brutis. Quin & animæ poteſtates ſunt qui eodem terminent numero; prima enim vis threptica eſt, ſiue vegetatrix: ſecunda, ſenſuum [illegible] tia epithymetica, ſeu concupiſcibilis: ſequitur mox [illegible], id eſt iraſcibilis: inde logicon, id eſt rationalis facultas. Adde, quod ſicuti Aphrodiſeus Alexander docuit, ſi tamen ex illius officina liber is prodiit, quod non videtur:

Hh

quoniam eius philosophi haudquaquam in plerisque respi hæresin) eorum numerus, quæ sub sensum cadunt quinariu est. Vnde factum quoque, sensus item duntaxat quinque sint quòd ad sensibiliũ naturã sentiendi quoque instrumenta sint. Tactus siquidem aspera experitur & leuia, necnon dura mollia que, solidorum qualitates sunt: gustus, dulce & amarum ac salsum, quæ'que in humidis sunt, id genus alia, & siccis o factus, quod bene & male olet, quæ in euaporationibus inueniuntur: auditus, sonituum & fragorum est explorator, qui in aëris collisione versantur: visus, colores discernit, qui in tenuissimo & 'ætheris lucidissimo spiritu sunt collocati. In qua quidẽ ratione sensuũ illud obiter adnotabimus: In cane vim odorandi esse præcipuam: in aquila, visum: in protogeu ste Indico animali, gustum: in serpentibus & quibusdam a bus tactum: in apris, auditum vel (vt Græcus præfert co in anseribus. Quintas porrò esse fugiendas, Hesiodus præ pit: quod (inquiunt Græci interpretes) allegoricè signat, nuptias multas. Quinarius enim γάμ☉ dicitur: ex binario nãque pari consurgit, & impari ternario. Dicitur & numeru hic δίκη id est iustitia, quia denariũ ex æquilibrio secet. Quinta porrò natas Erinnyas ferunt, quæ plus habendi desideria castigant, ac iusiurandum obseruant, quod ex lite natum pe ierantibus nocumenta comparat. Extabat olim in Melampodis commentario: Peierantes luna quinta totidem commori diebus: quod inquit, quum obseruarim q[illegible]doque, verum comperi. Pempa[illegible]n [illegible] est πιμπάζειν, est p[illegible]entadas, id est quiniones numerare: [illegible]m Aeoles, πίμπι dicunt pro πέμπε. Vnde & pempobolu[illegible] ve[illegible], cui quinque sunt ad assandum ordines, quod & pentadactylum dixeris & pentasublon. C[illegible]æorum autem qui Aeoles sunt, inuentum id est: nam cæteris in vsu triobola fuere. Quanquam est trium obolorum nummus item triobolum. Nam in parallelis Plutarchi legas tetrobolum pro triobolo, ab Lysandro nauticis erogatum: etiam si ex fide minus id reddat interpres. Ad quinarij quoque numeri potestatem forsan & id spectarit, Romanis imperatoribus initio principatus quintæ relationis contribui senatus decreto ius solitum ceu honor foret is exquisitus. Propterea in Pertinace Capitolinus, Quartæ relationis ius illi fuisse omen scribit: quoniam vti eruditis placet in numero deminuto fuerit imperij breuis. ac Thebani plane præsag

[illegible]itum. Nam & Probo imperatori, cui tertiæ ius relationis [illegible] a [illegible] prodit Flauius Vopiscus, id ipsum ferè vsu ve[illegible]. Ius autem quinte relationis intelligunt, vti quinquies su[illegible]re iudicata iam referre ad senatum possent, præiudiciis [illegible] officientibus. Quinta vero vectigal fuit, vbi ex quinque [illegible]um soluebant: meminit de Nerone Tacitus.

De senario numero, & quæ numerorum partes dici iure [po]ssint. Numerorum rationem haud esse contem[n]endam.

CAP. XI.

S[en]arij verò numeri vim id puto abūdè declarauerit, quod [M]osaica sapientia, à nemine vnquam laudata satis, eo nu[mero] mundi genesin absoluit. Sed & Pythagoras, senarium [numer]um genesi nuptiisque accommodari probat: vnde & [...] appellauit: quoniam eius partes iuxta positæ ipsum [gign]ant, similémque reddant genitum genitori. Numerus [...] senarius, vti Augustinus scribit, primus complectitur suis [partibus], sed est sexta sui parte & tertia & dimidia, quæ sunt [...] duo tria: quæ in summam ducta sex fiunt. Hinc Plu[tar]chus gamon dici scribit, propter paris & imparis com[mixtio]nem. Partes autem in hac consideratione numerorum [illegible]dæ sunt, quæ quotæ sint, dici possint: sicut dimidia, [...]rta & deinceps, ab aliquo numero [de]nominatę. Ne[que enim] exēpli gratia, quia in nouenario numero quatuor [...] pars eius est, ideo dici potest quota eius sit. Vnū autem [...] nam nona eius est: & tria possunt nam tertia est eius. [...]æ verò istæ duæ partes, nona scilicet & tertia, id est [...], tria longè sunt à tota eius summa, quod est nouem. [...]nda porrò Augustini item grauissima sententia: Nu[meri] [...], ratio contēnenda non est, quæ in multis san[...] [...] quāti æstimāda sit, elucet diligēter in[...].nec frustra in laudib⁹ Dei dictū est, Omnia in men[sur]a & numero & pōdere disposuisti. De qua re affatim prius.

[M]ultiplex septennarij potestas. Cur ante diē septimum [in]fanti non imponeretur nomen. Amphidromia. I[...] [...] causæ. Androcles annus, & climacteri[...]. Andra[...]. Andricelos. De partu septimestri,

item octimestri, & de Saturno paucula.

CAP. XII.

SEquitur inde septenarius numerus, quem maxima ingenia mirari non cessant: siquidem totus impar numerus primus ternarius est. Totus par quaternarius, ex quibus duobus consurgit septenarius, ideo pro vniuerso sæpe ponitur, sicuti est, Septies cadet iustus, & resurget: id est quotiescunque ceciderit, non peribit. Quod non de iniquitatibus, sed de perturbationibus ad humilitatem perducentibus intelligi debet. Et, Septies in die laudabo te. quod alibi alio modo dictũ est, Semper laus eius in ore meo. Et multa huiusmodi in diuinis authoribus reperiuntur, in quibus septenarius pro cuiusque rei numerositate poni solet. Propterea eodem sæpe sanctus signatur spiritus. Hinc est illud propheticũ, Augustino interprete, Eloquia domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum, repurgatum, septuplum. Et in Euangelio Lucas scribit, de Magdalena septem prosiluisse dæmonia. Quo fit, vt Homericum illud ad hunc fermè sensum interpreter, etiam si Strabo grauissimus author aliter & sensit & docuit,

τρὶς μάκαρες Δαναοὶ, καὶ τετράκις, οἳ τότ' ὄλοντο.

Quod est ex Virgiliana tralatione,

O térque quatérque beati, qui tunc oppetiêre.

Vt sit quod Græcè dicitur apud Thucydidem, & Aelius Dionysius interpretatur, πανουδὶ διέφθαρται: id est omnino prorsúmque periit, siue παντελῶς. Nam sic dicitur πανουδὶ, vt & ἑπτάκις, id est septies. Meminit quidem loci huius vir reconditissimæ scientiæ Macrobius: sed συμβολικῶς adeò (ne tenebrosè dicam) vix vt auribus quantumuis mordáci lotis aceto, satisfaciat. Septenario præterea summum rerum opificem Deũ maiorẽ in modum delectari, hinc licet coniectare, quod septem apposuit cælo vagantes stellas, quas planetas dicunt: quoniam προποδίζουσι καὶ ὑποποδίζουσι, καὶ οὐδέποτε φυλάττουσι τὴν οἰκείαν τάξιν. Nam ἀπλανεῖς sunt, vt duodecim zodiaci animalia, quæ ordinem norunt proprium, Nec videas vnquam cancrum ante leonem, nec hyemalia signa æstate collucere: vt Hesiodicus interpres scribit. Sed & quem suas esse delicias voluit hominem ita moderatus est Deus, vt & concipi hac ratione posset, & perfici & adolescere & confirmari: id

quod

quod copiosè approbat in Platonis Timæum Chalcidius. Et demum huiusmodi omnia ad hunc ipsum redigit numerum septenarium. Quin veteribus etiam numeri huius obseruatio magna, vt author Aristoteles est: siquidem nato infanti ante diem à natiuitate septimum nomen non imponebant: saluti prius non videretur omnino vitalis. Apud alios inuenio tamen, decima id Athenis die solitum factitari, quando [illegible]gregatis tum consanguineis tum amicis, peracta re diuina, splendidum parabatur cõuiuium, quod vocabant *Δεκάτην* [illegible]. Nam quinto à nato infante die, Amphidromia age[illegible]t, qua manus expurgabant, quæ obstetricis munere fue[illegible] perfunctæ, cursúque ad focũ ferebatur puer, mitteban[illegible] à propinquis polypodes ac sepiæ munerum loco. At [illegible]us Capitolinus in Antonino philosopho: Inter hęc inquit [illegible]rales causas ita muniuit, vt primus iuberet apud præfe[illegible] ærarij Saturni vnumquenque ciuium natos liberos pro[illegible], intra tertium diem nomine imposito. Per prouincias [illegible]bulariorum publicorum vsum instituit, apud quos idem [illegible] originibus fieret, quod Romæ apud ærarij præfectos: vt si [illegible]è aliquis in prouincia natus causam liberalẽ diceret, te[illegible]tiones inde ferret, atque hanc totam legem de assertio[illegible]bus firmauit. Apud nos item Põpeius Festus: Lustrici, inquit dies infantium appellantur, puellarum octauus puerorum nonus: quia his lustrantur, atque eis nomina imponun[illegible] Liberales causas intelligunt Iureconsulti, quum aleam [illegible] liberta. Sed illud amplius quod ad homines pertinet na[illegible]: Semen quod post iactum intra horas septẽ non fue[illegible] [illegible]fionem relapsum, hæsisse in vitã pronunciatur. Quin [illegible] idem intra formandi hominis monetam locatum [illegible]lo obambit genitiuo artifex natura septimo die quo[illegible] [illegible]od Hippocratis perceptum experientia est, à quo edo[illegible] [illegible]lier eo à conceptu spatio, saltu folliculum id genus [illegible]cussit. Sed & per dierum hebdomadas incrementi infanti[illegible] adolescendique corporis rationem concipiunt rerũ natu[illegible] periti: Septeni porrò anni & noueni, quos hebdomaticos vocant & enneaticos, grauia semper hominibus indicunt pe[illegible]la: verùm grauiora multò annus tertius & sexagesimus: [illegible]meri vtriusque multiplicatam, ac inuicem obligatam [illegible]mmam perficit. Quo sanè argumento Andracles nun[illegible]r, quod viri substantiã omnẽ frãgat & cõminuat. Sicut

andraclon herbam, quia hominem occidat, dici putant: quæ an eadem sit cum mandragora, quam anthropomorphon vocant, ambigunt eruditi. Nã andricelon scribere oportebat verius: etiã si caloris est genus andricelon Aristoteli ac Polluci, purpurissi nomine Latinis celebratum. Quærit Alexander, vnde fiat, quod ἑπταμηνιαῖοι, id est septimestres infantes, sint ζώσιμοι, id est vitales: ὀκταμηνιαῖοι, siue octimestres, minimé. Nã & inde, vt ex Græcis item aliis didicimus, septenarius numerus vocatur ζωογόνος, quod eo spatio prodeãt è bulga matris victuri infantes, magis quã insequẽti mense. Subdit verò Alexander, septenarij perfectione ita euenire, vt Pythagoræ probatur testimonio, & consentiunt arithmetici, nec inficiantur musici. Esse verò octonarium imperfectũ, & inde censeri vitæ ominosum inhabilémq;. Aedi porrò septimestrés ob validissimam, in vulua informatricem, quam is δύναμιν διαπλαστικὴν Græcè dicit, quæ vtilem ac moderatum sanguinẽ cõperiens, fœtum celerius explicat in vitã. Sciendũ tamen, natũ quandoque infantem octauo anno, cõceptionis mense, nocte sub Saturno stationario, statione prima in Sagittario ascendente, semianimem quidem, adhibitis tamẽ remediis opportunis refotum, coalitúmque in multos annos prorogasse viuendi spatia. Vt sciamus rationem illam à Saturno ductã ab astrorum peritis, vti alibi cõmeminimus, non perinde cẽseri efficacem perpetuámque. Nam & astrologorum plerique in Indico tractu, Saturno subiectum quem faciunt, esse fatentur vitas vel longissimas. Vtique Peripatetici, ac medicinã professi, aliunde quàm à Saturno, octimestris partus rationes petunt. Aristotelicum certè illud est ex quarto De animalium generatione, Qui octauo mense nascũtur, & si minus, tamen possunt viuere. Septimo præterea mense infantes dentire, compertum est: anno septimo immutare: pubescere annorum hebdomade secunda: in virilitatem tertia exire, quæ & ipsa incremento in longitudinem coronida impingat: sicuti quarta etiam in latum: in quinta roboris summa fit auctio: quot seruet sexta: septima deterat, quamuis per momenta. Proinde ab hac annorum serie, à militiæ laboribus esse feriatis licet. Postremò esse numerum hunc Apollini sacrum, Plutarcho credimus.

De octonario. Vbi octimestris partus vitalis. Exterricinei qui sint. Epitoca. Epitheca. Restituuntur dictiones

in Di

in Digestis dua insigniter labefactata. Epithetos epistola qua. Gellius illustratur. Parcarum nomina. De Ilithyia. & Telepho. Octonario signari iustitiam.

CAP. XIII.

Octonarij vim & quidem vitæ auspiciis vel inauspicatissimam iam attigimus. Sciendum tamen, fœtus eiusmodi in Aegypto non ferè intermori. Tralatitium quippe in ea prouincia & octauo gigni. Asclepiades item author est, Naxias mulieres ἐν τέρμῳ, id est octimestria ædere puerperia, vel Iunonis munere, id illis gratificatis ob Dionysij beneuolentiam: vel quia Bacchus ipse sic creditur natus, quò nomine Naxū nuncupari Dionysiá, quamuis de vinearū fertilitate appellari ita magis Plinio placeat: nã & in ea fons vino fluere proditur, quod sit prædulce. *Apud nos verò si peperit prægnans octauo mẽse, & intermoriatur fœtus, matrem quoque inde morituram certissimo, vt putãt, præsagio vaticinantur. Quin si concubuerit mense octauo parens, fiet infans opplet lentoris mucosi & cute fœdá. Cæsoniá octauo mẽse genitam, quæ fuit vxor Caij principis, prodit historia. Hic illud adnotauero: Exterricineos nominari Festo ante tempus natos, tanquam eos mater exterrita aluo eiecerit. Græci [illegible] vocãt, veluti fallentes in mense. Sicut epitoca eleganter quibus iam pariendi instat tempus. Epitheca verò, id est [illegible] Græcorum scientissimis dicitur dos: vnde prædiorum epithecæ apud iurisprudẽtes: quas Papinianus impositiones interpretatus: sed inibi, hoc Digestorū trigesimotertio, pro epithecis vitiose legitur eoticis: sed & libro trigesimosecũdo. Prædiis (inquit Vlpianus) cũ his euthicis quę in ea possessione sunt, relictis scribendum epithecis. Epithetos verò epistola dicitur data cuipiam, vt tabellario: nam scitũ est apud Atticos, ἐπέθηκα τινὶ ἐπιστολὴν, id est dedi alicui literas. Quia porrò partus octimestris non ferè vitalis est, putat Cæcilius Minutianus Apuleius Parcis tribus facta nomina hæc, Mortem, Nonam, Decimã. Quod si est, Gellius illustratur egregie simul & falli eos dilucet, qui pro Morta vel Mortua Mœram substituunt. Ilithyiam sunt qui εὔλινον dicant, veluti eadem sit cum Parcis, authore Pausania. Hasce vero dixit Lycophron maris puellas, ob ferã vim & agrestẽ immutabilẽmque, id est ἀμετάτρεπτον. Noctis filias putat Hesiodus, propter

occultiorem fatorum vim, *διὰ τὸ ἀοράτως ἐπεσχέσθαι τὴν εἱμαρμένην*. Fuit & Romę locus, quem Parcas tres dixerunt Romani, prope quem fuerat Iani templũ, aut sacellũ verius, ære constructum ac mensu quadrato, magnitudine qua cõtegi posset statua, amplitudinis pedum quinque. Dignũ relatu quod Maximus scribit Tyrius, Vniuersa eiusmodi nomina mortales ad honestandam improbitatem suã confinxisse videri, in dæmones, Parcas, Erinnyn flagitiorũ causas conferendo, quum animis insint nostris hæc omnino, aliáque fatalis causarũ ordinis proposita nomina. At Ilithyiam Tegeatæ, cuius & templum in foro habent, & simulachrum, ex historia dicunt *ἐγγόνασιν*. Nam quum Nauplio filiam tradidisset Haleus, mãdans in mare præcipitem mitti. Illa dum in perniciem duceretur, in genua procubuit, atque ita puerum enixa memoratur, vbi postea Ilithyiæ delubrum est excitatũ. At produnt alij, patre inscio, Augen peperisse, ac in monte Parthenio infantem Telephum esse expositum, cui lac præbuerit cerua. Cæterũm illa tamen octonarij laus vel præcipua, quod eo apud Pythagoricos iustitia significatur. Quum enim iustitia sit æqualis pro cuiusque meritis distributio, ciuitatísque solidum fundamentum, iuste per octonarium describitur numerum, qui & solidorum primus est, primúsque omnium in numeros ita soluitur pariter pares, hoc est in bis quaternos, vt nihilominus in numeros æque pariter pares diuisio quoque ipsa soluatur, id est bis binos. Rursúsque qua æqualitate resoluitur, eadẽ quoque contexitur: nã bis bini bis, octonarium constituunt. Hinc Orphei institutũ amplius propagatũ per numina octo iurantis, sicubi diuinam obtestari iustitiã vellet. Eorũ verò nomenclatura hæc, ignis, aqua, terra, cælum, luna, sol, phanes, & nox.

Denarij numeri potestas. Thracum in numerando mos. Dextræ porrigendæ ratio. Vnde dicatur decas: & quid ita eo nomine dicatur mundus. Cur in supplicijs denario numero vtatur Plato. Virgilius explicatur. Decatones, decateutæ, decatelogi, icostologi, decaduchi, decaproti, pentaprotia, decennia, decennalia, encænia, protosphethry. CAP. XIIII.

DEnarij verò numeri (seu decussim, ex Vitruuij imitatione malis dicere) excellẽtiam multa equidem declarant.

Illud

Illud vtique mirum, quod est ab Aristotele proditum, quum alibi, tũ Auscultationis physicæ tertio: Omnes homines tam Barbaros quàm Græcos priscam seruasse consuetudinem perpetuò ad decẽ vsque numerandi. Neque enim censeri fortuitum debet, verùm ex naturę fontibus propagatum, quod semper fiat, atque itẽ vbique. Id verò numeri huius absolutam indicat qualitatem. Continet quippe hic numerãdi genera vniuersa, vti par, impar, quadratum, quadrãtale, siue cubum, longum, planum, primum compositum. Denarius porrò fons est ac principium: quippe qui ex vno, duobus, tribus & quatuor constet: quo argumento, vt scribit Chalcidius, decumanum numerum Pythagorici quadraturam vocabant primã. In senarij autem ratione apud eundem secũda explicatur quadratura, quin etiam tertia. Nec illud reiiciendum, dedisse nobis in manuum digitis eum numerum ipsam rerum naturã. Vna tamen gens Thracum narratur ad quatuor modo numerandi seriem terminare: Quoniam amplius ritu puerorum nequeat meminisse, nec ferè vsum habeat rerũ multarum. Denarium porrò decada Græci vocant, quasi dechada, quod omnem in se numerũ recipiat. At enim Pythagorei decada etiam mundum vocabãt, quod eo numero sit cõpactus: cõstat enim sphæra quæ dicitur aplanes & planetis septem, elementarj natura. Postremò Antichthone, quo tamẽ nomine (quod mirum est) intelligebãt illi lunarẽ sphærã, quia vt terra lunã vmbra habeat, ita solem luna nobis adimit plerunque. Adiice illud etiam, ex numeri huius religione quadam & obseruantia, moris fuisse veteribus, vt iustissimi quique fidei comparãde gratia dextras iungerent, quia sic denarium præmitterent numerum. Nec illud negligendum, Platonem ad delẽdam culpam numero vti denario, centenario, millenario: cuilibet siquidem voluptatis gradui suppliciorum decem contribuit. Ita enim oblæsæ maiestati diuinæ repẽ li, omnino par fuit. Adde quod sicut beatitudinis gaudia iustitię humanæ dolores exsuperant: sic miseriæ cruciatus iniustitiæ voluptates. Denarij porrò rationem cõtinere & centenarius videtur, sed & millenarius. Nam & hi vniuersi censentur, quoniam ex denario vniuerso consurgunt. Proinde numeri, quos vniuersos dicimus, purgationi & emaculandis dicantur animis, vt labes ex peccato inusta, concretáque prorsum eluenda significetur, vt candidissima æternitatis luce perfrui valeamus: quæ

depuratum modo extersúmque nitidius admittat æthereum sensum, atque aurai simplicis ignem. Propterea reconditioris scientiæ poëta nobilis Platonicorũ mysteriis ampliter imbutus ita pronunciat,

Centum errant annos, volitantq; hæc littora circum.

Et alibi ad eundem sensum:

Mille rotam voluere per annos.

Adnotatũ quoque à theologis nostris, decẽ virginũ appellatione in pagina Euãgelica vniuersitatẽ signari contẽplãtiũ: quia sit numerus hic digitus primus ac numerorũ limes. Decusses, lineas quoque intelligũt eruditi trãsuersim ductas ad acutos angulos & obtusos imagine quadã literę X, quę quoniã denarij nota numeri est, inde conciliatũ vocabulo nomen. At Columella scribit, rapa decussatim ferramẽto lunato incidenda, vt cõsueuerũt salgamarij: sic tamẽ, ne vsq; ad imũ præcidãtur, postea inter incisuras salẽ aspergendũ. Adiiciendũ verò illud operæ leuioris, decatones dici, & decateutas qui decimas exigũt. Vnde apud Abydenos decateuterium legitur, quod naulis habebatur gen⁹. Decatelogi sunt, qui decatones, εἰκοσολόγοι videtur, qui vicesimas colligũt. Qui sanè inter probrosos recẽsentur, quos ἐπονειδίστους nuncupãt Græcè periti. Decaduchi leguntur sæpe in Græca historia, & apud Lysiã: quippe decem viri exactis triginta tyrannis rempublicam Athenis administrarũt: eorũ vnusquisque dicebatur decaduchus: meminit Isocrates ad Callimachũ. Decaprotas Græci & iurecõsulti decẽ primos nuncupãt, id est δεκαπρώτας, Dignitatis nomẽ est, sicuti πεντεκαπρωτία. At protospathari⁹ nomẽ fuit dignitatis primæ apud Græcũ imperatorẽ, quando Venetos duces interdũ allectos protospatarios, adnotatũ historicis est. Decaprotas, sunt qui interpretẽtur decumis exigẽdis præfectos, aut qui exactoribus decẽ præsiderẽt. Apud Ciceronẽ pro Sexto Roscio Amerino sic adnotauimus: Decurionũ decretũ statim fit, vt decem primi proficiscãtur ad Syllã: & mox legatos eosdem vocat. In hac porrò mẽtione addamus quod scribit Pollio Trebellius, Byzantiũ Galieno imperãte à militibus ita deuastatũ, vt prorsus nemo superesset, vetustis etiã familiis funditus euersis. Id quũ egregiè vltus foret Galienus, militibus ferè omnibus cõtrucidatis, Romã cõuolãs Decẽnia celebrauit, nouo ludorum genere, noua põparũ specie, velut magnũ quippiã gessisset. Cęterũ amplius æstimãdũ, an Encænia, purior sit lectio: quippe

Suda

Suda interprete sic dicebatur celebritas, quum noui quippiam foret gestum. Nam encænides nauigij pars erat. Cæterùm idem Pollio decennalia in Salonino appellauit, vt possint videri sacra decimo imperij anno celebrata. Scuti vicennalia dicuntur, & tricennalia, de quibus in sepulchrorum ritu plura.

De numeris qui dicantur lineares, plani, solidi. Numerus quid. Qui numerus dicatur potētia, & qui actu. Digitus in numero quid. Item articulus. Supernumerarij. Super numerum. Numerarij. Numero dicere. Numerorum & computationis inuentor.

CAP. XV.

PORrò in Pythagoreorū mysteriis & Platonicorum quoq;, triplices inuenio numeros, lineares, superficiales siue planos, solidos, & esse lineares quidem, quos sola metitur vnitas, quasi punctum: vt binarius, ternarius, quinarius. Solus enim attenditur processus, nulla habita ratione deductionis numeri ad numerum, ad linearum modum, vnam habentium dimensionem tantum, id est, longitudinem citra latitudinem: hoc vero fit, cum dicimus vnum, duo, tria. Planos autem intelligimus, qui ex numeris quasi lateribus multiplicantur, vt adnotatum est Geometriæ octauo: velut senarius, ex bis tribus fit, vel ter duobus. Ex planorum autem numero eos quadrangulos & æquilateres appellamus, qui ex numeri alicuius ductu in seipsum conficiuntur: sicuti quaternarius, ex bis duobus. Inæquilateres autem, qui ex ductu numeri minoris in maiorem, cuiusmodi senarius fit ex duorum in tria deductione. Dicimus & oblongos, qui ex ductu numeri admodum minoris in numerum longè maiorem conficiuntur, vt est denarius ex deductione duorum resultans in quinque. Solidi verò fiunt, qui ex reductione atque deductione numeri alicuius in seipsum efficiuntur, instar molis solidæ in trinam quasi producti dimēsionem, vt bis duo, bis octo, ter tria ter, viginti septem: quater quatuor quater, sexagintaquatuor. Numerus autem, quoniam de hoc iam diu disserimus, sicuti decimo Metaphysices traditur, vna dicitur mensurata multitudo. Septimo autem Geometriæ finitur, multitudo ex vnitatibus aggregata. Numerorum verò alius est potētia,

vt

vt vnitas:est enim omnis numerus potentia, ficuti aptifsimè colligit Boethus. Alius verò actu, vt cæteri. Adhuc numerorũ alius dicitur digitus, alius articulus, alius cõpofitus fiue commixtus. Digitũ appellant numerũ omnem denario contentũ. Articulus est numerus omnis, quẽ pofsis in denas partiri partes æquales, nullo redundante, vt decem, viginti, triginta. Cõpofitus numerus ex digito & articulo conftat, vt quatuordecim, quindecim. Quadratum numerum octauo Geometriæ intelligit Euclides, qui quatuor æqualibus continetur lateribus, vt quatuor, octo, fexdecim. In hac tam varia numerorum mentione fciendũ, Supernumerarios dici Vegetio in militia, qui poftea funt additi, quàm fuiffet legio completa. Dicuntur & fuper numerum, quod imaginariæ item militiæ genus est, quo abfentes ac titulo tenus funguntur. Numerarios legimus apud Ammianum Marcellinum: Numerarij, inquit, apparitionis magiftri equitum. Numero dicere apud eruditos, est promptè ac facilè conceptus animi proferre: ficut ingenium in numerato, vocatur expeditum paratúmque. Aliquo numero habere Varroni est quadamtenus aliquem magnifacere. Illud deniq; non habendũ infuper: ad Aegypti Naucratin, vti in Phędro fcribit Plato, Deum fuiffe quendã, cui dicatam ferunt auem ibin, quíque fit Theut, ac itẽ Theutates, feu Mercurius, quod plerifque arrifit: hic omniũ princeps & numerum & cõputationem excogitauit, fed geometriã quoque ac aftronomiã: talorum rurfus, aleæq; lufum, & literas: qua tẽpeftate Aegypti rex fuerit Thamus, quem dicunt Ammonem.

De medijs dubijs arithmetico & geometrico. Plutarchi illuftratur obfcuritas.

CAP. XVI.

HAec habui de numeris quæ ex diuerfo congefta noftris infererem libellis. Illud hinc non ita cenfebitur abiunctum, quod peripatetica ingrefsi pomœria præcerpfimus. Igitur Ariftoteles fecundo Moralium fumma, vt confueuit, fubtilitate, ac edocenter tamen, morales aftruens virtutes effe mediocritates quafdam, Mediocritates, inquam, non rei, fed refpectu noftri, medium effe duplex fignificat, rei fcilicet, atque rationis, hoc eft mediũ arithmeticum, & medium geometricum. Taceo nunc de medio mufico. Medium verò ex parte rei, eft id quod adamufsim æquiparatũ, & in librili

perpenfum

perpensum æquè distat ab vtroque extremo, est'que idẽ apud omnes,& hoc medium dicitur secundum rationem vel proportionem arithmeticam:sicuti senariũ numerum consistere in medio dicimus inter duo & decem, quia sicut sex excedũt duo in quatuor, sic à denario in quatuor item deficiunt. Medium verò rationis,& respectu nostri non ita se habet,nec est idem apud omnes. Et cõsistit in proportione geometrica hoc pacto: sicut se habent sex ad quatuor, ita ad nouem. Non est autem medium inter quatuor & nouem, vt æqualiter excedat quatuor, & excedatur à nouem. Sed habet æqualitatem secundum geometricam proportionem, & rationis similitudinem: quia sicut sex continet totum quatuor cum dimidio, sic continetur à nouem, quæ dicitur proportio sesquialtera. Eius exemplum est apud philosophũ eiusmodi. Si vesci duobus panibus est parum omnibus, decem verò nimium: medium non erit conueniens cuique,sex panes comedisse, quod fore rei medium: sed medium sumetur id quod erit cuique conueniens, vt eius requirit temperatura. Hoc verò est respectu nostri medium, ita vt non res,sed nos simus termini medij ipsius. Idem & geometricum dicitur. Hinc verò lux infertur plurima Plutarcho Symposiacon secundo: vbi conuiuij improbare dominum videtur, qui in epularum ratione arithmeticam spectet mediocritatem, non geometricam. In conuiuium pergit vnusquisque (inquit) proprium afferens ventrem, quem non explet æquale, sed quod satis est. Tollitur & nubilum ex libro περὶ φιλαδελφίας, Solon in politiæ rationibus (inquit) edocens, ex æqualitate seditiones non produci, turbulenter admodum est visus arithmeticam democraticámque inducere analogiam, quum geometricam debuisset potius. Comprobantur item ipsa hæc à Proclo, vt interim & Platonicos respectemus: Est, inquit, iustitia causa pulchritudinis,& pulchra. Est autem duplex iustum: vnũ quidem in contractibus, quod arithmeticam cõseruat æqualitatem: alterum vero in distribuendo versatur, in geometrica consistens æqualitate, vt quemadmodum differunt inter se personæ, itidem differant inter se distributa personis.

Cauillum super litera μ, qua Dionysio concionis habendæ facta potestas est. Quid morologia. Quo sensu dicatur, sortitus es τὸ μ, præter Græcorum interpretamenta.

menta. De Dionysio seniore plusculæ. Itē de iuniore pauca. Dionysocolaces qui, & Alexandrocolaces. Prosagogidæ. Prosagogion. Grammation à Græcis dici sortem.

CAP. XVII.

SYracusis vetustum inoleuisse morem legimus, vt prodituri in cōcionem literarum notis designarētur. Illæ verò ducebantur sorte, ac vbi quis literam suam foret indeptus, alloquendi populum potestas ei fiebat. Ritu ergo necdum exolescente, quum Dionysius etiamnum priuatum ageret, sortitus est concionis habendæ ius per literam μ. Quo nomine quispiam despicatui (opinor) illum habens, ac nihili hominem arbitratus, nulliúsue aut ingenij aut facundiæ, mox intulit, μωρολογεῖς Διονύσιε, Id si interrogandi nota legis, acutior fiet intellectus, eo sensu: Et tu garriēdi potestatem sortitus es? Est enim profectò morologia, fatua loquacitas & insulsa. Nā mori, dicūtur stolidi ac fatui, hianti ore, qui & mămachuti nuncupētur: vnde & morari, prima producta, legimus apud Tranquillum pro insanire. Nec me fallit, veterem grāmaticū accepisse pro inepto, μωρόν. Donatus super eū Terentij locum in Eunucho, Pannis annísque obsitū. Morologię, inquit, parasitorum sunt. Respondit Dionysius eludens scomma, simúlque ad sortitionis literam alludens, μοναρχήσομεν οὖν ἔπει monarchico igitur, inquit, potiemur principatu, veluti elementum id, non morologiæ (vt ille cauillabatur) vel concionis faceret potestatem, sed planè monarchi imperij futuri mox præsagium foret. Sicuti etiam obuenit. Nam haud ita longa intercapedine, habita cōcione, prętor à Syracusanis est designatus: qui fuit ad tyrānidem gradus peracōmodus. Sunt ex Græcis, qui ἔλαχες τὸ μ, Id est, sortitus es literā M, esse in stultos adagionē arbitrētur. Ego ex historia quam prętexui, malim de iis dici, qui interim cōtemptibiles nescio qui, & ex multis esse credūtur: mox tamen tū vafricia ingenita, tum virtute, nominis sibi pariūt claritatem. Siquidē Dionysium hūc, qui senior fuit, nō insulsum quendā fuisse, aut mentis & prudētiæ inopē, multa sunt vtique argumento. Illud verò animū minimè segnē, sed erectum & multorū capacē, facile indicarit. Nā adeptus iam tyrānidem, coortis in eum Syracusanis, quū arctius obsidione

premer

premeretur, ampliúsq; instarēt amici, facesseret suadētes abdicatus imperio, ne haud ita multo pòst factus hostiū potestatis cōtrucidaretur vsque ad eorū ludibria. Forte ita euenit, vt interim iugularetur à coco bos, quē mor[illegible] ēto prolapsum intuens in mortē Dionysius, ad amicos cōuersus inquit, Nónne [illegible] forme est mortē adeo celerem, & (vt sic dicā) transuolātem, [illegible] uescentes, tantū talemque relinquere principatum? Illud [illegible] viro præclarū sine dubio: pulli Siciliа Carthaginiēsibus [illegible]e enim cum quolibet hoste res fuit) occupatóque totius [illegible] imperio, quū graue otiū regno suo, periculosāmque de[illegible] pinaretur tāti exercitus, ne remolliretur animi, sed la[illegible]ate augesceret mētis vigor, Italię principatū af[illegible] cœpit: protinúsque traiectis copiis, in Græcos qui orā [illegible]ēt grassari adortus e[illegible]illisque mira felicitate iugum [illegible] ferrè, vlteriora semper appetere pergebat. Bre[illegible]ique [illegible]isset multū, ni irruentibus in insulā Carthaginiēsibus, [illegible]atus, insidiis denique suorū impetitus occubuisset. Me[illegible]ile est quod prodidere annale[illegible] eo bello Carthaginien[illegible]iterarū Græcarum cōmercio proditos sensi[illegible]ent, ac [illegible]isset ab ipsis decretū, Dionysio significatū: senatus[illegible]auisse, ne quis postea Carthaginiēsis, aut literis Grę[illegible]ut [illegible]ni insuesceret studerétue. Scribit Politicorum [illegible] Aristoteles, Dionysiū h[illegible]c insectādo Daphnæū, & alios [illegible]atis pręp otentes, ac princi[illegible] vi[illegible]s, dignū esse ha[illegible]itū, cui [illegible]retur tyrānis, coiectātibu[illegible]bus, susceptas c[illegible] [illegible] vitiis inimicitias esse popularitatis indicium. Ph[illegible] [illegible]t inquit Plethon Gemistus) aspernabatur, poëticē amabat [illegible]e. Carmina itē cōponebat, mala quidē, sed quæ vi[illegible] p[illegible]cuperet: sic enim illi ab adulatoribus persuadebat[illegible] Quo nomine, si ausus foret quis inscitiæ labē inurere, indignè a[illegible]bat, vt Philoxenū Dithyrābopœū hoc argu[illegible] latomias cōniecerit. Ad hunc peruenit Plato quoque, [illegible]r adiacētia Italiæ loca peregrinationē obiret [illegible] [illegible], καὶ πολιτειῶν τακτικά, id est, ob historiā seu contē[illegible]onē inspectionémque ciuitatum ac rerū pubica[illegible], quę [illegible] cōperirentur. Circūfertur in Græcorū liter[illegible] Diony[illegible] huius dicta aliquot pręclara, & memoria (vti arbitror) di[illegible] [illegible]rat à filio, cū principatū destinabat, ingenui [illegible]rata: ob quod tatior illi fact', inst[illegible] re[illegible]id gen' quippe ā perpetratū sciret? Tu[illegible]t is)

patie

patre tyranno non es prognatus, ego memini me tyranni filium. Nec tu (inquit pater) principes liberos relicturus videris, ni flagitia eiusmodi desieris. Rursum ingressus ad eundem Dionysius vbi est conspicatus vim magnam aurei & argentei operis, intonuit altius, οὐκ ἔστιν ἐν σοὶ τύραννος, non aspiras ad tyrannidem: nec omnino eiusmodi in te quippiam inest: quando ex tot & tam pretiosis quæ à me suggeruntur poculis, neminem prorsus inde tibi amicum conspicor. Erat ei affecta iam ætate mater, quæ quum intempestiuius nouas appeteret nuptias. Vis, inquit, legibus afferri potest, naturæ non potest. Illud porrò non imprudentis animi indicium, quòd quum sceleris conuictos grauius plecteret, eos qui vestes sulfurarentur, quos vocant lopodytas permittebat illæ[illegible]: non quidem vt impunitate cresceret audacia, & aleretur aug[illegible]que flagitium, sed vt ea ratione Syracusanos à comess[illegible]onibus & ebrietatibus, quibus nimio plus distineban[illegible]uceret. Illud verò vafri & planè tyrannici: quũ à duobu[illegible]o[illegible]scentibus conuitiis proscissum inaudisset, vtrunq[illegible]ri ad cœnam iussit, eorum alterum intuitus multa per [illegible]lentiam leuiter deblaterantem, alterum sub qu[illegible]busdam q[illegible]si magistris se castis poculis exhilarantem: illũ quidem [illegible] qui nil esset formidolosus, sed vino dicacior fieret, dimi[illegible]anc verò iussit interimi, vt qui cogitato & præmedita[illegible]consilio certo hostilia diceret, & si offerretur occasio, et[illegible]acturus videretur. Dionysium verò iuniorẽ vsque ad [illegible]insigne vitium mãcipatum vino, Theopõpus scri[illegible]iebus quandoque nonaginta nusquam interpella[illegible]e[illegible]n, in Syracusanorum poli[illegible]a tradit Aristote[illegible]ncupati Dionysocolaces, qui subblãdiendi cau[illegible]m quæ apponerentur, videre ita ementiebantur, [illegible]o Dionysio ductari manu gestirent. Cæterùm & id g[illegible] homines Alexandrocolaces mox nuncupati, à Magno ([illegible]reditur) Alexandro appellatione propagata. Prosago[illegible] verò dicebantur impij quidã homines, quorum opera e[illegible] captabat Dionysius, quid quisque de tyranno vel se[illegible]el loqueretur. At prosagogium tectonicum habetur o[illegible] materiæ dirigendæ concinnum, si fuerit flexuosa. Qu[illegible]erò de sortibus actum nobis est, illud obiter studioso[illegible]uero, ab Plutarcho in Fabio Maximo γραμματεῖον dic[illegible] Sortẽ Latina nũcupauit historia: Prope Phalerios (inquit)

(inquit) cælo delapsum γραμματεῖον est, in quo perscriptũ animaduerterũt, ἄρης τὰ ἑαυτοῦ ὅπλα σαλεύει: Mars sua tela quatit.

Cuiusmodi foret mos sortiẽdi per literas Atheniensium. item inter athletas. Qui dicatur ephedrus aphedrus, & ephormus Ephemeri. CAP. XVIII.

QVoniam verò præcedentis capitis initio sortitionis per literas facta nobis mentio est, nec ambigimus, rem [illegible]is fore obscuriorem, quã vt facile illius assequantur in[illegible]um: iam hinc, vt qui satisfactum omnibus velimus, at[illegible]e pergemus exemplum, vnde nubilum superioris sen[illegible] discutiatur. Ex eo enim cõiectatio erit facillima, cuiús[illegible]odi Syracusanorum fuerit institutum. Athenis ergo [illegible] fuisse dicasteria, hoc est stationes ius dicentium, com[illegible]s: in aliis expendebantur quæ φονικὰ Græci vocant, vbi a[illegible]ur de vita: in aliis, ciuiles tractabãtur lites hoc est περὶ [illegible]ν. Vnicuique stationi de elementorum serie appella[illegible]ebatur: erat enim quæ diceretur alpha, & quæ beta, [illegible]mma, & deinceps vsque ad literam κ quippe decem [illegible]tiones. Ianuæ porrò vniuscuiusque coloris rubri su[illegible]um erat elementum, ex quo nomen loco foret. Quot[illegible]erant Athenis, qui iudicialibus fungerentur muniis, pro [illegible]num ratione pugillare habebant singuli, in quibus exa[illegible] seruabatur tum ipsorum tum stationis nomen: habe[illegible] virgulam inscriptam pariter. Vbi igitur iudicãdi ap[illegible]et tempus, in forum commeabant omnes iudices, con[illegible]e in vas sortibus, qui sortitus mox foret, eam quæ præ[illegible]pha in stationem pergebat eius literæ cognominem [illegible]deinceps serie eadem. Quod si quis ad iudicandum nul[illegible]tionis habita cura perrexisset, grauis irrogabatur mul[illegible]a. Quum verò forent Athenis decem omnino tribus, ex om[illegible]eligi iudices, mos irroborarat. Ex vnaquaq; ergo quin[illegible]ecernebantur illustrissimus quisque: ex quibus vnus mo[illegible]icaret, quẽ sors selegisset. Celebratur & à Luciano con[illegible]ilis ferè inter athletas pancratiastásque sortitio: In argenteam (inquit) calpin, id est vrnam coniiciebantur minutu[illegible] sortes, faba non ampliores. Eo semper ordine seruato, vt bi[illegible]s eadem inscriberetur elementi nota: pro athletarum numero sortib[illegible]s item auctioribus. Quum impenderet certandi tempus, prodibant ex athletis singuli sortem educturi, nec

inſpectandi productam ius erat, quando id prohiberet aſsiſtens maſtigophorus. Peracto autem orbe, ambiens Alytarches inſpectabat ſortes, atque ita diſpẽſabat, vt qui alpha eſſet ſortitus, cum eo cõponeretur qui eandem eduxiſſet literam: atque ita deinceps homogrammi certaturi prodibant. Fieri verò ſic moris erat, ſi certaturi pares fuiſſent. Quòd ſi quinq; aut ſeptem, coniiciebatur in vrnam ſolitaria litera, quæ antigraphon ſiue antigramma non haberet. Qui verò eam eduxiſſet, reſidebat expectans quandiu certarent alij, congreſſurus mox cũ fatigatis vigens ipſe atq; integer viribus. Quod ſanè vel feliciſsimum cenſebatur. Dicebatur verò hic ephedrus, id eſt ἔφεδρος, quæ vox apud Sophoclem in Aiace maſtigophoro, indicat nouiſsimũ. Scribit Plutarchus, Craſſum fuiſſe Cæſaris & Pompeij ephedrum, vt qui in vtriuſq; meditullio ſederet cuſtos, ne bello inter ſe cõcurrerent. Aphedrum pro puerperio accipiunt quandoque Græci. Ephormus autem Thucididi vocatur nauticus aſſultus. At ephemerum, id eſt ἐφήμερον, accipit pro cicuta vel veneno Dioſcorides: ſed & vnguenti genus dicitur eodem nomine: quin animal quoque vno tãtum viuens die. Porrò quia ſortito iudicia fierent, hinc qui purè Atticéque loquũtur, λαγχάνω δίκην τῷ δεῖνι vſurpant id eſt iudicium in quemp iam ſortior, non autem ἐπιφέρω.

Potentiam vi quadam inſita ſapientiam cooptare. De Ioue Saturno, Pallade, Athenæum quid. Vlyſſeum Saii. Singa, Zoſteria Pallas Zonæ appellatione quid intelligatur veteribus. Monozoni. Monozomũ. Septizonium. Conſtilati balthei. Parazonium.

CAP. XIX.

VEtus inter Græcos adagio eſt, & à Platone nõ pertermiſſus, Sapientum congreſſu principes ſapere. Quum id amplius mecum expenderem, animaduertebam profectò, id ex diuiniore quodam promptum oraculo. Quando intima quadam vi, potentia magna ſapientiam ſibi geſtiat adglutinare. Præfert id primum inenarrabilis diuinę potentię ſplendor ſapientiſsimus. Natura tacitis velut ambagibus inſinuat perdocent id ipſum & artes. Atque in Deo quidem inſolubili (vt ſic dicam) ferrumine duo hæc ineffabiliter coaluiſſe ab æuo, fabuloſa etiamnum edocet theologia Iouis

atque Promethei occultiore inuolucro. Illius siquidem nomine potentiam, huius verò prouidentiam intelligi oportere, deprehensum à peritioribus est. Sed & vtriusque rei indicia sese promunt in natura. Quippe spectatur vbique potestas mira ordini adnexa mirabili, quadam proculdubio sapientiæ imagine. Quod ipsum & in artibus conuisimus, in quibus enitescit primum, ingenij, memoriæ atque voluntatis facultas nobilissima: nec inferior affectatur sapientię vis, in actionibus seriem promens compositissimam. Ex iis verò omnibus id colligitur denique, potentum sapientúmque velut nexum quendam ita conflari oportere, vt inde naturalis exoriri necessitudo videatur. Siquidem sapientia si summoueatur auocetúrque à potentia longius, prodesse quàm paucissimis queat. Hæc rursum ab illa si seligatur, nocumenta indidem emanantia perpauci sint euasuri. Insinuant id & cælestium rerum studiosi in coniunctionum quas ipsi magnas dicunt ratione. Siquidē Iupiter dominus est, Saturnus verò philosophus. Qui si coaptentur, mirum est quàm præclara [illegible]tur. Illam verò perbeatam Plato necessitudinem censet, quam sapientia conciliet atque potentia. Quòd si in anima vna conspiret vtraq; illam verò arbitratur felicissimam. Quam rem significare Pallas animaduertitur, quando vna et belli potens dea, & artium sciens. Vnde & Athenæum, pro auditorio positum inuenias. Hieronymus. Quādo omne Athenæum scholasticorum vocibus consonabat. Meminit in Alexandro Cæsare Lampridius, Mineruium dici Latine valet. In Iuliano item Didio scribit Dion Athenæum fuisse in vrbe Romana sic nuncupatū ἀπὸ τῶν παιδευομένων ἀσκήσεως. Eadem forma dicitur ab Hieronymo Vlysseum, Quale (inquit) pileolum in Vlysseo pictū conspicimus. Item Aeaceum id est αἰάκειον, in Demosthene apud Plutarchum: sed mendum obrepsit in Latinam tralationem: nam modò, ad Aeacum legitur. Pallados tamen ἀστρατείας tēplū fuisse in Laconia, legimus: ed id, quia ibi Amazones progredi vlterius desierunt. Insubres Gallos in bello aduersus Romanos, area signa quæ vocāt immobilia, e Mineruę tēplo sustulisse, Polybius scribit. Pallas Phœnicū lingua dicitur Singa Aegyptiorū autē Sais. Quo sanè argumēto reuincūtur, qui ex Aegypto, nō ex Phœnicia Cadmum aduenisse, contendunt. Nam Thebis extabat Pallados simulacrum, cui foret nomē Singa, nequaquam

verò Sais. Dicatum autem id à Cadmo, astruunt Thebani, & scribit Pausanias. Apud Thebas Aegyptias coli præcipuè Iouem, author est Strabo: Cui, inquit, sacratur virgo specie in primis cõspicua & genere princeps quas vocāt Palladas Græci. Illa item obiter adiecisse, nil obfuerit: Primum simulacra apud Thebanos stetisse Pallados ζωστηρίας, quòd inibi arma ceperit aduersus Eubœos & Chalcodūtem: quippe veteribus ζώννυσθαι signat ἐνδύσασθαι τὰ ὅπλα, id est arma induere. Nam & Homerus, vbi Marti zona similem facit Agamemnonē, non aliud zonæ prorsum nomine intellexit, quàm armorum apparatum. Zonam virilem modò intelligit Ammonius, zonion autem muliebre. Monozonos porrò interpretātur Græci ἀπελάτας μαχίμους, ex hac opinor ratione: sed & militū præcipuos, id est τιμίους, sic item nuncupant, qui non eandem cæteris zonam gestitent. Quin & siccarios ac impuratos homines eodem appellant nomine. Sunt qui monazonium monachis in solitudinibus destinatum locum interpretētur. Nam septizonium in Seuero apud P. Victorem & Spartianum, substructionem accipiunt, septeno columnarum ordine per ambitum præsignē: de quo etiam alibi hoc opere. Baltheos constellatos legisse alicubi videor apud recentiores, stellis distinctos aureis. Parazoniū in Traiani vita leges, quam iure Latij donauit Merula: verum id Dionis verbum non est, ne quis fallatur, sed de interpretis promptum fidelia. Historici verba hæc sunt, τὸ ξίφος, ὃ παραζώννυσθαι αὐτὸν ἐχρῆν, ὤρεξεν.

Epilogus præstantissimorum regum ex veteribus memorijs. Plutarchi codex emaculatur. Macedonibus fuisse cautum legibus, ne trophæa constituerent. Elephantes quis habuerit in Europa primus.

CAP. XX.

QVi in re militari, aut rerum publicarum administratione cum illustri laude versati sint, complures (opinor) in veteribus memoriis comperiuntur: at qui regium indepti fastigium, insignem inde sibi gloriam pepererint, eos verò non admodum multos, animaduerto. Ex Persarum quidem gente præclarum agnoscimus Cyrum, quem ab sole ita nuncupatum memorāt: Nam Persis esse patrium, sydus sic appellare. Nec minus (quanquā in secunda quoq; tribu) Histaspis filium

filium Darium,siquidem intra priuatum vterque prognatus modulum,virtute exstimulãte,ita demum proferre caput est ausus,vt regalem non expauescentes amplitudinem, tanta se ipsi maiestate non indignos comprobarint,quanquam euentu dispari,quando Darius annis iam fessus,nullos assultantis fortunæ reflatus sentiens placidè hominem exuit. At Cyrus armis innutritus,& bellicum spirans,in Massagetas dato impetu,prçlio victus occubuit.Dignum vero scitu est,Darij monumento inscriptum,ἠδυνάμην καὶ οἶνον πίνειν πολὺν,καὶ τοῦτον φέρειν καλῶς.id est & viní haurire poteram plurimum, & pulchre etiamnum ferre.Darius(vt produnt nonnulli) à Persis dicitur prudens,à Phrygibus Hector. Est & talorum iactus sic nuncupatus. Adduntur ex eodem mundi situ tres item memorabiles:Xerxes potens adeò pollénsque,vt hominis specie crederetur Iupiter humanum genus exciuisse ad suscitãdam exercitibus suis Grçciam. Artoxerxes porrò duo,alteri quorum cognomen factum Macrochir,veluti longimanus,quòd manuum altera,id est dextra,foret ei oblongior:alteri verò μνήμων,id est Memor.In quo submonendi sunt studiosi, mendosam videri Latinam historiam,in qua legitur quãdoq; Memnon,pro eo quod est Mnemõ,facili ac lubrico lapsu: in quem Suetonij tamen interpres fœdè in Augusto est præcipitatus. Eum vero iunioris Cyri fuisse fratrem, legimus apud Græcorum plerosq;,qui ea in re maximam retulit laudem, quòd non ipse modò passim adire se volentibus facilem præstabat, sed legitimæ item vxori id iniunxit, vt intecto nullisque obsepto aulæis curru vectaretur, quo indigentibus promptior fieret ac paratior aditus. In fuga verò quandoque apparatu eius direpto, quum aridis modo ficis ac pane vesceretur hordeaceo, Cuiusmodi (inquit) voluptatis expertem me regalis fecerat affluentia? Hunc fuisse Darij & Parysatidis filium produnt chronographi. Et ἀναβάσεως primo comprobat Xenophon, qui & Cyrum ab illo antiquiore omnium fuisse persarum βασιλικώτατον pronunciat, præcipuéque imperio dignum. Macrochiri laudem peperit insignem decentissima corporis amplitudo, quam belli decora non pauca augustiorem facere.Tenet fama, non ferè inter Persas compertũ manu fortiorem.Primus venationis legem sanxisse narratur,vt quib' affatim vires prçstò forẽt ac voluntas,iactu primũ in feras assultarẽt ꝙ Grçci πρωτοβολεῖν dicũt.

Viri ingentes generosósque spiritus illud retegit præcipuè. Fuerat ei catacœmistes, id est cubicularius, Satibarzanes nomine, hic ab eo instit it petere iniusti quippiam, quòd triginta millibus Daricorum fuisset corruptus, quos ei pollicitus is fuerat, pro quo petebatur. Id quum exploratè perdidicisset rex, eandem summam confestim erogari à quæstore iussit, addito elogio longè clarissimo: Accipe (inquit) Satibarzane, his mihi pereuntibus, nihilo sum deteriore loco futurus: at si tibi benignè adnuero, planè iniustior. Inter Macedonicæ claritatis fastigia enitescit in primis Philippi gloria præcellens, qui Macedoniam Illyriis obnoxiam liberatámque seruitio graui, multarum ac nobilium principem gentium cōstituit. Insita porrò virtute illuc prouectus, vt ab Græcia vniuersa imperator selectus, etiam Amphictionibus adnumeraretur, Thracas, Pæonas, Scythas iugū accipere compulit. Persicum bellum meditatus in clarissimo rerū procinctu interceptus periit: id quod affatim persequitur Diodorus, à quo id item proditum, In Methones oppugnatione, quam & diruit, Philippo ictu sagittæ oculum esse excussum. Sed Magni Alexandri, qui patris stationem excepit, virtus vibrans latius, instar fulguris coruscantis præstringit oculos: cuius viri peculiaris laus, Orbem terræ communem omnium patriam fecisse, cuius arx præsidiúmque castra forent ipsius: qui & cognatum arbitraretur optimum quenque: alienigenas verò tenebrarum alumnos, & flagitiis adobrutos. Primus ex Europæis, vt inquit Pausanias elephantos habuit, Poro & Indis superatis. Eo autē humanis perfuncto, inter reliquos possedisse plures memoratur Antigonus. Affuerunt & Pyrrho Epirotæ, capti in prælio aduersus Demetrium, vnde iniectus Romanis legionibus terror. Sed Alexandrum repeto, quem eminētissimum terrarum regem insignia dehonestarunt vitia, vinique auiditas in primis, adeò vt ex vinolentia biduum sæpe obdormiret integrum: quod in Ephemeride ipsius, Cardianus attestatur Eumenes, vt Diodotū prætercam, & in Dipnosophistis Athenæum libro decimo: iactatum paulominus prouerbij loco, ἀλέξανδρε πλὴν πίνωνας τῷ βασιλεῦς: Alexandrum bibendo regem præcelluisti. Certè ex ebrietate, Veneris vsus ei hebetior fuit: quod Theophrastus probat, & in Epistolis Hieronymus retulit (Græcus hic & notissimus author fuit) Vinolentorum porrò semen dilutius euadere, ab Aristotele in Physicis quæstionibus

ſtionibus videmur didiciſſe. Proinde valeat Arrianus, qui coniecturis rem toto (quod dicitur) cælo notiſsimam nititur expurgare, ac conuelare etiamnum. Delicias porrò Alexandri, & ingenium ἀφόρητον, vt Græci dicunt, id eſt intolerabile, ac φονικόν, id eſt in cædem procliue, imò verò melancholicum, amplius qui expendiſſe cupit, Athenæi adeat librum duodecimum. Illud fortè mirum hiſtoriam tanti principis verſanti contingat, nullum omnino vel Darij afflictis opibus, vel fuſis fugatiſque Indorum exercitibus numeroſis, fuiſſe ab eo excitatum trophæum, qui mos Græcorum fuit celeberrimus. Cæterùm ſcire licet, Macedonum regibus cautum lege, ne facerent, nam quum Caranus quandoque propinquum barbararum gentium regem Ciſſeum retudiſſet, ac ex Argiuorum inſtitutis trophæum conſtituiſſet, victoriæ monumentum, veniens ex Olympo ferocior leo id euerſum diſiecit. Inde ſancitum, ceu id planè ominoſum foret, ne quis in reliquum Macedoniæ regum erexiſſe trophæum vellet. Tanquam res ea inimicitias indicet ἀδιαλλάκτους, velut dicas irreconciliabiles. Ex Alexandri ore, ac membris omnibus fragrantiam mirè ſuauem defluxiſſe, ſcribit in hiſtoriis Ioannes Monachus. Id quod inſiti caloris vi factum interpretatur, humentia facilè percoquentis. Prodit duobus locis idem Monachus, Alexandro in rebus omnibus felicitatem fuiſſe obſequentiſsimam, vt vel hinc Plutarchum ludere intelligas, qui fortunã perpetuò fuiſſe μισαλέξανδρον tradit. Hammonis porrò ſacerdos, quum adeuntem Alexandrum Græcè cuperet ſalutare, ac παιδίον, id eſt filiole vellet dicere, per barbariem παῖ Διὸς (inquit) id eſt Iouis fili. Vnde cæleſtis originis captata creditur gratia, cui initia error dederit. Pyrrhi quoque Epirotæ illuſtris fama eſt, qui vehemens ac imperatoriis imbutus virtutibus, ſemigræcam vindicaturus ciuitatem cum totius Epiri viribus, Theſſaliæ itẽ Macedoniæque, ac ad eam ætatem incognitis elephãtis, terra maríque cum populo Romano bellaturus in Italiam tranſmiſit. Celebris eſt Dionyſij prioris gloria, de quo iam quæ viſa ſunt, prægustauimus. Fuit is manu promptus & fortis, & (quod in ea fortuna perrarum eſt) minimè libidinoſus, non luxurioſus, non auarus, nullius rei denique cupidus, præter quàm ſingularis perpetuíque imperij, atque eo nomine immitior crudeliórque. Nanque Marſiam quendam ab ipſo potiſsimum ad altius

euectum fastigium, ea tantum causa interemit, quòd is per quietem iugulare se Dionysium existimarat. Eò denique formidinis est progressus, vt cultros metuens tonsorios, candēte carbone sibi adureret capillū. Quin & tondere filias docuit, à quibus tamen ipsis etiam ferrum remouit, instituítque, vt candentibus iuglandium putaminibus barbam adurerent, & capillum. Sed in tam nobili censura quis tam patiens, vt concoquat, si Romanos principes transmisero tacitos? Etenim ardentem & concitatum Romuli animum quis non nouit, in arripiendo regno & ciuitate condenda, abs qua velut cælesti arce iura mox terrarum orbis peteret? Quàm artifex in Tullo ingenium? qui Romanæ iuuentutis robur animasse est visus, addita rei militaris disciplina, vt ratione instructa virtus exacueretur. Quid Mithridatem hic memorem, tot tantarúmque gentium principem, vt annis quadraginta à victore terrarum populo, cum eo sit bellatum: ac vix, velut ariete triplici, denique sit æquatus solo, ac principatu, vitáque pariter excussus, Syllæ Cornelij felicitate, Luculli virtute, postremò magnitudine Pompeij? In hanc verò censuram adeò grauem minus fortè admittendus videatur Ptolemæus Aegypti rex secundus, grauis quidem, & doctrinis (si quis alius) imbutus, verum deliciarum emollitus cōtubernio: mox eatenus mente creditur excussus, vt se perpetuo victurum opinaretur, dicerétque, à se vno immortalitatem inuentam: verum mox infestante podagra, Aegyptios intuitus ad fluuium incuriosius discumbentes, O me miserum, inquit, ex iis saltem vnus qui nō fuerim. Tribonianus sagacis vir ingenij, & ad simulandū facti, impius quoque, & Christiani cultus ex professo hostis, auaritiæ cū primis mancipatus, sic vt ad omnē lucelli auram leges fixerit: ac refixerit hic fraudes spirans, pestifero afflatu Iustinianū imperatorem ita infecerat, vt nunquā moriturum persuaderet, sed viuum sentientémque in cælū tralatum iri. Hunc tamen Iustinianum sunt qui tradant, fide catholicum, rectum in administratione, iudiciis iustum: vnde sit factum, vt ex voto cederent omnia. Huius tempestate floruit Priscianus grammaticus. Maximinus imperator quū immortalem se propémodum arbitraretur proceritatis fiducia, & roboris, succlamatum (eo audiente) in theatro, Græcè quidem, sed in hanc sententiam: Et qui ab vno non potest, à multis occiditur: elephas grandis est, & occiditur: leo fortis est, & occiditur:

ditur:caue multos, si singulos non times.

Philosophos qui imperia arripuerint, crudelius illiteratis rem administrasse. Stephanophorus qui. Basileus, Cœranus, Hegémon quo distinguantur.

CAP. XXI.

SEd enim quia Dionysij (de quo carptim velicatímq; diximus) filium etiam philosophiæ studiosum fuisse, à grauissimis proditū authoribus est: & nos paulò antè ex Platonicorum fontibus, vt sæpe, humore corriuato, potentiam mirè sibi cooptare sapientię salubritatem, astruximus: subit recordatio eorum, quæ à Socrate disseruntur libro quinto De iusto: sic enim profectò ait, Nisi philosophi ciuitatibus dominentur, vel hi qui nunc reges potentésque dicuntur, legitimè satisque philosophentur: in idémque ciuilis potētia & philosophia concurrant: neque (quod nunc fit) à diuersis hæc tractētur ingeniis, non erit ciuitati, vel (vti mea fert opinio) hominum generi vlla malorū requies: neq; prius hæc respublica, quam verbis exposuimus, orietur pro viribus, & lumen solis spectabit. Hæc quidē Socrates. Confirmata porrò à M. Tullio quum alibi tum in Epistola ad Quintum fratrem didascalica: Hanc coniunctionem (inquit) potestatis & sapientiæ saluti censuit ciuitatibus esse posse, princeps ingenij & doctrinæ Plato. Sed & Antoninum philosophum imperatorem, sententiā eandem in ore habuisse perpetuò, prodit Iulius Capitolinus. Verum enimuerò, si oratoriè licet in partem vtranque, quæ probabilia sunt, afferre quæso quónam hæc pacto videri possunt vera? Nam etiā si rationibus abundè colligi queat, ita rem habere, obluctantur exempla tamen pleraque, ac veluti reclamant, & quoquo te verteris, agi rem lanceis (quod dicitur) argenteis coarguunt. Nam quotquot ex philosophorum progressi scholis tyrannides arripuere, crudelius, auarius immaniúsque eas exercuisse comperiuntur, quàm ignari prorsus literarum. Patriam libertatem, obsecro vos, quanta feritate Atheniensis Ariston, Epicureorum innutritus scholis, oppressit? An non ante illum etiam Critias? quíque cum Critia philosophiæ mysteriis sunt initiati? Quid vero de Pythagora dicam? Quid de illis ipsis septē sapientibus, aliisque qui maximarum rerum pondera subire adorti sunt, nónne imperio vsi crudelissimè deprehenduntur? Athenionis ex Athenæo ni-

mio plus apud Athenienses crudelitas Mithridatico innotuit bello. Nec Lysiæ Tarsensis tyranni ex philosophorum scholis latet: quem quum Stephanophorũ allegisset, patria, id est, Herculis sacerdotem, arreptum semel imperium nõ abiecit, tyrannum agens ex professo. Qua hominum sæuitia sanguinaria cõmotus Demochares, siue is fuerit Crates, lepidè fertur dixisse, Sicuti ex thymbra lanceam nemo concinnarit, ita nec ex Socrate inculpatum militem. Vt Homerum imitemur, qui non virtutibus appellandis, sed vitiis detrahendis laudare plurimum solet: sic enim amymona dicit significanter, qui risu excipiendum perpetrarit nihil. Hinc in historicis commentariis scribit Caristius, à Lysimacho exactos toto regno philosophos. Verum quid Lysimachum dico? Alcium & Philiscum Epicureos Romani exigendos censuere. Sectæ eiusdem cõplices omnes Messenij. At vniuersim philosophos Antiochus. A Sophocle quodam per decretum ex Attica pulsos eosdem, accepimus. Proinde in eum à Philone Aristotelis familiari concinnatam nouimus orationẽ, Demochare rursum apologiam excogitante. Romani quoque sophistas, vt iuuentutis corruptores, longius summouendos censuere. Nam eleganter Anaxippus, Sapere quidem verbis philosophos, re autem videri prorsum ἀνοήτους, id est, rudes fatuósque. Et ille ait, Nil esse philosophis ἀφιλοσοφώτερον. Proinde ambiguum videtur, ac suspicionibus plenum, virtutísne gratia, an coacti paupertate, & rerum gerendarũ impotentia sapientiæ sacris imbui perrexerint, vt qualecunque possent, inde inopię humilitatísque lenimen venarentur. Dum verò diuitibus ac principibus viris inustas acerbius calumnias volunt, id agere non tam eorum insolentia animaduertuntur, quàm inuidiæ stimulis exagitati. Quamobrem, quibus ita theoninum impressere dentem, quósque pestilentis naturæ veneno inspergere adorti sunt, sapientius longè, atque secundum hominem, magis illorum latratus risu excepere, liuori suo & tabidæ dicacitati miseria relicta. Porrò nec ab hisce dissentaneum est, quod ab Eudæmonida prolatũ legimus: qui quum philosophum audisset differentem, Solum sapientem videri imperatorem bonũ: respondit, Dictio quidem admiratione digna, ὁ δὲ λέγων οὐ περισεσάλπισται, hoc est, Qui verò dicit, tubæ clangorem ne inaudiuit quidem. In tanta verò regum mentione non fuerit, opinor, vacantis operæ illud ex abundanti

danti adiecisse, quod Ammonius non præteriit: βασιλέα eum dici propriè, qui à maioribus traditum gerit principatum. Cœranon autem, id est, κοίρανον, qui πρὸς καιρὸν, id est, ex occasione, regium obit munus: quod ante dissidiũ Achilles fecit. Nam ἡγεμὼν intelligitur, qui in militia ordines ducit.

Tyrannos rarò consenescere, amicorum inopia potius quàm auri.

CAP. XXII.

VErùm quia regiã ingressi sumus, & nos hinc inde flosculos præcerpimus, cur nam tyrãnum senem, aut incruẽta morte pereuntem rarissimè conspicantur mortales? Sit hoc huiusce pragmatiæ auctariũ, quod vt elargiamur copiosius, à magno viro facienda versura est: is erit Dion, cuius verba ex Epistola ad Dionysium tyrannũ suppingere collibuit: si illud admonuero prius, Esse tyrannum velut in tartaro orcum, non tricipiti, sed capitum multorũ Cerbero constipatũ, qui cũcta trahat & laceret. Sed ad Dionẽ redeo: Et mihi (inquit) de Euripidis tragœdia illud subit mentẽ, Te rerum quãdoque vsu ita ferente, vt vir tibi assistat huiusmodi, optaturum impensius. Meminisse itẽ volo & tragicos alios, vbi tyrãnum aliquẽ inducunt pereuntem, hasce illi voces attribuere, Heu pereo miser nullis amicis fultus. Auri verò inopia male perire aliquẽ, nullus adhuc retulit poëtarum. Ex iisdẽ porrò fontibus illud item à sapiẽtissimis summè comprobatur. Nõ auri fulgorem in misera mortaliũ vita rarissimi, non adamantẽ, nõ argẽteas mẽsas, quę apud homines cẽsentur pręcipuè, ita coruscare, neque latifundia aut culta pinguia tãtũ valere ad vitã, quãtũ virorum mẽs bonorum conspirãs cõsentiẽnsque. Tyrãni nomẽ haud ita vetus fuisse Græcis, comperio: quãdo nec Homerus, nec Hesiodus, aut veterum poëtarũ alius eo aduertitur vsus. Echetum certè Homerus βασιλῆα nuncupat, tametsi mortalibus infestissimum. Archilochi maximè tempestate irrepsisse appellatio creditur: aut ab Tyrrhenis, qui maria infesta haberent, vt ex Hippia probat Sophoclis interpres: vel, ab Tyro ciuitate: aut quia τείρει τοὺς λαοὺς, id est, populos conterit, ἀνίας inferẽs.

Regium esse, ne tenuia quidem aspernari. Apologia aduersus superciliosos vitilitigatores. Mnascam cur

veteres

veteres Salpam cognominandum censuerint. Spartanorum sacrificia prætenuia.

CAP. XXIII.

ARtoxerxem Persarum regem legimus, summa prudentia & morum grauitate præditum. Quod mirum in gentibus illis videri potest, adiudicasse non verbis modò, verum & ipsa re, Nil minus esse amplitudinis regiæ, parua si offerantur, lætè excipere, quàm magna, quæ summi fastigij creditur contribuisse. Nam quum illi obequitāti mercenarius & vilis ac imperitus quidam, vt cui aliud esset nihil, aquam vtraque manu è proximo haustam flumine obtulisset, non pedem supplosit ille quidem, sed hilaris ac renidens excepit. Quippe qui non rei quę dabatur, vel inopia, vel vsu, sed alacri dātis voluntate gratiam metiretur. Quo sanè argumento inde conformata Gręcis sententia lepidior, χάρις βαιοῖσιν ὀπηδεῖ: qua significāt, rebus exiguis non deesse gratiā comitem. Hoc mihi nunc collibuit interferi, propter fastosos istos subnixè ambulantes, quibus alabastrus vnguenti putere quandoque solet: à quibus scio, vel clausis (vt aiunt) oculis, vitio nobis versum iri, quòd tanto studio vbertatem consectemur: & inepta fortasse, aut Gręcula, quum recondita retrusáque debuerimus & indicta, quæq; ex Cimmerijs viderentur euoluta tenebris, & in album elata. Nobis verò, quod sæpius testatū volumus, ista (vt sic dicā) cōuasatio, vasaria omnia excutiens, ac hilaria ipsa exhibens lectori, plurimum arridet, necdum nostri nos pœnitet. Nam & Mnaseam, qui Pægnia concinnauit, à familiaribus ex argumenti varietate Salpam inuenimus cognominatum, quod pisciti genus id varium pręcipuè conuisitur. Quin & depacisci mortem cupimus, modò quæ cōcepimus animo, ad destinatam publico bono metam prouehātur. Quo nomine, velut caduceo ac velamento, vel inter hostes abundè præmuniti poteramus videri: vt ne suspicemur quidem, nos συνάγειν ὄνυχι τὴν θώμιγγα. Sed norint item censorio tumentes supercilio, & (vt Demosthenis in Aeschinem vtar verbis) tragici Theocrines, in alios mirè audaces, pro se muti: Lycurgū Spartæ legum latorem celeberrimū, non ideo creditū cælestibus inimicum, vel rei diuinæ parū studiosum, quòd tenuissima ciuibus suis sacrificia instituisset: imò verò factum ea re esse, vt expeditius faciliúsque, & inde frequētius quoq; rebus diuinis

nis intenderēt:quòd mola tamen ſalſa litarent, ſi minus ſuppeterent thura. Hoc ego argumento, noſtra hęc qualiacūque, veluti xeniola quędā,& literarij ſtipendij primitias bonis iuuenibus velut partiariis duxi offerēda: legant, ſi ad ſtomachū faciunt: ſin minus, ὡς ἄλλων πάρεργον ὄντος, remittant, ſed citra bilem. Quanquā non parū ſum veritus, ne ſæpe occurſent quæ vel politiſsimos fatiget, ita omne ſtudiorū genus attētamus, quæ non à limine modò ſalutauimus, ſed & cauædiū ingreſsi, non transfugiendi propoſito, ſed explorandi: vt inde præuertamus concoquamúſque pluſcula, vt qui ſortem fieri ex vſura didicerimus abundè. In hæc quandoque diuertiſſe, ac antidotum (quod dicitur) ante venenum porrexiſſe, vitio ne fuerit, propter Catonum cenſuram ſeueriorem, & tragœdias nonnunquam importuniores: quibus ad venena prorſum natis, velut excantamine funeſtius euibrato, frugum germina cōmarceſcunt intereúntque, abominādo ſpiritu perniciosè cun[illegible]fflante. Cęterùm inter illos nóſque, Deo bene iuuante, intergerimus ſtruetur iuſtus, nec diplinthius modò, vti eſt apud architectū Vitruuium: ſed & triplinthius, vel eo amplior probiorq;, quū Perpennarū vi ſolida, quo arietationes feſtucarias, quas ipſi trabales rentur, ſecuri deridiculo habeamus.

Super omnem irin, adagio quid ſit. Iridis rationem eſſe admirabilem, & cur Thaumantis credita filia: item appellationes eiuſdem variæ: ac cur dicta arcus dæmonis. An in ea ſint clementiæ diuinæ præſagia. Item de cataclyſmo, ſiue abluuio, & conflagratione, ſiue ecpyroſi. Cataracta cæli rupta quæ intelligātur. Demum de columba indice ſubſidentium aquarum, ex Plutarcho. CAP. XXIIII.

QVum Philoſtrati iconas euolueremus, præf raturi, ſi quid ſe oſtentaſſet dignum quod hiſce libellis operæ leuioris, ſi ſpatioſa legū volumina ſpectentur, aut phyſica perpendantur acumina, vel primæ philoſophiæ ſacrā intueamur altitudinē, protinus inſpergeremus, ac (vt ſic dicā) inocularemus: inter cætera non citra genium illud ſe nobis ingeſsit, quod & apponam. Paſiphaes veſtē in Neapolitana illa porticu diuinum quiddam enituiſſe, καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἶριν. hoc eſt, ſuper

omnem

omnem irin. Id quod adagionis formã habet, de veste splẽdida coloribus variantibus, ac omnino cõtexta pretiosius: siquidem iridis colores esse inter naturæ mira, neminem prçterit. Quando & Plato inde creditã scribit, Thaumantis filiã, quod admirationis inferat plurimũ, quod retulit Plutarchus quoq;. Sed illud maximo esse argumẽto potest, à pictoribus formam eiusmodi speciem'ue colorum exactè necdũ quisse exprimi: tum quòd à similibus adeò auspicantur, vt indiscreti videãtur colores, qui tamen desinant in diuersissima: tum etiam quòd iridis colores in substantia fiũt peruia ac diaphana. Quã rem æmulari nulla queat ars, vt docebimus, quæ terrestri materiæ colores appingit. Est & res hęc in aliquo nominum ambitu: alius enim irim dicit: arcum variũ, alius. Sunt & qui arcũ dæmonis, id est, intelligẽtiæ vel sapientiæ, astruúntque esse in eo diuinæ clementiæ præsagia, quæ mundo cladẽ igni vel aqua non videatur illatura: quòd inibi rubẽs visatur color, qui cõsit ex humido inflammato, quo significetur, humectam naturam non præualere, quum ignis in arcu suam præferat vim. Cęruleus verò color, qui & ipse indidem visitationem facit, constátque ex aqueo indigesto, igneam vim haud ita præcellere videtur præmonstrare. Addũt illud quoque: irin apparere nunquam, nisi vbi partim disserenarit, partim humoris persistat densitas. Serenitatem verò ex calido prouenire ac sicco, quod igneę congruit virtuti. Humoris densitatem, ex frigido humectóque, quæ aquæ proprietas est. Hęc verò natura diuersa quum simul fiant, victoriam in æquilibrio positam planè insinuant. Sũt verò ex theologis, nec philosophiæ ignaris, qui inundationis vniuersalis, quam prælicenter ablumum dixit Laberius, aut conflagrationis rationem naturalibus prouenire causis non posse (hoc est, iis quas philosophi secundas vocant causas) contendant. Imoque esse ridendos, cataclysmum attribuentes planetarum humidorum coniunctionibus in signis pluuialibus: sicuti ecpyrosin, planetarum calidorum in calidis signis. Potest quidem (inquiunt) diluuio terrarum inundari portio, tota terra non potest: præsertim excessu adeò miro, vt quindecim cubitis excedantur montium vertices: quod antiquitus factitatum nouimus. Nam & Aristotelis authoritas astruit hoc ipsum Meteororum secundo, vbi ait, Si terræ pars mari adobruatur, alteram ediuerso retegi ac arescere. Totam verò terrã latere sub aquis, videri impossibile,

sibile, si naturæ duntaxat rationes consectamur, Sanctæ literæ inundationis illius vastissimæ causam efficiétem in diuinam reiiciunt virtuté, quę princeps causa est & vnica vniuersalisq;, materialé in Oceani aquas: Ecce (inquit Dominus) adducam aquas diluuij super terram. Et alibi, Rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & cataractæ cæli apertæ sunt, hoc est, fenestræ aërei cęli, in quo generantur nubes & pluuia. Sicuti cataractis ex asseribus temperantur aquarũ cursus, nunc aperiendo, nũc occludendo in fossis plerunque manu factis, quarum pręcipia lateritio muniuntur pariete: hinc & à Diodoro, Nili celebrantur cataractæ. Quoniam vt in remotioribus Græcorũ lexicis comperi, Cataractas ea gens riuos intelligit, ac (vt apertius agam) conductus: quanquam pro aquilis & harpyis vsurpant poetę quoque, vt Sophocles. Vbi vero optimus maximus Deus ait (Iosepho item approbante) Arcum meum ponam in nubibus, & erit signum fœderis inter me & inter terram: intelligunt scripturarum periti, signum vocari ad placitũ ex diuina institutione: quoniã artifex ille maximus ita disposuerit, vt esset iris attestatio fœderis ipsius cũ Noe post diluuiũ, quo in eius signum terra non foret peritura. Fuerat ante cladẽ illam ipsa iris non vt signũ: veluti si cogites lapidem immobilẽ diu, & neglectum, mox factum distinctionis alicuius signum. Strabus inter sacros interpretes non negligendus, de iride sic ferme prodit: Arcus duos habet colores, cæruleũ & igneum, qui duo exprimunt iudicia: vnum aquæ, quod præteriit: alterum ignis, quod venturũ creditur seculi fine, quamobrem cæruleus color, extrinsecus: igneus verò introrsum visitur. Dignum vero relatu, quoniam de diluuio facta nobis mentio est, in Plutarchi monumentis legisse me: columbam ex arca emissam indicium Deucalioni præbuisse subsidentium aquarum & cessantis hyemis.

Affectionum quæ in aere fiant, ratio duplex. Item videndi per lineas. Remus cur in aqua videatur fractus. Iris quomodo fiat, & eiusdem colorum distinctio. De ophthalmicis nonnihil. CAP. XXV.

VErùm in philosophorũ scholas iam diuertendum, apud quos vnguenti facile plus reperias, quàm apud nostrates olei: primùmque à Plutarcho fiat versura, in cuius libro De iis quæ philosophis placeant, tertio, de iridis ratione sic propem

propemodum legimus: Eorum quæ in sublimi fiant: quæ πάθη Græci vocant, nos dicere affectiones possumus, alia per hypostasin, siue substātiam effici, cuius est modi imber, grando, id genus alia plura. Alia verò κατ' ἔμφασιν, id est ex apparitione, quam primo De generatione Aristoteles symphasin vocat. Nam & nauigantibus nobis moueri continens videtur. Est ergo per emphasim iris, quam purpuream Homerus dicit, hoc est πορφυρέην ἶριν. Sed & ex mythicis nonnulli habere eam tauri caput, fabulati sunt, ac ἀναρροφεῖν, id est exsugere absorberéq; flumina. At quónam modo fiat iris? Visus, inquit Plutarchus, aut per lineas efficitur rectas, aut flexas, aut refractas. Per rectas quidem, vt in aere, aut διὰ τῶν λίθων τῶν διαυγῶν, id est per lapides perspicuos: tenuium siquidem hæc omnia sunt partium. Per flexas lineas, in aqua: vi quippe flectitur, visus ob densius aquæ elementū: quæ ratio efficere creditur, vt inibi remus flexi fractiue speciē præbeat: aut quia in aquam demissus per naturæ pellucidam raritatem enatantes remittit à suo corpore fluentes imagines ad summā aquæ planiciem, quæ inibi commotæ infracti speciem oculis ingerunt. Tertius videndi modus, in refractis est, sicuti per specula, cuiusmodi est iridos affectio: humecta enim intelligenda est euaporatio in nubem transmutata: inde sensim in pusillas humectantésque aspergines, vel (vt Græcè dicam) εἰς μικρὰς ῥανίδας νοτίζουσας. Quum ergo occasum sol petierit, ex aduerso eius irin spectari, necesse est: quum visus incidens in aspergines refringitur, vt iris fiat. Sunt autē aspergines, οὐ σχήματος μορφῆς, non figuræ forma, ἀλλὰ χρώματος, sed coloris: habétque primum puniceum, aliud ostrinum purpureum'ue, tertium cyaneum & prasinum, siue cæruleum & viridem. Iridis exemplum suppetit in inferioribus. Si quis è regione radiorum solis aquam ore conceptam efflet, ac aspergines ipsæ ἀνάκλασιν, id est, refractionem admittant in solem, ibi iam effectam irin comperies. Nec minus qui ophthalmici sunt, ita afficiuntur, vbi in lucernam intenderint aciem.

Item quæ requirantur ad iridis effectum. De quodam, qui imaginem ante se propriam videbat.

CAP. XXVI.

Caeterùm Meteororum tertio prodit Aristoteles, vt contingat iris requiri prædensam nubem, ante quam altera

sit

ſit nubes roſida, quoniam in nube concipiatur iris quadam ſpeculi ſimilitudine. Roſida ſolis radium transmittit, denſa repercutit. Sic in ſpeculo fit per vitri perſpicuitatem & plumbi ſpiſsitudinem. Effigies corporum (inquit Albertus) naturæ vi effingi in aëre poſſunt humecto, & in aqua eodem modo, quo imagines rerū ſunt in rebus. Et quia humiditas perſimilis aëris humiditati & aquæ defluit in oculū infirmum: inde fit, vt ſimilis effingatur imago quandoque in oculi humore. Propterea ſcribit Ariſtoteles, Cuidam ex videndi infirmitate contigiſſe, vt idolum ſuum aduerſa facie ipſum præcedere arbitraretur: ſed hoc (inquit) eueniebat, quòd radius viſiuus ad ipſum repercutiebatur: adeò enim ex morbo imbecillis erat vt ſpeculum fieret propinquus aër, nec poſſet omnino penetrare. Propterea etiam Seneca, Quidam (inquit) hoc genere valitudinis laborant, vt ipſi ſibi videantur occurrere, vt vbique imaginem ſuam cernant. Quare? Quia infirma vis oculorum non poteſt ne proximum quidē ſibi aërem perrumpere, ſed reſiſtit. Antipheron Oretanus à quibuſdam dicitur ex Græcis, quem nominare Ariſtoteles ſuperſedit.

An lunaribus radiis effici poſſit iris. Plinius emaculatur. CAP. XXVII.

IRin lunaribus radiis confici non poſſe, veterum nonnulli ſunt opinati: credo, quia dificilis ſit obſeruatio. Ariſtoteles fieri poſſe non inficiatur, ſed luna modò plena, & ea in occaſu vel ortu poſita. Et amplius, annorum ſpatio quinquaginta bis tantum. Id quod nulla ratione dici argumentantur eruditiores. Imò eodem anno bis viſam nocturnam irin, experimentis probant. Quin & in aquilone, luna in meridie conſtituta, nec vtique plena, ſed ea phaſi, quam alibi amphicyrton docuimus appellari. In tantum fallitur Plinius, qui noctu fieri pernegat: quamuis (inquit) Ariſtoteles id probat aliquando viſum. Quod tamen fatetur, non niſi triceſima luna poſſe. Irrepſit turpe mendum in Pliniana verba: quî enim ſcribi poteſt Triceſima luna? quum Ariſtoteles, ἐν τῇ πανσελήνῳ prodiderit: quod eſt, in plenilunio. Id autem quartadecima luna contingere, interpretantur eruditi & perdocet ratio ipſa. Arati quoque interpres Theon, Anaximenis recenſens opinionem ſuper affectione huiuſmodi: Et noctu (inquit) fieri aſtruit, ſed perraro, quoniam non ſemper

ſit plenilunium. Publicam verò Plinij lectionem ita demum tueri poſsis, ſi lunares dies non ab ea coeunte, iámque viſitationem faciente, ſed plena mittere in digito ordiare. Sed contrà Macrobius Naturalium primo, Nec ſol (inquit) vnquam deficit, niſi quum triceſimus lunæ dies eſt: & niſi quintodecimo curſus ſui die, neſcit luna defectum.

Rotundationis in iride ratio: item colorum. Cur Heſiodus irin dixerit πολυώνυμον ὕδωρ. *Senecæ locus reſtituitur.* CAP. XXVIII.

PVtat quidem Ariſtoteles irin, neque circulum eſſe neque ſemicirculo maiorem, ſed vel ſemicirculum, vel ſemicirculo minorem: quanquam Heſiodus maiorem intelligit. Verum rotundationis ratio duplex, tum ex ſubiecto, tum ex efficiente cauſa. Ex ſubiecto quidem, quoniam id eſt roſidus humor, qui globoſa quidem effigie eſt, ſed pyramidali. Certũ enim eſt, omnia grauia deſcendere ad angulum. Porrò ex ſole quoque luminoſus radius pyramidis exit figura, cuius ſuperior tãtum arcus in ſemiglobo rotationis commemoratæ effingitur, tum etiam quia eſt ſol nubibus altior. Eſt quidem iris τρίχρους, hoc eſt colorum trium, vt inquit Ariſtoteles: quamuis eſſe quoque quatuor poſsint. Cauſa verò ordinis colorum eſt, quia in roſido humore portio aliqua eſt fumidi vaporis, & proinde leuioris, & ſcandentis altius. Indéque ſuperior in iride color, rubens viſitur, ac dicitur vinoſus & puniceus, qui fit radio tangente ſuperficiem rotunditatis nubis. Puniceum quoque apparet lucidum & album, per atrum ſi ſpectetur. Craſſum vero aqueum reſolutum deſcendit, grauitatis natura. Proinde inferior exteriórque color viret. Aer autem humefactus ac ſpiſſus in meditullio eſt, ac imò cæruleus color ibidem albo intermixto. Aer autẽ is ſæpe vniformis eſt, & hinc tres tãtum viſuntur colores: interdum euariat ita vt quatuor appareant. Sunt qui putẽt hoſce colores à quatuor trahi elementis, vt ex igni rubẽs ſit in ſummo ex terra viridis in imo ex aëre lacteus, ex aqua cæruleus. Ex colorũ certè multiplicitate videtur Heſiodus, πολυώνυμον ὕδωρ irin dixiſſe, id eſt multi nominis aquam. Cæterùm, hac in parte potiſsimũ Senecæ locũ reſtituamus in integrũ, qui fœdè interpellatus circũfertur Naturaliũ primo, de iridis coloribus, ſic inquit, Purpura eodẽ cõchylio nõ in vnũ modũ exit, intereſt quan

quantum macerata sit, crassius medicamentu marcus aquarius traxerit, sæpius mersa sit, & excocta, an semel tincta legendum, non Arcus aquarius, sed An aquatitis: id quod sensui maximè congruit ac vetus præfert lectio.

Obseruationes uē super iride plures. Maronis locus explicatur, necnon Plauti, ac Propertij.

CAP. XXIX.

NOn omittē lum hic rusticanum præsagium & vulgo celebratum: si fuerit color rubens in albenti, significari fertilitatem: cuius ratio est, quia color is fit ex materię raritate, vbi radius solis fortius agat. Rara autem materia facilè à sole resolui potest. Quo eueniente, non insequi queunt pluuiæ iuges, quis plurimum impediri fertilitas solet. Cæterùm, hoc perpetuum non est. Porrò sunt qui Aristotelem ea ratione arcus tantum duos posse apparere, literis autument tradidisse, quòd in eadem nube ac materia eadem non queat diuisio multa fieri subtilium & crassarum partiū rorantium. Sed calor fortis & minus fortis in diuersis & distantibus partibus, diuisiones facit duas, & raro plures. Probabile tamen habet Albertus tres, & aliquando plures posse contingere. Qui etiam putat, hyeme, sole in meridie posito, irides duas posse apparere ex opposito situ, etiam si rarius id contingit. Paruas vtique, & velut incumbentes terræ in ortu vel occasu. Sed cur (id quod philosophicis imbuti sacris constanter astruunt plerique, etiam si admittit Seneca) non fit in meridie? quum tanta sit solis ad aquilonem arrectio quanta ad meridiem deiectio: qua ratione ita ibi distinguuntur climata, sicut hic: quamobrem necessariò fiet in meridie quoque iris demonstratione perspectiua. Sed colligunt eruditi, fieri quidem, verum à nobis non videri. Nam nec irin videt ferè aliquis vltra tria millia passuum: vesperi autem & meridie omni tēpore anni potest apparere iris in opposita nube. Illa porrò obseruanda: irin nūquā fieri ascendēte nube, sed ad imum vergente: illo enim modo non rorat, sed quū defluit. Oportet itē nubē à vento quiescere, alioqui planæ nō fierent partes perspicui, nec imago solis in roratione concipi posset inquieta. Euanescit primo quoq; tēpore iris, quia generatio eius est in materia iā deflua. Quippe vbi primo eleuatur vapor, diu perstat pri⁹, quā frigore extrudatur calidū surrigēs &

denſetur in nubem. Vbi verò iam nubes eſt, diu perſeuerat: nec ſtatim reſident partes, vt conuertantur in aquam. Verùm vbi id obuenerit, non diu pòſt inſequitur pluuia. Quia verò concipitur iris in portionibus aquoſæ nubis, quæ iam ad ima feruntur, tam diu apparet, donec appluat iam, quamobrem deficit mox. Hac de cauſa vel imperiti eadem hora ingruere præſagiunt pluuiam, qua ſeſe oſtentarit iris, quæ vbi euaneſcere incipit, vertitur in pallorem viſuntúrque in nubibus virgæ intermixtæ deſcendentes, quia tunc defluit roratio per guttas grandiores. Quod de pluuiæ diximus præſagio, lucem infert (opinor) Virgiliano verſiculo, Et bibit ingens arcus: Georgicon primo. Quem locum per incuriam plerique negligunt. Meminit etiã Seneca Naturalium primo: Quanquam (inquit) non eaſdem, vndecunque apparuit, minas affert, à meridie ortus magnam vim aquarũ vehet: vinci enim non poterunt vehementiſsimo ſole, tantũ eſt illis viriũ: ſi circa occaſum refulſit, rorabit, & leuiter impluet: ſi ab ortu, circáve ſurrexerit, ſerena promitit. Ex iis etiã clarius ſe aperiũt Plautini ſales ex Curculione, de anu vini vas exſiccante,

Ecce autem bibit arcus, pluet credo hercle hodie.

Item apud Elegiacum poëtam legimus,

Cæruleus pluuias cur bibit arcus aquas?

An rectè dicatur, iris caua nube concipi. An iridis colores ſint veri. CAP. XXX.

QVod autem irin ſtatuunt plerique, eſſe imaginem ſolis caua nube conceptam: id verò à nonnullis rerum naturę peritis perſpicuè refellitur, ob incõgruitatem eorum quæ contingerent, ſi ita detur. Nam & Poſsidonius eſſe nubem ſolis ſpeculum ſcribit, irin verò ſolis imaginẽ in ſpeculo confuſam. Id ſi ita eſt, debet ſe imago illa ingerere noſtris obtutibus ex profundo nubis per tantũ interſtitij, quantum ab occidente eſt ad ortum, hoc eſt, à ſole ad nubem, quæ ſpeculum dicitur ſolis. Id verò eſſe falſum, euidens comprobat experimentum, quum ſæpius viſatur iris longè ante nubis ſuperficiem, in qua apparet. Qui enim rerum naturam ſcrutantur ſolicitius experti ſunt: alterum iridis cornu viſitationem facere inter obſeruantis aciem, & montẽ haud ita ſeiunctum diſsitúmue aut propinquam arborẽ à qua longo interuallo abſint nubes, in quibus, item reſultet. Inde au-

tem ita fieri coniectant, quòd montem arborémue iisdem infici coloribus, sit obseruatum. Quod verò astruunt, veros, non esse iridis colores meras esse nugas, fatendum est, si peripateticos audire scientissimos volumus. Quum enim lux omnium sit colorum hypostasis, & substantia formalis, & constituat colores tinctis radiis in perspicuo denso: constat, vbi verissimè inesse colores, vbi eiusmodi lux tingitur in perspicuo aëris humidi, vel rorationis descendentis: eo nanque modo, iris colores concipit: & ideo veri sunt censendi, tanto naturæ artificio, vt eos (sicuti diximus) consequi nulla queat ars quum transitus internosci haud possit, qui in sequentem vertantur, nullo medio: sicuti Boethius adnotauit in Musicis item contingere. Ex quo rectè Ouidius,

Qualis ab imbre solet, percussis solibus arcus
Inficere ingenti longum curuamine cælum,
In quo diuersi niteant quum mille colores,
Transitus ipse tamen spectantia lumina fallit.

Quod verò ingerunt Pythagorici, ideo nō videri colores veros, quòd non permaneant diu, vanissimū esse aiunt. Id enim obuenire, certissimum est subiecti ratione, quod in dilapsu est constitutum. Alioqui colligemus, veriorem videri hominem vitæ diuturnioris eo qui commoritur statim productus in lucem, quod quis non videat esse absurdissimum.

An ex iride odor accedat vel terra vel arboribus. In oriente cur odoratiora consurgant. De aspalathos & rhamno. CAP. XXXI.

SEd & parte hac sciendū illud quoque, veteribus ferè creditū: terram halitum quendā præsuauē emittere ex eo loco, in quē cælestis arcus decubuerit. Id ne quis fingi à me putet, verba eminentissimi authoris ex libro Naturalis historiæ decimoseptimo subnectam: Quod si (inquit) admonendi sumus, qualis sit terræ odor ille, qui quæritur: contingit sæpe etiam quiescente ea, sub occasu solis, in quo loco cælestis arcus decubuerit capitibus suis. Et quum à siccitate continua immaduerit imbre, tunc emittit halitum illum suum diuinum ex sole conceptum, cui comparari suauitas nulla possit. Cæterū, scitu item dignissimū est, quod eminētissimus philosoph' super iis est cōmētatus: Terra (inquit) quū feruet atque inuritur, quòd ędiderit principio, bene olet.

Etenim, quæ parcè humido quendam in modũ recaluerint, odorata redduntur, humor enim calore cõcoqui poteſt. Hinc quæ ad Orientem ſpectant odoratiora exſurgunt. Irin verò efficere hoc putant, quoniam ſine aqua effici nunquam poteſt. Quum verò materies immaduerit, caloréque interiori cõcoxerit, reſpirare iam incipit, vaporémque interius conceptum emittit. Nec verò aquã nimiam acceſsiſſe oportet: eluit enim atque extinguit calorem ab igne iniectum. Quæ autem poſt arcum eueniunt, ſemper ferè mediocres ſunt. Hæc qui nõ ſuſpicantur, quũ cauſam nullam reperirent inſignem, iridi effectum contribuerunt. Quod verò alibi Plinius ſcribit: In quocunque frutice curuetur arcus cœleſtis, eandem quęcunque ſit aſpalatho, ſuauitatem odoris exiſtere: ſed in aſpalatho inenarrabilem quandam. Ex eodem ita compertum nobis Ariſtotele eſt, nec omnes arbores, nec ſemper aliquas odorem ita acquirere, palàm eſſe. Sæpe enim arcum cæleſtem conſtitiſſe, nec tamen arbores odoris ſpiraſſe quicquã, quod ſenſum mouere poſſet. Cauſa verò ad arcum per accidens referenda eſt. Præſertim ſi arcus ipſe nulla eſt natura, quæ fixa & permanẽs ſit. Sed obtutus tantum refringendi affectio & apparitio. Prouenit autem odoris affectus ille, non qualitercunque ſe materies habeat. Neque enim in viridi, neq; in arida, ſed in exuſta poſt aquam quæ arcui ſuperuenerit, certam reddi ſuauitatem odoris, paſtores referunt, præcipuè vbi aſpalathus, aut etiam rhamnus eſt, aut id genus alia, quorũ flos ſuauiter oleat. Illud de rhamno obiter adnotarim libens, ab Græcis præcipuè poëtis ἀλεξιφάρμακον dici, non modò quia reptiliũ morſus alleuet, verum quòd aduerſum phantaſmata ſit amuletum præſtantiſsimum. Quo argumento, in parentationibus ante fores appendebatur. Meminit eius vel Euphorion, ἀλεξικακὸν φύσ᾽ ῥάμνον: nec tacuit Sophrõn.

Iridis notiones aliquot. Radix marica. De melino colore, & giluo. Quid meline, melinophagos, melothra. κυανίζειν quid. Iris pro arcu, vnde dicatur. Aquarium dici de iride. De arquato morbo nonnihil.

CAP. XXXII.

VErùm vt in grammaticorum etiam diuertamus hortulos, quãdo & ibi dij ſunt: ne quis protinus obiiciat, ollas oſtentari à nobis, ſciendum eſt, Iridis nomine nonnunquam

placentæ intelligi speciem, sed & lapides cristallini generis: & aromaticam item herbam, quæ à Romanis dicatur radix marica, ab aliis etiã cõsecratrix, ab Aegyptiis verò nar. Eius etiam commeminit Plinius: sed (vt author est Dioscorides) à similitudine cælestis iridis appellatio ducta. Flores enim habet mira distinctos varietate, tum enim pallent aut albent, tum melinum præferunt colorem, quem luteũ interpretantur: quod ex Plinio euidentissimum, ac Dioscoride. Qui sorba, id est ὄα, dicit μηλίζοντα, id est colorẽ præferentia luteum. Apud Athenæum, Ephesiorum satrapes dicuntur fuisse melini & purpurei: sunt autem eo nomine tunicæ. Quãuis etiam à Melo insula pro candido accipiatur Plinio, Plutarcho, cæteris. Nec ignoro Seruium Georgicôn tertio giluum colorem melinum interpretari. Giluum verò sunt, qui ex Palladio cinericium accipiant. Virgilius,

Glaucíq; color deterrimus albis,
Et giluo.

Melinen sunt qui pannicum interpretantur, quod & elymon dicunt, vt septimo περὶ φυτῶν Theophrastus, ab elymo subiungit melinen: sicuti καὶ ἀπὸ τῶ λίγχρυ, id est à milio. Proinde sunt quibus placeat leguminis ita nuncupari genus, quod fœminino enuntiarint genere Sophocles, Herodotus historia tertia, Xenophon: sed postremus, melinos item: qui & ἀναβάσεως primo, in Cilicia fuisse campum, prodit: qui sesamum, melinum, triticum vbertim ferret, ac hordeum. Melinen pro piso accipit Valla. Melinophagos dici ex Thracibus quosdam, lectione obseruatum historica est. Melothra verò, id est μήλωθρα, colorum species sunt, concinnandæ faciei peraccommodæ. Verùm ad iridem redeo. In ea visuntur ex floribus alij purpureo nitore, alij cyaneo, hoc est Veneto: cuiusmodi Græci dicunt ἄνθη κυανίζοντα. Est & fluminis nomen Iris, vt apud Apolloniũ, ποταμὸν ἀλχίρρουν ἶριν. Quum pro arcu accipitur, trahitur à verbo εἴρειν, quod dicere interpretamur: sicuti in Cratylo comprobat Plato: quoniã in iride præsagia cõcipiantur hyemis vel serenitatis futuræ: non quia serenitatem iris faciat, sed quoniam eius causa, est item serenitatis interdũ causa. Est & pupillam ambiens circulus nomine eodem. Sed de eo affatim alibi. Inueni etiam, qui irin signare philosophiam autument. Iam huic capiti coronidem fueram impacturus, quum Arati venit in mentem prodentis, irin ge-

minam esse pluuiarum euidens prognosticum, eo versiculo,
ἢ λαιδίμη ἴξετ ἀιὰ μέγαν ὄρανόν ἶρις.
Confirmat & illius interpres Theon: Quum (inquit) multa fuerit nubium constipatio, ex priore iride altera fit circumscriptione consimili, imbrem portendens plurimum. Nec illud prætermiserim, quod est ab Hesiodi interprete adnotatum: irin dici quoque προφορικὸν λόγον, ab ἔρω, quod est dico (vti prænotauimus) videntes enim admirantésque orationem proferimus. Irin postremò à Seneca dici aquarium, adnotasse videmur, à virore qui in iride visitur. Arquatum dici morbum regium, contendunt grammatici: de quo est illud Hieronymi notissimum, ille putrefactus morbo regio cadaueri superuiuit suo. Sed comprimam stylum, ne ab erudita iridis dissertatione exorsi, turpiter atrum desinamus in piscem: & succinat aliquis, λάγωος ὠδίνει, parturit larus.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS LECTIONVM ANTIQVARVM DOCTISSIMI LOdouici Celij patrui, ad clarissimum sacrarum literarum doctorem, fratrem Sebastianum Delium Durantinum, Præfatio vigesimatertia.

Postea quàm grauissimis iudicijs studiosorum publici boni visum est, Lodouici Cælij Rhodigini patrui mei excultum Lectionum antiquarum opus imprimendum esse, censui facturum me operæ pretium, si operis, tibi Sebastiane, qui bonas literas profiteris, partem dicauero: noui te harum elucubrationum semper fuisse studiosissimum, huiusmodique opus miris semper laudibus extulisse. Iudicium tuum minimè spernandum duco. Vir etenim es & doctrina & religione præclarus. Sed quo plenius præcellens tua magnitudo studiosis omnibus innotescat, diuisio illa summis approbata ingenijs in primis nobis occurrit, Bonos studiosósq; tribus effici, natura, more, ratione. Etenim nasci primò oportet, ceu hominem, & non aliud animal. Necessaria deinde institutio, quam subsequitur ratio. Animalia nanque muta, rationis expertia plurimum naturam subsequuntur. Ast genus humanum, quod rationalis naturæ gradum habet postremum:

artibus,

artibus vivit & ratione. Proinde, quum te optima conciperet mater, ita tibi ex purissimis seminibus videtur corpus attemperatum, vt diuinioris animæ organum esset exquisitissimum, non (vt plerunque) impedimentum. Quod ita esse, statim tu natus (vt audio) abundè patefecisti. Nam ingenijs nostris quum semina sint innata virtutum, quæ si adoleuerint, ipsa nos ad vitam beatam natura perducit, non tu quidem malis moribus opinionibúsque deprauatis illucescentes huiusmodi igniculos extinxisti. Sed enim primum illud propositum est officium, vt te in naturæ statu conseruares: deinde ea teneres, quæ secundum naturam sunt, pelleréſque contraria. Siquidem eam morum dexteritatem, eam comitatem ac affabilitatem in te perspicimus, quam in viro probo desideramus. Ob id Seraphicum ordinem & patriam tuam Durantinam illustras, hostiam te ipsum producens: propriam animam, quasi quoddam Dei viuentis simulacrum ædificasti: templum quoque construxisti, quum diuinissimam mentem tuam & intellectum ita parasti, vt diuinam lucem facilè posset recipere. Ergo vndecunq; optimus, vndecunque summus à me coleris & obseruaris. Te igitur præside prodeat hic Vigesimustertius patrui mei eruditissimi viri elucubrationum labor, quem tibi dicandum duximus, ob vitæ integritatem, vt'que Camillum tuum mancipatum tibi certissimum scias. Vale, & (quod facis) nos dilige, quando & ipsi te plurimùm diligimus.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI VIGESIMVSTERTIVS.

Super Phrygij ac Pieriæ amore adnotata paucula, déque indidem nata parœmia. Cataphryges hæretici.

CAP. I.

PYthen genere perillustrem tradunt historici celeberrimi, vxorem duxisse Iapigyam, éxque eo matrimonió natam illi filiã Pieriam nomine. Erat prope iuge bellũ Myuntiis aduersus Milesios, sed non ἀκηρύκτον, id est, citra caduceatoris officium: quippe statis temporibus patiebantur Milesij illorum mulieres ad se rei diuinæ causa commeare. Qui mos est in terra Græcia diu seruatus: nam Spartani & Messenij pacati quandoque ob quædam sacra, etiam virgines mutuo mittebant: quúmque laconum virgines quinquaginta violare Messenij forent adorti, in numerosa adeò turba ad stuprum nulla consensit, sed & Locridas virgines quotannis Ilium mitti solitas legimus rei diuinæ causa. In quo mirum illud, annis mille non compertam, quæ pudicitiæ labeculam sentiret. Sed ad institutum redeo. Inter eos qui Myuntem incolerent, erat hic quẽ diximus, Pythes: eius vxor cum filia, Dianæ celebritatem vt obiret, quam vocant Neleida, Miletum perrexit. Ibi tum Phrygius ex Nelei liberis natu maior, Pieriam conspicatus, eiúsq; forma incensus, amare vehementer puellam cœpit: quíque est amantium affectus, cupiens illi gratificari, institit quærere, quídnam ei iucundissimum à se posset præstari. Prudens puella, & (quod in viris rarissimum inuenias) etiam pia, id verò sibi omnium longè gratissimum respondit fore, si daret operam, vt quàm sæpiissimè multísque

tisque comitibus Miletum conueniendi potestas fieret. Animaduertit Phrygius, nil futurum Pieriæ gratius pace. Proinde Milesiis in concionem euocatis, confestim de finiendo cum Myuntiis bello, déque ineunda cum eisdem amicitia, verba facit: placet res omnibus, componitur pax. Inde euentu tam felici, támque iucundis exorso initiis, apud vtrunque populum Pieriæ nomen celebre fuit: adeò vt mulieribus abierit in adagium res, vt in votis illatum id esset antiquissimum, Sic se amari velle, veluti Pieriam Phrygius adamasset. Cataphrygas de regionis nomine hæreticos apud Hieronymum legimus: sed ad Phrygium nihil.

Amor, cur apud Platonicos dicatur dæmon: & cur admirandus. Amoris principium quale sit.

CAP. II.

QVia verò in amorem volentes incidimus, etiam si nõ me fallit, aliubi nos esse de ea re commentatos, succurrit nunc, aliqua item ex Platonicorũ arcanis promamus in hoc album: præsertim quum sciamus, Phędrum Platonicum laudibus amorem grauioribus efferre adortũ, pronuntiasse, Magnum videri dæmona. Siquidem amatorius ordo; vt Platonicus docuit Proclus, causa conuersionis est rebus omnibus ad diuinã pulchritudinem atq; formã, sequentia omnia ad illam reuocans, eique cõnectens, connexáque cõfirmans replénsque, dum diuini luminis profluẽtes inde dotes per omnia radiát. Quippe mediũ replet vbique inter illa quæ appetunt & quæ appetuntur. Ipsum quidẽ quod est amãdum, gradum sibi vendicat primum. Amans autẽ gradum tertium ab amato. Amor denique vsurpat inter vtrũque medium, implẽs meliore deterius. Dicitur quidem & admirandus, quãdo id amat vnusquisque, cuius admiratur pulchritudinem. Ad dij quidem, siue (vt Christianè loquamur) vltramundani spiritus, & astra matutina diuinum amant decorem. Corpoream verò etiam gratiam homines, quæ fit tamen ad supereminentem ac inenarrabilem illam gradus vnus, qui & primus. Nam (vt docuit sciẽter Plotinus) si quis amatorij affectus principiũ ponat, antiquam ipsius pulchri insitam animis appetitionẽ, cognitionẽ, notionem, & quandã sine rationis actu cognationis perceptionem. Is à veritate causę (vt arbitror) nõ aberrabit. Nempe quod turpe est, id naturę est deóque cõtrarium. Natura enim spectans

pulchr

pulchrum agit:spectat autẽ determinatum:quod quidẽ in boni ordine collocatur. Indeterminatũ verò turpe est, ordinisq; cõtrarij:quin in amoribus Venereã appetentes mixtionẽ, in pulchro quodam procreare percupiũt. Penes illos verò, qui ab hoc pulchro in superni pulchri reminiscẽtiã reuocantur: pulchrum hoc, velut imago diligitur. At penes illos qui minimè recordãtur, ob affectionis ignorãtiã, nostra hęc vera crẽditur pulchritudo. Ac si tẽperati sint, inita cum hoc pulchro familiaritas vitio caret, lapsus verò intemperãtium in Veneream mixtionem est peccatum. Hinc apud eundem Platonem improbat vehemẽter Pausanias, si quis generationis auidior contemplationem deserat, aut generationem præter modũ cum fœminis, vel cõtra naturæ ordinem cum masculis prosequatur, aut formam corporis pulchritudini animi præferat.

Venus duplex quæ sit: deque amore gemino. Vraniã Venerem qui adorti colere primi sint. Malum punicam in Cypro à Venere satam primo. Mitra Venus. Quibus diis non prolibaretur vino. Nephalia sacra. Nephalia ligna. Thymum vnde.

CAP. III.

QVia verò humanis animis gemina inest vis (habemus enim & intelligẽdi & generandi potẽtiam) vires hasce duas esse in nobis Venerem duplicẽ, deprehendere Platonici sciẽtissimi, quas & amores gemini comitẽtur. Equidem vbi humana species venustius concinnata ingerit sese nobis, mẽs nostra, quam esse in nobis Venerẽ vnam statuimus, & quidẽ superiorem, eã tanquam diuini decoris imaginem, amplexatur & suspicit, pérque huius quãdoque vestigia ad illud arrepit, struitque gradũ. Generandi verò facultas, quæ altera dicitur Venus, pulchritudinis illecta radiis ac permulcta, formã illi persimilẽ gestit effingere. Quamobrẽ vtrobique amorem recognoscimus. Sed contẽplatur vnus, generare alter cupit, atque expingere, quod decẽtissimũ animaduertit. Amor vterque honestus, ac probãdus, si modò fidei non confringas tesseram, quãdo vterque diuinã cõsectatur imaginẽ. Nec me fallit, eruditos in mente diuina constituisse Venerem primam, cuius quidem mẽtis essentiam vocãt Saturnum, vitã Iouem, intelligentiã Venerem. Alterã verò in mundi anima; quæ vt

superna

superna percipit, dicatur & ipsa Saturnus: vt cælorũ motricẽ habet potentiã, Iupiter: vt inferiora generat, Venus. Natã sine matre priorẽ illam, sine materia Plotinus interpretatur. Cælum verò patrem, Deum intelligunt summatem. Secundam Venerem ex Ioue natam tradunt & Dione, quod est ex potentia, qua sphæræ perpetua rotantur vertigine. Matrem Dionem materiæ commercium intelligi volunt. Vtranque Venerem comes affectatur amor. Mentis quippe diuinæ intelligentia insito rapitur amore ad Dei pulchritudinẽ percipiendam. In mundi anima prolicit item amor ad pulchritudinem eandem in corporum serie effingendam. Hæc verò significare Plotinus agnoscitur, quum Platonis sententia duplicem esse Venerem dicit: alteram quidem cælestem, cæli stirpem asseuerans: alteram verò ex Ioue prognatam & Dione, humanorum coniugiorum ducem, hæc ipsa comminus attingentem. At illam sine matre, & ante coniugia, quoniam nuptiæ in cælo non fiant. Hęc de Venere gemina & amoribus totidem habui quæ dicerem, ex profundiore quàm vel sciat vel suspicetur pullatus circulus, proruta doctrina, ne quis superfluò conari Platonem arbitretur, dum tanto studio in amoris laudes fertur, perinde ac sit Corcyreum flagellum. Ex Pausanię verò monumentis nõ neglıgendũ illud vtique: Assyrios omniũ primos Vraniam Venerem adortos colere. Quos sint insequuti in Cypro Paphij, & ad Ascalonem Phœnices, à quibus didicerint mox Cytherij. Sed & Athenis Vraniæ Veneri fuisse surrectum tẽplum, idem comprobat Pausanias. Superiora Herodoti cõprobantur monumentis in integris codicibus libro primo, vbi adiectum & illud comperias: Scythis, qui templũ in Ascalone expilarunt, ira numinis cum posteritate omni fœmineum morbũ esse immissum; quo argumento Euares sint appellati: indicat id verbum κατάρατοι, id est, execrabiles. Scribit tamẽ author idem, quod nec in Latino reperias, Venerẽ ab Assyriis dici Mylittam, ab Arabibus Alyttam, à Persis Mitrã. Historia tertia idem prodit Herodotus, Arabas Dionysium modò & Vraniam Deos putare. Scitu verò dignũ: Athenis sacra Veneri Vraniæ celebrari consuesse nephalia, hoc est citra vinũ, sicuti Mnemosynæ, Musis, Auroræ, soli, lunæ, nymphis: quin Dionysio item ac Erechthei filiabus, vt prodidit Philochorus. Sunt verò & nephalia quoque, ligna quæ vitiginea non sunt, aut etiam ficulnea, sicuti autem

adiecit idem Philochorus, thymi lignum propriè nephalium vocatur, quo vsi primum in sacris igne factis veteres feruntur: vnde & thymo conciliatum nomen, παρὰ τῶν θυμιάτων καὶ τῶν θυῶν. Venerem omnium principem malum punicam in Cypro seuisse, traditum ab mythicis scio.

Cur amor heros dicatur, item eros: necnon amoris commendatio. De amicitia quæpiam haud exculcata: item Cratero, & Hephestione.

CAP. IIII.

VErùm vt à campi puluere & à palo (quod dicitur) ad tabernaculi vmbracula, hoc est ad leuiora multò reclinemus, scribit Plotinus: Amorem heroa dici, fortè quoniam ἀπὸ ὁράσεως, hoc est à visione, substantiam habet: quando & amor, qui affectio est, ab hoc habet instinctũ. Amorem porrò, Græci ἔρωτα vocant: quia (vt Plato inquit) ἐσρεῖ, hoc est influit, extrinsecus per oculos. Quamuis etiam in Phædro, ἀπὸ τῆς ῥώμης, id est, à robore ac vehementia, dici erota Socrates putet. In quo libro & illud inuenias, quosdã tradidisse, Amorẽ dici à mortalibus ἔρωτα, volatilem: ab immortalibus autem, πτέρωτα, id est, alatũ quendam, propter volãdi necessitatem. In Symposio Socrates asserit, se nihil præter amatoria scire. Phædrus verò maximorum bonorũ causam esse amorem, pronuntiat: nec se inuenire, quid melius accidere possit adolescẽti, quàm optimus amator: aut amatori, quàm amatus optimus. Et esse quidẽ duo, quę à pueritia per omnem vitam ducere illum debeãt: in rebus turpibus, verecundiã: honestis, studium. Hęc autem nobis neque diuitiæ, neque honores pręstare citiùs possunt ac melius, quàm amor: neque absque his duobus, aut ciuitas vnquã, aut priuatus, præclarũ aliquid & magnificum perficere poterit. Nec vllus adeò ignauus est, quẽ amor nõ inflãmet ad virtutem, diuinúmque reddat, vt viro fortissimo par euadat. Nam quod Homerus inquit, vim furorémque à Deo quibusdã heroum inspiratũ, hoc amor amantibus efficit: quin etiã pro altero mori, amantes soli eligũt: nec viri tantum, sed mulieres quoque. De amicitia verò hic illud ex Platonicis itẽ subiiciamus scholis: amicos cẽseri eos pręcipuè, qui studio cõpari ad virtutẽ contendãt, studióque mutuo ad procinctũ festinent, ac animi cultũ: hic autem virtute constat sola. Virtus verò, nõ aliud quàm sapientia est: sapiẽtia, diuinorũ cognitio creditur,

creditur, quam sanè lux nobis diuina exuberans, latius infundit. Proinde sic collige: Cultū animi, Dei ipsius esse cultū amicitiam verò, quū duorum cōsensu ad capessendū animi cultū connitatur, nil esse aliud omnino, quàm duorum animorum summā euigilatámque in Deo colendo concordiā. Vnde triū cooritur beneuolentia, quādo hominibus duobus ita affectis tertius accedit amator, Deus, qui amicitiæ indissolubilis est nodus custósq; perpetuus. Quę sanè ratio admirāda Zoroastri veterum theologorū principi, Arimaspem cōciliauit, Aesculapium Mercurio, Orpheo Musæum, Pythagoræ Aglaophemum, Platoni Dionē prius, mox & Xenocratē: qui omnes numine illustrante, opere vno, ad metā vnam tanquā eodē calle ad eundē itineris festinarūt terminum. Addamus id amplius, cælestium rerum studiosos arbitrari, mutuā inde beneuolentiam conflari: quum in genesi, luminum (id est, solis & lunæ) fuerit cōmutatio: vt si, me in vitalem prodeunte lucē, solē gestarit Aries, lunam Sagittarius: te verò, solē Sagittarius, Aries lunam. Aut quibus idē signum vel haud absimile, idémq; planeta similisue ascenderit: aut Orientis angulū benigniores cō spexerint planetæ: aut in eadem natiuitatis domo Venus, eodemque fuerit gradu constituta. Ex Platonica verò schola est, si dæmon compar accesserit vitæ ductor. Adiiciunt naturæ periti constitutionis similitudinem, educationis, eruditionis, consuetudinis, ac denique consilij. Dignum scitu, de Cratero & Hephestione amicis interioribus, ita sanxisse Alexandrum, vti illum diceret φιλοβασιλέα, hunc autem φιλαλέξανδρον.

Semiramidis sepulchrum. Auaritiæ suggillatio, cum Philippi apophthegmate. Item plura de Semiramide. Quæ sit Derceto, seu Atergatis, ité Astarte. Piscium cælestium historia. Chelidonia. Astures aues, & falcones. Quæ dicantur manica, mannos, mannophoros, manni, burdi, burdones, mantalia. Gatis regina. Hieronymi ad Pammachium locus restituitur. Agron Nini filius. CAP. V.

SEmiramidem Orientis reginam, & mulierum omnium quarum ex historia ad nos perlata notitia est longè celeberrimā: quámque cum Cyro pręcipuè admiratus Alexander

fertur,

præcipitem dedit, deformatáque in piscem est: quo nomine, piscitij abstinentia sanctissime à populis illis colebatur. Et hinc Atergatis quoque nuncupata, quoniam illarum gẽtium vocabulis, ater priuationem dicat, & gatis piscem. Nam & libro sextodecimo Strabo author est, Atergatin à Barbaris dici, quæ sit Athara, quámque Ctesias vocarit Derceto. Et Cornutus eandem cum Rhea esse putat. Lego prꝛterea, Assyrios Deo quem summum maximúmque venerátur, Adad nomen dedisse: cuius interpretatio nominis est Vnus, qui non alius ferè sit, quàm Sol. Subiungunt, eidem deam nomine Atergatim, quam esse terram opinantur. Omnem verò potestatem duobus his attribuunt. Sunt qui putẽt, Dercen Veneris filiam in mare prolapsam, à piscibus in cælum mox tralatis fuisse seruatam: quo nomine, Syros in mẽsam pisces nõ admittere, vt scribit Theon. Piscem verò Boreum hirũdinis præferre caput, propte reáque ab Chaldæis piscem nuncupari Chelidoniam. In huius autem ac notij meditullio sydus conuisitur, quod οὐραῖον vocant Δεσμὸν, id est caudarium vinculum. Extat autem apud Tarsensem Antipatrum in commentario De superstitione, fuisse qui traderẽt, Gatida Syrorum reginã opsophagon, id est gulæ mancipatam eatenus, vt per edictum denuntiaret, ne quis ἄτερ γάτιδος, id est sine gatide piscitio vesceretur. Per inscitiam verò plerosque eandem dicere Atergatin, & abstinere pisculentis. Reginam tamen Atergatin agnoscit Mnaseas inimitem, quæ piscibus abstinere iusserit reliquos, quoniam eo cibo ipsa insigniter caperetur. Hanc à Mopso Lydo in mare præcipitatam Xanthus scribit, cum Ichthye filio, & à piscibus deuoratam. Nec me fallit, Astarten quoque fuisse in Syria deam, vt Aelianus author est, ac in Apologetico Tertullianus. Sed eam esse Venerem quartam, quæ Adonidi nupserit, manifestum Marcus Tullius facit, De deorum natura tertio. Qua in re addubitasse virum in literis clarum, admiratione non caret. Sciendum tamen, Augustinum in libro Iudicum, Astarten nõ aliam putasse, quàm Iunonem. Astures autem vulgò notæ aues sunt, sic nuncupatæ Firmico Matheseos quinto, qui & falcones non reticet. Porrò inueni in Græcorum veteribus memoriis, Semiramidem postea quàm Nini vxor sit facta, sic illum despexisse, vt extentis ab eo precibus contenderit, vel diem modò vnum in regia sella sedere permitteret, diademate cultam,

obeuntémque regium munus iuridicundo fanciẽdóque, quę viderentur. Quum adnuisset Ninus, omnésque dicto audientes esse imperasset, perinde ac sibi: tum illa satellitum ingenia & promptitudinem periclitans, moderatè admodum initio vti imperio est visa: Vt verò nil omnino aduersantes est conspicata, ac strenuè quæ forent iniuncta persequentes, mox comprehendi Ninum iussit, ac in vincula coniici, atque inde interimi. Semiramidis item honesta Plutarcho mentio est. Præclara (inquit) censentur in Assyria Semiramidis facinora: magna item in Aegypto Sesostris. At Phryges, vel nunc illustria admirãdáque Manica nuncupant, ob Manin ipsorum regem vetustissimum bonitate, ac potentia perinsignẽ. Eum verò à quibusdam etiam Masdem vocari. Dicitur & mãnos, colli ornamentum: vnde mannophori nuncupantur maniacia habẽtes, id est aurea peritrachelia. Apud Galenum manotica legimus alimmata, quibus intelliguntur, quæ litu rarefaciendi vim habent: sicuti addensantia, dici pycnotica valent: nam πύκνωσις & μάνωσις, contrariæ intelliguntur affectiones. Mannos item, seu mannulos, vt est apud Martialem, equos dicunt haud ita magnos ac præmites, vulgus (vti scribit Porphyrio) burdos vocabat. Hinc restitui potest Hieronymi locus ad Pammachium, Vbi feruentes videris buricos mannos: legendum, feruentes mannos. nam burdos, veluti interpretamentum ab sciolo quopiam superadditum per imperitiam mox contextui est insertum: nec in omnibus codicibus id agnoscitur verbum. Burdones dici videntur quoque ab Iureconsulto, Digestorum tricesimo secundo, ac De legatis tertio. De Semiramide nouimus & illud, Ab ea institutum morem, vt viris dominarentur vxores in Asia. Quam consuetudinem, Alexandro res ibi gerente, seruatam etiamnum, exploratissimum est. Sunt qui ab eadem comperta primum metalla prodant. Cæterum, ipsa hæc tam celebris, támque omnium laudata calculis, libidine efferata in sæuitiem quoque dilapsa fertur, nam quum à viri obitu in concubitum sibi ex militibus deligeret, appeterétque qui in castris forma præstarent, omnes postea immaniter atque efferatè contrucidabat. Demum à filio Nino interemptam, produnt aliqui, quum eius quoque congressum appetiisset. Diodorus à fabulis suis non recedens, quum præfectis omnibus, vt filio audientes dicto forent,

in

iniunxisset, euanuisse comminiscitur, atque ex oraculo ad deos abiisse. Sunt ex Græcis, qui Nini filium in agris natum, putent Agrona nuncupatum.

Quæ sint septem orbis terræ celebrata spectacula: quámque in iis euariet historia. Capitolinus Iupiter, qui Coryphæus, Diana Coryphæa. Interim de Serapeo Alexandriæ. Pyramides cur dicantur.

CAP. VI.

SEd enim quia eiusdem fœminæ opus fuisse narratur, mirabilis obeliscus, longitudine centum & quinquaginta pedum, latitudine verò spissitudinéque quatuor & viginti, ex Armeniorum montibus lapide exciso: qui ob rei excellentiam via nobilissima Babylone excitatus, inter septem miranda connumeratur, non ineptè fecerimus: quoniam bibliotaphi nō sumus, & promos illos sordidos ac tenaces auersamur, quibus condum agere, in summa votorum est: si quę de septem illis orbis terræ celebratis miraculis, etiam si otiosis parte plurima, inertibúsque compertius sunt adnotata nobis, huic potissimū parti suppinxerimus. Ergo in eum venit ordinem, Dianæ in primis Ephesiæ templum: inde Mausolæum, hoc est Mausoli sepulchrum: colossus solis apud Rhodios: Iouis Olympici simulacrum quod Phidias fecit ex ebore: muri Babylonis, quos item excitarit regina Semiramis: pyramides in Aegypto, ipse hic (de quo diximus) obeliscus. Ceterùm, studiosi amplius commonendi, ex veteribus non omnes eadē sensisse: nā ex iis quę recensuimus, aliquo expuncto; sunt, qui Cyri regis archiuū substituāt, quod arte prodiga Memnon sit cōfabricatus illigatis auro lapidibus, sicuti Cassiodorus scribit. Inueni qui vrbis Romæ Capitoliū hisce insererent miraculis: cuius excellentiam mirè effert Ammianus Marcellinus, vbi ait, Serapeū Alexandriæ atriis & colūnis amplissimis: ac spirantibus signorū figmentis, & reliqua operum multitudine ita est exornatum, vt post Capitolium, quo se venerabilis Roma in æternum attollit, nihil orbis terrarum cernat ambitiosius. Erat tamen in Vrbe, vetus Capitoliū & nouū: & hoc quidē regione sexta, octaua illud. In Capitolio prætereà deorū omniū simulacra celebrabantur. Sed & apud Corinthios supra theatrum, Iouis erat sacellum, quod

Romana voce καπιτωλίου Διὸς dicebatur: ſed (inquit Pauſanias) nūcupari Græcè κορυφαῖος valet. Verùm & apud Eupidaurios in montis apice Dianæ viſebatur ſacellum, quam vocant Coryphæam, cuius quodam cantico meminerit Teleſilla. Adeóque euariat hiſtoria, vt in libro quo rimatur exactè Plutarchus Prudentioráne terreſtria ſint an aquatica, Ceratinon Appollinis aram ἐν τοῖς ἑπτὰ καλουμένοις θεάμασι ὑμνούμενον ſcribat, id eſt interceptā ſpectacula celebratam. Sed & penſiles Babylonis hortos in hanc cenſuram plerique admittunt. Cæterùm de pyramidibus, cur ſic dicantur, ambagioſum grāmaticis fit; quibuſdā eos laceſſentibus, qui ἀπὸ τοῦ πυρός id eſt ab igne, inflecti opinātur, quoniā abſq; authore dic credūt. Propterea Stephani veſtigia inſequuti ab tritico ὃ πυρός nūcupatur deduci malūt: quoniam eo illuc aggeſto, fames per Aegyptum irroborarit. Sciendū tamen, prioris ſententia authorē videri Ammianū Marcellinū libro ſecundo & viceſimo: Quia (inquit) figura in acutum deſinens, ab geometris ſic appellatur, quòd in morem ignis in conum ingruat.

Byſſina verba, quæ intelligantur. Quid in oratore præcipuum: déque in oratione magnificentia, & ſplendore. Aſiatica oratio. Quid epiphonema. Virgilius illuſtratur bis. Cyriologia. Altercatio ab oratione quo differat. Sine controuerſia quid ſit. Actio & oratio quo differant. Hordearius rhetor. CAP. VII.

PAryſatin Cyri & Artoxerxis matrem dicere ſolitā, accepimus: Regem qui promptè nec animo timidiore concinnaturus foret, debere byſsinis vti verbis. Id quum amplius dignum obſeruatione eſſet viſum, ſcrutabamur accuratius, quid nam altiſsimi ſenſus mulier complecti ea ſententia voluiſſet. Ac illud quidem non ineptè ex eruditorum albo videmur eruiſſe: Byſsina verba dici, quæ ſublimitatem habeant ac magnificentiam, nitorem quoque & authoritatem: quando hæc pars eſt, quæ pupillarem exprimere fragorem poteſt, ac efficere vt dicentes laus proſequatur inſolita. Etenim quid aliud fuiſſe credimus, cur populus Romanus cauſa Cornelij admirationem, non acclamatione tantum, ſed etiam plauſu confiteretur? In ea profectò (quod Fabius ait) maximus omniū orator, non fortibus modò, ſed

etiam

etiam fulgentibus armis est prœliatus. Nec id vnquam esset assequutus docendo iudicem tantum, & vtiliter demum ac Latinè perspicuéque dicendo. Optimus (inquit M. Tullius) est orator, qui dicendo animos audientium & docet, & delectat, & permouet. Docere debitum est: delectare honorarium: ac necessarium, permouere. Hi sunt, quos exhorrescunt homines, quos stupent dicentes: in quibus exclamant, quos deos inter homines (vt ita dicam) putant: qui distinctè, qui explicatè, qui abundanter, qui illuminatè & rebus & verbis dicunt: & in ipsa oratione, quasi quendam numerum versúmque conficiunt. Sed quærat fortasse quispiam, quidnam in oratione splēdidum propriè dicamus aut magnificū. Nam & libro tertio Quintilianus verborum magnificentiam non validius astruit affectandam suasorias declamantibus. Et libro quarto: Tribus (inquit) narrandi virtutibus adiiciunt quidam magnificentiam, quam μεγαλοπρέπειαν vocant. Hanc verò mox videtur Fabius intelligere supra modum se attolentem orationē. In Rhetoricis ad Alexandrum, in ratione generis demonstratiui Aristoteles ita scribit: Congruet autem laudibus, nominibus etiā multis circa vnumquodq; vti & splēdidam facere orationem atque magnificā. At Fortunatianus, Quæ sunt (inquit) verba splendida? quæ natura sua nitida sunt, quæ copulata facilius claritatem suam ostendunt: vt quadriremem, quam in salo fluctuantem reliquit. Sed hæc magnificentia (inquit) atque magnitudo non omnibus est accōmodata locis: quoniam sunt quędā partes causæ, quę verba humilia desiderant: vt latet in scalis tenebrosis Cominius. M. Tullius libro De oratore secundo, genus dicēdi in Crasso magnificū fuisse dicit atq; pręclarū. Et septimo Noctium Atticarū Gellius: Magnificū in Vlysse apud Homerum, & vber dicēdi genus admiratur: subtile in Menelao, & cohibitū mixtum in Nestore, ac moderatū. Demetrius Phalereus in libro περὶ ἑρμηνείας, agens de characteribus, magnificum tenui contrariū statuit, proptereáque illi nō permisceri: mox verò magnificū item logion dici autumat, ac tribus cōsistere, sentētia, dictione, nec non cōpositione cōmoda. Synthesis autē magnifica, calculū quoq; Aristotelis adiiciente sentētia, est pæonica. Pæonis verò species duæ: nā vnus procatarcticus nūcupatur, cuius prima syllaba extēditur, corripiūtur tres insequētes, vt ἤρξατο δὲ: alter verò catalecticus, priori antistrophus, nā pri-

mæ corripiuntur syllabæ tres, postrema productiore, vt τὰ ἀράβια. In orationis autem magnificæ colis, à procatarctico exordiendũ pæone, ac consequi catalecticus debet prorsúmq; ita distribuendũ, vt à longis ducatur initiũ, & desinentia fiat in easdẽ. Siquidem natura longis inest præcellens quiddã: & (quod scitu dignissimũ est) cõpositionis δυσφωνία, hoc est asperitas, orationi plerunq; magnitudinem concilia: vt apud Homerum totius eloquentiæ authorem eminentissimum,

αὖε δ' ὁ μέγας αἰὼν ἐφ' ἵπποις χαλκοκορυστῇ.

Sed apud Maronem quoque,

Fremet horridus ore cruento.

Epiphonema quoque, quod esse dictionem exornantem describere licet in oratione vel magnificentissimum, arbitratur idem Demetrius. Nã alia sunt, quæ enuntiationi subseruiunt: alia ornatus gratia inferuntur, vt apud poetarũ coryphæum, quem malè feriati multi non enarrant quidem pueris suis, sed inuoluunt, implicant, conuellunt: etiam si in sua se illum potestate habere, deblaterant sæpicule,

Tantæ molis erat, Romanam condere gentem.

Omninóq; videtur epiphonema tryglyphis diuitũ persimile, ac purpuræ latiori. Est enim ipsum quoq; in oratione diuitiarũ indicium. Deniq; etiã poetica quãdoq; magnificentiam in dicendo resipiunt quandã. Cæterùm, hæc nõ tam imitatio fuerit, quàm metathesis. Nã & si quid à poëta mutuetur Thucydides, proprietate quadam circumuestiens, suum videri facit. Etenim Homerus Cretæ volens magnitudinem exprimere, περίῤῥυτον vocauit. Thucydides verò honestum putat vnanimiter sentire Siculos, γῆς ὄντας μιᾶς καὶ περιῤῥύτου, id est, vnius existentes terræ ac circumfluæ. Vbi idẽ vtiq;, sed tamen diuersum dicere videtur, quoniã non tam respicere magnitudinem creditur, quàm concordiã quoq;. Magna profectò res est ac præcellens, appositè scitéque ornasse orationem, & quæ paucissimis omnino cõtingat. Reliqua huius palestræ etiam multis. Hoc illud est quod admirationem parit. Cultam verò sanámque orationẽ huiusmodi, cyriologiã vocant Græci, sine lenocinio expoliatam intelligentes. Quamobrẽ rectè Cicero quadã ad Brutum epistola: Eloquentiam (inquit) quæ admirationem nõ habet, nullã iudico. Aristoteles quoque eandẽ maximè petendã putat. Sed ornatus hic esse virilis debet: cincinnis enim offendimur & fuco: nam & vnguentis minus diu

oblectamur summa & acerrima suauitate conditis, quàm iis moderatis. Quin laudatur magis, quòd terram (vt Cicero inquit) quàm quòd crocum olere videatur. Nisi quòd in demonstratiuis flosculos omnes, velut institor quidã eloquentiæ, captabit orator. Asiaticam orationẽ putat Cicero adolescentiæ congruere magis, quàm senectuti. Esse verò genera eius duo: vnũ sententiosum & argutũ, sententiis non tam grauibus & seueris, quàm concinnis & venustis: alterũ non tam sententiis frequentatum, quàm verbis volucre atque incitatum. In oratore autẽ opimum, & tanquã adipale dicendi genus Carum, Phrygũ, Mysorum irridetur. Illud minus omittendũ: orationi perpetuæ altercationẽ opponi, quippe causa perorata, quũ iamiam in consiliũ mittendi iudices forent, actor & reus oratione breui se inuicem impetebant: quod scribit Quintilianus, & in quadã epistola Plinius, post perpetuã orationem venisse ad altercationem scribit: quin T. Liuius rem ab perpetuis orationibus in altercationem versam tradit. Comperti quãdoque sunt altercatione potentiores, quàm oratione perpetua. Altercationis exemplũ est pulcherrimũ primo Epistolarum ad Atticũ. Oratio sine cõtrouersia nuncupatur, in qua status reperiri haud queat: hinc Gellianũ illud rhetoris Iuliani, Adolescens hic sine cõtrouersia disertus est. Ad rem pertinet illud quoque: actionẽ contineri modò intra cancellos disceptantiũ, Agi quippe causa dicebatur, quũ de re cognosceret iudex. At causa iam transacta, oratio plerunque in libris conscribebatur. Proinde scimus factũ quandoque, vt in agendis causis celebrarentur multi, quorũ in conscribendis orationibus improbabatur industria. Hinc tradit Dion, quum Miloni oblata Ciceronis oratio foret, in id prorupisse, vt nunquã habitam asseueraret. Nam si (inquit) sic actitata esset causa, mullos Massiliæ non esitaret Milo. Astipulatur in Epistolis libro primo Plinius: fieri posse inquiens, vt sit actio bona, quæ non sit bona oratio. Non posse autem non bonã actionem esse, quę sit bona oratio. Est enim oratio actionis exemplar, & quasi ἀρχέτυπον. Plotium Gallum appellabat Marcus Cælius hordeariũ rhetorem, vt inflatũ irridens ac leuem sordidúmque.

Byssina vestimenta quæ sint. De phao paucula obiter: déque lineis, seu camisijs. Amorgina vestimenta. Leucophæus, leucotheus, leucothea. Thapsinus color.

CAP. VIII.

CAeterùm illuc iam reclinandũ,cur byſsina dicantur verba, de quîs latius iam diſſertaſſe videmur. Byſsina veſtimenta ex Gręcis quidam interpretantur dici ſucco herbæ infecta,quæ dicatur byſſus.Nam in Theocriti pharmaceutria, pro colore byſſum accipiunt:& βύσσινον, Sudas interpretatur βύσσῳ βεβαμμένον. Et in Euangelio,diuitem legimus byſſo ac purpura indui ſolitum. At Pollux Onomaſtici ſeptimo, lini genus accipit byſſum apud Indos.Leuitici capite vicesimo ſexto:Cortinas pręcipit Dominus de byſſo fieri retorta & hyacintho ac purpura,coccóque bis tincto,variatas opere plumario. Eſſe verò byſſum inibi teſtâtur interpretes,lini genus cãdidiſsimi.Vnde Apocalypſis decimonono : Byſsinũ enim, iuſtificationes ſanctorũ ſunt.Et Prouerbiorũ tertiodecimo:Byſſus & purpura,indumentum eius. Eſt & nomine eodem pretioſior lana,colorem præferens auri ac nitorẽ, vti viſum pleriſque. Byſſum apud Elidem modò naſci Pauſanias ſcribit,ac nullibi præterea in Græcia. Tenuitate nec eſſe Hebræa inferiorem,verũ eſſe flauã minus.Plinius decimonono:Aſueſtino (inquit) lino principatus toto orbe, proximus byſsino, mulierum maximè deliciis circa Elin in Achaia genito, quaternis denariis ſtipula eius permutata quondam , vt auri. Byſsi meminit & Philoſtratus iis ferè : Homines (inquit) qui ſecũdum Indum flumen habitant,lineis amiciuntur veſtibus , etenim linum in agris plurimũ naſcitur:calciamenta geſtant ex byblo,ſiue papyro : nobiliores,byſſo induũtur.Byſſum verò ex arbore naſci ferũt, quæ baſi quidẽ populo ſit perſimilis, foliis verò ſalici.Nam ab Indis legi ex arboribus linum, author ſcribit Arrianus, Id quũ vidiſſet Apollonius,lætatus plurimũ eſt, ἐπειδὴ ἐοίκει φαιῷ τρίβωνι, id eſt,frugi amictũ phæũ quoniam referre videbatur.Diximus alibi,phæum tradi (Galeno authore) colorẽ in nigri albíque meditullio,ineſſe verò lugubre quiddã apparet,in Demetrij & M.Antonij hiſtoria. Nam Antiochus cognomento Hierax , vbi fratrẽ quo cũ de regno certauerat,interemptũ credidit,purpura poſita , phæum ſumpſiſſe indumentũ dicitur,authore Plutarcho. Sordidos etiam panes , phæos nuncupauit Alexis. Verũ & in Nemæis , quod epitaphium certamẽ fuit,aſſediſſe iudices legimus ſtolis circumamictos phæis , atque ita de certantibus pronuntiaſſe.

Inde

Inde leucophæum dici, norunt paulò eruditiores. Apud Firmicum Matheseos secundo, Leucotheum nũcupari colorem legas sæpicule: Libra (inquit) colorem signat viridẽ & leucotheum: ni fortè mendum exemplarium est. Leucotheam vocari Ino, cecinerunt mythici, quoniam furens per Leucum agrum excurrit, qui adiacet Megaridi, & in mare pręcipitem se dedit. Sed Nereidas item Leucotheas appellauit Myrsinus. Emplastros phæas in Dioscoride, nigras interpretantur, Celso authore, Byssinæ porrò vestis commeminit Hieronymus quoque, quæ adhæreat corpori, & ea vtantur sacerdotes, vt habentes vestimentorum pulchritudinem, discurrant nudorum celeritate. Byssinas verò hasce, lineis militaribus consimiles arbitratur, quas sermone vulgato casias vocent, quibus cõuestiti milites, & ad cursum expediti, & ad prælia peruibrando iacula sint præceleres, quũ aptæ habeantur membris, & astrictæ corporibus. Erant & amorgina vestimenta byssinis ferè similia, meminit contra Timarchum Aeschines. Sed Eupolis quoque, & in Lysistrate Aristophanes, est enim lini species amorgis. Erant verò indumenta hæc πολυτελῆ, id est impensæ multæ. Quoniam verò de Phæo actum nobis, cui insit lugubre quiddam, haud ab re puto illud adiecisse: thapsinum dici funereum colorem, quia in Phocione ita scribit Plutarchus: Teniæ (inquit) quibus peruinciunt μυρτικὰς κοίτας, θάψινον αὐτὶ φοινικοῦ χρῶμα καὶ νεκρῶδες ἀολωίγκαν. Sunt qui flauum interpretentur, ab thapso, vnde inficiuntur lanæ, quin & capilli, quod esse Scythicum arbitrantur. Thapsinas tunicas, in Ptolemæi pompa ex Callixeno recensuit Athenæus.

Indi sagittarij exemplo commoneri nos, quàm sit famæ parcendum. Indorum sagittæ quantæ, quales'ue habeantur ex historia. Chele, Glyphis, Glyphon. Glyphanon. Glyphium antrum. Glyphia nympha. Crenæ.

CAP. IX.

Famæ dispendium quanti omnino faciendum sit, præsertim si auctior ea sit, inq; hominum animis diu iam irroborarit, multa (opinor) perdocent abundè: sed exemplum tamen vnum ex veteri memoria vi quadam ampliore mẽtibus affigere videtur. Fuit inter Indos sagittator eximius, de quo percrebuerat fama, sagittas ab eo tanta peritia dirigi, vti vel

per annulum transirent. Fortè vir hic ad Alexandrũ captiuus est perductus, ea tempestate qua is Imperator aduersus ea gẽtes proferebat imperium. Quúmque hominis gloriam inaudisset, optauit, se præsente ostentari artem. Renuit ille. Indignatus Alexander rapi eum iussit, ac interimi. Dum verò ad supplicium duceretur, conuersus ad milites: Ego (inquit) per multos dies artem excutiendi sagittas desieram, nec minimũ quidem in eo exercebar: proinde veritus, ne ob insuetudinem voto exciderem, recusaui quod iniunxerat Imperator. Quum Alexandro nuntiata forent ea, mitti hominem euestigio iussit, multisque etiamnũ donis affecit, animi altitudinem miratus, mori præoptantis, quàm videri opinione minor. Tela verò, quæ Indus excutiat sagittator, esse Arrianus scribit, triũ propè cubitorum, ferrique tanta vi, vt non clypeus, non thorax, non aliud quicquam summæ firmitudinis & quàm validũ obsistere obluctariue queat, si ab Indo sint emissa. Q. Curtius duorum modo cubitorum sagittas facit, ni alrerubi mendum, interpellatúmque sit exemplarium. Ex abundanti verò fuerit, in sagitta chelen, aut excisionem cui inseratur neruus, dici Glyphida. Est & eo nomine columnæ caput: sed & scalptorium instrumentum, quod glyphon item vocant: quin & glyphanon Theocritus. At Glyphion cum antro mons est, vnde sunt Glyphiæ nymphæ. Nec illud ignorãdum: glyphidas in sagittis, Latinè crenas nuncupari: quanquam & arcuum summas suas habent crenas.

Qua ratione inficerent sagittas Scythæ: déque eorundem more in sagittando. Tollitur ex Plinio obscuritas. Arabas item, ac Indorum nonnullos tingere sagittas veneno. Cur Galli sagittas belleboro collinant. Toxicum vnde. Conion. Coniazomenos. Brachmanum mos inficiendis sagittis. CAP. X.

AT qui in hac sagittarum mentione illud non erit vtique ab instituto dissitum, & (vt Græci dicunt) ἀπροσδιόνυσον, si Plinium aliquo modo illustrauerimus, in cuius intellectu nunquam nõ conciso nimis atque detruncato mirè centones farciũt plerique. Quos tamen si audias, putes Sibyllæ folium recitari: ita sibi placent, ita applaudunt, veluti planè rem ipsam acu attigerint, quod Plautus ait. Igitur morem

fuisse

fuisse Scythis peruetere scribit, sagittarum acie tingere viperina sanie & humano sanguine, irremediabili scelere. Nam morte ilicò affert, etiam leui tactu. Operæpretiū verò est, adnotasse, qua ratione Barbara illa immanitas genus id cōficeret: nam suppetit eius rei memoria ex Grecis monumētis, præcipuéque Aristotelis in Admirabiliū relatione, si tamen Aristotelis officinam resipit lucubratio ea. Obseruabāt ergo Scythæ viperas, vbi iam peperissent, sic enim captas diebus aliquot liquescere sinebant: mox vbi cōputruisse viderētur satis, in ollam sanguinem hominis vnius totum infundebāt, adobruebántque in sterquilinio, vase diligenter obturato: vbi verò & hic cōtabuerat, eximebāt, sumentésque quod supernatasset iam aquosum, saniéique viperinę promiscentes, ita letale cōficiebant venenū. Et Scythæ quidem sagittis plurimum vtebantur. Nam in Exampæo, qui est inter Boristhenem & Hypanin locus, ahenum fuisse dicatum, Herodotus scribit, sexcētarum amphorarum capax, ex aculeis modò sagittarum conflatum. Sic enim Ariantam regē Scytharū iniisse numerum, allata ab vnoquoque sagitta vna. Legimus porrò, Dario Persarum regi à Scythis caduceatorē cum id genus muneribus missum, aue, rana, mure, sagittis quinque. Quę Gobryes è septem vnus, qui magos sustulerant, ita coniectanter est interpretatus: Ni Persæ effecti vt aues in cælum subuolassent: aut veluti mures, terræ ima subiissent: aut perinde ac ranæ desiluissent in paludes, Scytharum vim nō euasuros sagittis adobrutos. Quin & Scythica narratur supellex, iugum boum, aratrum, sagittarum pharetra, quibus cum amicis vtantur, & aduersum inimicos. Adiici & quo vectantur, currus potest: sunt enim ἄοικοι, hoc est domibus nullis: qua in re vel nimium sibi placent, quòd solari quadā circumuectētur imagine. Arabas quoque solitos inficere veneno sagittas, ex thesauris Iulij Pollucis obseruatū nobis est. Sed & alicubi periclitatum in India Alexandri exercitum, prodit historia, imbutis virulenta sanie gladiis, vt ictu vel leuissimo interirent percussi: quāquam mox per quietem herba Alexandro monstrata, quę remedio præsentissimo tantæ cladi obuiā iret. Gallos adnotatum est, helleboro sagittas collinere, quòd iis in venatibus transfixis feris, multò carnes efficiantur teneriores ad epularum vsum, recisis tamen abiectisque quę vulnus ambiunt, propter hellebori cōtagium: etiā si eo aduersus Zenonis decreta stylum districturus Carneades

superna

superna corporis repurgasse narratur. Author itē Strabo est, Transalpinæ Galliæ peculiarē haberi arborem ficui persimilem, lacte cuius perniciosissimo sagittas inficiant. Quãquam & artifex, præcipua venena miscēdi olim fuisse, tradatur mũdi portio illa. Quod in Cimbrum Tullium significari Maro: id quod obseruatũ Hermolao est. Sed & libro octauo meminit Fabius: Cimber hic fuit (inquit) à quo fratrem necatum, hoc Ciceronis dicto notatum est, Germanum Cimber occidit. Obiter illud adnotaro: helleborum plerisque flatilē non admittere. Scribit Paulus Aegineta, toxicum videri nominatum, quòd eo à Barbaris inficerētur sagittæ, quas dicũt Græci τοξεύματα. Approbat id ipsum & in Alexipharmacis Nicãdri interpres, eos refellens, qui toxici appellatione τὸ κώνειον accipiunt, id est, cicutam, quando inter vtraq; interstitium sit vel maximum. Coniazomenus vocant Græci authores, qui letiferum hauserint pharmacum, quoniam mortifera sit cicuta. In Harmatis, quæ Brachmanũ ciuitas est, linebantur sagittæ venenata sudoris vi, ex serpentium quarundam carnibus solis ardore colliquatis, deprompti. Ea malo inerat potentia, vt primum obstuperet corpus, mox peracuti insequerentur dolores cũ tremore ac cõtractione. Cutis atrior mire frigescebat, reiectabatur subinde bilis quoq;: proliciebatur ex vulnere nigrũ virus, ac spumosum, cuius contactu contabescerent omnia.

Qui dicantur computatorum digitis similes. Orontis historia. Scirpum dici vitiosè, ut scrupum rectè. Digitorum gestu supputasse veteres. De Iano paucula. Ianuarius vnde.

CAP. XI.

ORontem Artoxerxis Persici regis generum legimus, quandoque indignatione quadam à socero damnatum, ac honore deiectum, quum se contemptibilem animaduerteret, ac esse ludibrio inimicis, solitum dicere: Principũ amicos videri cõsimiles arithmeticorum seu computatorum digitis. Nam sicut hi computando nũc myriada, qui numerus decem millia continet, gestu conficiũt: nunc verò monada, id est, vnitatem: pariter & qui regibus sese insinuant, modò pollēt plurimum: súntque omnibus cõspicui, fumos venditantes, à multis frequētantur, obseruantur, coluntur. Plurimorũ etiã vitam à princ

à principe deprecantur:mox verò,qui fortunæ mos eſt, deuoluti in imum deriſui ſunt omnibus : quique quàm plurimus opitulabãtur,vix iam ſe tueri queunt,audiuntúrque ſubinde voces,Nunquã,ſi quid mihi credis,amaui hũc hominẽ. Quò enim fortuna,eodem & pronus hominũ fauor proclinatur. Proinde ex hiſtoria prouerbij elicere ſchema poſſumus,vt regum familiares, νῦν μὲν τε πᾶρ λυοχμεῖσι, νῦν δὲ τὸ λάχιστον. id eſt,qui nunc omnia poſſunt de ſe promittere,nũc verò minimum,dicamus eſſe computatorum digitos. Sed enim quia mos hic,vt eſt,videri obſcurior poteſt , & planè ſcrupus quidam,etiam ſi Barbarè ſcirpum dicere nonnulli ænigma permittunt ſibi,inẽdoſis Gellij codicibus in tẽdiculam impacti. Scrupos eſſe Feſtus ſcribit, ſaxa aſperiora) amplius fuſiúſque tota res claritati admouenda eſt, nubilo difficultatis excuſſo. Eo quidem procliuius,ꝙ multis(vt dicitur)mutuas trademus operas. Nam & perobſcurè Pro magia oratione ſecũda Apuleius,Si triginta(inquit)annos pro decẽ dixiſſes,poſſes videri pro computationis geſtu erraſſe,quos circulare debueris , digitos aperuiſſe.Plinius quoque author eſt,Ianũ à Numa rege dicatum digitis ita figuratis ſtetiſſe,vt trecentorum ſexagintaquinque dierũ nota,per ſignificationem anni,tẽporis & æui ſe Deũ indicet.Super quo interim adnotatu nõ indigna ſunt, quæ à Græcis in hũc vſum deriuauimus:quippe Ianuariũ eſſe inquiunt quadriformẽ ſtatuam,propter cõuerſiones quatuor, quas τροπὰς vocant.Sed alios eum ita effingere, vt dextra clauem teneat,vt temporis principiũ & anni recluſorẽ & patulciũ atque cuſtodem,aut ſcutũ:alios vero in dextra τ,habẽtem, in ſiniſtra verò ξε,quia non alius ſit,quàm annus.Ex quo Longius,quaſi æonarium interpretari conabatur Ianuarium. Illa verò nota τ,trecentos ſignat, ξ verò ſexaginta , at ε, quinque. Obſeruãda & quę ſcribit Hieronymus,Qui triginta(inquit) digitorũ coniunctione molli,ſexaginta verò ſuperiore digito depreſſo ſignari.Porrò centeſimũ numerum de ſiniſtra transferri ad dextrã,& iidem quidem digitis , ſed nõ eadem manu quibus in læua,ſignificari.Proinde Nicarchus facete in vetulam nimio plus viuacem,quæ annis etiam ceruos trãſcenderet,ita ludit,vt iterum iam ſiniſtra computare annos ſcribat,

ἣ φασιν ἀθρήσασ' ἔλαφον πλέον, ἢ χερὶ λαιῇ
γῆρας ἀριθμεῖσθαι δεύτερον ἀρξαμένη,

In Apologetico item Florẽs Septimus,Multis(inquit) inſtrumentis

mentis cum digitorum ſupputatoriis geſticulis aſsidendum eſt. Scribunt Euangelicæ paginæ interpretes Matthæi tertiodecimo, Triginta referri ad nuptias, ſexaginta ad viduas, centum (qui numerus iam eſt in dextra) ad virginitatē. Sed enim quo planius cumulatiúſue percipi ipſa hæc per digitos computatio queat, ad verbum ſubiiciemus, quæ doctiſsimus, Chriſtianæ veritatis cultor, literis Beda mnadauit. Si commonuero prius, decenter arithmetices digitos in hoc vſu à Martiano dici vermiculatos: Digiti verò virginis (inquit) recurſantes incōpræhenſæ mobilitatis ſcaturigine vermiculati.

Quo digitorum geſtu veteres ſupputarint. Grunnij hiſtoria. Digitorum crepitus apud priores quid innueret.

CAP. XII.

QVum (inquit) vnum dicis, minimum in læua digitum inflectens in mediū palmæ artum figes, quum autem duo, ſecundū à minimo flexum ibidem impones, quum tria, tertium ſimiliter inflectes, quum dicis quatuor, itidem minimum leuabis, quum dicis quinque, ſecundū à minimo ſimiliter eriges, quum ſex, tertiū nihilominus eleuabis, medio duntaxat ſolo, qui medicus appellatur, in medium palmæ fixo, quum ſeptem dicis, minimum ſolum ſupra palmæ radicem, cæteris interim leuatis, impones, iuxta quē quum dicis octo, medium, quum nouem, impudicum è regione compones, quum decem enuntias, vnguem indicis in medio figes artu pollicis, quum viginti, ſummitatē impudici inter nodos indicis & pollicis arctè figes, quum dicis triginta, vngues indicis & pollicis blando coniuges amplexu, quum dicis quadraginta, interiora pollicis lateri vel dorſo indicis ſuperduces, ambobus duntaxat erectis, quum quinquaginta pronuntias pollicem exteriore artu inſtar Græcæ literæ gamma Γ curuatum ad palmam inclinabis, quum ſexaginta, pollicem (vt ſuprà) curuatum, indice circumflexo, diligenter à fronte præcinges, quum dicis ſeptuaginta, indicem (vt ſuprà) circumflexum, pollice in longum extenſo implebis, vngue illius duntaxat erecto trans medium artum indicis, quum octoginta, indicem (vt ſuprà) circumflexum, pollice in longum tenſo, implebis, vngue videlicet illius in medium indicis artum fixo, quum dicis nonaginta, indicis inflexi vnguem radici pollicis erecti infiges. Et hos quidem numeros læuæ geſtu ita enuntiari,

enuntiari, idem author colligit. Deinceps conuersus ad dextram, quum (inquit) centum significas, eodem vtaris modo, quo in lęua decem monstrabas ducenta in dextra, quo modo in læua viginti. Eadē ratione & cætera vsque ad noningenta. Itē mille in dextra, quo modo vnū in læua, duo millia in dextra, quo modo duo in læua. Et reliqua vsque ad nouem millia. Porrò decē millia quū dicis, lęuam in medio pectoris supinā appones, digitis tantū ad cęlum erectis, quum viginti millia dicis, eandē pectori expansam latè superpones, triginta millia quū dicis, eadem prona, sed erecta, pollicē chartilagini medij pectoris immittes, quadraginta millia quū dicis, eandem in vmbilico erectam supinabis, quinquaginta millia quum dicis, eiusdē pronæ, sed erectæ, pollicem vmbilico impones, sexaginta millia quum dicis, eadē prona femur lęuum desuper compræhendes, septuaginta millia quum dicis, eandem supinam femori superimpones, octoginta verò millia, eandem pronam femori superimpones, nonaginta itē millia, eadē lumbos compræhēdes, pollice verso ad inguina. At verò centum millia, ducēta millia, & deinceps vsque ad noningēta millia, eodem quo diximus ordine, in dextra corporis parte complebis, Decies autem centena millia quum dicimus, ambabus inuicem cōfertis manibus, digitos implicabimus. Verùm prius quàm cætera subnecto, quæ sunt huius pragmatiæ, illud de Grunnio non prætereundum, quod ad digitorum attinet gestum & est ab Hieronymo mutuandum ipsius maximè verbis: Testudineo (inquit) gradu ad loquendum incedebat Grunnius, & per interualla quædam vix pauca verba carpebat, vt eum putares singultire: mox adducto supercilio, contractisque naribus, ac fronte rugata, duobus digitulis concrepabat: hoc signo ad audiendum discipulos prouocans. Tum nugas meras fundere, ac aduersum singulos declamare: Criticum diceres esse Longinum, notare quem vellet, ac de senatu doctorum excludere. Hinc Valerius Martialis,

Dum poscor crepitu digitorum, & verna moratur,
O quoties pellex culcitra facta mea est.

Sed & alibi:

Digiti crepantis signa nouit eunuchus.

Quintiliani & M. Tullij authoritates prædictis accommodantur, & Iuuenalis quoque. In digitos mittere, quid:

quid: item in digito mori

CAP. XIII.

HAec de ratione canonica supputãdi, hac parte, vbi se maximè ingessit occasio, pertractare collibuit: tum vt vetus ratiocinij mos in ea re notior fieret, vel circumforaneis, & pullato circulo: tum verò vt enucleatius multa & doctius perciperentur, quæ maximi authores, velut aliud agentes attigere: quale est Fabij illud ex Oratoriarũ institutionum libro primo, Si author (inquit) non dico, si circa summas trepidat, sed si digitorum incerto solum aut indecoro gestu à computatione dissentit iudicatur indoctus: vt vulgatum Iuuenalis illud prætercam,

Atque suos iam dextra computat annos.

Ex hac porrò ratione illud est quod sæpe legimus, In digitos mittere: pro eo quod est, accuratè supputare. Hinc & illud in Epistolis ad Atticum ex libro quinto, Præsertim quum senatusconsultum modò factum sit, vt puto, postquàm tu es profectus in creditorum causa, vt cẽtesimę perpetuò fœnore ducerentur: hoc quid intersit, si tuos digitos noui, certè habes subductum. Verùm & illud nõ reticuisse, candidi (opinor) fuerit animi, etiã si videbor plerisque, desultorius in quadrigarum curriculum incurrere, vti est apud Marcum Tulliũ. Verumtamen quod nil obest, cõcoxisse perfacilè fuerit, aut trãsiluisse, si cui minus arrideat, quando nulla hic echinorũ asperitas. In digito mori, nil omnino ad computandi canones facere: sed de animalibus intelligendum id, quorum genitalia vel corporis partes aliæ opportunæ, digitis veneno litis contactæ mortem inferũt. Cicero pro Scauro: Libertus patronum non occidit, sed duobus digitulis gulam obliuit. Plinius: Sed antiquorum curam diligentiámque quis possit satis venerari? quũ constet, omnium venenorũ ocyssimum esse aconitum, & tactis quoq; genitalibus fœminini sexus animaliũ, eodẽ die inferre mortem. Hoc fuit venenũ, quo interemptas dormientes vxores à Calphurnio Bestia, M. Cæcilius accusator obiecit: hinc illa atrox peroratio eius, In digito eas mortuas.

Aegyptium iudicem sanctum intelligi. Iustitiæ laus. Stachane quid. Acrisia quid, & acritos. Agesilai, Philippi, Antigoni exempla. Adecastos iudex

qui

qui, & vnde. Alexandri in iudicando mos.

CAP. XIIII.

AEgyptium iudicem si quis adagionis schemate integrum intellexerit, nec constupratum, sed sanctum, nihil præmio, nihil metu à iustitiæ semita digredientem, & planè eum quem vocant Græci ἀδωρότατον, qui gratiæ nihil prorsum tribuit: éstque, vt ab excessu non temperem, iustitia ipsa iustior, & vel stathane æquior. Est autem Doribus eo vocabulo trutina, cuiusmodi haud ita multos comperias. quando hæc rara auis est: quoniam restibilis litium perniciosior feracitas arriserit pluribus, dysnomia, quam poëta Hesiodus τῆς ἄτης, id est detrimenti ac offensæ contubernalem comminiscitur, nullius non approbata calculo. Non aberrabit vtique is à vero multum. Suggerunt quippe nobis veterum monumenta, Aegyptiis regibus ex præscripto legis antiquæ moris fuisse, iudices mox futuros iureiurando adigere, Ne si rex quidem iniusti quippiam iniunxisset, à virtutis medio declinaturos, nec lineam omnino (quod dicitur) moturos. Adiicit Diodorus, in Simandij monumento parte quadam iudicum stetisse signa: eorúmque principem ita constitutum, ab eius vt collo suspensa propenderet veritas, ipse autem esset oculis paulò minus clausis, librorum cumulo circumiecto, ceu veritas modò sit inspectanda. Quæ res omnium censetur excellentissima, quando neque hesperus neque lucifer ita nitet, sicut iustus vir, vt dixit Euripides. Nam & Theognis iustitiã continere virtutes omnes comprobat. Hinc Chrysostomo interprete, ab Euangelista Iustus dicitur Ioseph, non de iustitiæ vnius ratione, sed quod absolutæ foret probitatis: eiúsque omnes implesset numeros, vndecunque mirabilis. Quo argumento & ἀδικίαν quodlibet peccatum dicunt. Sed & magnus Agesilaus, quum Asiaticos animaduerteret, Persarũ regem ex assuetudine magnũ nuncupare: Quo'nam (inquit) is maior me est, εἰ μὴ δικαιότερος καὶ σωφρονέστερος, id est, ni iustior est ac temperatior. Idem interrogatus, Fortitudóne præstaret, an iustitia. Fortitudine (inquit) nil opus fore:, si iuste ageremus omnes. Proinde etiam Plato: in omni sermone suo De republica proposito infundendum animis iustitiæ amorem aduertit, sine qua non solum respublica, sed ne exiguus quidem hominũ cœtus, nec domus parua constabit. Ire. verò ad

iudicem (inquit Aristoteles) est ire ad ipsum ius. ὁ γὰρ δικαστὴς βούλεται εἶναι οἷον ἔμψυχον δίκαιον, quod est: iudex esse debet, veluti animatum ius, hoc est sanctus, inadulabilis, inexorabilis, erectus, terrificus. Et in Legibus Cicero magistratũ esse scribit, Legem loquẽtem, legem verò mutum magistratum. Acrisiam Xenophon Rerum Græcarum septimo, vel malum appellat iudicium, vel potius vbi virtutis ac eius quod decet nulla habetur ratio, nec quod rectum internoscitur. ἀκρισία δὲ καὶ ταραχὴ ἔτι πλείων μετὰ τὴν μάχην ἐγένετο. id est, acrisia verò & turbatio etiamnum maior inorta post pugnam est. Acritos apud Demosthenem pro Ctesiphonte dicitur ἀδιάκριτος: quique quod decet, nõ dispicit, ac garrit temere: item indicta causa condemnatus, necnon indiscretus indiuisúsque. Illud vtique parte hac eximiè admirandum: non ferè quenquam esse, moribus tam efferatis, támque omnino barbaris, qui in ea re præcellere, non existimet longè pulcherrimum, & vel Biante Prienensi iudicare præstãtius. Suppetunt in hoc exempla plurima. Nobis cum delectu seruandus est modus. Machætas causam agebat apud Philippum. Intendebat is minus eis, quæ dicerentur, dormitabátque interim. Mox aduersus Machætam pronuntiauit. At ille vociferans, & rei indignitate intonans altius: Prouoco, inquit. Tum Philippus iam vigilantior, sed & commotior, & ore serio: Ad quem, obsecro te? Et Machætas, Ad te, inquit, sed vigilantem intendentémque. At is excitator etiamnum, & ad se amplius rediẽs, quum audisset iniuria affectum Machætam, non rescidit quidem iudicium, sed iniunctam ipse exsoluit mulctam. Idem, quum deprecaretur Harpalus, vt Crateta familiarem, ac gentilem suum, qui iniuriarum esset postulatus, iudicio liberaret: atque ita tamẽ illi remitteretur mulcta: Eum (inquit Philippus) rectius est, quàm nos ob ipsum, malè audire. Antigoni quoque illud memorabile: nam asserente quodam, esse regibus honesta omnia & iusta Per Iouem, inquit, sed babaris: nobis verò ea modo honesta quæ honesta, & iusta quæ iusta. Sed Græcè ita; ναὶ μὰ Δί' ἅπτω, τοῖς τῶν βαρβάρων· ἡμῖν δὲ μόνα καλὰ τὰ καλὰ, καὶ μόνα δίκαια τὰ δίκαια. Aristidem dicere solitum accepimus; quum ex eo quæreretur, τί ἐστὶ τὸ δίκαιον, quid est iustum? τὸ μὴ ἐπιθυμεῖν τῶν ἀλλοτρίων, id est aliena non appetere. Adecaston verò iudicẽ, cuius initio facta mẽtio est, ἀπὸ τοῦ δεκάζειν nuncupãt Græci, quòd donis corrũpere nobis indicat.

Vnd

Vnde apud Plutarchum in Ciceronis vita ὄχλων δεκασμοὺς dici animaduertimus in Clodij historia. Aelianus πολλὰς δωροδοκίας δεκάσας ὡς προδότην. Ab aliis adecastos vocatur ὁ μὴ δεχόμενος προϊέμενος ἢ δῶρα. Non negligendum parte hac quod in historiis Ioannes Monachus prodit, consuesse magnū Alexandrū audiendis disceptantiū controuersiis aurium alteram obstruere, ceu reo integram seruaret, ac criminum exsortem. In Romana verò historia latet prorsum, qui omniū princeps largitione grassari adortus sit: etiam si præclarè dixit quidam ὅτι πρῶτος δεκάζουσι τὸν δῆμον, ὁ πρῶτος ἑστιάσας καὶ δεκάσας, opinor, quia clam καὶ κατὰ μικρὸν id obrepsit malum Athenis iudices ab Anyto primum constupratos legimus proditionis reo, Peloponnesiaci belli exitu ferè.

Iustitiæ astruitur excellentia & difficultas. Cur iustitia bonum dicatur alienum. Et cur alicubi dicat Aristoteles, iustitiam esse quiddam exiguum.

CAP. XV.

AT qui non præclarissima tantum in numero seriéque virtutum iustitia est, sed insuper & cognitu difficillima. Nec vtiq; citra rationē in ordine postrema cēsetur. Nā quum dicatur multipliciter, & sit aliquo modò tota virtus, & quasi aggregatū quiddā ex virtutibus cūctis quę à moribus appellationē ducūt, meritò cōsentaneū videtur, ad sciētiā eius percipiēdā nosse prius virtutes alias. Hāc verò legitimā statuunt iustitiā perfectámq; (de ea quæ in actione versatur, loquor) nā cōtēplatiua lōge præcellit. Illa vtiq; virtus perfecta in primis cēsenda est, qua vtitur bonus potest, non in se modò, sed & in aliū: equidē virtus habentem perficit. Quòd si insuper virtute eiusmodi, & in alios vti queat, gradū certè perfectionis non paruæ sibi vēdicauit virtus ea. Accedit enim illi, quod summè arduum cēsetur, rectè in alios agere. Lōge siquidē sua facilius dispēsat vnusquisq;, quàm aliena. Proinde arridet plerisq; omnibus Biātis apophthegma, seu (vt Sophocli placuit) Solonis, Magistratus virū ostēdit: vel, vt Græcè dicā, ἀρχὴ ἄνδρα δείκνυσι. Nā est magistratus administratio quędā ad alium, id est ad cōmune bonū in societate ciuili. Hinc & iustitiā dici audies alienū bonum: quoniā boni ratio alterius, & humanæ ciuilisq; societatis bonū respicit, in idq; tanquā in scopū collimat. Vnde & M. Tullius in ea virtutis splēdorē esse maximū

ſcribit, ex qua & viri boni nominentur. Cuiúſque meritò Iureconſultos ſacerdotes dixeris, Iuſtitiam nanque colunt, boni & æqui notitiam profitentur, veram vtique affectantes philoſophiam: ſi modò hæc non præſtent verborum tenus, factis procul. Hinc nonnullos comperias qui iuſtitiam oleo perſimilem autument τῷ σώματι τοῖς μὲν ἐκτὸς ὠφελιμώτατον τοῖς δ' ἐντὸς βλαβερώτατον. Eſt illa quoque iuſtitiæ laus,

αὐλὰς δ' οὔτε ἕσπερος οὔτε ἑῷος οὕτω θαυμαστός.

Hanc plato nunc iuſtitiam nominat, nunc vniuerſæ virtutis nuncupatione complectitur: ſed & fidelitatis inſignem vocabulo facit. Verùm vbi ei à quo poſsidetur, vtilis eſt, beneuolentia quoque dicitur. At quum foras ſpectat, eſt'que ſpeculatrix fida alieni emolumenti, tum verò iuſtitię nanciſcitur nomen plauſibile. Præterea Seneca, Me iuſtum gratis eſſe oportet. Tota cogitatio priuatis commodis, quàm longiſsimè aduerſa ſit. Imò verò ſæpè iuſtus eſſe debebit cum infamia, dum clauum rectum teneat. Túncque ſi ſapimus, mala opinio benè parta delectet. Neceſſarium verò (inquit primo Rhetorico Ariſtoteles) virtutum eas cenſeri maximas quæ quàm plurimis ſint emolumento, ac eo quidem magis, ſi eſt virtus δυνάμις εὐεργετικὴ id eſt benefica facultas. Proinde iuſtos fortéſque præcipuis proſequuntur honoribus: quãdo in pace quidem vna in bello altera multum afferre adiumenti & ſolet ac poteſt. At enim alicubi apud Ariſtotelẽ, & quidem libro eodem, inuenias dici quandoque minutum quippiam eſſe iuſtitiam. Sed ad vulgare apophthegma id verò relationem habet, quando iactatur paſsim, Momenti eſſe non magni probum eſſe quẽpiam ni etiam eiuſmodi cenſeatur. Propterea plauſibilior Aeſchyli ſententia,

οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει.

Id eſt, non videri quidem, ſed eſſe optimus, allaborat. Ad eandem ferè ſententiam & pro Plancio Marcus Tullius, Equidem primum, vt honore dignus eſſem maximè ſemper laboraui ſecundò vt exſtimarer: tertium, mihi fuit illud quod pleriſque primum eſt honos. Ex iis illud planè conſequitur, vt ad inſtitutũ redeam nec de calcaria (quod aiunt) in carbonariam demigrem, Nimirum eſſe deterrimum, qui ad ſe ipſum & ad alios vtitur prauitate. Sed Heſiodicũ illud notiſsimum,

κακὰ κέρδεα ἶσα ἄτῃσιν.

Id

Id est, lucra mala damnis censeri ęquipollentia.

Iustitiæ legitimæ finitio. De iustitia particulari, déque eius partibus, distributiua, & commutatiua siue correctiua, Vnde dicatur dicæum, & dicastes: necnon medium, siue ἴσον. Sindicos quid. Dice, id est iustitia, cur Iouis filia. Qui dicantur chirodicæ. Epidicos quid.

CAP. XVI.

Iustitia verò hæc legitima, & vniuerso virtutis nomine insignis, sicuti nos Peripatetica instruit disciplina, sic fermè finiri consueuit. Habitus electionis compos in iis, circa quæ plurimum obuersatur vir bonus ad legum firmissimam custodiam, publici boni ergo. Verùm haud omnino ignorandum, præter iustitiam hanc vniuersalem, esse & peculiarem quandam, quæ virtutis censeatur pars, quam dicit Philosophus, κατὰ μέρος δικαιοσύνην. Sicuti est iniustitia aliqua, vt totius vitiositatis pars (vt interim hoc cum Cicerone vtamur vocabulo) versatur autem hæc, in plus appetendi libidine. Porrò iustitia quidem vniuersa & hæc, quæ particularis dicitur, sunt vtique ad alium, sed non eodem modo. Est enim legitima ad alium, id est ad rempublicam: particularis verò ad alium, id est ad hunc vel illum particularem hominem. Eius verò definitio talis erit, Iustitia particularis, quum sit etiam virtus ad alium, est habitus cum electione in præfinitis rebus: cuius sunt modi, honores, pecuniæ, id genus alia externa bona, tribuens cuique quod suum est. Iniustitia verò tota, quum sit vitium ad alium, est electionis habitus trãsgrediendi leges detrimenti communis, & sui commodi gratia. Iniustitia verò particularis, est electionis habitus circa præscriptam materiã, sumens quod suũ nõ est. Cæterùm, iustitiæ particularis & iusti illius, quod secundũ eam est, vna traditur species, quæ distributiua nũcupatur, agitq; in honoris distributione vel pecuniarum, & eiusmodi quæ inter eos diuidi possint, qui in ciuili versantur societate, altera species cõmutatiua nũcupata, siue correctiua morũ & commerciorũ, à philosopho διορθωτικὴ vocatur. Verùm & hæc bifariam distribuitur, τῶν γὰρ συναλλαγμάτων τὰ μὲν ἑκούσια, τὰ δὲ ἀκούσια. Id est, com

merciorum alia ſunt voluntaria, alia inuoluntaria. Voluntaria, velut emptio, venditio, mutuum, fideiuſsio, cõmodatum, depoſitum, locatio, & huiuſmodi. Nuncupantur verò voluntaria, quia principium eorum voluntarium eſt. Inuoluntariorum autẽ alia clandeſtina ſunt, hoc eſt λαθραῖα, vt furtum, inceſtus, veneficium, dolus, fraus, doloſa necatio, falſum teſtimonium: alia violenta, vt verberatio, nexus, mors, rapina, orbatio, conuitium, contumelia. Iuſtum diſtributiuũ, eſt medium aliqua rationis ſimilitudine: habet enim perſonarum rationem. Iuſtum verò correctiuum, in arithmetica conſiſtit proportione: quoniam perſonas non perpendit, ſed ipſam modò rei inæqualitatem, qua res rem excedit, ac ad æqualitatem nititur reuocare. Nil enim refert, bonus'ne malum expilarit, an contrà. Sed damni interſtitium ſpectat modò lex, ac vt æquis vtitur: iniuſtúmque, quod & iniquum, æquare conatur. Nam inter hæc medium eſt æquum, quod iuſtũ dicimus: medium, inquam, inter damnum & lucrum. Proinde vbi controuerſa res eſt, ad iudicem itur, id eſt ad animatũ ius (vt ſignificatum prius eſt) ac ad medium. Ex quo & μεσιδίκους vocant nonnulli, id eſt mediatorem, vt ſic interpretemur, veluti iuſtum aſſequuturi, ſi medium aſſequantur. Nam ſyndicon appellat Pindarus ſynodum, id eſt συνῳδὸν, conſonum, nec diuerſum: aut ὁμότροπον, id eſt eiuſdem moris, vti ferè placuit Apollonio, quippe id item ſignat δίκη: ſicut ex eo dilucet Homerico,

αὕτη τοι δίκη ἐστὶ θεῶν, οἳ ὄλυμπον ἔχουσι.

Quin & medium ipſum ex intimi forma dici creditur, παρὰ τὸ τὰ μέρη ἴσα ἔχειν, quod eius partes æquales ſint. Vnde & meſites nuncupetur ὁμοιάζων, qui mediator eſt. Iuſtum quoque ipſum propterea δίκαιον vocatur, quia δίχα ἐστὶν, id eſt duatim (vt ſic dicã) & diuiſim fiat: tanquã dicamus δίχαιον, hoc eſt bifariã diuiſum, vel diuidens. Eadem ratione & iudex ipſe dicaſtes, quaſi dichaſtes, à diuiſione nuncupatur: veluti totum aliquod diuidat in partes æquales. Grammatici quoque, δίκαιον verbi vim aliquo modo intuiti, ex notatione ſeu etymologia, quam in Topicis Cicero veriloquiũ poſſe trãsferri putat (nã id ipſum Græci vocabuli interpretamentũ innuit planè, meminit & primo Oratoriarũ inſtitutionũ Fabius) arbitrãtur dici παρὰ τὸ δύο ἔχειν, quoniã dice, hoc eſt iuſtitia, partes ſecernat duas: quã vt obiter, & (quod Græci dicũt) παρὰ μέλος aliquid inſeramus, Virginẽ credi, ſcribit Proclus: quoniã dicaſticum

genus

genus esse deceat καθαρὸν, id est integrum purúmque, cuius sit virginitas symbolum. Dici porrò & Iouis filiam, quia nomotheres sit νομικός, veluti princeps imperatórque vniuersorum. Hesiodus,

ἡ δέ τε παρθένος ἐστὶ Δίκη, Διὸς ἐκγεγαυῖα

id est, Virgo iustitia est, prognata Ioue. Sed & illud subnotasse nil obfuerit, quando in Hesiodum incidimus, qui chirodicas eleganter eos nuncupat, eodem Proclo interprete, qui τῇ δυνάμει τὸ δίκαιον, τῇ διὰ τῶν χειρῶν ὁρίζουσι, id est manuum vi iustum finiunt metiuntúrque, violentia adhibita. Carmen Hesiodi de ferreæ ætatis hominibus subieci:

χειροδίκαι, ἕτερος δ' ἑτέρου πόλιν ἐξαλαπάξει.

Epidicon vocant Græci, quod etiamnum sub iudice versatur: hinc eleganter νίκην ἐπίδικον dicimus, quæ incerta sit ac dubia καὶ ἀμφήριστος. Sic & puella nuncupatur ἐπίδικος, vbi ambigi contingit, cui nubat potissimum.

Repassum Pythagoricum destruitur. Gratiarum in vrbibus templa quam habeant rationem. De nummi vsu, & nota. Permutandi consuetudo apud veteres. Episemum argẽtum, vel asemum. Apephphton aurum. CAP. XVII.

Videtur autem quibusdã τὸ ἀντιπεπονθὸς, hoc est repassum, siue cõtra passionem, vel (vt Latinius loquar) talionem esse simpliciter, vt iustum: sicuti astruũt Pythagorici: volúntque & τὸ ῥαδαμάνθυος δίκαιον, id est, Rhadamanthios iustum innuere hoc ipsum. Si patitur quæ fecit, ac eodem (quod dicitur) poculo bibit, Thermerij quadam supplicij imagine, iustum est iudicium. At dissona hæc variè comperiuntur, quod Philosophus cõprobat. Nam si in magistratu constitutus plagam intulerit, referire haudquaquam liceat. Quòd si magistratum quis pugno oblęserit, non vicissim percuti modò debet, sed insuper & supplicio affici. Porrò quod in commutando secundum similitudinem rationis, & non iuxta æqualitatem continet, seruátque, ciuitatem, est iustum correctiuum commerciorum. Idipsum & talio meditatur, quippe quæ iustum sit, emendationis compos. At iustum simpliciter non vtique, veluti assertio monstrat Pythagorica, nec secundum æqualitatem, vt oculum pro oculo, & manum pro ma-

nu,ſed eo modo quo preſtruximus. Siquidem ſeruatur ciuitas,quum retribuitur rependitúrque ex rationis ſimilitudine: vt ſi quis quem malo affecerit, idem ex rationis libra à lege referat. Quòd ſi bonum,itidem bonum,& gratiam. Proinde moris fuiſſe antiqui nouimus,vt in vrbibus, Gratiarum ſubſtruerentur templa.In iuſtitia denique commutatiua ſemper quidem rei æqualitatem ad rem adeſſe oportet, verùm actionis paſsioníſue haudquaquã: quod inferre talio videtur Pythagorica. In permutationibus verò, preſtò eſt communis menſura,ex hominum nata inſtitutis,non naturæ vi.Hæc autem nummus eſt,qui rebus menſurã infert,ac æſtimationem. Eſtq; medius quodammodo, πάντα γὰρ μετρεῖ, id eſt, cuncta metitur: ac rerum pretia inæqualium, ea menſura ad æqualitatem reuocantur.Quia verò ex lege eſt, non natura,proinde nummi prorepſit appellatio à nomo, id eſt lege.Eſtq; (vt Ariſtoteles inquit) οἷον ἐγγυητὴς, tanquam fideiuſſor.Ante cuius inuentionem,rerum fiebat permutatio, & res metiebatur indigentia. Id verò à Troianis temporibus factitatum, Homero credi conuenit: quanquam & ipſe miratus aurum,æſtimationes rerum ita fecit, vt centum boum arma aurea permutaſſe Glaucum ſcribat: cum Diomedis armis, nouem boum. Ex ea porrò conſuetudine, mulcta legum antiquarum pecore conſtabat, etiam Romæ, Luſitanos præterea quoſdam eo eſſe vſos more, Strabo author eſt: atque item Albanos. Scribunt ex Græcis nonnulli, quadrupedibus maximè permutationẽ conſtitiſſe:qua item ſit effectum ratione, vt mox inuento nummo, pecudis imprimeretur nota, ſed bouis maximè. Hinc apud Thucydidem, argentum ἐπίσημον legimus hiſtoria ſecunda, quod ſignatum indicat. Sicut econtrario dicitur eidem, ἄσημον, quod rude eſt, ἄπεφθον verò aurum apud eundem,excoctum eſt.Refert Politicorũ primo Ariſtoteles,commutationem initio cœpiſſe,ex eo quod eſt ſecundũ naturam: quòd alij plura quàm neceſſe ſit, pauciora haberent alij.Quo ad verò ipſis ſufficeret, neceſſarium erat, permutationis inire rationem. Sicut, inquit, adhuc faciunt Barbarorum nationes multæ alia pro aliis dantes, recipientéſque. Eſt autem hoc genus indigentiæ,ſupplementum ex naturæ præſcripto, ad patrimonium auctius faciendum nihil admodum ſpectans.

De

De iustitia interna, & iniustitia. An sibi quis iniuriam facit: ac, sit'ne ad seipsum iniustitia. Plato Aristotelésque pugnare videntur. Homicidium sui an admittatur legibus. CAP. XXVIII.

Quum verò inter potentias animę, alteri proprium sit ius imperare præsidereque inferiori potentiæ, quæ illi, si rectè agas, & secundum hominem viuas, deseruit: putabat Plato, vbi ista contingant, vt veluti in arce constituta ratio titillantem retundat appetitũ, ne fiat animal hoc Typhone multiplicius, iustitiam oriri: quoniam vis vtraque habeat, quod suum ipsius est. Contraria verò si fiant, vt sæpe, & appetitus deiectam excussam'que gradu rationem imperitantem obsternat obculcet'que: iniustitiam tum verò nasci, arbitrabatur, & inæqualitatem potentiæ ad potentiam, quum sit illa concordia quædam consonãtia'que concentuum omnium suauissima, potentiæ ad potentiam, & perfectionis ad perfectionem. Proinde vir sapiẽtissimus sic colligebat, Non modò fieri posse, vt sibi quis iniuriam faceret: sed nullas quinimò iniurias, nisi à seipso fieri. Quod ipsum dialogo proprio comprobasse Chrysostomus agnoscitur, neminem astruendo, nisi à seipso lædi. Etenim magnis stãdum mihi nominibus est, vt sic fidem meam liberem, dum sumo aliena. Platonis verò illud frequẽs est, Nemo iniuriam patitur, Omnes iniuriam agunt. Nam si fiat iniusti quippiam ab aliquo: tunc is cui infertur, non patitur iniuriam, sed ille inferens sibi ipsi asciscit iniuriã. Si quis enim fortunis exuitur, nõ patitur iniuriam ille quidem: quid enim erat, quod suum diceret? In animalibus vtique bonis sentiri iniuria potest, sed hæc nisi à seipso fieri nequit. Quod si est, nemo prorsus iniuriam ab alio patitur. Facere tamen possunt omnes, seipsos oblædendo. Nec aliam Plato iniuriam intellexit, quàm qua rationi aufertur, quod suum erat: id est imperium, quod appetitui contribuitur: cuius alioqui fuerat obsequi, vt factus aliquo modo rationis particeps, suam cõsequatur perfectionem. Quisquis verò turpia persequitur, animæ candorem obnubilando, is nimirum sibi ipsi, Platonica ratione, iniuriam insigniter infert. Cæterùm Aristoteles multis astruere conatus est, Neminem sibi iniuriam facere. In quibus Platonis videtur placita refellere. Sed ipse de ciuili differit iustitia, quæ planè ad alterum est virtus. Sed inter-

nam iustitiam profundius quàm videatur nonnullis intelligebat Plato, quæ causa externæ item est. Quod fortè nec inficiabitur Aristoteles, quoniam ab eo proditum scimus, Amicitiam sui ad seipsum, videri esse causam amicitiæ, quæ est ad alterum. Quamobrem Platonicam sententiam plausibiliter vt præclaram & planè diuinam, excipiendam omnibus censeo. Dignum verò quod parte hac nō transiliamus, ab Dione proditum: Euphratem philosophum sponte de vita excessisse, quòd veniā esset impartitus Adrianus, vt id citra ignominiam liceret, ac infamiā, quia esset annis fessus & morbo diuexaretur, quibus maliscicutæ haustu est occursum. At Martianus Digestis De bonis eorum qui sibi manū consciuerunt, Qui sibi manum (inquit) inferre voluit, nec perfecit, puniendus est: nisi tædio vitæ, vel doloris impatientia id agere est coactus: qui sibi non pepercit, multò minus aliis parceret.

Quibus iusti cognomen sit adoptatum. Imbi Aristidis historia. Apello Dicaus. Terra iusta. Agyrtica quæ sint, & quid ad Agyrticas tabellas recideri. Propertius explicatur. De Eleis & Pedaliis Indis. Laudum iustitiæ epilogus. Silentium in iudicio quid. Plauti locus explicatur ex Amphitryone. Iustum à lege, quò secernatur interstitio. Quintiliani ex libro tertio illustratur obscuritas. CAP. XIX.

AB hac verò præcelsa animi virtute, vt Iudææ gentis pontificem Oniæ filium Simonem prætereā, cui diuini cultus solicitior cura & in ciues paratior clementia, iusti cognomentum asciuit, Atheniēsem legimus Aristide passim δίκαιον solitum dici. Ceu planè cunctos eo insigni antecelleret, quando & solitudine plurimum oblectaretur societatéque, quantum posset, declinaret: quod diceret, amicorum potentiam persæpe ad iniuriam hortari. Id verò cognomentum à nullo regum vel tyrānorum quandoque vsurpatum adoptatúmque nouimus. Sed vrbium dici expugnatores, fulmina, aquilas, accipitres, id genus alia plura ingenti applausu concupisse, legimus. Memorabile verò quod ei viro vsu venisse, compertum nobis est. Quum illum Athenienses apud quos puniebatur virtus, testularum exilio, quod ostracismum vocant, mulctare destinassent, adiit eum homo quidam

ἀγράμ-

ἀγράμματος καὶ ἄγροικος, hoc est illiteratus & agrestis, qui testulam teneret, iubebátque Aristidis nomen inscribi. Rogauit is, ecquid Aristidem nosset? negauit ille, addiditq́; , nil sibi aliud in eo viro, quàm iusti cognomen esse molestum. Tacitus Aristides scripsit quod rogabatur & hominem dimisit. Hic est Aristides, cui tantum tribuit Plato, vt præ cæteris, qui clarissimi Athenis floruere, solum eum existimatione ac laude, prætéreaque admiratione dignum, censuerit. Dignum verò relatu, huius viri posteros paupertas nimia ad ἀγυρτικὰς καταβαλεῖν πίνακας, id est, ad circulatorias deiecit tabellas. Nam agyrtica ξυλῆα interpretantur ψόφματα. Et Agyrtes impostor est. Sed & cubicus iactus, ac vates. Verùm à diuerticulo redeundum in semitam. Apollo quoque Dicæus est quãdoque dictus, id est, Iustus: quoniam quum Thebæ ab Alexandro caperentur, aurum à fugiente sinu eius conditum, cælatum diu, ac seruatum sit, sicuti meminit Plinius. Sed & Menander comicus poëta δίκαιαν γῆν, id est, iustam terrã denominat, quæ tantundem reddit, quantum accepit, sed & eo amplius. Ad quam doctrinam respexisse Propertium arbitror,

Quarum nulla tua fuerit mihi Cynthia forma
Gratior, & tellus hoc ita iusta sinat.

Sed & equam pharsaliam Iustæ cognomento insignem legimus, quòd admissario similem fœtum æderet. Naturę siquidem ratione aliæ sibi, aliæ marito similes generant. Eleos verò, vt parum iustitiæ affectatores incessuit Lacedæmoniorum rex Agis. Nam quum plerique laudibus eos extollerẽt, quod Olympicos ludos ampliter concelebrarent: Quid (inquit) mirum faciunt, si annorum quatuor curriculo, die vno iustitia vtuntur? Quúmque illi pergerent laudando etiamnum, τί inquit θαυμαστὸν, εἰ πράγματι καλῷ καλῶς χρῶνται δικαιοσύνῃ, quid mirandum, si pulchra re iustitia vtantur pulchre? At ex Indis, qui Pedalij vocantur, nil ferè in sacrificiis aliud à diis immortalibus exposcebant, quàm iustitiam, arbitrati omnium planè compotes se futuros, si eam modò vnã forent cõsequuti. Quę si animo inseritur, sapiẽtiæ nomen vendicat: si in corporibus sese promat, prosperior dicitur valetudo: si è domibus caput proferat, concordiã vocant: si in ciuitate celebretur, pacis tranquillo excolitur nomine: si eniteścat in mundo, prouidentia nũcupatur. Adiiciamus illa denique, silentium in causis iudiciisque intelligi, quum nulla prorsum promit se

coniect

coniectura veritatis dispiciendæ, vnde ferri possit sententia. Id quod indicat Plautinum illud ex Amphitryone,

Iacent rationes, silet iudicium, quid dicam nescio.

Allusum autem videri potest ad ampliationis morem, quum in tẽpus aliud diffinitur iudicium: super qua re plura Pædianus. Cæterùm de re perillustri nimis longum loquimur, ad alia igitur demigrandum. Sed parte hac Quintiliani prius obscuritatem tollamus pro virili: sic enim libro tertio scribit in ratione statuum, at quoniã quod iure dicimur fecisse, non hunc solum intellectum habet, vt lege: sed illũ quoq;, vt iustè fecisse videamur. Et quæ sequuntur, Aperitur difficultas ex Aristotele in Rethoricis ad Alexandrum, vbi à lege sic distinguitur iustum, δίκαιόν ἐστι τῶν ἁπάντων, ἢ τὸ τῶν πλείστων ἔθος ἄγραφον, διορίζον τὰ καλὰ, καὶ τὰ αἰσχρὰ, τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ γονέας τιμᾶν καὶ φίλους εὖ ποιεῖν, εὐεργέταις χάριν ἀποδιδόναι. Id est, iustum omnium sancitur, aut plurium mos, non scriptus, honesta præscribens & turpia. Id verò eiusmodi est, parentes prosequi honore, de amicis bene mereri, beneficis non ingratum se præstare. Legem verò si idem finit, νόμος ἐστὶν ὁμολόγημα πόλεως κοινὸν διὰ γραμμάτων προστάττον, πῶς χρὴ πράττειν ἕκαστα, quod est, lex dicitur ciuitatis consensus publicus, scripto compræhensus, quídque agendum sit, statuens.

Iram in puniendo præcipuè reprimendam. Cotys Thracum regis exemplum, necnon Augusti. Drusi iracundia. Iræ fœda sugillatio. Microlypus qui sit, & crypsicholus. Crypsinus.

CAP. XX.

IRam semper quidẽ, sed in puniendo præsertim esse cauendã permittendúmque, exsæuiat impetus & deflagret ardor, à maximis pronuntiatũ authoribus est. Neq; enim ira concitatus ad sumendũ supplicium pergens, mediũ seruare poterit, quod in nimij paruíque est meditullio constitutũ. Et à Peripateticis est summopere cõprobatum. Illud verò egregiũ prorsus, si qui reipublicę gubernacula moderãtur, legum se maximè similes esse velint. Hæ nãque ad puniendũ non iracundia, sed ęquitate dicũtur. Id quum naturę profluentioris benignitate quadã (nam doctrina id obtigisse, ne suspicãdũ quidẽ est) optimè teneret Cotys, Thracũ (opinor) rex, quòd esset natura

prærap

præcipueq; imperiosus & immitis in seruorum delictis: quũ pretiosiora essent ab hospite dono ei oblata figlina, cęlato opere, tornatilique ratione cõspicua, sed tamen prætenuia, fractionisque iniuriæ peropportuna: offerẽti quidẽ gratum se prębuit, ampliter illũ muneribus afficiendo. Cęterùm, mox vasa cõtriuit omnia, facti protinus ex fide ratione reddita. Quod vereretur, ne per incuriã ministros peccantes ea in re sæuius amariúsque verberibus cõcideret. Propterea exemplo nobili adagionis cõminisci figuram possumus, vt Cotys figlina identidem pręferuidis intendamus insusurremúsque, quos velimus cõmonitos, prorumpentẽ indignationis ardorem ex nimio irarũ æstu reprimendũ prudẽtię quodam (vt interim sic dicã) sufflamine, vel cum dispendio. Causisq; præcipuè, ac veluti fomitibus occursandum, quibus tacite stomachari cõtingit, ac labris dentes impingere. Quod ipsum insinuauit egregiè Augusti ingenium perspicax, quum apud Vedium Pollionẽ cœnaret. Cuius seruorum vnus vbi fortè crystallinum allisisset, ad vltimũ rapi suppliciũ Vedius perturbatior iusserat. Verùm, quod supplicium? Bone Deus, murenis iamiam erat obiiciendus, quas in piscina depascebat capacissima. Nec luxuria fuit ista, sæuitia erat. Euasit ad Cæsaris pedes dilapsus puer, non quidem mortẽ deprecaturus, sed mortis genus, hoc est, ne esca fieret. Miratus crudelitatis inusitatam speciem Cæsar, dimitti euestigio puerum, imperauit. Et vasa eius operis conteri vniuersa, in primis verò piscinã compleri oblimaríque. Huiusmodi autẽ animum obiter, minutulis sufferuefactum rebus microlypum Græci vocant, qui fręnum mordeat nũquam, & in fermẽto semper ferè sit, nec norit deferuescere. Qui verò iram dissimulat crypsicholus dicitur: sicut qui mentem cælat dolose crypsinus. Quid porrò tumore feruido turpius? quídue minus ex rationalis naturę dignitate valeat vel dici vel excogitari? Sed vt agamus liberius paulò, quid insaniæ similius? Drusum Tiberij filiũ adeò vincebat ira, vti scribit Dion, vt vel insigni equiti plagas impingeret: quo argumento Castor (inquit) est cognominatus. Irã quidem dixit Ennius, insaniæ initium. Quidã è sapientibus, breuem insaniã. Quippe Cato etiã senior, iratum ab insano non alio distare astruebat, quàm tẽpore. Color, vox, oculi, spiritus, impotẽtia dictorũ atq; factorum quã habẽt sanitatis partem? An

An non id Plutarchi nouimus ex Sympoſiacis, Canes vehementiore aduerſum feras cõcepta ira, quãdoque occæcari? Vt ſcias (inquit Seneca) nõ eſſe ſanos, quos ira poſsi let, ipſum intuere habitũ: flagrant, emicántque oculi, multus ore toto rubor eſt, labia quatiuntur, dentes cõprimuntur, ſurgũt capilli, ſtridet ſpiritus, gemitus, mugitúſque, vt parũ explanatis vocibus, ſermo preruptus, & complosæ ſæpius manus, & pedibus pulſata humus, fœda viſu & horrenda facies deprauantium ſe atque intumeſcẽtium. Nam & Hippocrates morbos videri grauiſsimos ſcribit, in quibus ſibi longè diſsimilis ægrotãtis facies euadat. Quid turpitudo illa, quàm non digna homine, quem vt animalium principem ſuſpicimus veneramúrque? Quod dum contemni nos arbitramur, in omnes iræ faces intendimus, nec homines modò, ſed & bruta. Sicuti is de quo Plutarchus ſcribit in libro περὶ ἀοργησίας. Qui cum percuſſurus, à quo agebatur aſinus, quũ is ſubinde inclamaſſet, ἀθηναῖός εἰμι, Athenienſis ſum, efferueſcente amplius ira, fuſtibus aſellum adortus, idẽtidem cum bile & minis (vt Plautus inquit) acidinis, vociferabatur, οὐ μὴν ἐκεῖ ἀθηναῖος, tu quidẽ Athenienſis nõ es. Quid illud ex medicorum ſcholis? quum ſit ira feruor quidam caloris in corde cõſiſtentis, an non ob immoderatiorem quãdoque motum per corpus effunditur totum, & febrem inducit: ſicuti heriſipelata, & herpetes, ac carbunculi, & inflammationes, & phygethla. Quippe hæc ipſa totum concalefacientia corpus febrem accẽdunt. Porrò inquit Maximus Tyrius, vt qui diuitias quærant, ac ſe mari committunt, maximo interdum fœnore pecuniam ſibi quærunt, ſic qui iræ laxius indulgent, maximis ſe calamitatum innectunt, adobruúntque vſuris, proinde Ariſtophanem æquo animo Socrates tulit. In Melitum & Anitum odium nõ exeruit, verum ſubinde inſonabat, Socratẽ Anitus & Melitus tollere è medio poſſunt, lædere haud poſſunt. Idem Athenienſes irridebat, vti puerulos, ſuffragia ineuntes, dum ſatagunt mortalem hominem perdere. Quòd ſi te iniuriis impetãt improbi, aſſultantes identidem, ad Homericam redi Achillis vocem, Ab Iouis meditor iuſtitia honorari.

Quæ pro ira dicantur apud Plutarchũ à Gryllo in Brutum deformato. Quæ rurſum aduerſum ea excogitari rectè valeãt. Iræ medicamen optimum eſſe moram.

ram, Perturbationum victorem posse Deum dici.

CAP. XXI.

IRam tamen qui laudibus efferre conentur nec desunt (de philosophis loquor) in quorum quandoque scholis iactatum scimus, quod est à Plutarcho item adnotatum fortitudinis, οἷον βαφὴν τὴν θυμὸν ἅμα καὶ στόμωμα, id est, irā furorémque esse velut tincturā ac solidationem. Propterea feras in certaminibus incredibile robur promere, quòd hanc adhibeant meraciorem synceriorémque, nobis rationis frænum, velut vino aquā promiscentibus, ac proinde in discriminibus plerunque stupere. Audias & illud, esse iram τῆς ψυχῆς σύμφυτον ὅπλον, id est, animæ genuinum scutum. Et hæc quidem apud Plutarchum à Circe in brutum Gryllus deformatus. At enim M. Tullius inquit, non desiderat fortitudo aduocatam iracundiam, satis est instructa, parata, armatáque per sese. Nam isto quidē modo licet dicere, vtilem vinolentiam ad fortitudinem, vtilem etiam dementiam, quod & insani & ebrij multa faciunt vehementius. Illa quidem ex rhetorum sunt pompa, qui indignationum impetus nunc animorum appellāt ardores, nunc virtutum cotes. An non absurdum planè & à verò dissentaneum, non posse fortem virum, nisi stomachabundum virtutis suæ opera promere? Gladiatoriū forsan hoc fuerit. Atqui literarum & omnis antiquitatis parens Homerus non quidem gladiatoriè, sed multa alacritate bellicis sese discriminibus offerentem Aiacem inducit. Non arbitrari fortitudinem debemus, quæ rationis pomœrio circumscribi se non patiatur. Nisi fortè putes, quæ vehemēter, acriter, animosè fiant, iracundè fieri. Nos tamen iratos plerunque exisse de potestate pronunciamus. Id si interpretari libeat, nónne de consilio dices, de ratione item ac mente? An non suademus iratis, colligant se? Id verò an censemus aliud, quàm palantes dilapsásque animi vires reuocare ad signa? Hinc scitum illud Charilai Lacedæmoniorum regis, cui quum se ingereret audacius insolentiúsque ex seruis vnus, quos Helotas vocant, ναὶ τὼ σιὼ inquit κατέκτανον τοῦ, εἰ μὴ ὠργιζόμαν, hoc est per Sios (id est Geminos) interemissem te, ni irascerer. Huc spectat illud quoq;, quod deferuescentē nuncupamus iram, quum residentem animi ardorem, qui rationi obluctetur, significare volumus. Id ipsum verò dilatio cōparat & morula, quæ caliginem

menti

menti sese obtendentem discutiat, aut rarescere modò densitatem cogat. Hinc illud T. Liuij, Daret spatium iræ. Hinc & Athenodori philosophi documentum, quo (vt à Plutarcho accepimus) ita Cæsarem Augustum instruxit. Quum te Cæsar ira cœperit, nil prius dicas vel facias, quàm ipsa quatuor & viginti elementa literarum Græcarum ipse tecum percurreris, memoriáque recensueris, vt sic concitatio illa quæ momentosa est, mente alio traducta, parui temporis interiectu emollita relanguescat. Hoc ipsum & à Sex. Aurelio proditum memini. Porrò & tacitis velut ambagibus obligati, substrictique securibus Romanorum magistratuum fasces præmonebant, quod initio adstruximus, lente ad irrogandam pœnam pergendum. Iræ denique fœditatem bracteata M. Tullij sentẽtia retegit in Epistola ad fratrem didascalica, dum monet intentius, iracundiæ obsistendũ, quúmque ea maximè animum moueat, tum esse diligentissimè linguã continendam. Quid, quod primo Canonis Auicenna nutrices optat, animi perturbationibus minimũ obnoxias, præcipuéque iræ, timoris, tristitiæ immunes, quando temperaturã ista corrumpant, indéque vitiatum affundatur infantibus lactis alioqui salutare alimentum. Bis verò aut ter iram cõprimenti palàm fit, id ipsum quod Thebanis euenire, qui superatis quandoque Lacedæmoniis, qui ad id temporis inuicti credebantur, nunquam postea illis prælio cessere. Iræ autem solutio prima, tanquam tyranni est, imperantem non audire. Sed & vrbanius tumescenti insusurrandum, quod infantibus nutriculæ, ne fleas, & statim capies, μὴ σπεῦδε, μὴ δὲ βόα, Ne festines, ne clames: & mox fient quę vis, & melius. Adde, quòd perturbationum victorem posse immortalium deorum numero asciscí, De rerum natura libro quinto Lucretius est author,

Hæc igitur qui cuncta subegerit, ex animóque
Expulerit dictis, non armis, nónne decebit
Hunc hominem diuum numero dignarier esse?

Peripateticorum placita pro ira. Lentitudo quid, & lenti qui dicantur. Fortitudinis adulterinæ species. Autolecythi qui sint. Fortitudo syncerior quæ dicatur.

CAP. XXII.

AT qui rursum Peripateticorum sciẽtissimi perturbationes, quas alij extirpandas putant, nõ modò esse naturales contend

contendunt, ſed & vtiliter à natura datas, rationibus colligunt. Iracundiam quoque laudibus efferunt plurimis, & cotem eſſe fortitudinis aſtruunt, nec vllam prorſus vim ineſſe huic virtuti, ni ira excanduerit, quod ſit ad res prę claras plane ephodion, vt Libanij verbo vtamur. Vt verò ſciamus habeátne generoſi in ſe aliquid ira liberas videbis gentes quæ iracundiſsimæ ſint, vt Germanos & Scythas. Oratorem denique non agentem modò, ſed & patrocinantem ſine iracundiæ aculeis non ſatis vehementem arbitrantur. Adiiciunt quinimo, ſi non adſit verbis tamen ac concitatiore motu effingendum vt ardens oratoris actio ira inflammet auditores. Virum quoque eſſe negant, qui iraſci neſciat. Quámque lenitatem Latinis dicere mos eſt vitioſo lentitudinis nomine appellant. Nam obiter eſt hæc Latina vox & erudita, quòd dum Epiſtolas ad Atticum profiteremur Patauij, abundè teſtati ſumus, magnis fulri authoritatum tibicinibus. quibus in ſtudiis hiſce noſtratibus ſtare omnia videntur: etiā ſi cuidam ex veteranis tum ſecus eſt viſum, qui riſu ſatis inurbano noſtram ſententiam in ſcholis excepit: velut more Latinè loqui tentantium in venalibus, in vocis hallucinatus proprietate forem. Cæterùm alienæ parcamus famæ, cuius diſpendio gloriam quærere, eſſe puſilli animi & iacentis, opinamur. Sit is in eruditorum albo, vel omnium calculis, & viuat felix. Cicero in Epiſtolis ad Quintum fratrem: Omnino (inquit) non iraſci, non ſolum eſt grauitatis ſed nonnunquam etiam lentitudinis. Inde in Epiſtolis ad Atticum, lente ferre videtur poſitum pro eo quod, eſt æquò animo perpeti quicquid contingat. Credas (inquit) mihi velim neminem adhuc offendi qui hæc tam lente quàm ego fero ferret. Vocabuli ratio inde videtur profluxiſſe, quia lentis legumento qui veſcuntur, æqui animi fiunt, authore Plinio etiam ſi non me fallit Aeginetam Paulum libro primo ſcribere φακὴν ἄγαν κακόχυμον καὶ μελαγχολικήν. Sed & alibi hominis morſum præcipuè noxium tradit, ſi à ieiuno impingatur ore, & ab eo qui legumina pridie & lentem in primis admiſerit in cibum. Paulo ſuccinit tertio ad Almanſorem Raſis, Corpus inde perſiccari tradens, ſemen deſtrui, & ſanguinis reſtingui feruorem, oculis caliginem induci, ac denique ægritudines concinnari melancholicas. Confirmat Dioſcorides quoq; ſanguinem hoc alimento melancholicū produci, non tacuit in

commentatione De euchymia & cacochymia Galenus. Certè lentos dicimus, qui affectibus non mouentur, ac velut æquanimitate torpentes stupent. Propertius,

Hostibus eueniat lenta puella meis.

Et Martialis,

Tu spectas hyemem succincti lentus amici,
Proh scelus, & lateris frigora tuta times.

Gellius Noctium Atticarum libro secundo: Tum Plutarchus lentè & leniter, Quid autem (inquit) verbero, ego tibi videor irasci? istaberij quoque illud ex Compitalibus ipsum hoc videtur approbare, Nunc tu lentus es, nunc tu súsque déque fers: id est, quod accidit, non magnipendis, ac propemodum ἀδιαφορῶς. Videtur itē ex iis quæ protulimus, lentitudo esse, quam Græci vocant ἀοργησίαν, id est animi affectionem, quæ ira vacet. Inirascibilitatem dicere quidam permiserunt sibi. Ne priuis illorum vocibus cedat omnino Latina res. Cicero De oratore libro secundo: In quo ego, non quo libenter audiam, sed quia causam non libenter relinquo, nimium patiens & lentus existimor. Verùm (vt opinor) latius patet lentitudo, quàm illa Græcorum ἀοργησία. Argyropylus apud Aristotelem Moralium secundo, circa honores mediocritatem ait magnanimitatem dici, exsuperantiam verò lentitudinem quandam. Lentis verò cruribus esse himantopodas, scribit Mela Pomponius. Tu interpretare loreis, ex nominis quoq; etymo. Sed in hæc excurrisse, non fuerit aquam inaniter consumentis, aut Arabiam seminio cauam, vt Lucianus inquit, cōspergere adorti, vt discendi auidos miscella rerum sciendarum turba expleamus. Ne sint Latinarum vocum infrequentes, Redeo ad Peripateticorum placita igitur, in primísque Aristotelis, in quem penè videtur esse collatum, quicquid est capax humanum genus. Quæ iusto fortè plus conuellere Cicero, multiq; prætereà, Stoici præcipuè, conantur. Nam & Senecæ Stoicorum acutissimi nota sententia est. Ira non acuit animum ad res bellicas, nunquam enim virtus vitio adiuuanda est, se contenta. Philosophus ergo Moralium tertio, postea quàm fortitudinis veræ rationē est exsequutus, species quinque recenset adulterinæ fortitudinis atque impropriæ. Primo statuit loco eā, quæ ciuilis dicitur fortitudo, quā sustinent pericula ciues metu pœnarū & infamiæ ac honoris cupiditate. Huiusmodi facit Homerus fortes aliquot, vt Diomedem & Hectorem: id quod

quod ex carminibus coniectari subiectis facillimè sic potest,

πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην ἀναθήσει.

Polydamas me coarguet primus.

& Diomedes,

ἕκτωρ γὰρ ποτε φήσει ἐνὶ τρώεσσ' ἀγορεύων,

τυδείδης ὑπ' ἐμεῖο.

Hector enim quãdoque diceret apud Troianos concionabundus, Thydides à me. In hoc item sunt gradu, qui à magistratibus compelluntur. Hinc est illud scientissimi Plutarchi, fortitudinẽ à veteribus statuti, nõ ἀφοβίαν, sed φόβον ψόγου καὶ δέος ἀδοξίας. Siquidem qui leges præcipuè reformidant, hi vel in primis hostem contemptui habent, nílque verentur pati, qui malè audire cõpauescunt. Propterea dictum rectè, ἵνα γὰρ δέος, ἔνθα καὶ αἰδώς. Secunda porrò species virtutis eiusdem constat peritia quadam, in bellicis præsertim rebus: quamobrem Socrates in libro qui Protagoras inscribitur, apud Platonẽ, censebat fortitudinem esse scientiam. Eiusmodi sunt in bello milites. Tertia species prouenit ex ira. Videntur enim fortes, qui per iram, veluti feræ percussores impetũt: quoniam & fortes, iracundi sunt. Impetuosissima quidem res est, ad pericula capessenda animi concitatio. Vnde Homerus,

σθένος ἔμβαλε θυμῷ,

robur iniecit animo. Et rursum Homerus idem, καὶ μένος θυμὸν ἔγειρε, ira cõcitauit animum: καὶ δριμὺ δ' ἀνὰ ῥῖνας μένος, impetus per nares acer subiicit: καὶ ζέσεν αἷμα, inferbuit sanguis. Quæ omnia significare videntur, animi concitationẽ & impetum. Fortes verò propter decus faciũt, sed adiuuat eos ira. Nõ est autẽ fortitudo, si dolore aut ira cõcitati in periculum deferantur, nihil prævidentes eorũ quæ incurrunt. Eo nãque modo & asini fortes nũcuparẽtur, quãdo ne verberibus quidem à pabulo abigi persæpe queũt. Insuper & mœchi ob libidinem multa audent. Proximè autem ad eam quæ secundum naturam est, accedere videtur fortitudo, quæ per iram fit, si modò electionem rationémque ante susceperit. Supersunt verò & duæ fortitudinis species: quarum altera ex fiducia sui nascitur, cuiusmodi vocant Græci εὐέλπιδας, spei semper bonæ, dum periculi deflagrat ardor. Ab hac nec abest procul reliqua & postrema, quæ per ignorantiam contingit. Et de impropria quidem fortitudine hactenus. Quem autem verè fortem sanciat idẽ Philosophus, ad priorũ intellectũ faciliorem

erit (arbitror) operæpretium subiecisse. Fortis vir impauidus & extrilidus est animóque subnixo eminentíque, vt homo: quamobrem timebit vt oportet, ac (vti dictat ratio) tolerabit decoris honestisque gratia. Hic enim est virtutis finis. Qui igitur quæ oportet, & cuius gratia & quando, & vt conuenit sustinet ac metuit & audet, is fortis est. Inuenio in Græcorum doctrina autholechythos, id est αὐτολήκυθος, dici strenuo paratósque ad omnia obeunda vel patienda. Quamquam pauperem eo verbo intelligere malunt alij, vt qui possideat aliud nihil quàm lecythos. Vel ad erogandam pecuniam procliues quæ lecythis contineretur. Forte & autolecythi dicátur αὐτουργοί, qui per se omnia procurant ac faciunt. In Moralibus tamen Plutarchus αὐτολήκυθος καὶ τραπεζεῖς nuncupat, qui culinam modò consectentur, nec amicitię vllam habeant rationem. Ad fortitudinis vim pertinet præclara in Pompeij Magni rebus Dionis sententia, ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ τέχνη πάντες ὁμίλου κρατεῖ. Hæc autem de Tigrane proferuntur apud Tigranocerta ab Romanis Lucullo duce fuso fugatóque. Quorum paucitatē quum is contemptui haberet, dicere solebat, εἰ μὲν πολεμήσοντες ἥκουσιν, ὀλίγοι, εἰ δὲ πρεσβεύσοντες, πολλοὶ παρεῖεν.

Diluuntur obiecta, quæ in Peripateticos concinnatur. Iram duobus perpendi modis. Fortitudinis rationem bifariam distribui. Affectiones ex homine tolli non posse. Militi cur honoris deferatur plus quàm doctori. Apyrina. CAP. XXIII.

AD ea verò quę peripateticæ obiiciūtur scholæ respōdebit luculenter ipsa, sui Aristotelis innixa vestigiis: iram considerari perpendíque posse prout in excessu est, itémque vt est in mediocritate: si accipiamus eam vt est in excessu, tunc non dicimus esse cum fortitudine: sin verò modo secundo: tunc esse affectionem astruimus, non sine regula & relarionis gubernaculo, iungíq; cū operatione forti posse pulcherrimè. Ideóque philosophū dixisse, irę motionē esse naturalissimam si'que cōgruū accipiat finē ac electionē futurā fortitudinē verā vel fortitudinis operationē. Est enim appetit⁹ natura procliuis. vt sese rationi obsequētē pręstet, etiam si nō rationalis per essentiā. Proinde ex ira produci affectus valet à ratione cōformatus cōpositúsve. Ex quibus colligi perspicuè potest, re-

ctè

ctè sensisse philosophũ, eo tamen addito, fortitudinis rationes videri bifariã distribui: aut enim est fortitudo in tolerando aut in aggrediẽdo: priori autẽ ira nullo modo est opus, alteri verò præcipuè, sed moderata. Iram porrò non habere, dictum veteribus est qui mẽtẽ non habeãt. Ira legũ præsidi necessaria ciuitatis moderatori peraccõmoda. Aufer à rege irã, iam non imperio tantum rebelles experietur populariũ animos, sed & momento de principatu periclitabitur. Imò verò & cuius hũc eripe affectũ, cui non fuerit cõtẽptibilis? à quo nõ circum scribetur, expilabitur protrudetúrque? Iam & apud Gellium Taurus, Vt aliorũ (inquit) omniũ, quos Latini philosophi affectus affectiones ve, Græci vocant πάθη, ita huius quoq; motus animi, qui quum est vlciscendi causa sæuior, ira dicitur, non priuatio vtilis est quam dicunt στέρησιν sed mediocritas quam μετριότητα nuncupant. Melanthium quoque dicere solitũ accepimus, Iram non videri grauem, quæ migrare mentem faciat, sed quæ domo excludat omnino. Quæ verò in diuersum præcipi, & colligi argumentis solent, de Pythagoræ atque Zenonis fontibus videntur manasse, qui perturbationes asserunt omnes exinaniri posse persanaríque omnino, veluti causarias animæ partes, nullámque fibram aut vitiorũ radicem in homine omnino residere, meditatione ac virtutum exercitatione assidua. Quod profecto est, inquit Hieronymus tollere hominem ex homine, & in corpore constitutum esse sine corpore. Propterea scienter quadam Satyra Horatius,

Nam vitiis nemo sine nascitur, optimus ille
Qui minimis vrgetur.

Verior & apostolica sententia: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & ducentem me in captiuitatem: non enim quod volo, hoc ago, sed quod nolo, id operor. Quum M. Antoninus educatorem suum defleret mortuum, auocaretúrque ab aulicis ab pietatis ostentatione: Permittite (inquit) Antoninus Pius imperator vt homo sit, neque enim vel philosophia vel imperium tollere affectus valet. Quin & Procli sententia est admirabilis: An non stupendũ est (inquit) animã immaterialiter in rebus materialibus viuere, & in caducis incõtaminatã se alicubi cõseruare? Terrenus loc⁹. Circes est diuersoriũ. Amplius animæ in generatione cõstitutę persimiles sunt pestilentẽ re-

gionem habitantibus hominibus. Vbi verò extra generationem agunt, esse veluti prata incolẽtes, Plato scribit. Aristotelicam doctrinam adiuuat in libro De morali virtute Plutarchus, affectionum principia esse tradẽs σύμφυτα, οὐκ ἐπεισόδια, id est ingenita, nec aduentitia, οὐδὲ ἀναιρετέα παντάπασι, hoc est, nec extirpanda omnino. Et mox paulò, affectus prodesse ait, si rationi comites se præbeant, sicuti fortitudinem intendit ira, si moderata sit. Sed temperamentum id genus risu excipiunt Stoici, Quid si (inquiunt) sanum voces leuiter febricitantem? non est bona valetudo mediocritas morbi. Sic (inquies) dicitur imperturbatus sapiẽs, vti apyrina vocãtur: non quibus nulla duritia est granorum, sed quibus minor, falsum est: non enim diminutionem malorum in bono viro intelligi volumus, sed euacuationem. Demũ in fortitudinis mẽtione quęrat ex me forsan aliquis, quidnam causę sit, quòd publico tantum non consensu militi, ac viro forti plus multò prærogatiuæ contribuatur, quàm doctrinarũ antistiti vel maximo. Responderi autem Aristotelis sententia sic maximè puto ex Rhetoricorũ primo, Necessariò virtutes illas censeri maximas, quæ aliis pernoscuntur vtilissimæ, siquidem est virtus δύναμις εὐεργετική. Proinde iustis plurimum exhibent honoris, atque item fortibus: altera enim virtus in pace, in bello altera prodesse precellenter valet. Ab iis verò liberalitas censetur præcipuè, argumento eodem: profundit enim pro tempore ac modo, non vendicat pecuniam.

Ex voluntate affectionum qualitates præcipuè pendere. Apathiam item non esse huius vitæ. M. Antonini tranquillitas. Aegritudines sæpe sublatas, animo sedato. Arietes perturbationum. CAP. XXIIII.

HOminem verò, cuiusmodi effingunt Stoici, Græco verbo dicunt ἀναμάρτητον, quod est, nulla peccati labe pollutum, qui sit planè aurum purum, & (vt Aristophanes inquit cum Hero loto) prorsus colophonium. Interest (inquit Aurelius Augustinus) qualis sit voluntas hominis, quia si peruersa est, peruersos habebit hos motus: si autem recta est, nõ solum inculpabiles, verùm etiã laudabiles erunt. Voluntas est quippe in omnibus: imò verò nil aliud, quàm voluntates sunt. Et rursum idem Augustinus: Illa quę ἀπάθεια Græcè dicitur, quæ si Latinè posset, impassibilitas diceretur, si intelligenda

est, in animo quippe, non in corpore accipitur, vt sine affectionibus viuatur, quæ contra rationem accidunt, mentémque perturbant, bona maximè atque optanda est. Sed nec ipsa huius est vitæ, non enim qualiumcunque hominum vox est, sed maximè piorum sanctorúmque, quos vitæ integritas præstat omnino (quod dicitur) παλλαῖς ἁγνοτέρους, id est nautico mundiores clauo. Si dixerimus, Quoniam peccatum nō habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est, ἀδύνατον γὰρ τὸ ἀπαθὲς ἐπὶ ἀνθρώπων, inquit Plutarchus. Propterea diuinè M. Tullius in Oratione pro Marcello: Nulla est (inquit) tanta vis, tanta copia, quę non ferro ac viribus debilitari frangíque posit. Verùm, animum vincere, iracundiam cohibere, quæ semper est inimica consilio, victoriam temperare, aduersarium nobilitate, ingenio, virtute præstantem non modò extollere iacentem, sed etiam amplificare eius pristinam dignitatem, hæc qui faciat, nō ego eum summis viris comparo, sed simillimū Deo iudico. Scribit alibi Plutarchus, irā nusquam continere, imperiti esse hominis atque intemperātis: vbique verò, difficillimum, quibusdam etiam videri impossibile. Vtamur enim verbo audacter, quod non reformidat cum Iureconsultis & Hieronymo Boëthius, & libro quinto Fabius, sicuti commonuimus alibi quoque. Quando perturbationis huius velut propriu m persæpe sit, quod velit, emptum morte persequi. Monet tamē nos propheticum illud, Irascimini, sed nolite peccare. Motus animi (inquit Cassiodorus) in potestate nostra non est, sed Dei gratia temperare possumus. Proinde quod consuetudinis est, permittit: quod culpæ, prohibet. Et Hieronymus: Nos (inquit) affectus & perturbationes, quamdiu in tabernaculo corporis huius habitamus, & fragili carne circumdamur, moderari, & regere possumus, amputare non possumus. Propterea Apóstolus, sol non occidet super iracundiam vestram, quia irasci hominis est, finem iracundię imponere, Christiani. Stoici porrò non diffitentur, visiones animi, quas phantasias dicunt philosophi, quibus quatitur mens ad primam ingruentis cuiuspiam formidabilis speciem, non videri aut voluntatis aut arbitrij, verùm suapte vi nobis sese ingerere ac vellicare. Cæterū, probationes quæ mox cōsequantur, esse iam arbitrarias, vbi perpendimus ac diiudicamus, mósque reiicimus & aspernamur: has, Græci syncatatheses nuncupant. Præstantius censetur (inquit Augustinus) iram

vincere,quàm ciuitatem expugnare. Et perturbationum quidem vim grassantem violentius permulta retegunt vtique: sed & Galenus in re medica tantus author, à quo traditum scimus, ægros quotannis non paucos integritati restitutos suæ, animi solum motionibus ad propriam reuocatis temperaturam: cui sanè calculum adiicere videtur Aesculapius, qui cantilenas adhiberi, ac risus conciliatores Mimos, & ridicularia denique alia, iis quos animosæ partis motus violētiores amplius exagitent, corporis temperamento excusso, & calore insito auctius commoto: quin venari alios præcepit, equitare item vel armorum meditationibus nō parcere, motuum quoque ac armorum specie, ideáque præscripta, vt animosa pars, si fortè iaceat, sitque imbecilla, surrigatur excitetúrque. Scribit Sex. Aurelius, M. Antoninum imperatorem ab vitæ initio trāquillum fuisse adeò, vt ab infantia vultum nec gaudio mutarit, nec mœrore, philosophiæ studens, ac literis imbutus Græcis. Affectionum titillātus arietes vocat Hieronymus, quibus quatitur fides, quos euāgelij retundendos astruit muro. Idem scorta publicitus prostantia libidinum publicarum victimas dicit: sunt enim diaboli victimæ, velut mētis & corporis illibata integritas CHRISTO insigniter grata victima.

De mediocritate, deque excessibus iræ. Iracūdorum species tres, & naturalis eorundem causa. Iræ vocabula.

CAP. XXV.

CAeterùm introspiciamus denuo Peripateticū musæum, præcerpturi inde quæ horū libellorum studiosos, si qui tamen erunt, dimittant instructiores. Ergo (inquit Aristoteles) mansuetudo, siue πρᾳότης, mediocritas est circa irā: qúmque medium, itémque ferè extrema sint anonyma, hoc est sine nomine: medio vtique mansuetudinem attribuimus, ad defectum qui item sine nomine est, declinantem. Excessus verò ὀργιλότης, hoc est iracundia dici potest. Affectus autem est ira, id est ὀργή: nam iracundia est habitus excedens. Qui igitur pro quibus oportet, & contra quos oportet, irascitur: ac præterea, vt oportet, & quando, & quanto tempore, laudatur, mansuetúsque hic erit. Defectus autem, siue ἀοργησία est, siue quodcunque, tandem in vitio est: nam qui non irascuntur in quibus oportet, ἠλίθιοι esse videntur, hoc est stupidi. Etenim qui non irascitur, nec sentire quidem videtur, neque dolere

dolere. Atqui perferre contumelias, & suos negligere, seruile est. Iracundus, celeriter succenditur, tum in quos non oportet, tum pro quibus non oportet, & amplius quàm oportet: verùm & confestim desinunt qui sic afficiuntur, quod est in ipsis optimum. In iis verò bilis fulua prædominari videtur: quæ quum acuta & subtilis sit, ob insitam caliditatem facile succenditur furrigitúrque, vnde inoritur vltionis votum. Atqui nulla prorsum aguntur ira, frigidi persentiuntur atque humecti, quia fulua & acriore carent bile. Excellenter autem acuti sunt acrocholi, & ad omnia, quibus summa est bilis, vnde & nomen habent. Inter hos sunt quos vocant πικροὺς, nos interpretari amarulentos possumus: difficulter hi placantur, & plumbeas diuturnásque seruant iras. In iis verò fulua bilis permiscetur atræ proindéque illis constantior ira est, siquidem eam comprimunt: vt autem in seipsa digeratur, indiget tempore. Sunt & inter iracundos species tertia, qui non explentur facilè, nisi viso inimici sanguine. Hoc genus appellant Græci χαλεποὺς, ex Latinis plerique acerbos. Hosce verò planè melancholicos tradunt, quòd bilis vigeat in eis atra: quæ quia frigida est & sicca, crassiore materia, quæ haud facilè dissoluatur, diutius perseuerat. Quòd si amplius inquirat aliquis, cur tres tantum iracundiæ prodantur species, responderi potest, oriri affectionem hanc sanguine circa cor efferuescente. Esse verò eum feruorem triplicem, constat: subtilem, crassum, medium: sicuti ex iis quæ præstruximus, coniectare perspicax ingenium potuit. Apud Homerum, quod Eustathius scribit, Affectio hæc quatuor sortitur nomina: est enim quandoque apud illum θυμὸς, χόλος, menis, id est μῆνις, & κότος: sed eo tamen interstitio, vt dicatur propriè menis, immanens, ira, vnde & inflexum nomen ἀπὸ τοῦ μένειν: quum cholos, orge, thymos, perturbationis indicent initia, etiam si obseruatio non est perpetua. Hinc Porphyrius, ἡ μὲν κατὰ κίνησιν πρόσκαιρος ὀργὴ, χόλος καὶ θυμὸς, nam menos (inquit) est ἀπόθετος χόλος: verùm vbi vltionis captatur occasio, κότος dici consueuit, παρὰ τὸ ἐγκεῖσθαι. Vnde Homerus,

ὅτοι κότον ἔνθετο θυμῷ.

Et rursus,

ἔχει κότον, ὄφρα τελέσσῃ.

Nuncupatur autem χόλος, ἀπὸ τῆς χολῆς, ἢ τυχὸν τῷ πάθει ὑγραντά.

An verùm sit, hircos pati facile, ipsis intuentibus fœminas iniri. De hyæna insuper scitu digna. Confirmatur Plinij historia de vipera partu. Athemensium votum de hircorum immolatione. Tragos quid, aut hirculus in vitibus. CAP. XXVI

INcideram nuper in Aeliani commentaria, quæ haud ita inscitè is condidit περὶ ζώων ἱστορίας, auidè (qui mos est meus) ac sitienter arripui, ac euolui, præcerpturus quæ vsui forent legisse. Inter cætera, quæ se primo libro ingessere, fuerunt & quæ huic impingere capiti visum protinus est: pugnam pro fœminis hircos inire, perinde ac pro formosis mulieribus aduersum hircos. Ratione compari tauros acrius in id genus alios cooriri, velut arietes item ouium causa. Hæc non eo subnotasse volui, tanquam ex Heracliti forent antro planè deprompta, aut indicta prorsum inscitáque, sed quod inaudisse videor, ex recentioribus nonnullos, haud ex asse ἀμούσους, sed (vti sentio) bene doctos nonnunquam, causam eruere conatos: quid ita, quorum vxores corpus inuulgent, hircorum appellatione deformemus passim, inde factum vaticinari, quòd animalium soli (vti putant) hirci sui generis fœmellas ipsis intuentibus iniri, facilè concoquant, omninóque (quod dicitur) súsque déque ferant, nec in prælia consurgant ad corollas (vt interim sic dicere permittar) decertaturi. Id quàm verum sit, ne quis Sibyllæ folium prolatum arbitretur, perspicuũ iam, vel vnius authoritate Aeliani non diluta, nec proletaria, opinor. Apud eundem obseruatum est illud item, Hyænam si hoc anno marem conspexeris: eandem insequenti fœminam agnosces: si fœminam nunc, posterius marẽ conspicaberis. Venire etiam in Veneris vtriusque participatum, iniréque vicissim ac iniri, quotannis sexu immutato. Ceu animantis natura Cenæum re præmonstrarit, ac Tiresiam veteribus celebratos. Sed quia mira prorsus historia est, rectè ac operæpretium me facturum censeo, si authoris verba subiecero: τὴν ὕαιναν τῇ τε μὲν ἄρρενα εἰ θεάσαιο, τὴν αὐτὴν εἰς νέωτα ὄψει θήλειαν, εἰ δὲ θήλειαν νῦν, μετὰ ταῦτα ἄρρενα, κοινωνοῦσι δὲ ἀφροδίτης ἑκατέρας, καὶ γαμοῦσί τε, καὶ γαμοῦνται, ἀνὰ ἔτος πᾶν ἀμείβουσαι τὸ γένος, ὅθεν οὐδὲ τὸν καινέα, τόν τε τειρεσίαν ἀρχαίους ἀπελέγξει τὸ ζῶον τοῦτο, οὐ κόμποις, ἀλλὰ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ. Aduertendum porrò

histo

historiam Plinij de vipera, ab Aeliano item primo libro com probari planè ad verbum. Adeò si authoritatibus agas, cõtrouersa res est, verùm qui diuersa sentiũt, ab experimento stare se dicunt. Quia verò ab hircis exorsi sumus, in eosdem nostra corriuabitur oratio, adnexa nõ procul ab derisu historia: cuius author nobis Agathius est Gottici belli libro secũdo, ingruẽte Persarum bello in Marathoniis campis, vouisse Athenienses, totidem se hircos Dianæ immolaturos, quot peremissent hostes. Quod quum implere in primis cuperent, non quisse tamen, etiã capris adiectis vel succidaneis. Tragon vocant Græci in vitibus causationem, vbi flatu grassante decutiũtur germina, hirculum Latine queas nuncupare. Sed & hircescere dicuntur vites, si sterilescant: quando hircorũ est, nimia pinguitudine in sterilitatem abire, quod comprobat Aristoteles.

Animal thoa esse hominum amicum præcipuè. Canum fides anxia in Niciam venatorem. Super Nicia imperatore paucula, & verbi μιλλονικιᾶν.

CAP. XXVII.

Esse animal quod θῶα nuncupent, non ex Aristotele modò ac Plinio notissimum, sed astipulatur & Theocritus. Cæterùm, censeri id vel humanissimum, præcipuéque homini amicum, ac (vti dicunt Græci) φιλανθρωπότατον, non ita multi prodidere. Lectum tamen quandoque, si fortè in hominem inciderit, reuereri, ac velut obseruanter suspicere. Amplius, si à feris aliis circumuentum senserit, tum verò accurrere protinus opitularique pro viribus, sed quod ad brutorum in nos beneuolentiam attinet propensiorem, traditum à veteribus scio, fuisse inter venatores quempiam, nomine Niciam, qui (vt assolet) venandi ardore studioque cõcitatior, dum improspicienter imprudentiúsque feras immissis canibus insectatur vrgétque, in carbonariam forte delatus fornacem præceps est. Id verò intuiti canes neutique abstiterunt, cæterum ganniẽtes primum quidem per fornacis ambitum, domini (quod facilè appareret) charitate desiderióque ac rugientes moras ducebant: demum verò adeuntes, leniter obseruatéque tãtum non mordicus apprehensa veste, pertrahere ad locum enitebantur, veluti opem inde aucupãtes quampiam domino, fide summa, quæ vel in homine rarior pernoscitur. Id autẽ intuitus quidam, & quod erat, suspicatus planè, quum suboleret,

non frustra solicitè adeò anxiéque concursare canes, ducem insequutus factum depræhendit, exustúmque in fornace spirantem Niciam, re prorsum coniectata ex iis quæ in ignibus visebantur reliquiæ. Fuit Nicias ab hoc alius, Atheniensium haud omnino incelebris imperator, etiam si impendio timidior, & eo nomine in obeundis negotiis tardior: vnde exiit illud facetissimum Aristophani in Auibus,

καὶ μὴν μὰ τὸν Δί' οὐχὶ νυστάζειν ἔτι
ὥρ' ἐστὶν ἡμῖν, οὐδὲ μελλονικιᾶν.

Per Iouem nobis haud est dormitandi tẽpus, neque itẽ Niciæ more cessandi, lepidè prorsum conformato verbo ab μέλλω, quod tardo nobis indicat, & Nicia. Non prætereundum, ab Plutarcho in Nicia carmen Aristophaniam aduocari, sed ita vt vix sensum recipiat verbo μελλονικιᾶν decurtato interpellatóque: quo factum, vt per inscitiã ab interprete sit preteritum.

Ingenio præsignes esse plurimum iracundos imbelléśque, at grauitate fortes, sed indociles obliuiosósq; : vndéq; horum promi effectuum ratio valeat.

CAP. XXVIII.

DE variis hominum affectionibus, quę πάθη dicũt Gręci, déque ingenij ratione vel amplioris vel minutioris aliubi (opinor) affatim pro re nata disseruimus, aggestis, quæ hinc inde olim præflorauimus. Nunc præteriisse nequeo Platonis sententiã graphicè pósitam, scitéque in libro De scientia, quę quia illustri enunciata perspicuitate est, nullo indigere interpretamento mihi est visa: eam modo exscripsisse satis supérque fuerit. Est admodum (inquit) arduum, hominem comperisse ingeniosum, qui insimul mansuetudinis ac modestiæ exsors non sit. Quippe ad hanc diem eiusmodi neminem vixisse aduerto, vel etiamnum esse nunc, cui naturæ genius ita affulserit, vt boni sit compos vtriusque. Siquidem acumine qui insignes sint, callidi item ac memoria illustres & docilitate, nunquam non iracundi sunt, ac contentionis auidi, nec raptantur secus ac nauigia retinaculorum prorsus expertia. Hosce item furore quodam præstare dixeris verius quàm fortitudine. Sed enim qui ad grauitatem natura facti sunt, eámque vnam rem habẽt, veluti scopum, si se ad ingenij cultum dent, & doctrinam sibi pergant induere: hi verò hebetiores comparẽt mox, & nescio quomodo desidiosi, obliuionis

quoque

quoque nubilo identidem ſe obtendente. Id quod à Platone ſancitum vel Ariſtotelis valet calculo comprobari, qui Thraces eſſe adeò ingenio tradit oblæſo, & memoria propemodum nulla, vt ne quaternarium quidem numerando queant tranſcendere. In iis tamen robur & ad belli munia promptitudinem ſingularem haud deſideraris, hanc verò varietatem adeò variam, imò contrariam interim, cæli defluuiis forſan retulerint acceptam aſtrorum non imperiti. Quando & Iulium Maternũ ſic ferè nouimus prodidiſſe: Quædam, inquit, gentes ita à cælo formatæ ſunt, vt propria ſint morum vnitate perſpicuæ. Siquidem immanis feritatis crudelitate graſſantur Scythæ (vti aliàs commeminimus) Itali fiunt regali ſemper nobilitate præfulgidi, Galli ſtolidi, auaros eſſe Syros ferunt, acutos Siculos, luxu diffluere Aſiaticos, ac voluptatibus deliniri. Hiſpani creduntur elata iactantiæ animoſitate præpoſiti. Nec ignoro tamen eſſe, qui in hoc authore putent loquentiæ multum, ſapientiæ parum.

De Vulcani templo apud Aetnam Siciliæ, deq; canibus ingenij mirandi diſcernendis, qui caſtè piéque accedant, an ſcelere imbuti ſalutatum tamen eant Deum. Cur Vulcanus in inſulam Lemnũ excuſſus tradatur. Lemnia terra, quæ & ſigillata. Philoctetæ hiſtoria. CAP. XXIX.

APud Aetnam, qui notiſſimus eſt Siciliæ mons, eſſe Vulcani tẽplum fertur honore multo. Circumiectũ eſt templo ſeptũ, ſacræ itẽviſuntur arbores, necnõ peruigil & inextinctus ignis, vel (vti à Græcis dicitur) ἄσβεστον πῦρ καὶ ἀκοίμητον. Templum aſſeruare ac lucum tradũtur canes, quibus mirum præcipuè inſitum ingenium creditur. Quippe adeuntẽs, ſi caſtè modo ac piè, vt'que addecet, id agant, permulcent ac abblandiuntur, illiſque perinde ac beneuolis aggregantur, & planè familiaribus. Quod ſi manibus non puris, ſceleréque aliquo pollutior templum inuiſat, vel lucum, irruunt mordicus, lacerant conuellũtque. Cæteros ex cœtu aliquo remeantes laſciuiore intemperãtioréue inſectari modo, ſatis ſupérq; habent. Euentus rationem ſi ſolicitius perquiras, ac veterum conſecteris ſuperſtitioſam vanitatem, cælitus omnino fieri putabitur: ſi me audias, immundorum ſpirituum fallacioſæ

acceptam

acceptam ſedulitati referes, quando vnum illis ſtudium, in tendiculam per momenta rationalem animam præcipitaſſe, vt quo illi iuſtiſsimè diſcruciantur, eodem & nos paterni diuinique luminis exſortes Catonio includamur teterrimo. Illud de Vulcano nec reticebo, in Lemnum inſulam tradi à fabuloſis excuſſum Deum: quoniam, vt ſcribit Galenus nono Simplicis medicinæ, loci facies ſit exuſtæ ſimilis, nec quicquã ſubnaſcatur: inibi tamen terra habetur lemnia, quam & ſigillatam iuniores vocant, ſphragida Græci appellant, quia conformatis inde paſtillis capræ ſigillũ imprimeretur, vt voluit Dioſcorides: vt verò Galenus, Dianæ. Quod autem huic terræ hircinum promiſceri ſanguinem, prodit Dioſcorides item, ab Lemniis ſacerdotibus irriſum, refert Galenus. Proditur à Græcorum nonnullis, Vulcani antiſtites in Lemno aduerſus ictum ſerpentium medica pollere virtute. Quo argumento Philocteten apud Smynthei Apollinis aram ictu ſerpentis vulneratum illuc medicinæ gratia eſſe miſſum.

Cereris templum, & feſtum Chthonium, apud Hermionenſes celebre vel miraculo, quod præferocẽ taurum ducat ad aram vetula ſacerdos obedientiſſimum. Item de canibus in Palladis templo, quod in Daulia eſt. De Panos templo in Arcadia, vbi Aula locus viſitur, & muſcis auolãtibus ex Olympia & Leucade, vbi Actius Apollo: necnon de Diana in Icaro inſula. CAP. XXX.

AD eandem porrò fraudem & impoſturam peruerſiſsimam, ſpectat illud item quod inferã mox: Cererem ab Hermionenſibus eximia coli veneratione, peragique ſacra prorſum μεγαλοπρεπῶς τε καὶ σεβηρῶς. Feſtum verò Chthonium nuncupari. Ferunt ergo, boues magnitudine viſenda, & ferocia ad aram ex armento facilè agi immolandos à Cereris ſacerdote, quæ vetula plerunq; eſt ac viribus prætenuis. Super qua re carmina circumferuntur apud Græcos, quę & appoſui, authore eodem Ariſtocle:

δάματερ πολύκαρπε, σύ, ἡ ἐν σικελοῖσιν ἐπὰς γῆς,
καὶ παρ' ἐριχθείδαις, ἔν τι μέγα λέγεται
ἑρμιόνος χῶσι, τὸν ἐξ ἀγέλης γὰρ ἀφειδῆ ταῦρον,

ἦν τ'

ὅν τ' οὐχ αἱρεῦσιν κύνες οὐδὲ λύκοι,
τοῦτον γρχῦς τείχισσα μόνη μόνον οὔατος ἕλκει,
τὴν δ' ἐπὶ βωμὸν, ὁ δ' ὡς ματέρι παῖς ἕπεται.
σὴν τόδε Λάμπετρ, σὴν τε θεῖος, ἵλαος εἴης,
καὶ πάντων θάλλοι κλῆρος ἐν ἑρμίνῃ.

Cæterùm & in Daulia esse memorant Iliados Mineruæ templum, in quo alantur canes, quibus insitum planè sit, perinde c ratione quadam, aduentantibus subblandiri Græcis. Barbaros autem, vbi se ostentarint, latratu insectari. Est in Arcadia ocus nomine Aula, vbi olim visitatum est Panos templum, constanti fama, omnibus quæ illuc defugerint animalibus, aud dubiè salutem præstari. Quippe si ea insequantur lupi, absistunt protinus, vbi ad eam ventum partem est, nec ingre iuntur omnino: quod defugientia illuc putet Deus, velut applices quosdam, διὰ αὐδῆς ἄγων αὐτά. Et quia ex veteri superstitione animaliū miracula consectamur & anquirimus studiosè, addamus illa quoq;: In Olympia cognitū hoc annorum lurium exprimento, ingruēte certaminum & panagyris celebritate, muscas inde omnes ad vlteriorem Alphei ripam ponte, velut mulieres asseētur auolare. Porrò in Leucade, bi in promontorio eminētiore Apollinis stat tēplum, quem ctium nuncupāt, futura inibi (vt assolet) panagyri, in qua & honori diuino æditur saltatio, bouem muscis immolare fuit cceptissimi moris, quæ illius distentæ cruore confestim crebantur euanescere, hac velut mercede amplius delinitæ, ac vt significanter dicunt Græci) δικαδῆσαι. Quū omnino Pisæ nimaduerterētur ἀδικαγῃ, & proinde probiores quoque, vt uę Dei reuerētia quadā, nō mercedis vi, iustitię opus inirent, (quod addecet in primis) si modo ibi erat Deus, ac nō spurissimus dæmonarches, miserorum mentibus ad satietatem llusurus. Sicuti in Icaro insula quoque, in qua Dianæ templum fuerat: quúmque nimio plus scaterent ibi agrestes & ræpingues capræ cum Dorcadibus ac leporibus, si venari upiens, à dea rei pontificum esset comprecatus, pergēs inde ræda onustus reuertebatur, captis quæ concupisset. Quod petere supersedisset, inanis prorsum fiebat venatio, insuper in eum expetebant, audacioris conatus pœnæ. Cæterùm llusiones hoc genus, seu indigitamenta credere malis, id est, xcātamina seu veneficia, persequi diutiꝰ, abutētis planè ocio uerit. Proinde iis præteritis, alia disquiramus auditu iucundiora

diora & gratiora scitu.

Quadruplex loquēdi figura, veteribus obseruata grammaticis: prisca, Latina, Romana, demúmque miscella, siue mixta. CAP. XXXI.

QVi amplius pensitatiúsque indagine scrupulosa loquendi varietates discutiendas sibi in commentariis proposuere, rationem eam videri quadrifariam planè distributam pronunciauere. Quippe nonnulla in veteribus libris priscè dicta, videre licet. Latinè aliqua, necnō Romanè, demúmque esse miscellam omnino figuram quandam, mixta quæ sit, ac dicatur. Priscam verò intelligunt, qua Iano synchroni & Saturno, ac mox etiam paulò probè cum suis fabulati sint. In qua pleraque multo obscuritatis nubilo circũuoluta, pressáque pernoscantur, desitis iam vocabulis, proindéque intellectum facilè non admittētibus, cuiusmodi fuisse carmina, quæ nominantur Saliaria, coniectare licet ex pauculis, quæ supersunt, velut reliquiæ. Latina loquendi figura creditur nuncupata, qua vterentur in Latio, quũ rebus potiretur Latinus, & præterea Hetrusci reges: qua sanè forma decem virorũ conscriptæ sunt tabulæ. Sed huius pars vlla vix subsistit innoxia: quod retulit Sextus Pompeius. Romanam denique dicendi rationem intelligũt, quæ in Plauto effloruerit, Næuio Accio. Pacuuio, Marone, Catone, Sisenna, Antiate Valerio, Cæsare, M. Tullio. Miscella demum figura intulit se, vbi iam auctiore imperio, datáque pessum Romana libertate, gentibus communicata ciuitas diuersissimis est, ex quarũ velut voragine, loquendi synceritas concussa in primis in barbarum ferè dilapsa sonum sapere Gothicũ cœpit, & omnino peregrinum, vt rarenter se promat, quem purè Romanum dicas, non ciuitate donatum. Miratur tamen & Fabius, Oscè plurima in authoribus inualuisse, necnon Sabinè, vt de Gallicis taceam, quum & Punica ostentent se nonnunquam.

Morbo atrocius grassante, vel etiam citra oblæsionem manifestariã, nõnullos se in puteos deiectasse. Lugdunenses mulieres. Laurentianus Florentinus.

CAP. XXXII.

ATræ bilis effectus præcipuè admirabiles abundè aliàs persequuti sumus: nunc ab illis haud dissita prorsum ingerunt

ingerunt sese, quæ artis medicæ summates viri ac planè coryphæi obseruata literis mandanda cēsuere, Hippocrates & Galenus, ægrotos, si violentius grassans morbi vis debacchetur, & atrocior inardescat febris, arctius videri vinciendos, quod ita affecti complures plerunque se peremptum eant, nec id ratione singulari, compertis etiam qui in aquas præcipites se dent. quod esse factitatum in ea quæ Atticā depopulata olim pestilentia est, multorum approbatur calculo: & Lucretius carmini inseruit,

Multi præcipites lymphis putealibus altè,
In fluuios partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant, nudum iacientes corpus in vndas.

Mirum certè est quod à recētioribus est item proditum, haud ita pridem in Lugdunensi Gallia contigisse, vt citra vllū corporis incommodum, quod quidem appareret, crebriter mulieres in præaltos se puteos demersum pergerent. Sed fœminas forsan imbecillior excusarit natura, & semper ferè peregrinabūda mens. Quid philosophis facias viris, quibus etiam familiarem aduertimus affectionem huiusmodi, non alia ratione Florentiuo Laurentiano proximè consumpto? Ad hæc pro ingeniorum captu à multis multa proferri cōsuesse, non latet: defluuio cælestium corporum acceptam referentibus plerisque acriorem mali vim, aut in diuinam etiamnū iram. Id quod veteribus arriserit, inani oblaqueatis superstitione. Sunt forsan qui & hoc ipsum in melancholiam reiiciāt, à qua hoc genus plura concinnari solere aliàs commonuimus. Mihi sanè vti sunt, ista omnino accidunt admiranda.

Qui dicantur citharœdi pisces, quaque in nominibus habeatur ratio. De polypo item, qui sibi voret brachia, cirrhósque: quod negant alij.

CAP. XXXIII.

Esse in Erythræo mari piscem obseruauimus, forma quidem latiore, ad buglottæ modum (vti aiunt) squammis haud ita scabris, si attingas: colore subfuluo, lineis nigricantibus à cauda vsq; ad capitis summa corpore interpicto, vt tentarum fidium suspicari imaginem posis, vnde pisci adoptatum citharœdi nomen. Zona præcingitur crocea, vertex variis distinguitur coloribus, nigrū aureo interlucente fulgore,

Narratur,& citharœdi,alij γραπτοὶ,hoc est picti. Quippe visuntur purpurei ferè,per interualla lineis discurrentibus aureis. Cõmemoratur in mari eodẽ pardalis,plurimũ & colore & orbicularibus picturis,hoc est τὰ σίγματα περιφερῆ,montanę assimilis. Cæterùm in hac pisciũ aut belluarũ mentione,quoniam (sicuti Philoctetes olim,vt est apud Ciceronẽ ad Trebatiũ) diuersa inuisimus vagamúrq;,adnotãdũ amplius quod prodidit Aelianus in Animalium pragmatia,Polypum esse voracissimum,hoc est φαγεῖν δεινὸν,& struendis insidiis vaferrimum quod si defecerit venatio ,suis ipsius vescitur cirrhis , succrescentibus mox quæ fuerint absumpta.

Ceruum à Philadelpho ita educatum , vt Græcæ linguæ sono insuesceret intelligerétque. Meropis auis pietas singularis. Luscinia ambitio. Ciconiarum pietas. Cur easdem pietaticultrices dixerit Arbiter Petronius. CAP. XXXIIII.

OBseruatum apud eundem Aelianum id quoque est, Ptolemæo Secundo,quem & φιλάδελφον dicunt, cerui catulum dono datum quandoque educatum autem ea præcipuè ratione,vti ei præfectus curæ Græca ipsum modo voce alloqueretur. Quum idiomati insueuisset brutum , loquentem intelligebat perspicué. Quanquam irroborasset vetus opinio,Indice sonum vocis à ceruo tantum percipi.Scribit idem author , Meropa auem esse ciconiarum iustissimam , quod educandis parentibus senium haudquaquam arbitretur expectandum,sed ipsum id agere protinus volatus celerioris compotem. Quo coniectatum inter cunctas esse aues tum iustissimam,tum verò piissimam. Scio,mirabuntur plures , quin præter fidem dici,constanter forsan asseuerabunt.Mihi in naturæ contemplatione nihil occurrit incredibile, quando & Charmidem Massiliensem commẽtatione non indignũ esse opinatum video,lusciniam non musicæ studiosam modo , id est φιλόμουσον,sed & φιλόδοξον,id est gloriam ambitiosius captare. Siquidem in solitudinibus sic cõcinat, simplicem omnino cantum ædere,apparatu nullo,velut sibi canẽtem modo:quod si auditoribus non excidat,præstóque sint aliquot, tum verò prædulcem in primis variúmque ædi concentũ,quippe intellectu certo τανύσας ἰαίνειν τὸ μέλος.Id quod ab Homero quoque

que illis versibus coniectatum probabile fit,

ὡς δ' ὅτε πανδαρέα κούρη χλωρηῒς ἀηδὼν
καλὸν ἀείδῃσι ἔαρος νέον ἱσταμένοιο
δενδρέων ἐν πετάλοισι καθεζομένη πυκινοῖσιν,
ἥ τε θαμὰ τρωπῶσα χέει πολυηχέα φωνήν.

Sed quod de merope diximus, quam inter ciconias recensent Græcorum plerique, vt aliarum item non hic pietatem subiiciam, super qua in Hexaemero plura prodidit Magnus Basilius & retulit in nostris literis eloquentissimus scriptor Ambrosius. Sciendum ad hæc videri spectasse Petronium Arbitrum, vbi pietaticultricem nuncupat ciconiam illis versiculis, quos & apposui:

Ciconia etiam grato peregrino hospita
Pietaticultrix, gracilipes, choralistria.

Apum nomina plura. Emplastica, & paremplastica quæ dicantur. Anthredon. Mellis genera non citra admirationem. In Mycono apes non haberi. Vocabula plura ad idem: plastides, cephenes, sira, sirena melissa, melissia. Melissæus Iupiter. Melitea limea. Neon accipi pro vere. Hyemem esse patrem temporum. Apomeli. Mulsa. Apiana vua, & muscatula. Melitomata. CAP. XXXV.

INter apes (inquit Aelianus) alias nouimus quæ sint & dicantur duces: quædam *σειρῆνες*, id est sirenes: aliquæ vero *φυγῆρες*: sunt & quæ plastides, fortè ab artifici figmento, vel quia emplastica & paremplastica Græcis dicuntur, quæ infarciunt oppléntque sed viscida priuatim ac glutino tenacia. Cephenas, id est *κηφῆνας*, abundare in primis Nicander scribit. In Cappadocia obseruatum prioribus est, sine vllis fauis confici ab apibus mella. Ferũtur vero ea crassitudine, qua oleum. Apud Trapezuntem in ponto defluere ex buxo eadem accepimus: odore grauia, & quæ bene valentes *ἐκφρονας* faciant, ac amentiam concinnent. In Media item ab arboribus mella stillare, sicut cecinit Euripides in Bacchis. Apud Citheronem dulces à ramis guttas manere: verùm & in Thracia mel item arboreum suppetere proditum scio. Sicuti in Mycono apes haberi nullas, & si inferantur, emori. Arbores item mellifluas

Hyrcaniæ,in pagis qui Fortunati dicantur,celebrat histor... Verùm & Diodoro bestiola est volucris, anthedron nomine, eodem tractu, ape minor, nec multò tamen, in saxorum aut arborum cauitatibus fauos cõstituit,ac melli succũ cõcinnat persimilem. Apes porrò dicitur quãdoque σείρη,id est sira, aut certè apum domuncula. Est & eo nomine auiculæ species; & indumenti quoque prætenuis. Sed sirenæ itidem pellucida vocantur amicula,id est σειρῶαι. Sunt qui κηφῶας interpretẽtur apes masculas ἀπράκτυς,sed & musca sine aculeo, id est ἄκεντρ@,sterilisq; dicta interdum cephen repetitur. Melias item pro apibus reperias nonnunquam, sed sunt eo nomine hastæ quoque. Melissa nũc est apes,nũc pro obolo ponitur, qui drachmæ partem habet. Dicuntur & mystides eo vocabulo. Nam & Melissæum cognominatum legimus Iouem. Melissia verò aluearia sunt. Melitea cum audimus lintea, id est μελίτια ὀθόνια,non à melle fit corriuatio, sed ab insula Melite. Illud autem Homeri de apibus,

ἀεὶ νέων ἐρχομενάων,

exponunt recenter perpetuo venientium:quoniam earum sit non continuus volatus,sed interpellatus, vt semper videatur volatum ordiri. At Porphyrius vernum innui tempus opinatur magis, quo euolant apes. Neon autem ver dicebant. Et πατέρα τ̃ καιρῶν,hyemem vocat Pythagoras. Quod autem de eisdem poëta scribit, βοτρυδὸν ᾗ πέτονται, exponit Zenodotus, ad animalis imaginẽ,quod botryn nuncupant:id interuolandum ipsum se cõuertit. Verùm, quæ author hic prodit,incõperta planè sunt. Proinde in racemi modum accepisse præstiterit. Apianã vuam gratã apibus, Græci sticam vocant,ex nostris sunt qui appellari modo putent muscatulam. Apomeli verò, portionis est genus, inter mulsum, hoc est melicraton & oxymeli mediæ. Vtuntur ea Peloponnesij præcipuè. Artomeli legisse itẽ alicubi videor in medicorum thesauris Gal.lib.tuẽdæ sanitatis quarto: Mulsan ex pluuia fieri aqua prodit:apomeli ex qualibet. Melimela,id est μελίμηλα,dicuntur apud Athenienses poma pulcherrima ex cydoniorũ nata insitione:vti decimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας expositum comperi. Melitomata vocant Græci mellita omnia. Illud ex grammatico penu est, Nomen nullum apud Græcos neutri generis exire in I literam,excepto μέλι;nam gummi id est κόμμι:& πέπερι,& κοῖφι esse peregrina vocabula.

LOD

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS ad Petrum Antonium Syluestrum Rhodiginum, compatrem amantissimum

Præfatio quarta & vicesima.

Hieronymus parens tuus, Petre Antoni, ciuis (si quis alius) vel optimus, & senator præcipuè illustris, quod publici boni, priuatis rationibus rejectis, esset mirè studiosus, sæpéque non citra dispendium, ea me in patriam à literaria peregrinatione, velut postliminio redeuntem beneuolentia, & pietate est amplexatus, vbicunque sese vel dignitatis vel rei augendæ ostentasset occasio, labore prorsum nullo reclinato, vt dum vixit non secus à me coleretur, quàm si vitalis huiusce lucis, post optimum maximum Deum causa mihi fuisset prima. Sed & cum fatalis ei aduenisset dies, palàm funebri oratione, quam ἐπιτάφιον dicunt λόγον, conceptum ex obitu dolorem testatissimum apud omnes feci, quod & præstantis ingenij viro exutam intempestiuius patriam animaduertissem, & me non quidem amico, quod ipsorum foret tamen vel grauissimum vulnus, sed parente optimo planè orbatum, virulentiæ ac pestiferis quorundam ingenijs inermem expositum sentirem. Quo sanè factum, vti lacrymis veris spirantibúsque inter crebros singultus subinde interpellantes, oratorium munus implere vix licuerit. Vitæ illius integritas, morum formula exactissima, ingenium minimè subdolum, non fucatum, non liuore vllo vnquam obscurius nil à me aliud efflagitare est visum. Præstitimus viuenti quod eualuimus, præstitimus etiam humanis functo, præstamus nunc quoque quod

Hærent infixi pectore vultus
Verbáque, nec placidam membris dat cura quietem.

Non is sum Petre Antoni, qui adulari sciam, nec si sciam maximè, velim. Notior est parentis tui virtus, quàm vt hic subblandiendi studio esse possit locus. Nisi quod importunius forsan diu iam obductum videor vulnus refricare. Sed enim qui es ipse tanti

hæres viri & æmulus, agro animo veniam (opinor) non inficiabere: quando vt es ingenio vel præcipuè in numerato, & multo rerum vsu peritus, ignorare non potes, reipublicæ nostræ incussam bellorum funesto tumultu plagam, & aliò super aliud accedente malo, ita omnia prorsum concussa, vt latè iam ruinam minentur præcipitem. Nec ferè fit, qui tantæ cladi consilio vel prudentia obuiam eat, senioribus ferè absumptis omnibus, quorum grauitate ac sententijs stabat ciuitas nostra. Nam haud ita diu à parente tuo perfuncto grassante sæuius fortuna, raptus est Antonius Fulginas, egregius ciuis, & Catonianæ cuiusdam seueritatis: raptus & Andreas Casalinus medendi scientia nobilis, & (quod prius est) philosophus (vt sentio) præclarus, vt vitæ libram hic exactiorem non pergam memorare. Quibus sanè vulneribus reipublicæ impactis, vel mirari quiuis potest, tam diu stetisse nos: nisi quod suppetit tamen ex diuiniore fonte, quo æstuantem animum leniamus: quoniam sese naturæ argumenta pleraque ita promunt ex te compater amantissime, vt iam nunc concipere libeat, futurum te mox nulla in parte, etiam si arduum id est, parente inferiorem: sed talem quoque, vt pessum euntia nostræ ciuitatis fundamenta in integrum restituas præstantis ingenij maturitate, nunquam non prospectante longius, præproperæ leuitatis temeritate allisa. Vt in te (libet enim iam nunc vaticinari) quæ sua est senescentium affectio, Ennianum illud propediem regeri elogium possit, Vnus homo nobis cunctando restituit rem. Quod vt facias etiam atque etiam rogo. Hæc erit tibi ad æternam gloriam via: hac iere certatim Romanorum ac Græcorũ plerique proceres: hac nunc cælesti passu incedas ipse fessis subueniens rebus, quando

εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρας. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI VIGESIMVS-QVARTVS.

Vbi affectus mouere non permittantur oratores. Quintiliani sententia perpenditur. Quid propriè πάθος, quid'ue ἦθος. Item narratio morata. Horatij locus de morata fabula. CAP. I.

QVoniam verò pręcedẽtis voluminis fine, quantum nostra paruitas tulit, de ira commentati sumus, quam esse cæcam veterũ testimonio pronuntiauit Chrysippus, ὅτι πολλάκις οὐκ ἐᾷ ὁρᾷν τὰ ἐκφανῆ, id est, quoniam persæpe nec manifesta quidem conspici sinat, succurrit illud Quintiliani ex secundo Oratoriarum institutionũ libro, Athenis actores mouere affectus vetari consuesse, ex quo visum quibusdam orandi artem quodãmodo fuisse recisam: sed & libro sexto: Athenis etiam (inquit) per præconem mouere affectus prohibebatur orator. Libro item decimo in Demosthenis Ciceronisque compositione, salibus & commiseratione, qui duo plurimum affectus valent, vincimus. Et fortasse epilogos illi mos ciuitatis abstulerit. Vt verò ita rem habere propemodum credamus, in libro De morali virtute Plutarchus facit: à quo proditur, in Aristocratica administratione rhetoras magistratuum iussu vetitos παθαίνεσθαι: hoc enim vtitur verbo, ex eiusce linguæ fertilitate, quod est affectiones ex iudicum animis prolicere: quoniam ῥέπει ἀδεᾶν ῥοπὴν ὁ ἀπαθὴς λογισμὸς ἐπὶ τὸ δίκαιον id est, inclinatione serpit recta citra affectum perpensio, ad id quod iustum est. Quòd si accesserit affectio, quod arridet, quódque vrit, pugnam intendit aduersus iudicãdi de-

liberādīque vim. Lucianus verò in sermone cui titulus Anacharsis, siuè de gymnasiis hoc ipsum in Areopago irroborasse tradit, vbi cędis peragebātur iudicia, vt si quis de re dicat, patiēter ac ęquis auribus dicentē ferat senatus. Quòd si captādæ beneuolētiæ cōcinnarit aliquis procemiū, vel extrinsecus οἶκτον ἢ δείνωσιν, id est miserationē elicere, aut indignationē excitare cooriatur, cuiusmodi haud pauca aduersum iudices cōminisci oratores solent progrediens præco silentium euestigio imperat, apud senatum diutius nugari nequaquam permittens, aut dicendi vi rem obuoluere atque implicare, ac velut retas obiicere, vt transacti negotij seriem nudam ex fide spectare posint Areopagitæ. Ipsum hoc & primo Rhetorico significat Aristoteles, in ciuitatum plerisque prohiberi oratores astruās extra rem dicere, sicut (inquit) in Areopago, & rectè id quidem. Neque enim iudicis peruertere mentē oportet, indignationem concitātes vel inuidiam vel omnino miserationem conciliantes. Perinde enim est, ac si canonem, seu regulam, qua in operum directione sis vsurus, obtorquere ac inflectere incipias. Apsinus verò in procemiorum præceptis, captandæ miserationis præmonstrans rationes, ambiguitatis iniicere videtur aliquid. Athenis (inquit) si oratorio fungamur munere ex iudiciis rebúsque gestis communem hūc locum instruemus. Misericordię ara excitata apud vos est, communíque omnium humanitate beneuolentiáque esse videtur dea. Exindéque apud omnes insignem adepti laudem estis. Moris in Areopago seruati meminit Onomastici octauo etiam Pollux, ne quem possesione sua dominum interuertamus. Sed mitiores forte affectus permittebatur quādoque, vehementes & ardore quodam concitati haudquaquam. Aræ Misericordiæ Athenis, meminit Pausanias quoque, sicut pudoris, famæ, appetitionis, id est ὁρμῆς. Adnotanda verò hic M. Tullij sententia, quoniam de affectibus agitur, duo esse, quæ admirabilem faciant eloquentiam, alterum Græci ἠθικὸν vocant, patheticum alterum: ad mores illud & ad naturam, omnémque vitæ consuetudinem accommodatum: hoc perturbantur animi & concitantur, quo vno regnare oratio præcipuè creditur. Illud superius come, iucundum, & ad beneuolentiam comparandam aptum in primis: hoc autem vehemens est, ac incitatum. Hinc legimus narrationem esse planam debere, breuem, euidentem, credibilem, bene mora-

tam cum dignitate. Hinc verò illi Horatiano sensus infertur illustrior,

Morataq; rectè fabula.

πάθος putat libro sexto Fabius, propriè dici à nobis affectũ, ἦθος autem Romana carere voce, dici tamen mores. Verũ non tam hos significari, quàm morum quandam proprietatẽ, quibus omnes contineantur mentis habitus. Omnino affectum concitatum πάθος nomine intelligunt, mitem atque compositum ἦθος signare. Id verò est, quod bonitate commendabile est, nec mite solùm ac placidum, sed blandum plerunque & humanum, audientibus amabile atque iucundum. Quo dicentis mores ex oratione perluceant. Sunt qui τὰ ἤθη, nõ mores prorsum interpretentur, sed sensus. Fides (inquit Martianus) tribus fit, conciliando, docendo, permouendo: illa prior ethica, sequens apodictica, tertia pathetica nominatur. Scribit Donatus in eum Terentij locum in Eunucho,

Dij immortales, homini homo quid praestat?

Morata narratio à sẽtẽtia incipi solet, quę diciturpromythiõ

De apathia, dyspathia, metriopathia, propathia, sympathia, antipathia, & id genus plerisque aliis. Procatarctica & synectica causa quae sit. Item aipathia, homoeopathia, proegumenon. Antipathiam promiscere Idiopathia. CAP. II.

Illud verò ad grammaticam pertinet supellectilem, esse apathiam aliud, aliud dyspathiam, itémque propathiam, quanquam est & metriopathia. Et apathiam quidem intelligi iam docuimus, impassibilitatem quandam (si dici ita Latinitatis patiatur decor) quam esse agrestem, nimísque profectò duram, etiam ex philosophis nonnulli sentiunt, vt quæ tũ impossibilis sit, tum etiã inutilis. Tollit enim amoris mutui beneuolentiam, qua maximè vita constat, & societatis humanæ ratio. Rursum verò extra modũ angi, & in luctus abire nimios, iam non naturæ id fuerit, sed deprauatæ cuiusdã opinionis. Proinde scitum est appositissimùmque Crantoris illud ex Academia, Non ægrotare quidem primum (inquit) sit. At si contigerit, adsit sensus aliquis, seu dissecetur quippiam, seu conuellatur. Siquidem anodynon hoc, id est nil dolere non sine magna immanitatis mercede contingit in animo,

stuporis in corpore. Quamobrem vt dedecet prudētes dyspathia, quam doloris impatiētiam interpretamur, sic & apathia: Hoc enim ἄτεγκτον καὶ θηριῶδες, id est durum ferinúmque. Illud autem ἐκλελυμένον καὶ γυναικοπρεπὲς, id est molle solutúmque, ac fœminæ accommodum. Metriopathia verò haudquaquam improbanda reiiciendáue, quæ moderatam in perturbationibus rationem amplexatur & continet. Est & sua medicorum scholis propathia: sic verò nuncupant προαίσθησιν, id est præsensionem quādam. Neque enim tacitè furtímque obrepunt omnes ægritudines, sicuti Hesiodo placuisse, intueri licet,

ἐπεὶ φωνὴν ἐξείλετο μητίετα Ζεύς.

id est, quoniam vocem prudens abstulerit Iupiter. Sed earum plurimæ proangelos, id est prænūtios habent, & prodromos, siue præcursores, ac præcones, velut cruditates & inconcoctæ materiæ superfluentiam, & motus pigriores, quam vocant δυσκινησίαν. Grauitas quippe onerosa, labórque (inquit Hippocrates) spontanei morbum prænuntiāt. Incentiua item vitiorum propathe dicuntur rectè, ac significantius Græcis, velut antepassiones, quibus carere censetur impossibile: nam ea omnium titillāt animos, & inde præcauere cogitationum sagittas commonemur, & naturæ dominus in Euangelio: De corde (inquit) exeunt cogitationes malæ. Protopathiā inuenies alicubi apud Galenum, velut primariam dicas affectionem: sicuti idiopathiam quoque, id est affectionem propriam. Si oboriatur (inquit Galenus) ab vlcere ingens pannus; quum inducta in vlcere cicatrice, permanet etiam pannus, vel in suppuratam inflammationem transiens, vel in durum tumorem, quem chœrada, id est scopulum appellant: nemo primarios dixerit huiusmodi morbos, qui ob alium præcedētem contigerunt. Fuere item ex medicorum decuria, qui ἀπάθειαν induxerint, tanquam dicas perpetuam affectionem. Quippe sanorum iuxta, ægrotantiúmque corporum καταστάσεις, id est constitutiones easdem esse specie, statuere permittunt sibi, etiam si præstat, ampliorem sanitati latitudinem contribuisse, quàm omneis homines vrgentibus perpetuò morbis conuelli, ac lancinari. Est sua oratoribus item homœopathia de passionis nata similitudine, quam vndiquaque scientissimus exprimit poëta,

Fuit & tibi talis *Anchises genitor* *Item*

[illegible]triæ ſtrinxit pietatis imago, Et,

Me quoque per multos ſimilis fortuna labores.

Quod in Macrobij Sympoſiacis eſt adnotatum, Idiopathiam reciprocationem dicimus, ſicut idiopathes reciprocum. Priſcianus ſui paſsionẽ & ſui paſſum interpretatur. Et quia vberem conſectamur doctrinam, & medicam rem à limine ſalutamus, ſciendum omnino, à propathia diuerſas cenſeri cauſas in ægritudinibus, procatarcticas dici ſolitas. Sunt enim hæ, rei quidem effectrices, verùm ſeparatę, ſicuti morſum qui infixit canis ſcorpiúſue, ac ſolis exuſtio febrem producens. Synectica verò cauſa intelligitur, quæ præſens præſentem cuſtodit affectionem, fouétque: vt in veſica lapis, qui non cauſæ modò rationem habet, ſed & affectus. Eſt item προηγούμενον αἴτιον, quod à procatarctico inſtruitur, vel quo pręſente, ἀποτέλεσμα quoque, id eſt, effectus adeſt. Sed redeo ad inſtitutum. Sympathiam quoque apud veteres non Græcos modò ſed & Latinos, inuenias pro conſenſu quodam, qui plerunque inter res conuiſitur: vt quum Lucilius ait,

Luna alit oſtrea,

Implet & echinos, muribus fibras, & pecu addit.

Eadem quoque quæ creſcente luna gliſcunt, deficiente contra defiunt, exſuctáque ſunt. Quãquam eſt & in quibuſdam antipathia: nam cepe (Plutarcho tradente) decedente luna reuireſcit ac congerminat, inareſcit autem adoleſcente. Proindéque Peluſiotas cepis abſtinere, quia ſolę ex cunctis oleribus contra lunæ aucta & damna, vices minuendi & augeſcendi (ſicuti repetit etiã Gellius) habeant cõtrarias. Elegãter porrò & antipathiam promiſcere dicitur, qui pugnantia ex'que diametro diſsidentia componit in'que vnam corporis molẽ compingit: vt ſi quis contrarias inter ſe conſarcinet authoritates.

De mõſtro mirabili edito in Rhodiginis agris. De piſcium & ranarum pluuia. Item de infante Conſtantij temporibus nato. Monſtrorũ ratio ex cæleſti diſciplina. Decani. Munifices dij. CAP. III.

EXſcribentibus nobis iſta, & elimatius leuigatiúſque concinnantibus, quæ pridem Patauij dederamus in literas, æditum in patrij ſoli vico, cui Sarzano nomẽ eſt, magnitudinis inuſitatæ monſtrum. Digna res eſt viſa, quã hiſce libellis inſererem, eo quidem procliuius, quoniã flagrante inteſtinis

diſcord

discordiis Italia, & intonante altius bellorum procella, quæ iam aliquot annis latè vastitatem dedit, vice prodigij habitū id est. Is verò infans fuit biceps, multa in eo mira. Primum quadrimestris magnitudo, membra omnia cum proceritate responsum habentia, absoluta, amussitatáque. Facies vtraque similitudinis propè indiscretæ. In capitibus crines aliquanto longiores ac nigricantes. Inter vtrunque caput ex collimitio humerorum tertia surrigebatur manus. Sed quæ aures longitudine non excederet, nec integra visebatur omninò. Reliquum corpus prorsum bene cōpactum, ac citra vllam maculæ fœditatem. Natus est quinto idus Martias, anno nati Verbi millesimo quingentesimo quarto ac decimo. Postridie allatus Rhodigium est. Quia verò visenda res erat, placuit mitti ad Hispanorum ducem, qui in proximo vicaria regis fungebatur potestate. Id verò vt citra putredinis timorem posset obiri, exenterare præmortuū necesse fuit. Inibi ergo mirum aliud, cor quidem simplex, vt assolet: at iecur duplex, sicuti & lien. Nam in viscere hoc visam quandoque duplicationē vel in vno, credimus Aristoteli. Verùm in hoc genus monstris mira quidem, sed naturalis tamen à peritis rerum afferri ratio solet. In quibusdam vix, sicuti quod Athenæi relatum monumentis est, piscibus pluisse nonnunquā. Factū id in Cheroneso etiā legimus, & triduo vtique cōtinuo. Sed & in Pœonia & Dardania ranarum pluuiam contigisse (prodit Eustathius) tāta multitudine, vt domus opplerentur, nedum viæ. Nec aduersus mali vim vsquam salutare compareret auxilium, præter quàm in fuga, quando nec aquis nec cibis vti licebat, irrepentibus insilientibúsque ranis in omnia confirmat, quarto Bibliotheces historiam hoc genus etiam Diodorus. Quod ad infantem attinet, illud amplius sciendum, vnum'ne an plura sint per coagmentationem, quod monstrificum prodit animal, iudicandum est ex principij ratione: nam si cor pars eiusmodi est, quod vnum cor habet, vnum animal est: quod duo, animal item duplex coalitum propter conceptuum coniunctionem. Imperante Constantio legimus, æditum infantem ore gemino, dentibus binis & barba, oculis quatuor, auriculis duabus quidem, sed breuissimis. Qui partus (inquit Marcellinus) rempublicam in statum reclinaturam deformem, planè portendebat: nam portenta id genus comparent sæpius, sed rerum euentus variarum indicant fere. Cælestium

rerum

... ſtudioſi in partes diſtribuunt tres ſignorum ſingula, ſi... ... libet vnum habeat decanum. Alij verò ſcrupuloſius rem rimati, ternos deos decanis aſcribunt, & munifices nuncupandos cenſuere, vel ſynergos quoque, vt ſignorũ cuilibet nouem adſint munifices. Hoſce rurſum per infinitas ſecãt numinum poteſtates. Ab iis porrò aſtruunt, caſus decerni repentinos: quin & monſtroſos hominum conſarcinari partus. Deinde Necepſo Aegypti iuſtiſsimus imperator, & optimus aſtronomus per ipſos decanos vitia omnia valetudinéſq; collegit, oſtendens quam valetudinem quis decanus efficiat. Sciendum verò, plenas dici partes in quibus decani fuerint inuenti. Vacuas autem, ad quas nunquam decanorum numerus accedit.

Super Agathocle adnotata quæpiam. Cúrque is gracculus ſit cognominatus: item triorches. Plutarchi labecula colluitur. De buteone aue. Gracchus, & Pulcher an flatilem admittant. Mihi cum flatili ſcribendum. Martialius Caracallæ occiſor. Philomelam dici, non philomenam.

CAP. IIII.

AGathoclem Siciliæ tyrannum, qui tam moderatè, támq; fortiter videtur proſperiorem tuliſſe fortunæ afflatum, vt ſine fictili opere non ferè vnquã cœnaret, ac miſceret opes, pauperiémq; ſimul (vti de eo cecinit Auſonius) ætatis primordio ab eminentiſsimis proditum hiſtoricis eſt, forma & corporis venuſtate præeminentem, diu vitam ſtupri patientia exegiſſe. Proinde Timæus & ipſe hiſtoriarum cõditor, illum dicit κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν κοινὸν πόρνον, id eſt, primæuo ętatis flore ſcortũ promiſcuum, impudentiſsimo cuiq; expoſitum: item mox κολοιὸν nuncupat καὶ τριόρχην. Eſt autem κολοιὸς gracculus, ſuper quo facetiſsimus extat Ciceronis iocus: nam à Pharſalica pugna quũ aufugeret Pompeius (dicente Nonio quodam) ſupereſſe etiamnũ aquilas ſeptẽ, immóque necdum eſſe deſpondendũ. Rectè (inquit) moneres, ſi cum gracculis depugnandũ foret. Nec id minus factum quod in Ionia prodit Apoſtolius, Venetos Adriatico mari appoſitos ſub ſementis tẽpus ſolitos cum gracculis depaciſci, vt libis obiectis cũ maza, quę illis forent ligmata, ne ſemina refoderẽt omnino, vel

legerent

legerent:stabántque illi dictis legibus. Triorches verò authoribus Plinio & Aristotele De animaliũ historiis libro nono, genus accipitris est, à numero testium sic nucupati, cui principatũ in auguriis Phœmonoe dedit, eũ buteonem Romani vocarunt, familia etiam ab eo cognominata, quum prospero auspicio in ducis naui sedisset, vt Plinius scribit. Ego in gente Fabiá id fuisse cognomentum, accipio. Nam ab Vrbe condita libro vigesimotertio T. Liuius M. Fabium Buteonẽ nominat. Meminit & in Fabio Maximo Plutarchus. Sed ibi mendum (opinor) inoleuit: nam scribitur modò Fabius Bulco. Græcus tamen codex, φάβιον præfert βουτεῶνα, quo tempore duos habuit respublica dictatores post Cannẽsem stragẽ, M. Iunium, & hunc (de quo diximus) Fabium. Denique Buteonis oratoris mentio est Senecæ Controuersiarũ libro secundo. Triorchem apud Aristophanẽ inuenimus in Comœdia, cui titulus σφῆκες: vbi poëtæ illius interpretes nil amplius ascribunt, quàm ἔστι δὲ ὁ τριόρχης ὄρνεόν τι: est autem triorches auis quædam. Sed & in monumentis Sex. Pompeij ita legas: Buteo, genus auis quæ eo se alit quod accipitri eripuerit. Vastitatísque est causa in his locis quæ intrauerit, vt bubo, à quo etiá creditur appellatus Buteo. Proinde ex hac auis natura videri potest tyrannus cognomẽtũ traxisse: nisi quis malit ab efferata libidine. Nam egressus Agathocles pubertatis annos libidinem à viris transtulit ad fœminas. Traditur item quum esset profunctus fato, vxorem querulam flebilibus modis illud subinde ingessisse, τί δ' οὐκ ἐγώ σοι, τί δ' οὐκ ἐμοὶ σύ, quid non ego tibi, quid tu nõ præstitisti mihi? Cæterùm, cur dictus κολοιός, id est, gracculus? an ob latrocinia, & furacem naturam? Huic soli aui (inquit Plinius) furacitas auri argentíque præcipuè mira. Monedulam quoque inde dictá grammatici interpretantur, quasi monetulam, quòd surripiat monetas. Quãquam sunt coliç itẽ pisces, dicti Theodoro monedulæ, Agathoclem verò latrociniis incubuisse ante tyrãnidem, historia testis est. Indéque cõcedentem Syracusas diu sine fide fuisse, quoniá nec in fortunis quod amitteret, nec in verecundia quod inquinaret, habere videbatur. Sed enim quãuis in omne facinus semper fuerit prõptissimus, nõ tamen vsquequaque malus erat: nam & manu strenuus fuit, & in concionibus perfacundus est creditus: quo nomine ab æmulis & inimicis gracculus itẽ videri potest appellatus: veluti loquax magis esset, quàm eloquens, vti de Atilio

Palicano pronuntiatum nouimus. Nam & Bacchylidē vellicans in Nemeis Pindarus, vt locutuleium impendio, ac humilem, sic ferè pronuntiat,

κραγέται δὲ κολοιοὶ ταπεινὰ νέμονται.

Dicitur enim κολοιὸς à κολῴειν, quod tumultuari nobis indicat, Eustathio tradēte: quia sit auis obstrepera, tumultuatríxq; , id est, θορυβητικὴ καὶ κραυγαστική. Nam & eadē ratione Gracchum apud Romanos cognominatū legimus: quamuis apud Varronem obseruatum sit, Gracchū ideo nuncupatum, quòd eū mater mensibus duodecim in vtero gestasset, quia legitimū pariendi tēpus esset supergressa. Proinde ex iunioribus quidam etiam bene doctus, sine flatili scribendum censuit. Quod tamen, ni fallimur, forsan coarguitur paucissimis Quintiliani verbis ex Oratoriarum institutionū primo: nam de aspiratione disserens inquit, Parcissimè ea veteres vsi, etiam in vocalibus, quum ędos ircósque dicebant: diu deinde obseruatum, nè consonantibus aspiraretur, vt in Graccis & triumpis. Horum sensus verborū qui sit, perspicuè (opinor) patet: nam Graccum triumpúmque olim fuisse innuit scriptitatū, sed id non fuisse perpetuū, quis (rogo vos, studiosi omnes) nō peruidet? Triumpúmne tempestate nostra scribimus, an triūphum? Triūphum profectò, sed & Gracchum consimiliter: nam & in Gręcis monumentis ita scriptitatū inuenimus, γράκχον. In catholicis tamen Probi, sic adnotatū animaduertimus: Quidā putant, inchoare dici imperitissimè: nā neq; post c literā H Latina verba regūt, exceptis nominibus tribus, pulcher, orchus, lurcho: vel (vt autumat Seruius in tertiū Georgicum) sepulchrū. Pulcher itē in Gręcis inuenitur códicibus, vt apud Strabonem libro quartodecimo. In tantū falluntur, qui pulcer & scribūt & enuntiāt. Quam tamē scribendi rationē insequi videtur Cęcilius Minutianus in libello De orthographia, quanquam insigniter mutilatio decurtatóque, ac prorsum vetustatis & incuriæ vulneribus confosso: in quo & illud adnotauimus, Mihi, cum flatili scribēdum, vt disparetur à vocatiuo mi. Scribit in Oratore ad Brutum Cicero, Quin (inquit) ego ipse quum scirem ita maiores loquutos esse, vt nusquā, nisi in vocali aspiratione vterentur, loquebar sic, vt pulchros, Cetegos, triumpos, Cartaginē dicerem: aliquādo, id'que sero cōuitio auriū, quum extorta mihi veritas esset, vsum loquendi populo concessi; scietiam mihi reseruaui. Mihi verò, insertam habet flatilem,

positu vim suam habeant. Placet autem illi positione quadam constare nominum rectitudinem, sed non temere tamen, & vt obtigit, verùm positionem ipsam de naturæ penu arbitratur promi: neque esse aliud nominũ rectitudinem, quàm naturæ ipsi consonam impositionem. Scitumque, ac ad vnguem factum putat nominum conditorem, qui per nomen exprimat rei naturam: quippe rei organum esse nomen, nec fortè oblatum, sed naturæ congruum, vt quòd res discernat & indicet naturam. In grammaticis item commentariis Nigidius Figulus solicitè admodum & asseueratè, verba esse naturalia magis quàm arbitraria colligit, festiuiter quoque inferens, ac lepide: Vos quum dicimus, labias sensim primores emoueri, ac spiritum atque animam porrò versum intendi: quum verò Nos neque profuso intentóque flatu vocis, neque proiectis labris pronuntiari, sed hæc quasi introrsum reflecti. Cæterum, prius quàm vlterius in etymologicas excurramus rationes, collibitum est grammaticis inscitiæ nubilo persæpe obuolutis, ferre opem pro virili. A quibus si exsculpere pergas, quid sit quod pueris nulla non hora intonant, altius, Nomen dici, quod substantiam indicet aut qualitatem propriam vel communem: hærebit (opinor) illis aqua. Verùm scire conuenit, philosophum Aristotelem, quum scientissimè dispiceret infinitam, miscellámque esse rerũ verborúmque disparilitatem, vti ordo constitueretur aliquis, decem prædicamentorum volumen concinnasse: categorias vocant Græci, quas esse primas intelligimus voces, genera rerum prima significantes. Nam quum infinitæ propemodum comperiantur res, infinitas esse item earum voces quibus indicentur, necesse est. Sed infinitorum cognitio, infinita esse nulla queat, quoniam animo concipi haud valeant: quæ autem eiusmodi sunt, nullius scientiæ circumscribi cancellis creduntur: quippe infinitorum scientia nulla est. Proinde prædicamenta constituens decem Philosophus, in ea vocum alioqui infinitarum, seriem coniecit. Omnia nanque in duas distinxit portiones: in substantiam, & accidens: quod nouem contineri prædicamentis voluit. Substantias autem tum primas intelligit, tum secundas. Et primas quidem esse dicit, indiuiduorum corporum ac singulorum: sicuti Cicero est, Socrates, Plato. Secundarum nomine, species accipit, vti est homo: vel genera, quibus continentur species, vt est animal. Igitur ad vnum substantiæ re-

uocantur nomen,quæ sunt infinita ferè,homo, lignũ,animal, lapis,aurũ,id genus alia.Accidentia verò hæc:quantitas, quæ bifariam intelligitur,quàm magnum,quàm multũ: qualitas, ad aliquid,vbi,quando,facere,pati,habere. Postremò κεῖσθαι, quod est positũ esse quodammodo, vt calefacere, stare, irasci, His porrò comprehendi reliqua,dilucet:nam quum bipedale dico vel tripedale,sex,quatuor,decem,lineam,superficiem, id genus innumera,in quantitatis veniunt prædicamentum: at quum album,scientiam,bonũ,malum appello, nimirũ exprimitur qualitas:quod in categoriis item aliis contingit omnino.Sed ad secretius nominum etymon venio:siquidem facturum me operæpretiũ arbitratus sum,si parte hac potissimum quid in hoc nomenclationis aucupio, mutis ex magistris compertum nobis sit, appingere adortus fuero. Quando & apud Græcos huiusce rei plerique studiosi illuc prouecti demum sunt,vt etiã Onomacotheræ dicerentur,id est velut nominum venatores,noua sibi consarcinantes vocabula, rerum intuiti proprietatem.Cuiusmodi fuisse videtur Siculus Dionysius,qui virginẽ vocabat Menandrum,quia μένει τὸν ἄνδρα, id est manet expectátque virum.Stylon verò, id est colũnam Menecratem,quoniam,manet continétque.Murũ autem conceptacula,rectè dici mysteria coniectabat,quia mures seruẽt, quod τηρεῖν dicitur.Idem etiã bouem nũcupabat garotã: porcum verò,Iacchum:Alexarchus quoque:Vrano polin qui cõdidit,nomina sibi conformauit,non audita multis:nam gallum,orthouoan dicebat:drachmã,argyrida:chœnica, hemerotrophida.Sic & Atticus Herodes, lignũ quod inseritur rotis,trochopedam nuncupauit, quum per accliuia vectaretur: aliis epochlea vocantibus.Anchoram Sophocles etiam ischada nominauit,quoniam nauem contineat.Sed nos eo quidem gratius ista complectimur præcipuè,quoniam à Fabio proditum scimus,scrutaturum mille præceptorem acrem atque subtilem origines nominum, vt quæ ex habitu corporis rufos longósque fecerunt.Vbi erit aliud secretius, vnde Syllæ, Burri?In quo præter ea quæ ex Macrobij Cœnis circumferuntur omnium exchartabulis & glossematis,studiosus commonendus lector est:esse qui Sillam dictum putẽt,à silo naso, qui est sursum versus & repandus.Sed non ignorandũ, à Græcis pariter & Latinis Syllam per Y Græcum scribi, quod ex monumentis Sudæ perspicuum est. Plutarchus tamen ita prodit,

prodit, Ex corporis quoque habitu denominationes ritè imponi solent, vt Silli, Nigri, Rufi, verùm etiam Cæci & Clodij. Sed & apud Græcos à forma imponi cognomina inuenias, vt Physconem, Cirrhippum. Physcam illi vocant intestinũ crassius, in quod farina infarciatur & caro, fiúntque qui dicuntur allantes, παρὰ τὴν ἀόλλισιν τῶν κρεῶν, à carnium congestione: vnde allantopoles, qui etiam falsicopoles vocatur, venditor id genus farciminis, Hinc restituitur egregiè Valerij locus libro nono capite primo. Ptolemæum prodentis Physconem cognominatum: quanquam vulgò Physicum legi audio, vel Phytonem, sententiam nostram Strabone comprobante. Cirrhippum verò, ab equis & cirrho colore dici puto. Cirrhum vinum legas sæpicule apud Dioscoridem & alios. Cirrhum, fuluum interpretantur, id est, πυῤῥὸν, aut etiam igneum. Senecam Cassiodorus putat inde duci, quoniam cui primo cognomentum id impositum, canus sit natus: sicuti de Numa Pompilio lectum est. Ad quod allusisse Virgilium credunt,

Agnosco crines, incanáque menta
Regis Romani.

Quinetiam Tyrrhenũ, à quo Tyrrhenia nũcupata, ab ineunte pueritia incanuisse traditur fabulis: sed ad egregiam indolem id Strabo referendum putat. Caium inuenio in Græcorum monumentis appellatum ab Italis & Tarentinis mercenarium, aut etiam rudem hominem ac planè brutum, quia à γῆα quæ terra est, deriuetur γήϊος & γάϊος. Nam à γαῖα, inflectitur γάϊος vnde bos, γάϊος dicitur, velut colonus: & γαισάται dicti Galatæ, qui patria excidentes terram quæsiere, quam incolerent. Pansam verò idem Cassiodorus, ab expansis & porragineis capillis. Neruam, à fortitudine vestigij. Murenam, à neruoso corpore, Galbam, à colore lurido dici opinatur: est enim (inquit) Galbeus, passeris nomen, luteis pennulis. Suetonius verò ambigi scribit, cur id Sulpitiæ gentis factũ cognomentum sit. Quidam enim putãt, eum qui sit primò ita nuncupatus, inde appellationem duxisse, quòd oppidum Hispanię frustra diu oppugnatum, illitis demum galbano facibus, succenderit. Alij, quòd in diuturna valetudine galbeo, id est remedio lana inuoluto, vteretur assiduè. Nonnulli, quòd præpinguis fuerit, quem galbã vocant Galli. Vel cõtrà: quòd tam exilis quàm animalia quæ in æsculis nascũtur, appellatúrque galbæ. Quod de galbeo remedio Tranquillus scribit, scien

dum,tradidisse alios, galbeum siue calbeum dici armillas quibus vterentur triũphantes, quibúsq; ob virtutẽ (vt Festus inquit)donarẽtur milites.Galbana verò vestimẽta erãt delicatorũ,quæ à viris gestari,mordaciter taxauit Satyricus poeta:

Cærulea indutus scutulata, & galbana rasa.

Inde apud Martialem galbanatus, & galbini mores,pro mollibus,& supinis:nam tunicam galbinam,à colore dici volunt candido. Eius in Aureliano meminit Flauius Vopiscus. Galbulos verò,cupressi fructus dicũt. Sunt qui galbana, pro nauticis accipiant indumentis:sicuti vulgò nuncupantur, vna extrita litera.Lentulo,Suræ cognomentum adhæsisse, scribunt eruditi,quòd Sylla dictaturam gerente,quum quæstor publicæ pecuniæ vim haud paruam prodegisset,eóque nomine plurimũ Sylla indignaretur,ab eóque impensius rationes exigeret,progrediens in senatum is negligenter admodum & per contemptum,Rationem(inquit) non reddo, verùm crus exhibeo:veluti assolent pueri,quum in pilę lusu aberrarint.Pertinaci mox Romano imperatori, cooptatũ legimus cognomen à patre,quòd negotiationi materiarię constanter ac pertinaci studio incumberet:hic est,vt fortunæ lusum cõtemplemur obiter,qui literis imbutus elemẽtariis,& calculo, quum Græcè item didicisset,Sulpitióque operam dedisset Apollinari,post eum grammaticen est professus. Eo tamen prouectus per laborum genera vniuersa,vti fortunæ vocaretur pila,Scribit Dion,quod propter Quintilianum libro primo dignum scitu est,ad ea quæ alibi diximus:Helium Cæsarium imperij cum Nerone participem iugulandos curasse Sulpitium Camerinum ciuem primarium,ac eiusdem filium, dantem crimini,quod cognomento hęreditario Pythici quũ dicerentur, in Neronis Pythicas victorias impij ἐκ τῆς ὁμωνυμίας viderentur.Ab rerum gestarum excellentia præsigni Pyrrhum esse Aquilam cognominatum, id est ἀετὸν,prodit historia.Buccones appellatos credunt(Pompeio Festo tradente)à buccarum magnitudine:sed alij,bubones scribere malunt, Lappam, ab inculto capite appellationem duxisse tradunt.Suram à surarum neruositate.Halam, à fœdo oris halitu. At veteres ferè inscriptiones,Ahala præferũt:& in Oratore M.Tullius,Quin (inquit)sæpe contrahuntur verba,non vsus causa,sed aurium: quomodo enim vester Axilla,Ahala factus est,nisi fuga literę vastioris? Additam verò flatilem opinantur, hiatus reclinandi grat

di gratia. Capellam, à capillorum hirsutie. Fenestellam, à caluitie. Columellam, à proceritate. Aruinā, à pinguedine. Pergulam, adulteri esse cognomen dicunt, qui mariti aduentu latuerit in pergula. Mammulam, quòd foret papillosus, Nasicæ nomē dedit, obuncus nasus. Leccæ, amor meretricius Massam dicunt, furem significare. Lamiam porrò, voracem. Antigonum quendam Macedonum regem, Gonatum fuisse cognominatum accepimus, fortè à genuum magnitudine. Astynomus dici videtur, ciuitatis lex. Fuere tamen Athenis astynomi decem, quinque in Piræo, totidem in vrbe. Ad eorum curam pertinebant psaltriæ ac tibicinæ, sed & qui vocabantur coprologi, & id genus alia pleraque. Verum, id amplius aduertendum ex Eustathij fontibus corriuatum, & literatoribus diu non percognitum, Astynomen nuncupatam Chrysæ filiam, ab Homero dictam Chryseida: sicuti Briseida vocat, quæ fuerit Hippodamia. Erant verò Brises Chrysésque (vt est in veteribus traditū chorographiis) fratres; ex quibus Brises Pedasum incoluit, Chrysam verò Chryses: quorum pater fuit Ardys. Sisyphus idem esse veteribus videtur, qui & Theosophos: siquidem deos in Peloponneso sios dicunt, & ratione Aeolica syphos dicitur sapiens, quem sophon enuntiat communis lingua. Hunc fabula tradit, mortem in vincula coniecisse, immissam, quòd Asopo Aeginæ filiæ raptum à Ioue significasset, quod ad pacatū Sisyphi imperiū putant referēdum. Fortè verò & Acesodyna excogitauit primus, id est dolorem sedantia, ac morborum antipala, vt Græci dicunt, quia ægritudinibus obluctentur. Cothinas nuncupatus creditur Thynnotheræ filius, id est thynnos venantis, seu expiscantis: quoniā gobios, Siculi cothōnas dicūt & in Halieutico Numenius cothos. Sunt & locis sua ab euentu ascita nomina, de reliquis sileo, interim illud nō omiserim: Nauēthū in Italia fluuium à nauium exustione sic nuncupatum, quod scribit Apollodorus: quia Laomedontis filiæ, ac Priami sorores, Aethylla, Astyoche, Mydesicaste, cū captiuis aliis illuc appulsæ naues incenderunt, ex quo & ipsæ Naupræstides nuncupatæ. Auctor Plutarchus est, dictam fuisse Romā, qui cæteris incendiū suaserit holcadū Græcarū Sitæā vocat Lycophron.

Nomina item à virtute, felicitate, moribus ac varijs producta euentibus. Varius, qui: item nothus. Nothia

pecunia. Ciceronis locus ex Epistolis de Penc. Lamyrus quid, & diadema. De Casandra & Achille plusculu, & patria eiusdem Phthia. Venox vnde. Caudex, & codex. Excodicare. Ablaqueare. Regilliani historia. De Thetide nonnulla, bis.

CAP. VI.

POrrò à virtute quidam cognomina traxere, vt Euergetes & Philadelphus, author est Strabo: ne fine capite (quod aiunt) rumusculos corrogare videamur, odoraríque: quãdo, vt nunc est, non exarmatos licet cum sciolis nasutioribus pedem conferre: Ptolemæũ ex Aegypti regibus Philadelphum vocitatum, cognoscendarum rerum fuisse perstudiosum, & ex insita corpori imbecillitate noui aliquid semper scrutari solitum, quo se & improsperam oblectaret valetudinem. Philadelpho huic in principatu successor fuit Euergetes, quũ ipse post Ptolomęum Lagi, qui Alexandro successerat, obtinuisset imperiũ. Inter Aegypti reges fuit & secundus Euergetes, quẽ Physconem dixere. Fuit & Ptolemæus κεραυνὸς cognomento, id est fulmen, ex promptitudine audaciáque, vt tradit Pausanias. A felicitate quidam etiã cognomina sibi asciuere, sicuti testatur Eudæmonis appellatio: qua Bassum secundum fuisse ornatum vetus, testatur historia. Vnum tamen hominum ad id æui felicis sibi cognomen Syllam asciuisse, Plinius author est, ciuili sanguine ac patriæ oppugnatione adoptatum: quódque Metelli Pij fuisset amicus, sicuti Plutarchi Apophthegmata testãtur, & quòd Athenas non delesset. Scribit Alexandrinus Appianus, imaginem Syllę, ex auro equestrẽ ante rostra collocatam, addita ab adulatoribus inscriptione eiusmodi, Cornelio Syllę imperatori fortunato. Sic enim (inquit) assentando appellabant, quòd in hostes feliciter depugnasset. Quod abblandimenti genus, stabile mox cognomentum est consequutũ. Sed ex decreto idem Venustum se appellari voluit, quæ nuncupatio à felici non ita videtur dissentanea. Varios dici obseruauimus, qui semine vario, id est è meretrice concipiuntur: nam & sic appellatum Heliogabalum, author Lampridius est. Heliogabali verò illi ascitum cognomen, ab Heliogabali Dei sacerdotio, quem alij Iouem interpretãtur, solem nónnulli. Nothum (inquit Pollux) ex peregrina dici-

mus

mus natum : hoc est, non ex legitimis nuptiis. Eum quidam Metroxenum item vocant. Latina caret appellatione, vt putat Cato, & est ab Quintiliano repetitum. Nuncupatur nothus, quia eo fit exutus, quod diuinum censetur, id est legitimis natalibus. No, siquidem, priuationem indicat, & θεῖον, diuinum. Nothias pecunias accipit Aristophanes, quæ notho ex paternis contribuuntur bonis ad drachmas mille: meminit contra Aristocratem Demosthenes. Notha quãdoque peregrina simpliciter dici inuenias. Mores etiã plerísque extra iam dictos, varias cõtribuere appellationes: sicut mordacitas Ptolemæo Lamyri cognomẽtum inussit. Garrulum enim Græci Lamytum vocãt, sed & comem facetúmque & oblectabile ac amœnum, item stupendum: vt in Epigrammate,

βροτολοιγὸν ἴρησι τὰ πυρίπνοα τέξα βάλλει,
καὶ λαμυρὸν ὄμμασι πυκνὰ γελᾷ.

Atheniensis Diotimus Chone, id est infundibulũ, est cognominatus: quoniã eo apposito ori, incessanter infusum hauriret vinũ. Fuit & Oenotrorum ciuitas Chone, cuius libro septimo meminit Strabo. Dicta verò est, quoniam Aegyptiacè Chonen vocant Herculẽ, à quo in Italiã aduentãte dicti credũtur Chones. Chones item fornax est: vnde choneuomena, in fornace cocta vocãtur. Xenarchus Rhodius, vti meminit Euphorion, ex bibacitate quã polyposiã dicunt, Metretes est cognominatus. Paulus quidã imperatoris Constãtij tempestate, cognomen indeptus Catenæ est: quoniã esset (vt Ammianus inquit Marcellinus) in complicandis negotiis artifex dirus. Traianum senatus decreto esse cognominatũ Optimũ, scribit Dion. Quod in vno Scipione Nasica Plinius admiratur. Anticyram meretricem inde nuncupatã ferunt, quod cum mentis emotæ furẽtibúsque discũberet: vel quòd medicus Nicostratus moriens hellebori vim ei magnã reliquerit, aliud præterea nihil. Antiochum ex Macedonum regibus quendã fuisse Dosonẽ cognominatũ legimus, quòd multa promitteret, pauca impleret: nã δώσω, futurũ est à verbo δίδωμι, ceu diceretur Antiochus Dabo. Cuiusmodi fuisse videtur Atheniensiũ imperator Chares: cuius mirę inter Gręcos pollicitationes sunt vel frequẽtissimæ, id est αἱ χάρητος ὑποσχέσεις, quibus multi aureos se in Olympia staturos, lætè coniectabant: sed ita, vt nunquã non aẽra se captasse, mox agnoscerent. Pertinacẽ imperatorẽ scribit Iulius Capitolinus, vulgò Chrestologum esse

nuncupatũ, quòd bene loqueretur, malè faceret. Relatũ ad & ab Sexto Aurelio. Catilinã sunt, qui à felládi fœditate nuncupatum credãt. Fortè ab virilitate lingenda, cuius nomẽ vulgò vsurpatum, ab Catilina non abit longius. Et id in Epistola ad Pætum significasse videtur Cicero: etiã si mendum est exemplariũ, ipse sic lego: Caudã antiqui penẽ vocabãt, ex quo etiã propter similitudinẽ peniculus: at hodie penis est in obscœnis, vt Piso ille Frugi in Annalibus suis queritur, Adolescentes peni deditos esse: quod tu in Epistola appellas suo nomine, ille tectius penem. Sed quid multis? factũ est tam obscœnum, quàm id verbũ quo tu vsus es, quódque vulgò dicitur. Phocã, voracem signare arbitrãtur. Perpenna dici videtur is, qui sit larido deditus, quo nomine caro intelligatur salsa, Macrobio tradẽte. Thetin pro mari accipit Lycophronis interpres, quoniam sit ϑέσεως αἰτία id est aptitudinis causa: seuocatis enim in locum vnum aquis, cõparuit arescens terra: sicque vniuersi prompta συμμετρία est, ac si decorã vocemus concinnitatem. Camillum à Cadmo duci arbitror: nã id fuit quãdoque Mercurij epitheton, vnde inflectitur Cadmilus apud Lycophronẽ. Euentus quoque multorum cognominũ præstitere causam: nam & Metellorum quendã constat, Vittatum dici consuesse: quoniam quũ vlcus haberet, diu frontẽ vitta ligatus processit in publicum. Sicut Diadematus quidnã est ita nuncupatus, à diadematis vsu, quod à vittato discrepat nõ multũ. Sed de hoc aliubi facta nobis mentio est. Dicitur autem diadema, βασιλικὸν ἐνδυμα, id est regium gestamen. Exponitur pro fascia candida, quæ regũ capitibus obligabatur: quod insigne regium inuenit primus (authore Plinio) Liber pater. Coronam lauream fasciã candida præligatã quum quidam Cæsaris statuæ imposuisset, tribuni plebis detrahi coronæ fasciam, & duci in vincula hominem iusserunt. Alexandrum Magnum legimus quandoque sibi diadema detraxisse vulneri obligando, quod in fronte acceperat Lysimachus. Quam rem portendisse illi regnum ferunt, quod & mox sit consequutus. Adnotatum quoque in Ammiani Marcellini monumentis est: inuidiæ Pompeio datum ab obtrectatoribus, quòd fascia obligatum crus circumferret vlceris causa, veluti rerum nouarum affectationis præsagium foret id. Quin Fauonius amare nõn desiit succensere, nil admodum referre, qua in parte diadema gestaret. Ex hoc præterea more prodiit Senecæ bra-

q q ctеatum

Cæterum illud, Fasciam solue, multũ sub illa mali latet. In gente ...arum, reliquias etiamnum antiqui moris seruari, palam est. Causiam διάδημα περιφέρω fuisse regum ab Alexandro insigne, Plutarchus scribit. Casandram dici opinantur, quia Casin, id est fratrem Hectora strenuum habuerit ... in primis. Eadem & Alexandra nuncupatur παρὰ τὸ ἀλύξαι, quoniam congressus hominũ vitarit præcipuè: vel ab ἀλέξειν, id est quia vaticiniis prodesset pluribus. Quæ in Tymbræi Apollinis templo cum Heleno fratre infans relicta videtur accepisse, compertis mane serpentibus, qui sensoria circũlamberent, infantib. omnino nil oblæsis: indéque responso manante, vates fore illos. Acta verò hæc, inibi Priamo genethlia celebrante. Lycophrona vatem cognominatum ferunt, quòd ænigmaticè καὶ πανύχως scribat, quæ sua est lupis natura. Metellum verò Celeris cognomen esse indeptum, obseruauimus, quoniam paucis diebus à patris obitu funebres ludos & gladiatoria munera celeritate admirabili exhibuerit. In gente Claudia fuit, qui Caudex nuncuparetur, vt scribit Seneca, quòd Romanos induxit primus nauem conscendere: nam plurium tabularum contextus, caudex dicitur. Sed & codices, tabulæ sunt. Ex quo & codicarias antiqui naues dixère, quæ cõmeatum subuehunt. Codicillos præter vulgatam notionem apud Catonem obseruauimus pro arborum putaminibus, vbi ait, Codicillos oleagineos in aceruo sub dio motas facito. Excodicare, idem quod ablaqueare est, id est circa vitis codicem dolabra terram diligenter aperire, ac purgatis omnibus, velut lacus efficere, vt solis tẽporibus & imbribus prouocẽtur. Ab hoc verò quum operiuntur, occari dicuntur vites. Achillem scribit Euphorion videri nuncupatum, quòd non chilo, id est cerealibus cibis primum sit connutritus, verùm ex infantia medullis animalium, mox & carnibus venatu comparatis, quum illi foret pædagogus Chiron. Chili mentio item Xenophonti est, vbi ex castris abiisse milites scribit, ἐπὶ χιλόν, veluti frumentatum dicas. Sunt qui (Eustathio tradente) dici Achillem opinentur, quòd bello victis tristitiam immitteret. Alij, quòd Ilienses mœrore confecerit: quo etymi argumento, L simplici scribendum arbitrantur, succinente vel analogi ratione. Nam si Oileus dicitur, & Basileus: id quod pluribus comprobat Lycophronis interpres. Illud obiter sciendum, Achillis patriam dici Phthiam, quæ nunc Pharsala, à

Phthia muliere,vel à Phthio Neptuni filio.Phthiæ puellę meminit Aëlianus,quam quum amaret Iuppiter, formã demutauit in columbæ speciẽ. Sed & hoc opera item parerga enotasse, nil (puto) obfuerit: spongiarum genus tertium dici ab Aristotele ac Plinio Achilleum, quia (vt inquit Eustathius) sit robustissimum: sicuti hordeũ vocatur Achilleum, quod præstantissimum, cuiusmodi equis suis Achilles obiiciebat.Scribit ApollodorusLigyron huic fuisse prius nomen, mox Chironi traditum esse Achillem nũcupatum. Alij Pyrisoon prodidere appellatum puto,quia noctu mater Thetis infantem igne confouebat,interdiu litum ambrosia,sic demum illi conciliatura immortalitatem. Id quod aduertens Peleus altius inclamauit:at ad Nereidas inde digressa narratur Thetis,cui alioqui fuit insitum,formam demutare. Quin & cum ea coisse primum creditur Peleus in sepiæ speciem cõformata. Euripides Pelea cum Thetide semel coisse tradit,idque in Sepiade promontorio,quod in Magnesia statuit Plinius. Verùm vt parte hac,ne ab iocis quidem abstineamus, quũ apud Regillianum mox imperatorẽ,fortè cœnarent milites, affuit & Tribunus Valerianus,à quo illata quæstio, vnde nã credatur Regilliani nomen productum: & vnus, A rege,flexũ opinor.At qui aderat fortè scholasticus, grãmatico more inflectere orsus est, Rex,regis,regi,regillianus.Succlamatum euestigio ab militibus,vti est hominum genus, ad id quod cogitat præproperum, Rex ergo esse potest? & regere igitur nos potest? & à Deo inditum huic nomen.Quid amplius? quum postridie publico se commisisset, à principibus imperator est consalutatus. Porrò L. Iulius tribunus plebis primus rogationem tulit, quot annos nati quęque magistratum peterent caperéntque, Inde cognomen familiæ inditum, vt Annales appellarentur. Scitu verò dignum illud est,à magni nominis authoribus prætermissum: C. Fabium collegam in censura Appij Claudij ,cui Cæco mox cognomen factum, Venocem fuisse nuncupatũ ob indagine solerti conquisitas Appiæ aquæ venas, quæ M. Valerio Maximo, P. Decio consulibus,inducta in Vrbem est, appellatione ab Appio eodem conciliata, Fabio se magistratu abdicante.

Super Euripide, & Archelao paucula, & Cylone. Plutarchi locus malè tralatus restituitur. Pulchritudo

cur

cur mirè afficiat vnumquenque. Omne pulchrum esse etiam bonum. καλὸν vnde dicatur. Diotima praeceptum. Quintiliani locus illustratur. Pulchritudinis species. CAP. VII.

EVripidem tragœdiarum poëtam nobilem & scenicũ philosophum vti ab Atheniensibus iactatum scimus: Archelao regi sola virtutis admiratione fuisse perfamiliarẽ ferunt, adeò vt in conuiuio, vbi aureo scypho donari se à rege quidam frugis non satis bonæ amplius deprecaretur, puero innuerit Archelaus, Euripidi poculum traderet: quúmque is videretur etiam atque etiam admirari, σὺ μὲν γὰρ ἄπερ αἰτεῖν, ὅτος δὲ λαμβάνειν ἄξιος ἐστὶ καὶ μὴ αἰτῶν. tu quidem (inquit) qui petas, hic verò quamuis non petens, dignus est qui capiat. Ardebat Euripides Agathonẽ formosum venustúmque, sed iam adultiorẽ, nihilosecius amplexabatur arctius amasium, sanabatúrque. Conuersus ad amicos Archelaus. Ne vos (inquit) vlla teneat admiratio, τῶν γὰρ καλῶν καὶ τὸ μετόπωρον καλόν ἐστι. pulchrorum etiã autumnus pulcher est. In Alcibiade Plutarchus huius meminit sententię, vt Euripidis. Verùm, interpres sensum haudquaquam est assequutus, quando sic trãsferre sibi permisit, Adultam hominis ætatem omnium pulchrorũ esse pulcherrimam, quod ne somniauit quidem Plutarchus. Qui hoc dicit planè, non probari Euripidis dictum, astruentis, Omnium pulchrorum etiam autumnũ esse pulchrum: nam in paucissimis est compertum, pulchritudinis gratiam augescente ætate, non deflorescere, quod Alcibiadi tamen elargita fuerat natura. Sed institutum repeto. Id verò in pulchritudinis dici applausum videtur, vbi tener quispiam eximiũ prætulit formæ splendorem, eundémque non adeò defloratum, ætate quamuis paulò grandiori, custodit excellenter. Præclara equidem res, ac summis efferenda præconiis, vt quæ nulli non scienti stuporem iniiciat, quantumuis efferato alioqui, neminem non ad amandum alliciat. Nam & huius admiratione Cylon statua honestatus ænea est, vti Pausanias coniectat, quamuis tyrannidem Athenis affectasset: vnde celebratum historicis, ac Thucydidi præcipuè Κυλώνειον ἄγος. Sed vnde nam istud fiat? Ducimur ne, vt Veneriæ affectioni deseruire formam exactiorem opinemur? Absit, etiam si plerique in eam fœditatem feruntur præcipites. Et Euripides,

arbitror,

arbitror, collabebatur. Sed quid nos afficit tantum? Principio est quiddã primo intuitu blandius sensui se patefaciẽs, id'que animus apprehendens, familiaritérque agnoscens suscipit iucundè, & quasi accõmodatissimum approbat & amplectitur. At verò in turpe si incidat, sese recipit, & velut abhorrens ob discordiam respuit resilitque. Existens nimirũ anima id, quod naturaliter est ac prope, & secundum essentiam in rerum ordine prestantissima, quandocũq; aspexerit cognatũ quiddam, cognatique vestigium congratulatur & stupet, refertúrque in seipsam, suique recordatur atque suorum. Anima nempè rationalis proximè pendet ex mente diuina, & pulchritudinis ideam sibi illinc impressam seruat intus. Cui quod congruit, tanquam sibi patríque cognatum libenter amplectitur. Congruit autem ea in corporibus forma, quæ ad ipsam ideæ normam examussim composita est. Omne verò pulchrum, inquit Proclus, etiam bonum est: pulchrum amabile suapte natura est, quando quidem externa pulchritudo diuinæ pulchritudinis imaginem ferens, est amabilis, primóque aspectu ad se mouet animos: quod confirmatur in Phædro. Re enim vera, καλὸν, id est, pulchrum dicitur, siue διὰ τὸ καλεῖν, quia prouocet animas, siue διὰ τὸ κηλεῖν, id est, quia permulcet intuentes: sicut ἀγαθὸν dicitur, ἐφὸ πάντες θέομεν, ad quod omnes currimus. Certè secundum naturam est amabile, quo fit, vt ad pulchrum amantem ducere amor dicatur. Quicquid autem est amabile, est & appetibile, quando est amor appetitus quidam etiam vehemens. Omne verò appetibile bonum item est, aut boni faciem prestat. Demonstratum verò in Menone est à Socrate: Fieri non posse, vt qui malum quale sit, nouerit, ipsum appetat. Appetibile itaque omne bonum est, ac siquidem appetibile sit principaliter: bonum quoq; principaliter erit. Sin minus, apparens appetibile. Quod igitur est bonum, est & pulchrum. Quamobrem amatoribus præcipit Diotima, vt post occursantem sensibus pulchritudinem, se ad pulchritudinem actionibus, officiis, scientiis insitam transferant, atque inibi amatorium animæ oculum vehementer exerceant. Deinceps verò ad intellectum, ibíque precipuã diuinámque pulchritudinem latè dominantem speculentur, tanquam ipsum re vera pulchrum in anima vigeat. Nam quid sit in nobis virtute & scientia pulchrius? aut quid rursum ignorãtia & vitio turpis? Quoniam verò pulchritudo intellectuale munus creditur,

ditur, inde solos allicit cognoscentes: cognoscentes (inquam) siue intellectuali potestate aliqua, siue visu, siue auditu, qui sensus rationi plurimum subseruiunt. Et quia citra cognitionem, quæ illustrare iudicium valet, ingenerari amor nequit: hinc aperitur latius illud Quintiliani ex primo Oratoriarũ institutionum: Id (inquit) in primis cauere oportebit, ne studia qui amare nondum potest, oderit, & amaritudinem semel præceptam etiã vltra rudes annos reformidet. Duplex porrò pulchritudo est: incorporea, & corporea. Et quemadmodum corporea rursum est duplex: altera quidem, in his quæ videntur: altera, in his quæ audiuntur. Sic & incorporea duplex: in intellectu vna, in anima verò reliqua. Intellectualis lucis pulchritudo, præcipuè ab ea quæ videtur in lumine, velut imagine, nobis repræsentatur. Pulchritudo rursus animæ in harmonia quodammodo constitutæ, ab illa quæ auditur, harmonica pulchritudine tanquam imagine, ritè refertur. Verùm, sicuti oculus vt solem videat, debet esse, fierique solaris: sic tu ipsam inspecturus pulchritudinem, quæ diuinus ipse intellectus existit, sequestra te à materia, sensum seclude, abdica interim rationem quoque, intellectualis estò, atque intellectus primò tuus, deinde diuinus.

Quo pacto à corporea fugiendum pulchritudine. Qui plurimum terrena mentur & ament.

CAP. VIII.

Collibuit autẽ ad hæc pertinentia insigniter magni Plotini verba subscribere, quæ & diuina sunt, & Christianæ religioni consentanea in primis, quando equi (vt dicitur) Acarnici instar hic inter Platonis sectatores longè supereminet, nec tanto nomini indignãtur cęteri, quos philosophicum magis oblectet pancratium, quàm athletarum, velut nani assurgere. Hic ergo, vbi velut ex augustiore oraculo, corporea hæc, esse disseruit imagines & vmbras & vestigia, esséque ad id confugiendum, cuius hæc simulacra sunt, altius iam intonans, Abeamus (inquit) hinc, amici, in patriam dulcem confugientes. Sed quæ nã fugiendi ratio? & qua via veneficia Circes & Calypsus deuitabimus? Hoc quidem & si perobscurã, Vlysis fabella significat, quę illum fingit manere nolentem, quãuis spectacula illi oculis iucũda occurrerẽt, ac cætera quæ sensus oblectant, promitterentur. Patria verò nostra ibi est, vnde

vnde venimus:ibidē quoque pater. Quę nam igitur classis? & quę fuga? Haud sanè pedibus est fugiendū:pedes enim ab alia in aliam passim ferunt terrā. Neque rursus equos ad vehendum,neque naues ad nauigandum huius gratia parare debemus. Imò verò hęc cuncta dimittere,nec prospicere quidem, sed visu corporis clauso,alterū pro hoc visum assumere atque suscitare. Quem habent quidem omnes,vtuntur verò pauci. Oculus autē intimus est ratio contēplatrix. Intellectus autem animæ proprius est huius oculi lumen. Intellectus verò diuinus,est luminis huius lumen. Ipsum denique bonū est lux,páterque luminum. Anima itaque quum oculū ab exterioribus prorsus auertit,subitò ad intima cōuertit lumina atque lucē, euadítque nō luminosa solum,sed lumē. Animæ verò (inquit Proclus)quę ob peruersam educationē à superno decidere lumine,alioqui amatoriam nactę naturā,in pulchritudinis incidentes simulacra,ex pulchritudinis veræ ignorātia corporeas admirantur formas,& amāt. Sicuti enim apud Plotinū defluxus mētis facit astutiam,atque sapientiæ portio lapsa sophisticam producit,sic & amoris munus in peruersum prolapsi susceptaculum, vitam efficit intemperatam atque tyrannicam. Diuinorum contemplatores inde nunquā discessuros,astruit Plotinus,Iamblichus& Porphyrius animos etiam nostros ad similem posse beatitudinē peruenire, significant. Hinc in sacra lectum pagina est, Non commouebitur in æternum qui habitat in Hierusalem.&, Beati qui habitāt in domo tua Domine,in seculum seculi laudabunt te.

Platonicorum laus. Pulchritudinis commendatio, cum mulhercularum sugillatione. Iuuenalis illustratur, & restituitur Plutarchi locus ex vita Catonis Vticensis. Certamina de pulchritudine. Tenediarum venustas præsignis. Chrysophori mulieres quæ intelligātur. Item certamina muliebris tēperantiæ & œconomiæ.

CAP. IX.

AT qui Plinius ait, Magna pars studiorum amœnitates quærimus. Tu verò(dicat aliquis) subinde nescio quos permolestos obices,ac velut moramenta ingeris, quæ multa trāscurrendi auidos nimio plus sufflaminare ac prępedire videantur. Equidē non eā inficias,rapi nos interdum transuersos-

ſos illius ſciētiæ ſublimitate, ſimul & ſecretiore rerum dignarum cura. Sapit enim ea ſchola θεῖον quiddā, hoc eſt diuinum. Quo afflata mens, vix à lectione reuelli poteſt. Cæterùm, iam ad hiſtoricā conuertemur iucūditatem, atque illud appingemus primū veteres pulchritudinem adeò admiratos, vt Gorgonem propter eximium venuſtatis decus, mentis inopes, ac prorſum ſtupidos reddentē ſpectatores, in ſaxa eos deformare, fabuloſo cōfinxerint inuolucro. Huius porrò boni ea barbararum gētium animos contēplatio cepit, vt earū pleriſque tantæ ſit maieſtati corporis dignitas, vti magnorum operum non alios capaciores putent, quàm quos eximia ſpecie donare amplius naturæ potētia inenarrabilis dignata ſit. Quin & formoſiori occurriſſe cuipiam, omen cenſebatur præſtantiſsimum: at deformi, inauſpicatiſsimum. Nā & imperator Adrianus ex Mauri occurſu, ingruere ſibi extrema, concepit. Ad quod ſpectare Iuuenalis illud Satyricum, facilè contēderim:

Et cui per medium nolis occurrere noctem.

Illud item Apuleij ex Apologia ſecunda iactatur plerunque, Virgo formoſa etſi fuerit oppidò pauper, tamen abundè dotata eſt: affert quippe ad nouū maritum animi indolem, pulchritudinis gratiam, floris rudimentum. Iam illud Homericum quis non legit?

Ἕκτωρ εἶδος ἄριστε,

Hector forma præſignis.

At quum dicit idem,

Δύσπαρι εἶδος ἄριστε,

Id eſt, ô male Paris ſpecie præcellens: tacitis velut ambagibus innuere videtur, à ſugillatione fœda haud eſſe procul, quibus pulchritudine ſpecioſius bonum adſit nullum. Tanto fœdioribus mulicularū pleriſq;, quibus vnū modò eſt inſtitutum, vna cura, corpus excolere, ac longa formam quærere deſidia, ornare crinem, & alienis capillis turritum verticem ſtruere, vt inquit Hieronymus. Nā & inde Plautus duas eſſe res ſcribit, quæ nunquam ſatis exornari poſſunt: nauem, & fœminam. Sed inde reſiliendum, ne quis raucas putet nos, & alienæ obrepentes famæ prorſum arrodere, quod in vitalia mox ſit corriuandum: ſi Plutarcho prius opem tulerimus fœdè mutilato in codicibus Latinis, & Catonis Vticenſis vita, vbi parte vltima de filio agitur eiuſdem, qui in Cappadocia apud Marphadatem diuertens vxorem, quam is Pſychen appellabat,

corrupi

corrupit: vnde exiit iocus (inquit) Porcius & Marphadates φίλοι δύο ψυχὴ μία, id est, est amici duo psyche vna. Item generosus ac illustris Cato: βασιλικὴν ψυχὴν ἔχει. erat quippe regulus Marphadates. Apud tenedũ Traianis adiacentẽ insulam, esse omnium quotquot sint mulieres speciosissimas, in Asiæ periplo scribit Nymphodorus. Alicubi & de muliebri pulchritudine certamina legimus proposita, sicuti in Cereris Eleusiniæ festo prope Alpheum, vbi victrix Herodice apparuerit primo. At quæ in certamen prodeunt mulieres, chrysophori nuncupãtur. Chrysophorũ autem Dioscoridi electrum est. Idem apud Eleos factitatum, Theophrastus scribit: peragique iudicium libatione solenni consueuisse. Arma quoque fuisse victorum præmia, quæ Palladi mox dicarentur, vt Leuctrico placet Dionysio, Victorem tæniis augustiorem factum deducentibus ad templum amicis, pompæ quadam imagine. Adiicit Myrsilus, coronam dari myrteam consueuisse. Illud multò clarius certamen, quod in quibusdam institutum locis de muliebri temperantia œconomia, idẽ nos docuit Theophrastus, præcipuè verò inter barbaras gentes.

De Euripide quæpiam haud inuenusta. De Græco penu præcerpta potissimum. Scandia quid. Esterincæ canes, vel trapezei. Palinthus.

CAP. X.

QVoniam verò Euripidis facta paulò antè mentio est, succurrit nũc quod apud magnum authorem de eodem obseruatum, parti huic adglutinabimus. Dignum quippe scitu est, Euripidem oris graueolentia laborasse plurimũ, quam Græci vocant τὴν τοῦ στόματος δυσωδίαν. Id ei obiectum quandoque à Decamnicho Archelai aulico. Excanduit poëta maledicto grauius, quàm opinaretur quispiam. Sed est genus irritabile vatum. Querelas apud regem deposuit. Is verò, vt qui Euripidem amplius amaret, illique afficeretur plurimum, Decamnichum permisit, in quem pro arbitrio plagis desæuiret. Qua tam insigni iniuria accepta, bilem non substrinxit Decamnichus, sed in Archelaum grassantibus ducem se præbuit, ac necis illius causa exstitit grauissima. Porrò de tragœdiæ ratione in libro De poëtica Aristoteles disserens, cuius sit propriũ in aduersam desinere fortunam, hoc Euripidi testimonium reddidit. Hinc (inquit) maximè nobis

licet

licet cõiectare, in certaminibus scenisque pulcherrimas exactissimásque eas videri tragœdias, quæ ita dirigantur. Et Euripides, tametsi in alijs non concinna vtitur œconomia atque dispositione: est tamen poetarum omniũ tragicissimus. Apud Græcos item ab ordinis prauitate dici inuenias, στρεψίμαλλον τὴν τέχνην, διὰ τὸ κιδίου. Fuit verò Euripides hic Mnesarchi, quẽ Mnesarchidem vocant alij, & Clitus nobilissimæ fœminæ filius. Quidam verò, vt Theopompus, & in nostris literis Maximus Valerius poetæ matrẽ λαχανοπώλιν fuisse produnt, id est, olera venditasse, in primisque scandicem, sicuti cõmeminit Plinius, & Aristophanes in comœdia, cui titulus ἱππεῖς, astipulari videtur. Quin & Euripidẽ ipsum σκανδικοπώλην inuenias cognominatũ. Scandia verò in Cytherorum insula nauale fuit, quod ex Pausania discimus. Legitur & σκάνδεια galeæ species. Ferunt natum Euripidem, die quo Xerxem Persarum regem Græcia nobili prælio vicit. Qua ex causa putant nonnulli sic nũcupatum, quoniam in Euripo depugnatũ sit. Pictor fuit prius, mox Prodici sophistæ auditor. Moribus fuisse narratur iniucundus & tristis, subinde figens terram obstipo capite, cuiusmodi homines σκυθρωποὺς Græci vocant. Hinc certè μισογέλως est nuncupatus, veluti qui risum foret exosus. Creditur quoque in mulieres odio fuisse præcipiti, & inde dictus Misogynes: siue quia natura esset talis, abhorrerétque à mulierum cœtu: siue quòd duas habuerat vxores simul, quum id decreto ab Atheniensibus facto, ius esset. Quarum matrimonij quum pertæduisset, muliebri sexui bellum indixit. Cuius rei in Thesmophoriis quoque testis Aristophanes est. A canibus denique proscissum interisse, ferè omnes tradunt, ad locum Bormiscum, de montis Bormij nomine appellatum in Macedonia. Canes eas scribit Stephanus, nuncupari ab Indigenis Esterincas, sed ab Homero trapezeas, hoc est,

κύνας τραπεζῆας πυλαωρούς,

Iliados χ. De poetæ sepulchro, morte obita, euariat historia. In Macedonia id statuit Plinius: monstrari Athenis, Pausanias scribit, sed κενὸν nam inquit, τέθαπται γὰρ μακεδονίᾳ. Strabo etiam in Argiuorum foro, & palinthum quoque nũcupatum refert: sed cenotaphium fuisse postremũ hoc item, facile peruincitur, quando de Macedonico historia constantior agnoscitur. Tragœdias odortum scribere tradunt, natum annos duodeuiginti. Adiicit Philochorus in terra quadam Salami-

nis ſpelunca ſolitum ſcriptitare. Porrò euripidis excellētiam in poëtica, id priſca ætate atteſtari eſt viſum, quòd mortuo iam & condito in Macedonia prope Arethuſam, ſepulchrum eius tactum de cælo eſt. Eo mirabilius viſum quod ad id æui mortalium contigiſſet nulli extra quam Lycurgo, quem diis chariſsimum piiſsimúmque intelligi voluère annales. Euripides porrò tātæ authoritatis Ciceroni fuiſſe memoratur, vt ſingula eius verba ſingulas eſſe ſententias exiſtimauerit. Sicuti illud, à Platone item repetitum,

τίς οἶδεν, ἢ τὸ ζῆν μὲν ἔστι κατθανεῖν, τὸ κατθανεῖν δὲ ζῆν,

Quis nouit, an viuere quidem ſit mori, mori autem viuere? Lucianus Sophocleos verſus putat plus habere grauitatis. Euripidi ineſſe leuius quiddam, tanquam omnino tragici cothurni princeps ſit Sophocles, vt qui planè excoctus ſit, pluſque medullarum habeat, quàm corticis. Euripidis porrò illud eſt, Solem auream eſſe glebam: poſitū verò id in fabula Phaethonte, quod ab Anaxagora inſinuatum videri poteſt, qui lapidis è ſole caſum prædixiſſe narratur. Poſtremò adnotatu non indignum, Euripidem penultima pronuntiari producta Sidonio Apollinari, illo phaletio:

Orcheſtram quatit alter Euripidis.

Apud Ionem quoque id ipſum inuenias,

χῶρι μελαμπέπλοις Εὐριπίδης συγυάλοισιν.

Sunt qui corripiant tum Græcè tum Latinè, vt in eo,

Nulla ætate tua Euripides monumenta peribunt.

Perſarum legati quo pacto ab Alexandro dimiſſi. Soles duos, neque item regna duo patitur mundus. Cælum quis furnum dixerit, homines autem carbones.

CAP. XI.

ALexandrum Macedoniæ principem, & Orientis debellatorem tradit hiſtoria, dum orbis terrarum affectaret imperium, ingēti animo Perſarum regi Dario indixiſſe bellum. Quo tempore is audaciam iuuenis reformidans, ſimúlque virtutem admiratus præcellſam, nec ſanè publicam, ob ſ lque ſibi facultatē quodammodo præſagiens, quibuſcunque modis incumbēs exitium euadere commoliebatur, miſiſque ad hoſtem legatis primū auri vim magnam illi obtulit, alia item eximia. Quod verò potiſsimū, Aſiæ imperium portionibus æquis cum eo ſe diuiſurum, repromiſit. Ea quū forent audita

dita Parmenioni, inter Alexandri amicos præpotenti, Accepissem (inquit) si Alexander essem. Et ego per Iouem (inquit) si Parmenio forem. Iussit verò legatos Dario ita renuntiare. Neque mũdum soles duos, neque duo summa regna, saluo terrarũ statu, posse concoquere. Id verò ex eminentissimi regis, omniũ capacis, æstuantisque angusto in limite mundi magnifica prolatum sententia, prouerbij faciẽ habet, ac veteri confirmatur apophthemate bracteato, quod & passim iactatur, Regnũ nõ patitur duos: propter illud poëticum.

Omnisque potestas Impatiens consortis erit.

Nam vt est apud Ennium

Nulla sancta societas, nec fides regni est.

Solem verò duplicẽ quo pacto terra patiatur, quæ multis partibus ne vnum quidem ferre valet? Præsto sunt clarissima naturæ indicia. Cur enim partitis vicibus anni brumalis abscedit? Nempe vt noctiũ opacitate terras reficiat, exusturus haud dubiè. & sic quoque exurens quadã in parte, tam excellens est eius magnitudo, tam incomparabilis vis. Quo argumento Hipponi philosopho irrepsit, sicut in fabula cui titulus πανό-πται, Crates scribit, vt veluti furnum esse cælum diceret, homines verò carbones.

Solis descriptio: & cur dicatur Phaethon. De Eridano. Ouidij locus restituitur. Solis magnitudinem non rectè metiri Epicurum argumento oculorum. Sol cur oriens aut occidens maior visatur, & remotior. Virgilius illustratur. Discus & solos quid, & ab..cus. Solis cursus per zodiacum. Anni ratio, & bisexti. Signorum Zodiaci inæqualitas. Dodecatemorion.

CAP. XII.

SYdus verò hoc tantæ (vt sic dicam) maiestatis Plato, quod Speusippus edocuit, ita definire vel describere videtur: Sol, cælestis est ignis, qui solus ab ortu ad occasum ab eisdẽ aspici potest, animal sempiternum, astrum animatum, diurnum ac maximum. Certè ab insigni claritate nobili epitheto ab Homero illustratur & Sophocle, ἠέλιος φαέθων, id est sol phaeton: quanquam & Solis filius, sicuti commeminit Pausanias quoque: quem & Eridanum antea vocatum nouimus, quæ & fluminis est apud poëtas (vt putat Polybius) appellatio in Italia:

quin & Thessalia & Attica, vt credit Cæcilius Minutianus Apuleius. Quem tamen haud ita esse in cælo, rentur nonnulli, quia minus in hanc horam sit omnium celebratus aduocatione. Phaethontis incendij meminit in libro De mundo Aristoteles, siue is fuerit Theophrastus: sed ita, vti delapsas cælitus flammas intelligat, quibus ad occasum totæ combustæ regiones sunt. Scribit Sophoclis interpres, equorum solarium alterum dici Phaethonta. Ex iis eorũ retegitur vanitas, à quibus carmen interpolatur Ouidianum. Eridani in Attica Hilissum influentis meminit Pausanias quoque. Sed ad syderis redeo maiestatem, quæ quoniam veteribus credita est diuina, proinde religiosius, dum percutitur fœdus ab Agamemnone aduocatur apud Homerum, vt fœderum custos & inspectrix omnium. Hinc Bithynos scribit Arrianus, iudicia ex aduerso solis exercere sedentes cõsuesse. At enim sunt, qui tam amplæ potestatis sydus oculorum metiantur argumentis, & animi coniectura scrutẽtur. Sed vanitas multis coarguitur indiciis. Immensum esse constat, Plinius inquit: quia arborum in limitibus porrectarum in quolibet passuum millia vmbras paribus iaciat interuallis, tanquam toto spatio medius. Epicuri scholæ sunt, quæ statuunt ea magnitudine esse solem, qua videtur. Cæterum, non peruidisse illos, quanta inde consequetur absurditas, admiratione dignum. Si enim (inquit Cleomedes) in cælestium orbium contemplatione, tantus sit sol, quantus apparet, profectò multæ simul in ipso magnitudines erunt: siquidẽ exoriens & occidens maior videtur. Porrò non apud omnes eodem exoritur tempore: nam quum sit globata specie terra, aliàs apud alios oritur & occidit & medium cæli tenet. Quamobrem quum accidat, eundem apud alios oriri, & apud alios in medio cæli existere, simul & maior & minor fiet: maior videlicet, quibus oritur: minor, quibus est in medio cæli hora eadem: quòd vtique in eo absurdissimum planè censeri debet. Horum nanque affectuum ratio ea promitur à scientissimis: Maior (inquiunt) nobis sol exoriens & occidens videtur: & minor, in cæli constitutus meditullio: propterea quòd in orizonte per aerem densiorẽ & humectiorem, ipsum videmus. Eiusmodi nanq; est vicinus terrę, aer. In medio autẽ cæli, quia in puriore cernimus, emissus ab oculis ad ipsum radius nõ reflectitur, quod in alio cõtingit situ. Argumẽto sunt, quę in aqua visuntur, grãdiora corpulẽtioráq;: nã & ex puteis

altioribus sol conspectus id ipsum patitur. Eisdem porrò rationibus colligitur, cur in medio cæli sol constitutus nobis videatur propior, oriens verò aut occidens remotior. Hæc siquidem aeris efficit qualitas: in humectiore nanque crassioréque conspectus longius abesse creditur, per purum verò interuallo videtur propinquiore. Proinde, inquit Posidonius, si fieri posset, vt per parietes aliáue solida corpora, vt de Lynceo prodit fabula, sol conspiceretur, multò amplior se nobis ingereret, & ampliore distare interuallo crederetur. Visum porrò insigniter falli, indicio esse potest colorum subinde in sole mutatio, quòd aeris affectio facit. Adde, quòd quum à montis cacumine occidit aut oritur, præ se fert nobis speciem cacumen tangentis: propterea doctissimus poeta,

Iámque iugis summa surgebat lucifer Idæ. Et alibi,
Tibi deserit hesperus Oetam.

Solis corpus orbémque inuenio discũ quandoque dici, quanquam vocabuli huius notiones variæ sunt ad modũ. Nam est eo nomine pertusus orbiculatus lapis, quẽ exercitij gratia iactare solebant plerunque: quòd si ferreus fuisset, vt docet Eustathius, nuncupabatur solos: sicuti in Theriacis cõmeminit Nicander quoq;. Scribit & Tryphon in quinto De Hellenismo, vt retulit Ammonius: vnde apud Vitruuiũ statuas in foro surrectas legimus, discos tenentes. Idẽ alibi scribit in Horologiorum ratione, hemicycliũ excauatum ex quadrato Berosum inuenisse. Scaphẽ, siue hemisphęriũ Aristarchũ Samium: qui etiam discũ excogitarit in planitie, id est aream, non cauo ambitu, sed plano: habebat lapis hic in medio lorum, quo circumageretur. Est & nomenclatura eadẽ vas apud Dioscoridẽ, lenticulã Latinè posse dici arbitrãtur eruditiores. Pro lapide corriuatur ἀπὸ τοῦ δίκειν, quod βάλλειν, id est iactare signat. Obseruatum & illud, solis latitudinem sciẽter abacũ dici, eadem qua discus notione. Cæterum, apud Macrobium in Cœnis libro primo, esse videtur abacus lusoria tabula: Quẽ diem (inquit) omnes pleriq; abaco & latrunculis conterunt. Illud fuerit parergon: in signorũ singulis ab sole mẽsem confici, ac horas vndecim ferè, vti scribit Theon. Quippe in parte qualibet diem absumi: addito etiam momento. Bassus Arati interpres tricenis diebus ab sole transcurri signa tradit, denísque horis ac semisse, id est horæ dimidio. Hinc semissis incremẽto diem confici vnũ quarto quoque anno, bisexti nomine, ex

quadrantibus consurgentem, Hoc ideo adiecisse, non insuper est visum, quoniam Plinij tollitur obscuritas ex libro secundo: Inde solis, inquit, meatum esse partium quidem trecentarum sexaginta: sed vt obseruatio vmbrarum eius redeat ad notas, quinos annis dies adiici, supérque quartam partē diei. Nec illud transiluero quod item scribit Theon, Signa singula non cōplecti ex asse partem zodiaci duodecimam, sed deficere nonnulla, velut in Ariete ac Cancro: redundare aliqua, vti Scorpium & Virginem. Hinc inaudias quandoque, ab dodecatemorio signum censeri diuersum: quia ad libellam non fiat responsus. Adnotatum verò Columellę libro duodecimo, Solem biduo calendis Maiis vnam tenere particulam.

Falso Epicurum opinari, astra quum oriantur, accendi, quum occidant, extingui.

CAP. XIII.

SEquitur & deliramētum alterum ex eisdem propagatum scholis, quippe talpis cæcior Epicurus, qui tamē vnus primúsque hominum veritatē inuenisse videri vult. Astra quum oriuntur, accēdi: quum occidunt, extingui astruit, perinde ac si quis diceret, quū homines conspiciuntur, nasci: quum non videntur, mori. Quo quid absurdius? Potuit certè vel sola fulgore clarissimo luna commenti vanitatem retundere. Quo enim modo, extincto in occasu sole, fulget ipsa noctu? aut quo modo deficit in vmbram incidens terræ, antea splēdicans, aut quo pacto egressam vmbram rursus nitet, non existēte super terram sole? Aut qua'nam ratione sol tam eximius, támque omnium maximè mirus, vbi extinctus fuerit, denuo renascitur? Arbitror Hispanica fabula delinitum, hanc alteram profudisse vanitatem. Ab illa siquidem gente demanauit, solem in Oceanum mergi: quúmque mergatur, quasi candens ferrum sonum ædere: propter quod & Satyrus dixerit,

Audyt Herculeo stridentem gurgite solem.

Hoc verò qui fieri possit? quū portio cæli quælibet ex æquilibrio à terra distet? Hæc sunt, quæ sacra Epicuri scientia excogitasse memoratur, exagitata abundè, exsibilatáque Cleomedi in eo quem paulò antè aduocauimus libro. Verùm, nos ab iis iam ad iucundiora dictu stylum conuertamus.

Solis

Solis præcipua laudes. Briarei allegoria. Archimedis laus. An fatendum sit, solem calere. An cælum sit igneum. Parhelia, & anthelia qua contingant ratione. CAP. XIIII.

SOlem quippe ipsum Plato ipsius boni conspicuum filium nominauit. Credidit quoque esse solem, perspicuã Dei statuam in hoc templo mundano ab ipso Deo positam. Hunc veteres (vt Plotinus ait, & Plato enuntiarat prius) venerebãtur vt Deum. In sole prisci gentium theologi omnia gentilium numina collocarunt: quod quidem Iamblichus & Iulianus Macrobiúsque testantur. Denique quisquis non videt, solem in mundo imaginem esse, vicariúmque Dei, is certè noctem nunquam considerauit, nec solem suspexit exorientem, neque item illius animaduertit munera, nec Areopagitæ Dionysij monumenta vnquam adiit. Hic vt dissertissimè scribit Plinius, cæli tristitiam discutit, atque etiam humani animi nubila serenat. Hic suum lumen cæteris quoque syderibus fœnerat, præclarus, eximius, omnia videns, omnia etiam exaudiens, vt princeps literarũ Homerus credidit in vno eo. Nobilissimus quoque veterum theologorum Orpheus ita canit,

κλῦθι μάκαρ, πανδερκὲς ἔχων αἰώνιον ὄμμα,
τιτὰν χρυσαυγὴς, ὑπερίων, οὐράνιον φῶς.

Et paulò pòst,

ὄμμα δικαιοσύνης, ζωῆς φῶς, ὦ ἐλάσιππε
μάστιγι λιγυρῇ τετράωρον ἅρμα διώκων.

Id est, Audi beate, æternum habens omnia intuentẽ oculum: Titan, aureo nitens fulgore, Hyperion, cæleste lumen: iustitiæ oculus, vitæ lux, ô equorum agitator: flagello stridulo quatuor horarum agens currum. Theologi veteres (Proculo tradente) dicebant, reginam omnium iustitiam è medio solis throno per cuncta propagari, omnia dirigẽtem, veluti sol ipse omnium sit moderator. Iamblichus ex Aegyptiorum doctrina sic fermè colligit, Quicquid adsit nobis boni, adesse solari potestate, vel ab ipsa tãtum, vel etiam si ab aliis, id quidem vel à sole absolui, vel à sole per alia. Est quoque sol elementarium virtutum dominus, luna virtute solis domina generationis. Ideo Albumasar, per solem inquit & lunam omnibus vim insinuari. At de humana mente Epicharmus, Isthic est de sole sumptus ignis, id est sol est (in-

quit Varro) ísque totus mentis est. Moses cælestiũ dominum in die solem arbitratur, nocte lunam, quasi nocturnũ solem. Marcus Tullius solem veneratur vt ducem & principem ac moderatorem luminum reliquorum, mũdi mentem & temperationem. Heraclitus, fontẽ cælestis lucis nuncupauit. Physici etiam, cor cæli. Id enim in æthere sol est, quod in animali cor. Cuius id proprium, ne vnquam cesset à motu. Sunt & qui ætheris oculum nuncupent solem. Sed & Centimani Briarei nomine hunc ipsum nonnulli ex Græcis intelligũt, qui multis velut manibus inferna disponat, efficiátque. Nã & Archimedem, qui à Græcis de ingenij fertilitate πολυμήχανος nuncupatur, quoniam vno impetu numerosas excuteret sagittas, ab iis quos percussisset ἑκατόγχειρα cognominatum, scimus. Plerique ex Platonicorum scholis, in sole mundi animam constituisse videntur, quæ sphæram solis totam implens, per globum illum quasi igneum, tanquam cor effundat radios, veluti spiritus inde per omnia quibus vitam, sensum, motum vniuerso distribuat. Hinc fortè promunt se astronomorum placita, sicut Deus solus intellectualem animam nobis tribuit, ita sub solis modò influxu eam mittere, id est quarto duntaxat mense post conceptum. Porrò ex solis potestate, quæ diem cum nocte librat tũc, circulus ab ariete productus in libram, Mineruæ, id est sapientiæ iustitiæ'que circulus apud Aegyptios nũcupari solet. Sed nec temperabo mihi parte ista, quin protinus plausibile ingeniorum inuentum appingam. Quippe excogitatum solertissimè est, in sole enitescere imaginem diuinæ Trinitatis miram. Inibi siquidem tria quædam visitari, distincta pariter & vnita: primum quidem naturalis animaduertitur ipsa fœcunditas, sensibus nostris prorsum occulta: deinde lux eiusdem manifesta, ex ipsa manans fœcunditate, ipsíque æqualis semper: postremò est ab vtroque propagata calefactoria vis, penitus vtrisque par. Cæterùm parte hac ex Platonici disertissimi doctrina commonẽdi diligenter sumus: non eundum inficias, cælum solem'ue esse calidum: sed verius negandum esse vrens. Nec dicamus, solis lumen sola repercussione calefacere, sed sola comburere. Nam lunæ radij repercussi nihil calefaciunt, quum in eã virtus (sicuti plerisque visum) aquea dominetur. Calefaciunt autem solis radij salubriter pro ignea solis viuificáque natura. Quòd si ingerat aliquis, motu tardiore minus calefacere

lunam

lunam, tarditatem emendare propinquitas poteſt, vt aliquo modo calorem afferre poſsit ipſa quoque, ſi repercuſſu propagatur calor. Si verò æſtum eſſe ignis dicit genuinum, occurrendum, quo minus alienæ promiſceatur materiæ, eo vrere minus. Aſtruendum verò planè, eſſe lumen ignis proprium. Quippe quo purius, eo lucidius. Largitur calorem, at non largitur lumen, vtpote ingenitum & proprium. Etenim ſi abeat ignis, abit & lumen. Vbi verò ait Plotinus, potiſsimam ignis actionem eſſe calefactionem, intellige ignis elementalis commixtique actionē. Nam præcipua cæleſtis ignis actio, ea eſt quæ celeſtis animæ præcipuam refert actionem, id eſt intelligentiam. Eſt porrò cæleſtis ignis æqualis, quietus, & aſtrorum naturæ accommodatus præcipue. Dogma denique Platonicum eſt, nec ab aſtrologis improbatum, lucem in cælo eſſe ſenſum. Proinde radios paſsim ex luce protendere, ſingula perſentire eſt, ſentiendóque facere, & faciendo ſentire: quando nil vel ſub terra latet, quod non ſentiatur inde, latentibus vbique radiis. Alioqui non generarentur etiam ſub terra cæleſtia. Erunt fortaſſe, qui motus argumento, igneum minimè videri cælum, colligere enitātur, quoniam in ambitum circumagatur, igne in ſurrectum tendente: ſed attendant, obſecro, rationis fallaciam. Si cęli pars aliqua (demus enim poſſe hoc perfici) à toto ſecluſa diuulsáque in mundi ſitu aliquo conſtituatur, repentè in arrectum ſuſtolletur ea, patriam mox repetitura, quanquam cælo circumagi ſit proprium. Nam & terra, ſi à centro externa vi aliqua ſeuocetur, ad ima protinus naturæ ſuæ nutus reclinabitur, etiā ſi propria ſit ei quies. Motus rectus, vbicunque reperiatur is, non tam intimus genuinúſque eſt, quàm reditus in naturam. Adde, quòd ignis, quum ſuapte vi mobilis perpetuò ſit, neceſſario in orbem mouetur: nam hic finem omnino neſcit, quod in recto nequit contingere. Cæli ſubſtantia (inquit etiam in libro De deorum natura Phurnutus) πυρώδης ὤν, ſicuti argumento ſol eſſe poteſt: item aſtra reliquá, vnde & mundi pars ſuprema æther nuncupatur. ἀπὸ τοῦ αἴθεσθαι: etiamſi ἀπὸ τοῦ ἀεὶ θεῖν, verbi vim deflectant nonnulli, quod eſt ῥᾷστα φέρεσθαι. Alibi author idem: Sicuti nos (inquit) ita & mundus anima continetur. Ea verò Iupiter nuncupatur, qui vniuerſis creditur dominari, quoniā omnibus ſit cauſa vitalis. Eius domicilium cæleſte traditur, quia inibi principalis vigeat mundanæ poteſtas animæ. Nam &

anima nostra esse ignis planè astruitur. Digna porrò quã minimè transilias, Hexaemeri primo Ambrosij sententia: In terra (inquit) ignem comperies, qui ex lapidibus ac ferro excutitur frequenter: & in cælo, quum sit ignitus & micans fulgentibus stellis polus. Quin magnus item Basilius in tituli eiusdem libro: Sunt (inquit) qui soli calorem haud insitum tradant, sed ex motionis emergere celeritate. Verùm sententia hæc veritatis cancellos egreditur. Quoniam verũ solem Græci helion vocant, inde nuncupari inuenio parhelia, quæ (vti tradidit Theon) esse nubes rotundas Posidonius commonuit, in ambitu solaris luminis, ex quo & splendorem mutuatæ illustrentur, sicuti luna: & inde nominis ratio. Vt verò globentur, materia indigent densa & multa. Quo argumẽto ad Euxinum pontum visuntur frequentia, rarius autem in Græco tractu. Hyemem verò liquidò præsagiunt. Arbitratur Aristoteles parhelia esse vtique emphasin, verùm citra hypostasin omnino. Sunt qui anthelia vocent quoque. Venti frigidiore perflatu addensatur nubes, vt radiis excipiendis fiat idoneæ: vnde & ventorum esse prognosticum cecinit Aratus. Oriente porrò sole, vel ad occasum properante, cooriuntur parhelia: quòd si ab septentrione visitationem faciant, Boream prænuntiant, si ab meridie, Austrum.

Cælum item esse ignem in quo tria sint, calor, lumen, vitalis humor. Tollitur ex Plinio obscuritas, item Martiano & Aristophane. Obiter de argento, quod viuum dicunt. CAP. XV.

CAelum porrò esse ignem, colligi ex Platone tota (quod dicitur) facilitate potest. Nam vbi Mosaica mysteria sic habent, In principio creauit Deus cælum & terram: Plato ait, Deum primò ignem fecisse, ac terram: ignem nimirum intelligens præcipuè cælum. Nam in mundi fabrica vtrunque perpendit extremum, videlicet structuræ medium siue centrum, & circumcurrens cælum, cuius ambitu reliqua contengantur omnia: nam cætera, horum gratia intersita pernóscuntur. Sed attendant (quæso) studiosi omnes, quæ mox subnectentur, vt Plinij & Capellæ Felicis locus Gordiano implicatior nodo explicetur latius, dum à Platonicorum vestigiis ne vnguem quidem latum reuellimur. Totam vtique cæli molem esse calidam, liquet: quia ignis tota est.

Id

Id quod sublimitas coarguit, mobilitas & lumen, calor quoq; (quanquam occultus) omnia confouens. Calor autem amplissimus spatio nullam patiens violentiam familiarē habet humorem. Nam sicuti cæli anima, vita constat & intellectu ac motu, sic & in cælo tria recognoscūtur hęc: calor, tanquā vita: lumē, intellectus vice: vitalis humor, perinde ac in anima vitalis motus. Nec sanè aliud esse humorem censueris, quàm agilitatē quandam ad motum. Proinde cælestis ignis non esse modò colligitur calidus, sed humectus insuper, id est, liquidus, fluidus, agilis atque lubricus & lenis ac blādus. Nam siccitas non ferè citra rigiditatem fuerit, & quidē asperiorem, cuiusmodi etiā acrius induxerit frigus. Auerroicum illud ex libro De cælo, Platonicis calculum adiicere creditur, Cælestia nulla frigus inferunt, sed calorē omnia. Quę verò frigus conciliare opinemur, ea esse quę caloris inferant minus. Sententiam huiusmodi comprobant ferè Abraham & Auenazra, statuētes, Saturnum dictitari frigidum, qui calorē inferat nostro remissiorem. At Vitruuius matheseos nō imperitus, esse stellarum alias tēperatas scribit, alias feruentes, etiámque frigidas: ea ex causa, quòd ignis quilibet superna petit: quo fit, vt sol æthera superiorem radiis exurens candentē efficiat, Martis argumento. Saturni verò stella, quòd est proxima extremo mundo, tangítque congelatas cæli regiones, vehemens inde frigus concipere creditur. Sed hæc ille viderit. Cælestis verò proprietatis, si quod in rebus nostris exemplum aliquo modo valeat excogitari, non temerè fuerit aliud, quàm argentum, quod ab indefinente motu vocant officinæ viuum, in quo vegetus calor cum humore multo, sed tenaci, motum ingenerat quietis nescium. Quòd si subtiliorē & diaphanā lucidámque adhibueris naturam, habebis & cælum. Scribit tamē Meteoron quarto Aristoteles, Quæ tametsi aqua cōstent, plus tamen aëris retinent, haud concrescere, vt oleum, argentum viuum. Ex iis iam (opinor) infertur lux multa Plinij verbis ex Naturalis historiæ secundo volumine: Esse innumeras ei effigies animalium rerúmque cunctarum impressas: nec, vt in volucrum notamus ouis, læuitate cōtinua lubricum corpus, quod clarissimi authores dixere tenerum, argumentis indicatur. Martianus verò Felix Capella, Lunarem (inquit) circulum ingressa Virgo cōspicatur globosum quoddam, tenerúmque corpus, & superni roris leuitate compactum, instar speculi

prænit

prænitentis. Sed in Timæo item Plato. Lenè præterea (inquit) hunc globum extrinsecus vndique expoliuit, nec immeritò summa cum æqualitate tornauit. Ex humoris verò cælestis similitudine, qui agilitatem signat, vt antea est expositum, Aristophanes Nebulis Socratem irridens illum ita inducit loquentem,

ἀλλ' ἡ γῆ βίᾳ ἕλκει πρὸς αὐτὴν τὴν ἰκμάδα
τῆς φροντίδος.

Id est, sed vi (inquit) terra ad se pertrahit humorem curæ, vbi interpres, ἰκμάδα, id est, humorem, τὸ νοητικὸν intelligit τῆς ψυχῆς, id est, animæ intellectualem potentiam; sed cur sic, id verò dicere supersedit.

Peripateticæ rationes solem stellásque non esse igneas.

CAP. XVI.

Caeterùm, quia diu iam Platonicorum rimamur arcana, introspiciamus parumper & Peripateticorum pomœria, quæ multum tempestate nostra & nominis & authoritatis indepta latè dominãtur, & in naturæ maiestate principatũ sibi vendicãt. Promemus autem, ac in sinum, hoc est commodum vertemus nostrum, quæ à Magno Alberto secundo Cæli eom probata nouimus, Caliditatem videlicet ac lumen non videri idoneas causas, cur sol & stellæ dicantur igneæ. Neque enim caliditas prouenit semper ex proprietate naturæ, sed ex motu interdum, & aliquando ex radiorum reflexione ad locum vnum: vt in quibusdam manifestum est speculis, & probat Euclides in Perspectiuæ tractatu. Porrò luminosa corpora sunt multa, quæ tamen esse ignea, non audeas astruere, vt contingit in putrefacta quercu. Quinimò igni accidit quoque non lucere, si simplicior fuerit ac purior: sicuti euenire Alexander scribit in locis prope Aethiopas. Adde, quòd non vbique calorem motus inducit, sed in iis duntaxat corporibus, quæ à motu dissolui queunt per partiũ attritum. Quia enim partes dissoluuntur, rarescunt amplius, quàm formæ aëris vel aquæ vel terræ congruat: inde ad ignem disponuntur & calorẽ. Si verò corpus fuerit eiusmodi, vt motu dissolutionẽ non recipiat, quale est cæleste corpus, tunc nec calor valet, nec ignis induci. Motus autem ad hæc perficienda non alius est quàm localis, & præcipuè motus is qui est quasi vita quędam existentibus omnibus: cuiusmodi est cæli motus. Proindéque, viuifica

viuifica qualitas est calor:letifera frigus, quia abscindit & sistit motum. Qua'nam verò ratione astrorum motus calorem gignat, secundo Cæli sic statuit Aristoteles: ἡ δὲ θερμότης inquit ἀπ' αὐτῶν, καὶ τὸ φῶς γίγνεται παρατριβομένου τοῦ ἀέρος ὑπὸ τῆς ἐκείνων φορᾶς. πέφυκε γὰρ ἡ κίνησις ἐκπυροῦν καὶ ξύλα καὶ λίθους καὶ σίδηρον, εὐλογώτερον δὲ τὸν ἀέρα. Hoc est, calor autem ab ipsis & lumen gignitur, aëre incessu illorum attrito:aptus enim natura motus est incendere ligna, lapides, ferrum & aerem eo magis. Patet porrò quod dicimus, ἐκ τῶν φερομένων βελῶν, id est, ex sagittis impetu excussis vehementiore:sic enim incendun tur, vt μολιβδίδες, id est, plũbeæ laminæ colliquescant. Quod tamen ipsum non ita accipiendum, tanquam sagitta excalfacta aërem quoque ita afficiat, sicuti videtur intellexisse Simplicius, sed diuersum potius, vt inquit etiam Thomas. Nam excalfactus aër motu, sagittam ita incendit:quod Alexander & sensit & docuit: sed hoc in stellis vsu venire nequit. Neque enim illæ per aërem ferũtur, sed in sphæra longè ab aëre sequestrata, Ideóque non incenduntur ipsæ, nec calescunt vllo modo, tum etiã quia externam non recipiunt impreſsionem. Aër verò circulari subiectus corpori calescit necessariò ex illius præceleri motu, quo non ignis modò illi proximus cõcitatur, sed aër ad eam vsque partem quam pertingunt montes, vt ex cometarum motu datur intelligi:quod ex Meteororum primo colligitur. Ne verò caloris sit ęqualitas quacũque anni parte, causa in sole est euidens, quum quando incendit is hemisphærium nostrum, tum quando altiora zodiaci scandit, sit'que capitibus nostris propior. Quum verò Aristoteles ait, ab astris gigni lumen, non intelligendum (inquit Thomas) de lumine ignis generati ex motu, cæterum de lumine quod à stellis producitur, quatenus entia sunt actu lucida. Duplex ergo (inquit) causa est caloris ex cælestium corporum vi in inferioribus:altera ex aëris motu tantum, quem efficit cælestis corporis ambitus. Causa verò reliqua est lumen, quod quidem excalfaciẽdi vim habet, quia est qualitas actiui primi alterantis (vt hoc vtar verbo) hoc est cæli:directéq; producit qualitatem primam corporum inferiorum, quæ est calor. Quia verò solare lumen exuberantius est, inde fit, vt ab eo potentius proueniat calor. Reliqua verò ex proportione, adeò vt lunę lumen etiã excalfaciat. Cui sententiæ subscribit Aristoteles, vbi de animalium partibus disputat: Noctes

(inqu

(inquiens) in plenilunio esse calidiores, propter lunæ lumen: vnde contingat, pisces ad aquarum commeare superficiem. Sed comprobat & Auicēna, vbi plus sit luminis, ibi verò plus esse caloris. Hinc Hippocrates ait, Aërem nocturnum, stellarum luminibus subtiliorem fieri, & calidum aliquantum, generationíque & vitæ accommodatum.

Bessarionis ad idem sententia. Qui sint antisij gradus. Anthion quid. Anthele. Anthelion. Solis inter planetas locus. Cur solis frater Titan. Meganira. Despœna, id est, δέσποινα quæ sit. Virgilij locus declaratur. Limbum pro zodiaco accipi. De Lyceo mõte pulchra. Iupiter vbi & à quibus sit educatus. Agno fons, mirandæ naturæ. Lycæus Iupiter. Lycæa sacra. Antra cur dicata diis. Mithra. Mithriaca sacra.

CAP. XVII.

VErùm ab hisce altioribus ad humiliora remeandum, si prius Bessarionis appofuero sententiam, viri quidē meo iudicio scientissimi ac prudentissimi, & in Platonicis rebus summè exercitati, non relictis porrò pauculis, dignis cura. Is igitur libro primo aduersus calumniatorem Platonis ita ex interprete, sicuti receptum iam aduerto, scribit. Et si (inquit) cælum Plato ex igne constare affirmat, quatenus scilicet visibile est, & ex terra, quatenus tangi potest, stellásque ex omnibus quatuor elementis compositas. Non tamen hæc ita esse existimat, vt quæ generationi & corruptioni obnoxia sint, corpus immortale constituant: sed ex igne cælum esse, quia corpus æthereum lucidum est. E terra, quia sensui occurrit. E mediis, quia mediorum præcipuam recipit rationem. Quod ne Aristoteles quidem (inquit) inficias iret, cælestia scilicet corpora constare ex his summitatibus elementorum, quãdo & ipse cęlum esse statuit visui tactuíque obnoxium, quod animatum quoque & animal esse, vt Plato censuerat in libro De cælo affirmauit: Nos enim (inquit) perinde vt de animalibus, ista cõsideremus. Hęc tot tantáque de sole cælóque habui quæ dicerem, vt studiosos hisce humanioribus implicitos studiis cogeremus quodammodo volentes altiora quandoque suspicere, nec pati vitam sordescere situ quodam poeticarum fabularum,

larum quas ipsas nec profundius excutiendas opinantur, quãuis sub illis inuolucris sæpè lateant sensus mirandi. Sed in iis hebetius ita plerunque consenescunt, vt inde auulsi noctuinis oculis conspiciant cætera. Quod minus profectò facerent, si discere aliquando potuissent, quæ genuina sint eius scientiæ, quam humanitatem vocant. Nos exsequemur reliqua propositi, si illud item monuerimus, Hipparchum, & certatim ferè veteres omnes, gradus eos in quibus sol constitutus dies diebus & noctes adæquat noctibus, antisias nuncupasse, veluti dicas, ex aduerso æquales. Antiscios apud Meroem æquinoctiali subiectam circulo dici populos, Marcellinus scribit, quoniam sole ad nos cõmeante, illorum vmbræ nostris contrariæ iaciantur, in'que aduersum decidant, id est, læuorsum, nostris in dextram procumbentibus perpetuo. Anthion verò aliud est: nam eo nomine nuncupatur in Bœotia puteus, vbi à Proserpinæ raptu sedisse Cererem ferunt, vetulæ imagine prælata. Quo nomine velut Argiua à Celei filiabus deducta ad matrem est. Putei author Pamphus, id est, πάμφως. Non longè à puteo visebatur Meganiræ sacellum, quam fuisse Celei vxorem, ac Triptolemi matrem, Græcis credimus. Anthelen vocant paniculæ florem in harundinibus, qui auribus creditur infestus, ac omnino exsurdare: quod prodit Dioscorides. Anthelion porrò flosculum indicat Græcis. Sed & illud obiter adnotarimus, limbum apud Varronem scitè prorsus de zodiaco dici: quum in Menippæis satyris inquit,

Per quam limbus pictus bis sex signis
Stellimicantibus, altus in obliquo æthere lunæ
Bigas acceptat Posthumi, cui sepłasia fætet.

An verò inter planetas medius collocari sol debeat, An mox lunam consequatur, agitatum diu inter cœlestium rerum studiosos & philosophos quoque. Aegyptiorum placita à luna principem sanciunt, Mediana illi syderi ascribentibus Chaldæis, quod ipsum & Ptolemęus statuit. Theon verò probabilius habet, supra lunã statim locari, & id nec à pręceptore Ptolemæo quẽ enarrabat, veritus dissentire quod Plato cõprobat & Aristoteles. At Moses Aegyptius sitũ planetarũ, & ordinem incertissimum videri pronuntiauit. Ammianus Marcellinus libro vicesimo: Quum sol (inquit) ac lunaris globus astrorum omnium infimi, comitatu parili obtinẽtes circulos proprios, saluáque ratione altitudinis interiectæ iunctim locati, ad

dimensi

dimensiones venerint,si contigua præstrinxerint spatia: dilatior erit defectus.Sed nos quod polliciti sumus cælestibus relictis,nostræ memores infirmitatis terrena pergamus expendere.Si illud ex Marcellino eodem adiecero item,post ea quæ iam sunt dicta,solem quandoque ideo existimari geminum, quòd surrecta solito celsius nubes,æternorúmque igniũ propinquitate collucens,orbis alterius claritudinem, ceu è puriore format speculo. Proinde addamus ex Pausaniæ thesauris illud quoque,Titana creditum solis fratrem,regionem ad Asopum.sicuti ferunt indigenæ, habitasse primum, & ab eo dictam Titanen. Verùm,vti ego(inquit)censeo,vir sagax fuit Titan.& temporũ anni obseruator diligens,& quãdo auctiora sol faciat semina & arborum percoquat fructus, ac proinde solis frater habitus. Vnde coniectatio euidens,cur astra Titania dixerit Maro. Titanas omniũ princeps ad poësin Homerus induxit,vt Deos apud Tartarum. Ex iis Anytus cõmemoratur vnus, à quo educatam ferunt δέσποιναν. Propterea apud eius simulacrũ stabat armati preferens schema. Hãc Δέσποιναν, seu dominam venerãtur cũ primis Arcades, Neptuni astruentes filiã. Cæterũ pluribus est Cereris cognomentum, Δέσποινα: quo tamen & Proserpina honestetur. Ad quod poetam nobilem respexisse contenderim illo versiculo,

Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.

Certè in Arcadicis rebus Pausanias scribit: in templo, Cereris statuam dextra facem gestare, alterã verò iniicere ἐπὶ τὴν δέσποιναν, quæ & ipsa sceptrum cistámque in genibus habeat. Templi porrò parieti affixũ stetisse speculũ, in quod intuens initio quidẽ se aut parum aut omnino nil spectaret, dearum planè simulacris conspicuit, atque item throno. Ad sinistram templi, τῆς Δεσποίνης montem statuunt Lycæum,qui & Olympus dicatur. Arcadum plerique ἱερὰν κορυφὴν, Id est, sacrum nuncupant verticem: puto, quoniam inibi esse educatum Iouem,eorum mythicis est obseruatum. Argumento esse locum, qui inde vocetur κρητεα, ad sinistra luci Apollinei, cognomento Parrhasij, id est, παῤῥασία. Nymphas quæ Iouem educarint,fuisse Thisoam, id est, Θεισόαν,& Nedam,& Agno, id est, ἁγνώ: à qua & in Lycæo fons appellationem ducat, cuius ea fuerit olim vis, vt re diuina ibi à Lycæi Iouis sacerdote curiosius peracta & fusis precibus, quernó'que ramo leniter aqua commota, mox densior surrigatur vapor nebulæ assimilis,

aſsimilis,quæ non multo pòſt effecta nubes, aggregatis item aliis, largos demittat imbres. Miracula in Lyceo ſuppetunt alia quoque,eſſe inibi Iouis Lycæi lucum, quem ſi quis (lege ſpreta) ingrediatur, annum nequit ſuperuiuere. In eo item animalia,nullam prorſus vmbram iactant. Quódque apud Syenen ſyderis Cancri primas partes ſole ſit obtinente, perpetuum ibi eſt. Lycæa ſacra apud Phrygiæ vrbē Peltas ab Xenia Arcade celebrata,primo ἀναβάσεως prodit Xenophon, ac inſtitutis certaminibus præmia propoſita στλεγγίδας χρυσᾶς. Lycon eſſe lupum ſciūt omnes. Amphilycen exortum interpretatur Theon,quia ſoli dedicetur lupus, quia ſit ὀξυδερκὴς, id eſt viſus præacuti,ſicut longinqua ſpectat ſol. Solem denique Perſæ mirrham dicunt, cuius ſimulacrum leonis rictum præferebat,cū tiara,manu vtraque bubula premente cornua. Quo argumento in Thebaide Papinius,

Adſis ô memor hoſpitij, Iunoniáque arua
Dexter ames, ſeu te roſeum Titana vocari,
Gentis Achemeniæ ritu, ſeu præſtat Oſirin
Frugiferum, ſeu Perſei ſub rupibus antri
Indignata ſequi torquentem cornua Mithram.

Sed & in Philologiæ nuptiis Martianus,

Te Serapin Nilus, Memphis veneratur Oſirin,
Diſſona ſacra Mithram.

Hinc certè Mithriaca dici ſacra legimus. Ea in antro obiiſſe, moris fuit,educto cornibus ex eo bouè,quem mox vt Mithræ victimam immolarent, per hymnorum modulatos concentus. Propterea obſcurè Hieronymus,ſed doctè, ad Athletam: Ante Paucos (inquit) annos propinquus veſter Gracchus,nobilitatem patritiam ſonans nomine, quum præfecturam gereret vrbanam,nónne ſpecum Mithræ, & omnia portentoſa ſimulacra ſubuertit? Lampridius in Cōmodo: Sacra Mithriaca homicidio verò polluit,quum illic aliquid ad ſpeciem timoris vel dici vel fingi ſoleat. Meminit horū cum Suda Procopius. In ſpecu colebatur veteri more,quo antequam excogitata forent templa, diis conſecrabantur antra, ſicuti in Creta Ioui ab Curetibus: in Arcadia lunę,ac Pani Lyceo, Dionyſio autem apud Naxum. Mithræ, vbicunque is coleretur. Mithram Aegyptij ſtatuunt ſub æquinoctiali: propterea gladium Arietis, Martij animalis geſtare. Inuehitur autem Tauro Venus,ceu tanquā Taurus,opifex generationis ac do-

minus cēseatur Mithras. Creditur Zoroaster primus in montibus ad Persidem floridum Mithræ specu dicasse cum fontibus. Sed ita, vt mūdi symbolum specu obtineret, quem creasset Mithras. Quæ autem intus forent, elementorum mundi ac climatum imaginem præferrent. Neroni quoque eblanditus Tiridates eum perinde ac Mithram se adoraturum pronunciauit, vt scribit Dion. Mithræ historiam multis voluminibus explicuerat Eubulus.

Grasum ne pertulisse quidem quid sit, & quid grasus & grason. Tragasæus & Tragomascalos. Cur sub alis odor malus. Cur pedes fœtent.

CAP. XVIII.

ALexandrum apud Arbelas totius certaminis aleam cum Persis subiturum, plerique ex amicis adeuntes grauiu milites accusabant qui in tentoriis sermones sererent depasciscerentúrque, nihil se hostilium spoliorum in regiam relaturos, sed sibi ea omnia vendicaturos. At is lætè, quæ dicerentur accipiens, Prospera (inquit) nuntiatis, vincere cogitātium ista sunt consilia. Quū verò hostiles copiæ myriadas viderentur centum excedere, hoc est, decies centena hominū millia identidem Alexandro ingessere milites, ὦ βασιλεῦ θάῤῥει, καὶ μὴ φοβοῦ τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων, αὐτοὶ γὰρ ἡμῶν τὸν γράσον οὐχ ὑπομενοῦσι Confide rex, neque pertimescas hostiū multitudinem, ipsum enim grasum nostrū non perferent. Hinc nata parœmiæ species, vt qui primo funduntur impetu, fugantúrq; prius quàm intra teli iactum veniant quodammodo, ne grasum quidem dicantur pertulisse. Sicuti Pharnacem fecisse, significauit Cæsar, quum illo victo ad amicos scriberet, ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα, veni, vidi, vici. Grasum verò dicunt Græci fatuum quidem, sed eo item nomine, ac primum vtique lanarum sordes in ouibus appellant, quod genus etiam Oesypen vocant, vel Oesypum, vt apud Dioscoridem, quanquam & succida lana ita dicitur. Est & grasos, ἡ τῶν μασχαλῶν δυσωδία, id est odor malus qui sub alis fit. Vnde & grason, id est γράσων dictus odoris mali. Hinc illud parœmiodes, γράσωνι μὴ ὀργίζου, Grasoni ne succenseas. Tradunt aliqui, Grasona etiam signare viride hordeum, παρὰ τὸ γράειν τὸ ἐσθίειν. Est itē grasos adeps ipse in Græcorum doctrina. Sudorem denique corporis, ac sordes grasoniam dixit Archigenes. Pollux etiam cinauram. Quia verò

allar

alarum odor nũc hircus Latino verbo,nunc tragus item Græco,sed idem significante,nuncupatur:Aristophanes in fabula, cui titulus est ἀχαρνῆς, tragasæum vocauit male olentem, & alia fabula Tragomaschalos eosdem dicit. Grason porrò & Crymnam in Theriacis Nicander in Troade loca dici opinatur, κεύμνα: ἀμπελίον καὶ χῶα γράσων. Quærit Aristoteles, διὰ τί αἱ μασχάλαι δυσωδέσταται τῶν τόπων; id est cur alæ omnium maximè partium nostri corporis malè olent? An (inquit) est, quia omnium minimè respirare possunt? Malus autem odor locis huiusmodi contrahi maximè solet, quoniam putredo quiete interioris qualitatis,id est humectæ materiæ,ad corruptionem paratæ consistit. Etiam si partes illæ sint raræ satis, quod pilorum indicat multitudo,vt Sententiarũ quinto meminit Hippocrates. Cæterùm, quia immobiles maximè inexercitatæ'que sunt,superfluitatum multarum ibi conceptaculum fit,quæ crudæ incoctæ'que odorem producũt malum. Quippe odoris mali causa cruditas quædam excrementi est. Quamobrem sudores etiam aliqui quãdoque ita olent. Proinde in plantis,quia siccæ & calidæ sunt natura,humor nõ est fæculentus,sed expeditius concoquitur. Inde & animalium nullum bene olet,excepta panthera, quoniam cruda sint excrementa & fœtida. Legimus porrò septima quarti Auicennæ: quosdam opinatos,tetrum alarum odorẽ ex quibusdam seminum reliquiis quibus gignimur, produci, quæ locis iis insederint cutem subeuntes. Verùm peritioribus ratio hæc parum efficax videtur,quod seminis proprium sit, conuertĩ in melius. At obiiciat aliquis,fœtere tamen pedes, quamuis perpeti agitentur motu. Agitantur illi quidem, sed obsepti obuallatique amplius operimentis,vt quod superfluit, euanescere queat minus. Denique terrestris humecti grandior copia illuc demanat. Quod esse corruptioni maximè obuium, liquet.

Cur odorum malum augeat calor. Item cur præcipuè odoribus capiantur homines. Inspirationis opus duplex. Odori percipiendo quid necessarium.

CAP. XIX.

ET quia de odoribus agimus,ingerat hic fortè curiosior aliquis. Vnde'nam fiat,quòd quæ malè olent,tetrius olęant quum calent,quàm quũ frigent. Ea verò est odoris natu

ra, nam vapida res est quæ calore confit: motus enim quidam est: calor autem, motandi præcipuam habet vim. Nam frigore concrescit humor, & fit immobilis. Adde, quòd frigus concipientia imum petũt omnia. E diuerso autem in summa calor surrigitur, similitérque vniuersim odores, tum quia in aëre cõstituuntur, tum quia qui eos percipi sensus, in arrecto velut specula est. Siquidem cerebri cõceptaculis sese insinuãs odor sensum mouet. Sed illud iucundius in quæstionem venerit, cur ex omnibus animantibus homines miram ex odoribus persentiscant voluptatem. Vt qui paulò sit intemperantior, totum se fieri nasum concupiscat, sicuti est apud Catullum. Id verò inde putatur effici, quòd cerebrum nos maius habeamus, & reliquis aliquanto humectius. Propterea odorum illuc ascensus hyperbolen eam, hoc est frigiditatis excessum, & humectationis ad mensum reuocat rationalem. Fit autem affectio hæc per spiritus attractionem, quantum ad homines attinet, scandentibus eo modo odoribus ad cerebrum ipsum, quia calor igneus quo resoluuntur odores, eisdẽ præstat leuitatem quandam, vt superiora petant, vnde consequitur in membro illo sanitas quædam, odori siquidem inest calefaciendi virtus ob calidum igneum, vnde producitur, atque idem resoluitur. Proinde videtur natura in duo maximè opera inspirationem instituisse: quorum alterum, & id vtiq; operosius, euẽtatio est caloris intimi, aliàs exusturi omnia. Nam & Platonici ideo pulmones esse productos scribunt, molles, atque ventosos, & instar fistulæ cauos, & spongiæ similes, vt cor iræ ardoribus nonnunquã exæstuãs aliqua saltẽ refrigeratione mitigaretur. Proximũ est odoris perceptio, ad quã sicuti ad auditũ & gustũ corpore aliquo intermedio est opus: per quod ad sensum prouehãtur odorũ differẽtiæ. Sed & elemẽta eadẽ odoratui præseruire videntur, quæ visui & auditui, aër videlicet ac aqua. Nã aquatilia quoque odorari, certũ est. Et sicut in visu perspicuitas communis quædam qualitas in aëre & aqua cognoscitur, ita in odoratu alia qualitas in elementis eisdẽ promiscua cõtinetur, quam dicimus diosmõ, id est perodoriã aut transodoriã, vt interim sic loquamur: inuenias id verbũ apud Theophrastũ, cuius & nos aliubi mentionẽ fecimus. Ea verò est potentia ad sensorium transuehẽs, quod odorum est. Sensorium autem non naris est vtique, ἀλλ' ἡ μαστειδὴς τοῦ ἐγκεφάλου ἀπίθωσις. id est, verùm seposita cerebri portio

mam

mammarum imagine quadã. At de hac re plura mox. Nam & Albertus cerebri anterioris extremũ esse duabus mãmillarum papillis cõsimile prodidit, in quibus sit odorãdi potestas.

Cur odorandi sensorium in homine retusius hebetiúsque sit. CAP. XX.

NEc illud vtique ambiguitate caret, quid nam sit quòd sensum hunc homines tardum habent, ac lacessitum: siquidem animalia plurima exquisitius quàm nos & sagacius olfaciunt, vt ex terrestribus canes, ex auitio vulturij. Sed & variarum odore sollicitari mirè quadrupedes cunctas, nono De animalium historiis tradenti credimus Aristoteli: quod & à Plinio est repetitum. Euentus autem eiusmodi hæc afferri ratio potest: siquidem organum sensus requirere cum sensibili proportionẽ videtur: nam vti odor ex calido prouenit & sicco, ita ad bonitatem instrumenti odoratus exigitur victoria calidi & sicci. Sed homini cerebrum, in cuius vicinia olfactus est, datum omnibus aliis maius, perpensa præsertim corporis proportione: quod & comprobat in libro de Animalibus Aristoteles. Quum verò id sit humidum & frigidum, in se animaduersum, inde nimirum fit, vt in eo odorandi perfectio præpediatur, nihilque ferè odorabilium percipiat, nisi quòd excellenter possit oblectare, aut affectionem inducere diuersam.

An odoribus sufficì alimentum queat. Rhyntaces auis. Ouidij locus explicatur ex primo de Ponto. Chamæleon Salamandra.

CAP. XXI.

HIppocrates author artis medicæ summus, quíque bene sentientibus perinde ac lychnuchus est, per literarias semitas iter facientibus, in libro De alimento, sic scriptum reliquit: Quicũq; citissima indigent adiectione, humidũ remedium resumendis viribus optimum est: vbi autẽ adhuc ocio re, per odoratum. Pythagoricorum verò sententia fuit, odores etiam ad nutricationem conferre, veluti etiam alamur qualitatẽ eiusmodi attrahendo. Id minus rectè proñũtiatum, nititur Philosophus comprobare. Videmus etenim (inquit) cibum ex pluribus compositum elemẽtis: simplicia enim non nutriũt, & animalia quæ indidem nutriũtur, ex quatuor sunt

compacta elementis. Ex iis autem vnumquodque nutritur, ex quibus constat: vt est in primo De generatione adnotatum: argumento sunt ciborum retrimenta, conceptaculis quorum intra animaliũ corpora, partes à natura sunt contributę. Nam in plãtis protinus, quicquid vacantis materiæ est, extruditur: sicuti manifestum facit gummi, & id genus alia. Quod si elemento simplici impleri nutrimẽtum posset, nil prorsus redundaret, quia partium nulla esset disparilitas. Inde colligitur, ex odoribus nullum posse alimentum præstari. Nam quum sint qualitates per se, non possunt nutriendo constituere substantiam. Quòd si sit odor fumosa exhalatio vel vapor, vt veteribus placuit, adhuc ratio præstaret, quoniam vtrũque ad aëris naturam pertineat. Porrò spiritus quidem vel cerebrum petit, vel pulmonem. In his verò locis non esse alimentorũ conceptacula, vnde reliquo corpori distribui pro ratione portiunculæ valeant, notissimum ferè est. Huic enim muneri stomachum natura præscripsit, proinde apertissimum videri, nihil odoribus nutriri. Quos tamen sanitati conferre plurimum, sensus perdocet. Plinius verò Naturalis historiæ septimo, ad extremos Indiæ fines ab Oriente, circa Gangis fontem, esse Astomorum gẽtem prodit, sine ore, toto hirtam corpore, quæ frondium vestiatur lanugine, viuátque halitu tantum & odore quem naribus trahant: nullum illis cibum, nullum esse potùm, tantum radicum florúmque odores varios syluestrium malorum, quæ secum portant longiore itinere, ne desit olfactus, grauiore paulò odore haud difficulter exanimari. Horum etiam Strabo ex Onesicrito mentionem facit libro decimòquinto. Sed quia id fere putat fabulosum, nõ grauabimur hic subiicere Platonici scientissimi, & medici doctissimi sententiam: Legimus (inquit) in calidis quibusdam regionibus, ac plurimo passim odore fragrantibus, multos gracili corpore & imbecillo stomacho, quasi solis odoribus ali: fortè quoniam ipsa natura loci, tum herbarum & frugum atque pomorum succos fermè totos redigit in odores, tum corporum humanorum humores illic resoluit in spiritum. Quum igitur vterque (odor videlicet, ac spiritus) sit vapor quidam, & simile simili nutriatur, nimirum & spiritus & spiritalis homo plurimum odoribus accipit alimentum. Nutrimentum verò qualecunque id sit, per odores siue fomentum apprimè senibus & gracilibus necessariũ est, quo defectum alimenti solidioris

dioris atque verioris vtcunque compensare possumus. Non multum inde dissitum est quod in Artoxerxe Plutarchus scribit, esse in Persis auiculam nomine rhyntacen, nullis intus (vti assolet) fæculentis retrimentitiis, sed pinguedine tantum refertam: vnde coniectatio sit, vento eam ali & rore. Pomi porrò præsuaui odore prorogatam aliquandiu Aristoteli vitam, in eius tituli libro (quisquis sit author) adnotatum comperi. Spiritum verò odoribus nutriri argumento est, quòd vinum odore plenum spiritum subitò recreat, quem cætera vix tandem possunt reficere. Propterea primo De Ponto ita cecinisse videri Ouidius potest,

Et iam deficiens, sic ad tua verba reuixi,
Vt solet infuso vena redire mero.

Cuius rei cum Seneca meminit etiam Plinius: quanquã nec latet, ex se vinum fomẽti plurimum suggerere: priuatímque traditum à Dioscoride libro quinto, vina sæpe aliqua censeri σφυγμῶν ἀνακλητικά, id est venarum pulsus excitare. Vaporem verò illum, in quem cibi cocti denique transferũtur, ideo appellamus odorem, quoniam & odor vbique, vapor quidam est. Et hic tractus intro ex alimentis vapor, nisi spiritui quodam odore placeat, vix vllum præbet illi alimentum. Quamobrem valde probatur Auicenna, quum ait: Corpus quidem dulcedine, spiritum verò quadam aromaticitate (vt sic interim loquamur) nutriri. Galenus porrò Hippocratem sequutus, spiritum non solum odore putat nutriri, sed aëre: aëre (inquam) non simplici, sed potius opportunè permixto. Tria demum spiritus animalis fomenta tradũtur præcipua, aër purus & luminosus, odorũ delectus, & musicę. Iam verò Alexander & Nicolaus peripatetici cum Galeno concludunt, spiritum vitalem & animalem ideo nutriri, tum odore tum aëre, quoniã vterque mixtus est atque conformis, & vtrunque haustum pręcordia penetrare, atque inibi percoqui temperaríque ad vitam, pérque arterias diffundi. Vterque autem coctus iterum nutrit spiritum (vt aiunt) vtrunque, præcipue verò animalem. Pisciculos multos aqua nitidissima nutriri tradunt: ocimum eodẽ modo. Mitto quibus elementis chamælcõtem & salamandram nutriri, nonnulli ferant. Olympiodorus Aristotelis affert historiã, in qua fatetur is hominem à se visum, qui aëre modò nutriretur & sole. Quibus in Phædone persimilia Plato conscribit, & nos alibi (opinor) in hosce libellos

regessimus. In quorũ pragmatia more architecti lapide nunc vtimur orthogono & quadrato, ad normam respondente: interim structura incerta in operis fracturas, hiantes alioquin, cementa impingimus, ac rudes informíque politura inuenustos lapides. Est vbi substructio placet ordinaria, ex similibus consurgẽs, nec incertis, sed formæ non dissultantis, etiam si ad perpendiculum haud planè habeat responsum.

Odoratæ suffitionis vtilitas mira. Ignes odoratos pestilentiæ occurrere. De Agrone medico, & Iundo specie aromatis. Myrrha cur Aegyptiacè dicatur bal. Beelzebub. Baion. Zygia resina. Myrine. Stacte. Gutta.

CAP. XXII.

SEd nec ista modò emolumentũ, quod insigniter nobis adest ex odoribus, patefecerint: sed amplius, quæ ex veteri comperta nobis memoria sunt. Siquidem quum aër quo vtimur plurimũ, & in quo maximè obuersamur, nõ eadem semper sit ratione dispositus, nec idem seruet contemperamẽtum, sed nocturna denseat humectatione, & proinde corpus premat, & animæ tristitiam inferat quandam, veluti nebula circumfusam grauiore, Aegyptiæ morem gentis animaduertimus fuisse, vt è lectulis se proripiẽtes mox resinæ suffirẽt corpus, vt sic aërem expurgarent disgregatione, & innatũ corpori spiritum aliquo modo tabescentem, odoris vehementia refouerent. Rursum meridie syderis vi ex terra vaporationem exhalantẽ, myrrheo retunderent thymiamate, dissipat enim ac disiicit caliditas aëris turbulentiam circumiecti. Nã & medicæ artis scientissimi pestilẽti affectione grauius grassante, ignium crebritate malo occursant, quod iis rarescere credatur aër. Id quod consequitur largius, si odoratiora vtantur ligna, cuius est modi cupressus, iuniperus, piceæ. Sed & Agrona nobilem medendi scientia summè laudatum ferunt, quòd Athenas magna pestilentiæ vi sæuius infestante, affectorum plerisque salutarem intulisset opem, accensis in proximo ignibus. Myrrham porrò Aegyptiorum vocabulo bal dici, obseruauimus. Id verò diiectionẽ indicat planè. At Hieronymus, Bel (inquit) & Beel & Baal, idem Hebræis est: nam iis vocibus indicatur idolum: sicut zebub, muscã signat: vnde Beelzebub (etiam si Beelzebub Græci pronuntiant) tanquam

muscæ

muscæ dicatur idolum: sed pro dæmonarche positum. Baion verò medicinam professis, compositio est, cui resina inseritur. ζυγία, id est acerna. Myrrham vtique communis Græcorum lingua enunciat, sed smyrnam dicunt Aeoles, vt scribit Lycophronis interpres, Myrine autem, seu myrsine, myrtus est. Stacten dici myrrhæ florem ab aromatum peritis, Hieronymus tradit: quo nomine, primam & pinguissimam eius distillationem intelligimus. Græci præterea vnguentum ex myrrha, stacten accipiunt: quam in sanctis literis etiam guttam legimus dici. Porrò non ad myrrham solum pertinet stacte, verùm ad liquores alios item, lachrymásque ex arboribus stillatim promanantes. Quin & *κονίαν στακτὴν* dicunt Græci, & sexto Therapeutices Galenus, tanquam cinerem stillatitium: nos cinerem lixiuium plerunque nũcupamus. Stactum enim dicunt defecatum & percolatum: vnde stactica vocabantur vasa Niloticæ aquæ defecandæ commoda. Obiter adnectamus illud quoque, quia diu inter odores versamur: apud Athenæum reperiri, lindum esse aromatis speciem: quod etiam agnoscit Eustathius.

Qua ratione audiant odorentúrue, quæ sensorijs eiusmodi non sunt prædita. De piscibus qui inclamati veniunt. Piscina quid. CAP. XXIII.

Verùm haud ineptè fortasse videmur facturi, si hoc maximè loco tractare ac discutere adorti fuerimus, quod decimo Naturalis historiæ Plinius proposuit quidem, sed inexpositum reliquit. Fortè quia non erat operis instituti causas iudicare dubias. Pisces quidem (inquit) auditus nec membra habent, nec foramina: audire tamen eos, palàm est, vt patet, quum plausu congregari feros ad cibum consuetudine in quibusdam viuariis spectetur. Et in piscinis Cæsaris genera piscium ad nomen venire. Olfactum quoque iis esse, manifestum patet. Quippe non omnes eadem esca capiuntur, & prius quàm appetant, odorantur. Hæc ad verbum ferè comprobantur ab Aristotele De animalium historiis libro quarto: ab Auicenna item volumine quarto. Sed quod ad auditum spectat, etiam Lucianus meminit in sermone De Syria dea, cuius hæc ferè sunt verba, *οὗτοι δὲ καὶ οὐνόματα ἔχουσι, καὶ ἔρχονται καλεόμενοι*, hoc est, nomenclatura itẽ eorum est, & vocati inclamatique aduentant. Et in Epistolis ad Atticum Cicero,

Noſtri autem principes digito ſe cælũ putãt attingere, ſi mulli barbati in piſcinis ſint, qui ad manum accedant, alij autem negligant. Vbi pro piſcium viuariis planè piſcinas intelligimus. Alias eſt & aquæ ſtãtis locus piſcina, quod & vulgò vſurpatur. Columella Ruſticationis primo, Piſcinas minimè duas eſſe oportet, alteram quę anſeribus pecoribúſque ſeruiat, alteram in qua lupinum, vimina & virgas maceremus. De odoratu verò & Suidas, approbans etiam conchylia odorari. Illud vtique mirum, quum aſtipulante Ariſtotele auditus & olfactus nullum contineant membrum manifeſtum. Quod enim tale videri poteſt per loca narium, id non ad cerebrum vſque tranſmeat, ſed partim obſeptum & cæcum mox deſinit, partim ad branchias fertur. Quin & inſecta quoque tam pennata, quàm non pennata procul ſentiunt, vt mel apes, & culices dicti muliones. Quòd niſi odore agnoſcerent, nunquã è longinquo ſentirẽt. Sulphuris itẽ odore, genera inſectorũ multa intereũt. Ad hæc formicæ origani ſulphuriſq; puluiſculo inſperſo, ſuas relinquũt cauernas, alioqui demigrãt. Sed vnde'nã iſta cõtingãt? Certè (inquit Themiſtius ex Ariſtotelis ſentẽtia) alium ſenſum habere non poſſunt quo odorentur quam odoratum. Sed afferendũ eſt, quo'nã pacto olfaciunt, ſi nõ reſpirãt aliqua. Videtur itaque in ſanguineis ſenſoriũ odorandi eſſe diuerſum, ab eo quod in inſectis habetur. Et Hercle, vt animalium quorundam oculi præduri, cuiuſmodi vocant Græci σκληρόφθαλμα, operculo & folliculo carent. Proinde exſerti inconniuique ſunt. Sed ſtatim nullo diductu incidentia & occurſantia contuentur, quum aliorum oculi genis & palpebris vtantur, ceu vallo quodam viſus munimentóque prominente: eóque niſi nictentur & conniueant, cernere nõ poſſunt. Ita & odoratus inſectis piſcibúſque promptus atque expoſitus eſt, vt viſus duros oculos habentibus: vnde munere eo ſine naribus & olfactione funguntur: at reſpirantibus adopertus & conditus eſt, qui vbi halamus adaperitur pãditúrque, ampliatis venarum meatuúmque itineribus: quod iis fermè verbis Ariſtoteles De ſenſu & ſenſili expoſuit, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἀναπνέουσι τὸ πνεῦμα ἀφαιρεῖ τὸ ἐπικείμενον, ὥσπερ πώματι, διὸ οὐκ αἰσθάνεται μὴ ἀναπνέοντα, τοῖς δὲ μὴ ἀναπνέουσι ἀφῄρηται τοῦτο, ſed iis (inquit) quę reſpiratione vtũtur, flatus ipſe ſurrigit, quod inſidet veluti operculũ: quod ni fiat, nõ percipiũt: at quę ſpiritus reciprocatiõe nõ vtũtur, nil eiuſmodi ineſt. Propterea inquit Themiſtius

ſi quis

si quis diligenti subtilitate id exigat, respiratio non est causa odorandi, neque dehiscentia palpebrarum videndi, sed adaperiendi meatus qui odoratui obseruit.

Ambiguitates in odorum ratione plusculæ. Interibi enarratur Martialis. Stylum vertere quid sit apud Horatium primo Sermonum.

CAP. XXIIII.

CAeterùm prius quàm ab hisce digrediamur odoribus, nō ineptè videmur facturi, si quæpiam adhuc ex veteribus thesauris delibatim carptimq; degustarimus. Multi(opinor)experientia magistra didicere,& nos quādoque persensimus, florum odores καὶ τῶν θυμιαμάτων, hoc est suffimentorum, suauius è longinquo olere, quum in propinquo alia herbam potius redoleant, alia fumū. Miratus diu sum eiusmodi euentum, ambigénsque sæpè mihi Virgilianum carmen ingessi,

Felix qui potuit rerum cognoscere causas,

Denique quum in commentationes quasdam authoris inter philosophos celeberrimi, ad id genus quæstionum pertinentes incidissem, hanc ferè rationem comperi. Caloris vi constare odorum naturam, quippe odorata omnia calida esse, vt verò calidissimum quodque est, ita & maximè leue. Proinde prouehi longius potest, ac synceriorem subuectare odorem suum à cæteris, quum foliorum odoribus, tum fumi, id est, vaporis aquei depuratum, abiunctúmque qui odorem assectari videntur: cum quo terrestris quoque prouehatur portiuncula, quæ odore celerius sensum afficiat: nam insito crassamento calidum inibi potentius agit, verùm interstitio longiore victa flaccescit euanida, calore deminuto, quamobrem sensui ingeritur odor materia defæcatiore. Quod verò amplius agitata odoramenta plenius afficiant, ratio euidēs: quoniam mota plus aëris, quàm quiescentia replent. Quo nomine celerius odoris potestas sensum pertingit. Acrius autē frigoris vi infestante, minus minúsq; odoramenta persentimus, quoniam hebescit retunditúrque tūc aëris motus, quo inuehuntur. Est enim frigus στατικὸν καὶ συσταλτικὸν, id est, cōsistere facit & contrahit. Sed nunquid ferēdam censemus opem Valerio Martiali, cuius hi ferè sunt versiculi?

Quod bis murice vellus inquinatum,
Quod ieiunia Sabbatariorum.

Scribit

Scribit ſiquidẽ doctiſsimus poëta, Baſſam peius oluiſſe, quàm ieiunia Sabbatariorũ. Id cur nõ attentarunt interpretes, ne (ſicuti viſum fortè eſt) arcem facere ex cloaca, aut lapidem è ſepulchro venerari pro Deo exiſtimarentur. Mihi loci huius eruditio non obuia videtur, nec exculcata, ſed intercutanea & grauis, quam circulus pullatus neſcit. Sed cõprimam me, ne (quod aiunt) admouere arietem videar, aut oſtentare ac captare lites. Græcũ adagium eſt, νηστείας ὄζει, ieiunium olet: de eo cuius fœteat anima. Obſeruatum nanque eſt, ora hominum qui nil dum eſitarint, grauius olere: ventre ſiquidẽ inani minúſque agitato, aer factus calidior ſpiritum excrementáque pituitoſa immobilitate ſua putrefacere poteſt. Calidiorem autem effici, argumento eſt, quòd vel ſitim parere ieiunium poteſt. At vbi ederimus, ciborum odore hebeſcit graueolentia, aut interextinguitur. Sed enim ex medicorum item myrotheciis mutuemur aliquid, quod lecturos blandè moretur ſcitamentis haud aſpernabilibus prorſum. Elegantiſsima eſt, & breuitate amabili Hippocratis ſententia. Menſes duci aromatum ſuffitu, quæ ſæpe (inquit) ad alios vſus reciperentur, niſi caput tentarent. Eum locum, qua ſolet ſubtilitate perpendens Galenus, poſtea quàm docuit, cur menſtruorum ſubſiſtentium affectioni aromata ſuccurrant, quæ conniuentes diſcludunt conceptaculorum clauſulas, & materiæ craſſamentum extenuant, mox ita infert propemodum: Concinnare capitis dolorem aromata omnia, tum vſus commonet, tum inſinuat rationis examen: ſiquidem excalfaciendi poteſtate prædita omnia, caput pertentant aggrauántque: quippe nutu ſuo ſuperna calor appetit. Quum verò huiuſmodi ſit vniuerſim aromatum genus, ac potiſsimum caſiæ, coſti, cinamomi, amomíque, ambiguitatis nubilum diſcuti inde facillimè queat. Quod verò Hippocrates idem alibi ita prodit, Si mulier non concipit, & ſcire placet an concipere poſsit, veſte obuolutam ſuffies infra, nam ſi odor trãſmitti per os ad nares videbitur, non eſſe ſua culpa ſterilem, cognoſces, Galenus: In his (inquit) ſolis, nequaquã efferuntur odores ſuffitionis ſubeuntes, quibus confuſum, obſeptum, occæcatúmque os vteri eſt: tale verò nequaquam cenſetur ad ſobolem ſuggerendam accõmodum: nam & aliubi Hippocrates, Quæ frigidos ſpiſſosq; vteros habent, nõ concipiunt. Quoniam verò ſæpiculè poëticos excutimus ſcrupos, nec id cuiuſpiam depompationi

pationi(vt verbo vtar Hieronymi)neque enim histricosa mēs est nobis, vt spinis hūc illum perfossum velimus, sed publico iuuenum studiosorum bono, admonitum volumus scientissimum quenque, nil esse in hoc scriptorū genere per incuriam transiliendum. Quod virum lectionis vberrime Politianum, dum ageret etiamnum in humanis, commonuisse, sat notum est: quum diceret, Horatianum illud ex Sermonum primo, perperam à malè feriatis enarrari,

Sæpe stylum vertas, iterum quæ digna legi sint
Scripturus: neque, te vt miretur turba, labores
Contentus paucis lectoribus.

Nam(inquit) stylum vertere, est inducendi expungendíque causa, styli partem exacuminatā surrigere qua scribimus, altera quæ retusior est aut latior, proclinata, & scriptis delendis impacta. Quippe Hieronymus quoque meliorē styli partem vocat quę peiora de authoribus confodiat eradátque. Cicero Actione in Verrē quarta, Quum hęc ad istū afferentur, timuit aliquando, & commotus vertit stylum in tabulis suis. Quo facto, causam omnē euertit suam. Sed & in Ruffinū idē Hieronymus, Ilicò vertis stylum, & omnia laudata prius vituperas.

Vbinam sit odoris sensorium. Martialis illustratur. Quid muscus, & moschos. Zibettum. Zapetion. Moschion. Alabastrum, & alabastrites vnde. Bryodes. Bryon. Vocabula plura ad odorem spectantia. Oletare quid. Situm sentire. Ozanica. Ozæ. Obolere. Mephitis.

CAP. XXV.

QVum primùm Canonis Auicennæ relegeremus, multa inde præcerpentes quę in hosce libellos (vt se ostentauit occasio) regessimus, placitū est, quādoque interpretis spatiosa adire vireta, vt adiutum irent illa quoque lucubrationes nostras. Inter alia nec sanè pauca, ingessit se quod instituto nostro visum est adminiculari: Aristoteles inquit duodecimo De animalibus, naribus insitum odoratus organum arbitratur. Galenus verò & medicinam professi omnes, sensorium hoc in parte cerebri antica statuunt. Nam octauo De vtilitate particularū, Odoris (inquit) sensoriū prope craneum videtur constructū in vētriculis cerebri anterioribus, vaporosum continentibus spiritū. Sed & ipsum id in libro De sensu & sensili,

non

non inficiatur Aristoteles,fortè eorũ oblitus quæ prodidisset alibi.Euidens autẽ argumentũ, non inesse naribus odorandi potestatẽ vllam,quòd illis si admoueantur odorata,nequaquã percipi valent,nisi ad superna prouehantur, quod spiritus reciprocantis vi contingere, secundo De anima commentatur Philosophus.Spiritu enim retento,etiam si inferatur naribus odor,sensus perfici nullus quiuerit. Verùm, post tot ac tanta de philosophię prompta sacrariis,iam & grãmaticã instruamus supellectilem:ne(vti ferunt)à curru videar excussus,& à præscripto longius proripi:quãquam Scytharũ more sæpius ad lętiora consurgam pabula.Muscum,qui & nunc in delicatiorẽ vsum venit,ab Hieronymo dici quãdoque peregrinum murem,sunt qui opinẽtur.Nã muscum,id est, μύσκον,murem paruum,plane indicare. Sed hoc odoris genus priscis fuisse incognitũ,Hermolaus putat. Nec muscũ dici,sed moschon. Haberi autem ex arboribus arentes pannos muscoso villo, præstantes odore.Quod genus Bryon dicant Græci,nos muscum. Moschos autẽ apud Aetium & Paulum, Capreæ sanies creditur,quam Dorcada dicũt,ex vmbilico,aut vomica. Ambigit denique Hermolaus idẽ, an muris peregrini pellicula sit ex animali,vnde habeatur zibettum,quod dicãt recẽtiores Græci zapetion. Moschia vocãt item Græci conceptacula in cepis quædam semen adseruantia, & ad maturitatem perducentia.Odoribus seruandis concinnata vascula vocant Græci alabastra,quod lęuoris ratione vix teneri queant,vnde conciliatum lapidi nomen alabastritæ,ex quo fierent aptissimè,soliditatis causa & frigoris. Bryodes dicitur à Græcis odoris mali:sed apud Galenũ vocatur sic,quicquid est algæ ritu fragile,quam appellant bryon,etiam si eo vocabulo muscus intelligitur sæpè,vt diximus.Inodorare est odorem suũ agglutinare.Columella libro duodecimo:Halia (inquit) si luna infra terram posita,ferantur,& sic postea recondãtur,nec acerrimi sunt saporis,nec mã lentiũ halitus inodorãtur.Scribit M. Tullius Epistolarum ad Atticum libro secũdo,sic:Quãquam illa tua horridula mihi atque incõpta visa sunt, sed tamẽ erãt ornata hoc ipso,quod ornamenta neglexerãt,& vt mulieres, ideò bene olere,quia nil oleant,videbãtur.Ad hæc verò Martialem parte aliqua respexisse,palàm fit amplius intuenti:

Posthume non bene olet,qui bene semper olet.

Id verò ex Arbitro esse,Hieronymus testatur,vbi ait:Cincinnatulos

natulos pueros & calamiſtratos, & peregrini muris olentes pellicula:de quibus illud Arbitri eſt, Non bene olet, qui ſemper bene olet. Situm ſentire dicuntur, quæ nimis inueterarũt, & redolent mucum quendam. Id Dioſcorides appellat apophoram σφραγιτιῶσαν, quod ex Plinio agnoſcas licet libro duodecimo. Sicuti apud Theocritum, ni fallor, γλυφαίνα προΐζειν dicitur, quod ſculpturam recipit etiamnum. Ozanica in Dioſcoride videntur eſſe olfactoriola. Ozas tamen dicũt onagrorum coria. Sed & apud eundem pluſcula obſeruauimus, præſens negotium iuuantia, ſicuti illud ἀρωματίζειν, quod aromata redolere ſignat, vt nardum ναρδίζειν: nam ἁλμυρίζειν eſt ſalis guſtum habere, μελανίζειν, nigricare: κοραλλίζειν, ad coralij vergere colorem: οἰνίζειν, vinum reſipere: ῥοδίζειν, roſam: τραγίζειν, hircum: κασίζειν, caſiam: at χρυσίζειν, eſt in auri colorem reclinare: πεπερίζειν, piper ſapere. Obolere verò in malum capitur: ſemper enim de tetro & illiberali odore dicitur ferè, vt Plauti Moſtellaria manifeſtum facit,

Oboluiſti allium germana illuuies.

Oletare in veterum doctrina eſſe videtur, olidum facere: manifeſtius ex lege id fit, qua ſubnotatum aduertimus, Ne quis aquam oletato dolo malo, vbi publicè ſalit: ſi quis oletarit, ſeſtertiorum decem milium mulcta eſto. Mephitim deam intelligunt odoris grauiſsimi. Mephitis templum ante Cremonenſium mœnia fuit quandoque, loco ſeu numine defenſum, vbi exuſta eſt Cremona Vitellianis Flauianiſque bellis, anno poſtea quàm condita fuerat ducenteſimo octogeſimoſexto, T. Sempronio & Cornelio conſulibus, ingruente in Italiam Annibale. Olacitatem, odoris accipimus grauitatem.

Puſtulas in naſo, & ionthos quid ſignare conſuetas in veteres. Pſydracium quid, & ionthos, & vnde. Varii in naſo. Amantium blandimenta aduerſum amatos. Grypi qui. Puſula. Puſulæ oues. Ignis ſacer.

CAP. XXVI.

SVperſtitionis antiquæ veſtigia in Græcorum commentariolis pridem obſeruauimus, quæ & varietatis gratia quàm anxiè nimis ac ſolicitè affectat plerunque humanus animus, huic loco ſuppingam. Moris eſt (inquiunt) non nullis, quæ naſo adnaſcuntur pſydracia (eſt autem eo nomine

puſtulæ

pustula durior, acuta, subalbens) nuncupare mendacia, quoniam ferè sint mendaciloqui argumenta. Sed & ad ipsum id spectat, quod lectum quoque est: Siculos cõsuesse, ionthos qui sese parte eadem ostentant, ψώρας appellare, id est vanos mendacésque: quia id genus homines per ea naturæ indicia planè significarentur. Sunt autem in hoc proposito, quos Latinè varos rectè dixeris. Vocari autem sic arbitrantur, vel quod ætatis flore protuberent, aut ab onthos, quæ res fimum indicat, quia faciei sint dehonestamento, quod ὀντελίνειν dicitur. Sciendum tamen primum prodeuntes pilos ionthos quoque solere nuncupari, ratione vocis ab ἰέναι deflexa, & ἀνθεῖν. Illud verò quod Plato scribit, & recensuit Plutarchus non tam superstitionis fuerit, aut obseruationis superfluentis, quàm amatorij prorsum eblandimenti, quod niueo spectabiles candore, vt deorum venerabantur filios, nigredine quadam suffuscos, vt viriles in primis. Grypos verò regios opinabantur: nam & Persæ id genus homines adunco naso amplexãtur præcipuè, quod eiusmodi fuisse Cyrum, proditũ annalibus sit. At simos, gratiosos appellabant. Pallentes autem μελιχροὺς salutabant, & osculabantur, ceu flauescentes dicas, & mellis colorem præferentes. Obiter sciendum pusulã à pustula esse diuersam, quippe sacrum ignem pastores pusulam vocant, vnde dicãtur oues pusulosæ.

Sternutamentum censeri quandoque ominosum & inauspicatum. Catullus & Propertius explicantur. Interim quæ dicantur serperastra. De sternutamento plura ex literis interioribus. Symbolum quid. Singultus vnde fiat. Ptarmica. Ornis quid.

CAP. XXVII.

LEgebamus dum ista euigilarentur literarum bonarum candidatis, enarratiunculas in Theocritum quasdam, etiam si concisas admodum & deminutas, tamen haud omnino aspernabiles; nec in quas, Græcanicũ illud, & quidem Theocriti eiusdem, nasutior reiectet aliquis, ἀλὶν ἰφὶν, nil sacrum, aut magnum. Inter alia verò & illud quod excerpemus arrisit, adnotatũ Idyllio, cui titulus Thalysia: ex sternutamentis prodesse nonnulla, ac significare prosperius, alia verò censeri ominosa prorsum & inauspicata: vnde Theocritus,

τῷ

Τῷ σιμιχίδᾳ οἱ ἔρωτες ἔπταρον.

id est Simichidæ insternuerunt amores. Et in re sequundiore Homerus,

οὐχ ὁράᾳς ὅ μοι υἱὸς ἐπέπταρε;

Nónne vides quod mihi sternuit filius? Verùm apud Theocritum, *ἐπὶ τῇ χείρονι μοίρᾳ*. Id est, in partẽ malam accipiendum est sternutamenti præsagium. Sed & Atheniensium imperator Timotheus classe in Corcyræos dimicaturus gubernatori suo qui proficiscenti iam classi signum receptui cœperat dare, quia ex remigibus quendam sternutantem audierat, Miraris (inquit) ex tot milibus vnum perfrixisse? At consultantibus Græcis post iunioris Cyri interitum, quo maximè modo ex Asia in Græciam remearent Barbaricæ fraudis reclinata sæuitia, fertur quidã interim sternuisse: quod quũ audissent milites, impetu vno Deũ sunt venerati, Iouis quem Sotera dicũt, arbitrantes auguriũ. Ad hæc autẽ vel sponsione contenderim, Catullum respexisse, à quo de amore proditur sic,

Dextra sternuit approbatione.

Sed & Propertium,

Num tibi nascentis primis mea vita diebus
Aridus argutum sternuit omen amor?

In cuius loci enarratione afferri modo ab eruditis solẽt, quæ prodit in quæstionibus encyclicis Aristoteles (Etenim cũ fide promũtur omnia, ne comatulũ ista fortè resipiant caluũ. Quæ esse velut super astra paulò impolitioribus, summè optamus: quæ discẽtibus ambulare infantibus, vt Varro significat, adhibẽtur alligata geniculis, ne vaciæ fiãt, vel cõpernes.) Tres esse partes nostri corporis principes, caput, thoracẽ, & aluũ; quúmque efflatus alui respiratio sit, ructus ventriculi, sternutamentum capitis, quæ pars sacra præcipuè est, spiritũ hinc exeuntẽ, tanquã sacrũ veneramur & adoramus. Porrò sternutamentũ bene caput valere posseq; cõcoquere, indicio est. Perinde igitur quasi bonæ indiciũ valetudinis partis optimæ atq; sacerrimæ, sternutamentũ adorant, beneq; augurantur. Sed & alibi Aristoteles idem auspicatiora putat, post meridiẽ facta sternutamenta. Adnotatum quoq; ab Alberto est, augurũ scientia cõtineri, esse sternutamentũ veritatis signum, & liberationis prognosticum ab insidiarũ discriminibus. Sed vel vnius authoritas Eustathij Iliados rhapsodia septima, quod adstruimus manifesto probat: nã *ὁ ἐκ δεξιῶν πταρμὸς σημεῖόν τι ἀγαθὸν*

inquit, vt opinati veteres sunt, id est à dextris sternutamētum boni augurabatur quippiam: sic & oculi dextri palmus. Author in Parallelis Plutarchus, ante prælium nauale cū Barbaris, Themistocle immolante, claram è sacris flammam refulsisse, insimul & sternutamentum dedisse ab dextris signum. Quid quod libro primo De doctrina Christiana scribit Augustinus, Veteres lectum solitos repetere, si dum induitur calceus, sternutamentum obtigisset. Symbolum verò Greci nuncupant, quod ex sternutamento concipitur, augurium. Illud autem grauius multò, quod septimo Sententiarum Hippocrates scribit, Sternutamentum fieri ex capite cerebro calfacto, aut humectato eo quod in capite inani aër nanque intus contentus, extra erumpit: sonat autem, quoniam per angustum ipsi exitus est. At Galenus inquit, Non omne sternutamētum fit cerebro calfacto, aut humefacta parte capitis inani: quippę, pinnulis quidam irritantes nares sternuūt, & cum tussi spiritus permeans deorsum ad nasi meatulos sternutamentum concinnat. Sternutamentum itaque de capite tantummodo prouenit, si natura desiderio expellendę materiæ sufflantis ad secretionem commouetur. De huiusmodi autem Hippocratis sanctio facta est, neque forsan de quouis tali. Si quid enim exsuperet humoris in capite, nequaquam gignit sternutamentum, nisi ad spiritum vertatur. Patet id, multi enim non sternuunt, quorum de naribus humoris copia secernitur. Soli enim sternutāt qui ita affecti sunt, quibus mordax ea est quæ à capite fluit humiditas: ceu si quid mordax naribus imponas. Vt enim tussis accidens est ad expurgandas pulmonis arterias asperas naturale: ita sternutamentum narium canaliculas perpurgat. Cæterùm quod ait Parte inani capitis, vt est potissimum de cerebri ventriculis intelligendum, ita de eo quoque quod extrinsecus ambit cauo, inaudiendum. Scribit alibi idem Hippocrates: Mulieri, quam vteri vitia infestant, aut quæ difficulter parit, si sternutamentum superuenit, bono est. Ratio autem est, quia indicat naturam iam intermortuā expergefieri & reuiuiscere, necnon propriarum meminisse motionum: interdum regeruntur & retrimēta aliqua. Nā in libro De causis accidentiū tradit Galenus, ita eueniēs sternutamentū prodesse, quia vehemētiore cōcussu atq; feruore partim quidē excitat naturā, partim verò excernit quæ tenacius impacta sint partibus corporis. Sic
enim

enim & ſingultũ ſolet ſanare, quod ex Hippocratis item hauſtum fontibus eſt: quanquam ſingultui ob euacuationem eueniẽti, etiã ſi raro id fiat, ſternutamentũ nequaquam medetur. Fit verò ſubinde ex repletione ſingultus, ſicuti in puerulis viſimus. Item calor & frigus neruoſa replent corpora, quia tantiſper reflari triſtius queunt, & ob eam rem ſingultiũt. At dicat aliquis, Vbi'nã remur ominoſum eſſe ſternutamẽtum? Medicinam profeſsi plenius vtique ſetisfecerint. Nobis interim Plinij authoritas ſufficere poterat, quam vel Gellius repetit: Oſcitatio (inquit) in enixu letalis eſt: ſicuti ſternuiſſe à coitu, abortiuum. Niſi ex tertio Canonis Auicennæ, capite proprio, ſuccurrerẽt paucula quę mutuaremur, ad hoc ipſum pertinentia, ne (quod inquit Lucianus) piſtrinum perinde ac palatium amemus: Pernoxium, inquit, cenſetur ſternutamentum initio decumbentis catarrhi & corizæ, quod tunc humori decoquendo neceſſaria ſit quies: augeſcítque adeò in febribus quandoque affectio hæc, & conſimilibus, vt virtute deiecta, ſuperfluenti materia caput oppleatur, proueniátque interdum ſcotomia: quamobrem reprimi cõfeſtim debet, ne & ſingultum concinnet grauiorem concuſſu. Illud ex Græcorum doctrina leuius aduertẽdum, ſternutamentum quandoque pro ſenſu capi ſimpliciter, quia ſit ea affectio capitis ſenſus vel quia feſtuca prætenui, nares ſi irritemus, obuenit ſternutatio. Siquidem in Ariſtophanis comœdia Dionyſius percuſſus ac plagam diſsimulans, dicenti, Iam te conuerberaui: reſpondet, *πῶς οὐκ ἔπταρον*: id eſt, qua ratione non ſternui? quod eſt, inquit interpres, *οὐκ ᾐσθόμην*, id eſt, non ſenſi. Perinde ac innueret, non ſecus plaga ſe affectum, ac feſtucæ leuioris tactu affici nares conſueuerint. Prarmica dicuntur Græcis & Aeginetæ Paulo, ſternutatoria, id eſt quæ ſternutamentum proliciũt. Denique illud adnotaſſe, nil (puto) obfuerit, dici quandoque Græcis ſternutamentum etiam *ὄρνιν*. Eſt quidem eo nomine auis quæcunque, ſed priuatim vnde concipi augurium valet, indéq; quicquid auguriũ vel omen facit: quin & diuinatio ipſa ornis quoque dicitur.

Cyclops excæcatus qui ſit. Cyclopei ludi qui intelligantur: item Teuthidi ſimilis, & quid teuthis. Inter ibi cur Antimachus diceretur Pſecas. De ſepia & loligine. Titanicis malis quæ intelligantur conſimilia.

CAP. XXVIII.

Cyclops excæcatus, adagium est scitissimum de potentia magna, quæ ducis prudentia, quam esse animæ oculum, honestissima quadam metaphora Plato dixit, exuta &(vt sic loquar) exoculata sit. Notior est fabella de Polyphemo staturosi prævalidique corporis, sed ab Vlysse astutissimè occæcati, quàm vt harum lucubrationum studiosis ea nunc ingeratur à me. Nam & inde Cyclopei nuncupantur ludi, quum saltans in scena inducitur Cyclops Poliphemus. Vnde Horatius de Sarmento & Osco ore fœdo & facie turpissima, vt laruam diceres,

Campanum in morbum, in faciem permulta iocatus,
Pastorem saltaret vti Cyclopa rogabat,
Nil illi larua, aut tragicis opus esse cothurnis.

Meminit in Galienis Pollio Trebellius; Cyclopea, inquit, lu serunt omnes apenarij, id est vehicularij: vel vt alij legunt, arenarij. De apene nos alibi hoc opere. Tria verò Cyclopum genera Græci agnoscunt, vnum eorum qui Mycenas mœnibus communierunt, alterum eorum qui cum Polyphemo memorantur: tertios intelligunt deos. Prouerbij origo ab historica demanauit fide: etenim posteaquam veneno interiit Magnus Alexander, sicuti Plutarchi doctissimi testantur monumenta, dixit Demades orator, siue is Leosthenes fuerit, sicuti adnotatum alibi comperisse videor, copias illius bellandi artibus & strenuitate longè præcipuas Cyclopi excæcato videri consimiles, quoniam robore peritiáque præcellerent, sed duce, qui electissimum exercitum ritè ductaret, forent exorbatæ. Cui ferè compar videtur facetissimum in Eretrienses Themistoclis cauillum, quos ille dictitabat Teuthidibus per similes, μάχαιραν μὲν ἔχειν, καρδίαν δὲ μὴ ἔχειν. hoc est, habere quidem gladium, cor verò non habere. Teuthidas autem esse quidem piscitij genus ferè constat: sed quodnam sit, parum conuenit. Plutarchi interpres gladiolos reddidit, quia sensui (vt opinor) congruebat maximé. Eos verò pisces, xiphias ab Aristotele De animalium historiis libro secundo & libro octauo nuncupari scimus: & Plinius gladios interpretatur, quibus figura creditur nomenclaturæ occasionem præbuisse. Rerum quidem (inquit Plinius) non solum animaliũ simulacra inesse, licet intelligere intuẽtibus vuam, gladiũ, serras. In Parallelis Plutarchi eadẽ affertur Themistoclis

ctis sentẽtia:sed fluctuãs interpres, teuthidas tantũ nobis reddidit. Sunt ex Græcis, qui teuthidas nunc sepias interpretentur, nũc viliorem pisciculũ, qui & in prouerbium venerit, de iis qui inopia arctiore vel minima & vilissima corrigare coguntur. Nam Aristophanes in fabula cui titulus ἀχαρνῆς. Antimachum taxans cognomento Psecada: quoniam eos quibus cum obuersaretur, differendo roris vice aspergeret: ros enim, psecas Græcis dicitur, & gutta, ita scribit,

ὃν ἔτ' ἴδοιμι τευθίδος δεόμενον.

id est, quem etiamnũ videam teuthide indigentem. Apud Aristotelem lib. De animaliũ historiis quinto, vbi Græcè ita est. πολύποδες καὶ σηπίαι καὶ τευθίδες. Plin. & Theodorus, polypos, sepias, loligenes interpretãtur. Et paulò pòst iterũ, αἱ σηπίαι καὶ τευθίδες νέουσιν ἅμα συμπεπλεγμέναι. hoc est ad verbũ, Sepiæ verò & loligines natãt implicitæ simul. In causis naturalibus apud Plutarchũ, problema est de teuthide, Cur'nam ea sese ostentãte, hyemis magnæ fiat præsagiũ: & vir quidam planè doctus sepiam est interpretatus. Cui (inquit) teuthide apparẽte, tempestatis magnæ signum? An cuncta natura mollia horridula sunt, quod carne nuda sint & tenuia, quãdoq; neq; crusta pelle, neq; squãma obtecta obsepta've, sed intus durũ & osseũ habeãt, ideoq; molliũ etiam appellatione conflata, proinde statim ex sensus facilitate hyemẽ præsagiunt? Qua ex causa terram petit polypus, saxa corripiens paruula. Verùm, frigus declinans, ac qui in imo maris cooritur tumultum, prosilit etiã teuthis, quando ex mollibus vniuersis vel præcipuè mollicula est ac iniuriæ opportuna. Itidem & Strabonis interpres libro tertio, teuthida sepiam accipit. Fuit & Arcadiæ ciuitas Teuthis, & eodem nomine dux in Aulide cum Græcis aliis, quem tamen Hornytum vocant quidam. Hic cum Agamemnone dissidens, quum abducturus videretur suos, suadente Pallade ne faceret, deã vulnerauit in femore. Reperitur & Teuthos, ab Teuthide, vt inquit Athenæus, sola differens magnitudine Sed & libi genus dicitur teuthis, id est loliguncula. De sepiis & loliginibus pronũciat Matro apud Græcos poëta, pisciũ solos nosse, quid albũ sit quid've atrũ. Ab Cyclope verò excæcato haud dissitũ valde est, quod ex Græcis doctissimus pronũtiauit. Romanũ imperiũ post Neronis interitum Titanicis fuisse malis persimile, quoniam in multa disiectum conuulsúmque sæpius, in se tamen concideret.

Principem esse necessarium rationibus aliquot colligitur. Nullum esse homine socialius animal.

CAP. XXIX

QVia verò principem vnum aliquem videri necessarium, paulò antè ex prouerbij ratione digito (vt sic dicam) monstrauimus, subit nunc illud affluentius, ac pensiculatè amplius persequamur. Nam Solomonis sententiã esse nouimus præclaram, Vbi non est gubernator, dissipabitur populus. In omnibus profectò, quibus certus aliquis est propositus finis, in quibúsque sic aut aliter procedere contingit, opus esse dirigente aliquo, propemodum constare video, si ad præscriptum modo finem perueniendum. Neque enim nauis vẽtorum flatibus exposita diuersis in portum appellat vnquã, nisi id agat præsidentis industria. Sed esse homini finem quendam propositum, ad quem vita & actiones tanquam scopum dirigantur, non est (opinor) qui ambigat: etenim per intellectum agit, cuius est ex fine operatio. Diuerso autem calle ad eum ipsum homines perduci, studiorum diuersitate notissimum. Proinde assistat necesse est quispiam, à quo intẽdatur dirigatúrque ad finem, ad quem insito rationis lumine ferimur. Quod si in solitudine agere possemus, vt bruta pleraque, minus vtiq; principe aliquo indigere videremur: tunc enim sibi vnusquisque rex foret, Deo tantum regi obnoxius, diuinitúsque nobis lumine contributo, & se & suà dispensaret. Cęterùm ingenitum homini est, vt sit & dicatur sociale animal, Naturalis id manifestum necessitas facit. Cæteris namque animalibus & plantis variè tegumenta natura tribuit, testas, cortices, coria, spinas, villos, setas, pilos, plumam, pennas, squammas, vellera. Hominem tãtum nudum, & in nuda humo natali abiicit die ad vagitus statim & ploratum, vti grauissimè Plinius scribit. Sed enim omnium loco diuina illi ratio est attributa, cuius illustratione longè plura manuum adminiculo valeat comparare. Quæ tamen vsu multiplici vnus haudquaquã aliquis impleuerit. Proindéque in solitudine non sine incommodis quàm pluribus & maximis degere queat aliquis. Adde, quod cæteris naturę sponte perspecta cognitáque videntur quę prosunt, quæ'que nocumento sunt. Aliquibus etiã industria quadam naturali, herbæ quibus medica vis inest, notæ sunt: item vitæ necessaria multa. Quorum homini cognitio tantum est commu

communis, vt qui possit per rationem ex vniuersalibus principiis ad singulorum perceptionem, quæ degendæ vitæ creduntur necessaria, peruenire. Quæ quum numerosiora sint, vnus propriæ rationis vi nequaquam attigerit: propterea societas rationali est animali peculiaris, vt alterum alterius adminiculo adiutum, refotum instructúmque facilius possit ex naturæ propriȩ dignitate tempora transmittere. Quid, porrò, oratio huic animãtium vni tradita, quem habere vsum in solitudine valeat? Etenim reliqua communi quodam modo affectiones patefaciunt suas, veluti canis iram latratu. At homo sermonis commodo conceptus animi vniuersos valeat explicare. Ex quibus omnibus facilè colligas, illum cæteris quotquot sunt, etiam quæ videntur à cõgregatione non omnino reuulsa, societatis facile capaciorem. Itaque in Ecclesiaste Solomonis chria summè approbatur. Præstare amplius, esse duos quàm vnum: quod adsit mutuæ societatis emolumentum. Quæ quum ita sint, nimirum & illud maximè necessarium consequi aptissimum est, Vnum aliquem esse debere, cuius consilio & prudentiæ reliqua subiiciatur multitudo. Alioqui multi cohabitantibus, & vnoquoque sua commoda procurante, nullo negotio dilaberẽtur res, ni princeps aliquis præsideret, qui publico bono, tanquã mitis parens (vt ab Homero dictum) consuleret. Sicut & hominum cæterarúmque animantium diffluerent corpora, nisi vis aliqua foret excellẽtior, quæ assistens membrorum aleret custodirétque compagem. Igitur necesse est, præter id quod mouet ad proprium vniuscuiusque bonum, esse item quod commune omnium distribuat, componátque bonum. Nam & in omnibus quæ in vnum ordinantur disponuntúrque, quidam pernoscitur principis gerens vicem, siquidem in corporum vniuersitate corpus primum, id est cæleste, reliqua corpora quodam diuinæ prouidentiæ munere ordinéque dispensat atque moderatur. Omnia verò animantia rationale animal regit. Hominem ipsum diuinior anima. Inter animæ partes irascibilis & concupiscibilis, moderamini rationis subiiciuntur. Inter mẽbra corporis, vnum est præcipuum, cuius velut nutu quodam reliqua agitantur: id verò est caput, siue (vt malunt alij) cor.

Cuius deceat esse modi principem. Duplex esse in natura regimen. Cur homo, minor mundus.

CAP. XXX.

SEd enim quia ista videmur scitius mussitare, vrgeat nos fortè scrupulosior aliquis, Qualem credamus oportere esse ciuitatis principem, & cuiusmodi eius officium sanciamus. Non erat quidem in animo operis initio tam crebriter in hasce diuertere florum amœnitates, quæ altius requirunt examen: verùm, quoniam (vt ille ait) thesauros esse oportet, non libros, quid in voluminibus augustioris scientiæ, velut lusis densitate ac religione horrentibus, venati simus, subnotando quæ digna scitu occurrebant, publico studiosorum bono iam hinc proferre ordiemur: nulla in parte (quod M. Varro inquit) my facientes, id est hæsitantes, aut etiam subuerentes, perinde ac ij qui vix proloqui audent. Et primum quidem id obseruandum amplius: Quæ ex arte sint, ea imitari quę ex natura habentur. Ex quibus id promitur, vt de rationis instituto valeàmus operari. Proinde regis munus id optimũ præstantissimúmque censendum, quod ab vniuersalis principatus forma demanare videtur. Deprehẽsum porrò est, in natura rerum duplex esse regimen: vniuersum, & particulare. Vniuersum quidem, quoniam præpotentis Dei moderatione omnia contineri, nemo non, qui modo constet mente, dabit facilé. Particularis autem principatus pręcipuè dispensationi diuinæ persimilis in homine reperitur. Quem ex ea caussa etiam minorem mundum dictitari, persæpe videmur legisse, quod vniuersi moderaminis in eo comperiatur forma. Nam quemadmodum vniuersa corporea creatura & virtutes spiritales omnes diuino subiiciuntur gubernaculo, compari modo & membra corporea & animales virtutes magistra ratione reguntur: atque eodem ferè pacto se in homine ratio habet, vt Deus in mundo. Verùm similitudo moderamenti huius, ratione quoque alia librari perpendíque potest. Hæc siquidem in nobis est, non solum quia ratione regatur homo quilibet, sed etiam quoniam hominis vnius præside ratione multitudo gubernatur. Quod regij muneris maximè videtur: quando & in animantibus quibusdam quæ socialiter viuunt, quædam regiminis huius conspicitur proportio, veluti in apibus: nec id tamen rationi imputandum, sed naturæ instinctui à summo regente inducto, qui & est & dicitur author naturæ. Quamobrem id regi principíque viro dispiciendu m

dum in primis, vt regno ita demum sibi præsidendum opinetur, sicuti corpori præsidet anima, & amplius velut mundo Deus. Quæ si quis vehementius excusserit, altiúsque menti opinatus fuerit infigenda, & quodammodo inurenda, pernoscet illud excellentissimum, quum in seipso iustitiæ amorem ardentius accensum iri, dum subinde repetet secum, ad id prouectum se, vt præcelsi illius agentis vice iudicium exerceat in principatu, tum autem suborietur mansuetudinis & clementiæ lenitas, dum singulos ipsi obnoxios perinde habet ac corporis sui membra, cogitabítque id solũ fulmen quod Iupiter mittit placabile esse: perniciosum id de quo deliberauit, & (vt Seneca inquit) aliis quoque diis authoribus misit. Quia Iouem, id est regem: prodesse etiam solum oportet: nocere non nisi quum pluribus visum est, nam & M. Tullij circumfertur sententia, Infelices haberi eos, qui omnia sibi licere existimarunt. Perpendet illud quoque in Græcorum literis iactatum: à capite piscem primum computrescere. Quo significatur obscurius, principem virum insigniter turpem, mox dare, labem in plures. Huic enim non magis latere contingit, quàm soli inter tot collucẽtes siderum oculos. Vna est clementia, quæ ex virtutibus omnibus præcipuè hominem addecet, quando humanior nulla est. Neminem tamen insignitius illustrius'ue conspicuum facit, quàm principem virũ: quanquam contemperamentum id est adhibendum non latet, vti nec promiscua sit ac vulgaris, & deplorata ingenia à sanabilibus non distinguat, nec rursum abscissa. Talem se ciuibus suis præstare princeps debet, cuiusmodi deposcat Deum sibi. Et, quod parentes faciunt, nunc obiurget, nonnunquam blandè, quandoque & minaciter se gerat: ad decretorium stylum accedat rarius. Tunc demum vltima experiri decuerit, quum cætera ferè sint conclamata. Sed vno cludam verbo: sciat princeps esse se, reipublicæ suæ animum, illam verò corpus. Quo nomine apud eum Lucio Tubulo, qui apud Lucilium amarulentè, vt rapinator, impius sacrilegúsque proscinditur, & id genus aliis, esse nullus potest locus.

AD MAGNIFICVM VIrum D. Franciscum Bembum Rhodigij prætorem æquissimum ac Musarũ hospitem laudatissimũ, Camilli Richerij in Lectionum antiquarum libros Lodouici Cælij patrui sui Præfatio vicesimaquinta.

Postea quàm enuntiatum est maximo Veneti senatus consensu te huc ad nos prætorem designatum, egregiè læsati fuimus omnes: ad primum nuntium affluente turba (vt fit) inter festas læta ominantium voces acclamabatur, Rhodigio astris benignioris aspectu datus est prætor Franciscus Bembus ingenio clarus, moribus, clemens, sobrius, mitis, sui profusus, alieni abstinens: patriæ omnes vehementer gratulabamur, quam tanto prætore fortunatissimam fore videbamus. Spondebant nobis de te omnia generis nobilissimi eximiæ & heroicæ tuæ virtutes, quibus adeò in vrbe Veneta præcellis, vt similes tui pauci admodum valeant reperiri: affluentissimæ tibi sunt opes, quibus non ad luxũ vnquam & delicias, quod plerique omnes solent, sed (vt Basilius ait) vt viatico ad virtutẽ vsus fuisti, administrandi tandem prouinciam sumpsisti, in qua animi tui dotes statim agnouerunt omnes. Ager Rhodiginus impunè ab aliquibus vexabatur, tu statim eorum audaciam compressisti. Vidimus tibi laborem esse in negotijs, in periculis fortitudinem, industriam in agendo, celeritatem in conficiendo, & in prouidendo consilium: taceo innocentiam, in rebus temperantiam, fidem, facilitatem, ingenium incredibile, humanitatem singularem. Quum hæc vidi, auidè quærere cœpi apud animum meum, qua maximè ratione me possem beneuolentiæ tuæ huiusce patriæ meæ dignissime prætor insinuare. Sumus etenim natura studiosissimi appetentissimiq; honestatis, cuius si quasi lumen aliquod aspexerimus, nihil est quod (vt eo potiamur) non paratissimus & ferre & perpeti. Te autẽ vir clarissime, quis non amarit? cui bonũ omne in animo est. Insita tibi est altius & infixa diuinitas, ipsa hæc ad eximiam perducens virtutem appetitio: tales tamque admirabiles tibi tum ad studia, tũ ad Dei cultum stimulos ingenerauit, vt (quod dictu quoq; mirum est) vel puer id de te specimen dederis, eam prætuleris indolem

lem, vt quum te prudentissimi senes intuerentur, veluti diuiniore afflati numine absolutissimam fere virtutis ideam vaticinarentur: nec eos vtique fefellisse opinionem nos Rhodigini nunc experimur: virtutibus velut gemmis ab vltimo oriente petitis praecelsus animus tuus praefulget nimis. An eximium Christianae religionis cultum subticebimus, in quo tibi gradū proposuisti primum? Quid verò praesignem in parentes pietatem tuam commemorem, quos viuentes perpetuò numinis vice & coluisti & veritus fuisti? Es ergo vndique venerandus: quo fit, vt non iniuria me clientem saltem tibi exhibere tantopere cupiam: id fieri posse maximè sum ratus, si more Parthico non citra munus te salutem. Quare, quum nunc patrui mei Antiquarum lectionum libros formis cusos iterum publicam facere materiam statuerim, te elegi, cui Vicesimumquintum librum dicarem, sperans tibi erudito viro hoc munus gratum fore. Huiusmodi ergo munusculum benignè suscipias, & si infra amplitudinis tuae fastigium esse iudicabis, cogites velim, multas gentes diis lacte & mola quandoque salsa litare, quae thura non habeant. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI VIGESIMVS-QVINTVS.

Prouerbij ratio, Platano similis. De platano pluscula, & platanisto. Obiter qui dicantur à Persis immortales. Herodotus & Curtius declarantur. Melophori qui sint. Item melotides. Mala Hesperidum quæ intelligenda. Mallophores. Trimacresia, & macra apud Gallos quid. Sphæria. Platamon. Platanos vas.

CAP. I.

THemistoclem Athenarum principem, cuius operam ingeniúmque ac prudẽtiam summam non paruis in rebus, nec rarò experta Græcia est, produnt authores grauissimi, postea quàm amplissimè patriam est promeritus, solitum tamen sæpius conuitio à ciuibus incessi. Vnde illius præclara circumfertur sententia, τί κοπιᾶτε ὑπὸ τῶν αὐτῶν δυχρηστούμενοι, quid eis negotium facessitis, qui vobis fuere benefici? Se quoque subinde platano consimilẽ prædicabat, ad quam decurrerent, quos infestaret imber: mox verò serenitate reddita, velleretur ab eisdẽ, interímque cõuitiis proscinderetur. Ex historia igitur produci adagij forma potest, vt dicatur is platano assimilis: cuius opera, quãuis necessariò sępius vtamur, nihilominus insita quadam prauitate, illum eundem incommodis liberi, habemus derisui, conuellimus, perditum quandoque etiam cupimus: mox tamen necessitate deprębensi, expertam repetimus virtutem. Sanè congruenter de ratione foliorum platanus electa potissimum, quam prouerbio vsurparemus, quando

quando arbor ea vmbræ gratia tantum ex alieno petita orbe est iis, qui dicuntur σκιατροφόμενα, sicuti De historiis quarto libro Theophrastus perdocet copiosè. Nam Caius princeps etiam in platano Veliterni ruris, tabulata cuius laxisque ramorum trabibus scamna patula miraculo fuerant, epulatus est: eámque cœnam appellauit ille Nidum. In Lydia prodit Herodotus, Xerxem comperisse platanũ, quam ob pulchritudinem aureo donauerit monili, tuendámque viro delegauerit immortali. Qua in parte adnotandum obiter, vt eum locum salebrosum quadantenus in potestate habeat quilibet. Non ideò dici ab historico immotalem virum, quia planè nunquam moreretur: quod credere, insulsissimum foret: sed intelligi ex iis vnum opinor, qui in militia delecti ex Persis numero decem millia, dicebantur immortales. Quoniam si quis eorum aut nece aut morbo numerum minuisset, confestim substituebatur alius, nec vnquam plures erant pauciorésue decem millibus. Erant item præcipuo inter omnes cultu decori, & iidem omnium præstantissimi. Hac opera iuuabitur & Q. Curtius libro tertio, vbi ita legimus adnotatum: Proximi (inquit) ibant, quos Persæ immortales vocant, ad decem millia, cultus opulentiæ barbaræ non alios magis honestabat: illi aureos torques, illi vestem auro distinctam habebant, manicatásque tunicas gemmis etiã adornatas. Memoriæ produnt ex Græcis nonnulli, τοὺς ἀθανάτους, hoc est immortales istos Theodosio imperante redactos in nihilũ ab Ardaburio. Ex hisce verò immortalibus viris, mille seligebantur optimus quisque, melophoros vocabant: quòd hastis præfixa gestarent mala aurea: doryphori erant hi, hoc est satellitio fungebantur. Mallophoros autem, Cereris est cognomentum in Megaride, quod ab iis videtur impositum, qui mortalium primi, oues connutrire cœperint. Siquidem lanam dicunt Græci μαλλόν, ex quo & Idam μαλλοτὴν vocarunt, velut πολυπρόβατον, id est, ouibus abundantem. Melotida, id est, μηλοτίδα, radiolum interpretantur, vel auricularium specillum. μῆλα etiã veteri consuetudine capras ouésque intelligimus, quas in Græciam ex Aphrica transportauit Hercules, etiam si ad aurea poma rem fabulositas transferendam putarit. Cæterùm, caritatis nomine vellus aureũ in ouibus intelligendum, docuit Varro. Ab verbo autem μῆλα, id est, mala, inflectitur balare apud nos, M in B transeunte, quod

eam

eam literã proferre oues videantur. Similitudinem quãdam cum Persarum immortalibus habuit apud Gallos equitũ ordo, quẽ vocabulo gentis proprio trimacresiam illi vocabant: nam equum dicunt marcan. Sed ad platanum redeo. Inuenio Xerxem eundẽ auream sibi platanum fundi iussisse, quæ antimimos foret, id est, amatam effingeret, lenirétque æstuationem mentis ex illius absentia. De Platano in Theriacis Nicander ita scriptum reliquit, σφαίρῃ τε θερειλεχέος πλατάνοιο. id est, sphæra quoque thorum prębentis æstate platani. Interpres locum eum enarrans, illud θερειλεχέος pro vmbrosa posse accipi, tradit: quoniã latissima sint eius arboris folia, vt opacissimè cõtegant æstiuo tempore: vel (inquit) quia thorus ex numerosis foliis cõfici abundè possit eodẽ tempore. Addit illud quoque: platani fructum esse sphæria quædam trachea, id est, orbiculos asperos, propterea à Nicandro dici sphęram. Ex iis verò quæ prodit interpres, hic agnoscas licet, vera itẽ esse quæ Græci scribunt, dici platanum, siue platanistum, à latitudine, quod sit πλατύφυλλος. Platanistum tamen sunt, qui à platano per diminutionem proferri putent: quũ paronymon, siue denominatiuum sit verius, nihil primitiuo amplius minúsue significans. Porrò si diminutum foret, exire debuerat in σκος, sicuti calamiscus, pyrgiscus, satyriscus. Platanistũ pro platano apud Homerũ diligens lector inueniet. Sunt qui ab foliorum platani amplitudine loca spatiosius capacia sic opinẽtur dici. Fabulosa planè sunt, quæ primo De animaliũ naturis scribit Aelianus, nec citra cũctationem promenda. Ait enim, noctuas mira quadam ingenij solertia à ciconiis submoueri à nido longius, platani frondibus ingestis, quarum contactu torporem contrahant noctuæ, ita vt oblæsionis quippiam inferre deinceps nequeant. Platanion verò petra est, ex mari haud ita prominens, plana & lata, meminit Apollonius, εἵματα νηκύσαντο λεῷ ἐπὶ πλαταμῶνι. Aratus in Prognosticis,

ἀλλ' αὖ τῷ πλαταμῶνι παραθλίβεται ὁμοίη.

Sunt qui eo nomine latitudinem terræ accipiant, item fluuij nomenclaturam. Capitur quandoque & pro littore. Platanos item vas erat fingendis popanis accommodum. Platamones interpretantur nonnulli λειοπετρία, id est, leuigatas petras: quod approbat Strabo in Cappadociæ descriptione: Sunt (inquit) platamones, vnde Mazacenis suppetit lapidum copia ad inædificandum. Eum locum inscitè Latinum fecit interpres.

Et

Et in Periegesi Apher Dionysius Gangen canit, λάμπων ὕδωρ ὑγρὸν ἐπὶ πλατταμῶνα κυλίνδων. In cuius loci enarratione etiam eruditioribus hæsit aqua.

Adagia duo à cupresso producta. Horatij loc° illustratur Euangelia immolare, quid. De cupresso nõnulla. De pinu, Herodoti perpenditur sententia. Sphæria quid. Sphela. Sphæricus qui. Sphæristerium. Sphæria quæ in theatro spargerentur; Tesserula. Echepeuces quid. Galbuli. Galbæ nuces. CAP. II.

PHocion Atheniensis, quem nemo vel ridentem vidit, vel flentem, quum ciuitatem intueretur à Leosthene præcipitatam in bellum, dum libertatis spem & imperij cõcipit illa tumidius: verba eius cupressis consimilia sibi dicebat videri, quoniam pulchra quidem forent ac sublimia, ceterum fructu omnino carerent. Sed enim quum initia cedere prosperius essent visa, immolaréntque euangelia omnes, hoc est, rei diuinæ ex felici nuntio darent operam: interrogatus, an ita rem gestam vellet, πεπρᾶχθαι μὲν νῦν ἔφη ταῦτα, βεβουλεῦσθαι δὲ ἐκεῖνα, id est, gestam quidem velle sic, illa tamen malle decreta. Ex his adagium producitur, de iis quæ speciosa quidem videntur, inania tamen sunt, & nullum prorsus emolumentum præferentia. Nam arbor hæc, vti docuit Plinius, natu morosa, fructu etiam superuacua est, baccis torua, folia amara, odore violenta, ac ne vmbra quidem gratiosa. Est & ab hac arbore prouerbium alterum, Cupressum simulat, de pictore malo & imperito, vt exposuit Porphyrio, qui aliud prorsus nihil expingere norit: quod in Arte poëtica significat Horatius,

Sed nunc non erat his locus: & fortasse cupressum
Scis simulare, quid hoc? si fractis enatat exspes
Nauibus, ære dato, qui pingitur.

Sed cur nam electa cupressus, quæ potissimum prouerbio locum faceret? Nẽpe (quod à doctioribus incuriosius prætermissum, miror) quia, vt Plinius scribit, trahebatur etiã in picturas opere historiali, venatus classésue & imagines rerũ, tenui folio breuíque & virente superuestiẽs. Ornamento adiici potest illud quoque, quoniam cupressos dici interpretentur Græci, quia sit in iis visendis ramulorũ parilium partus, id est, ἀπὸ τοῦ

κύειν

κόμαν παρίους τὰς ἀκηρίμονας. In Arcadia apud Psophidem cupressi cernebantur proceritatis tantæ, vt propinquus adumbraretur mons. Eas non excidebant, Alcmæoni sacras arbitrati. Nuncupantur ab indigenis παρθένοι, id est virgines. Alcmæonem verò necata illuc matre, delatũ Argis ferũr. Memorabile est quod historia secunda Thucydides prodit: arcas fuisse ex cupresso, quibus eorum efferrentur ossa, qui in bello fuissent cæsi. Quem locũ exponens enarrator quidam, id solitum fieri astruit, διὰ τὸ ἄσηπτον εἶναι, quòd putredinẽ arbor nesciat. Confirmat id fides historica. In ea nanque materie præter cæteras arbores nitor maximè valet æternus. Et simulacrum Iouis in arce ex cupresso durauit, à cõdita Vrbe sexcentesimo sexagesimoprimo anno dicatum, ad Plinij tempora. Cupressum Indi propè inter aromata venerantur, & meritò id quidem. Laudent qui velint, amoniam Chiam & Cyrenaicam, quã esse æternã prædicat theophrastus: verũ nitore, robore, magnitudine, rectitudine, perennitate, quã illi arborum comparabimus? Cariem & vetustatem penitus nihil sentire cupressum affirmant, & rimam sponte haudquaquam concipere. Qua ex causa Plato leges publicas atque instituta in sacris ponenda censebat, tabulis cupressinis, quòd futuras fortè putabat æterniores, quàm æreas. Adde, cupressos duplici insignes vocabulo videri: nam ex amœnitatis argumento, charites vocantur: cyparissi verò, ratione quam diximus. Eteoclis fuisse fabulantur filias, quæ dearum honori saltantes, in puteum prolapsæ, ab terra miserante in persimiles deformatæ plantas traduntur. In Assyria ex cupressis modò compingi naues, author Aristobulus est, ac repetit Arrianus, reliquæ materiæ inopia summa. Cupressum verò Creticam vt præstãtissimã laudat in Symposiacis Plutarchus: sicuti etiam Isthmiam pinum. Porrò sicut in platano esse sphæria superius adnotauimus, ita & in cupresso, Therapautices quinto Galenus, ac Dioscorides appellant. Sphæria (inquit Dioscorides) concisa & in vino hausta, sanguinis conferunt anagogæ, id est, eiectationi seu excretioni ac dysenteriæ. Plinius Latinè pilulas reddidit. Sunt qui etiam galbulos vocent, vt Varro, aut conos & nuces. Apud Catonem sunt nuces, galbæ, Sphela verò nunc scabellum indicat, nunc lignum excauatum, sicut holmos. Sphæricum intelligit Galenus, qui pilæ lusu atque exercitio iuuenes imbuit. Ipsum autem pilę lusum

Lampr

Lampridius sphæristerium. Obseruandum quod in Tito scribit Dion, Sphæria lignea ex alto in theatrum sparsa, sic insculpta, vti alia esculenti cuiuspiam, vestis alia, vel edomiti equi aut serui aut argentei aureiq; vasis imagunculas præferrent. Ea qui excepisset, πρὸς τοὺς δοτῆρας αὐτῶν, id est ad distributores eorum proferre necesse erat, vt quod sphæria prætulissent, acciperent. Id verbum sunt qui tesserulas transferant. Sed institutum repeto. Locupletũ denique ac nobiliũ modò funeribus adhiberi cupressum solitam, Lucanus testari videtur

Et non plebeios luctus testata cupressus.

Et est à Lactantio grammatico Thebaidos quarto relatum. Illud admiratione non caret, Herodotum scribere: vnam solámque arborum pinum rescissam non succrescere amplius, verùm interire funditus, vel (vt ipse ait) πανωλέθρως: nata inde parœmia, vt exteri dicantur pinus modo, quę prorsum intercidant. Quum manifestum fiat, piceā & cupressum id ipsum pati, sed & pleraque alia, nisi fortè cognationem aliquam inter hasce arbores intellexit: proptereáque vno pinus nomine accipiendas, constituit. Quod ad piceam attinet sciendum, Eustathio tradēte, id Homericum ἐχεπευκὲς inde profluxisse, ac pro mortifero interpretari, etiam si ad amaritudinem referunt alij. Pityn puellam scribunt Græci, à Borea saxo allisam, quòd in amorem Panos foret procliuior, terra miserante in arborem sui nominis deformatam: proinde Pana hinc coronam gestare, quin afflante Borea etiam flere. Id quod Georgicôn vndecimo relatum comperias. Nostrorum aliqui Syluano sacram arborem tradunt. Seruius Deorum matri dicatam opinatur. Quod & Ouidius approbat libro decimo, ratione non neglecta. Illud commonemus, esse inter eruditos qui pityn pro picea capiant: sicuti πεύκην, pro theda. Apud Theophrastum Theodoro pitys est larix, peuce autem pinus: sed & pro picea, pityn accipit quandoque. Apud Herodotum est pitys, quam pro pinu capit interpres.

Oratio concisa breuisque an præstabilior sit. De Phocione, Catone, Demosthene, Pericle, M. Tullio, T. Liuio, & alijs. CAP. III.

OPtimum videri orationis genus, quo paucis multa sapienter grauitérque significentur, à plerisque ex doctissimis traditum, scimus. Idem nanque sermoni cōgruere quod

nummis,qui eo præstantiores creduntur, quo materia pauciore,pretii amplius complectantur. Id veterum nonnulli ap probarunt mirificè,sed Phocion præcipuè, cuius oratio verborum paucitate pressior,erat perbreuis,multa verò sententiarum magnitudine ac grauitate: adeóque huic vni erat intentus,vt quandoque theatro iam pleno,quum obambularet cogitabundus,dicente quodam σκεπτομένῳ ἔοικας ὦ φωκίων, Videre ô Phocion cõsiderationi intentus. Bene cõiectas, inquit: dispicio nanque,ecquid possim eximere ab iis quę apud Athe nienses sum verba facturus. Sequuti sunt hæresin eandem & plerique alij non omnino infantes: sicuti in Latina eloquentia Gracchi, in quibus vmbra recognoscitur & quasi color opacæ vetustatis,ac oratio non prorsus accurata & quodammodo facta: & senior quoque Cato,quem Romanum Demosthenem nuncupatum,author M.Tullius est:quémque ętatis suæ eloquentia non contentum id iam tum facere adortum, dilucet,quod diu pòst impleuerit Cicero. Sed profectò est vtiq; custodienda hæc,si causæ ratio permittat:alioqui (vti doctissimè Plinius Cæcilius inquit) præuaricatio est,transire dicenda,præuaricatio est,cursim, etiã breuiter attingere quæ sunt inculcanda,infigenda,repetenda:nam plerisque longiore tractu vis quædam & pondus accedit. Vt'que corpori ferrum,sic oratio non ictu magis,quàm mora animo imprimitur. Hoc fuit Demosthenis cõsilium,quem si eloquentiæ velut typum dixeris,meo quidem iudicio, à veritate aberrabis non multum. Eius contortas & vibratas esse sententias, scribit Hieronymus,quòd viri acrimoniam indicat,& vim in dicendo germanam iis,quorum ingenia sunt eiusmodi lectione detrita, abundè cognitam. Hinc feruens Demosthenis oratio dicitur sæpe authoribus grauissimis sicut diues Ciceronis lingua. Hoc item Periclis institutum, quem à cælesti eloquentia cognominatum Olympium,Plutarchus scribit, & Plinius meminit. Aristophanes verò ita laudauit,

ἤστραπτεν, ἐβρόντα, ξυνεκύκα πάντα.

Fulgurabat,tonabat, permiscebat omnia. Eupolis verò πρὸς τούτῳ πειθώ τις ἐπεκάθητο τοῖς χείλεσιν, οὕτως ἐκήλει, καὶ μόνος τῶν ῥητόρων τὸ κέντρον ἐγκατέλειπε τοῖς ἀκροωμένοις. Ad hoc (inquit) suadela quędam, siue lepor, labiis subsidebat eius: sic demulcebat, vt oratorum solus aculeũ auditoribus relinqueret, vt quẽ nõ clamator aliquis ad clepsydrã latrare docuisset, sed Clazomenius Anaxagor

xagoras summa imbuisset rerum scientia. Ac, vt nostros inopia præterisse non videamur, quid Cicerone largius, quē extra omnem ingenij aleam positū Plinius admiratur, & Quintilianus optimū dicendi magistrū pronuntiat, Hieronymus in Latini eloquij arce stetisse confitetur: & eius Hortēsio tantus Christianæ veritatis assertor Augustinus salutē suā planè acceptam retulit? Quid eminentius? quæ aquarū fluenta adeò exuberant? quod pelagus mundat spatiosius? quod fulmen vibrat impetuosius? Raptare iudicē credas, inuoluere, præcipitem agere, proculcare, nec incendere auditorem modò, sed ipsum putes ardere. Animorū denique quendā credas Deum. Quicquid illi violentiæ obsistit ruenti, ac renititur, supra humanum captum est, ac censetur. Latè in eo grassatur vis Demosthenis, renidet Platonis copia, abblanditur, allectat, afficit Isocratica iucunditas: cuius domus cunctæ Græciæ quasi ludus patuit, ac dicendi officina. Nec Lysię subtilitatē frustra desideraris, aut acumen Hyperidis, Aeschinis sonitū, Aphricani grauitatē, vel lenitatem Lælij. Vt tanto ferri minus possit Largi Licinij liber, qui prodigiosè Ciceromastix inscribebatur. Quæ in alijs enituere singula, omnia in vno efflorescunt, & quidem summa, vt fœnum cæteros (vti aiunt) arbitrari possis. Quos si huic conferendos putes, nihilo plus agas, quàm si actui potentiā, aut entelechiæ, quod in materia reconditum latitat, componere affectes. Cōperias tamen qui in tanto oratore quippiam Asiatici tumoris olfactasse cēsorio ipsi tumentes supercilio contendant. De se verò ac Demosthene scribit M. Tullius, Vides (inquit) illum multa perficere, nos multa conari: illum posse, nos velle, quocunque modo causa postulet, dicere. Postea sunt qui mihi efferant laudibus Salustij breuitatem. Taceo quod Seneca scribit: Salustio vigente amputatas sententias, & verba ante expectatum cadentia, & obscuram breuitatem fuisse pro cultu, quam raræ vir frugalitatis Aruntius sit imitatus in iis libris, quibus Punici belli historias est complexus. Est illa plausibilis vtique: addo etiā, quòd grauissimi authores dixere, immortalis. Quid tamē illi cum occupato iudice? neque ad hunc vsum Thucydidem valde probarim. Et quoniam magna nomina conuellere videmur, quibus assurrexisse, honestius multò fuerit: ea ipsa est M. Tullij sententia, à quo alibi quoque ita proditum scimus, Breuitas (inquit) laus est interdum in aliqua parte dicēdi, in vniuer

ſa eloquentia laudem non habet. Eiuſdem tamen illud eſt: In hiſtoria, nihil eſſe pura & illuſtri breuitate dulcius. Alioqui & amplitudo illa Patauini hiſtorici lactea & redundãs itaque legentem ſæpe afficiens, vt ſtupore quodam adobruat pene, alere longè pinguius ingenia mihi videtur: adeò, vt (ſicuti in pictores ille ait, qui neſcirent manum de tabula) oculos à lectione, reuellere nequeas. Ita dicendo nõ adumbrantur modò omnia, ſed & exprimuntur graphicé. Vbertas illa prædulcis, & auſtera tamen, nec decocta, nitida, ſine labore (vt de Theophraſto Seneca ſcribit) effloreſcens quoque, nec affuſa modò nectare, ſed quodam Circes (quam deam intelligi voluit literarũ princeps Homerus) delibuta veneficio eſt. Abire cupis, retinet blandis amoribus inenarrabilis facundiæ vaſtitas, quæ tamen vaſta non eſt, ſed compta honeſtius, culta pretioſius, expolita diuinitus, nuſquam fucus puerilis, aut pigmenta inania, nuſquam vibratior cincinnus. Non ades, prouocat prægustata amœnitas, Sirenum cantibus longè potentius, quas ſurdus demum remex pertranſiſſe narratur; iſtam odore modò perceptam, nec cæcus quidem neglexiſſe poſsit. Iam quid de eruditione dicam? quæ in eo vno adeò ſcaturit ſubinde, adeò exultat multifaria, adeò ingenioſiſsimũ quenque aure bene vaporata, mox & acri perlota aceto, recondita rerum ſcientia laceſsit, vt eo ipſo anno quo iſta commentabamur. expreſsim auditoribus meis ſit, quibus opera illa Patauij præſtabatur, quibúſque haudquaquam foret cornea fibra, plus ſe ex vno in T. Liuium dictato referre emolumenti, quàm ex Saluſtij decem, quẽ ſuccifiuis diebus, hoc eſt feſtis, enarrabamus. Putat nihilominus Pollio Aſinius, huius viri phraſim quandam reſipere Patauinitatem: opinor, quia non ſit vrbanitate certa, id eſt vrbis Romanæ genuina proprietate, quaſi colorata eius oratio, quæ inter legendum ſentitur potius, quàm exprimi oratione queat. Maius quippe recinit quiddã, & reſonat vrbanius in Romanis ſcriptoribus, quàm gentium reliquarum. Nam & Tincam Placentinum, hominem facetiſsimum Q. Granius præco, Romanus, obruebat neſcio quo ſapore vernaculo. Sic & Theophraſtum diuinę hominem eloquentiæ anicula hoſpitem appellauit, verbi vnius affectatione adnotata. Hoc denique ipſum eſt quod præcipi audimus, elaborandum adnitendúmque vt oleat. Vrbis guſtum oratio, & Romana videatur planè, non ciuitate donata.

Et

Et Cicero vrbanorum esse opinatur sonum quendam sicut in Græcis Atticorũ: hinc in Cæpasiis fratribus oppidanũ quoddam & inconditum dicendi genus fuisse, memorat in Bruto. Scripsit & Dialogos, vt sit aliquid auctarij vice, quos non magis philosophiæ adnumerare possis, quàm historiæ. Concinnauit & ex professo philosophiam cõtinentes libros. Sed ista parum fortè institutum iuuerint. Excidat penè quod minus dissimulandum fuit. Putat in Arte Dionysius, esse dictionem aliquam cui mira insit dulcedinis ac iucunditatis vis, at pulchritudinis non ita: rursúmque, sæpe reperiri orationem pulcherrimam, quæ tamen iucunditatem illam prædulcem desideret, cuiusmodi est Thucydidis phrasis & Rhamnusij Antiphontis. At in Ctesia Cnidio & Socratico Xenophonte suauitatem illam sentiri quidem abundè, abesse tamen quadantenus pulchritudinis gratiam: at virtutem vtranque insigniter in Herodoto enitescere. Hoc ipsum si quis re exactius perpensa & excussa, de Salustio statuat & T. Liuio, scopi vmbilicum (puto) rectè collimans attigerit. Quod ad Salustium attinet, id in eo præsigni admiratione dignum, nullum nisi loco positum ferè, ac tanquã in vermiculato emblemate, vti est apud Lucilium, conspici structum verbum. Sed enim scriptorem egregium non næuo aliquo aut crepundiis (quod aiunt) sed toto corpore inspectasse ac expendisse præstiterit. Scribit Seneca Controuersiarum quinto, Præcipuam esse quidem in Thucydide breuitatis virtutem, vinci tamen quandoque à Salustio, & in suis illum castris cædi: quod in sententia Græca sint, quæ saluo sensu detrahas: quod in Salustio interim nequeas. Quam rem Titus (inquit) Liuius, vt qui Salustio esset iniquior, vt translatam corruptámque vitio vertebat, arbitratus posse à se facilius Salustium vinci, si à Thucydide victus foret prius. Alibi verò Seneca idem hoc Patauino historico testimonium reddidit, vt eum dicat candidissimum maximi cuiusque ingenij æstimatorem. In tam multis verò quæ de T. Liuio attulimus, sciendum in epistola quadam ad Ioannem Boccatium scripsisse Franciscum Petrarchã, Ignauia legentiũ cõtigisse, vt Liuiana historia sit in decadas distributa: in eas enim (inquit) nõ ipse qui scripsit, sed fastidiosa legẽtiũ desidia diuisit. Nec desunt qui calculũ adiiciãt: me verò Decadibus præpositæ præfationes in diuersum trahunt. Insueuit quandoque T. Liuius, velut in malis ambitiosus, ani-

mos legentium ad commiserationem mouere, quod in Albæ ruinis liquet. Id in Philarcho reprehendens Polybius, muliebre putat & effœminatum: quoniam rerum gestarū scriptorem deceat, nō mouere hominum affectus, neque orationem ad id aptam perquirere, neque calamitates mortalium insectari: quod tragœdiarum scriptores faciunt: sed dicta factáque hominum ex fide referre, tametsi mediocria fuerint. Neque enim est idem historiæ ac tragœdiæ finis, sed planè contrarius. Quoniam verò de eloquentia mentio est, nec Catonem præteriuimus inhonoratum: illud subnectamus, Ipsum hunc exitiali odio dum Grecos insectatur, solitum prædicare, in Isocratis diatriba consenescere assueuisse discipulos, ὡς ἐν ᾅδου χρησομένους ταῖς τέχναις, id est artibus vsuros apud inferos, vti reis patrocinentur. Hoc autem dicebat, ὡς πᾶσαν ἑλληνικὴν μοῦσαν καὶ παιδείαν περιτηλακίζων.

Admirabilis in Phocione natura: item Cynico Diogene, Antiocho Cilice, Aristodemo, Socrate. Uxores Socratis. Hieronymi locus restituitur.

CAP. IIII.

ESse in plerisque hominibus mirandam profectò stupendámque naturam, neminē arbitror paulò humaniorem, qui nesciat. Nam, vt Phocionem taceam, quem ruri ac militiæ nudo semper incessisse pede, ni illum hyems atrocior ad calceos compulisset, prolitum memoriæ est. Proinde, ferunt inter iocabundos milites, nullum fuisse rigoris significandi certius argumentū, quā si quis affirmasset, Phocionē inductis calceis prodiisse. Cynicum Diogenē illustria testātur monumenta, in frigoris vi maxima æneam statuam amplexari consuesse, veluti à sensu rigoris omnino alienum. Quum verò id conspicaretur Lacon quidam, scitari perrexit, εἰ ῥιγῶν; an rigeret? Abnuente eo, τί οὖν ἔφη μέγα ποιεῖς: quid igitur mirum facis? Antiochus Cilix, vti scribit Dion, philosophari quidem se κυνικῶς assimulabat, indéque militibus magno fuit emolumento, sed & sibi: nam algentes frigoris atrocitate corroborabat, ad tolerantiam exemplo prouocās, quum se in niuē prouolueret: quo nomine pecunia & honoribus ampliter donatus abiit ab Seuero prius, mox & ab Antonino Caracalla. Author Plato est, Aristodemum Cydathenæum, corpore pusillo, nudis semper pedib. incessisse. Sed quid hęc con-

secta

sectamur leuia? Post ea quã Platonis introspeximus sacraria, pergamus porrò subtexere, quibus is Socratem suum graphicè appinxerit, Alcibiadis persona substituta. In bello (inquit) quod ad Potideam Atheniẽses gessere, in primis quidem laborum incomparabili patientia, non me solum, sed vniuersos, longè Socrates præcellebat. Et sicubi (vt ferè assolet) cõmeatu deficeremur, in fame sitique tolerantissimè perferenda, facile inter cæteros eminebat. Rursum affluente rerũ omnium copia, solus perfrui affatim posse videbatur: & quamuis potum abnueret, si compelleretur, omnes protinus se largius inuitando anteibat: nec tamen vino paulò hilarior vnquam est conspectus, quod vtiq; mirum præcipuè est: ni id mirabilius admodum foret, quod hyeme (vt in locis illis) sæua, & rigore in tolerando, factitasse illum scimus. Gelu siquidem omnia obtinente, ac vniuersis pruina albicantibus, nec quoquam ferè sub dio agente, ni pellibus corpore arctius obuallato conseptóque Socrates ita se cum reliquis promebat in publicum, vt quotidianis indumentis nil omnino accederet, nudis verò pedibus glaciem pruinásque premebat facilius quàm calceis obmuniti milites: quod illi conspicati, in ipsorum contemptum fieri interpretabantur. Sed illud satis mirari non est: altior (vti plerumque fit) inciderat cogitatio, stabátque à matutino tempore eodem nixus vestigio: cúmque minus explicaretur quod agitabat, perrexit in meridiem vsque: senserant milites ac mirabantur, perseuerabat ille nihilominus ad primam facem: at illi lectulum apposuere obseruantes, ecquid per noctem decumberet: expectauit is, statu pertinaci nihil immutato, solem sese promentem, quem vbi consalutasset, denique congredi cœpit. Sed & familiare fuit illi viro, vt perdius staret ac pernox, etiam inconniuẽs. Socrati Hieronymus in Iouinianum vxores fuisse duas scribit, Xantippen & Myron Aristidis neptem. In quo aduertendum, per errorem scribi Myron, quum reponendum sit Myrto, Laertij testimonio & Luciani in Alcyone, item Plutarchi in Aristide: quanquam est & Myro mulieris nomen Sudæ, id est μυρώ: sed hæc Socratis μυρτώ dicitur omnibus. Fuit Myro Byzantia poëtria: altera verò Rhodia, philosophiæ imbuta mysteriis. Eundem semper vultum, inquit Hieronymus, habere non possumus, quod de Socrate falso gloriantur philosophi.

Quæ in corporibus calorem præcipuè custodiant. Tremoris ratio. Cur frigore nimio nigrescant extrema & decidant. Obiter an ignis sit coloratus. Malce quid.

CAP. V.

ET quia in frigoris patientiã incidimus, succurrũt ex illustribus viris amusitata pleraque, digna omnino quæ non prętereantur in nostra hac collectaneorũ cura: apponemus verò primũ quæ ex Galeno comperta nobis, in libro De anhelitus iuuamine: Sunt, inquit, tam pinguedines quàm adenes siue glandulæ omnes in corpore, ad caloris naturalis custodiam fomentúmque, quamuis enim calor à corde in totum redundet corpus, sunt nihilominus in corpore partes quædam ad caloris susceptionem longè cæteris aptiores. Etenim quæ superposita hepati est pinguedo, spleni item atque intestinis, calefacit ea, digerendíque inibi facultatem adiuuat excellenter. Proinde cum ita forte obuenisset, vt pugilli cuidam pingue id confringeretur, móxque liuescens eximeretur medici cura, cœpit is supra modũ esse frigoris impatiens, concoctione quoque insigniter mutata deminuta'ue. In senibus vtique contingit tremor neruorum imbecillitate. Cæterùm & aliis de causis fieri deprehensum est, cuius est modi frigidioris naturæ temperatura, vel etiam aquæ frigentis nimius potus. Quin frigidi quoque ac glutinosi humoris vis redũdans, sed & id genus alia. Hosce verò tremores τρόμους κατὰ πάθος vocant Græci, id est ex corporis affectione mala prouenientes membrorũ subsultationes. Illud verò in frigoribus peracutis ac vehementioribus contingere, Alexander scribit, si modo de familia, perinde ac diminutus capite, aut peregrinitatis reus non summouetur liberis, digitos & extrema corporis nigrescere prius, & mox decidere: mirus profectò euẽtus est, sed verus. Auditum enim mihi sæpe à prouincialibus quibus profitebamur, vt qui frigidioris mundi plagas incolerẽt, solitum apud illos fieri, vt si in gelicidiis acrioribus, & Boreæ flatibus frigidissimis, vt assolet, quis inter eundũ, vel quacunque sub dio mora diuturniore, nares fortè emungat, apicẽ simul decidere. Sed & in Annalibus ab Tacito relatũ Cornelio scimus, ab Corbulone in Parthos ductante retentum sub pellibus exercitum omnem, quamuis hyeme sæua adeo, vt obducta glacie, nisi effosa humus tentoriis locum nõ præberet

ret,& amburerentur multorum artus frigoris vi, & inter excubias quidam ſint exanimati,adnotatúmque militis faſcem lignorum qui geſtabat ita præriguiſſe manus, vt oneri adhærentes,truncis brachiis reciderent. Eadem ferè χιοναβάσεως ſeptimo Xenophon monumentis prodit. Sed vnde nam fieri iſta putemus? an quia frigus atrox ἀπελαύνει καὶ ἀπολύει τὸ ἔμφυτον θερμὸν εἰς τὸ βάθος τοῦ σώματος, id eſt inſitum calorem introrſum proſequitur & occludit in corpore. Reliqua verò extrema, caliditatem vitali poteſtate minus agitante, primò quidem liueſcunt, inde nigreſcunt, ac denique emoriuntur. Ideo autem excidunt, quod natura reliquo ſanè corpori prouidens,id circumplectitur,& ad ſe aſtringit, mortuum deſtituendo,& decidere permittendo. Extrema verò in primis affliĉtantur, quod minus corpulenta ſint,& proinde minus etiã num calida.Infirmæ item quæ ſunt,& rareſcunt ex arboribus ratione non diuerſa, hyemali ſidere frondibus exuũtur. Sunt qui aſſerant à primordio quidem inſitum calorem frigus,vtpote ſibi infeſtum,refugere introrſum: deinde collectum, & velut deſtitutas recuperaturum partes ſubire, & cum agmine,ac confertum ſuppetias ferre.Sed interim denſiore caloris vi membrorum extrema amburi.Verùm hi falli videntur,ſicuti Aphrodiſeus putat: quod ſi liuoris nigrediníſque rationem in frigoribus quis perquirat amplius,ſciendum eſt, ſanguinem appulſu frigoris gelaſcere,concretum verò nigreſcere caloris inopia.Albedo nanque igni tribuitur,propterea ſenioribus μάλιστα πελιδνοῦται ἡ σὰρξ, ὅτι ἐλαχίστην ἔχει θερμότητα, id eſt maximè liueſcit caro,quoniam minimum obtineat caloris. Sed in hoc tamen aduertendum impẽſius,calorem in animali commixtum eſſe album luminoſum.Eſt enim ſpiritus quidam in ſpermate interceptus, & in ſpuma ſpiritus aliquis natura proportionem habens cum ſtellarum diſpoſitione, vt eſt apud Ariſtotelem De animaliũ generatione libro ſecundo, & Auicenna in libro De medicinis cordis, eũ ſcribit, vultus ſuos effigiare ad cæleſtium corporum ſimilitudinem. Neque enim calidum in animalibus ignis eſt,neque ab igni principiũ habet, neque enim animal generat ignis, neque ignis eſt albus,nec omnino coloratus, vt dixit Empedocles,cum ſit color qualitas mixtionem conſequens elementorum,ſicut liquet ex libro de ſenſu & ſenſili.Porrò ſi eſſet albus aut prorſum coloratus,ſtellas videri prohiberet noctu: quod

ab Algazele in libro De philosophia comprobatum scimus. In frigoris autem ratione sciendum, in lingua cõceptum frigus, sed & in pedibus quandoque & manibus, nuncupari malcen: quanquam eo nomine intelligere Demetrius maluerit, ex frigoris vi solutionem mortam. Malcion certè dici nouimus debile ac frigidum, vnde in historia legimus haustũ ab Mithridate pharmacum imbecille, ac malcion, quod serius vim ostendit. Sunt qui malcen pro narce accipiant, id est torpedine. Omnino est malce, mollicies ex rigore ac motus difficultas. Quin & chimetla, id est perniones ac scissuræ in manibus ex frigore sic vocantur: quod scribit Theon. Vnde est apud Aratum,

Νώτῳ μαλκιόωντι κακῶς τρώῳ.

quod ναρκιῶντι exponunt, id est torpescenti. Obseruatum & libro decimooctauo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας, melcen haberi inter cibaria lactè acetoque concinnata in figlinis nouis.

Cur extrema frigefacta vehementer, si admoueantur igni, dolent. Quæ præcipuè infestentur frigore.

CAP. VI.

CONtingit porrò & aliud in summa hac extremorum frigefactione, quod ea si igni admoueris, quo incalescant, insigniter dolent. Id verò repentina fit qualitatis mutatione, quæ est ab excellenti frigiditate in plurimã caliditatẽ. Quippe quicquid immoderatius ac confertius fiat, κατὰ δυσκρασίαν λυπεῖ τὴν φύσιν, id est per distemperantiã naturæ infert nocumentum: per eucrasiam verò & symmetriã, hoc est per temperamentum atque moderationem naturã oblectat summopere. Certè caliditas aduenіens frigiditatem incipit distrahere & propellere amplius, ac exagitare acrius, propterea spiritus inclusæ frigiditatis distractus & extrusus dolorem parit: calidum siquidem frigido contrarium est, quæ diuersitas afficere plurimũ potest, quia frigiditatẽ insectetur caliditas. Hæc verò extrinsecus admota naturalem suscitat atque intendit. Protrudit ergo exterior caliditas introrsum frigiditatẽ, naturalis porrò eandẽ reiicit repercussu, quo nomine hincinde obseptum frigus dolorẽ cier. Est autem infestum frigus ossibus præcipuè, dentibus & neruis, quoniam concretionis sunt terrestris cuncta hæc, & frigidum ipsum terrestre est: refrigerata itaq; offendũtur, quod simile simili adiectũ furere faciat.

Frigida

Frigida membra in aquam itidem immissa frigidam refici. Quæ consequantur symptomata pereuntes frigore. Rhigosibij & dysrhigi qui dicantur. Et quid rhigos. Virgilij locus ex secundo Georgico, sceleratum frigus appellantis.

CAP. VII.

SCribit autem primo Canonis Auincēna, plerosque extrema corporum extimo frigore vehementius correpta in frigentē immittere aquam, indéque præcellēter iuuari, velut propulso plane quod oblædebat. Sicuti poma itē regelātur in frigidam proiecta, quod si igni applicueris, manifesto corrūpuntur. Cæterùm qua eiusmodi obueniant ratione, amplius indagine certa scrutari, inquit princeps, haud sane medicinā professo necessarium. Interpres verò, ceu pomœria prolaturus, intra pelliculam minus se continuit. Id'que contingere opinatur modo cōpari, quo frigidæ affusio copiosior tetano, quem esse itidem frigidū constat morbum, quādoque præsentissimè opitulatur ex insiti ac genuini caloris aggregatione atque cremēto inde insigni. Ex viretis amœnioribus Auicennæ eiusdem illud quoque est, Frigore pereuntes, quos ψυχραγοῦντας feliciores fingendis verbis vocant Græci, eodē commori pacto quo intercipi contingit opiū haurientes aut mandragoram. Siquidē illos eiusmodi consequuntur symptomata, siue casus aut accidētia, extimarum partiū stupor cū algore, necnon pruritus, singultus, scotomia, gutturis coarctatio, & anhelitus, somni marcor, faciei & labiorū color citreus, & id genus alia, quę quarto Canonis nō neglexit princeps. Mandragorā vero hauriētes lethargia excipit & pruritus cū tetano & hebeti auditu. Qui inalgescūt perpetuo, veteribus dicebātur rhigosibij: dysrhigos dicere malūt recētiores. Aliàs libro tuendæ sanitatis tertio Galenus horrorem, cui adsit quadamtenus corporis totius cōmotio, ac planè cōcussio inæqualis, rhigos appellat, id est, ῥῖγος. Aduertenda verò parte ista Virgiliani loci expositio ex Hieronymo: Virgilius (inquit) alter Homerus apud nos, patrię suę sequēs consuetudinē, sceleratū frigus appellat. Virgilij ex secūdo Georgico carmen est,

At sceleratum exquirere frigus
Difficile est.

Frigoris

Frigoris euentus plures. Exercitatos inexercitatis amplius sentire frigus. Balbutiei ratio ex frigore, ebrietate, ira. Pili cur surrigantur frigore. Stupor quid. Sopor stupidus. Peripsyxis. Catapsyxis. Phrice. Thebanum frigus. Chalcidicus candor.

CAP. VIII.

ILlud quoque in frigoribus vsu venire per momenta singula experimur, τοὺς γεγυμνασμένους δυσριγοτέρους εἶναι τῶν ἀγυμνάστων, hoc est exercitatos frigus vehementius sentire, quàm inexercitatos. Id verò rationibus aliquot obuenire, cōpertum est, & tradidit Aristoteles. Nam pingui laboribus exhausto, tollitur quod teporem præstare potest: calidum namque optimum est: vel quod εὐπνούστερα τὰ σώματα καὶ ἀραιότερα, id est, spiratiora solutioráque corpora eorū ideo sunt, quoniam pingue excrementúmq; omne detractum est, ita vt frigus arcere nequeant. Porrò meatibus per sudationem patefactis, veluti ostia complura aperiuntur. Est & euentus ille in frigoribus notissimus, vt sicuti ebriis vsu venire scimus, oberret lingua, quod frigoris vi concrescit, & proinde fit ad motum ineptior hebetiórue. Frigidum porrò, vti astipulatur primo Canonis Auicenna, paralysin facit ac (vt nouitio vtar verbo) mortificat, mobilitas verò & latitudo sermonis prolationi pernecessaria prorsum habētur, quod De partibus secūdo insinuat philosophus. Succurrere illa quoque potest ratio, extimas partes appulsu frigoris amplius densari, humorémq; intro illapsum linguam abundè humectare, ex quo minus illa suo perfungi munere possit vtique. Quod in vino madentibus manifestissimum fit: ni quis tremorem frigoris potestate conciliatum, ad causam reuocet. Ille enim motum infert temerarium ac subsultantem, propterea inarticulatior prorumpit vox, hæsitante lingua & oberrante. Quod ipsum & in ira vsu venire scimus, tūc siquidem ex furibunda caloris agitatione intemperans, nec modulis constans suis producitur motus. Quæ ratio coeuntium quoque sermonem efficit confusaneum. Et vicesima tertij Auicenna generationi tunc esse peraccommodum tempus pronuntiauit. Quod verò de humectatione nimia protulimus, mirū nemini videri debet, tum quia subiecta cerebro lingua est, quod esse humiditatum fontē cōuenit, tum

tum quia perrara eſt,ac (vt neoterici loquuntur) peroſa, proindéque humectationi excipiẽdæ próptior paratiórque. Inter frigoris ſymptomata illud itẽ internoſcitur,horrore incuſſo, ſurrigi pilos in corpore,commeãte ad interna caloris vi,qua caro deſtituta addenſatur cõſtipatúrque:ſic protolli pilos con tingit,radice vehementius arctata. Nec illud intactum inſcitúmque relinqui debet,quod vſu compertum eſt: ſiquidem οἱ ῥιγῶντες οὐ καθεύδουσι, hoc eſt qui rigent,minus dormire queũt. Id verò inde fieri putandum eſt,quoniam qui riget,ſpiritum magis retinet quàm laxat. At qui dormit,magis reddit,quàm attrahit, ἐναντίως σὺν τοιῷ ἔχειν τὸ ῥῖγος τῷ καθεύδειν, id eſt,affectionem ſopori diuerſam inducit rigor. Stuporem denique à frigida oriri diſpoſitione,Galenus ſcribit, nõ neruorũ modo, ſed & venarum,arteriarum,carnis,membranarũ,tunicarum, & cutis,eſſe namque ſtuporem refrigerationẽ inſigniter inductã,quo nomine ita affectis corporibus ſenſuum ac motuum obrepit difficultas. Sicuti completa refrigeratio & ſenſum omnino adimit ac motum. Quod verò cẽſeatur ſtupor diſpoſitionis nomen,non ſenſus aut doloris, palàm innuit Hippocrates,quum ſcribit, Stupor mediocris ſoluere dolorem poteſt. Proinde malè Archigenes videtur pronũtiaſſe, ſtupidum dolorem ad neruos propriè pertinere. Stupor enim diſpoſitionis non loci affecti,indicium eſt. Legimus ſoporem quoque ſtupidum:eſt autem accidẽs eius actionis,quæ à loco mentis compote prodit,verùm ex frigida prouenit cauſa:ſicuti vigiliam & delyrium cauſa,poteſtate calida cõcinnat. Adiiciamus & illud ex medicorum ſcholis: in febrium frigoribus plerunque vſu venire,vti extrema modo inalgeſcant:dicitúrque à Græcis res ea peripſyxis. Aliis verò cum algore contingit tremor, quod nuncupatur rhigos. Alij toto inhorreſcunt modo corpore, quæ res appellatur φρίκη. Catapſyxin vocant iidem Græci, frigoris citra febrem nocumentum. Porrò loca comperiuntur nonnulla, quæ ſolſtitiis incaleſcant nil admodum,ſed hyemali gelicidio horrent intoleranter,quod de Bœotiis circumfertur Thebis. Nam contrà Euboicam ferunt Chalcidem, tepere hyeme, at æſtate ſæuiſsimè candere. Obſeruatum in libro De proprietatibus elementorum, frigoris rationem ex terræ ac aquæ nimia frigiditate contingere, quæ duo elementa nobis ſunt propiora, remotioribus aëre ac igne,quæ calida ſunt.

De

De bulimia seu canina fame. Vini nocumenta in ieiunio. Quid thorexis & acrothoraces. Thorax pro pectore unde dicatur. Acroteria. Acrostichis. De canino prandio vellicatim. Canina fames cur dicatur. Canum in excernendo difficultas unde sit.

CAP. IX.

CAeterùm nec illud citra perpensionem prætereundum (pergam enim scitamenta hoc genus hinc inde expiscari, ne quis thesauris expectatis in carbones prolapsum se queratur) ex frigoris ratione consequi interdum, hyemalibus potissimum horis famem illam intolerabilem, quam βουλιμίαν vocant Græci, ex nostris caninum appetitum quidam: quippe frigoris violētia calore genuino ad intima coacto, insatiabilis edendi cupiditas iniicitur intenditúrque: quæ tamen vel minimæ rei gustu restinguitur. Verùm super hac aduertendum amplius, vbi Setētiarum secūdo scribit Hippocrates, Famem vini potio soluit: subtilius pensiculatiúsque explicās vt solet, eam partē nobilissimus interpres, Non famem inquit esuritionémue quemlibet intellexisse Hippocratē, sed eā planè quæ infestat appetitione anxia & irrequieta cibariorum, quam nōnulli caninam cognominant. Namque eiusmodi famem curat vini potio, non eam quę propter inediam aut alui fluorem sanguinísue profluuiū vel aliā accidit vacuationem. Qui enim ob aliquam id genus causam esuriunt, iis epotum vinum minimè prodest, quin obest mirabiliter, conuulsiones inferēs deliriáque, si vinum ante cibum ingeratur. Ego quoque (inquit) sic vitę reddidi assiduè famescentes aliquos, ad bibendum largè hortatus & vinū vtique, quod admodum calefaceret: neque enim acerbum vinum talem conuellit famem, obstirpátque, vt quod haudquaquam calefaciat, sed rursum præsentissimum censetur. Et paulò mox: Canina (inquit) appetentia, vel ob vnam frigoris intemperiem, vel ob acidos quosdam succos fieri solet. Qui verò putant appellatam esuritionem intolerabilem (sic enim bulimum interpretor) nominari hoc in loco ab Hippocrate famem, à ratione esse diuersos constat. Obiter autem id protinus subnotandum, Hippocrati esse moris, vini potionem appellare theorexin, libro enim quē De natura victúque hominis fecit, hunc in modum

ait, Victus nequaquam causa est, quo morbus omnes præhendat, subinde natu minores, prouectioresque ętate mulieres, & item viros, atque etiã θωρασσομένους, & bibentes aquam. Nãque obiectans thoressumenus, & potantes aquam, verbum θώρηξιν, ita armaturæ argumento impositum, signare vini potionem perspicuè indicauit. Ex Græcis alij scribunt non receptæ authoritatis, sed docti planè scribunt, θωρήξασθαι signare tũ armis instrui, tum ebrium fieri: nam (inquiunt) thorax est pectus, παρὰ τὸ θεῖον ἀρεῖν, quod est, quia contineat quod in nobis diuinũ est, videlicet λογιστικόν. Ebrietas verò τὸν θώρακα θερμαίνει, id est, pectus calfacit. Hinc & acrothoracas, summè aut leuiter (vt nonnullis placet) ebrios vocarunt. Lucianus in Lexiphane, ἐπίνομεν δὲ ἀμυστὶ, καὶ ἤδη ἀκροθώρακες ἦμεν, id est, incessanter pocula persiccabamus iam & temulenti. Nam acron, summum signat: vnde (dignum scitu) acroteria dici legimus angularias in ædificiorum ratione statuas, quæ in angulorum summitate adstituuntur: nominantur & mediana quandoq;: quippe membra quæ supra columnarum capitula disponuntur, hæc ferè sunt, epistylia, zophori, coronæ, tympana, fastigia, acroteria. Acrostichis verò est, quum ex primis versuum literis aliquid connectitur, vt in quibusdam Ennianis, item Sibyllinis. Sed ad institutum. Verbo θωρήξασθαι, in hanc sententiam vsus & Anacreon est, ac Oppiani interpres exposuit ἁλιευτικῶν primo, vbi ait, θωρήσσειν apud veteres non solum signabat armare, sed & ἀκαταπαύστως, id est, indesinenter, nec citra ebrietatem meracius bibere. Arbitratur Eustathius de vinolentorum contentionibus obrepsisse verbi notionem, id est, διὰ τὸ μάχιμον τῶν μεθυόντων. Sunt tamen qui verbum id, si ad potum referas, per ο micrum malint subnotare, itémque per ι θορίσσεσθαι, ἀπὸ τοῦ θόρω, salio, quia impetuosi prosiliant vino madidi. Sunt qui caninum prandium, ad caninã hanc appetitioné contra Gellium putent referendum. Sed cúrnam canina fames potissimum dicitur? An quia insigniter famescant canes? A physiologis certè traditum scimus, quę animalia continentiora esse ad cibi desiderium conuenit, hęc sua in aluo laxiores non habere sinus, sed anfractus & orbes plures. Laxitas enim intestini auiditatem auget cibi, rectitudo auiditatem accelerat. Quibusdam autem intestinum parte, qua vẽtri iũgitur, laxius est: qua desinit, arctius. Quamobrem canes vehementi nisu, nec sine cruciatu excernunt.

Cuiusm

Cuiusmodi sit prouerbium, Aristogiton claudicat. Gloriæ adipiscendæ ratio. Quæ respublica optima.

CAP. X.

ARistogiton claudicat, ex historia in eos parœmiæ faciem habet, qui morbum asimulant, ne militiam vel id genus oneris publici quippiam cogantur subire, quod improbũ est, & à ciuili honestéque educato viro alienissimum. Authores sunt, fuisse Athenis Aristogitonem quendam sycophantam, frugis non satis probæ. Eius conciones nihil non Martium spirabant, & de bellicis rebus bellicum quodammodo canebant, adeò vt sic poculum in discrimina sæpe maxima coniiceret, quum alioqui mollis ipse foret, & nulli rei. Proinde quum die quadam delectum haberi audisset, simulata valetudine crus obligat, ac baculo innixus, velut grauiter vulneratus, se in publicũ promit. Eum verò vbi è longinquo sic cõspicatus est Phocion, hominis vafricia perspecta, &(quod aiunt) ex vultu Aethiopem agnoscens, vociferans, inquit scribe Aristogitonem claudum & eundem improbum ac mendacem. Legimus porrò Aristogitonem hunc in vincula coniectum, damnatúmque ab Atheniensibus, oratum ad Phocionem misisse, ne grauaretur paululum ad se visendum accedere: faciebat is quod petebatur. At eius facilitatem damnantibus amicis, quod flagitiis adobrutum infamibus adire non abnueret, ac quodãmodo alloquio subleuare, conantibúsque ab itinere iam instituto deterrere, καὶ πȣ̃ τὶς ἂν εἴπῳ ἥδιον ἀρισογείτονι λαλήσειν: Vbi'nam, inquit, iucundius quis Aristogitonẽ colloquio dignetur? Præterea ipsum hunc exagitat præclarè Agesilai cognomẽto Magni apophthegma bracteatum, & omnium foribus appingendum, qui scitanti cuidam quónam pacto gloriam apud homines indipisceretur, Si dicas(inquit)optima, facias autem pulcherrima. Sed & Ambrosius, Fortis(inquit)viri est, nõ dissimulare, quum aliquid immineat, sed pretendere, ac tãquam explorare de specula quadam mẽtis, & cogitatione prouida rebus futuris obuiam ire. Quod verò ad Athenienses attinet nimio plus sæpè oratoribus auscultantes, attendenda vehementer Chilonis sententia, cuius in Septẽ sapientum conuiuio meminit Plutarchus: qui rempublicã esse optimam statuit, quæ legibus quidem plurimum, rhetoribus autem minimè obtemperet. Sed hanc vix

Lynceus inuenerit. Plato quidem diuinitus, ſicuti vel eius ca lumniator haud eſt auſus inficiari: optimam eſſe ac haberi rempublicam ſanxit, quæ non ſimplex, aut de tribus vna ſit paſsim celebratis, verùm ex omnibus cooriens, cõcinnatáq;, cui princeps adſit vnus, velut rex, & optimatum tamen poteſtas non deſit & grauitas, ſed nec popularem aſpernetur authoritatem. Nam qui vnum ſanciendis legibus, ciuitatéque conſtituenda reipublicæ velut ſcopum ſibi proponit ac ſeligit, nimirum is quæ in aliis agnoſcuntur, commoda reiicit planè ac aſpernatur, nec mala in ea ſeſe oſtentantia, quam cæteris prætuliſſe aduertitur, reclinat vllo modo aut eliminat. Quæ verò tanquam farrago conſurgit ac conflatur ex pluribus, bona ſibi nullo negotio ſeponit, mala vel tollit vel infringit: huius ſententiæ meminit ſecundo Politicorum Ariſtoteles.

Ludere domi ſuæ, quid ſit. Cur ludo comparetur ſapientia. Obiter de quinque pedum præſcriptione.

CAP. XI.

LVdendum vnicuique ſecundum animam viuenti domi ſuæ, quum audis, intellige ſanctiſsimorum ſentẽtia commoneri te, abiuncta à rerum vaniſsimarum cura mente intima, obuerſandum in ſapientiæ cõtemplatione, quæ ludo commodiſsimè videtur comparari. Eſt enim in ea, oblectatio eximia, iucunditas inenarrabilis: quæ vt propria ex ludo petitur, Propterea eccleſiaſtici viceſimoquarto, ore pronuntiatur ſapientiæ: Spiritus meus ſuper mel dulcis. Ludus porrò extrinſecus nil aliud quęrit, ſed is propter ſe expetitur. Quod ipſum eſſe ſapientiæ inſitum, quis non videt? Delectamur vtique interdum eorum contemplatione, quæ appetimus, vel quæ agere inſtituimus. Cæterùm voluptas huiuſmodi extrinſecus adnexũ habet aliquid, ad quod nitimur peruenire. Quòd ſi differatur, vel deficiat, comes ſubſequitur afflictatio. Id eo comprobatur quod legimus Prouerbiorum quartodecimo, Riſus dolori miſcebitur. At ingenita ſapientiæ ſpeculationi amœnitas, omni Sirenum cantu dulcior longè ſuauiórque, in ſeipſa oblectationis cauſam retinet, proinde nullis infeſtatur mœrorum incurſibus, vt quæ quod nõ abſit, expectet prorſus nihil. Vnde eſt illud Sapiẽtiæ octauo, Non habet amaritudinẽ conuerſatio illius, nec tædiũ conuictus illius, immóq; ſapientia

illa inenarrabilis,& diuina delectationẽ sui iure ludo comparat,sicuti Prouerbiorũ octauo, Delectabar per singulos dies ludens coram eo,vt per diuersos dies diuersarum veritatum considerationes intelligantur. Verùm & ad institutũ nostrum illud egregiè aduocatur quod extat Ecclesiastici tricesimosecundo, Recurre prior in domũ tuam,& illuc aduocare,& illic lude,& age conceptione tuas. Habet id tãquam priuilegium quoddam sapientiæ studium,vt dum suũ prosequitur opus,eo magis ipsa sufficiat sibi. In aliis equidem plurimorum indigemus auxilio,sed in sapientiæ contemplatione tanto efficacior sentitur esse conatus,quanto ab aliis sequestrati amplius commoramur nobiscum. Quamobrem sapiẽs præposita sententia ad se ipsum reuocat hominem,dum ait, Precurre prior in domum tuam:hoc est ad mentem tuam ab extrinsecis,studiose & anxiè redi prius,quàm ab alio occupetur, cuius mox distrahatur cura. Inde est illud item, Intrãs in domum meam conquiescam cum illa:cum sapientia videlicet. Verùm, sicuti ad sapientiæ contemplationem illud pernecessarium exigitur in primis,vt mentem suam præoccupet, quò domũ illius contemplatione inferciat:ita nec illud negligendum, vt totus intentione adsit intus, nec diuersa rapiatur: & propterea dicitur, Et illuc aduocare; quod est, intentionem vniuersam illuc congrega. Sic enim interiore domo exinanita omnino, hominéque in eam cõgregato,alienis curis prorsum reiectis quid agendum subdit, Et illic lude,& age conceptiones tuas, per quas homini datum,veritatis assequi cognitionem. Nicolaus Theologus etiam addit, Bonum propositum illic conceptum deducas ad effectus cõcinnitatem. Sed enim ex quo cœpimus in aliena oberrare prædia,ceu sublata quinque pedum præscriptione in finibus regundis,ita enim cautũ quandoque fuit ex duodecim tabularum legibus:Si quis in agro aliquid plantarit,quinq; pedes à vicino abesto:si ficum vel oleam, pedes nouem abesto. Nam radicem protendunt hæ longius,nec citra nocumentũ præsigne cæteris admouentur plantis, quod & sucum absumant & humorem affundant plerunque noxium. Pergamus intrepidè indidem spicilegium facere vel applantare,quæ in vicinia proserpendo radices agant.

Philosophia in partes quasi membra distributio. Simulacra duo proposita nobis ad veritatis diuinæ speculation

lationem. Thesis quid, & thetica in Paradoxis, restituta lectione vera. Exconsules. Exquestores qui sint, ac expatritij. Excuriati. Explãtare. Exsartare. De Iustiniano nonnihil. CAP. XII.

PHilosophiam tres continere partes, non ferè est qui nesciat: dialecticen, quam disputatricem nonnulli Latino interpretamento dixerunt: logicen alij, hoc est rationalẽ, quæ vim modúmque ratiocinationũ, veriq; & falsi iudiciũ assumpsit: ethicen, quam Cicero primus moralem videtur dixisse, ea viuendi modum præscribit: Nam, vt scienter Themistius in proœmio Physicæ auscultationis scribit, Quum duplex totius animæ vis habeatur, appetendi vna, altera cognoscendi: id genus quod appetitum perficit, quod in irrationalitate totum & intellectu affectibus irrationalibus delegato positum constitutúmque est, Peripatetici actiuũ nominauere, finémq; eius particulæ statuerunt boni delectũ atq; indeptionẽ. Tertia verò theoretice est, siue cõtẽplatiua, aut spectatiua: quæ sola verum in eo quod est & quod non est, scrutandum discutiendúmque proponit. Sed ea quoq; trifariã distribuitur, in mathematicen, physicen, theologiã: in quibus veritatis speculatio, quasi quibusdam gradibus ad summũ conscendere deprehenditur. Prima enim, id est mathematica, visibiles rerũ formas visibiliũ speculatur. Physice verò scrutatur inuisibiles rerum visibiliũ causas. Tertia autẽ sola, hoc est theologia, quæ diuinorum scientia sancitur, dicitúrque metaphysice, ac prima philosophia, sicuti Auicẽna docuit, nec tacet Themistius, inuisibiles contemplatur substantias, & inuisibilium substantiarũ inuisibiles natura. In iis est veluti progresio quædam, & mentis profectus ad pernoscendum verum conscendentis, Per visibiles enim visibilium formas peruenitur ad inuisibiles visibilium causas, ascẽsus præstatur ad inuisibiles substantias. & earũ dignoscendas naturas. Hæc est philosophiæ summa, & veritatis perfectio. Nam contemplante animo nihil altius sublimiúsve esse potest. In hac mũdi sapientes stulti facti sunt, quia solo naturali documẽto secũdũ elemẽta, & speciem mũdi incedentes, exẽplariis gratiæ exuti cæcutierunt. In quibus etsi humilis erat species, manifestior tamẽ præstabatur veritatis demõstratio. Duo siquidẽ simulacra cæcis fuerũt mortalibus proposita: quod & libro secũdo est à nobis cõmemo-

ratum,in quibus hac rerũ obuoluti caligine inuiſibilia poſſent ſpeculari:vnũ naturæ, gratiæ alterum. Et ſimulacrũ quidem naturæ,ſpecies eſt mundi huius.Gratiæ verò humanitas verbi,& in vtroq; mõſtratur Deus,ſed in vtroque nõ intelligitur.Quoniã natura quidem ſpecie ſua artificem vtique nobis præſignificat,ſed contẽplantis oculos illuminare non poteſt.At enim Saluatoris humanitas & medicina fuit, vt cæci lumen reciperent,& doctrina pariter, vt videntes veritatem agnoſcerent: lutũ ex ſputo fecit,& cæci oculos liuit, lauit & vidit,demũ videnti,ſed necdum cognoſcẽti ait, Ego ſum qui loquor tecũ,ipſe eſt filius Dei.Prius itaque illuminauit, poſtea demonſtrauit.Natura quidem demonſtrare potuit,ſed illuminare nõ potuit. Et mũdus creatorem ſuum prædicauit, ſed intelligentiam veritatis cordibus hominum minimè infudit.per naturæ igitur ſimulacra creator modò ſignificabatur. in gratiæ verò ſimulacris Deus oſtẽtabatur præſens,quia illa operatus eſt,vt intelligeretur eſſe.In iſtis verò operatus eſt,vt præſens agnoſceretur.Hoc eſt theologiæ mũdanæ diſcrimen ab ea quæ eſt, & diuina nuncupatur theologia. Impoſsibile nanque eſt,inuiſibilia niſi per viſibilia demonſtrari, proinde theologia omnis neceſſariò viſibilibus vtitur demonſtrationibus ad inuiſibilium declarationẽ.Sciendum verò amplius, in hac philoſophiæ mẽtione tam multa,theſim vti aliâs commeminimus,ex Ariſtotelis doctrina primo Ethicorũ nuncupari opinionem,ac ὑπόληψιν cuiuſpiam ex iis qui celebre in philoſophia nomen indepti ſunt,mirabilem,& (vt Græci dicunt) παράδοξον. Propterea hæreſeos id genus authorem nominatim ſubiici oportere, ſancitum eſt.Sicuti,an ſit vnum, & id immobile,quod eſt,vt Parmenidi eſt viſum,an nõ.Item ſit'ne motus,an non:quod Zenoni arriſit. Hæc autem thetica dici valent, ac legendum ſic apud Ciceronem, paradoxo primo,vbi per inſcitiam expuncta, vel interpellata ſynceriore dictione, hoc eſt ἀντὶ θετικῶν legitur modò ἀττικά. Hinc aperitur illud item Ciceronis ad Quintum fratrem: Cicero (inquit)tuus noſtérque ſummo ſtudio eſt Pæonij ſui rhetoris,hominis(opinor)valde exercitati ac boni.Sed noſtrũ inſtituendi genus eſſe paulò eruditius,& θετικώτερον, non ignoras. Sunt tamen qui τεχνικώτερον malint legere.Sunt porrò grammaticis theſes poſituræ ſeu diſtinctiones, quibus orationem interpungimus gratia ſpiritus reficiendi. Sed & adoptio ſic

nuncup

nuncupatur, vnde filij distinguuntur φύσει, id est natura, & thesi. Sed erunt forsan, qui negotium facessere nobis pergant hoc nomine, ceu alta nimis ac recondita scrutemur anxiè. Vtcunque mihi ista vtique arriserint amplius, quàm enotasse, quod ex doctis quidam fecere, exconsulem, exquæstorē, expatricium dici eum, qui hisce dignitatibus perfunctus olim sit: quanquàm vocabulis subagrestibus, sicuti apud Varronem Marcúmque Tullium excuriati leguntur exterminatíque, qui curia & terminis exacti sunt. Explantare ac deplantare apud Columellam, est ramos defringere. Exsaniare, velut saniem eximere, ac repurgare. Verùm proba hæc receptáq;, illa minus, quin paulò etiā insolentius lapidata quibusdā proscissaq;. Etiam si apud Valerium lib. iij. legitur, exconsul Crassus: quanquā sunt qui Ex consule, reponant. Expromittere quidē, ac expromissores apud Vlpianū, Pomponiū Caiúmq; cōperi quādoq;. Nā Exquęstorē nō reformidat Iustinianus, qui tamē ab quęstore nō videtur disparatus, quādo iamiam sic interpretātur. Cæterū creditur Iustinianus prorsum fuisse literarū expers: etenim Iustinian' pater boues pauit, sed anteà sues, mox materiarij fabri minister vilis. Iustinianum Sudas ex imperitia ἀναλφάβητον vocat. Fuit Iustinianus alter Constātini filius, quē ab resectis narib' ῥινότμητον vocāt, meminit author Sudas.

Quibus gradibus diuina ad nos profluat illuminatio: rursumq; quibus ad Deum nostra refluat mens.

CAP. XIII.

PORrò quibus gradibus diuinæ illuminationis ad nos vsq; progressus fiat, rursum quibus mēs nostra ad summæ claritatis contemplationem reducatur, non est hac parte omittendum, quòd cælestis hierarchia Areopagitæ Dionysij doctioribus, perspicacísque ingenij viris scienter insinuat. Etenim diuinum lumen in angelicam primùm descendit naturam, & ab ipsa mox reuelationibus & diuinis demonstrationibus, & mystica sacri eloquij narratione ad nostram vsque intelligentiam participationémq; se transfundit. At humana mens eisdem rursum gradibus ad superna conscendens sacra diuini eloquij inspectione, cælestia secreta, & eam quæ in angelis est diuinæ claritatis illuminationem perpendit, ex qua paulatim in inuisibiliū agnitionem succrescēs, ad ipsum tandem diuini & summi luminis splendorem contemplandum

conualeſcit. Vnum ſiquidem lumen ad multa ſe diuidi illuminanda, vt illuminata omnia ad vnius claritatis aſpectum ſimilitudinémque reformet. Claritas patris vnius emiſsione ſimplicis radij, & illuminatione per cuncta ſe diffundit & penetrat vniuerſa, quoniã vnã ſapiẽtiam pater genuit, per quã opera cuncta ſua fecit. Verbum quippe patris lumen de lumine eſt, vnum verbum & radius vnus. Et ipſum verbum ſapientia eſt, & ipſa ſapientia lumen eſt procedens, quæ vna de vno nata eſt, & propterea radius vnus à claritate vna, à quô illuminantur qui ad ipſum reformantur, vt luceant ex ipſo & lux ſint cum ipſo, ſicut ipſe lux eſt. Et quum multa ſint illuminata lumina, & variè diſsimilitérque lucentia: vnum tamen (vt diximus) lumen eſt, illuminans illuminata omnia. Hæc contemplatio vera eſt, hæc item vera felicitas, quæ ambroſia & nectare animũ alit, vt Plato inquit, hoc eſt diuina replet cognitione, ac inde voluptate perfundit fœcũdiſsima explebiliter

De felicitate duplici ſpeculatiua & actiua, & vtra excellentior vita. CAP. XIIII.

De duplici felicitate alibi, quantum noſtra paruitas tulit diſſeruimus. Nunc placita beati Thomæ adnectemus, quæ prius tradita reddent tum locupletiora, tum verò illuſtriora quoque. In intellectu, inquit, ſpeculatiuam conſiderare vim poſſumus, cuius eſt finis veritatis cognitio, & practicam cuius eſt finis operatio. Et proinde duplex aſsignatur hominis felicitas: vna ſpeculatiua, quæ eſt operatio ex virtute perfecta contẽplatiuáque, quam ſapientiã dicimus: altera verò practica, quæ hominis eſt perfectio, ex virtute actiua quæ vocatur prudentia. Eſt autem operatio quædam iuxta prudentiam, & ſpeculatio ex ſapientia hominis, quatenus id agit ſolus. Eſt & quædam prudentiæ operatio, & ſpeculatio ciuitatis totius. Quamobrem in perpenſionem venire actiua & ſpeculatiua hominis felicitas poteſt iuxta ſeipſum: poteſt & ciuitatis vniuerſæ. Forſitan verò expectet aliquis, id item expendamus hac parte, Actiua ne vita præcellat contemplatiuam, an contra omnino ſentiendum. Ego verò rationis huius examen reclinabo ſtudioſè, quando & idem doctor ſanctus quæſtionem ſibi excutiendam deſumpſit, dum ſeptimum explicaret Politicorum librum, ſpeculationem commonens longè anteire. Et præterea ex iunioribus aliqui non neglexerunt

runt. Nos tamen M. Tullij sentētiam, velut cōniuentes, transmisisse, haudquaquā è re literaria futurum, opinamur. Multi (inquit) & sunt & fuerunt, qui eam quā dico, tranquillitatem expetentes, à negotiis publicis se remouerunt, ad otiúmque profugerunt. In his & nobilissimi philosophi, longéque principes, & quidam homines seueri & graues, nec populi, nec principum mores ferre potuerunt. Et mox paulò, facilior quidem & tutior & minus aliis grauis, aut molesta est otiosorum vita. Fructuosior autem hominum generi, & ad claritatem amplitudinémque aptior eorum, qui se ad rempublicam & ad magnas res gerendas accommodauerunt. Quapropter & his forsitan concedendum sit rempublicam non capessentibus, qui excellenti ingenio doctrinæ sese dediderunt: & iis qui aut valetudinis imbecillitate, aut aliqua grauiore causa impediti à republica recesserunt, quum eius administrandæ potestatem aliis laudémque cōcederent. Quibus autem talis nulla sit causa, si despicere se dicant, quæ plerique admirētur, imperia & magistratus, his non modò, non laudi, verūetiam vitio dandum puto. Augustini quoque non neglīgēda sententia, quæ parte ista vicem implebit auctarij. Siquidē illud enarrans propheticum, Defecerunt oculi mei in eloquium tuum. Duo (inquit) oculi sunt, mysticus acutior, moralis dulcior. Non est otio mancipatus, qui verbo Dei tantum studet. Nec maior est, qui extra operatur, quàm qui cognoscendæ veritatis studio incumbit. Ipsa item sapientia maximum est opus. Et antefertur Maria quæ audiebat, Marthæ operanti.

Cur ore emissus lente spiritus calidus sit, aliter verò frigidus. CAP. XV.

ANaximenem philosophiæ veterem sectatorē, proditum memoriæ est, ita de calore, déque frigore sanxisse, ceu hæc substantiæ haudquam insint, sed affectiones censeri communes debeant, materiam accedentes euariationis commutationis'ue ratione. Addensatum siquidem constipatúmque arctius esse autumat frigidum, rarum autem ac molle laxiúsque calidum, vnde non absurdè colligi, nos calida quandoque efflare, quandoque & frigida: quippe calescere oris flatum laxis labris molliter emissum, raritatis ratione: at compressis, ob densitatem frigidum euadere, ac sentiri. Id verò inscitè admodum, nimísque imprudenter dici, coarguit summus

id genus rerum æstimator Meteororum secundo Aristoteles, quod lētius disclusis labris si efflemus, spiritus caloris intimi proferat qualitatem: si verò tantum non cohærentibus, ac vehementia quadam difflatio longius sese prompserit, agitari tunc, propellique aërem, qui ante os sit, quem esse frigidum, quia sit multis, iisdémque frigidis vaporibus referrus, inficiabitur nemo. Proinde calfactionē esse ex nobis, at frigefactionem ex aëris extimi vi simul cum flatu incidente.

Quid sit primò frigidum, aër ne, an aqua, an etiam terra. Cnephas, & nephos vnde. Oleum cur diaphanū, & in primis leue. An chaos legi rectè possit in Euāgelio Lucæ. Chaon quid. De Stygis aqua. Item quid Latype. Chaos. Ades. Herebus. CAP. XVI.

QVod'nam ex elementis principem frigiditatis locum habeat non paruæ fuit apud veteres quæstionis: siquidem aëri contribuit hoc Stoicorum disciplina: Empedocles verò & Straton, aquæ. Nec defuerint, qui frigoris substantiam, terrę attributam velint. Stoicæ sectæ rationes ferè sunt hæ: quoniam sit ignis lucidus simul & calidus, consequens videri, vt illi obiecta natura tum frigida sit, tum obscura. Vt enim lucido sese opponit tenebrosum, sic & calido frigidum. Etenim sicuti visum confundit obscuritas, eodem modo & tactum frigus. Calor verò tangentis sensum diffundit, vti videntis lumen. Proinde quod in natura principem tenebrarum vendicat locum, idem & frigiditatis vendicabit. Esse verò aërem huiusmodi, ne poëtas quidem latuisse videtur: quippe aëris nomine tenebras intelligi debere, sicuti ex eo liquet planè,
ἀὴρ γὰρ παρὰ νηυσὶ βαθὺς ἦν,
Aër verò assidebat nauibus profundus. Et rursum alibi ad hanc sententiam, Aërem quidem dissipauit, & nebulam discussit. Porrò cnephas aërem dixere luminis expertem, velut κενὸν φάους, id est luce vacuum. Et ab eadem claritatis priuatione, νέφος, id est constipatiorem aëris partē, nubilosámque. Denique, quod colorem nescit, nec visum admittit, Ades dicitur, διὰ τὸ ἀειδές, & Acheron, διὰ τὸ ἄχροον. Sed & eundē Tartari nomine intelligi voluêre de frigiditatis ratione: quod ex carmine Hesiodico liquere in primis possit, τάρταρον ἠερόεντα.
Nam

Nã & qui nõ citra tremorẽ obriguerit dicitur ταρταρίζειν. Astipulatur & corruptionis ratio, quæ creditur transmutatio quędam in contrarium. Ignis verò mortem esse aëris colligunt generationem. Quid, quod concretio est quidem aquæ affectio, sed aëris opus, quippe suapte natura fusilis aqua est, & congelationis nescia. Cæterùm aëriæ frigiditatis vi contrahitur constipatúrque. Vt verò altissimum quodque flumen est, ita maximè concretionis ferè expers visitur, aëris vi penetrare altitudinis ima nequeunte. Hac verò parte obiter impingenda protinus Aristotelis sententia est ex secundo Generationis & corruptionis, Ignis (inquit) est calidus & siccus, aër calidus & humidus, aqua frigida & humida, terra frigida & sicca. Sciendum tamen, singula corpora singulis qualitatibus præcipuè reddi insignia, & terrã quidẽ siccitate, potius quàm frigore: aquã frigore, magis quã humore: aërẽ humore, quàm calore: ignẽ calore amplius, quã siccitate. Quod Sophoclis quoque interpres annotauit. Et mox Aristoteles, Vbi aquæ corrũpitur frigidũ, ignis autẽ siccũ, aër fiet. Si verò ignis calidum, aëris autẽ humidũ, terra cõsurget. Quod si aëris calidum, terræ autem siccum transmutetur, aqua erit. At quãdo aëris humecta vis, terræ autem frigiditas, ignis emicabit. Hæc addita interim à me sunt propter sciolos, qui cũ indocti sint, & pauca respectent, facilè (vt inquit philosophus idem priore eiusdem lucubrationis libro) annuntiant, quod est nil acrius perpendentes sententiã proferũt. Sed ad institutum redeo. At Empedocles aqueæ naturę frigoris principem ascribens locum, eodem fermè ratiocinij calle incedit. Nigrorem & frigus eiusdem esse substantiæ coniectans. Sicuti eiusdem est lumen, & calor, quod verò non aëris nigredo sit genuina, sed aquæ, adiicere calculum putet sensus potestatem. Nil enim prorsum, vt simpliciter dicamus, aëris vi nigrescere. Omnia verò aquę natura eiusmodi euadere, quod manifestò deprehendas, albissimis in aquam coniectis linteis, quę nigrorẽ madefacta contrahunt, qui & perseuerat, donec caloris vi humor euaporarit vniuersus, aut ratione quauis expressus euanuerit. Eadem & terram consequitur affectio, vbi immaduerit imbre. Quò verò profundior aqua est, eò & plus sibi vendicat obscuritatis, proxima quæque aere illustrante. Ex humoribus autem cæteris oleum præcipuè diaphanum est, quod aëris prouenit admixtione multa, argumento esse leuitatem, qua omnibus

ſupernatet. Facere creditur & in mari tranquillitatem fluctibus inſperſum, non leuioris ratione lubricitatiſue ventis dilabentibus, ſicuti cenſuit Ariſtoteles, ſed quia diſgregat humorem, ac diſtinguit aëris potentia. Quin & à ſpongotheris effuſum ore oleum in imo maris luminis aliquid præſtat. Sed nec frigoris ratione aquam aër vicerit. Siquidem oleum item ex humectis omnibus plurimum habẽs aëris haudquaquam frigidum eſt, & molliſsimè concreſcit. Quod verò de corruptione dicatur, haudquaquam veritati congruere. Neque enim in contrarium, ſed à cõtrario corruptionem fieri, velut ignis in aërem ab aqua. Propterea Aeſchylus, etiam ſi tragicè, verè tamen, inquit, παύει ὕδωρ. δίκην πυρός. Qua ratione aduerſum flumini Vulcanum phyſicè in pugna Homerus confingit: & Archilochus non ineptè de ea, quæ contraria ſentiret per fraudem: Altera, inquit manu aquam ferebat, ignem verò altera. Et apud Perſas ſupplicationis genus efficax maximè cenſebatur, ſi interminaretur ſupplex, vbi excidiſſet voto, in profluentem ſe immiſſurum ignem. Aëris autem vi concreſcere aquam, aſtrui ineptiſsimè & à ratione procul, quãdo aër ipſe non vtique cõcreſcat. Neque enim nebulas aut nubes eſſe concretiones ſed craſsitudinem humecti aëris & vaporoſi. Adiuuant inſtitutum cacumina mõtium eò altitudinis prouecta, vt nuſquam vbi nubes, non nebula, non roſida viſatur humectatio. Quod indicio eſt, humectam vim & frigidam aliunde aëri permiſceri. Quod verò ima præaltorum fluminum gelu non contrahantur, ratio eſt: ſuperficie ſiquidẽ concreta, exhalationibus meandi in ſuperna libertas intercipitur, at illæ occluſæ reiectæ'que inferiora calfaciunt. Quam rem comprobat amplius, regelatis aquis, copioſior ſeſe promens exhalatio. Sed & eodem modo corpora animantium hyemali ſydere coniectãtur calidiora. Illud quoque non inefficax indiciũ, frigoris principem locũ eſſe in aqua, nõ in aëre, quòd rigoris atrocitate inania vaſa non ferè diſsiliunt. At humoris plena multa, nõ figlini operis modò, ſed ænea quoque. Adde, proprietates aquæ multas igni prorſum aduerſas. Ante omnia caliditati ſeſe obiectat frigiditas, ſiccitati humecta vis, mox & grauitas leuitati, omninóque diſtinguẽdi ac ſeparandi poteſtas ineſt igni: aquæ verò ferruminandi (vt ſic dicam) adglutinandique ac cõtinendi potentia, ex humectandi facultate concretionẽ præſtãs. Cæterùm ſuppetũt & pleraque,

quibus

quibus astrui terræ valeat frigus:etenim sicuti est ignis claritate illustris, ita omnium obscurissima est terra, ac lumine prorsum vacua. Aër quippe in luminis venit participatum, à sole dum luce oppletur, quam & per vniuersa diffundit. Terra verò sola claritatis expers, solis radiis & lunæ perseuerat impenetrabilis, teporem admittens quidē, at luminis vim haudquaquam ob densiorem soliditatem: nā & eius intima, chaos nuncupamus & Aden Erebúmque. Quo argumēto rectè opinati forsan plerique fuerint, Lucæ sextodecimo scribi, Et in his omnibus inter nos & vos, chaos magnum firmatum est. Etiam si minus me fallit, Græcè ita circumferri, χάσμα μέγα ἐστήρικται: quod chasma indicat magnum esse obfirmatum. Signat verbum id secretionem hiatúmque: vnde Aristoteli terræmotus chasmatiæ, vbi sidit terra, hiátque. Sunt qui chaos putent, quod cælum inter ac terram est, inane, παρὰ τὸ χάσαι. Chaon verò, id est, χαίρ, Lacedæmonij bonum dicunt. Vtitur eo verbo vel Theocritus, sed ita vt generosum etiam indicet, aut vetus. Noctem porrò è terra genitam fabulantur poetæ, quam densitati corporis sese soli obiectantis ascribit mathematica disciplina. Eodem item obscuritatis argumento videntur carminum conditores γαῖαν μέλαιναν passim nuncupare, id est terrā nigram. Caterùm, ratio hæc parum fortè probarit quod intenditur, quoniam lucidorum pleraque agnoscimus frigida. Et obscuris quādoque caliditatis inest multum. At illæ frigoris cognatæ sunt potestates, grauitas, stabilitas, densitas, immutabilitas. Ex quibus aëri nil inest omnino, terræ autem adsunt, quàm aquę magis multó. Quòd si humecti est, emollire: nam quod præcipuè humet, mollissimum est: Si item frigentis est, concretionem inducere, necessariò consequi videtur, frigidissimum esse, quod sit maximè concretum, cuiusmodi terra est. Quod verò natura frigidissimum est, idem & frigidum primò est. Itaque primò & natura frigidum, terra est. Id verò & sensui obuium est: siquidem lutum est aqua frigidius: & terræ iniectu præcipuè ignis restinguitur: nam & ærarij ignito & liquescenti ferro marmor inspergunt, ac latypen, id est, friatos lateres fluori reprimendo, ac ita quadātenus refrigerantes. Sed & athletarum corporibus iniectus puluis, frigefacit, & sudores restinguit. Quoniā verò calore prorsum extrito, frigoris vi saxa videntur concreta, vnde & pagi Gręco dicuntur sermone, hinc per saxa

delab

delabentes aquæ,atque è montibus defluæ in primis frigere animaduertūtur. Sicuti,quam Stygis aquam vocant,comprobat euidētissimè,cui ex petra profluenti insignis inest frigiditas,dissilientibus vasis omnibus,asini modo vngula excepta, aut mulæ,sicuti alij prodidere,ni mendosa sunt Græcorū exēplaria. Certè in libro περὶ πρώτου ψυχροῦ Plutarchus de asini vngula intellexit, quod facit in historiis item Iohannes Monachus in Alexādri mentione. At libro tricesimo Plinius, mularum vngulis contineri modò Stygis aquam prodit. Facilis lapsus:nā Græcè ὄνος, asinus est,mulus autē vel mula, ἡμίονος. Aut vtrunque est,aut forsan labitur Plinius. Nam in Alexandro Plutarchus, ὄνου χηλὴν dicit:quanquam interpres,equi vngulam reddiderit. Porrò vt profundus maximè puteus quisque est,ita frigidam in primis aquam reddit. Quippe cui minimè extimus promisceatur aër. Denique terra aut nunquam aut vix peruritur,aëre inflammato sæpius,ac fulgurante.

An seruitus sit præter naturam. Quot modis serui fiant. Vulcani & Dædali tripodes. Veneris statua mobilis. De duplici in nobis principatu, deq; Asiaticorum seruilibus ingeniis,& Persica seruitute, ac Iuliano Imperatore. CAP. XVII.

Seruitus ex iis esse videtur, quæ præter naturam sunt. Ita enim sancit Imperator,& præterea iureconsultus Pomponius,digestis De verborum & rerum significatione,ac Florentinus digestis De statu hominum,Seruitus est constitutio Iuris gentium,qua quis domino alieno contra naturam subiicitur. Serui autem(inquit idem) ex eo appellati, quòd captiuos vendi, imperatores iuberent,ac per hoc seruare, nec occidere:qui & mancipia dicuntur, eo quòd ab hostibus manu caperētur. Seruos porrò aut nasci tradunt,aut fieri. Et nasci quidem ex ancillis nostris: fieri autem iure gentium, hoc est ex captiuitate, aut iure ciuili, quum homo liber maior viginti annis ad pretium participandum sese venundari passus est. At Syracusis seruilem scientiam quidam edocebat, pueros mercede instituens,vt coquinariam scirent, vel id genus famulatum alium. Ad hoc pertinet magnopere Ambrosij præclara sententia: Manebat,inquit, ante vini inuentionem omnibus inconcussa libertas,nemo sciebat à consorte naturæ suæ obsequia

quia seruitutis exigere. Non esset hodie seruitus, si ebrietas non fuisset. Verùm enimuero Aristotelis super his placita obseruanda amplius ex Politicorum primo, τοῖς δὲ παρὰ φύσιν δοκεῖ τὸ δεσπόζειν, νόμῳ γὰρ τὸν μὲν δοῦλον εἶναι, τὸν δ᾽ ἐλεύθερον. φύσει δ᾽ οὐθὲν διαφέρειν, διόπερ οὐδὲ δίκαιον, βίαιον γάρ. Videtur (inquit) nonnullis esse dominatio præter naturam, lege nanque institutum, vt serui habeantur aliqui, liberi autem alij: at natura nullum prorsus esse discrimen. Proinde nec esse iustum quidem, quando non abest violentia. At enim quum sine necessariis impossibile sit viuere, & bene viuere. Nam & in artibus necessarium est, propria subesse instrumenta, si opus modò confici debeat. Equidem in re familiari idem contingere, in confesso est. At τῶν ὀργάνων τὰ μὲν ἄψυχα, τὰ δὲ ἔμψυχα, instrumentorum hæc quidem sunt animata, alia verò inanimata. Seruus autem quem possidemus, est quid animatum, & tanquam instrumentum super instrumenta alia. Quòd si organa possent vel solo domini nutu, vel per se præsentientia, opus suum exsequi: sicuti de statuis Dædali aut Vulcani tripodibus fertur, quos cecinit Poëta. sponte sua diuinum prodiisse in certamen. Nam & mobilem Veneris statuam ab eodem structam Dædalo scimus, infuso quod ἄργυρον vocant χυτὸν, id est, argentum viuum: sic & pectines pecterent, ac plectra pulsarent: nec architecti sanè ministris, nec seruis do mini indigerent. Qui verò sui ipsius non est secundum naturam, nec regi potest nisi ab alio, hic natura est seruus. Nam genita pleraq; distinguuntur statim, alia quidem vt imperēt, alia verò vt pareant. Quin & in his, quæ vitæ expertia sunt, imperium quoddam reperias, vt in harmonia: siue quia semper in vocibus, quæ consonant, vox aliqua prædominatur, iuxta quam vniuersa diiudicatur harmonia: siue malis harmonicam elementorum in corpore mixto rationem accipere, in quo vnū aliquod semper prædominatur. Verùm enimuero animal ipsum ex anima primum constat & corpore,

ὧν τὸ μὲν ἄρχον ἐστὶ φύσει, τὸ δ᾽ ἀρχόμενον.

Id est, quorum alterum vi quadam naturali imperat, paret vero alterum. Cæterùm considerare naturam oportet, nòn in corruptis vtiq;, hæc quippe à naturali recesserunt serie: ideóq; nil officit, si minus id cōperiatur verum in omnibus, sed in iis quæ iuxta naturam se habent amplius. Perspiciemus autem in animali imperiū primò dominicum, mox & ciuile. Nam

animus

animus quidē in corpus despoticū exercet principatum: propterea significantius dixit nobilis historicus, Animi imperio, corporis seruitio magis vtimur. Mens verò in appetitū profert politicum, id est, ciuilē regiúmq;. Diuersitatis verò huius inde promi ratio potest, quoniam moueri nequit corpus, ni motus initia sortiatur ab anima, & ideo ei subiicitur prorsum. At appetendi facultas moueri non à ratione solū potest, verùm & à sensu, proinde non omnino rationi obnoxia est. Quam ob rem quisquis tantum cæteros præcellit, quantum anima corpus, & bestiam homo, hic videtur ad imperandum natus. Nam & Solomon scribit, Stultum sapiēti seruiturum. At quorūcunque est opus in corporis vsu, hi sunt natura serui. Itaque naturę vi, alia quidē corporum robusta visuntur ad necessarios vsus: alia verò recta & inutilia ad operationū id genus, verùm ad ciuilē vitam peraccommoda, etiā si diuersum euenit quādoque. Ex iis verò arbitror profluxisse rationibus, vt mira in hac parte gentium visatur diuersitas, aliis imperia germinātibus, aliis iugū seruitutis excutere nesciis, quāquam (quod aiunt) Tyrrhenis sępe vinculis onerosius molestiúsque. Nam Agesilaus Lacedęmoniorū imperator & rex, qui in Asia multa ędidit pręclara facinora, vtriusque linguę certatim authoribus concelebrata, vt accepimus, dicere consueuerat, τοὺς τὴν ἀσίαν κατοικοῦντας ἐλευθέρους μὲν κακοὺς εἶναι, δούλους δ᾽ ἀγαθούς. Hoc est, eos qui Asiā incolerent, esse liberos quidē malos, seruos autem bonos. Et, ne quid sciēs prætereā, quod in classicis mihi sit authoribus compertum, lego Callicratidā eorūdem Lacedęmoniorū nauarchum, quum interrogaretur, cuiusmodi ei viderentur Iones, respōdisse, Liberos vtique malos, at frugi seruos. Persicam seruitutē, vt nimiam, libro De beneficiis secūdo, taxasse videtur Seneca: Homo (inquit) natus in hoc, vt mores liberæ ciuitatis Persica seruitute mutaret. In Germanicis bellis Iulianum imperatorem lacessentes militū plerique Asianum subinde Græculum appellabant, & specie sapientiæ stolidum. Obiter verò id adiecisse, nullum fuerit dispendium operæ: hunc esse Iulianum, quem adulādi professores ab hirsutie Capellam nuncupabāt apud Constantiū Cæsarem, sed & loquacem talpam, & simiam purpuratam, & literatorē Græcum. Nec mirum, inuidiæ siquidem gloria semper obiecta. Nam Aemylianum Scipionem eatenus maleuolorum incessebant voculæ, vt somniculosum dicerent, ac prædicarent.

Seru

Seruorum species esse plures. Banausi qui dicantur. Ergasterium. Ligna ergasima, causima, cocta, acapna, erepsima. Coctilia taberna, coactiliaria, coactilia, cathedraria. Axylon quid. Amurca. Amorga. Amorgina vestes. Amorgis. Erepsimon. Xylosis. Diaxyla. Dialectica. Diaporphyra. Xyla. Thetes. Thessa. Penestæ. Cillycirij. Arotræ. Encyclij qui sint, & in ordinem redacti. Athenarum ordines quatuor.

CAP. XVIII.

CAeterùm varias esse seruorũ species, ex electißimis compertum nobis authoribus est: sed (inquit Seneca) sibi seruire, grauißima seruitutis est, quã tamẽ discutere facilè est, si desieris multa reposcere, si desieris tibi ferre mercedem, aliàs assidua est & ineluctabilis, per diẽ & noctẽ æqualiter premẽs sine interuallo, sine commeatu. Ex aliis verò sunt, qui χειρῶνες, hoc est manuales vocantur, hi sunt vel nominis argumento, qui manuum opera viuunt. Vnde & chirurgi nuncupantur. Nam hedræi dicuntur, quasi sedentarij. In quibus recenseas & banausos, id est, manuum opera vtentes; quorum officinæ dicuntur ergasteria in Canonicis decretis, ab ἐργάζεσθαι. Vnde & ergasima ligna, quibus in operibus vtuntur materiarij. Nam causima, sunt igni destinata: inter quæ cocta recẽsueris, ne fumum faciant: quæ etiam acapna dici valent. Quanquam apud Galenum eo nomine, ligna omnino arida intelligunt eruditi. Coctilitia fortè taberna hinc dicitur Iulio Capitolino in Pertinace: Pater, inquit, eius coctilitiam tabernam in Liguria exercuerat. Paulò antè materiarium fuisse negotiatorem tradit Pertinacem. Sunt codices, qui coactiliariam præferunt tabernam: ceu Pertinacis pater, coactor fuerit. Nisi quòd Vlpiano De auro & argento legato, quod eruditis est adnotatum, coactilia dicuntur inuolucra omnia vestibus vinciendis obuoluendísque: sicuti subselliorum integumenta, Florentinus cathedraria nuncupauit. Cremia ligna, Columellæ sunt tenuia, phrygia Gręcis. Habentur & ligna erepsima, tectis cõcinna: quę ξύλκειν dixit Thucydides. Axylon ὕλην, apud Homerũ interpretantur polyxylon peritiores, κατὰ στέρησιν τοῦ ξυλίσασθαι, vt in quam

lignatum

lignatum nemo perrexerit. Diaxyla intelliguntur, quæ intus probiore sunt materia, solidioréque, velut in medio lignea prorsum. Nam & dialeucum Plinius medio cãdidum interpretatur, sic & diaporphyra per mediũ purpurea accipimus. Adnotatum Iureconsultis est: xyla, id est ligna, dici Græcis naues lignis è paludibus subuectandis destinatas. Nam xylophagia Hieronymus interpretatur vermes albos obesos, qui nigello sint capite, ac è lignorum nascantur carie. Sed & nomine eodem censetur mõs Eubœæ Caphareus, quod Lycophronis interpres scribit. Est tamen erepsimon herba quoque & planta infructuosa. Erepsima item ornamentis apta nuncupari possent. Sciendum autem, amurcæ liquore macerata ligna prorsum ardere citra fumi molestiam. Amurcam verò dicũt Amorgen Græci: quanquam & vini fæculentiam appellatione eadem intelligunt quandoque: sed & herbam purpuream vestibus inficiendis, quæ inde dicantur amorginæ. Quãquam & prætenuis harundineæ paniculæ portio dicitur à morgis. Sed redeo vnde sum digressus. Banausi, sordidi habentur artifices, quósque ab honoribus seclusere plerique, prius quã principatum vel insçita & pullata plebecula cœpisset affectare. Etiam si seruile nomen illis propriè competit, qui vnius sunt mancipati seruitio. Qui verò publicitus id agunt, banausi rectè nuncupantur, ac etiam θῆτες, hoc est mercenarij. Quamuis non me fallat, Dionysium scribere, ab Atheniẽsibus clientes dici thetas, à seruitute: sicuti à Thessalis penestas, de paupertatis ratione: & si initio menestę videtur nuncupati, quod καταμένειν immanere signat: quoniam pacta cum Thessalis seruarint, quibus se in seruitutem addixerant, ne educerentur ex regione aut perimerentur. Hos etiam, latrias vocat Euripides. Apollonij interpres author est, Athenienses item thessas vocare tenuioris fortunæ mulieres, quòd mercede seruirent, hoc est παρὰ τὸ θητεύειν ἐπὶ μισθῷ: formatur autem (inquit) ratione eadem à θὴς θῆσσα, sicuti à κρὴς κρῆσσα. Iulius quoque Pollux ita scribit: Pelatæ ac thetes, liberorum quidem nomina sunt, sed qui ob vnum inopiæ nomen tamen seruiant: quemadmodum in Creta cillicyrij & arotræ apud Syracusanos. Theticus ordo Athenis erat quartus, census ratione: nam principe loco fuêre pentacosiomedimni, ab medimnis quingentis: velut quingenimedimni, qui necessitate vrgente, talentum pẽdebant, id est, aureos sexcentos, aliàs

tributi expertes erant Athenienses, vt indicat Thucydides. Dicebantur autem sic, quòd tot terræ metra, id est mensuras ararent. Secundi ordinis habebantur ἱππεῖς, id est equites, quoniam alere equos possent: hi metra arabant trecenta, semitalentum pendebant. Zeugitæ metra colebant ducēta, ab equis dicti iugalibus, minas hi decem cōferebant. Theticorum postremus erat locus, qui opifices intelligūtur, ab gerendis magistratibus semoti & tributorum exsortes. Aristoteles in Politicis famulatus quosdam encyclios vocat. Nos quoque (inquit) ministris illis plurimū irascimur, quibus maximè vtitur πρὸς τὰς διακονίας τὰς ἐγκυκλίους. Circulares famulatus Latinè possumus nuncupare. Encyclia verò, spectacula dicuntur à Philostrato in Adriano: Ea (inquit) vt plurimū sunt ὀρχιστῶν. Encyclius item homo à Græcis appellari videtur, quem in ordinem redactum dicere Latini consueuere. In ordinem redacti, inquit Priscianus libro decimooctauo dicuntur, qui contēptui sunt, inter viles numerati & abiectos: id quod & T. Liuius comprobare videtur: Tribuni plebis (inquit) in ordinem redacti, pro contemptissimis habiti sunt. Eruditè quoq; illud dicere consueuimus, Encyclion tibi est, in iis aberrare quod est promptum, familiare, vniuersale. Eunapius de Carino, ἀλλ' ἦν ἐγκύκλιον αὐτῷ, καὶ πρόχειρον τὸ τὰ τοιαῦτα ἁμαρτάνειν. Dicimus & encyclion pensionem pro annua. Est & encyclon genus vestis quoddam: vnde & pherencyclon. Nam encyclera, machina fuerat lignea, subiectis rotis. De encyclia verò doctrina, ex Quintiliano, Plinio, cæteris, notius est, quàm vt ingeri à me quicquam hic arbitrer oportere. Mancipia venalia & vsualia legimus apud Martianum Iureconsultum.

De Cretensium seruis, & Spartanorum Helotis. Inibi quid cryptia. De seruis item sale commutatis. Qui dicatur propriè δοῦλος, & qui œcetes. Quid tityrus, tatyras. Ministri publici. De epharmiotis, seu amphamiotis. Mnœa seruitus quæ sit. Mariandyni, chrysoneti, chrysendeta. Muscæ quas dicunt helies. εἵλω quid vocent Græci. Asparagus helius cur. Latris. Aimenus. Scythæ ministri, siue toxotæ.

CAP. XIX.

CRetensium seruos, sicuti aliàs commeminisse nos arbitror, legimus appellari consuesse epharmotas: quibus, vt author in Politicis Aristoteles est, cętera permittebãt omnia, gymnasiis modò interdicentes, & armorum possesione. Quanquàm fuere & qui nuncuparentur Mnœus cœtus, quos item Cretensibus seruiuisse, prodit historia. Sed eorum fermè illa fuit conditio, quæ Mariandynorum, qui à Milesiis subacti, in contemptum diuendebantur. Horum etiam, sed perobscurè, meminit Plato libro de legibus sexto. Etiam si fuerant & Mariandynorum doryphori, leniẽdæ seruilis asperitatis gratia nomine accersito: de quibus Pollux, & nos infrà authores habemus: & in secundo Rerum Cretensium Sosicrates prodit, publicam seruitutem in Creta dici mnœam, sicuti priuatos vocant amphamiotas, qui iure belli in seruitutem recidissent, quamuis indigenæ forent. In agris versabantur hi, sicut in ciuitate chrysoneti. At chrysendeta Martiali, lances sunt auro litę. Plutarchus verò Lucullo datum ab Ptolemæo scribit, smaragdum χρυσόνδετον, id est auro ligatum, in quo illius viseretur inscalpta imago. Tria seruorum genera adnotasse Aristoteles videtur, vbi ait, At multò magis putandum est, fore illos graues & insolentes, quàm illas quæ apud quosdam sunt εἱλωτείας τε καὶ πενεστείας καὶ δουλείας, hoc est helotias, penestias, dulias. De penestis iam diximus. Helotæ verò dicebantur Lacedæmoniorum serui, ducto nomine (vt scribit Thucydidis interpres) à Laconiæ ciuitate, quam Helos vocant, cuius etiam meminit Homerus,

καὶ πτελεὸν καὶ ἕλος καὶ δωρίον.

nomen habet: quia est ἐν ἕλει, hoc est in palude. Ciues nuncupantur Helotes, item Helei & Heleatæ, regio Helotia Proditum memoriæ est, finitimos cunctos, licet Spartanis subiectos, paribus tamen legibus ac iure vixisse in ciuitatis societatem accitos communionémque magistratuum, eósque Helotas nũcupatos. Cæterùm Agin Eurysthenis filium ius illud dignitatum æquabile ademisse, ac iniunxisse, vt Spartæ tributa conferrent: & reliquos quidem paruisse: Helæos autem, qui Helos habitarent, defecisse. Ipsos inde vi & armis superatos, in seruitutem damnatos perpetuam, certis quoque dominis eorum conditionibus iniunctis, vt nullo pacto liceret aut libertate donare, aut extra fines venum mittere. Hinc omnibus ferè

ferè celebratum Heloticum bellū,& seruitus Helotica originem traxere. Hosce Liuius castellanos fuisse antiquitus dicit, agreste genus, qui & antè paulò castellanos agrestes nominarat. In Rhetorico lexico inueni genus quoddam muscarū dici helios, fortè sic in paludibus obuersantes intelligas: eas verò vocant ἕλη. Sunt qui ἕλη interpretentur stirpibus loca obsita, cuius sunt modi sepes, atq; item fluuiorum ripæ, ac omnino loca vliginosius madentia. Vnde asparagum syluestrem ἑλειον subinde appellauit Paulus Aegineta. In collectaneis Rerū rusticarum apud Græcos libro secundo, Helium dici vinū comperi ἐν τοῖς ἕλεσι γιγνόμενον. Scribit Herodianus, helotas quoque appellari satyros, qui sint apud Tænarum. Erant verò Helotæ publici quodammodo Lacedæmoniorum serui, quibus habitacula quædam præscripserant,& ministeria certa. Authores sunt, Helotas agrum solitos colere, antiquitúsq; institutos retulisse reditus, ac execrabile habitum, si quis plus mercedis à quoquam exegisset. Inuulgatum & illud à conditoribus scio: Spartæ liberum, maximè liberum esse, seruum etiam seruum in primis, id est τὸν ἐλεύθερον μάλιστα ἐλεύθερον εἶναι, καὶ τὸν δοῦλον μάλιστα δοῦλον. Quod in Pannonia, siue (vt nunc loquūtur) Hungaria, obseruari in primis accipio, vulgato inter eos adagio, non rectè dici seruitutem, nisi in Pannonia: adeò, vt adstruant id quoque, posse vbique gentiū peraccommodè seruire, qui alicui eorum hominum fuerit illis in locis famulatus. Sed vt ad Spartanos redeā, inde erat execrabile facinus Cryptiæ, id est ἡ κρυπτεία. Seruitutis Helotiæ meminit sexto Legum Plato: quam dicit dubitationem facere maximam, contentionémque, quū aliis bene, aliis contrà videatur instituta. Omnino execrabiles Spartanis serui fuere, manifestū id cryptia facit, cuius modò meminimus, quámque Lycurgo contribuit Aristoteles, negat Plutarchus. Ei verò à latitando inditum nomen, Siquidem qui iunioribus præfecti erant, ex iis qui præstare prudentia viderentur, in regionem alium aliò emittebant, gladios modò secum, & necessaria alimenta exportantes. Illi verò, quàm poterāt occultè sese interdiu abdebant, noctu verò prodeuntes, quotquot ex seruis adepti forēt, contrucidabant. Quod in Peloponnesiaca historia Thucydides significat. Scribit Plutarchus in Aristide, Ephoros quandoque Spartanorum quinque millia aduersus externos (sic enim Persas appellabant) emisisse, quorū vnusquisque septem

ſecum Helotas traheret. Mos inoleuit quandoque, vt mercatores ſalis vim magnam in mediterranea ſubuectantes, à barbaris plerunque gentibus, eo nomine mancipia reciperent. Thracũ verò populis peculiare fuit in primis, ſale mancipia commutare, quæ inde πρὸς ἅλας ἠγορασμένα dicebantur, id eſt ſale coëmpta comparatáve. Addit Euſtathius nuncupari quoque ἁλώνητα ἀνδράποδα, quæ intelligit εὔωνα, id eſt empta vili. Lemnij etiam vino mancipia ſibi quærebant. Seruis autem argento comparatis primùm vſos eſſe Chios, Græci produnt. Hinc genere quodam proprij, vænales dicimus nouitios: nam vænalitij, venditores ſunt Ciceroni. Inter adminiſtros verò publicos, qui inconcinnè quippiam agentes vel dicentes comprimerent, fuêre qui dicebantur Scythæ & Toxotæ ac Peuſinij. Apud Romanos pergentibus in prouincias magiſtratibus præminiſtrabant ſeruorum vice, qui dicebantur Brutiani, tanquã in ſcenicis fabulis lorarij nũcupati, & quos iuſsi erant, vinciebant, conuerberantes quoq;. De Brutiis verò populis ratio propagata nominis eſt. Eſt ſeruitutis imago quædam, vbi quis principis alicuius ligium ſe hominem facit, ac in illius verba iurat. Dicitur ligius, quia illum princeps pollices eius ſuis ligans, fidei imperiiſque ſuis vincit, ac obnoxium facit. Iureconſulti recẽtiores inter genera feudorum, quæ à fide augurantnr dici, ligiũ habent. In quibuſdam in Theocritum enarratiunculis obſeruaui, quod ad ea quæ ex Ariſtotele paulò antè protulimus, facit quadantenus. δοῦλος (inquit is, quiſquis author fuit) οἰκέτης differunt, vti in ſecundo De concordia prodit Chryſippus: nam eſt οἰκέτης, qui etiam num ſeruitutem ſeruit. δοῦλος autem, ἀπελεύθερον indicat, id eſt libertum & vniuerſim miniſtrũ quemlibet, ac etiam ſubditum, vt prodit Ammonius. Latris, teſtimonio eiuſdem, vocatur, qui bellica neceſsitate ad ſeruitutem recidit. Atmenus, & ſeruum indicat & ſubditum. Sunt & qui deorum adminiſtros dici tityros arbitrentur. Tatyras verò apud Athenæum eſt phaſianus. Quidam eſſe tityrum putant, ſimiam caudæ breuioris.

Qui dicantur apolides, & inſularij. Expenditur locus in carmine obſcœno. Salutigeruli, Meſaulij. Mediaſtini. Meſonauta. Symbola. Literati ſerui. Eorundem nomina plura. Saccularij. Directarij. Sac-

caria

caria nauis. Saccariam facere. Admissionales. Censuales. Metata. Epimetatica. Metator. Mensor. Nautebata. Mediastuticus. CAP. XX.

APolidas verò seruos Iureconsultis dici inuenio viles, qui sine ciuitate in opus publicum perpetuò dantur, in insulásque deportãtur, siue in ministerium metallicorum, ad quæ fœminas quoque damnari in perpetuum solitas accepimus: sicuti in salinas item, & sulphurarias. Meminit Martianus Digestis De pœnis. Deportationem in insulam significat etiã Seneca, Magis ignosco ei, qui vulnus inimici, quàm qui insulam concupiscit. Sunt qui seruos insularios putent indicatos in carmine obscœno illis versiculis.

Ductor ferreus insularis, æquè
Laternæ videor fricare cornu.

Nam & genus ferratile in Plauti Mostellaria legimus de seruis dici, qui compediti habentur, quíque ferritribaces sunt, vt Plautina vtamur nouitate, hoc est qui annulatis cruribus atterunt assiduè ferrum. Versiculi Plauti sunt hi,

Cis Hercle paucas tempestates Tranio
Augebis ruri numerum, genus ferratile.

Alij Vulcanum intelligere malunt, in insulis ducendo, id est producendo ferro exsudantem, capto inde loci colore: quòd ignis laterna occlusus cornea, dum, quæ sua natura est, surrigitur, atterendo hinc inde cornu, coëuntium imaginem exhibere quandam videatur. Id & si violẽtum quiddam resipit, ac durum, ne absurdum dicam, apposui tamen, vt studiosorum decuriæ pro ingenij captu ad librã, & amussim reuocent, quę rem Latinam iuuãtibus prodita sunt, vt omnes protinus articulo tractemus molli. Ipse malim opus in subterraneis faciẽtes intelligere, quoniam (vt scribit Plinius) cuniculis per magna spatia cauantur montes ad lucernarũ lumina, multísque mensibus non cernitur dies, proinde laternam hi circũferentes assiduè, atterere quodãmodo videntur, & amplexari comitem: nusquam, ne trãsuersum quidẽ vnguem, aut lente Aegyptia latius (quod aiunt) amittentes. Salutigerulos, Plautus seruos nuncupat, qui iussu dominę hunc illum salutant, suntque nuntij & renuntij. Quanquàm sunt & Apuleio salutigeri dij, videntúrq; esse hi, non qui salutẽ dant, sed qui nũtiant tanquã interpretes & administri superiorũ. Plauto eidẽ damnigeruli

Xx 3

uili genere. Nam propolon dici ancillam putant, quæ ſcortillum egerit prius. Apud Lacedæmonios ancillæ nuncupantur chalcides quoque. Fuere inibi & qui dicuntur eunacti. Sed qui vocabantur mothaces, liberi quidem erant, at non Lacedæmonij. Quos autem libertate donaſſent hi, nunc aphetas pronuntiabant, nunc etiã adeſpotos, aut eryčteras. Alios item deſpoſionautas, qui claſſes conſcenderent. Erant & neodamodes. Sicyonij ſuos habuere catanacophoros: ſicut Arcadij, proſpelatas. Capſarios Paulus intelligit, qui mercede ſeruãda in balneis veſtimenta ſuſcipiunt. Saccularij autem apud eoſdem Iureconſultos intelliguntur, qui vetitas artes exercent, ac in ſacculos partem ſubducunt, partem ſubtrahũt. Scitu non indignum, Thylacophoros ab Grecis appellari eos, qui ſacculis ſcorteis aromata circumferunt: ſiquidem conceptacula id genus, thylacos dicunt, ac thylacia: vnde & thylacitis nardus eſt nuncupata, quoniam ab negotiãtibus ex Cilicia Syria'que ſaccis ſubuectaretur. Vt huc forſan ſpectet nauis illa ſaccaria apud Quintilianum octauo libro: & ſaccariam facere, hinc quoque ſit Apuleio. Verùm ad inſtitutũ redeo, ſi commonuero prius, Saccophoros inter hæreticos recenſeri Codice De hereticis, lege Arriani. Sunt & directarij, quos multi dietarios etiam dicunt, quòd in alienas ſe dirigant domos, tanquam τειχοβάται, vt vocant Græci. Literatum in Caſina Plauti pro ſeruo accipiunt, qui literis ſit inuſtus: ſuper quo non excidit factam nobis alibi copioſius mẽtionem. Sicuti ſymbole item dicuntur plagæ, quibus ſeruilia inſcribuntur corpora à multis, perinde ac in conuiuiis collectitiis, id eſt ſimboliſque, quæ commeſſalia vocant & conferta, quiſque nummos confert, ne ſit exſors & aſymbolos. Niſi malis inde vocabulũ inflectere, quia βολὴ percuſsionẽ ſignat, vt ſint ſymbolæ, multifariæ, multiiugéſque incuſſæ plagæ. Videntur & ſymbolæ auxilia militaria, Plutarchus in Marco Antonio, Iniuſtũ eſſe à bello mulierem reiicere; συμβολὰς τηλικαύτας διδοῦσαν, ſed pugnã quoque indicat & congreſſum quemlibet, verbũ id: quin & quod ad inſtruendum confertur conuiuium. Symbolum Chriſtianum eſſe ab apoſtolis per partes concinnatum, ex veteribus qui tradat, parũ comperi. In Concilio Niceno à patribus traditum, legiſſe videor. Arcarium dicere ſeruum Scæuola videtur, qui domini arcã curat, & rationes. Sũt & arcarij, arcarum fabri. Admiſsionales appellat in Alexandro Cæſare Lampri-

dius miniſtros, qui adire principem volentes admittendos curant: ſicuti apud Iulium Capitolinum cenſuales eſſe videntur, qui ſenatui ſubſeruiunt.

De ſeruili genere quid ſentiendum. Non ſeruis modo, ſed & iumentis benignè impertiẽdum. Hecatompedon quid. Plinius illuſtratur cum Ariſtotele. Seruorum tractandorum ratio. Magiſtratus, quem vocant Iouis Olympij famulatum XXI.

SCimus profectò, inquit libro De legibus ſexto Athenienſis ille apud Platonem hoſpes, quod fateremur omnes, Seruos quàm beneuolentiſsimos atque optimos eſſe habẽdos, quando eorum nonnulli ad virtutem quamlibet meliores, quàm fratres & filij, domos & rem dominorum omnem, interímque & ipſos ſeruarunt dominos. Quãquam ſunt plerique, qui nil prorſum in animo ſeruiente integrum extare opinentur, proindéque eiuſmodi hominibus nil omnino credendum. Quod & ſapientiſsimus poëtarum teſtatiſsimum feciſſe videtur, quum Odyſſeæ decimoſeptimo ita ſcribit, quod & alibi relatum nobis opinor.

ἥμισυ γὰρ τ' ἀρετῆς ἀποαίνυται εὐρύοπα Ζεὺς
ἀνέρος, εὖτ' ἄν μιν κατὰ δούλιον ἦμαρ ἕλῃσι.

Dimidium, inquit, virtutis Iupiter illis aufert, qui ſeruitutis neceſsitatem ſubiere. Scribit Dion, in ſeruile genus id inuulgatum, ac in theatro pronuntiatum quandoque, ὅτι ἀφόρητόν ἐστιν εὐτυχῶν μαστιγίας, quòd intolerabilis eſt maſtigias fortunatus. Catonem porrò ſeniorẽ legimus, per ſe filiũ literis imbuiſſe, etiam ſi ſeruum Chilonem haberet grammaticũ, qui & compluribus aperuerat ludum pueris. Indignum (credo) ratus, filium ſuum, ſi fortè hebetior foret, ab eo reprehendi, qui ſeruituti obnoxius foret, ac aurem diſtorqueri. Idẽ ſenio debilitatos, veluti muta animãtia, eiicere ac diſtrahere conſueuerat, ceu commodo intercepto, nihil humanitati ipſis debeamus hominibus: quanquã latiorem multò benignitati, quàm iuſtitiæ locum impartiri ſępe ſpectemus. Quippe equis canibúſque, vbi cõfractæ laboribus vires ſunt, nõ pabula modo, ſed & debita ſenibus indulgẽtia à bonis cõtribuitur viris. Nam & Athenienſes, quum Hecatompedon ſubſtruerẽt (Eſt verò id Athenis templum, quod & Parthenon dicunt, ex ſpecie

cie ac concinnitate ita nuncupatum, non de magnitudinis ratione, ſicuti Græcorum plerique interpretantur, & nos alibi commeminimus) quotquot ex mulis egregiã nauaſſent operam, vinclis ſolutos liberè paſci permiſere. Quibus quodammodo emiſsis manu, quum ſponte quiſpiam operam præſtaret, & iumentis quæ ad Vrbis arcem currus ſubuectarent, exhortantis ſpecie ducis præcurreret, vt publicè ad extremum vitæ connutriretur, interpoſito decreto, ſanxerunt. Id quod eo ſubtexui libentius, quod inſigniter iſta feliciſsimã Plinij breuitatem illuſtrant, necnon Ariſtotelis libro De animaliũ hiſtoriis ſexto. At enim perſpicuum mihi videtur, Plato inquit, quoniam difficulter domatur, ſubitque iugum homo, & ad neceſſariam diſtinctionem ſerui à libero & domino re ipſa deduci, ægrè patitur, difficilem admodum poſſeſsionem eſſe hominem. Quod exẽplo ex crebris Meſſeniorum rebellionibus innoteſcere potuit amplius. Ciuitates præterea, quæ pleroſque eiuſdẽ linguæ ſeruos habent, manifeſtius fecère, quot quantáque hinc conſequantur mala. Piratarum quoque latrocinia, quæ prope Italiam ſcaturierunt plurima, non aliunde propagata cernuntur. Cæterùm remedio ſunt rationes duæ, vt qui facilè ſeruituri ſunt, nec eiuſdem patriæ ſint: & quàm maximè fieri poſsit, inter ſe diſſoni, educentúrque rectè non ipſorum modò gratia, ſed dominorum multò magis. Eſt autem recta horum educatio, vt nulla ipſis cõtumelia inferatur, iniuriáque hi multò minus, ſi fieri poſsit, quàm æquales, afficiantur. Porrò caſtigandi cædendique ſemper iure ſunt ſerui. Neque ita monendi vt liberi, ne molliores fiant: alloquutio omnis cum ſeruis quodammodo imperium ſit: neque iocus vllus cũ ipſis ſeu fœminis ſeu maſculis habeatur. Quod multi ſtultè facientes, dum delicatius eos nutriunt, difficiliorem vitam & ſibi ad imperandum, & illis ad obediendum reddũt, obliti vel dicti veteris, quo ſancitum eſt, Non eſſe otium ſeruis, ac ne auribus quidem ſcalpendis: ſicuti eſt apud Lucianum. At ſenior Cato ita ſanciebat, ἢ πράττειν τὶ τῶν ἀναγκαίων οἰκουρεῖν τὸν δοῦλον, ἢ καθεύδειν, id eſt, ſeruum oportere aut quid domi neceſſariorum obire, aut dormire. Adnotatũ Paulò iurecõſulto, Seruum in facinoribus domini, dicto audientem eſſe non debere. Sed nec parte iſta Peripateticorum principis placita vllatenus prætereunda, qui Oeconomicon primo, poſtea quàm inter ea quæ poſsidentur, primum & neceſ-

sarium maximè optimúmque ac principalissimum esse homi nem prodidit, proindéque seruos bonos ac frugi in primis esse parandos, quorum species sint duæ, ἐπίτροπος καὶ ἐργάτης, hoc est curator & operarius: infert denique quoniam vini potus etiam ingenuos sæpe ad iniuriam compellit, indéq; etiam gentium pleræque, vt Carthaginienses, in militia abstineant eo, manifestum fieri, seruis aut nil prorsus aut parum omnino vini esse impertiendum. Cibaria verò largius contribuenda. Deinde eos censet ad obeundum opus cum primis strenuos & perutiles, qui nec meticulosi sint, nec audaces nimium & viriles. In seruili autem mentione hac illud ex historia non prætereundum fuit, Syracusis magistratum honoris exquisiti, quem Iouis Olympij famulatū appellarunt, ab Timoleonte institutum, primúmque Olympij Iouis famulū fuisse Gallimenem. Dignum verò scitu, ab magistratu eo annos inibi mitti in digitos consuesse, vti à consulibus Romæ.

Serui mali conditio vltima quæ sit. Item de pileatis seruis. De lapide emptus apud Columellam qui sit. Pausicape quid. Tribunos capitalia vindicasse, sontium seruasse vincula, pecuniam signasse. Pragmaticus status qui. Tribuni Rufuli in re militari. Pragmatica sanctio. Pragmaticarij.

CAP. XXII.

SEruorum malorum conditionem vltimam legimus in Quintiliani declamationibus. Ea erat, quum sine exceptione venales proponebantur, cuiusmodi ferè pileatos intelligo seruos, quorum nomine venditor nil præstaret, vt scripsit Cælius Sabinus, & octauo Noctium Atticarum Gellius repetit. Eius rei causa erat, quòd illiusmodi mancipia insignia esse in vedendo deberent, vt emptores errare & capi non possent. Sicuti etiam antiquitus iure belli capta coronis induta vænibant, imóq; sub coronis venire dicebātur. Ad pileatos ferè seruos, quique nulla exceptione vænū irent, arbitror illud Columellę referēdū ex Agricolatione, de lapide noxiū: in cui⁹ enar ratione desudarūt doctissimi quiq;. Siquidē ad præconis lapidem, vbi distrahi mancipia consueuissent, referendū alij putant: sicuti in Pisonē Cicero de lapide emptos appellat tribunos, qui essent mercede corrupti. Verùm iciuna prorsum nimis

nimiſque imperfecta expoſitio eſt, vt qua Columellæ ſenſum minus aſſequare, quod amplius intuēti, velut ab aſini proſpectu liquebit exactè. Alij ad Tarpeiam recurrunt rupem, ex qua deturbari nocentes ſolerent. Quam ſanè ſententiam non eatenus riſu excipiēdam arbitror, ac Lynceis videtur. Neque tamen de præcipitatis è ſaxo intelligendum commonſtrat, quum nihil minus agat mortuus, quàm agrum colat. Hoc enim ſenſiſſe viros eruditos, perridiculum eſt: ſed eos verius, qui adobruti ſceleribus ac mortiferis flagitiis, digni ſunt, qui iamiam præcipitētur: aut qui periculum id adierunt quidem, reuocati tamen emiſsíque ratione aliqua ſunt. Sicuti & vulgò dictitari audimus, à furca redemptum eſſe aliquem, ex mediis quem ſupplicij faucibus liberatum intelligimus. Hanc verò ſententiam vitro ſidonio, & helectro (quod dicitur) clariorem arbitramur. Verùm id impendio aduertendum: ingeniis magnis obrepere pleriſque, vti præſignia conuellant nomina, morſúmq; ita infigāt auidè, vt vel aculeum relinquant, quod etiam Quintiliano vſu venit quādoque, ſicuti libro tertio in Statuum ratione, vbi Ciceronem ex primo Rhetorico de negotiali ſtatu, in quo de futuris quęſtio eſt, ſicuti an forti viro dandum, quod concupierit pręmium, refellere conatur. Quum tamē illius ſententię calculum adiiciat Hermogenes quoque: ita enim ſcribit, πραγματικὴ ἐστιν ἀμφισβήτησις περὶ πράγματος μέλλοντος, εἰ δεῖ γενέσθαι τὸ δ᾽ ἀντί τι ἢ μὴ γενέσθαι. δοῦναι, ἢ μὴ δοῦναι, οἷον βουλεύονται Ἀθηναῖοι, εἰ χρὴ θάπτειν τοὺς ἐν Μαραθῶνι πεσόντας τῶν βαρβάρων. Pragmatica ſanctio quæ ſit in Codicis Iuſtiniani præfatione, non ita magno labore diſcutient vel mediocriter eruditi: & interpres eam intelligit, quæ procerū conſilio fiat: alibi etiā planius, quæ ſit in auditorio excuſſa. Hinc pragmaticarij, eiuſdem Codicis primo De reſcriptis & pragmaticis ſanctionibus, Cuiuſcunque (inquit) ſcrinij memoriales, ſeu pragmaticarij, vel adiutores primicerij, amiſsione cinguli ferientur. Illud ex abundanti adnotauero hic, pauſicapen appellatam fuiſſe machinulam ſeruorum collo circumpoſitam orbicularémque, qua ori manus admouere prohibebātur, ne farinam vorarent, quod κάπτειν dicunt, intus dū operarentur. Congruit id ipſum & iumentis ratione eadem. Illud verò addidiſſe ſuperpondij item loco, nil (puto) obfuerit: in decemuirorum legibus ita lectum, Tribuni ſunto, domi pecuniā publicam cuſtodiunto: vincula ſontium ſeruanto, capitalia vindicanto:

dicãto:æs,argentum aurúmue publicè ſignanto. In re itẽ militari,Polybio tradente,tribunorum,qui rufuli dicuntur, ea fuit functio,vti legionariorum delicta coercerent: ſicuti auxiliis ſui præficiebantur præfecti. Hinc Liuius tribunos recenſet quandoque,ac ſocium præfectos.

Seruos non habere caput,quid ſit. De capitis diminutione. Capita deminuta quæ intelligantur. Capitatio. Peræquatores. Quintiliani locus ex libro tertio. Seruos non admitti in militiam ſolitos. Qui dicantur vicarij. Martialis illuſtratur. Et qui ſerui pœnæ. Fornacarius,& fornicator. De ſeruili procacitate. Alter Martialis locus aperitur. Diaconus. Diaconium. Conturbatores ſerui. Reliquamenta.

CAP. XXIII.

SEruos non habere caput,iureconſulti ſtatuũt. Id quum dicunt,intelligi volunt ſtatum. Proinde,ſeruũ non minui capite,quia nullum habet:hoc eſt,nec libertatẽ,nec ciuitatem, nec familiam. Quibus ſi quis exuatur, maxima dicitur capitis diminutio:vt accidit iis,qui ſerui pœnæ efficiũtur, atrocitate ſententiæ,vel libertis nomine ingratitudinis in patronos condẽnatis, vel qui ſe ad pretium participandum venundari paſsi ſunt. Nã minor,ſiue media capitis diminutio eſt, quum ciuitas quidem amittitur,libertas verò retinetur. Quod accidit ei,cui aqua & igni interdictum fuerit,aut in inſulã ſit deportatus. Minima verò capitis diminutio eſt, quum ciuitas retinetur & libertas,ſed ſtatus hominis cõmutatur. Quod iis euenit,qui quum ſui iuris fuerit,cœperũt alieno iuri ſubiecti eſſe. Vel ſi filiusfamilias à patre mãcipatus fuerit. Modeſtinus digeſtis De gradibus cognationis:Cui,inquit,aqua & igni interdictum eſt,vel aliquo modo capite diminutus eſt,ita vt libertatem & ciuitatem amitteret,is cognationes & affinitates omnes quas antè habuit,amittit. Apud Pacatũ in Panegyrico, vbi ſcriptum legas, Quid memorẽ capita diminuta,& vitam ære taxatam? Sunt qui pro capitatione accipiendũ arbitrẽtur, id eſt,pro tributo quod viritim cõfertur. Id verbũ eſt Iuris peritis frequẽs. Capitationẽ qui exigũt,peræquatores ab eiſdem nuncupãtur,quod(inquiunt)ex æquo ab omnibus exigant. In

iis

iis verò quę paulò antè diximus, perpēdendũ id ex Quintiliani libro tertio, capite De ſtatibus, in fine. In adoptionē dato in familiam redire liceat. Illud certè nouimus, Exeuntē è patris poteſtate filiũ ab paternis quoq; ſacris ſolitũ liberari, quæ celebrabat neceſſariò is, ad quē patrisfamilias perueniſſet pecunia. Ex hac ſeruili (vt ſic dicam) infimitate ad militiam ſacramento rogare, aut vllo modo admittere, nefas ſancitum veteribus eſt, quod Cicero in Deiotarana ſignificat, & Martianus digeſtis De re militari: Ab omni (inquit) militia ſerui prohibentur, alioqui capite puniuntur. Sed & in Helenore Mantuanus vates Aeneidos nono monſtrauit,

Quem ſerua Licinia furtim
Suſtulerat, vetitiſq; ad Troiam miſerat armis.

Pauſanias author locupletiſsimus eſt, Perſico bello quod in Marathoniis campis geſtũ eſt, primum ſeruos in militiæ iura admiſſos, quo nomine etiã tumulus interfectorũ inibi viſebatur. Poſt Cannēſem cladē armata Romanis ſeruitia Volonum nomine T. Liuius tradit, quum prius ſingulos forēt ſciſcitati, vellēt ne militare. Vnde eſt nominis ratio. Sociali quoq; bello in militiã libertos admiſſos primum, Appiani hiſtoria tradit. Diaconũ quidē vocãt Græci miniſtrũ: ſed diaconiũ tamen ſacrarium dicũt, vel ſecretarium, vbi dominica cõtineãtur vaſa. Diaconij quoque notiones multę comperiuntur. Nam placentæ crepidam, id eſt, baſin, eo verbo quidam intelligunt, alij bellaria concinnata in ereſione Apollinis honori. Sed & diaconij gradum legimus in Canonicis decretis: vnde diaconica vocantur loca, & decanica, Codice De epiſcopali audientia, quæ ab eccleſiaſticis videntur diuerſa. Et quoniam diu iam cum ſeruis agimus, age feramus opem Valerio Martiali Epigrammatum ſecundo ira ſcribenti,

Eſſe ſat eſt ſeruum, iam nolo vicarius eſſe:
Qui rex eſt, regem maximè non habeat.

Vicarios Vlpianus digeſtis De peculio, eos intelligit, qui ordinariis ſeruiũt: Si ſeruus meus (inquit) ordinarius vicarios habeat, id quod vicarij mihi debent, an deducã ex peculio ſerui ordinarij? Et alibi, Si ſeruo tuo ordinario permiſeris vicariũ emere aureis octo. Inuenies id verbũ & apud Horatiũ, quãquã haud curioſè ſatis explicatũ. Meminit in libro De Trãquillitate vitæ Seneca, qui alibi ſic itē ſcribit, quę ſe pro coniuge vicariam dedit. Lactantius grãmaticus explicans illud Papinij,

Succid

Succiduásque adportat matribus agnas.

Succiduas(inquit)id est vicarias. Vicariũ pro mutuo accepisse videtur Hieronymus, siue is fuerit Paulinus: Omnésque homines, inquit, vicario inter se amore copulari vult. Quia verò de seruis pœnę facta nobis paulò antè mentio est potest addubitatio legentes subire, quos esse censeamus hos. Cæterùm innuit id Vlpianus digestis De pœnis: In ministeriũ, inquit, metallicorũ fœminæ in perpetuũ, vel ad tempus dãnari solẽt, simili modo & in salinas. Et siquidẽ in perpetuũ fuerunt damnatæ, quasi seruæ pœnæ cõstituuntur. Et Martianus: Quidam sunt serui pœnæ, vt in metallum dati, & in opus metalli. Iam & fornacariũ seruum apud eundẽ repperi Vlpianum, à fornace sic nũcupatum: ita enim scriptum inuenias Digestis Ad legem Aquiliã, Si fornacarius seruus coloni ad fornacẽ obdormisset, & villa esset exusta, Neratius scribit, ex locato conuentum prestare debere, si negligens in eligẽdis ministris fuerit. Hunc & fornacatorẽ videtur nuncupasse Paulus, digestis De fundo instructo legato: Instrumento(inquit)balneatorio relicto, etiã balneatorem cõtineri: Neratius respõdit, Continetur autẽ & fornacator. Fornacarium, sunt qui seruũ intelligãt pistrinarium, ac pistorem quoque. Fornicarias verò de impudicis dictitari, in Canonicis decretis adnotatum est. Aduertẽda & in iis magnopere Senecæ verba sic ferè, vbi edocet, In sapientem non cadere iniuriam scribentis: Eadem(inquit)causa est, cur nos mancipiorum nostrorum vrbanitas in dominos contumeliosa delectet, quorum audacia ita demum sibi in conuiuiis ius facit, si cœpit à domino. Pueros quidem in hoc mercãntur procaces, & eorum impudentiam acuunt, ac sub magistro habent, qui probra meditatè effundunt: nec has contumelias vocamus, sed argutias. Hæc verò illuc spectant, vt Valerium Martialem quum alibi sæpe, tum Epigrammatum primo scitius, nec plebeio perpendas ingenio:

Vrbanus tibi Cæcili videris,
Non es, crede mihi. Quid ergo? Verna es.

Trita mãcipia, & veterana, quæ reformare difficile esse, Vlpianus ait, nouitiis opponũtur. Apud eũdem, veterator seruus est, qui & veteranus. Conturbatores serui veteribus dicebantur, qui domini pecuniã elidunt, ac reliquamenta subducunt, id est, partem seruant sibi. Alphenus De institoria actione, lege Quancunque, Si quis pistor seruum suum solitus fuit ad

certum

certum locum mittere ad panem vendendum, deinde conturbauerit. Hinc Martialis,

Conturbator aper, vilius esurio.

Meminit verbi ad Quintum fratrem Marcus Tullius.

Vocabula plura ad seruorum rationem spectantia, nec ferè obuia. Therapia, Prater. Mylites. Mylon. Stigmatiæ. Stigones. Hystrichides. Hystrichula mens, Stion. Stypos. Helota. Zetrea. Chondrocopia. Gymneta. Corynephori. Moruli. Moron. Enchesimoros. Morus arbor. Apparitores. Coryna, Rhopalon. Melophori. Gamori. Callicyrij. Eleatri. Syncerastum. Attagen varius. Clision. Manes. Manichei. Actis. Vocatores. Ceruum apud Martialem pro seruo positum fugitiuo. Paratura. Fugitiuarij.

CAP. XXIIII.

SVnt porrò pragmatiæ item huius vocabula quædam haud planè indigna quæ referantur, quando ex Pollucis doctrina pars item vna sapientiæ est, quid quo censeatur nomine, in primis nouisse. Igitur obseruatum ex Herodoti lectione, seruos dominorum studiosos ἀνδράποδα dici φιλοδέσποτα. At seruorum turba nuncupatur therapia, id est, θεραπεία. Nam therapusia, violentius quiddam resipit. Dularia verò forma deminuta vocari videntur mancipiola. Lapidem praterem Græci vocant, in quo mancipia vænui exponebantur. Vbi verò discruciantur eadem, dicuntur mylones: qua voce, pistrinæ intelliguntur. Propterea Plinius pœnalem dixit vinctorũ operam. Nam myliten intelligit lapidẽ Galenus, vnde conficiantur molæ. Appellantur & ζητρεῖα, id est, zetrea, apud Eupolin: sed alphitia quoque. Sunt & in hoc genere chondrocopia, à farre, quod chondron vocant: & zontea. Qui mancipia cædunt, stigmatiæ dicuntur, & stigones: sicuti qui cæduntur, mastigię. Flagella ipsa nuncupantur nunc mastiges, nunc hystrichides, aut rhyteres. Sed ex suillis contexta setis, hystrichidas intelligunt: vti est author Aristophanius interpres, necnõ Sudas. Est & animal Aristoteli, Plinio, cæteris hystrix, de suillis setis item cõciliata nomenclatura. Apud Hieronymum mens hystrichula esse videtur liuore sordida, & virus

mordax

mordax missilium aculeorum instar eiaculari consueta. Recipit flatilem in vltima, etymi ratione in obliquis. Stion, calculus est marinus Hippocrati. Lignum verò prædurũ ac solidum dicitur stypos: sed est nomine item eodẽ, piceæ caudex. Diximus abundè paulò antè de helotis. Addo nũc ex Polluce, Qui inter liberos (inquit) sunt & seruos cõstitui, helotæ vocantur apud Lacedæmonios: sicuti Mariandyni doryphoros appellãt, id est spiculatores, satellitésve. Inter quos apud Persas erant, qui melophori dicerentur, hoc est gestantes in spiculis mala, vt est apud Herodotum historia septima. Erant & sui Argiuis gymnetæ, Sicyoniis corynephori. Est enim coryna, in summo ponderosior virga, vnde & nomen: nam κάρα, summum indicat. Sic & rhopalion, telum vltioni aptum: ideo dictum, quia parte altera grauius ῥοπὴν ἔχει, id est in eam innuit, vergítque. At callicyrij nuncupabantur exulum serui, qui Syracusis opere rustico sumptum suum exercebant. Eam verò seruilem turbam ex omnifariam populis cõflatam, monumentis Aristoteles prodit: meminit horum & Timæus. Apud Herodotum historia septima, cyllyrios scriptum comperi, à quibus cum plebe grassantibus exacti patria sint, qui mox appellati sunt gamori, indicat ea vox bonorũ expertes, rerúmque participatu excussos: quod ab interprete neglectũ miror. Sunt & in hoc genere, qui mensam curant, & ad eam spectantia, trapezopœos vocant. Nam Iubas rex trapezocomon esse structorem dicit. Sicuti dapes ipsas, epitrapezomata vocant alij. Agorasten ferè obsonatorem intelligimus. Eleatri, hoc est ἐλεάτροι, vocatores dicuntur regij, vt scribit Pamphilus, & repetit Athenæus, addito etiã verbi etymo, ab eleos, quo mensa signatur coquinaria. Dipnocletoras vocat Artemidorus. Sed mox eleatri quoque nuncupati cibario præfecti ministerio: quod genus honestum censebatur, quando Ptolemæum Sotera fuisse Alexandri eleatrum, tradidit Chares. Hosce tamen edeatras pronuntiat Sextus Pompeius. Protogeustæ, prægustatores sunt, qui & prototenthæ dici comperiuntur. Iam illa leuioris operæ fuerint, scapulares dici seruos, quibus scapulæ cæduntur, quíque quasi ostreatũ tergum vlceribus gestitant. Sed & exsynceraftos dici in Plautinis salibus obseruauimus, ac si emedullatos dixeris, & citra vllam pinguendinem. Quando Varronis Terentij astipulatu, syncerastũ antiquo Grǽcorum verbo medullã dicebant. Morulos quoque

quoque dicimus, verberibus atriores factos, à moris inflexa voce. Moron, Cyprij acutum dicunt: vnde enchesimoros nuncupari coniectant, qui præacutis vtantur hastis. Sed & hylacomoros intelligunt, τοὺς ὀξυφώνους, id est acutæ vocis. De moro autem arbore ita in Rustico cecinit Politianus:

Mox vbi iam sapiens cœpit frondescere morus,
Antè quidem sapiens, nunc ambitiosa, nec vllum
Quæ paritat pomum, sed serica pensa ministret.

In Græcorum literis stigmaticus seruus, attagen varius appellatur: quod in Auibus monstrauit Aristophanes: quod auitium id, plumas variis distinctas coloribus gerat. Seruiles literas in libro De vitę tranquillitate primo, apud Senecam inuenias: Sicut plerisque ignaris (inquit) seruilium literarum libri, non studiorum instrumēta, sed cœnationum ornamenta sunt. Clision in Odyssea Homerus seruilem intelligere domum videtur. Dion eo nomine locum accipere mauult, in quo tectæ custodiātur oues. Clisiades verò quibusdam dicuntur duplicatæ fores, aut scenæ. Est & veteribus seruile nomen Manes, id est μάνης, à furore inclinatum: vnde ad æneam statuam tralatum vocabulum est, quam cottaborum lusui adhibebant. Fuit & hæretici nomen Manes, vnde Manichæi dicti. ab insania itidem inflecti, putat Hieronymus: vocabulum esse Persicum astruentibus aliis, quādo (vt approbat Augustinus) Persa erat Manes. Fuit & seruile nomen Actis, Pausania tradente: sed & nomine eodem dicitur vas, in quod iaciantur oboli. Seruos item fugitiuos, scribit Pomponius Festus, ceruos nuncupari, de animalis celeritate facta nominis ratione. Ex quo apud Martialem ita legēdum eruditioribus videtur;

Suppositam fama est, quondam pro virgine ceruam,
At nunc pro ceruo mentula supposita est.

Erant & sui magistratibus apparitores: & inde apparere, verbum perelegans. Sed in hoc vsu, paraturam quoq; apud Tertullianum comperias. Fugitiuarium Iureconsultis & Varroni inuenio dici, qui fugitiuos scrutatus reprehensabat, vt Titi Liuij verbo vtar, id est retrahebat.

Cœna dubia ex sue tantùm māsueto, & inde parœmia. Item quam habeat rationem id Plinianum, Multa Syrorum holera. De rore Syriaco & manna. Syrium quid. Syrupa, in medendi arte cur dicantur.

CAP. XXV.

ANtiocho rege numeroſo exercitu in Græciam irrumpente, attonitiſq; omnibus magnitudine rerum, quæ ingruere videbantur, T. Quintius Romanorum Imperator ita ad Achæos verba feciſſe memoratur, dum peditũ equitũmq; nubes iactari audiſſet à rege, qui & claſsibus conſtraturum ſe maria interminabatur: Eſt (inquit) res ſimillima cœnæ Chalcidenſis hoſpitis mei, hominis & boni & ſciti conuiuatoris: apud quem ſolſtitiali tempore comiter accepti, quum miraremur, vnde illi eo tempore anni tam varia & multa venatio: homo non (quàm iſti ſunt) glorioſus, renidens, Condimentis, ait, varietatem illam & ſpeciem ferinæ carnis, ex manſueto ſue factam. Hoc perinde in regis copias, quę iactentur, promi poſſe. Varia enim genera armorũ, & multa nomina gentium inauditarum, Dacas & Medos, Caduſios, Aelimæos, homines tamen eſſe, haud paulò quàm mancipiorum melius, propter ſeruilia ingenia, militum genus. Ex hiſtoria verò huiuſmodi, cuius author T. Liuius eſt, commoneor, ſcitum elici adagium poſſe: atqui ſuilla caro eſt, de iis quæ re quidem ipſa parui ſane aut nullius omnino momẽti ſunt, apparatu tamen ac fuco, & (vt ille ait) nugis peregrinis præcellere videntur plurimum. Plutarchus illud adiicit, *μὴ δὲ ὑμεῖς θαυμάζετε τὴν βασιλικὴν δύναμιν, λογχοφόρους καὶ κατάφράκτους καὶ πεζεταίρους καὶ ἀμφιπποτοξότας ἀκούοντες, πάντες γὰρ οὗτοι σύροι εἰσὶν, ὁπλαρίοις ἀλλήλων διαφέροντες.* nec vos (inquit) admiremini regis copias, quum haſtatos, cataphractos, pedites, amphippotoxotas auditis: nam hi omnes Syri ſunt, armis modò inuicem diuerſi. Ex iis verò Græci authoris verbis coniectamus, prouerbiũ idem enuntiari hoc ferè modo poſſe, Syri omnes ſunt: ſenſu tantùm non eodem. Ad quam Syrorum imbelliam, & ingeniorum ſeruilem naturam: vt quæ generoſioris neſcia ſpiritus magnum nil affectet, verùm ſtudiis libero homine indignis mãcipata degat æuum, ſi quis adagium in Naturali rerum hiſtoria referendum putet, Multa Syrorum holera: haud hebeti forſan iudicatu coniiciat: quanquàm in eius enarratione ex doctioribus nonnullos inſigniter torqueri, animaduertam. Taceo quod in Aureliano ſcribit Flauius Vopiſcus: Rarum eſſe vt Syri fidem ſeruent, imò difficile. Ceu dempta modò hortorum cura operoſiore, boni maioris nil prætereà in Syrorum ingeniis ferè ſit requirendum. Verùm in iis libera ſit cuique

cuique censura: quando sunt, qui in Syris etiam fortitudinem admirentur. Illud hac in parte obiter leuius attigero: Syriacum rorem, à Celso in Medicina, capi pro eo quod nomine peregrino vocatur etiam manna. Hinc illud explicatur Columellæ in musti lixiui ratione: Tres, inquit, hyminæ roris Syriaci contriti & cribrati super omnia adiiciuntur. Dioscorides in Libano probari manna, tradit, candore præcipuo. Sciendum tamen: in thure quoque agnosci manna, à Plinio, quoniam sic elisas intelligit micas. Syrium verò est vnguentum susinum, è suso, id est lilio: quanquàm & floris succus Syrium item dicitur, quoniam præcellat in Syria lilium purpureum. Sed & succus quilibet, vti eruditioribus est obseruatũ, eodem censetur nomine: vnde Syruporum appellatio, medicinis frequens, creditur propagata. Columellæ autem syrupa, oliuæ condiendæ species est.

Medicorum decreta de suilla carnis præstantia. Chalari sues qui sint. Chalastice medicina. Item vocabula id genus plura: delphax, adelphi, phorine, thyta. Mysterici sues. Chœrus, χοιροπωλεῖν, Syrbe, petalides, petali, petasus, laphygmus, hyomusia, hyenia. Hippocratis filij. Hysteria festum. Sues cur sacri in Creta. Metachœra. Necnon de pontifice Sergio. Diocletiani historia. Achores. Siali, sialochi.

CAP. XXVI.

SVilli generis vilitatem, quum suopte animalis ingenio, cui pro sale datam esse animam, veteres sanxêre: tum quia nil magnopere parabilius, & omnium vsibus magis expositum, nemo non nouit. Verùm, artis medicæ non dissimulanda tamen decreta: quoniam octauo De sanitatis ratione Galenus, suillam carnem cæteris laudabiliorem facit: sed & Princeps capite De sanguine, humanũ suillúmq; sanguinem in omnibus exactã habere similitudinem, scribit. Quin eandem quoque carnis rationem tradit. Adeò, vt impuratiores quidam pro suilla humanam distrahere, sibi licentius permiserint: quod facinus diu perrexit impunitius, donec digiti hominis intermixti fortè conspecti, ad supplicij diritatem, etiam si seram, authores protraxêre: id quod decimo Simplicis medicinæ affatim exposuit Galenus. Auerrois quinto

Colliget (vt barbarè dicam) ex Auicennæ placitis porcinam carnem cæteris præferendam omnibus statuit, veluti hominibus natura cognatiorem. Quod (inquit) ita esse, experimento planè discimus. Quin Arcadicam describens cœnam Hecatæus ex Athenæi monumentis, fuisse mazam dicit, ac ὕεια κρέα, id est suillas carnes. Est tamen plerunque eius bruti grandinosa caro. Quo sanè argumento, chalaros dicit sues Græcorum natio: quia in mortuorum carnibus visatur χάλαζα, quam interpretamur grandinem: sed in viuentibus, latens grassatur morbus. Chalastice verò aliud est: sic enim nuncupat Galenus eam medendi rationem, quæ relaxando remittendóque mitiget. Hinc & chalastica legimus pharmaca. Sed & musculos vocant χαλαρούς, id est chalaros, qui laxiores remissioréſque sunt. Non alio ex animali numerosiorem fuisse materiam ganeæ, Plinius scribit, excogitatis inde quinquaginta propè saporibus, quum cæteris singuli modò sint. Suem masculum, delphaca vocat Epicharmus cum plerisque aliis. At genere fœminino delphaces, fœmellæ dicuntur propriè, quòd delphyas habeant, id est vuluas: vnde & fratres vterini, nuncupantur adelphi: sicut qui eodem prognati sunt patre ac matre dicuntur autadelphi. Phorine dicitur suilla pellis. A suillo pecore immolationes in sacris initia duxère prima: vnde & Sues olim dicti Thytæ, à sacrifico vsu. Sed & in Cereris initiis immolari porcos consuesse, accepimus. Nam & in veteri comœdia hoc argumento, mystericos nuncupari ab eius deæ mysteriis, animaduerto. In nuptiarum quoque ritus idem aduocabatur animal. Verùm & nutrices naturã muliebrem chœrum, id est porcum vocabant, quod Aristophanes significat: ex quo facetissimè quibusdam concinnatũ verbum χοιροπωλεῖν, quod signat porcum vendere, id est capturas corpore quærere. Et quoniam in vocabula deflex imus: syrben interpretantur vocem, qua sues allectent subulci. Apud veterem comicum, κοΐ κοΐ, suilla vox est, ex qua & verbum κοΐζειν. Petalidas Græci, sues præpingues quandoque vocant, ex vitulorum ratione, qui à cornibus dici solent petali, quando ecpetala habent ea, id est patula vel parua exiliáque: nam & petalas dicunt palmas minutas, καὶ θαμνώδεις, id est fruticosas. Sicut larini quoque dicuntur, à larinis bobus. Petasus verò ad institutum præsens pertinet nil admodum. Quia verò in eius notione mirè disceptant Grammatici, non grauabi-

n.ur

mur sentētiam ad id ferre ac sine prouocatione. Siquidem in Aegyptiæ fabæ tractatu Dioscorides illius esse folium prodit μέγα ὡς πέτασον, id est grande vt petasum. Quid autē petasi nomine intelligendū inibi sit, abundè palàm facit De plantarum historiis libro quarto Theophrastus, qui folia eadem πίλῳ θετταλικῷ ἐοικότα scribit, id est Thessalico pileo similia. Amplius Alexandrum legimus apud Athenæum, solitum quandoque petasum capite gestare, manu verò caduceum. Inuenio & laphygmum dici eruditè canum ac suū inexplebilem vorandi auiditatem, inclinata vocabuli proprietate à verbo λάπτω καὶ λαπάζω καὶ λαφύσσω, sorbeo & deuoro: vnde ab impense magnitudine conuiuium magnificum, ilapinem vocant. Quod eo apposui gratius, quoniam Rhodigini mei ex verbo veteri Græco parum excidentes, pro eo quod est λάπτειν, cōfinxêre sibi plebeiam vocem slapare. Ab hoc item præcipuè brutino genere, hyomusiam comperi, pro suilla quidem inconcinnitate: verùm & pro inscitia. Sicuti & hyeniam, pro fatuitate. Nam Hippocratis filij, vt incomptis moribus, à comicis proscinduntur, dicti suem resipere. Proinde Aristophanes,

τοὺς ἱπποκράτους υἱεῖς εἰκάσεις, καί σε καλοῦσι
βλιτομάμμαν

id est Hippocratis filios exhibebis, téq; vocant blitomamam, id est fatuum. Illud ex abundanti parte hac adiecerim: Sergium, qui prius Os porci vocabatur, ex pontificibus primum fuisse, qui proprium demutarit nomen: quod mox obseruatum ad nos vsq; perdurat. Non dissultans ab instituto & illud ab Diocletiano pronuntiatum: Ego, inquit, apros occido, sed pulpamēto alter vescitur. Quod inde est natū. Agenti in Gallia Diocletiano dicebat Dryas: Nimium Diocletiane auarus, nimium parcus es. Cui per iocum is, Tunc ero largus, quum Imperator fuero. At Dryas: Noli Diocletiane iocari: nam Imperator eris, quum aprum occideris. Ex eo venationibus deditus apros fortè oblatos enixius occidebat, dicti euētum expectans: quo est frustratus, donec præfectum prætorij Aprum peremit. Illa fuerint auctaria capitis huius: suem Veneri mactari solitum quandoque, sicuti Callimachus scribit: factū id Argis adnotauit historia: festū certè, Hysteria inde nūcupabatur. Quod ad Chalcidenses attinet, de quibus facta nobis paulò antè mentio est, scitū admodum est quod de Dromea lectū parasito est: à quo quum quasisset nescio quis, In vrbe, an apud

Chalcidem lautius pararetur conuiuium: gratius respondit videri Chalcidensis cœnæ procemium, ostreorum numero & varietate. In Creta sacrum creditur animal hoc suillum, quoniam nascenti Ioui sus mammam submiserit: ac grysino, id est grunnitu, pueri vagitum audiri vetuerit. Metachœra, sues vocant serius nascentes. Achoras interpretatur Plinius vlcera capitis manantia, quum foraminibus prætenuibus cutis pertunditur, quod Aegineta Paulus prodit libro secundo, vnde glutinosior demanat sanies. Nostrates à similitudine vestes abrodentium tinearum capitis vocant tineas, sic cute perforata, vti vestimenta mali genere pertusa euilescunt. Sialos, præpingues porcos vocāt Græci. Galeno tamen sialos, sputum est: vnde sialochi dicuntur, qui inter loquendum saliuā conspergunt. Porculatio Varroni, porcorum nutricatio est: sicut pullatio, pullorum. Inde est illud Columellę. Porculatoris verò & subulci diuersa professio, diuersæ pastiones. Dixit Ephesius Heraclitus, sues cœno lauari, velut cortales aues puluere aut cinere, siquidem hisce rebus plumam pinnásque emundari. Ab suilla ratione propagatum illud quoque, vt imperitis crassioréque obuolutis ignorantia, pro sale animā modò esse datam pronuntiemus.

Pholiam vrsarum, quid intelligant Græci authores. Vrsæ vafricia. Pholeus quid sit: item pholis, pholaides, pholades, pholyes, pholydes, phonæ, pholles.

CAP. XXVII.

PHoliam, id est φωλίαν, quum legissemus quandoque in Græcorum commentariis, diu multúmque indagini nobis fuit, quid sibi vox ea vellet. Demum vnus desideria expleuit Aelianus, à quo proditū aduertimus, vrsam vbi se præpinguē senserit, ac pleniore corpore, morbi loco ducere ipsum hunc statum, propterea latebras quærere, quas φωλεοὺς dicunt Græci, vnde affectioni adoptatum nomen: vbi tandiu conquiescat, donec inutile pinguedinis onus resideat, veluti delimatum. Pergere autē, ac in latibula sese insinuare nō pedibus vtique, sed dorso resupinatam, corpus protrudendo, ne supersint venatoribus ad indagandum vestigia. Cæterùm, super re adeò versutiæ inopinatæ ipsius verba subscripsi authoris: ὅταν δὲ αἴσθηται ἑαυτῆς πιμπλαμένης, ὑφορωμένη τοῦτο, ὡς νόσον, ζητεῖ φωλεὸν, ἐντεῦθεν κέκληται τῇ ἄρκτῳ φωλία τὸ πάθος, εἶτα εἰσέρχεται

ται ὁ βαδίζουσα, ἀλλὰ ὑπτία, ἀφανίζουσα τοῖς θηραταῖς τὰ ἴχνη, ἑαυτὴν γὰρ ἐπισύρει κατὰ νῶτα, καὶ παρελθοῦσα, ἡσυχάζει καὶ τρέπειν τινὰ τῶν ἔξω ῥωᾶ. Sed vt auctarij inferatur quippiã, inueni etiã, qui φωλεὸν esse diatribã siue scholam interpretentur. At φωλὶς, piscitij intelligitur genus quoddam, φωλαΐδες verò sunt ὀστράκινα τινὰ βρομώδη. Apud Theocritum φωλάδες ἄρκτοι, vrsæ dicuntur ἰμφωλεύουσαι, id est in latibula se condentes. Pholyes verò, id est φέλυες, fului dicuntur canes, ore nigricãte. Pholides sunt & serpentum squammę. Sed & fistulæ, πολυκάλαμοι. Cędis autẽ loca vocant φονάς. Vocãt & pholidas, abusione quadã, pennulas minutiores. Pholles, id est φόλλεις, oboli nuncupãtur. Quãquam & vocabulo eodem tributorum genus certum intelligitur.

Cornicũ admirabile obsequium in Aegypto, quæ tabellarii vice fungeretur: inde moriens honestata est sepulchro. Cynocephalorum docilitas. Phaciolium, cordyle, crobylus, nidarium. Cornicum oculos configere quid sit, vel cur dicatur.

CAP. XXVIII.

INter cætera quæ de animalibus ratione carentibus promi solent miracula, vnum mihi compertũ nuper, quod vt prętererirem, inducere animum haud sustinui, quia sit pręcipua dignum admiratione. Lego siquidem in priscorum monumentis, qui nostris plurimum emolumentis exsudarunt asserúntque: in Aegypto fuisse paludẽ, quæ dicta Myridis est, prope quam fuerit Crocodilorum ciuitas, atque inibi visitatũ quandoque cornicis sepulchrum, cuius eam opinati rationem sint Aegyptij. Fuit Aegypti res Marrhes nomine, qui cornicem impendio mitem, ac prorsum habuerit cicurem, educationis solertiore cura eò prouectã insuefactámque, vt pterophori cursorísque vice exsuperátissimi fungeretur: quò enim concupisset altor, seu rationis plenè compos, epistolas deferebat: commonita noscens callidè, quà transuolendum, quo'ue dirigendus impetus, ac vbi sidendum foret, interquiescẽdum'ue. Quamobrem obsequio miti adeò, ac nullius stipendij indigo & vtcunque parato, quum obiisset, dignam à rege habitã quæ sepulchro steláque honestaretur, propagandæ in æuum longius memoriæ facti tam inopinabilis, rarentérque auditi

aliàs. Verùm, quia hæc parum integra fide forsan prodi à me suspicabitur quispiam rugosioris ac contractioris supercilij, suppingenda Greci authoris verba duximus, ne quis vanitatis anquirat. Sic verò habent: ἐν τῇ Αἰγύπτῳ ἐπὶ τὴν λίμνην τὴν καλουμένην Μοίριδος, ἔστι Κροκοδείλων πόλις, κορώνης τάφος δείκνυται, καὶ τὴν αἰτίαν ἐκείνου Αἰγύπτιοι φασί, τῷ βασιλεῖ τῶν Αἰγυπτίων, Μάρρης δὲ οὗτος ἐκαλεῖτο, ἦν κορώνη, θρέμμα πάνυ ἥμερον καὶ τῶν ἐπιστολῶν, ἃς ἐβούλετο οἱ κομισθῆναι τάχιστα, θᾶττον ἐκόμιζεν αὕτη, καὶ ἦν ἄγγελος ὠκίστη, καὶ ἀκούσασα, ἔνθα ἰθῦναι χρὴ τὸ πτερὸν, καὶ τίνα χρὴ παραδραμεῖν χῶρον, καὶ ὅποι ἥκουσαν ἀναπαύεσθαι, ἀνθ' ὧν ἀποθανοῦσαν ὁ Μάρρης ἐτίμησεν αὐτὴν καὶ στήλῃ καὶ τάφῳ. Cæterùm nec illud ignorandum: brutis etiam videri docilitatis inesse plurimũ, quando in Aegypto eadem cynocephalos obseruauimus, Ptolemeis stationem tuẽtibus, literarum etiam ductus perdidicisse, imò & saltationum gesticulosos motus, & tibiarum modulos, nec psaltisses fuisse inscios. Additur & admiratio altera: solitos à spectantibus mercedulam, æ'sque velut manuarium, corrogare, quod phaciolio insererent seruarẽtque. Et verò phaciolion, capitis gestamẽ, id est κεφαλῆς περιείλημα. Quod Rhetoricorum primo tradidit Creon, cordylen dicunt Cyprij, crobylum Athenienses, at Persæ nidarion. Amplius de cynocephalo est id obseruatum: silentis lunæ die, hoc est, vbi cum sole congressa ἀφώτιστος γίγνεται, marem cynocephalum nec videre nec vesci, sed præ tristitia in terram nuere, velut lunę ingemiscentẽ raptum: fœmina insuper αἱμάσσεται. Quo argumento in templis cynocephalos connutriebant, vt inde solis ac lunæ coitus commonerentur. Quin & illud est traditum: æquinoctij die animal hoc duodecies, id est hora qualibet vrinam facere: qua ex causa, hydrologiis sedentem insculpunt cynocephalum Aegyptij. Porrò quod ad cornices attinet, haud è re fecero literaria, si quæ ex Ambrosio & Magno Basilio comperta mihi, transiluero, à quibus proditum obseruauimus, ciconias iamiam commigraturas non aliter, collecto proficisci agmine: ac velut per tesserarios, militiæ quadam imagine, tempore pronuntiato, pariter moueri omnes, mirè seruatis ordinibus, ceu nec agminis coactor desit. Ceterùm ducendi functionem cornices subire, quæ illas & dirigant, & turmis quodammodo stipatricibus consectẽtur eatenus, vti vel aduersus inimicas aues munimento haudquaquam contemnendo esse credantur, ac periculis subire propriis

priis non suam bellandi aleam. Ex hac verò doctorum eminentissimorum accurata doctrina, & thesauris elegātioribus, dilucere opinor prouerbij veteris vim, Cornicum oculos configere. Quod in M. Tullij oratione positum non tam enarrat Valla, quàm implicat.

De Simone Mago paucula, qui est habitus Deus. Draconis in puellam amor admirabilis.

CAP. XXIX.

CAeterùm, sicuti cœpimus, pergamus hisce memoriarum illectatiunculis vitam excolere: quoniam in eorū transcripti decuriam sumus, adnuente optimo maximo Deo, qui vti eleganter scientérque retulit Augustinus, scribendo proficiunt, ac proficiendo scribunt. Nec commemoremus tamen, quod Septimius prodidit Florens, & alij præterea, Simonem Samareum magicis artibus & ope dæmonum suffultum, in vrbe Romana, multitudine innumera fraudibus delinita, eò fastigij prouectū, vt inter duos pontes hoc titulo simulacrum publico consequeretur decreto, Simoni deo sancto: sed illa potius, quæ humanæ augent excellentiæ admirationē. Hæc enim illi planè suffragantur. Proditur ergo memoriæ, apud Idumæos (siue malis Iudæos intelligere) quum rebus potiretur Herodes, puellam in ipso constitutam ætatis vigore, insigniter à dracone magnitudinis visendę adamatam: qui commeans subinde amanter cum ea decūbebat. Illa tamen, etiam sic clementem mansuetúmque (vtique naturam verita insociabilem, & ab humano dissitam captu) reformidans, ex loco abscedere proposuit longius, ac mensem abesse, ceu bruto per absentiam illatura dilectionis obliuium. At diuersa euenêre omnia, siquidem in dies intendebatur affectio, augescebâtque amoris impetus, desiderio dum contabesceret nimio, interdiu noctúque consueta repetens cubilia, nec esset eius potiundi facultas, quod appetebat præcipuè. Conflictabatur ergo, vti infelix amator. Postea verò quàm rediit quandoque puella exoptata, deuolans is ad visam protinus, ac prorsum amatoriè, suspicionum plenus, tanquam neglecti habitus, atque eo nomine indignabundus, cauda complexus puellæ crura conuerberabat; sed obseruatè admodum ac verentis modo, ira & amore compugnantibus. Qua sanè ratione dicat forsan veterum aliquis, Eum qui Ioui imperet,

imperet diis item aliis, nec bruta quidē negligere. Cæterùm quo se aduersum ea modo habeat, ex iis dilucet, opinor.

Deorum apud priscos nomina varia. Hieromenia quid: Penates dij. Mēsium singulos suum habuisse numen. De Vitunno, Sentino, ac selectis dijs. Saturnij versus, Iouij, Ianales. Prosa dea. Postuerta. Anteuerta. Templarij qui intelligantur. Tutilina, tutanus, tutulus. Platonicorum obseruatio in lucis. Pythagoreorum solitudo. Capitis conuelatio in sacris. Protemenismata CAP. XXX.

DE diis quidem aliubi hoc opere disseruimus, nunc & carptim præcerpemus quę varia nobis ostentat lectio: quando & grauis author Augustinus ista consectari non insuper habuit: quum ex Varronis spicilegio Proserpinam diceret, frumentis præpositā germinātibus: geniculis verò nodis'que culmorum, Deum Nodinum: inuolucris autem illis folliculorum: deam Volutinam: quum folliculi patescūt, quum exeat spica, deam Patelenam: quum segetes nouis aristis exæquantur, Hostilinam deam, quia hostire ac hostimentum prioribus exæquationem indicat: Floram adiicit quoque Lactucinámque & Maturam, quæ florentibus lactescentibúsque ac maturescentibus præsint frumentis. Quin & mensibus singulis suum præficitur numen in veterum superstitiosa anxiáque vanitate: siquidem Ianuarij pontificium habere Iuno credebatur, Februarij Neptunus, Martij Minerua, Aprilis Venus, Maij Apollo, Iunij Mercurius, Iulij Iupiter, Augusti Ceres, Septembris Vulcanus, Octobris Mars, Nouembris Diana, Decembris Vesta. Mensium tamen initia vniuersim Apollini sacra rebantur, qui Soli sit idem: ex quo Hieromenias vocabant, velut Hieronumenias κατὰ σύντμησιν. Arbitrantur alij, mensem totum quo Nemea celebrarentur, dici Hieromeniam. Sed & sacri mensium dies sic item nuncupantur. Quin author item Philochorus est, Atheniensium decreto mensem Ἀνμητεμῶνα Hieromeniam appellatum, ceu ex toto sacrum. Extat Quinti Ennij carmen, deorum continens penatium nomina, quos patrios alij, Varro Terentius etiam vrbanos nuncupat:

Iuno

Iuno, Vesta, Minerua, Ceréſque, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Fuit & vitæ contributor Vitunus Deus, ſicuti ſenſuũ Sentinus. Sed hi tamen obſcuriſsimi cenſebãtur dij, etiam ſi plura multò præſtarent, quàm quos Selectos nuncupabant, vel de ampliori poteſtate ac dignitate: ſiue quòd auguſtius colerentur, viginti numero, ſicuti eſt à Varrone ſancitum, mares duodecim, fœminę octo. In deorum mentione, illud nec relatu indignum: Mineruios, Saturnios, Iouios, Ianales nuncupari verſus, de numinum maieſtate, quibus forent dicati. Nam & à Zoſimo relatũ ſcimus, quibus hymnis in Palatini Apollinis templo Romę vti, receptiſsimi foret moris, quando & pueri nobiles adhibebantur nouẽ patrimi, matrimíſque totidem id genus virginibus vnà modulatè cõcinnẽtibus. Palimbachiũ, qui conſtat ex duabus longis & breui, Saturniũ item dici ſcimus. Saturnios verſus intelligunt eruditi, quibus Faunus fata hominibus canebat: & à Nęuio bellum Punicũ ſcriptũ eſt, & ab aliis multa compoſita meminit Varro carmine etiã allato:

Libáque fictores, argeos & tutulatos.

Proſam accepimus, deam fuiſſe prioribus, cui rem obirent diuinã puerperæ, ritu naturæ quæ peperiſſent. Sicuti Poſtuertæ, vbi in pedes prodiiſſet infans: haſce Carmentes dictas reperio. In Cœnis ſcribit Macrobius, Anteuertã & Poſtuertam deas habitas: quòd ea omnia intelligi oportere exiſtimarent, quæ dilapſa iam eſſent, aut futura etiamnum viderentur. Proinde diuinitatis cenſeri comites, veluti conſilium eſt, atque item prouidentia. Templarios legimus quandoq;, ſed non dij eo nomine vlli intelligendi, verum hæretici quidam ſic (vti arbitrantur) nuncupati, quòd templa inuiſerent, eſſéntq; in eis aſsiduè. Nam & Platonicos legimus, quin Stoicos quoque in templorum lucis ac porticibus obuerſari conſueſſe, vt habitaculi ſanctitate commoniti, non temerè aliud quàm de virtutibus cogitarent. Qua ratione Pythagorei frequentia item reclinata, in ſolitudinibus agebant ferè. Templarios ſuſtulit Clemens quintus pontifex, qui Burdegalæ natus, in Gallias ſummi ſacerdotij ſedem tranſduxit. Hic eſt à quo nuncupantur Clementinæ ſanctiones. Tutilinam putan dis frugibus præfuiſſe, Auguſtinus ſcribit: & Ennius, Tutilinæ loca inhabitaſſe memoratur. Tutanus Deus, ab omnibus (vt Varro inquit) mortalibus labore affectis inuocabatur, vt

qui

qui illis præsidium afferret atque opem. Tutulum Fulgentius pallium accipit, quo ex sacro ritu caput obnuberent sacerdotes: vnde si apud optimum maximum poëtam,

Et capita ante aras Phrygio velamur amictu.

Tutelarem prætorem instituit omnium princeps, Iulio Capitolino authore, Antoninus Philosophus, dandis tutoribus, qui ab consulibus antea petebantur, vt diligentius tractaretur de tutoribus, aduersum quos idem quoque pronuntiabat. Opera illud parerga subnotabitur, loca ante fanum Thucydidi protemenismata nuncupari. Sunt qui eo nomine propylæa intelligant, vel proastia quoque, id est, suburbia.

Super aspide paucula. Aegyptiorum reges cur aspida in diademate gestarent. Aspidis notiones. Aspidion quid, & aspidiscus.

CAP. XXXI.

DE aspide scitu non indigna quæ occurrebant, consectati aliquot ex nostris etiamnum sunt: cæterùm superant quędam non indicta quidem, sed multos tamen quæ lateant ferè: quo nomine, publici boni studio carptim à me attingentur nunc. Id verò primum, non magnopere compertum, qui aspidis ictu percussus euaserit. Quo argumento, vt significaretur principatus quædam inuicta vis, Aegypti regum mos fuit peruetus, diademata serpentis eius imagine distincta gestare. Gigni quandoque aspidas cubitorum quinque, in libris est obseruatum. Esse item atri coloris plurimum, vel cinereas etiamnum: visam quandoque & fuluam aspida. Quibus morsum impegerit, horis vix quatuor superesse, præfocationem quippe mox insequi, ac spasmum cum singultu. Illud ex grammatica suggeritur supellectile: aspidas, dici campos forma orbiculari, aut vbi aspides visantur plurimæ. Certè vrbis Argiuæ partem Aspida vocatam, locis aliquot in Pyrrhi vita scribit Plutarchus. ἀσπιλᾶκ vocant item Græci τὰς τῶν ἀσπίλων ψυχάς. Sed & in naui partem, quę ad puppem vergit. Aspidiscos breuia dicunt scuta, sed & in scuti modum orbicularia ornamenta. Plethon Gemistus Historiarum primò & illud prodidit, Philippum Amyntæ omnium primum Macedonicæ phalangis synaspismum constituisse. Id autem intelligitur, quum in phalange singuli cubitum occupant.

Pastoris

Pastoris cum capella initus admirabilis: déq; inde nato monstroso fœtu. Crathis fluuius vnde sit appellationem nactus. Interim hircorum zelotypia.

CAP. XXXII.

QVæ sit brutorum affectio quorundam in amatoriis, alibi attigimus, opinor. Quod ad manum est, exemplum ad id ipsum spectans, non prateribo: vt quam de hircis protuli, sententia corroboretur hoc amplius. Fuisse igitur apud Sybarin pastorem nomine Crathin, cōperi, qui in Venerea procliuior, capellam (sicuti ei visum) omnium formosissimā deperire amplius cœpit: qúmque libidinis incentiuo acrius exstimularetur, eandē mirè prorsum inibat, ac frequenter, demúmque vti amicā gratè amplexabatur, nec citra suauiatiorem crebrā. Quin, quod sequens quodammodo est, capellarius amator, quibus illā capi præcipuè opinabatur, munuscula identidem obiiciebat, pabulū videlicet lætius amœniúsq;, vt quo etiamnum suauior illi fieret anima, quam labellis labella implicando, fortéque proserpentē etiam reddendo beſiam, haurire vniuersim, ac medullitius affectabat. Iusuper stibade accubitísque molliculis haud neglectis, quibus velut nympha decumberet, quieti operam impertiens. Interim qui fuit caprarius ductor, ac ceu antesignanus hircus, hac contemplatus, neglectui haudquaquam sibi censuit habenda, zelotypia concitatus tanquam œstro vehementiore. Sed aperta vi imparem se coniectans, dissimulandam doloris acerbitatem tantisper est arbitratus, donec vlciscendi commodior præstaretur occasio, quæ & oblata mox est, dormientem quippe (vti assolet) conspicatus, subsidendi locū arripuit statim, ac quanto maximè valuit impetu, in hostem irruens sinciput ei allisit. Quo tam præclaro latius disiecto facinore, pastori monumentum insigne structum est, ac de eiusdem nomine fluuio adoptatum cognomen. Ex concubitu autem brutino natum ferunt infantem cruribus matrem qui referret, facie vero patrem. Sed & deorum numero ascitum, constans tenuit fama: fuitque mox Hylæum numen, Napæúmque. Id verò syluestre signat. Siquidem saltus, vocant Græci νάπας.

Super dipsade adnotata paucula. Prester, causon, melanurus, ammobates, centris quid. Melanura quæ ai-

cantur

cantur. Senectutis anguium fabella. Ogygium quid.

CAP. XXXIII.

Dipsadi serpentum generis de naturę ratione ascitum nomen, monumentis proditum veteribus est. Censetur ea quidem vipera magnitudine minor, ad inferēdam perniciem celerior multó. Quos mordicus appręhenderit, siti inardescunt vehementius, ad potúmque efferuescunt, ac inde incessanter haurientes dissiliunt mox. Cauda lineis distinguitur (vti ferunt) duabus, nigrísque, corpore albicante reliquo, vt scribit Sostratus. Sunt qui & presteras, id est, πρηστῆρας, nuncupent (quanquam & eo nomine impetuosior est ventus, ac trāsuersæ in collo venæ, necnon fulminis species) καύσωνας etiam alij. Nascuntur in Libya quidem, sed in Arabia præcipue. A quibusdam dici quoque melanuros, animaduerti: sed & ammobates, necnon centridas, siue κεντρίδας, aut centrinas, ab figura. Nuncupatur in re sacrificali dipsas, itē hepatis signum quoddam. Διψίαν κόνιν, vbi dicunt Græci, intelligunt ξηράν. Melanura insuper scito dici, quibus nigricat cauda. Monuit scienter Pythagoras, Animal cauda nigra non attingendum: innuens esse reclinandum vitium, cui succedat mentis nigredo, & voluntatis conflictatio molesta: siquidem vitij facilitatem, vitæ mox miserabilis consequitur difficultas. Super dipsade lepidior memoratur fabella: Contenderunt quandoque homines, à diis iuuentam contribui, vti ne vnquam senescerent. Voti compotes asello gestandam imposuerunt: at is sitiens vehementius, quum aquas comperisset, iam iámque adlubesceret, loci asseruator serpens potum inhibuit: nec permissurum se prius asseuerauit, quàm onus sibi foret condonatum: quod & asellus nimis arescens, facilè concessit. Quo argumento senectutem abiicit serpens, at senio conficimur homines. Illi tamen aselli agglutinata est sitis, quam & morsu læsis iniicit. Alij fabellam ad Prometheum reiiciunt, à quo surreptus ignis quum esset mortalibus traditus, qui acceperant primum, beneficij haud memores satis rem aperuerunt: id collaudans Iupiter, ἀγηρασίας pharmacum illis retribuit. Quod asello mox est iniectum, inde reliqua ferè, vt prius. Extat verò fabulamentum apud Sophoclem ἐν κωφοῖς. Ogygium id appellant poëtæ, tanquam peruetus dixeris, ab Ogyge vetustissimo.

Lodouici

LODOVICI CAELII

Rhodigini in antiquarum lectionum libros ad doctissimum Cælium Calcagninum Ferrariensem, Præfatio sexta & vicesima.

SI vnquam aliâs compertus est, cui literæ fuerint omnino insularum loco, me esse eum, haud sanè inficiari queam Cæli doctissime: siquidem singulis impactæ libris ad eruditissimum quemque. Præfationes, si id coner maximè, aduersum me, velut conceptis iurarint verbis, testimonium dictabunt. Sed & argumento eodem, te nunc in huius gloriolæ participatum admittere constitui. Nil celebrius ferè, nil quo frequentius personent eorum aures, qui diu iam interioris scientiæ candidati, nunc demum veteranos agunt, imò & Aristarchi virgulam, vt critici grauiores, exserunt candidissimè, quàm quo pridem ingenio, quáue rerum scientia, vel vltra ætatem dum sapis, in Ferrariensi gymnasio in omne scriptorum genus dictata promas: nec citra Venerem, non Atticam quidem, sed Romanam prorsum. Quando, vt nunc est, profert se magnificè virtus Italica, & diu iam annis cariosam quodammodo Græciam lacessit. Sed & olim mihi, dum istic agerem, quæ increbuerat prius, innotuit abundè multiplex eruditio tua, quam inter ambulatiunculas frequentes solers ingenium tuum, nunquam non præsens, & in numerato semper, singulari promebat omnium admiratione. Quamobrem piaculum essem arbitratus, quod nec maioribus procurari hostiis posset, si Cælium Cælius præterisset tacitum in hac, qualis eacunque sit, censura, qua veluti λογάδες seliguntur, quibus nostri laboris dicentur portiunculæ, vt sint nobis tanquam χάρακες, quibus surrecti stemus, liuidulorum sic afflatum contempturi facilius, quos Timonianum impressuros dentem, haud abnuerim. Quid enim aliud illi sunt, quàm planè μισάνθρωποι? Inde fit, vt inter omne scriptorum genus Sillos amplexentur præcipuè, ament, legant, nulla non atterant die. Quin & Sillographos dici se gestiunt, ceu sic aurei in Olympia statuti videantur. Sed Theoninos præterfluere sino, illis nil imprecaturus grauius, quàm vt liuori immoriantur suo. Nos reliqua operis instituti latè persequemur. Nam Platonis sententia est, ab Libanio repetita, ab

mœrore tabescentibus trophæa non excitari. Quando, vt id possemus, inenarrabilis diuinæ potentiæ maiestas contribuit: quo nomine, nostri omnino muneris est, prodesse vel recusantibus. Poteramus in sanctaria intrusisse ista, sicq; Catonum (tertios intelligo) vitare supercilium molestum, sed malo ita. Hæc nimirum est ad æternam gloriam via, hac in primis ratione Deum induimus, dum illius qua possumus & fas est, exuberantem imitamur largitatem. Tantum abest vt eorum approbem sententiam, à quibus succini vetus illud ex media silicum Græcia nouimus, οὐδεὶς οἶδε τὸν θησαυρὸν τὸν ἐμὸν, πλὴν εἴτις ἄρ σοφός. Infelicis ingenij arbitror, non se publico natum bono credere. Sed hac in parte, an quid profecerim, tuum fuerit aliorúmque ex decuria eadem, iudicium. Quòd si nil aliud videor, quàm ex Ionum sententia, συνάγειν τὸ ὄκνῳ τῶν δάμιγγα, me consoler: quoniam in arduis voluntas vel sola abundè credi speciosa consueuit. Vnum scio, in ijs nunquam mihi Theocritium id insusurratum, γόνυ κνάμης ἔγγιον. Quin potius nil vnquam mihi parte hac antiquius, quàm prorsum ἀρκάδας μιμεῖσθαι, ἑτέροις πονοῦντα Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI VIGESIMVS-SEXTVS.

Quo distinguatur bulimos, ab eo quē caninum dicūt appetitū. Vnde dicatur bulimos, & quid cenangia. Bucaeus qui. Fames vniuersa, & vaccina. Citta, cytinus, anorexia, cittales, anancophagia. Saguntina fames.

CAP. I.

QVoniam præcedenti volumine, dum quæ ad frigoris rationem pertinent, excerperemus, quæ miscella suggerebat lectio, adnotaremúsque: in famis mentionem producti sumus, quam dicunt Græci βούλιμον, ex nostris nonnulli caninum appetitum, Gellius vim famis nō tolerabilem, sicut bupinam quoque: visíque omnino sumus idem vtroque nomine indicare, etiam si Galeni doctrina dispescere animaduertitur. Nunc, vt locupletius satisfaciam harum lectionum studiosis, quum in tertium Canonis Auicennæ incidissem (vt de Paulo Aegyneta taceam) vbi ista palàm distinguuntur, operæpretium arbitratus sum, tanti in medendi scientia viri placita subscribere. Vt intelligamus, bulimum dici famem magnam, subiecti ratione, quia mēbra infestet omnia: quanquàm stomacho fastidiente, proinde vniuersa dicitur fames: sicuti appetitus, quem caninum dicunt, particularis. Qui post euacuationes, & chronicas febres, quibus resolutio contingat multa, excitari assueuit plerunque: quandoque vero continentis virtutis imbecillitate. Nam quum perpetim redundans contingat resolutio, cooritur instaurationis appetentia. Euenit interdum & calore nimio stomachi os infestante & perpetuò resoluente, proinde semper illud est famelicum

ferè,quo in ſtatu vrget plurimum ſitis. Solent (inquit Galenus ſexto De affectis locis) quos canina infeſtet appetentia, affatim impleri, mox vomitu leuari aut deiectione fluoréq;. Quod & ſanitatis inculpatæ animalibus euenit plerunque, ſicuti Seleucidibus auiculis, quæ locuſtis veſcentes celeriter excernunt. Cæterùm, bulimus ſeu vaccina fames præuium habet plerunq; caninum appetitum. Et eſt membrorum inedia cum ſtomachi ſatietate, inſigniter quippe alimento indigent, quanquàm id reiiciente ſtomacho. Deducitur res quoq; nonnunquā ad ſyncopem. Contingit verò perſæpe iter agentibus, algore amplius perurente, quum frigoris vehementia denſet ſtomachus: quod efficit conſtitutionis malitia ſenſiuam virtutem mortificans, atque item attrahēdi facultatem, humorum peccato, qui os ſtomachi obſident, regúntque, iis verò madentes villi expulſionem mouentes, attractionem refugiunt. Sciendum verò in Auicennæ codicibus, ſicut & medicorum ferè omnium, legi boliſmum, pro bulimo. Verùm, vt in ſcriptura erratum, ita & in nominis ratione multò amplius. Nam ſunt qui à bolo deflecti putent: tanquam vno tantùm bolo expleatur ſtomachus, quæ mera inſcitia eſt. Sed iis impartienda facilè venia eſt, qui nec ex interuallo quidem Latinum reguſtarunt Atticiſmum, nedum Græcum. Sanius & doctius Serapio tractatu tertio, de Gręca ſentit ratione profluere, hoc eſt à βου, quæ particula intēdit, & λιμὸς, quæ famem vox indicat: quod & Auicennæ interpres Gentilis obſeruauit. Sicut bucæus, ab eadem inflectitur particula, & καίνω, incido, & meto, vnde præualidus in metendo ſic nuncupatur: nec deſunt, qui à bobus deducant potius, vti aratorem indicet. Vel certè σὺν βοῆ, id eſt cantu iniunctū arandi vel metendi obiens munus ita dicitur. Sed nec illud per incuriam tranſiliendum, à medica ratione Græcorum pleroſque abire diuerſos. Nam à ſtomachi hoſtio, quod καρδίαν vocant, καρδίωγμον Dorienſes, authore Polluce, famem nuncupant intempeſtiuam, quam Xenophon, & communis lingua βούλιμον. Sic enim pro ſtomachi inedia videntur accepiſſe, quod medici non faciunt, ni ad humores qui ſunt in ore ſtomachi, attractionem præpedientes relatum putes: quod Pollux ſcribit. Plato comicus cenangiam, id eſt κεναγγίαν, pro bulimo intellexiſſe videtur. Id verbum perinde accipi debet, ac ſi vaſorum inanitatem dicas. Non prætereundum temerè, quod in libro περὶ διαγνώσεως

τῶν πιτωνδίτων τέκων quinto eſt à Galeno proditum, caninam item nuncupari cibi appetentiam, vbi canum more aut nil omnino, aut malos affectant cibos mulieres: quæ res citta vocatur, inquit, vel κίττα, aut κίττησις, id eſt pica & picatio. Contingere verò hanc, ſecundo aut tertio à conceptu menſe, quod appetentiæ ὄργανον ſit oblæſum (id verò ventriculi os eſt) infanti non ſuppetente vi ad alimenti conſumptionem. Apud Paulum ἀνορεξίαν legimus, quæ affectio intelligatur, omnia reſpuentis ſtomachi. ἀνόρεκτος verò ita affectus intelligitur. Idem Paulus bulimum, ὑπερβάλλουσαν interpretatur ἀτροφίαν, in quam ſæpe recidat anorexia. Cittales autem, id eſt κιττάλης, apud Ionas fur nuncupatur. Cytinus verò eſt malogranatum immaturum, vel primum mali punici exanthema. Anancophagia in Politicis Ariſtoteli, athletarum nuncupatur victus, velut expreſsior vorandi neceſsitas. Saguntina fames, etiam in parœmiæ producta vim eſt. Fame porrò necare, impium cenſebatur: quo nomine in vincula coniectis vt morerentur, cibi aliquãtulum apponebatur, vt ſic aliquo modo expirarentur: quod in Antigone ſignificat Sophocles, & adnotauit interpres. Sed & in Veſtalium pœna ſcio memoratum.

Ventrem non habere quid ſit. Qui dicantur ſphecodes, lagari, ſphacelodes, ſphacelus, cangræna, buphagus, buplanoſticti. Bucolici milites. Sphragidion, ſphærus, cyllas, procalij, popæ, butypi. Ventri concœnes. De Philopœmene pauca. Athletica habitudo.

CAP. II.

VEntrem non habere, tralatione ſcita quidem & concinna per prouerbiũ dici de Imperatore videtur, vel etiam quouis alio malè nummato. Quoniam vetus eſt, pecunias eſſe neruos bellorum, & militum alimẽta, quin & aliorum item omnium. Nam Heſiodicum illud notiſsimum in Ergis,

Χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι.

id eſt, vicem animæ miſeris mortalibus pecuniæ præſtant. Quoniam peſſum euntibus vitæ pretiis, nunquam non argenteis pugnandum haſtis eſt. Ex hiſtoriæ autem penu promitur adagium. Nam Philopœmeni illudens Achæorum prætori Quintius, qui equitibus multis, & armaturę grauioris pedite abundaret, à pecuniis verò prorſum malè haberet,

dictitabat: Philopœmeni esse quidem manus & crura, ventrem autem non esse. Quod eo tectius est visum & vrbanius, quòd corporis forma illi etiamnum talis erat. Homines verò ita exili vẽtre, de vesparum imagine sphecodes nuncupantur, qui etiam lagari sunt, hoc est inanes, & sine intestinis quodammodo. Vespæ siquidem contractiore visuntur parte ea, posterioribus prætenuibus gracilibúsve: propterea acuminatum lignum etiam sphecíscum dicunt, quippe spheces vocantur vespæ. Vnde sphecones & sphecia, pro vespetis, id est cellulis. Sphacelos verò ad hoc pertinet nihil. Est tamen eo nomine, vti secundo περὶ διαγνώσεως τῶν πεπονθότων τόπων Galenus scribit, secundum aliquos, dolor vehemens: alij tantùm, inflammationis excessum intelligunt, vt partem ad corruptionis periculum inducat, quam dispositionem cangrænam dicunt nonnulli: sunt qui partis affectæ corruptionem, sphacelon dici velint: conuulsionem, aliqui: nonnulli, non iam factam conuulsionem, sed quæ per inflammationis magnitudinem expectetur: alij etiam non simpliciter conuulsionem, sed eam quæ neruosorum corporum inflamationi superuenit: aliqui simpliciter, fortem tentionem: quidam, putredinem. Propterea confusè Archigenes hemicranias sphacelodes nuncupasse videtur. Quod vt apertius intelligatur, lego, Tumores accensos si non discutiantur, nec se ostentarit suppuratio, in cangrænam plerunque transire: quam & inflammationis magnitudine νέκρωσιν dicunt, id est mortificationem, non factam quidem, sed quæ fiat: cui nisi occurratur celeriter, νεκροῦται ῥᾳδίως τὸ παθὸν, quod signat, læsa mortificari facilè, morte insequente. Vbi verò sensus fuerit ex corporibus eiusmodi excussus, tunc affectionem hanc non cangrænam appellitant, sed iam sphacelon dicunt: proinde abscindendum protinus monstrant τὸ νεκρωθὲν. Author quinto De causis Theophrastus, Sphacelismum dici à quibusdam radicis morbum extrinsecus plagis ac vulneribus concinnatum, vt in animalium genere: quod, inquit, in omnibus verum haud comperias. Syderationem porrò sphacelismum vocant nonnulli. Sphacelum inueni, qui & digitum in manu medium nuncupent. Scitante quandoque tyranno Pisistrato, quid tandem assequeretur emolumenti ex caluetis saxosisque locis quæ coleret: respondit senex agricola, ὀδύνας καὶ σφακέλους, καὶ τούτων δεκάτην πεισίστρατος

φέρει

φέρει, Dolores, inquit, ac ſphacelos, & tamen horum decimam exigit Piſiſtratus. At is audaciam miratus, vectigal remiſit: nata inde parœmia, καὶ σφάκιλοι ποιοῦσιν ἀτέλειαν, immunitatem & ſphaceli pariunt. Inueni libro quinto ἐκλογῶν περὶ γεωργίας, vites quaſdam malè habentes dici ἀστροπλῆγας: morbi indicium cenſeri, folia ſubrubra, id eſt ὑπέρυθρα. Oſsis ſphacelon apud Galenum cariem intelligimus. Sed nos à diuerticulo paulò quidem longiore, at non otioſo vtique, fabulam repetamus: ſi illud nec tacuerimus, ex Trœzeniorum hiſtoria, Sphærum fuiſſe Pelopis aurigam: quanquàm alij, in Olympia fuiſſe Cyllam tradunt. Sphæri philoſophi meminit in Tuſculanis Cicero. Sed hoc ad inſtitutum nihil. Quibus protuberat venter, procœlios appellant. Cœlia enim venter eſt: quem pinguem obeſumque, popæ nomine quidam intelligunt: alij, phagonem malunt ac voratorem. Spartianus in Geta, Percuſsit (inquit) hoſtiam popa nomine Antonius Propertius,

Succinctique calent ad noua ſacra popæ.

Nam butypos, ἀργυροχύτικῶν ſecundo apud Apollonium, dicitur, qui inter ſacrificandum ſecurim boui impingit. Buphagus verò, in Arcadia fluuius eſt, ab heroe Buphago nomine adoptato, qui Iapeti fuerit filius & Thornacis: quémq; honeſta parum affectantem in mõte Pholoe peremerit Diana. Buplanoctiſtos apud Ilium tumulos in Alexandra vocat Lycophron, quòd ex Myſia bouem inſequutus Ilus, ibi demum vrbem condiderit Ilium, vbi interquieuiſſet ea. Bucolicos, milites ruſticos legimus apud Capitolinũ. Sphragidion fuit in Cithærone antrum Cithæronidum nympharum, quas olim ibi eſſe vaticinatas, conſtans tenet fama. At ſphragis, lapis eſt Ariſtoteli Meteorôn quarto, qui & carbo dicatur. Ventri concœnes, vt obiter item ſubnotemus aliquid, non animæ, à Plutarcho Sympoſiacorum tertio ſcitè admodum appellãtur, qui non in diſciplinæ, cõfabulationis beneuolentiæ've participatum veniunt, ſed obſoniorum modò & vorandi vſum. Plutarchi verba ſubieci, τῇ γαστρὶ σύνδειπνος, οὐ τῇ ψυχῇ γεγονώς. Hoſce verò in Septem ſapientum conuiuio idem Plutarchus, ὥσπερ ἀγγεῖα ἥκειν, id eſt tanquam vaſa conuiuiis ſeſe ingerere ſcribit, vno videlicet repletionis ſtudio. Vnde inoritur quandoq; habitudo athletica, id eſt corpulentior, firmiórq;, quam Græci & Ariſtoteles ἕξιν ἀθλητικὴν vocant. Vnde Plato, Athleticè

valere,ac pugilicè. Vētrem custodire, Digestorum vicesimoquinto, est mulieri custodes adhibere ad partum vsque, vbi subdititij partus suspicio inest. Sic & Vētrem in possessionem mittere,aut ventrem exhęredare.de prægnāte dicitur eleganter,libro vicesimonono. Et quoniam de ventre sermo est: Cato senior, quum populum Romanum luxu & intemperantia perditum ac fluentem conspicaretur, in eum inuectus, χαλεπὸν δ᾽ εἶναι λέγειν πρὸς γαστέρα, ὦτα μὴ ἔχουσαν, Arduum (inquit) est ad ventrē verba facere,qui aures non habet. Sed, ne indictum omnino Philopœmenem trāsiliamus,fuit vir is corporis procetitate & robore nullo Peloponnensium inferior, τὸ δὲ ἄλλως τῷ προσώπῳ κακός, id est facie tamen malus, parúmque tanto digna imperatore. Hic enim est, quem Romanus quidam quū laudibus efferret,Gręcorū vltimū appellauit: veluti Græcia iam effœta nullum deinceps virum se dignum ab illo protulerit. Sicuti Cremutium Cordum in Annalibus,Cassium pronuntiasse, Tacitus scribit: Romanorum vltimum, atque eo nomine postulatum,nouo ac tum primū audito crimine, imperij statiouem Tiberio tenēte. Sed ad Philopœmenem remeo. Epaminundæ in primis virtutem æmulabatur. Et eius quidem strenuitatem atque animi integritatem,vt pecuniis incorruptū se præstaret, expressit: at mansuetudinem, grauitatem,humanitatem exhibere nequiuit: erat enim paulò iracundior. Vsque eo viri magni plerunque δὶς διὰ πασῶν secum dissident. Scitum enim est,non omnia eidem elargiri Deum, multóque sæpius virtutis occurrere simulacra,quàm verè ac plenè sapientem.

Torminum ratio. Hydropiseos species. Suspensi dolores & sublimes. Hydragoga medicamina quæ sint. Hydrus,siue natrix. Grauidam quo pacto internoscas. Hydrostasium. Hydrocephala affectio. Hygrocephali. Lymphati. Hydatis. Hydrocele. Oscehon. Hydra. Lerna. Lernæa. Chersydros. Hydata, id est aquæ, quid indicent. Hyderis. Diabete. Paracētesis. Paracenteriū.

CAP. III.

TOrmina non esse aliud, medicorum sciētissimi perdocent, quàm quum permordetur aluus,in intestinorum anfractibus inuolucris'ue incluso spiritu, cui quæratur exitus

tus,nec detur. Quòd si circa vmbilicum affligit & lumbos, nec medicaminis vi tollitur affectio, intemperatura infestior cooritur hectica partiũ earum,ita de habitus firmitate nominata.Quæ magna ex parte moram trahens, vocatam ab Hippocrate aquam itercutem aridam concinnat. Posteri, aquam id genus tympaniam dixerũt, id est τυμπανίτην, authore Galeno: quia imus venter compulsus sonitum ædit, cuiusmodi tympana solent, quod Paulus item repetit, vbi agitur περὶ ὑδέρων. In ascite verò coacta materia,non aër flatuosus,sed humor dilutus est. Videtur autem à maiori frigiditate progigni aquosus hydrops,quem ἀσκίτην, id est asciten vocant:propterea quod (inquit idem Galenus)in abdomine,siue sumine, tanquam vterculo quodam humor reconditur. A minore autem tympanias. Neque enim humecta substãtia in flatuosum aërẽ sine calore aliquo trãsmutari potest.Quoniã verò torqueri vẽtre m contingit,spiritu flatuoso luctante, eo amplius torqueri grauidam aduertimus,ob angustiam quã conuehit vterus, semine intra formandi hominis monetam locato. Inde Hippocratis sententia est, Si nosse libuerit an mulier grauida sit, mulsum ei crudum bibendum dato, quum itura cubitum est: pòst si venter torquetur,grauida est: sin minus, non est.Quippe ad id indicandum inflet,oportet.Sunt & in ventre dolores,qui suspensi sublimésque vocantur, non secundũ longitudinem corporis,sed profunditatem.Interstinguit eos circa sedes ventris sumen,seu abdomen. Nam qui desuper infestant, ij suspensi & sublimes vocantur.Qui verò infra,hoc est in ipsis intestinis atque ventriculo, non sublimes intelliguntur,hosce verò esse fortiores,ac lacessere grauius, apud neminem non liquet.Porrò aquam intercutem prolicientia atque educentia medicamina hydragoga, id est ὑδραγωγὰ, vocant Græci,tanquã dicas aquagia. Nam ὕδωρ aqua est, vnde ydrus item corriuatur, quem Latini natricem vocant: posteriores Græci etiam chersydron, quoniam non in aquis modò,sed in terra item victitet. Duabus esse insigne linguis animal, produnt,Aristides etiam λίχνον, id est gulonem.Apud Græcorum scientissimos ὕδατα, id est aquæ simpliciter,cutẽ subiens malum hoc indicant ferè: vnde est illud frequens, ἄγει καὶ ὕδωρ. Quanquam est & spontiua euacuatio, non quia sine causa accidat, sed quia nulla opera nostra. Et quoniam hydropiseos species duas persequuti sumus, adiiciamus porrò ex iisdem

ſcholis ſpeciē tertiā, quā Celſus leucophlegmatiā vocat, albā pituitā dicere nos poſſumus, vt quę de pituita quadā liuētiore cōſiſtat, aut de pituita quæ ſuapte vi cādida ſit, ſed quæ ob alienæ tēperaturā mixtionem'ue materię purū & linquentē colorē amiſerit. Poteſt & albæ adiectio videri citra diſtinctionem aſcripta. Nam & in libro De articulis, vertebras dixit Hippocrates dorſales, nō, quia alibi vertebrę exiſtāt, ſed ſimpliciter adiectio facta eſt. Cæterū & illud cōperiſſe videor in libris, à iunioribus quidem hydropiſeos ſpecies inductas eſſe tres, ἀσκίτην, τυμπανίτην, ὑποσαρκίδιον Hippocrates duas tantum agnoſcere videtur. Nam aſcites & tympanites eiuſdem cenſentur ideę. In vtraque enim profuſio eſt τῆς διυλισμένης τροφῆς, in locum inteſtinorum medium vel peritonæi. Verū, in aſcite plus ſeſe humoris promit, ſpiritus autem minus. In tympanite autem ediuerſo. Hypoſarcidios per totum fit corpus, ſolidis partibus in aquæ reſolutis naturam. Vocatur ſpecies hæc leucophlegmatias item, quā putat Hippocrates ἀνίατον. Hæc eo profluentius ſubſignaſſe volui, vt hac opera Corneliū Celſum illuſtrarem: à quo verſuram quidem faciunt multi, verū citra illius ſententiam nil ferè promunt, perinde ac verba ſint veterum ſacrorum, quæ demutaſſe piaculare flagitium planè cenſeri debeat, quódque hoſtiis maioribus procures. Hydropicarum autem affectionum, vt Aegineta Paulus ſcribit Medicinæ tertio, initium καχεξίαν λέγειν εἰθίσμεθα, id eſt dicere cachexiam conſueuimus. Et quoniam ab hydor corriuata prælibauimus, illa item auctarij vice ſubiiciamus hydroſtaſium appellari paludem paruam. Hydrocephala verò affectio infantilis eſt, humore aquoſo in capite concepto. Hydrocephalos tamen putant eos dici, qui de nimia humentis cerebri exſuperantia inſaniunt. Lymphatóſque inde à veteribus item nuncupatos. Hydatis, id eſt ὑδατὶς ſubſtantia intelligitur pinguis palpebræ ſubſtrata pelli κατὰ φύσιν. Hæc in pueris parte plurima, vtpote humectioribus auctior facta, συμπτωμάτων αἰτία, γίνεται, id eſt accidentium cauſa eſt, oculo grauato, proindéque ῥευματίζοντα. Hydrocele, oſchei ſeu ſcroti affectio eſt, ex ſeptem vna: habetur namque inibi porocele, ſteatocele, ſarcocele, epiplocele, cirſocele, enterocele. Quod de oſcheo diximus, ſignat id verbum marſyppium quoque, ſed & onuſtum vuis palmitem, Hydra denique iis cognatum vocabulum eſt: eam verò ſe arbitrari Pauſanias ſcribit

feram

feram magnitudine hydros excedentem alios, cuius venenum ita foret ἀνίκητον, vt Hercules eius felle tingeret τὰς ἀκίδας, id eſt ſagittarum ſpicula. Caput præterea habuiſſe vnum, etiam ſi Piſander Camireus, quo videretur res meticuloſior, & poëma plauſibilius, plura ei contribuit. Lernæ quoque mentionem facit Pauſanias idem, aitque inibi Teletas celebrari in Cereris honorem, quæ vocant Λερναῖα. Cum verò (inquit primo De criſibus Galenus) ſtatim mingitur in vas vrinarium, vocatur ab nonnullis affectio hæc hyderis. Diabeten nuncupant alij: ex antiquioribus quidam etiam vrinæ profluuium. Sunt qui paracenteſin vocent, cum perforatur venter hydropicorum aquæ educendæ gratia: ſed ſi oculorum congelatus humor eodem emittatur modo, eadem ſeruabitur appellatio. Id verò ferramentum quo id præſtatur, rectè paracenterium dixeris.

Argenteo vomere araturos, cur Delphica pronuntiarit vates, ſciſcitantibus Lacedæmonijs. Necnon oraculo eodem, quid ſit eulacha: item aulax, ogmos, ordinion. CAP. IIII.

Pliſtoanacta Pauſaniæ filium, eundémque Lacedæmoniorum regem, cum ab inimicis vehementius premeretur, præter alia, produnt authores celeberrimi, etiam inſimulatum: quod cum Ariſtocle fratre promanti, hoc eſt Delphicæ vati perſuaſiſſet, vt Lacedæmoniorum Theoris (ſic autem vocant, qui ad petendam proficiſcuntur dictionem) illuc miſsis hæc reſponderet, Διὸς υἱοῦ ἡμιθέου τὸ σπέρμα ἐκ τῆς ἀλλοτρίας εἰς τὴν ἑαυτῶν ἀναφέρειν, εἰ δὲ μὴ, ἀργυρέα εὐλάχα εὐλάξειν, id eſt Ioue ſati ſemidei prolem ex alieno ſolo in ſuum reducerent, alioqui argenteo araturos vomere. Scias profectò vel hinc non immerito à Græcis Loxiæ cognomento Apollinem celebrari, quod obliqua, tortuoſa, vel numero Platonis obſcuriora forent illius reſponſa. Quid enim eſt, Argenteo araturos vomere? Nam Dorica lingua, qua vtebantur Spartani, vomerem eulacham dicunt: quamuis eo nomine intelligant alij dicellam, hoc eſt ligonem ſiue ſarculum, ἀπὸ τοῦ λαχαίνειν ἢ τοι σκάπτειν, id eſt à fodiendi vſu. Aulaca verò, id eſt ἄυλακα, ſulcum dicunt, quẽ ogmon Theocritus etiam vocat, communis lingua (inquit interpres) ordinion. An illud coniectandum? Inutilem fore agrorũ cultum?

Sic enim fiat, si vtatur quis argenteis instrumentis, insita mollitie minus suffecturis terrarum proscissioni. An illud potius, ingentem futuram frugum inopiã, & in summa caritate precio intolerabili constatura omnia, vt flagellata annona, videri possint, etiam argenteis in agricolatione instrumentis vsi? Hinc scitissimũ, & perinde reconditum aucupamur adagium, vt ingruente magno famis discrimine, Araturos vomere argenteo terram homines pronunciemus.

Aratri partes. Mercaturæ laus. Echetlion. Zogros. Corone. Nympha. Embryon. Zeuxidia Iuno. Iunonis flores qui. Urbibus aratrum circunducere quid sit. Propertij locus explicatur. Sed & Seneca restituitur. Syluarum præfecturam consulibus iniungi solitam. Prouinciæ maiores minorésque quæ sint. Virgilii locus enarratur. Item alter, cur turtur aëria. Barbarica sylua quæ. CAP. V.

POstea verò quàm in vomeris & aratri mentionem fortè incidimus, pergamus porrò subnectere quæ ex magnis classicisque authoribus comperta nobis sunt, quantum mediocris ingenij vires eruditionísque suppetunt, Græcorũ copiam multiplicem variámque ac reconditam doctrinam in nostra iura transferentes, & quodammodo ciuitate donantes aut Latio. Est enim hæc velut traiectitia pecunia, & planè optimarũ artium optima honestissimáque mercatura. Quid enim hac humanis in rebus conducibilius, quæ omnia ad victum, ad cultũ, ad præsidiũ, ad delicias denique vitæ pertinentia cõportat, vt fiãt quodammodo cunctorũ cuncta cõmunia? Idem propemodũ in nostris lucubratiunculis fit (si tamẽ isto nomine non videmur applausum captare) sed tanto forte vel præclarius, quanto animorũ bona longè putantur excellẽtiora. Aratri partes igitur hasce inuenio: primũ quidẽ echetlen, id verò est rectum lignũ, quod inter arandũ manu cõtinet arator, totúmque aratrũ permouet. Pars autem illa caua in echetle, vbi insidet manus, vocatur chirolabes: vbi vero infigitur echetle, dicitur alya. Echetlion verò est in nauigio locus, in quo pisces colligunt piscatores, dici & viuarium potest quod zogros nuncupatur Græcis. Elyma nuncupatur, cui inhęreat iugum, sicuti Pollux scribit. Hesiodi verò interpres, Gyes (inquit)

(inquit)est,quod alio modo aratri gonation vocatur. Elyma est quod gyæ infigitur adaptatúrque,in quod vomerē immittunt,qui hynnis dicitur, cuiusſummum appellatur nympha. Gyen ſunt qui Latinè putēt dentale nūcupari. Dentē putat dici Varro,quod eo mordetur terra:ſupra eum regulā quę ſtet, à ſtando ſtiuā:& in ea tranſuerſam regulā,maniculam, quod bubulci manu tenetur. Qui quaſi eſt temo inter boues,burā. A bubus,hiſtobœus,qui & hiſtoboe appellatur,lignum eſt ad iugum vſque protenſum inter bouem vtrumque, cuius apicem vocant coronem.Lorum autē latum, quo adnectitur iugo,echebœum vel meſobœum aut meſabœum dicitur,hiſtobœum quidam barbarè ſtauarion vocant, veluti biſtouoarion. Eſtora, clauum interpretantur, quo temoni coaptatur iugum:meminit in Alexandro Plutarchus. Rhymos verò eſt in curru temo, à ῥύω, traho. Nam ampro, vnde apud Lycophronem ἀμπρεύειν verbum,eſt funis inter bouem vtrunque ſiue equum temonis vice protenſus.Cercis verò lignea,radius eſt qui in iugi foramen immittitur. Is radius appellatur embryon, vel endryon. Zeuglæ ſunt, quæ à iugo propendentes hinc inde boum colla amplexantur. Quædam ex iis nominantur ab Heſiodo in Ergis,verſibus illis quos & appoſui,

Δάφνης δ' ἢ πτελέης ἀκιώτατοι ἱστοβοῆες
Δρυὸς ἔλυμα, πρίνου γύην, βόε δ' ἐνναετήρω.

Zeuxidiam Iunonem Argis cultā prodit hiſtoria, quod inde in Aegyptum commigrans Apis Argiuorū regi boues tranſmiſerit,tradita inſuper ſementis ratione. Quam iunctis bubus quum is impleſſet, Iunoni templum excitauit: ſpicáſque progerminantes ἄνθεα dixit ἥρας, id eſt, Iunonis flores. Non tempero mihi, quin vetuſtatis morem ſubſcribam,quo euertendis vrbibus aratrum inducebatur,ſicuti in cōdendis idem adhiberi conſueuerat: quare oppida, quæ prius circumducta erant aratro, ab orbe & vruo, vrbes: & coloniæ Romanę omnes in literis antiquis ſcribuntur vrbes,quod item conditæ vt Roma. Significant id Senecæ verba libro De clementia primo: Deinde, inquit, cædibus in exitia gentium ſerpere,& iniicere tectis ignem, aratrum vetuſtis vrbibus inducere. Etiam ſi in vuulgatis modo codicibus ſcriptum circumfertur corruptè apatrum, ſenſu nullo. Sententiam noſtram abundè confirmarit Horatius Carminum primo:

Imprimerétque muris hoſtile aratrum

Exercitus

Exercitus insolens.

Et Acron interpres: Condendis, inquit, atque euertendis vrbibus hæc consuetudo vit, vt aratro fieret. Virgilius,

Interea Aeneas vrbem designat aratro.

Item Cicero de euertenda in Philippicis libro secundo: Vt vexillũ videres, & aratrum circunduceres. In eum porrò sensum accipio illud Propertianum, etiam si doctißimi viri amplius in eo sub mandragora videntur consopiti.

Mœnia quum Graio Neptunia presßit aratro
Victor Palladiæ ligneus artu equus.

Et Modestinus Digestis Quibus modis vsusfructus amittatur: Si, inquit, vsusfructus ciuitati legetur, & aratrum in ea inducatur, ciuitas esse desinit, vt passa est Carthago: ideóque quasi morte desinit habere vsufructum. Quin & mos irroborarat vetus, quod prodit Strabo, exsecrationes in eos diras proferendi, qui euersam vrbem instaurare adorti forent. Quod in Ilio fecerit Agamemnõ, & in Sidena Crœsus. Sæpe vtiq; in poëtis enarrandis ingerunt se, quæ si altius perpendas, intercutaneam requirunt eruditionem, etiam si noctuinos intendentibus oculos plerũque videntur extrita ac vulgaria, cuiusmodi Virgilianum illud in Bucolicis,

Si canimus syluas, syluæ sint consule dignæ.

Qua in parte scientißimus poëta morem respicit veterem, quo consulibus syluarum & collium iniungebatur cura, ne compingẽdis nauibus materia vnquã deesset. Quæ sanè prouincia, minor dicebatur, vt à maioribus distingueretur, quas consulares dicebant. Proinde in Cæsare Tranquillus, ab optimatibus datam scribit operam, vt prouinciæ futuris consulibus minimi negotij, id est, syluæ colléque decernerentur. Apud Iureconsultos de prouinciis mentio minoribus est, in quis syluarum statuitur cura. Et Seruius grammaticus in Aeneidos primum, Aphricã dicit consularẽ prouinciã, in qua non cõperiantur cerui. Syluam barbaricã, intelligit consemineam Columella libro duodecimo. Sed & illud perpẽsione dignum, cur aëriam dixerit turturem Virgilius eo versiculo,

Nec gemere aëria cessabit turtur ab vlmo,

Ex Seruij interpretamento: nam syllabæ mensus pentimemeri defenditur. Aeriam dici coniecto, quoniam (vt scribit Origenes Homilia secunda ex Hieronymi tralatione) turtur semper in iugis montium & arborum verticibus commoratur:

tur:vnde (inquit) turturis appellatione, sanctus intelligitur spiritus, vbi de magnis & occultioribus mysteriis agitur, quę capere haud possunt multi.

Missilia Fortunæ quæ intelligi debeant, & quid missilia. Odorati imbres qui Catachysmata esse item missilia.

CAP. VI.

Missilia Fortunæ, tralatione scita & perelegāti ac peruenusta dici posse video nuncupatione vna, quæ bona dicere consueuimus externa, cum appellatione eiusmodi intelligerētur veteribus munuscula non modi vnius quæ in vulgus iactare quandoque moris fuit: cuius rei vel imperator secūdo Institutionum commeminit. Vna est (inquit Seneca) ad tuta vadendi via, externa despicere, & honesto contentum esse. Nam qui aliquid virtute melius putat, aut vllū præter illam bonum, ad hæc quæ à Fortuna sparguntur, sinum expandit. Hanc equidem imaginem animo prudentissimus quisque proponere debet, ludos à Fortuna fieri, & in hunc mortalium cœtum honores, diuitias, gratiam excutere. Alia quorum inter diripientium manus scinduntur. Diuiduntur alia, societate infida: alia, magno eorum detrimento, in quos recidere depræhenduntur. Hinc non eleganter minus missilia expectare dictitabimus, eum qui ex Fortuna pendet totus, eiúsque viscatis inhiat beneficiis, quæ insidias verius arbitratur sapientissimus quisque. Missilium quoque captum emi quandoque solitum scribit Pomponius Digestis De contrahenda emptione. Porrò missilia pro telis quæ in hostem emittantur, sciunt omnes. Calendis denique Decembribus Domitianum legimus sub noctē iussisse spargi omnis generis missilia in populum. Quam rem Martialis sæpe notauit: & Papinius primo Syluarum,

Iam noctu propioribus sub vmbris
Diues sparsio quos agit tumultus?

Seneca scribit libro Controuersiarū sexto, Musam rhetorem qui multum habuit ingenij, sed cordis nihil, affectatè nimis sparsiones hoc genus appellasse odoratos imbres. Fiebat enim & sparsio liquoris odorati in spectaculis: sicuti Naturalium secundo idem meminit Seneca. Proinde Musa item tumidius putidiúsque dixisse videtur de siphonum vi excussis liquoribus, Cælo repluunt. Papinius tamen poëtico excursu ita canit,

Ducat

Ducat nubila Iuppiter per orbem,
Et latis pluuias minetur agris,
Dum nostri Iouis hi ferantur imbres.

In hoc genere sunt quæ à Græcis vocantur κατακύσματα, de quibus apud Aristophanem quoque legimus in Pluto,

φέρε νῦν ἰσο' ἀσωνομίζω καταχύσματα
ὥσπερ νεωνήτοισιν ὀφθαλμοῖσιν ἐγώ.

Moris quippe Athenienſium fuit, nouitiis ſeruis primum ingredientibus domum, prope focum profundere per illorum capita palmaceos fructus, collybos, id eſt, nummos, legumina, caricas, nuces, id genus plura, quæ à conſeruis ſic effuſa rapiebantur, & à re dicebantur catachyſmata: quoniam catachyſis, profuſio eſt. Erat hoc illis εὐετηρίας σημεῖον, hoc eſt annuæ vbertatis indicium: quin & ſponſi caput perfundere ſic quoque aſſueuerat: quorumcunque item, ominis boni captandi gratia. Inſtituti eius meminit Theopompus.

Clepſydræ cur tardius fluant hyeme, & naues item lætius commeent per flumina, ſed plus geſtitent oneris. Cur mare vndabūdum incaleſcat, reliquis aquis agitatu frigeſcentibus. Rhathagos. Rhathapygizo. Scanthariſſare. CAP. VII.

LEgebamus nuper ingenti ſtudio Plutarchi ſcientiſsimi libellum phyſiologicum. Indidem quum alia pleraque præcerpſimus, quæ nobis in pluribus egregiè, velut conniuentibus, qui hominū mos eſt nimio plus frequens, ſuffragata ſunt. Tum illud quod & ſubnectam ſtatim, Clepſydras tardius multò hyemali tempore profluente, quàm æſtiuis horis. Eius rei phyſica deprẹhenditur ratio, quoniā ex ambeuntis & obſidentis vi frigoris grauior corpulentiórque fiat aqua. Proinde obſeruatum id quoque prudentioribus: in fluminibus nauigia ſidere eodem tardius commeare. Quanquam & illud afferri ſolet, Fluuialem aërem ſemper quidem motui obſiſtere, ac eſſe grauem: ſed hyeme eo amplius, ex circumuallantis vi frigoris. Quę res itineris celeritati officere manifeſto depræhenditur. Quod verò craſſeſcēs aqua tarditatem inferat, illud item mirum indicio fuerit, quod πλείονα γόμον φέρει τὰ ποτάμια πλοῖα τοῦ χειμῶνος, plus deuehant oneris hyeme nauigia per fluuium commeantia, denſior enim aqua obſiſtit, renititúrq; amplius,

amplius, quod in mari nõ fit. Illud namque densari ac crassescere, insita prohibet caliditas, ob quã neque item concrescit. Hinc percipimus, vnde nam sit, quod in eadem naturæ parte mirabiliter fieri perspicimus: etenim reliquarũ natura aquarum est, vt commotione agitatúque frigescant. Mare autem modo afficitur diuerso, siquidem vndabundum incalescit. In illis quippe ἐπεισόδιος ἐστι καὶ ἀλλοτρία ἡ θερμότης, id est, aduentitia & peregrina habetur caliditas. Propterea illam motus externat perfacilè digerítque. At eãdem ingenitam domesticámque mari amplius excitant vẽti, & alimenta subiiciunt. Caloris insiti argumẽtum est, ἡ διαύγεια καὶ τὸ μὴ πήγνυσθαι καίπερ οὖσαν γεώδη καὶ βαρεῖαν, id est, pelluciditas, tum quod non coit mare, quamuis terrestre ac graue. Sciendum verò obiter, sonitum ex vndarum motu conceptum, dum petris allisæ refringuntur, nuncupari rhathagon. Rhathapygizo, est simo pede pygam percutere, qui erat lusus apud veteres, sicut scantharissare, vel vt enuntiant Græci, σκανθαρίζειν, est manus digito medio sub maiorem dimisso, nares ferire.

Mari Dionysium demergere, quid sit. Cur vino immisceatur maris aqua. Plinius illustratur. Thalatta pelagia quæ & cur. Aparachyton vinum. Cur delphini circa Liberum patrem. CAP. VIII.

ORaculum vetus redditũ quandoque accepimus, quod & piscatoribus percelebre fuit, Esse Dionysium demergendum in mare. Ij significabat, vino marinam aquam affundi oportere: facit enim ea res defecatius vinum & firmius ac incorruptius. Ij qui absunt à mari consequi putantur gypso, si exusserint prius. Probabatur autẽ ex Zacyntho prçcipuè. Recẽsetur item ad hoc ipsum ab Athenæo Dionysij fuga ad mare quoniã eo suauius fiat vinũ. Marinç autẽ aquç ratio videri potest ea, quod frigiditatẽ illius exigat caliditas innata, quç maximè vini restinguit vim, corrũpítq;. Nisi dicamus potiꝰ, terrestrem marinç aquç vim stypticã substringere, quod in vino aquosum est, ac flatuosum, adq; mutationẽ procliue. Sed & salis natura attenuãs liquefaciénsq; peregrinũ, ac redũdãs, graueolẽtiã putrefationémque fieri prohibet. Insuper crassum ac terrestre id, quod in vino est ponderosum, præcipitat in ima, facítque hypostathmem, hoc est sedimentum & fçces, quibus de causis relinquitur vinum defçcatius puriúsque. Ex iis opinor, inferri lucem aliquam Naturali historiæ Plinij: dũ vini,

quod clarissimũ curæ nomen accepit (dicitur nanq; biæum) rationem explicans libro tertio & vicesimo: Vuas (inquit) paulò ante maturitatẽ decerptas siccari sole acri, ter die versatas per triduum, quarto exprimi, dein cadis sole inueterari, ac largiorem marinam promisceri mox aquam, à serui furto origine orta, sic mensuram explẽtis, quod tralatum in album mustum, leucochrum appelletur. In aliis gentibus simili modo factum tethalassomenon vocant, de maris nomine, quod thalassa est. Vnde & thalassiten dicunt, quum vasa musti deiiciuntur in mare, quo genere præcox fit, & vetustius. De iis plura Dioscorides Syluæ medicinalis quinto. Et Columella scribit, ab illustri agricola patruo suo vina ex collibus ita condiri cõsuesse, vt maris aquam decoctam ad tertias pro sale adiiceret, quod sic tum maior fieret mensura, tum odoris melioris, verùm ingruere periculum, ne vitietur vinum, si malè cocta sit aqua. Eam verò quàm longissimè à littore sumendam præcipit, quod hæc liquidior sit ac purior. Hoc verò genus aquam dicunt eruditi ex Græcis θάλατταν πελαγίαν, id est maris aquam ex alto petitam: quando & Aristoteles piscium aliquos esse dicit πραγίας, id est littorales, alios verò πελαγίους, id est pelagicos. Et purpuras alio nomine dici pelagias scribit Plinius. Sunt qui opinentur pelagiam pronunciari maris aquam ex discerniculo, quoniam thalatta non tam mare indicet quandoque, quàm quoquo modo salsam aquã. Porrò vinum aparachyton vocãt Græci, cui maris aqua haud fuerit permixta. Esse tamen vina quæ id minus patiantur, locupletissimus quoque testis Horatius est,

Procedit fuscus Hydaspes
Cecuba vina ferens, Alcon Chium maris expers.

Illud Varronis proditum monumentis, ex iis quæ iam copiosius enarrauimus, dilucescit (opinor) egregie, institutum fuisse veteribus, vt circa Liberum patrem Delphini appingerentur, quanquam in ea re fabulis inuoluta proferri multa, non ferè latet.

Cur mare dulcibus aquis minus frigidum. Item cur pellucidius. An aqua sit coloris expers. Colorum distinctio. De lepra nõnihil. Hypopsari equi, aut psari. Cur albus color lunæ contribuatur. Et cur lanitio albo decepta fingatur à Virgilio. CAP. IX.

Quæritur

QVęritur verò à Principe Peripatetico, quídnam sit rationis, quòd dulcibus aquis minus sit mare frigidum. Et omnino τὰ ἀλυκὰ τῶν γλυκέων, id est salsi humores dulcibus. Protinus verò id affertur argumentum, esse omnino spissius mare ac corpulentius. Quæ verò eiusmodi sint, minus posse refrigerari: sicuti amplius valent incalescere, siquidem insita densitate melius calorem confouere. Sed & illa non inepta ratio est, mare vtique esse pinguius. Nam neque flammam æquè potest extinguere atque aquarum reliquæ. Omne porrò calidius quod pinguius. Prætereà terræ plurimum in se continere, indéque esse siccius. Quod autem siccius, idem calidius est. Crassum terrosumq́; in mari illud manifestum facit, quòd qui eiusmodi aqua se lauerint, ocyus resiccātur. Vbi enim humoris est modicum, siccitas induci celerius potest. Quòd si dicatur, esse terram summopere siccam, vt secundo De generatione & corruptione prodit Aristoteles. Esse item post aquam eximiè frigidam, sicuti in libro De cælo & mundo comprobare videtur Auicenna, etiam si Metaphysicæ nono mutasse sententiam est visus, respōderi potest, intellexisse philosophum non quidem de siccitate naturali terræ, in qua terræ ratio est: sed de aduentitia, quam iuniores vocant participatam, vt quæ à caliditate annexa proueniat: caliditate, inquam, tum ex multiplici motu, qui in parte illa naturæ contingit, quæ excalfacere potest, tum impressa à continente inflammato. Quæ amplius illic densitatis vi custodiri valeat. Quod verò & paulò antè perlucidum esse mare, adstruebamus: scribit idē author Aristoteles, θάλατταν εἶναι διαυγεστέραν τοῦ ποτίμου, παχυτέραν οὖσαν. λεπτότερον γὰρ τὸ πότιμον τοῦ ἀλμυροῦ, id est mare perspectius dilucidiúsque esse, quàm aquam potui idoneam, etiam si crassius sit, dulcis enim salsa tenuior. Cæterùm tenuitas causa non est, cur mare dilucidius sit, sed directi meatus, hoc est εὐθυπορίαι τῶν πόρων, id faciunt, quos tum plurimos tum amplissimos cōtinet. Ergo illa potu idonea spissa ex tenuitate partium suarum est, salsa amplioribus interstitiis inanit, hoc est μεγάλα ἔχει τὰ διάκενα. Vel quia purius synceriúsque mare est: terra enim nulla in eo permanat, harena suo pondere delapsa in imum subsidet. At humor dulcis mixtus cum terra est, quæ interueniens facit, vt citò perturbetur. Sciendum tamen perflante Aquilone, mare perspectius atque transflucidius esse quàm austro. Nam mare,

quando ſerenum eſt, colorem trahere ſibi aſſolet. Ineſt namq; pingue aliquid in ſucco ſalſo. Indicium eius rei eſt, quod die tepidiore, oleoſum quiddam ſecerni videmus. Ergo tranquillo tepidiorique mari ſuccus iſte ſua leuitate per ſumma panditur, quod Aquilone minus fieri poteſt cauſa frigoris. Eſt autem aqua translucidior, quàm oleum. Id enim calore obducitur, aqua verò expers coloris, viſui obuia, apertiorem ſui præſtat ſuſpectionem. Neque verò miretur quiſpiam dici aquam coloris expertem, quamuis ſententia philoſophi in libro De ſenſu & ſenſili adſtruere videatur, nullum omnino corpus eſſe coloris expers. Inſuper & color ſit viſus obiectum proprium ex ſecundo De anima: Aquam porrò videri, ne dubium quidem eſt, proinde coloratam cenſeri. Eſt autem colorum ſpecies duplex: eſt enim color quidam verus, qui dicitur extremitas quædam corporis opaci, qui vtique κρᾶσιν ſequitur, id eſt temperaturam, ex elementorum prouenientem qualitatibus. Huiuſmodi verò color ſolùm reperitur in mixtis corporibus & terminatis. Habetur verò color alter non verus, qui vtique id omne intelligitur quod apprehendere valeat viſus. Propterea in ſecunda Animæ hiſtoria dixit Ariſtoteles, Colore viſum moueri iuxta lucidi actum. In quem ſenſum accipimus illud quoque quum audimus, Nullum corpus eſſe coloris exſors. Parergon illud fuerit, in quod eruditionis cauſa excurrimus frequenter, Albedinem in corporibus præter naturam dici lepram, παρὰ τὸ λεπτύνεσθαι, quod in Nicandri Theriacis ſignat λευκαίνεσθαι, id eſt inalbari. Carmen poëtæ eſt,

Σπείρη λεπτύνοντα ἀλινδόμενοι ψαμάθοισι.

Equos hypopſaros in Celtiberia ſubalbos intelligunt. Pſaron Sudas nil amplius, quàm coloris eſſe genus prodit: niſi quòd equum pſarum etiam celerem accipit, ἀπὸ τοῦ ψαίρειν. Album porrò colorem lunæ contribuunt, quoniam aquis dominetur is planeta, quarum natura eſt, vti concretione inalbeſcant. Et propterea Virgilium à Pane deceptam lunam confinxiſſe muneribus candidioris lanitij. Aquarum probatio illa plauſibilis præcipuè eſt, quæ ſenſu contingit triplici, guſtu, viſu, odoratu, quũ nullus omnino ineſt ſapor, aut certè inſipidus, clara item ac luminoſa, & odore nullo, inquit primo Simplicis medicinæ Galenus.

An

An mare speculi vice imaginem reddere queat. Virgilij versus expenditur. Eiusdem loca duo restituuntur, ex Georgicis vnus, ex Aeneidos sexto alter.

CAP. X.

EX iis verò palàm fieri potest, quid sibi voluerit Seruius Grammaticus super eo Virgilij loco in Bucolicis,

Nec sum adeò informis, nuper me in littore vidi,
Quum placidum ventis staret mare.

Non reddit, inquit, nobis imaginem mare, quia non stat: atq; etiam si stet, reddere non potest. Cur enim non potest? An quia, vt ex Peripateticis probauimus scholis, in serenitate colorem sibi trahit mare, & oleosum supernatat pingue: indéq; reddi imago nequit? Quod in speculo obnubilato perspicere licet: & in aqua, vbi caro præpinguis fuerit percocta. Quod verò ait Poëta,

Quum placidum ventis staret mare.

Tranquillum (inquit in Naturæ quæstionibus Seneca) mare dicitur, quum leniter commouetur, nec in vnam partem inclinatur. Quod & de aëre iudicandum est, qui nũquam immobilis est, etiam si quietus sit. Verùm alibi Seneca idem: Fons (inquit) cuique pellucidus, aut lene saxum imaginem reddit. Virgilius,

Nuper me in littore vidi,

Nam in Alcyone Lucianus, ἀκύμαντον δὲ καὶ γαλήνιον ἅπαν τὸ πέλαγος ὅμοιον ὡς εἰπεῖν κατόπτρῳ, Quietum (inquit) & tranquillum mare vniuersum, ac simile (vt ita dicam) speculo. Sed & alibi in Dialogis, quos vocat ἐναλίους, id est marinos, ἀπὸ πέτρας τίνος, εἴποτε γαλήνη, διακύψασα ἐς τὸ ὕδωρ ἰδὲ σεαυτὴν οὐδὲν ἄλλο, ἢ χροιὰν λευκὴν ἀκριβῶς, Ex petra (inquit) si quando sit tranquillitas, in aquam procumbens inspice te ipsam, nil aliud quàm albam omnino. In iis verò tam disceptantibus authorum sententiis habet quod proferat, perspicax & ingeniosus lector, si quæ de Aquilonis ratione, déque Austri paulò antè sunt allata, perpendat amplius. Et quoniam Virgilij locum excussimus, iuuemus eundem pro virili, apud quem in Georgicis ita legendum videtur eruditis, vbi pecudum adnumerantur remedia:

Et spumas miscent argenti, viuáque sulphura,
Idæásque pices, & pingues vnguine ceras.

Sic enim agnosci à Seruio & Macrobio, non vt modò passim lectitamus, ac sulphura viua. Esse enim dactylicum carmen, quum in sede postrema dactylum seruet. Sicut Aeneidos item sexto,

Quin protinus omnia
Perlegerent oculis, ni iam præmissus Achates
Afforet,

Cur maris aqua hyeme sit amara minus, & dulces item æstate fiant deteriores.

CAP. XI.

SCribit in Caușarum naturalium libro, quem & suprà aduocauimus, omnium calculis doctissimus Plutarchus: Maris aquas hyemali sydere minus sentiri amaras gustantibus. Commemoratum id & à Dionysio hydragogo. Euentus autem omnibus conspicui sic fermè rationem pergit promere. Maris illam asperitatem, omnino insertiæ dulcedinis habere quippiam, vtpote numerosis illuc deuolutis fluminibus. Cæterùm, quod dulce est, cui genuina insit leuitas, ac proinde fluitans supernatet, corripit euestigio, hauritque solaris potestas, dum æstiuis horis latius vim propagat funditque. Quod hyeme nequit, flaccescente syderis vi, quod abscedat longius. Proinde minus minúsque surrigi quippiam ex mari potest. Hinc consequens illud est, vt dulcedine subsistente vniuersa, quicquid amari virulentíque est, remittatur, ac dilutius factum dulcescat quadantenus. Quod eatenus verum fatentur, vt & cognitum experimentis tradatur, etiam potui accommodas aquas æstatis ardoribus labi in deterius. Quod latè grassans solis potẽtia, vt optimum quodque est, ita maximè decoquat inde, protollátque.

Cur mari quiescente, nauigia absorbeantur quãdoque. De terræ cauitatibus. Naturam esse duplicem.

CAP. XII.

COntingit verò nonnunquam res maximè mira, nec nisi cunctanter promenda in literas. At quia maximis est ingeniis prodita, nullius prorsum Momi Theoninus nobis dens reformidandus. Contingit (inquam) nauigia quandoq; dum cursum agunt, hebescente motu maris vniuerso, repentè absorberi, totáque ita perire, vt ne naufragium quidem fluitans visatur vsquam. Id euenire putat Aristoteles, prærupta

pta terræ cauernosa, hiantéque inanitate, mari subiecta. Nam insimul subsidentibus aquis, in mare nauigia introrumpere, ad internáque spiritus vi pertrahi. Quúmque impulsu pari circumundique agitentur, ad ima ferri, necesse est. Quod apud Mesanam euenire consuesse, reciprocante freto, palàm est, vertiginum ratione. Neque verò abnuat aliquis, in subterraneis cauitates haberi, quamuis elementum hoc sit summè graue, vti quarto Cæli comprobatur. Quod verò est eiusmodi, naturæ suæ nutu ad ima relabitur, constipatúrque vndique. Et proinde cauitas omnis tolli videtur. Cæterùm esse naturam nouimus duplicem: particularem vnam, vniuersalem alteram. Et particularis quidem est, quæ vnicuique attributa, semper conseruationem intendit: nec in eo accidere permittit quicquam, quod perniciem paret. Quod si perpendimus, nullam prorsus intra terram admittemus concauitatem. Sed est vniuersalis quædam ratio, & ea quidem cælestis, quæ in hæc inferiora agit assiduè, caloris superni vis vtique manifesta. Ea quippe humidi exhalatione poros meatúsque in materia efficit terrena. Ex quibus & concaua multis partibus pernoscuntur. Patet id & ardoribus æstiuis, hiante terra: siquidem calidum ventosum eatenus terræ partes extendit, vt tumentes attollantur rumpantúrque. Sententia Aristotelis (opinor) notissima est, ex Meteororum primo: Quod, inquit, τυχῶσαι φάραγγες καὶ διαστάσεις τῆς γῆς, δηλοῦσιν οἱ καταπινόμενοι τῶν ποταμῶν, id est eiusmodi hiatus existant, & terræ cauitates, indicio sunt, quæ absorbentur flumina. Id quum alibi sæpe contingit, tum in Arcadia in primis.

Nauseabundos cur faciat mare. Iuuenalis illustratur.
CAP. XIII.

VErùm vt interim ad ea quoq; quæ nostri sunt calculi, respectemus, iam hinc pergamus ambagiosa perpendere inuolucra, quæ à nostrorũ scientissimis inserta lucubrationibus suis, ita illotis (vt aiũt) pedibus, ab iis, qui eorum enarrationes suscepêre, transmittũtur: vt arbitrari viderẽtur, esse ea exculcata nescio quæ, & paulò accuratiore ecphrasi prorsus indigna. Quòd si aceti quippiam fuisset in pectore, secus omnino expendissent. Nos verò, qui publico emolumento ista mussitamus, & grammaticas sæpe fatutinas, & prærancida allidimus interpretamenta, non differemus ea promere, quæ

sciolæ triuialium turbæ nunquam suboluere. Mari nauigantes fieri nauseabundos, propè norunt omnes. Gellius significat. Sed & Iuuenalis illud quis non legit?

Si iubeat coniunx, durum est, conscendere nauem:
Tunc sentina grauis, tunc summus vertitur aër:
Quæ mœchum sequitur, stomacho valet, Illa maritum
Conuomit, hæc inter nautas & prandet & errat.

Nónne putabit ingeniosissimus quisque, fuisse iudicij excussi & naris emunctæ, sicuti ait ille, diligentius perpēdisse, vndenam ista obueniant, quæ scientissimus poëta, reconditæ doctrinæ seminarium quoddam, carminibus insperstit, & passim iactari audimus? Sed ne diutius quē suspēsum habeamus, nostra venditantes præter modū, veluti planè hic fortunatior sit Alabanda, aut Iouis accumbenti polliceamur cerebrum: hæc sunt obseruata nobis ex Plutarcho. Nauseabundos esse maiorem in modum mari iter agentes, quā qui fluminibus, etiam si γαλήνη fuerit, hoc est minimè vndabundum elementū. Huius autem euentus manifestarij eam esse rationem, quòd ex sensibus ναυτιᾶν κινῶν, id est nauseam cōcitare in primis odoratus potest. Ex animorum autem affectionibus id ipsum efficit præcipuè timor: siquidem ita affectos tremere atque inhorrescere spectamus, atque item aluum ire insigniter, dum amplius imaginem meticulosi cuiuspiam concipiunt impendentis. Id verò obuenire vi interanea petentis caloris, author prodit Aristoteles, eius quippe potestate aluum fundi & vesicam, ac reddi faciles. Nam & anethum & absinthium & quęcunque vrinam mouent, eadem calida esse, manifestum est. Cæterùm nil horum euenit per flumen commeantibus. Odorandi quippe vis aquæ potui idoneæ dulcísque est perfamiliaris. Rursum & nauigatio est citra periculum omne. In mari diuersa cōtingunt. Odorem quippe insuetum grauiter sentimus, déque futuro amplius soliciti sumus, præsenti haud satis fidentes trāquillitati. Proinde æstuans animus, ac fluctuans corpus simul concitat ac replet perturbatione. Propterea primo Canonis Auicenna, Mari (inquit) cōmeantibus plerunque accidit vertigo & corporis deuolutio insimul, sed & vomitus, fastidiente stomacho: mox tamen resident omnia. Horum autem ratio euentuū, inquit interpres, profluit ferè ex vehementi humorū agitatione ac spirituū ob frequentem nauigationis motum. Nam & Sententiarum quarto Hippocrates,

nau

nauigationem esse argumento scribit, cõmotione acrius perturbari corpora: cæterùm eiusmodi vomitũ haudquaquam retundendum substringendum'ue, medicæ sciẽtiæ decretum est, quoniam aduersus ægritudines multas præmunitio sit. Quin Auicenna idem tertia primi, Lepræ, hydropisi, apoplexiæ, stomachi frigiditati, necnon inflationibus eiusdem, vomitus ratione, excellenter adiumẽto esse nauigationẽ sanxit.

Cur theologiam & physicen spreuerit Ptolemaus. Maris regionem esse aquarum locum proprium, non maris. Mare, quid vocent Hebræi. Quid mare Tiberiadis. Aquarum distinctiones, & in quo genere constituendum mare. Diipetes quid sit. Nymphæ, cur Iouis filiæ. Caducæ aquæ, quæ intelligantur. Caducum. Vicesima, quid. Vicesimarium aurum. Chrysorrhoas fons. Aquarum item miranda natura. Anigrides nymphæ. CAP. XIIII.

ESse in rerum natura pleraque ita occlusa prorsum, & in eiusdem abdita maiestate, vt nulla ingeniorum solertia, aut indaginis cura peruestigari potuerint satis, à physiologis proditum eminentissimis, euidens est, sed & medici adiecere calculum. Quo nomine mathematicorum principem Ptolemæum legimus, theologiam & physicen contemptui duxisse: quòd illam præsigni rerum excellentia, humana imbecillitas deprehendere vel consequi haud queat. Hæc verò ob inconstantem perpetuóque fluentem materiam capi tenerique minimè possit. Nos tamen nescio quo genio, multa sæpicule indidem prælibamus, quod læta se nimis rerum vbertas, ac velut maza (vt dicitur) alba in viretis illis varietate ostẽtet inenarrabili: quibus hisce nostris studiis multum adiici ornamenti floridioris, vt enarrationum necessitatẽ prætereã, nemo (arbitror) tam exoculatus, qui non videat. Proinde quomodocunque recasura sit res, propositum tenebimus. Et quæ de maris ratione comperta nobis, ingerere pergemus. Qua in parte, multa præterire necesse est. Sicuti quod Plutarchi monumentis relatũ scio, Pythagoricos sanxisse, θάλατταν ἄναι Κρόνου δάκρυον, id est mare esse Saturni lachrymam. Necnõ primo Controuersiarũ à Seneca positũ: Sacrum quidem terris

natura circumfudit Oceanum. Qui iam ſyderũ collegerunt metas,& annuas hyemis ęſtatiſque vices ad certam legẽ redegerunt,quibus nulla pars ignota mũdi eſt, de Oceano tamen dubitant, vtrum'ne terras velut vinculum circumfluat, an in ſuum colligatus orbẽ,& in hos quibus nauigatur ſinus, quaſi ſpiramenta quędam magnitudinis exæſtuet: ignem poſt ſe, cuius augmẽtum ipſe ſit,habeat,an ſpiritum. Taceo & declamantium ſententiam plauſibilem: Ita rerum natura eſt, poſt omnia Oceanus,poſt Oceanum nihil.In id amplius intẽdiſſe animum iuuat,quod phyſicis placet, Ariſtotelique in primis: Quem tenet mare locum,nõ eſſe maris,ſed ſimpliciter aquę. Sic enim Meteororum ſecundo legimus, ὃν γὰρ ὁρῶ ἔχειν κατέχουσαν τόπον τὴν θάλατταν, οὗτος οὐκ ἔστι θαλάττης, ἀλλὰ μᾶλλον ὕδατος. Etſi antè dixerat,abſonum videri, & à ratione abiũctum, ſi non ſit aquarum locus proprius, ſicuti elementorum reliquorum.Inde fluuios omnes ad mare,tanquam ad ſuum delabi locum.Fluxus ſiquidem in magis cauum cadit,quod ſuum eſt aquę. At mare magis cauum totius terræ petit locum. Ex linguæ ſuæ proprietate, aquarum congregationem quamlibet,dicunt Hebræi mare. Vnde in ſanctis literis, mare legimus Tiberiadis. Pauſanias Eliacorum primo, λίμνην vocat Τιβερίδα. Quã pertranſeat Iordanis, & mox paludem influat alteram,qua item θάλασσαν nuncupãt νεκρὰν, id eſt mortuum mare.Opinionum varietatem,quid omnino cenſendũ ſit eſſe mare, quas exſequitur copioſe Plutarchus in libro De iis quę philoſophis placent, tranſeo ſciens. Id modò recenſuerim, quod nõ prætermittit Albertus,fuiſſe qui ita aſtruerent: Terram vniuerſam quãdoque fuiſſe opertã aquis: ſoliſque graſſantem vim,præſertim in meridie,inde vapores eduxiſſe, qui in aërem ignémque attenuarẽtur, atque ita humectam naturam deminuiſſe:at in Septẽtrione loci frigiditate nõ defeciſſe maria. Proinde quũ in homogenis idem ſit de toto ac de parte iudicium,colligunt,fore quãdoque vt totũ inareſcat mare,& elementa tria modò fiãt. Quod & Democritũ ridiculè nimis ad crediãiſſe,ſubnotauit Ariſtoteles.Ad cuius doctrinam exuberantiorẽ,vt in reliquis naturæ perpenſionibus, ita & parte hac examinatiſsimam reſpectemus ſubinde: Aquarũ (inquit Meteororũ ſecundo,& ſignificat etiam Seneca) quæ circa terram & in terra ſunt,aliæ quidem ſunt ῥυταὶ,hoc eſt fluitantes: στάσιμα verò aliæ,quas dicere ſtagnãtes poſſumus. Et fluitãtes quidem

quidē omnes, πηγαῖαι sunt, ac è fontibus aliquibus fluēdi habent initium, vti fluuiatiles & manu institutæ. Homerus quidem vniuersim fluuios dicit διιπετέας, id est ab Ioue fluentes, quoniam imbribus augescant: vnde alicubi,

λεχίοσφιν Διὸς ὄμβρος ἀέξει.
νύμφαι κρηναῖαι κοῦραι Διός.
νύμφαι ὀρεστιάδες κοῦραι Διός.
Quo argumento Iouis filias dicunt Nymphas, Et alibi,
Nam & montana nutriunt imbres quoque.

Zenodotus διιπετῆ interpretatur διαυγῆ, id est perspicuū. Sunt qui dici Nilum διιπετῆ, ob incertos opinentur fontes, ceu è cęlo profluat planè. Apud Strabonē libro primo expositū inuenies, cur dicantur fluuij διιπετέας, sed ita vt interpres doctis auribus & mordaci lotis aceto, parum satisfaciat. Stagnantium autem aquarum quædam sunt fontanæ, quædam sunt syllogimææ, hoc est collectitiæ. Fontanæ stagnantes partim hominū comparantur industria, vt φρεατιαῖαι, id est puteales, cisternæ'que: partim naturales omnino sunt, quæ exiguas habētes fontis & locorum cauitates profluere, dilabíque non queunt. Collectitiarum autem aquarum aliæ sunt pluuiæ, aliæ ex fluminum cursu excipiuntur. Et vberes quidē ac perennes sufficientes aquas, paludes vocantur: sin autem minores, dicuntur stagna: si perexiguæ, volutabra. Quum hæc ita habeātur, qui aiunt χειρόκμητον, id est manu productum mare, toto (vt dicitur) aberrant cælo. Quamobrem quum suapte constet natura, aut fluitans erit, aut stagnans. At fluitans nō est. Quo enim modo hūc fecerit fluxum? Nam qui Hyrcanum mare & Caspiū collustrarunt, nullo ipsa in loco copulari, inuicémque inter se iungi, animaduerterunt. Aliis tamē vnū statuētibus mare, quod Stephanus indicat, & scribit Ptolemæus, ac Strabo meminit. Quin vt in Hexaemero Basilius scribit, sunt qui hęc inter se peruia foraminibus tradant, omniáque ad mare maximum confluere. At videtur alicubi mare diffluere. Videtur vtique, sed in terrarū angustiis. Vbicunque enim ex lato pelago in angustū mare cogitur, quū sit ambiens terra ipsum pelagus æditior altiórque, ob id fluere ac refluere in aliā atque in aliam videtur partē, quo ad eius hinc atque illinc libretur aqua. Fluit quoq; mare ab eminētioribus ad magis cauernosa & dehiscentia loca, ob multitudinē fluminum in sublimiores partes eius influentiū. Vtcunque autē fluat mare, in sese flui,

ac reciprocatur, non in aliud se recipit, velut in ipsum fluuij. Qua ratione, aquam maris inter stagnantes esse, colligitur: at non est fluida. Quæ autẽ stagnans est, ea aut fontana, aut collectitia est. At si fõtana, erit etiã fluida. Fõtana siquidẽ aqua sua pte natura stagnãs, nõ inuenitur. Reliquũ verò est, vt sit collectitia. Atqui collectitia nõ est ex fluminibus in ipsum cõfluẽtibus, etiã si multa sunt & maxima. Quare ex fontibus poti⁹, quã ex fluuijs, duxerit principiũ. Sed ita deniq; deflua foret. Proinde sapientũ plerią; eius naturę partis æternitatẽ cõmẽti sunt, & sine principio esse mare astruxerũt. Obiter verò capiti huic adglutinari potest id quoque: caducas dici aquas, ex castellis aut fistularum emanationibus effluentes, quas à principibus impetrasse, quanquam ægrè, quosdã legimus. Caducum Iureconsultis ex lege Papia Poppæa, de authore sic nuncupata, legatum dicitur sub conditione relictum, qua deficiente, ad testatorem recidat superstitem, vel ad substitutũ, eo iam humanis perfuncto. Vnde in Iustiniani Codice titulus extat De caducis tollendis: & Cicero De oratore libro tertio, in quã homines quasi caducã & vacuam inuolauerunt. Illud item legimus: eadem cautum lege, si liberi necdum forent suscepti, quod alteri legasset alter, portione decuma ad fiscum recideret, quæ caduca nuncupabatur. Fuit obiter hæreditatũ quoque vicesima, quam instituit Augustus princeps: nam Antoninum philosophum scribit Iulius Capitolinus, leges addidisse de hæreditatum vicesima: vnde aurum dici vicesimarium T. Liuio, putãt eruditiores. Inter legis Papię capita id fuit quoque, quo sanciebatur, Si extraneus quis hæres institueretur, prius quàm hęreditatem cerneret, portionem fisco vicesimam necessariò conferret. Cæterùm, filij ac propinquiores, legi haud subiiciebantur, Neruæ, ac Traiani sanctionibus. Eam omnino sustulit Gratianus: quod Ausonius quoque significat: meminit author grauis Dion. Sed institutum repeto. Fuit apud Trœzenios fons, quem vocant χρυσοῤῥόαν, cuius perennes aquas precipuè sunt admirati in nouem annorum siccitate, quibus pluit nunquam, arescentibus cæteris omnibus. Apud Mothonem in Peloponneso putealis visebatur aqua pici intermixta, cyzicino maximè vnguento assimilis. Apud Thermopylas, vbi χύτρας dicunt γυναικείας, aquam se vidisse miram, Pausanias scribit. Xantham præterea, nec à sanguine magnopere differentem fuisse in Hebræorum ciuitate

apud

apud Ioppen, vbi cruorem interfectæ belluæ lauisset Perseus. Sed apud Astyra ex aduersum Lesbi nigra scaturit aqua. Anigri aquã in Peloponneso fœtere extra modum, constat. Tantæ absurditatis causam arbitratur Pausanias, terræ ac vaporum virulentiam. Cuiusmodi & super Ioniã sint aquæ. Ad Chironem alij referunt: aut centaurum alium Polenora, ab Hercule vulneratum, qui vulnus ibi abluerit, felle hydræ luridum. In Samica regione, ab Anigro haud dissita visitur spelunca, quam Anigridum vocant nympharum. In ea si quis alpho laborans, aut leuca, nymphas apprecetur, sacrificiis etiam promissis, abstergátque pollutas corporis partes, ac fluuium enatet, mox euadere incolumem & ἰμίχρων.

Mare, cur salsum, & cúrnam calidiore tractu scintillare visatur.

CAP. XV.

Salis autem amarorísue incoqui saporem, ab eo quod stat, & omnino sub sole euaporat: ex stante siquidem, quod tenuius est, exhaurit sol: quod verò crassius, relinquit: quod tanquam aquæ sit superfluitas, salsum est ac amarum. Nam sicuti in animantium corporibus potabili humore ingresso ad nutriendum, amara & salsa redditur, quæ in vesicam corriuarit superfluitas. Quod cognata animalibus caliditas, patabile trahat, quod in pulpas & reliquam corporis substantiam, vt eius natura est, vertat. Id ipsum & in aqua contingere, coniiciendum est. Nam quum sit tota pariter dulcis, quod eius potabile est, per euaporationes à calore solari secernitur. Reliquum, vtpote superfluitas vniuersi, salsum est & amarũ. Hanc opinionem etiam comprobasse Plinius videtur: & secundo Metaphysicæ Aristoteles item exposuit. Sed coargui potest, quoniam quantum inde resecatur euaporationibus, tantum suffici, manifestum est fluminum accessu. Proinde colligi posset, debere in statu eodem maris naturam permanere. At quidam (inquit Aristoteles) dixere, τὴν θάλατ]αν ἐκ κατακεκαυμένης γεγονέναι γῆς, hoc est, mare salsedinem contraxisse, quia terra super qua residet, aut in ambitu est, à sole sit adusta. Sed hoc quidem, inquit, absurdum est. Quod verò ex terrestri adusto id contingat, verum vtique est. Nam quum duo sint vaporum genera, alterum frigidum & humectum, reliquum frigidũ & siccũ: ex iis vapor vnus è maris attolitur superficie:

alter

alter ex imo ſurrigitur ſolis ac ſtellarum vi. Quoniam verò aqueus vapor ſubtilior eſt, ideo in aerem eo eleuato, remanet terreus vapor craſsior per mare diſsipatus. Aquę verò frigiditate illum circumuallente, propellitur ad eum ipſum caliditas: quæ expulſa, illius partes vrit, atque ita ſalis incoquitur ſapor. Sal enim eſt terræ combuſtæ ſpecies, & ideo liqueſcit frigido & humido, cogitur verò calido & ſicco: quod Meteororũ quarto probat Albertus. Si autẽ excedit mẽſuræ modum adurens calor, tunc vapor ille ſal nõ efficitur, ſed veluti cinis: quo facto, ingeneratur aquis amariſsimus ſapor. Nam aduſtæ res, à quibus ſecretum fuerit humidũ totum, vt cinis, & eiuſmodi alia, amarorem concipiunt euidentiſsimum. Sudor & vrina hoc ita eſſe ſignificant, quæ aliud non ſunt, quàm ciborum ſuperfluitates ſalſæ, quoniam in eas agit vrens calor, qui ſi fuerit excellens, etiam fiunt amaræ. Quoniam verò terreſtre ex aquæ commixtione propter illius perſpicuitatem ad albedinem tendit: eſt'que in eo vrens calor, inde fit noctu pręcipuè, vt fluctuãs mare ſcintillare ſubinde videatur, pręſertim excellenter ſalſum, calidiore tractu.

Cur pluuiis quibuſdam incoquatur ſalis ſapor. An vera ſit Plinij ſententia, æquorũ ſuperficiẽ eſſe dulciorem. Aquarum dulcium ratio. Cur ſtet mare. Aquarum colores. Halipedon quid ſit, & cur dicatur Halipartum. De maride menſura, & marila. Marrha. Pelagus maris quid ſit in ſanctis literis.

CAP. XVI.

EX iis porrò quę diximus, manifeſtum fit, cur pluuiarum aliquę guſtum ſalis concipiãt. Illis enim permiſcetur vapor calidus & ſiccus, dum attollitur humectus & frigẽs. Imòq; calidum expulſum à frigido ſiccum exurit in nube, quę cauſa ſalis ingenerat pluuiis ſaporem. Eiuſmodi verò eſſe Ariſtoteles ait, νότια ὕδατα παχύτερα καὶ τὰ πρῶτα τῶν μετοπωρινῶν, hoc eſt Auſtrales aquas craſsiores & autumnalium primas. Auſter enim & magnitudine & ſpiritu æſtuoſiſsimus eſt vẽtus, ſárq; à locis ſiccis & calidis. Cæterùm, prius quàm à ſalſedine digrediamur, excutiamus (quęſo) Plinij ſententiã, qui vbi ait, Tenue dulcéque vi ignea erigi, linqui verò quod craſsius aſperiúſq; eſt, clauſulam infert eiuſmodi: ideo ſummã ęquorum aquam dulciorem

dulciorem profunda. Sed hoc esse perspicuè falsum Aristotelicis demõstratur argumentis: quibus esse omnino contrà colligitur, Superius videlicet mare salsius esse ac calidius, quàm inferius. Imò & in puteis quoque potu idoneis pars superna salsior est, quàm ima. Quãquã (vt verum fateamur) esse contrà debuit, grauius enim quod salsum est. Quę res fortè Plinium mouit. At quia sol & aër partẽ humorum leuissimam assiduè detrahũt, dulcissimũ autẽ quod leuissimũ est, potissimúmque de propioribus locis hauriunt, & maris igitur & aquarũ dulcium summa exercet solis vis. Itaque salsius id esse, necesse est, quod his residuũ est, vnde humor dulcis exactus est, quàm vnde vel nihil vel minus abiit: proinde calidior quoque pars eadẽ superior est: salsum enim, quàm dulce, calidius est. Illud tamen nõ inficiatur Aristoteles idẽ, Maris partẽ terrę proximã, esse dulciorem, vel quia frequentius moueatur: salsum enim humor quũ mouetur, dulcior redditur, vel quia in profundo salsior aqua est, minus autẽ alta, quæ proximè terrã est. Quãobrem quę statim à terra pręcipiti altitudine descendit, salsa est. Nec dulcedinis tãtũ idẽ reddere potest. Cuius rei causa est, quòd salsa suo põdere in imum deferatur potius. Profluentes aquas idẽ Philosophus ideò dulcescere opinatur, quia per terram percolẽtur subinde, quicquid grauius est, assiduè subsidẽte. Non profluere verò salsiores aquas grauitatis ratione, etenim stabile esse quod graue. Calidas tamen etiã si salsas profluere, quoniã in iis, salsuginis pondus ingenita calori leuitas exsuperet. Adiiciamus illud superpondij vice: pictores cõsuesse nõ ineptè admodum flumina expingere pallore quodã insignia, mare cæruleũ, lacus verò candidos: hisce nanque aquis hi planè insunt colores. Halipedon esse regionẽ dicunt, quam olim operuerit mare, nunc verò aridam, vel ἁλὸς πεδίον. Alij eo nomine maritimum accipiũt locum. Potest eo verbo item intelligi spatiũ, in quo circumagi exercerique possint equi, à verbo ἀλινδεῖσθαι, sed tũc flatilem respuit prima. Apud Xenophontẽ Rerum Græcarũ libro secundo legimus, Pausaniam esse castrametatum in loco quẽ Halipedon vocant, ad Piræea. Halipartum sale cõspersam terram, hominum inuida prauitate interpretatur Ammonius: vnde & corpore affectos ac difficilè sanabiles, halipartos etiã vocat consuetudo. Illud obiter adnotarim: in Græcis authoribus, dictionem quæ est maris, nil ad pręsens facere negotium. Nã eo verbo mensura intelligitur,

gitur, ſex capiens cotylas, ſiue heminas ſex. Eſt'que generis maſculini. Marila verò languidus ignis dicitur: item puluis ac carbonum tenuiſsima. Vnde illud. Faber fumo oppletus, & marila. Marrha verò Sarmatarum lingua ſignum indicat bellicum. Addamus & illud leuiculum: pelagus poni pro maris medio, vnde legimus in ſanctis literis ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης, ſuffragatur etymon: nam pelagus dicitur velut telagus, quoniam ſit τῆλε τῆς γῆς, id eſt, ab terra longè.

Mare eſſe animantibus ſimile, déque eiuſdem purgamine. Item de ſolis bobus, & copria littore.

CAP. XVII.

QVoniam verò maris naturam indagine ſcrupuloſa perquirimus, illud neutiquè trāſmittendum videtur, eſſe mare animātibus perſimile. Siquidem vt illæ reciprocatione perpeti, nunc vitalem efflant ſpiritū, nunc reuocant: ſic & mare viciſsitudine perpetua in ſe & ex ſe recurrenti agitatione quadā, & pręcipuè mira modò profertur, modò refertur, reſilitque. Id verò perſtanti in littore, contēplantíque palàm facit fluctuantis aquæ cōmotio. Pariter enim pedes diluit ſeſe porrigens vnda, renudátque velut refugiēs, aſsilitque mox, irrequieto motu appetendo ſemper quę relinquat, ruſúmque relinquēdo quæ appetat. Hinc illa indeficiēs alienorum eiectatio, algę in littus profuſę argumēto. Fit quidem hoc perflanti bus vētis vtique amplius. Cæterùm & in malacia & abterraneis flatibus, qui ab Ariſtotele dicuntur apogei. Nihilo enim minus in terram defertur fluctus, quāuis in diuerſum reflante vento, velut proprio quodam maris motu cum eo pariter agitato. Quamobrem quū cadauera & naufraga denique omnia fluctuum propulſu, repurgantis ſe maris quadam imagine, ad terras protrudantur, Taurominitanum littus Copriam dici legimus, id eſt, fimum, quādo quę in Charibdin fuerint pręcipitata, illuc denique reuomūtur. Inde quoq; eſt Plinianum illud, Omnia plenilunio maria purgari: quędam & ſtato tempore: circa Meſanam & Mylas fimo ſimilia expui in littus purgamenta. Vnde fabula, Solis boues illic ſtabulari. Meminit & loci & boum Apollonij interpres libro quarto: Mylæ, inquit, Sicilię Cheroneſus, in qua ſolis boues paſcebantur. Sed & rem quoque cum fabula recenſuit in Naturalium quęſtionum libris Seneca. Dignum forſan quæſtione arbitrabuntur

nonnulli

nonnulli paulò literatiores, quid sibi hæ Solis boues velint. Eas verò poëta nobilis Odysseæ primò videtur nouisse. Verùm scire cõuenit, quandoque prioribus recepti fuisse moris, Soli animalia dicare:quod apud classicos obseruatum authores est. Nam & Apolloniæ,quæ in sinu Ionico est, sacras Soli oues fuisse,Græci scribunt, quæ interdiu secundum fluuium pascerentur. Noctu verò stabulátes in antro quodam,ab vrbe non procul custodirēt delecti viri,diuitiis & genere inter populares splendidissimi,singulis annis singuli. Quod ex oraculo quodam Apolloniatæ oues eas permagni facerent. Proinde Eueno(vt fertur) vaticino vigilias edormiente, contrucidatis ouium plerisque,lupis grassantibus, publico Apolloniatū decreto,quū se is minus tueri quiuisset,est exoculatus.

De Amphitrite & Phorco.Grææ quæ sint. Quid ampotis in mari:item ampronitē de maris coloribus, ac epithetis variis,œnopo in primis & Myrteo. Vinum modo nigrum fuisse veteribus.Dium mare,cur.Pectora in mari,quid.

CAP. XVIII.

QVòd si leuioris item operæ quippiam adglutinandum denique est,scribit Oppiani interpres,dici Amphitriten Neptuni quidem vxorem, sed pro mari frequenter accipi,ratione etymologica etiamnum suffragante, ἀπὸ τοῦ ἀμφοτέρωθεν τρίτην τάξιν ἔχειν, id est, quòd vtrinque tertium obtineat ordinis gradum. Superne siquidem æther est,aër, aqua: rursum in imo herebus, terra, mox item aqua. Idem ferè & allegoriarum Hesiodi author prodit.Sed adnectit,simpliciter esse Amphitriten,aquarum hypostasin. Ex Græcis item illud est:Extremum maris ambitum, Phorci nomine intelligendum: propterea ponti & terræ dici filium, qui Cetonis congressu genuerit Græas,à partu statim canas,quia breuibus incidens vnda spumas concipiat,rectè vetularum nomenclatura significatas. Est enim Græcis vetula, γραῦς. Quanquã quod in lactis summo colligitur,eodem censetur nomine, quin & superficiaria iusculi concretio sic dicitur. Spuma item leguminum superna,dum percoquuntur,petens grammaticis ita nuncupatur. Sed & senescentium in arbore ficorum folliculos,græas nuncupant Athenienses:glumas nostri,vti testis est Varro.

Varro. Illud grauius: vbi profluit mare inundátq;, dici à Græcis πλημμύραν, id est exundationem. At vbi subsederit reciprocando fieri, quam vocant ampotin, id est ἄμπωτιν, siue reciprocationem, vt est apud Plutarchum. Sed nonnulli etiam gurgitem transferũt. Ambrosius Græcè loqui maluit Hexaemeri quarto: Ampotis quoq;, inquit, quæ in Oceano esse perhibetur, quia quum reliquis diebus ordinem suũ seruare dicatur, lunari exortu euidens mutationis suæ fertur indicium dare, vt mare ipsum Occidẽtale, in quo spectatur ampotis, solito amplius accedat, & recedat, ac maiore feratur æstu, tanquam lunæ quibusdam aspirationibus retrorsum trahatur: & iterum iisdẽ impulsum ac retractum in mẽsuram propriam refundatur. Ampron verò, vt Lycophronis interpres scribit, funiculus est quo trahunt boues: aut iugalium ceruici incumbens lignum: vnde ἀμπρεύειν, apportare vel aduehere indicat. Propriè tamen, iter curru facere est: vt exposuit Sudas. Sed & ἀμπρεύειν, inquit, est nisu laborantia iumenta obire. Postremò illud non prętereundum, multis quidem epithetis mare apud poëtas insigniri, quæ tamen non vbique congruant, sed partibus plurimum. Glaucũ ergo quum dici audis mare, concipe, quòd profunditatis habeat parũ prætérque subiectã harenam albidi caloris, sic enim subsplendicat glaucus color. Vbi cani appositum adiicitur, inaudienda est littoribus allisa portio. Nuncupatur quandoque μέλαν, id est nigrum, quòd intentius eiusmodi cõuisitur. Nam purpureum, cyaneum, œnopon melaniæ, id est nigredinis cẽsentur species. Quũ ergo cuiuspiam horũ adiectio fit scire licet, quod partis est, vniuerso attribui. Quod verò οἴνοπον diximus, aduertendum, id de vini colore produci: quoniam veteribus nigrum modò id erat, quando album aut cirrhum vel anthosmiam necdum excogitarant deliciæ, sicuti author probat Eustathius. Myrtoum quidem mare, à Myrtilo auriga Mercurij filio certatim Latini Græcíque nuncupatum tradidere, quem præcipitarit Pelops. At inquit Pausanias, non fit simile veri, quòd exiguam maris partem is enauigauit, ab Alphæi exitu ad Eleorum nauale: proinde (inquit) astruendum, dici à Myrtus nomine, vt videtur, insignis mulieris: quæ Eubœorum opinio est. Pertingit verò Myrtoum mare ab Eubœa ad Aegei maris insulam Helenam, quæ esse deserta dicitur. Dium mare, ab Homero magnum dici, interpretantur grammatici. Nam & Aratus in

Prognost

Prognosticis, *δίους σταλαγμοὺς* magnas dicit guttas. Tumuli porrò in mari ex colluuie harenę subuectæ, pectora vocantur à nautis, Polybio authore.

Vrsi manus, cur partibus cæteris suauior. De verbo ἀρκτεύειν. Enarratur Iulius Pollux. Puellas dici consueſſe quandoque arctos, id est vrsas. Arctos vnde, & Cynosura, & Helice.

CAP. XIX.

VRsi manus esse inter esitandum prædulces, insigníque suauitate, traditum est. Sic autem anteriores eius animantis pedes nũcupant, quòd eorum sit functio duplex vtiq;, incedendi, *καὶ τὸ ἀντιλαμβάνειν*, id est & apprehendendi. Eius rei rationem quærebamus anxiè: sed nec ita diu exsudandum fuit, præstò siquidem curiosius & solicitius indagãti fuit Plutarchus, in libello nimis vtique confragoso detruncatóq;: sed quicquid est, non omnino inutili: in quo rerum, euẽtuúmque naturalium causas perquirit, & philosophico perpendit examine. Inibi igitur ratio eius, quod est propositum, hæc fermè redditur: Quod percoquentia corporis alimentum carnem præstent, quacunque alia suauiorem longé. Concoquit autem precipuè, omne quod difflat, id est *τὸ διαπνέον*. Id verò est quod mouetur, quódque exercetur: sicuti vrsus partem hanc agitat plurimum, tum incessus ratione, tum apprehensionis. Cæterùm, in hac vrsorum mentione succurrit, quantum ingenij suppetunt vires, & multiiuga lectio fomenta suggerit, explicandus Pollucis nodus implicatior aliquanto: ita enim Onomastici quinto libro scriptum legimus, *ἀρκτεύεσθαι δὲ τὰς παρθένους ἔλεγεν ὁ δῆμος ὁ ἀττικός*. quod est, *ἀρκτεύεσθαι* virgines dicebat Atheniẽsis populus. Id verbum signat, Dianæ prius quàm tempus appetat nuptiarum, virgines consecrari initiaríve. Quod Lysias scribit in oratione pro Phrynichi filia, si tamen ex eius illa prodiit officina: Decreto nanque sancitum Atheniensium erat, ne qua viro puella traderetur *εἰ μὴ ἀρκτεύσειε τῇ θεῷ*, id est nisi sacra obiisset Dianæ. Quod mense Ianuario fieri consuesse, indicat Libanius in Oratione, quam de Dianæ laudibus dixit. Induebantur autem veste, quam crocotam nominant, nec decimo ætatis anno grandiores, nec quinto inferiores. Iis autẽ placari credebatur Diana, quæ causa eiusmodi indignationem concepisse videatur. Ferunt quandoq; vrsam

feram in Attica ita cicurem factam, vt homines nihil auersaretur omnino, sed compasceretur, multáque licẽtia huc illuc, nemine impedimentum inferente, peruagaretur. Contingit, puellam quandam lasciuiusculè cum bellua colludere: quæ irritata, puellam facto impetu proscidit. At fratres rem intuiti, ac commoti acrius, vrsam iaculis impetitam necarunt. Ex qua causa, pestilens morbus latius per regionem grassari cœpit. Consultis oraculis, respondit Deus, mali nõ defuturum finem, nisi virginum nonnullas compellerent ἀντὶ τελευτησάσης ἄρκτου ἀρκτεύειν, id est vrsæ perẽptæ honori Dianæ dicari. Nam & puellę sic vocabantur arcti, id est vrsæ. Quod perspicuè docuit Euripides in fabula Hypsipyle: & in Lemniis Aristophanes, ac Lysistrate. Arctos cælestes scribit Theon appellari, οἱονεὶ ἄκρας καὶ κεφαλὰς τοῦ κόσμου, quia summę sint, ac cęli velut capita. Peculiarius autem Cynosuram dici, ex caudæ imagine, quoniam κυνὸς οὐρὰν ἔχει, quod est, canis caudam habet. Helicen verò, διὰ τὸ ἑλίσσεσθαι καὶ ἑλικώδη πως τὴν οὐρὰν ἔχειν, quia inuoluta sit cauda: vel per exochen quandẽ, quòd à cælo trahatur: veluti leo, ex eadem excellentia θὴρ nuncupatur, id est fera.

Aetnæus venator, quinam prouerbio intelligendus. De florida Aetneæ regionis natura. Ouidius explicatur. De Proserpina quædam, & Aetna. Theogamia festa. Theophania, & Antesphoria. Leucippus Ceres, cur: item Brimo. Corollarum è floribus inuentio. Item de rore. De Narcisso nonnihil.

CAP. XX.

Aetnæum venatorem, scito admodum & docto prouerbio vsurpari posse, animaduerto, pro eo cuius sit cassa inutilísque venatio, quíq; sicut inanis progreditur, ita etiamnum regreditur. Sed vnde hoc? An quia illis regionibus syluæ fuerint negatæ? an quòd feræ ibi visantur nunquam? imò verò esse ibi vtrunque, & affatim quoq;, fatendum est. Dictat id & loci natura & felicissimum cælum, nec superciliorum montiúmq; indiga regio. Atqui subesse causam oportet. Subest profectò, vt docuit Plutarchus: sed nõ alia, quàm qua coniectamus ἀντιβαίνουσαν τὴν τοῦ ἔαρος ὥραν, id est vernum tempus indagini esse ineptius. Nam vti prodit Empedocles, ferarum cemmata, hoc est lustra, naribus captãtes canes, τὰς ἀπορροίας

ἀναλ

ἀναλαμβάνουσι, id est aeris defluxus excipiunt, quos in sylua oberrantes reliquisse feras contingit: cæterùm eos interextinguunt paulò minus, ac odore miscello confusaneos reddunt stirpium pleræque, latius odore profuso. necnon coronamentorum ibi haud exigua vis odorinsecos fallit, odore ferarum indidem dilutiore, ac tantùm nō euanido. Euenit autem hoc anno perpetuo in Sicula, quam prænotauimus, regione: adeò vt rari prorsum venaturi loca obeant eiusmodi. Author sexto Bibliotheces Diodorus quoque, apud Aetnam odorum fragantia sagaces canes odoratu carere, naturam sensus florum odore superante. Floridæ verò regionis eius naturę testimonium suggerit & poëtica fabella, quæ legēdis ibi floribus intentam Proserpinam rapturo Plutoni velut ansam, occasione captata, præbuisse cecinit. Argumento suffragatur Ausonius illis versibus, quos & subiiciendos censuimus:

Qualis floricoma quondam populator in Aetna
Virgineas inter choreas Theccida raptam
Sustulit emersus Stygijs fornacibus Orcus.

Quo nomine asyli quoq; vice cultam inuenio regionem illam, consensu tacito, nefas putantibus incolis, animal vllum omnino oblædi inibi, aut violari. Quin argumento eodem Proserpinæ festa dixêre Theogamia & Anthesphoria, quæ aliàs Pherephattia Græcis dicūtur, Plutarcho authore in Luculli vita, in quibus furua immolari bos consueset apud Cyzicum. Theophania verò Delphica videtur celebritas, Herodoto historia prima, in Crœsi rebus. Scribunt Grecorum nonnulli, Proserpinam Narcissum dum colligeret, à Plutone raptam, quòd eo plurimum oblectaretur. Putant alij Eumenidibus sacrum Narcissum, vel quòd circa monumenta nascatur frequens, vel quia horrorem incutiant deæ, ac τὸ ναρκᾶν, id est torpescendi causa censeantur. Tractus eius naturam nouisse item videtur Ouidius Fastorum quarto,

Tot fuerant illic, quot habet natura, colores,
Pictáque dissimili flore nitebat humus.

Hæc eò apposui gratius, quia per poëticam ἐμβαίνειν dici ista, opinati plerique, quos dixeris quandoque ad agnatos & gentiles videri deducendos, intercutaneæ doctrinæ nil latere suspicati, facilè in vtranque aurem sibi dormire permittūt, qui nisi mandragoram prægustarint, poterunt inde forsan peruigilare excitari. Adde, quòd campos eos esse perpetuo floridos

eſt calor:quamobrem è terra, vt ſol, educit, nec agit tamen in ſublime, quũ vires deſint longius abducendi, inde rurſum delabitur. Porrò & in frigidioribus difficilis eſt venatio, quoniam venatorẽ oportet, non veſtigia modò quęrere, ſed etiam olfactum moueri. Hic verò mouetur, molliter diffuſis à caliditate odoribus. Frigoris autem circunfuſio, quã vocant Gręci περίψυξιν, odores contrahit, καὶ οὐκ ἐᾶ ῥεῖν, nec ſinit effluere, ſenſumq́; mouere. Ex quo vnguentũ & vinũ per frigus olent minus: nã concretus aër, ſiſtit in ſeſe odores, nec reddi permittit.

Fumum, vmbram, nubes capi pro re momenti nullius. Nebulæ pro pane. Eſcharites. Eſcharulæ mulieres. Capnoſphrantes. Capniſtæ carnes. Fumarium. Qui dicantur Selli. Anopæa auis. Fumum venditare. Sellæ familiares. Narciſſi fabella. Vmbram ſuam metuere, quid. De paſpale, & achne. Item atheres quid. Atherina, & abydena, abydocome, mation, matiolichus, attaragus, epſethia, athara, ecta, pſothyon, pſathyrion, ſtachyalogi. Harenarius teſtis. Pylaica, quæ dicãtur. Plutarchi locus explicatur. Myodochus.

CAP. XXI.

IN Græcorum commentariis inter cętera doctrinæ grauioris id quoque relatum obſeruauimus, non reconditum quidem, nec ab intimis Sibyllæ aditis erutum, non aſpernabile tamen, nec lectione prorſus indignũ: Fumum, vmbram, nubes, de rebus dici quæ prorſum momenti ſunt nullius, nec titiuillitio faciendæ, vt ille ait. Teſtimonium in Autolyco perhibet Eupolis, καπνὸς ἀποφαίνει καὶ σκιάς, id eſt fumos oſtentat & vmbras. Quin comico riſu philoſophos coarguens Ariſtophanes, qui attoniti cæleſtia contemplarentur, nubes fuiſſe illis vice numinis obiicit, καὶ ξυγγίγνεσθαι

Ταῖς νεφέλαισιν εἰς λόγους, ταῖς ἡμετέραισι δαίμοσιν.

Id eſt, & congredi conſueſſe cum nubibus, quę deæ ſint nobis. Sed & hinc factum coniectamus, vti panificium quoddam de tenuitatis ratione, ac candoris nebulas etiam plebeia dicant voce: quibus perſimilis erat veteribus eſcharites, de craticula dictus, apponi ſolitus ſub cœnæ finem paſſo litus ad vinolentiam vſque. Eſcharulas hinc & mulieres adpellat Plautus,

de pannificij ratione. Escharitem ab Athenæo nō prætéritum obseruauimus. Inuenio Theagenem quēdam fuisse cognominatum καπνόν, id est fumum: sicuti Eupolis quoque significat ἐν Δήμοις, quòd multa polliceretur quidem, sed nil admodum præstaret. Erat insuper hic ψευδόπλουτος, hoc est ementitus diues, & iactator vanissimus, qui quum esset summè pauper, nihilominus volebat magni momenti negotiator, hoc est μεγαλέμπορος videri, vt Græci dicunt. Cuiusmodi fuit Aeschines quidam Selli filius, ex quo id genus homines, quod relatu dignum est, Sellos vocant. Et inde verbum σελλίζειν, hoc est Sellissare, quod ἀλαζονεύεσθαι signat, id est iactare ostentaréque. Sellas familiares appellat Varro instrumenta oneri vētris excipiendo accommoda, familiæ præsertim. Capnosphrantes, id est fumi olfactator, velut per parœmiam signat auarū hominem præparcúmque, καπνίζειν, id est capnissare, dicitur conuiuij gratia ignem succendere, & camino vti luculento: vnde apud Athenæum carnes legūtur capnistæ, id est τὰ κρέα καπνιστά. Fumarium lego apud eruditiores, pro loco in quo ligna festinato resiccentur: sicuti & suffumationem, qua nimia fiunt vina medicata. Apud Paulum Iureconsultum legimus, Iniuriam intelligi, si quis fumo corrupto aliquem perfuderit. Scribit Homericus interpres quidam, anopæam dici auem Homero euolantem, ἀνὰ τὴν ὀπὴν, id est per foramen. Quippe habuisse veteres in domibus tecti medio apertionē, quam capnodochen nuncuparent. Homerus,

ὄρνις δ' ὡς ἀνόπαια διέπτατο.

Fumū venditare Lāpridio in Alexādro Cæsare, est gratiam hominū captare multa pollicēdo, quæ apud principes obeas, quū re omnino præstes nihil. Vulgaris præconis salibus, fumo punitur, fumos qui vēditabat, quū id genus quendā iussisset imperator fumo præfocari. Vmbrā verò pro re cassa nihili que sæpius accipi, non est (puto) qui nesciat. Sed in hac mentione obseruanda magnopere, quæ in Græcorū reperias monumentis, Narcissum (inquiunt) traditum fabulis est, in aquis imaginem conspicatum propriam, eius irretitū amore mox amplexandi studio desiluisse, atque eo modo absumptum. At id esse falsum, perspicuè liquet. Illud verò certius & grauius, adolescentem in terreni corporis fluxu vmbram inspectasse propriam, id est corpoream vitam, quæ animæ verę idolum est postremum. Eam quum is perinde ac veram primámque ample

amplexari arctius festinasset, quod est, quum vitę corporeę in hæsisset totus, interiit pręfocatus: quoniã vitam veram, id est animalem, per inscitiam amisisset. Vnde irrepsit adagiũ Gręcis, ὁ δειλὸς τὴν ἑαυτοῦ σκιάν, id est suam ipsius metuẽs vmbrã. Id significat, postremis rerum perinde ac primis, studiũ non magnopere impendendum: quoniam animæ perniciem concinnant, id est verę cognitioni, & quæ congruit in primis, tenebras perfectioni intendunt. Porrò de vmbrę item ratione prolatum id in Curculione à Plauto est,

Quid ego nunc faciam? quid refert, me fecisse regibus
Vt mihi obedirent, si hodie hic me vmbraticus deriserit?

Adumbrata lętitia quę nam intelligenda, docet apertius Seneca: Quòd (inquit) duces magni faciunt, rebus afflictis, vt hilaritatem de industria simulent, & aduersas res adumbrata lętitia abscondant. In Athenæi libellis, quanquam cõfragosis & mutilis, parasitus quidam panes mucore sordentes præduratósque, mensę illatos facetissimè ἄρτων σκιάς, id est panum esse vmbras dixit. Attaragos item pro re vilissima minimáque Græcis dicitur: sicuti apud nostros ecta, vnde fit ectafacio verbum. Attaragum, panis micã interpretantur, quę psothion item dicatur, aut psathyrion. Sed & in pane scissuram ignis vi factam dicunt attaragum. At superiorem in pane crustam eo nomine accipit Pollux: sicut imam, epsethiam. Myodochum senem legimus, qui sit nulli rei. Dioscorides eo verbo muriũ accipit retrimenta, quę muscerdas vocant. Illud obiter quodammodo subscripsero: corpore minutulos perbreuésque dici ortygas, id est coturnices. Paspalen quoque, pro rerũ minutie capi à Gręcis: vnde somni, paspalen nec videre quidem, est apud Aristophanem. Quanquam nec ignoro esse, qui eo nomine magnetem accipiendũ lapidẽ putent. Paspalen, Hippocrates pro milio accipit, quod ab aliis cenchros vocatur, aut etiam cenchrys. Sed & ad eundẽ sensum deflectas achnem signat ea vox minuties ab excussis prouolantes spicis. Meminit Homerus,

ὡς δ' ἄνεμος ἄχνας φορέει.

id est, sicut achnas profert ventus. Sed & pro maris aspergine achnen reperias, vnde ἁλὸς ἄχνη, id est maris achne. Achnen, Sophocles pro rore accipit,

θάλλει δ' οὐρανίας ὑπ' ἄχνας ὁ καλλίβοτρυς
νάρκισσος

Et rectè vtique, quòd non continuæ deferantur guttæ, verùm disparatę. Vnde achnes profluxit nomẽ, quasi aechne dicatur, id est diuulsa abiũctáque. Quin ἄχνη πυρὸς, id est achne ignis, pro fumo. Et achne somni apud Hippocratem. Illud quoque ex Græcis corriuatũ fontibus haud transiliendũ, quod ἀθηρίζειν dicunt, vbi se quippiam non pili facere innuũt. Ratio est, quoniam ex spicis quæ sunt degeneres, vocari ab eis atheres videntur: sicuti apud Aelianum in libro De prouidẽtia, lectum commeminimus. Eos colligunt spicilegium faciẽtes, qui vocantur stachyalogi. In Athenęi monumentis pisciculus vilior de verbi huius flexu dicitur atherina. Athera verò & pinnula nuncupatur, Aristotele calculum adiiciente, quam sub ventre thynnides gerunt. Nec illud ignorandum: Abydena itẽ dici futilia, ac nullo prorsum digna pretio: nam vt molles carpũtur Abydeni. Meminit parœmię Pausanias. Sed ab eisdẽ quoque Abydocomas inuenio sycophãtas dici, velut in eo κομῶντας, id est efferentes se. Mation etiam minutum dicunt: vnde matiolichus, qui parũ comedit, aut qui in minimis astutum se præstat. Quanquã & matiolichus dici valet, qui ex mensuris lucrum venatur. Nam est mẽsuræ genus mation, & λάχειν, Iambo. Hincque forsan Eusebio cuidam apud Ammianum Marcellinum, Matiocobæ factum cognomentum est. Pylæstatos vocant Gręci Circenses homines, hoc est viles nescio quos, ac planè de triuio, à quibus nec boni quippiam proferatur, nec sani: quoniam eiusmodi haud pauci Thermopylas peterent, quę & Pylę dicebantur, quòd angusta conualle à Thessalia in Phocidem transmissio fieret. Nam & Pylea vocabatur, vbi considebant Amphictyones: sed & congressum ipsum sic reperio nuncupatum. Ex iis enarratur Plutarchi locus in Pyrri vita, negligenter insciteque pręteritus ab interprete, ταῦτα μὲν ἔστι πυλαϊκῆς ὀχλαγωγίας, hæc (inquit) pylaicę sunt turbæ, Pylas cõfluentis. Et in Artoxerxis vita scribit idẽ, Ctesiam in libros coniecisse παντοδαπὴν πυλαίαν, absurdarum fabularum. Harenarium testem, Iureconsulti sordidum ac vilem intelligere videntur, cui sine tormentis credendum non sit. Mentio fit & in Canonicis decretis, eúmque qui in harena depugnarit, intelligunt.

Super Aphricano Scipione paucula. Qui dicantur velut vmbra vagari, Plutarchi interpres refellitur.

Cap.

CAP. XXII.

DE Scipione Aphricano iuniore memorātur pleraque sci tu digna, imò verò eiusmodi, vt nec satis mirari queas, siue fortunam perpendas viri, siue mores ac naturę lumina, rerúmque gestarum gloriam ad acrius reuoces examen. Nunc vt cætera ad censuræ grauius non prouocem supercilium, illud gratissimo animo hisce libellis inspergimus. Scipionē hunc annis quatuor & quinquaginta, quibus ferè in humanis egisse narratur, μηδὲν πρίασθαι, μηδὲν ἀποδόσθαι, μηδὲν οἰκοδομῆσαι, id est nil emisse, nil vendidisse, nil ædificasse. Libras autem argenti treis & triginta duntaxat in magna substātia, & auri duas reliquisse: quum tamen in eius potestate vita fuisset Carthago, ab vnóque imperatorum omniū milites locupletatos, veteribus testatum memoriis sit. Polybiū porrò, quod ipsum inter illius ducis miranda non ineptè reposuerim, persamiliarem habuit ac intimum, cuius imbutus præceptis ἐπειρᾶτο μὴ πρότερον ἐξ ἀγορᾶς ἀπελθεῖν, ἢ ποιήσασθαί τινα συνήθη, καὶ φίλον ἁμωσγέπως τῶν ἐντυχανόντων, id est studebat, non prius foro reuelli, quàm vnum aliquem ex iis, quibus quum fortè congrederetur, beneuolum sibi atque amicum quauis ratione foret venatus. Quúmque iuuenis etiamnum ageret, eam tum fortitudinis, tum prudentiæ de se opinionem concitauit, vt senior Cato interrogatus de iis qui apud Carthaginem stipendia facerent, inter quos erat Scipio quoque, militum (vt Appianus inquit) tribunus, οἶος πέπνυται diceret τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσιν, id est solus sapit, cæteri vmbræ feruntur, Scipionem innuens. Est autem ex Homero carmen de Tiresia Odysseæ K concinnatum. Quem locum à Plutarcho citra authoris nomen repetitum, interpres alioqui nō inscitus, assequi non potuit, nisi fortè sum lebe ride cæcior: sic enim sensus elucescit peracutus, & (quod conuenit maximè) à Catonianis salibus & sapientia non dissentaneus: quando Romanorum alij, qui stipendia facerent in Aphrica, nihil (vt Plautinis vtar iocis) aceti haberent in pectore, nihil omnino priscam illam vrbis Romæ generosam animi altitudinem redolerent, essentque planè hominum simulacra, & quidem impolita infabricatáque & meræ nugæ, v'tque Homerico vtamur verbo, σκιαί, id est vmbrę, Quando ratione animæ neglecta, quam esse verū hominem, Plato & sensit & docuit, corpori sese manciparant, quod ima-

ginem esse & vmbram, ex Plotini sententia remotiore, alibi docuisse me opinor, & proximè Narcissi tropologicus cõmonuit sensus. Quod verò de Scipione dixit Cato, id ipsum & de Chrysippo pronuntiatum quandoque comperimus, cuius est illud elogiũ quoque, Ni fuisset Chrysippus, porticus non esset. Homeri locum de Tiresia aduocat libro sextodecimo Strabo: verùm interpres sic demum iure Latij donat,

Cui dederat vita functo Proserpina mentem,
Vt saperet, pariterq; homines leuis vmbra iuuaret.

Sententiam nostram cõfirmat Lucius item Florus Epitomes quadragesimonono: Quam virtutem eius (inquit) Cato, vir promptioris multò ad vituperãdum linguæ, in senatu sic prosequutus est, vt diceret, reliquos qui in Aphrica militarent, vmbris militare, Scipionem vigore.

Multos vagari velut vmbras. Duas esse conuersationis vias. Vitæ genera tria. Aquarum nomine mortales intelligi. Quæ victoria nobilissima. Scipionis dictum. De Adriano imperatore, ac poëta Floro. Adriani in eminentissimum quenque inuidia. Dionysij Sophistæ dictum. Persarum cadauera non computrescere, vt nostra. CAP. XXIII.

CAeterùm & inter mortales reliquos, nec in Romano solum exercitu, numerosæ vagantur vmbræ pauci sapiunt. Id Saluator ille prepotens facilè commonstrat in Euangelio, vbi duas conuersationis perdocet vias: Quàm (Inquit) spatiosa est via, quæ ducit ad mortem, multique sunt ea cõmeantes! Et rursum: Quàm arcta via & angusta est, quę ducit ad vitam, paucique sunt qui inueniant eam! Vide (inquit Hieronymus) quanta inter has vias separatio sit, quantúmque discrimen: illa ad mortem, hæc tendit ad vitam: illa celebratur & teritur à multis, hæc vix inuenitur à paucis: illa enim vitiis per consuetudinem quasi decliuior ac mollior & veluti quibusdam amœna floribus voluptatum facilè ad se rapit commeantium multitudinem, hæc verò insueto calle virtutum tristior atque horridior ab his tãtum eligitur, quibus non tam delectatio itineris cordi est, quàm mansionis vtilitas. Asperam enim nobis & insuauẽ virtutũ viam nimia effecit vitiorum consuetudo: quæ si in partem alteram transf

transferatur, inuenies ficut fcriptura dicit, Semitam iuftitiæ leuem. Porrò quum tria fint viuendi genera, ciuile, contemplatiuum, religiofum: in ciuili, prudentia: in fecundo, doctrina: in tertio, quafi faftigio quodam vitæ totius: pręter duo illa, etiam fanctitatem exigimus. Hæc eft rectifsima vitæ ratio, hæc fcopum habet rationali naturæ propofitum, hic eft finis primæ notæ & coloris perfectifsimi, diu à prioribus quęfitus: fed ante CHRISTVM non fere inuentus. Ab hoc qui errore deuio declinant, quantumcunque ciuilibus intenti negotiis, quantũcunque etiam contemplationi, nihil fciunt nihil agũt, & (quod bonam refipiat frugem) nihil cogitant, quando fapientia mundi, ftultitia eft, & vanitas vanitatum, & omnia vanitas. At cuius eft in lege Domini voluntas, quique in lege illius meditabitur die ac nocte, erit (vt inquit Efdras) tanquam lignum plãtatum fecus aquarum decurfus. Erit (inquam) tanquam vitæ lignum: reliqui verò, nil aliud quàm decurrentes aquæ. Quo nomine (vt inquit Auguftinus) mortale fignificatur genus, quòd in mortem fertur præceps, ficuti aquæ pronus eft in mare delapfus. Vnde eft illud apoftoli Ioãnis, Aquæ multæ, populi multi. Sed & Iofue capite tertio, aquas accipi volunt perturbationũ procellas & moleftiarũ agmina: quemadmodum Efaiæ octauo, Adducet Dominus fuper eos aquas fluminis fortes ac multas. Adiuuat tamẽ argumentũ noftrum etiam grauis author Seneca: Quid (inquit) pręcipuũ in rebus humanis eft? Non clafsibus maria cõpleffe, nec in Rubri maris littore figna pofuiffe, nec deficiente terra, ad iniurias aliorum erraffe, in Oceano ignota quærentẽ, fed animo omne vidiffe, & (qua nulla eft maior victoria) vitia domuiffe. Innumerabiles funt, qui vrbes, qui populos habuêre in poteftate: paucifsimi, qui fe. Hoc verò quod Stoicus hic feuerifsimè prodit, longè præftabilius quàm quod dictitaffe Scipionem ferunt: nam quũ Appius Claudius eius in cenfura competitor, iactantius diceret, Romanos à fe omneis nominatim falutari, Scipio qui vniuerfos prope ignoraret: Vera (inquit) narras, ἐμοὶ γὰρ οὐκ εἰδέναι πολλοὺς, ἀλλ' ὑπὸ μηδενὸς ἀγνοεῖσθαι μεμέληκεν, id eft, curæ mihi fuit, nõ quidem nouiffe multos, fed ne à quoquam ignorarer. Præftant verò hoc virtutum exhaufta certamina, præftant fudores multi, euigilatæ noctes, durifsimorum patientia. Quod agentem Adrianum intuitus poëta mollior Florus, ita fibi ludere permifit,

Ego

Ego nolo Cæsar esse,
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas.

Respondit verò Adrianus facetè admodũ, nec citra fellis conspersionem, adnotata hominis pathica fœditate:

Ego nolo Florus esse,
Ambulare per tabernas,
Culices pati rotundos.

Cęterùm vel id adnotasse fuerit operæpretiũ, imperatorẽ hũc tanta flagrasse inuidia, vti celeberrimũ quẽque artificẽ, quod æquare non posset, subuerterit: erat nanque studij eius, vt in quauis disciplina præcellere omnes, mirè affectaret. Proinde Dionysius Sophistes aduersus Heliodorum, in cuius beneuolentiam erat is propensior, & inde Epistolarũ sibi magistrum adoptarat: Pecunias donare ac honores Cæsar potest, rhetorem certè facere non potest. Homeri poëmata abolere quandoque fertur cogitasse, vt ei Antimachum substitueret prælegendũ in scholis, cuius adhuc plerisq; erat incognitũ nomen.

Cardamo similes qui dicantur: cur eo vescantur Persæ: eiusdem nomina plura, & vires.

CAP. XXIIII.

NObiles præpotentésque viros si pauperibus conuicini fuerint, non desinere illos exsurgere, donec in nihilum redegerint, notius est quàm vt pluribus id cõprobare videatur necesse. In hosce ita affectos, itáque institutos adagiũ producitur scitum eruditúmque, Cardamo siquidem consimiles esse dicimus, cuius ea natura est, vt herbarum in propinquo nascentium, humorem ad se vi quadã intima perliciendo cogat arescere. Id significat Aristophanes comicus in Nebulis,

πάσχει δ' ταυτὸ τοῦτο καὶ τὰ κάρδαμα.

Id est, patiuntur ipsum hoc & cardama. Nam dixerat antè paulò, Terram violenter cogitationis nostræ humorem pertrahere. Insuper inibi interpres, vbi quod præstruximus explicuit, mox adiicit, Cardamum esse agreste holus apud Persas: sed nunc (inquit) scaphon dici. Scribit Xenophon, Turpè gentibus illis duci, si quis visatur quoquam ire aut meiendi aut cuiusquã eiusmodi rei gratia. Quæ, inquit, nullo pacto facere possent, nisi & victu modico vterentur, & humiditatem per laborẽ consumerẽt. Quo fit, vt ea aliò quopiam secedant. Sed in

in Græcorum comperi cõmentariis, quod ad rem egregiè facit, ἐπισχετικὰ οὔρων τὰ κάρδαμα καὶ πτύσματος, id est, comprimere vrinam & oris superfluitates cardama. Eóque nomine Persas illis vesci plurimũ, quando eximiè præcauent, vrinam emittere, spuere, atque item emungi. Cardamon dicitur ab aliis, inquit Dioscorides, cynocardamon: ab aliis, iberis: quidam etiam cardaminacam nuncupaiunt: Aegyptij, semeth: Romani, nasturtium. Optimum quod apud Babylonem colligitur. Semen excalfacit, acre est & κακοστόμαχον, hoc est stomachum oblædit, aluum turbat, συνουσίαν παρορμᾷ, id est, Venerem concitat, & post multa, Efficit (inquit) id ipsum herba, sed minus. At libro vicesimo Naturalis historiæ Plinius, & eum sequuti aliquot, nasturtio inhiberi Venerem prodidere. Secũdò Canonis Auicenna cum Dioscoride stat. Animi porrò torporem excitat cardami holus: quo argumẽto, multorum coniectatio est, ἀπὸ τῆς καρδίας dici, hoc est à corde, in quo esse creditur animi sedes. Libro duodecimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας sic de hac re proditum comperias, φασὶ δὲ τοὺς ἐσθίοντας κάρδαμον, ἐξυπνοτέρους τὴν διάνοιαν γίνεσθαι, vt natum inde prouerbium, certior fiat coniectatio. Scribit Ammianus Marcellinus, quod ad Persarum ritus attinet præcipuè, Nostrorum cadauera mox cæsorum fatiscere ac defluere prorsum, adeò vt nullius mortui facies post quatriduum agnoscatur: Interfectorum autem Persarum inarescere stipitum more, vt nec liquescant membra, nec sanie medescant perfusa: quod (inquit) vita parcior facit, & vbi nascuntur exustæ solibus terræ.

Cuiusmodi esse deceat conuiuales confabulationes, quæ epicylicia dicuntur. Isocratis dictum ad idem. Persarum ritus. Decori necessitas. De Alabãdeis pulchra. Abderitarum sugillatio.

CAP. XXV.

ISocratem citra puluerem aut etiã clepsydrã oratorem vel nobilissimum, memoriæ proditũ est, quũ amplius rogaretur, vt in conuiuio quodã promeret aliquid de artis suæ officina, respõdisse, ἐν οἷς μὲν ἐγὼ δεινὸς, οὐχ ὁ νῦν καιρὸς, ἐν οἷς δ' ὁ νῦν καιρὸς οὐκ ἐγὼ δεινός, quę noui, temporis huius nõ sunt: quæ verò exigit tẽpus hoc, ego nescio. Veluti parũ congrueret, lasciuientibus poculis oratoriã inserere grauitatem: quod ęquè ridiculum

lum ſit, ac in purpura repēs ſimia. Nam & à pleriſque philoſophiam itē ſequeſtratam, inde legimus, argumēto etiam Perſarum inſtituti, qui ſe licentius inuitaturi, nō vxores, verum pellices admittunt. Itidē & philoſophica ſanctaria colluſione cōuiuali indigna prorſum videri, &(vt Græci dicūt) ἀπροσδιόνυσα. Etenim quę luminibus capto eſſe cum ſpeculis communio poteſt? ſicuti ab Epicharmo traditū, author nobis Stobęus eſt. Præſertim quòd nec recumbentiū mens altioris ſpeculationis tūc ſatis & ſtudioſè capax eſt. Alij verò non extra organum iſta opinati, diuerſam omnino ſententiā approbāt. Tanquā perabſurdum ſit, in ſcholis quidē de cōuiuali officio ſubinde diſſerere, qualiſque aut quę ſit conuiuæ virtus, & qua ratione vtendū vino: ex ipſo verò philoſophiā conuiuio diſcluſam abiungere, veluti re nequeat cōprobare, quæ verbis pręcipit. At in Cœnis Macrobius inquit, Oportet verſari in conuiuio ſermones, vt caſtitate integros, ita appetibiles venuſtate. Nam matutina diſputatio robuſtior eſt, quę viros & doctos & præclariſsimos deceat. Id propemodū & vir doctiſsimus Plutarchus ſtatuit, Sympoſiacôn primo: Elegātiores verò, inquit, etiam ſi ex profeſſo philoſophentur, probabili tamen magis quàm violenta interim demōſtratione ſermonē producūt. Id ipſum etiam Plato facit in Sermonibus conuiualibus, vbi quūuis περὶ τȣ̃ πρώτȣ ἀγαθȣ̃, id eſt, de principe bono verba faceret, & omnino de diuinis, nō tamen apodixes intendit, aut ineuitabiles parat anſas, qui ferè mos eius eſt, ſed leuioribus (vt ſic dicā) captionibus exempliſque, & fabuloſis ratiocinationibus homines cōciliat venatúrque. Proinde, quę proponūtur quęſtiones, ſolutionis reconditum nodū haudquaquā habent: anxias nanque difficultates & ſolicitè librandas, conuiualis nō admittit hilaritas, ne paulò incōcinniores præfocentur auertantúrque. Propterea eridant.xos, vt inquit Democritus, & himantelictæos ſermones miſſos facere oportet, qui ſpeculationis difficultate torquere amplius ſolent, δεῖ γὰρ ὡς τὸν οἶνον, κοινὸν εἶναι καὶ τὸν λόγον, id eſt, vt vinum, ita & ſermonē eſſe oportet communem, vt ſuam quiſque portionem ferat. Qui gryphos inenarrabiles quodammodo probāt, Aeſopeam vulpem gruémque imitari videntur, quarū vtraque faceto ſo conuiuij apparatu alteram deluſit ac dimiſit incœnem. Quòd ſi iucunda cōfabulatio, quam epicylicion rectè dixeris, veluti poculis coaptatā, &(vt Macrobij verbum repetā) appetibilis
adhib

adhibeatur venustas, fiet illud Homericum nepenthes, quod is intelligi voluit pharmacum ἀνώδυνον: quia mœstitiã exigeret, & euthymiam pareret, ac tranquillitatem: vt nulla preterea buglossa requiratur, quæ vino promixta discumbẽtium animis inducat hilaritatem. Porrò Xenophon Socraticus, Gobriam scribit cœnantem apud Cyrum, quum alios Persarum ritus esse admiratum, tum verò illum quo se inuicẽ iucundè interrogantes, necnon scõmata non negligentes voluptatem gratiámque vel iis comparabant, in quos stringi morsus videbatur. Proinde sciamus M. Tullij oraculũ esse verò verius, Decori ignoratione non modò in vita, sed sæpissimè in poëmate & in oratione peccari. Itaque quid deceat, considerandum, quod in re de qua agitur, positum est, & in personis, & in eorum qui dicũt, & eorum qui audiunt. Vnum verò rationale animal, inquit primo De officiis idem author, sentit quid sit ordo, quid sit quod deceat, in factis dictisque qui sit modus: postremò & qua psittacus voce, quáue loquatur coturnix, quæ non parua est naturæ vis rationisque. Illud verò auctariũ fuerit, quod Isocratis sententiæ peraffine est, à Seneca ex Epicuri scholis promptum: Nunquam volui populo placere: nam quæ ego scio, non probat populus: quę probat populus, ego nescio. Sed nec ab instituto dissita est mathematici Licinij in Alabandeos sugillatio, felle lita plurimo: Esse nanq; illos astruebat, in ciuilium administratione rerũ acutos satis: at propter non magnũ vitium indecentiæ, censeri insipientes quandoq;, quòd in gymnasio eorum quæ essent statuæ, omnes habitu forent causas agentium: in foro autem discos tenerent, aut quid eiusmodi obirent. Vnde Alabandei quoque nuncupati, & Abderitæ, qui in rebus id genus sæpicule peccant.

Vmbram suam metiri quid sit, ex historia nato adagio. Archidami monita ad insolentiam humanam retundendam. CAP. XXVI.

VMbram suam metiri, scitè admodum & perdoctè prouerbiali sententia cõmonemur, nil esse quod vana mortalitas, & ad circumscribendã se ipsam ingeniosa (vt Plinij verbis vtar) inani successu aliquo tumeat: quando nostra omnia bullæ sunt, momento periturę. Quo nomine illud Satyricum in ore habendum assiduè,

Tecum habita, et noris quam sit tibi curta supellex

Ratio

Ratio parœmię est ea, quòd nihilo maior nostri corporis post felicitatem vmbra deprehendatur, ac fuerit prius. Quo perdocemur, esse nos eiusdem imbecillitatis aleæ obnoxios, atq; eodem fortunæ salo (vt ait Boëtius) quati. Natum id ex historia: proditur siquidem memoriæ, Macedonum regem Philippum post nobilem in Cheronea victoriam, quum insolentius extumuisset, factúsque foret arrogantior, ac de se magnificentius sentiés, velut liberali iure adoptatus à fortuna, paulò asperiorem, & quæ tyrannicum quiddam suboleret, ad Archidamum Agesilai filiũ epistolam conscripsisse. Qua is commotior, cogitánsq; (quod res erat) euentu prosperiore cristas homini surgere, vt poëticis vtar salibus, ita demum censuit respondendum, *εἰ μετρήσεις τὴν σκιαυτοῦ σκιὰν οὐκ ἂν εὕροις αὐτὴν μείζονα γεγενημένην, ἢ πρὶν νικᾶν*, id est si vmbram tuam metiri volueris, haudquaquam nunc maiorem deprehẽdes, quàm fuerit ante victoriam. Id quia singulare ad vitæ instituta præceptum est, ac ad retundendam mortalium vanitatem efficacissimum, factúmque esset ad manum, dum Græca peruoluimus, haud dignum est visum, quod tanquam conniuens transilirem. Cui affinis est chria quoque eiusdem altera, quæ cęcis animis, nec sui mẽsuram satis capientibus, persalubrem propinare (vt sic dicam) potionem videtur: ac subinde insinuare poëticum illud ex Martialis nobili scitóque Epigrammate,

Sed te tamen ante memento
Intra pelliculam cerdo tenere tuam.

Erat Periander medicus multi nominis, & celebratus in primis: cæterùm, vt est inops sui quandoque humana mens & inexplebilis, nec vnquam ferè vllo descẽdens nisu iu seipsam, & præter calculorum rationẽ mœnia struens: affectabat idem ex poëtica laudem, & subinde versiculos recitando gloriolam captabat. Sed quantum medendi scientia præstabat, tantum à poëta aberat bono. Id animaduertebant complures. Ipse tamen sibi emẽtiebatur, & credulus poëtico se agi furore opinabatur. *τί δή ποτε ὦ περίανδρε, ἄπεν ἀρχίδαμος, ἀντὶ χαρίεντος ἰατροῦ κακὸς ποιητὴς καλεῖσθαι ἐπιθυμεῖς*, quid tãdẽ ô Periander, inquit Archidamus, pro elegãti medico malus vocari poëta cupis? Sed & eiusdẽ chria est illa non incelebris. Peloponnesiaco nanque bello percunctantibus sociis, quantum pecuniarum foret satis, rogantibus etiamnũ tributa terminaret, *ὁ πόλεμος ἔφη, οὐ τεταγμένα ζητεῖ*, bellum, inquit, ordinata non quærit.

De

De chriarum ratione, & quid chria. Item quid sententia, eiúsque discrimina. Et quid chriodes. Interim regis boni munus quodnam sit. Paraphrasis, metaphrasis, ecphrasis.

CAP. XXVII.

QVoniam verò chriam bis hoc capite nominauimus, ne quis velut obice offendatur, sciendum est, ab Aphthonio dici χρείαν ἀπομνημόνευμα σύντομον, εὐστόχως ἐπί τι πρόσωπον ἀναφέρουσαν, hoc est chriam (siue malis Latinè vsum nuncupare) esse commemorationem breuem concinnè opportunéque, id est συντόμως, ad authorem relatam. Appellatam verò chriam arbitrantur, ὅτι χρειώδης ἐστι, quia sit vtilis, κατ' ἐξοχήν: siquidem progymnasmata reliqua, admonitionis emolumēto præcellit, id est χρειωδεστέρα ἐστὶ πρὸς παραίνεσιν τῶν ἄλλων προγυμνασμάτων. Vtitur ea voce Plutarchus ad hūc fermè sensum: Ariston laudante quodam Cleomenis chriam, qua interrogatus, Quidnam regem bonum facere oporteat, respōderit, Amicis bene facere, inimicis verò malé. At quanto (inquit) melius fuerit, ô vir optime, amicis bene facere, ex inimicis verò amicos reddere. Hæc quidem chria, pergit Plutarchus, etiam si omniū calculis Socrati contribuitur, nihilominus in Aristonem quoq; refertur. Porrò chriarū alia dicitur logica, id est sermocinalis: alia practica, siue actiua: alia mixta. Et logica quidem intelligitur, quę oratione præfert emolumentū: vt Plato τοὺς τῆς ἀρετῆς κλῶνας ἱδρῶσι καὶ πόνοις ἔλεγε φύεσθαι, id est virtutis ramos astruebat, sudore ac laboribus produci. Isocrates ex discipulis ingenio præstantes, θεῶν παῖδας ἔφασκε, id est deorum esse filios prædicabat. Diogenes diuitem conspicatus imperitum αὕτη ἐστὶν ἵππος περιηργυρωμένος, hic est (inquit) equus vndiq; argento litus. Practica verò praxin, id est actionem modò ostendit. Vt interrogatus Pythagoras πόσος ἂν εἴη τῶν ἀνθρώπων βίος, βραχύ τι φανεὶς ἀπεκρύψατο, μέτρον τοῦ βίου τὴν ὄψιν ποιούμενος, id est quanta deniq; hominum foret vita, quum parum se ostentasset, mox delituit, viuēdi modum statuens visitationis morulam. Mixta postremò est, quæ consurgit ex duobus, actu, & oratione. Vt Diogenes quum esset conspicatus ἀδηφάγον, id est indecenter voracem puerum, τὸν παιδαγωγὸν ἔπαισεν, ἐπειπών, τί γὰρ τοιαῦτα παιδεύεις; Pædagogo plagam incussit, inferens, vt quid ita imbuis? Iis verò capitibus

tractari ſolent chriæ:encomiaſtico, id eſt laude : paraphraſtico,id eſt expoſitione:cauſa,ex cõtrario,comparatione, exemplo, teſtimonio, epilogo breui. Paraphraſin tamen intelligi volo,ſicuti finiunt Græci, alieni ſcripti conuerſionem non in humiliora grandioráve, vt ab metaphraſi ſeiungatur, ſed in paria,ſenſu modò incolumi. Quod indicat libro primo Fabius:Tum,inquit,paraphraſi audacius vertere, qua & breuiare quædam & exornare,ſaluo tantũ ſenſu permittitur. Quod opus conſummatis oratoribus difficile,qui commodè tractarint,cuicunq; diſcendo ſufficiẽt.Sed & libro decimo:Ipſis, inquit,ſententiis adiicere licet oratorium robur, & omiſſa ſupplere,& effuſa ſubſtringere:neque ego paraphraſin eſſe interpretationem volo tantùm,ſed circa eoſdem ſenſus certamen, atq; æmulationem. Ecphraſis autem eſt pura meráq; enarratio.Sed ad inſtitutum. Seneca , de chria ſic mentionem facit: Pueris,inquit,ſententias ediſcendas damus, & has quas Græci chrias vocant, quia complecti illas puerilis animus poteſt, qui plus adhuc non capit certi profectus.Viro captare floſculos, turpe eſt, & fulcire ſe notiſsimis ac pauciſsimis vocibus, & memoria ſtare. Sibi iam innitatur, dicat iſta , non teneat. Turpe eſt enim ſeni,aut proſpiciẽti ſenectutem ex commentario ſapere.Fabius itẽ libro ſecundo,Sentẽtias, chrias, ethologias,ſubiectis dictorũ rationibus apud Grammaticos præcipit ſcribi. Quoniam verò, vt ſolet, perobſcurè ſententiam eſſe ait vniuerſalem,ſciendum eſt,ſententiam à chria hoc diſtingui,quòd ſententia indicatiuè profertur : chria verò etiam ſæpe per interrogationem & reſponſionem:præterea (vt probauimus) actu etiam conſtat.Sentẽtia verò,in verbis tantùm eſt:chria,perſonas habet omnino,quę quid fecerunt aut dixerunt:ſententia ſine perſona profertur , hoc eſt , ἀπροσώπως. De hac Aphthonius ita , γνώμη ἐστὶ λόγος ἐν ἀποφάνσεσι κεφαλαιώδης, ἐπί τι προτρέπων ἢ ἀποτρέπων. Priſcianus verò ſic : Sententia,eſt oratio generalem pronũtiationem habens , hortans aliquam rem,vel deterrens,vel demonſtrans quale quid ſit.Ariſtoteles Rhetoricorũ ſecundo:ſententia,inquit, demonſtratio eſt non ſingularis quidem , verũ vniuerſalis:nec de omnibus tamen, vt quod flexuoſo rectum ſit diuerſum, ſed de iis quæ ágimus, ſuntque vel eligenda vel ſecus. Mox infert ſententiarum genera quatuor:At (inquit Aphthonius) ſententiarum alia eſt protreptica, quæ hortatur:alia apotreptica , quæ abducit abſ-

ter

terrétq;:alia apophantica,quæ demonſtrat: alia ſimplex,coniuncta alia,quædam veriſimilis, alia vera, quædam & hyperbolica,id eſt ſuperlatiua. Et protreptica quidẽ eſt, Hoſpitem amare præſentem addecet, volentem autẽ dimittere. Apotreptica,vt,Non congruit cõſultorem virum, perpetem noctem dormire.Apophantica,δεῖ δὴ χρημάτων καὶ ἄνευ τούτων,οὐδὲν ἔστι γενέσθαι τῶν δεόντων, pecuniis opus eſt. nec citra has quippiam eorum quę decet,fieri queat:apud Demoſthenem.Simplex,εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης, id eſt augurium eſt vnũ quidem præcipuum,patriæ opem tuliſſe. Coniuncta,ἐκ καταφατικοῦ καὶ ἀποφατικοῦ,id eſt ex affirmatione ac negatione,Multorũ non vtiq; principatus bonus. εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς,vnus ſit dominus,rex vnus.Duplex,ἐκ δύο καταφατικῶν,id eſt ex duobus affirmantibus,vt δεινὸν πένεσθαι, χεῖρον δὲ πλουτεῖν κακῶς, id eſt graue quidem paupertate premi , grauius autẽ ditari non bene. Veriſimilis, Cuiuſmodi ſint principes & ſubditos ferè tales eſſe ſolere. Vera, vt Vitam citra mœroris labem non reperias. Hyperbolica, Nihil imbecillius terra nutrit homine. Tractatur verò ſentẽtia iiſdem capitibus,quibus & chria. Eſt in hoc genere illud quoq;,quod Fabio authore,vocant aliqui chriodes,vt,Milo,quem vitulũ aſſueuerat ferre,taurũ ferebat.

Ethologia quid, item ethopœia, idolopœia, proſopopœia. Abecedarij,ſyllabarij nominarij qui ſint,ex Hieronymo & Auguſtino,Cacoëthe vlcera.

CAP. XXVIII.

ETHologia cuiuſmodi ſit, liquet ferè ex Ciceronis verbis libro De oratore ſecundo: Atq; ita eſt (inquit) toto hoc ipſo genere ridiculum,vt cautiſsimè tractandum ſit. Mimorum eſt ethologorum,ſi nimia eſt imitatio, ſicut obſcœnitas. Orator ſurripiat oportet,imitationem:vt is qui audiat, cogitet plura quàm videat.Mimos & ethologos diſpeſcit Sympoſiacôn quinto Plutarchus.Proinde mirũ eſt,quoſdam prodere auſos,nil ſe de iis apud Græcos legiſſe, veluti nuſquam reperiantur. Nam ethopœia dicitur quidem morũ imitatio , perſona ſubiecta.Cæterùm eius tria videntur diſcrimina : εἰδωλοποιΐα,προσωποποιΐα, id eſt idolopœia, proſopopœia, & quæ ἠθοποιΐα,id eſt ethopœia nuncupatur:quę notam perſonam complectitur,mores tantùm effingit , ex quo ethopœiam dici volunt. Vt ſi comminiſcantur, quibus'nam ſit vſus verbis Her-

cules, imperante Eurystheo. In Themistocle Plutarchus παιδεύσεις nominat ἠθοποιοὺς, id est morales institutiones. Idolopœia, notam quidem & ipsa personam habet, sed mortuam, & quæ loqui desierit, vt Eupolis ἐν δήμοις, & Aristides, ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν τεσσάρων: qua ratione nomen quoque profluxit. Nam & in Hecuba Euripides Polydori inducit idolum. Sed & Homerus,

Τὸ τοῦ πατρόκλου ὁμιλεῖν τῷ ἀχιλλεῖ.

Prosopopœia verò, quum omnia fingimus, personam videlicet, ac mores: vt Menander fecit, quum effinxit elenchon: est enim elenchos res vtique, sed non persona: & propterea idem dicta prosopopœia. Ethopœiarum verò aliæ sunt patheticæ, quæ perturbationes affectúsque exprimunt: aliæ sunt & vocantur ethicæ, hoc est morales: atque mixtæ dicuntur, vtrunq; efficiunt. Alexander in libello περὶ τῶν σχημάτων, ethopœiam esse scribit, quum existentibus personis sermones aliquos affingimus, quòd fide digniores illæ videãtur, quàm si eos enuntiaremus ipsi. Et in libro de Rhetorica Apsinus, Ethopœia est oratio personis apposita contributáq; subsistentibus, vt, Quidnam dicturi sunt in domicilium videtes me impactum? Miltiades hic, qui Marathoniæ pugnę victoriam ciuitati comparauit, qui Barbaros spe falli coegit. Vtitur & hoc modo Hyperides, pro Lycurgo: Quid dicent, eius prætereuntes sepulchrum? & quæ sequuntur. De prosopopœia idem Apsinus, & prætereà Quintilianus, ac cæteri plura; nos cum delectu modum seruamus. Et quia paulò antè de puerorum exercitationibus egimus, id superpondij loco adiiciemus: Abecedarios nuncupari, syllabarióſque ac nominarios in discentium classibus, ab Hieronymo: nam qui prima imbibunt elementa, abecedarios intelligit: syllabarios, qui iam syllabas connectere insuescunt: nominarios, qui denique integra proferunt nomina. In literario (inquit) ludo, vbi prima elementa excipiunt pueri, abecedarij nuncupãtur: at syllabarij alij, quidam verò & nominarij, nonnulli iam calculatores. Quúmque hęc audierimus nomina, ex ipsis qui sint in pueris profectus, agnoscimus. Sed enim abecedarium Augustinus intelligit literarum ordinem illum, quem pueruli condiscunt. Nominatores Iureconsultis Digestorum vicesimoprimo à nominariis longè diuersi sunt; sic enim appellant eos, qui tutorum nomina subiiciunt, ceu idonei sint. Eodem modo & magistratuum nominatores vocantur Vlpiano. Dici verò ethopœiam,

ab

ab ἤθει, quod morem ſignat, neminem fallit. Nam & inde κακοήθη dicuntur vlcera, de quibus obſcurè libro quinto Celſus. At Therapeutices quarto Galenus ea ferè intelligi ſcribit, quibus etiam ſi maturè omnia adhibeantur neceſſaria, non ſanantur tamen.

Leporem mœnibus indormire quid ſit. Leporum luſtra. Rechamus quid. Reliquatores quo ſenſu dicantur ab Iureconſultis, & verbum reliquari. Item quæ ſint ſchelides. Schedia. De leporibus multa. Melanchema. Schinis. Epipercnon. Percne. Percnopteron. Daſypus. Accubita. Accubitalia.

CAP. XXIX.

LYſandrum prodit hiſtoria, quũ à Lacedæmoniorum ductu Corinthios defeciſſe fama nuntiaſſet, profectum copiis inſtructum ad ciuitatem oppugnandam, vbi ſuos timore perculſos animaduertit, ignauius ſegniúſque irruere, ac inferre ſigna, leporem fortè tranſilientem foſſam vidiſſe: quo argumento fiduciæ iam plenum milites ſic hortari cœpiſſe: Non erubeſcitis Spartiatæ, huiuſmodi hoſtes formidare, ad quorum mœnia lepores ex otioſa inertíque vita dormiunt? Id quod parœmiæ habere formam poteſt, in ſegnes imbelléſque, vt ad coarguẽdum torporem deſidiámque, etiamnum indormire mœnibus illorũ lepores dictitemus. Quod quum ſit formidoloſiſsimum animal omnium, non facilè in obuiis ac celebribus locis quieuerit. Propterea luſtra id genus à Græcis dicuntur θάμνοι συνηρεφεῖς, id eſt obductiora denſioráq; arbuſta, vel idæ ἀμφιλαφεῖς, hoc eſt conſita copioſa. Rhochmi βαθεῖς, id eſt ſciſſuræ profundæ. Nam Rechamus troclea eſt, per cuius orbiculum ſummum traiicitur ductarius funis. Reliquatores apud Iureconſultos ſunt, qui integrum non ſoluerunt, ſed æris alieni partem ſeruarunt ſibi: inde verbũ reliquate, ab eiſdem frequẽter vſurpatũ, ſed & perperam ab interpretibus & lectum & enarratum. Iureconſulti verba ſunt: Reliquatores vectigalium ad ineundam conductionẽ admittendi non ſunt, antequã ſuperiori ſatisfiat conductioni. Reliquationis vocabulum eſt, item apud Paulum Digeſtorum viceſimoſexto: & mox paulò; Debitum quod ex cõditione reliquatus eſt, agnouiſſe eum videri. Interpres tamen inibi, reliquatus

eſt,inquit,id eſt retinuit apud ſe.Sed ad rem: niuali tempore ſunt leporibus cubilia,melanchema quæ vocantur. Sunt autem cauitates, in quibus colliquefacta eſt nix, ducta appellatione nigredinis argumento: quoniam operimẽto niuium agris albicantibus ea portio planè nigreſcat.De leporis timididate Pollux ita libro quinto ſcriptũ reliquit,δειλίᾳ δὲ ὑπερβάλλει τοῦτο τὸ ζῶον, ἔκπληκτον ῥᾷστα γιγνόμενον καὶ ἀναπτοούμενον, ὅθεν καὶ πτὼξ ὀνομάζεται, formidine præcellit animal hoc, facilè namque temereque terretur ac compaueſcit, vnde & ptox etiam vocatur: nam πτώσσειν, formidare eſt. Ab aurium verò magnitudine, appellatur λαγώς: quoniam λα particula, intendendi vim poſsidet: & ὦς ὠ τὸς, dicitur auris, Doricæ linguæ proprietate. Ea verò parte corporis motum dirigit moderatúrque, tanquam remis: quod in aliis animantibus plerunque efficit cauda: niſi quis pùtet ἀπὸ τοῦ λάειν, ὅ ἐστι βλέπειν. quod apertis obdormire oculis conſueuerit. Obſeruatum veteribus,leporis occurſum in itinere ominoſum quippiam,inauſpicatum atque improſperũ præſagire.Nihilominus quum dicunt Græci, ἐν πᾶσι λαγῴοις, id eſt in omnibus leporibus, intelligi volunt.In carnibus leporum, id eſt in omnifariam bonis ac deliciis. Qua in parte leporum ſchelidas dici legimus: quo nomine ſignari videntur laterum carnes.At lentiſci fructum,Hippocrates ſchinida vocauit. Mala poëmata dici ſchedia interpretatur Feſtus. Apud Athenæum legimus, Ex ſicco cibo ſcommata non produci,neque itẽ autoſchedia poëmata,id eſt repente effuſa. Et quoniam in lepores incidimus, venemur porrò quæ monumentis prodidere authores vel in primis claſsici.Lego in Græcorum penu,eius animantis colorem dici epipercnon: quod ſit percne,oliuæ ſpecies non acerbæ quidem, ſed nec nigreſcentis omnino. Sunt qui percnon punctis maculiſque nigrioribus interſtinctum accipiãt: nam de Animalibus libro nono Ariſtoteles quoque quartum aquilarum genus percnopteron dicit appellatum, ab alarũ notis. Eius aquilæ meminit Iliados vltimo Homerus. In Plinianis codicibus ſcriptum modo obſeruauimus,percnõ dici ab Homero aquilam eam.Scribit Iulius Pollux,leporem eſſe δασὺν τὴν τρίχωσιν, hoc eſt denſum pilis, καὶ τὰ ὕπτια τῶν ποδῶν, ἀλλ' οὐ μόνα τὰ πρανῆ δασυνόμενον, id eſt nec ſupina modo pedum, verũ & prona obtecta pilis eſſe: quod animaliũ præterea nulli contingere tradit Ariſtoteles. Præterea inquit Pollux, cum

alij

alij tum verò Cratinus leporem videntur dasypoda nūcupasse, de animalis natura nomine cōcinnato. Scribit Aelius Lampridius, Varium Antoninum, qui Heliogabalus est nuncupatus, primum triclinia, lectos ac porticus omni florum genere strauisse, liliis, violis, hiacynthis & narcissis, pérque eos ambulasse: neque in culcitris, seu accubitis (vt appellant) facilè cubuisse, nisi quæ leporinum pilum haberent, aut perdicum plumas subalares. Hoc eo apposui, vt accubitæ verbum, quid velit sibi, intelligeremus: quando est id Iureconsultis etiam familiare, pro culcitris & thoralibus. Nam & accubitalia pro stragulis aut stratis legimus quandoque.

An dasypus simpliciter sit lepus. Plinius defenditur. Leporum genera. Linum. Linaria. Titi imperatoris mors, & Vlyssis. Lepus marinus

CAP. XXX.

VErùm consurgit parte ista quæstio nobilis, agitata grāmaticis, qui sibi vel sagacissimè odorari videntur, aduersus authorem summi nominis in nostratium literarū studiis, sine quo non ferè constabit Latina res: Plinium dico, qui non semel dasypoda videtur à lepore disparare: quum Aristoteles (vt ipsi putant) leporem cum dasypode idem statuat animal, interpunctis (vt sic dicam) nullis prorsus dissitū abiunctúmque. Miratus sum sępe malè feriatorum hominum insolentiam, qui nobilissimo authori nimis temerè negotium facessunt: nec isto nomine quandoque erubescant, vt frontem perfricent, etiam si nimis attritam. Equidem fateor ingenuè, nec dissimulanter quicquam reticebo, quamuis nulla etiamnum suppeteret ratio, diu tamen inducere animum nequiui, vt tam grauis doctrinæ viro inscitiæ leuioris maculam paterer inustam. Sempérque latere quippiā, necdum cornicātibus ineptè percognitum, opinabar, prorsúmque mihi in vado res hærebat. Modò succurrit nobis eius ipsius authoritas, qua illi maximè niti videntur, abs quo dasypodem à lepore distingui animaduertimus. Differunt præterea animantes (inquit De animaliū historiis primo) moribus: nā aliæ mites, remissę, ac minimè peruicaces sunt, vt boues: aliæ animosę, peruicaces, brutæ omnino, vt sues syluestres: aliæ ingeniosæ ac timidæ, οἷον ἔλαφος καὶ λαγὼς καὶ δασύποδες, vt cerui, lepores, cuniculi: sic enim Theodorus agnoscit & transfert. Atque dasypoda ibi

cuniculum putauit: ne quis protinus mendũ ſubeſſe in Græco putet exẽplari. Duodecimo tamen hiſtoriarũ Polybius cuniculos appellare Latino verbo maluit, quũ naſci ait animal lepori ſimile, κούνικλον καλούμενον. Id (inquit) è longinquo conſpectum, lepus videtur planè, at propinquum differt inſigniter. Et quæſtionem quidẽ de daſypode, ſicut de thoe & panthere ac lynce negligentia quadam antiquis authoribus ita prætermiſſam putat Theodorus idẽ, vt excuſari haud facilè poſſint. Quod mihi indicare videtur, nõ eſſe valde protritã expoſitionem illam, qua pro lepore daſypodẽ accipiunt. Et qui ex recentioribus Græca tranſtulit adagia, quũ explicaret id, δασύπους κρεῶν ἐπιθυμεῖ, daſypus carnes deſiderat: nõ auſus & quidem prudenter, daſypum leporem interpretari, intulit eſſe de genere leporũ: quæ omnia temerariam coarguũt inſcitiam. Ego vtique vel ſola philoſophi authoritate fultus non crediderim impingendũ Plinio colaphũ. eo quidẽ magis quod moris eis eſt, qux eodẽ genere cõtinẽtur, interdũ ita diuidere, vt diuerſa prorſum minus perſpicaci eſſe videantur: quod illum proprietate aliqua naturæ inſigni adductum feciſſe contenderim. Ecce, viuerra inter genera muſtelarum eſt, Plinius tamen diſtinguere libro vndecimo videtur: ita enim ſcribit, Oſſea ſunt genitalia lupis, vulpibus, muſtelis, viuerræ. Rurſum libro octauo, lutras ſeparauit à fibris: Cauda (inquit) piſcium fibris, cætera ſpecies lutræ. vtrumque aquaticũ, vtrique mollior pluma pilus. At libro triceſimoſecundo: Fibrorum (inquit) è genere lutras, nuſquam mari accepimus mergi. Idipſum & Ariſtotelẽ facere paulò pòſt cõprobabimus in aquæ pluuiæ ratione, vbi de mugilibus mentio incidit. Quia tamen de cuniculis & daſypode citra diſcriminis mẽtionẽ quãdoque agit Plinius, putat omnino ex errore illi perfamiliari Nicolaus Leonicenus, noſtri temporis planè coryphæus, contigiſſe, velut in caprea & dorcade, veſpertilione & nycteride, ſiluro & glani, paſſere ac pſitta: nam & in terra mettalla, hydrargyrũ ab argẽto viuo liquidi⁹ per inſcitiã diſparaſſe agnoſcitur. At libro octauo capite viceſimoſeptimo, fœniculum & maratrũ planius diſtinguere videtur: libro autẽ viceſimo capite viceſimotertio, vtroque nomine idẽ ſe intellexiſſe interpretatur, eodẽ loco aduocato, Fœniculũ (inquit) nobilitauere ſerpentes. guſtatu, vt diximus, ſenectam exuendo, oculorúmque aciem ſucco eius reficiendo. Ex quo liquere poteſt, non per

erro

errorem omnino hæc pronunciata, verũ posteritati parum ab eo parte ista consultum. Libro vtique decimo capite sexagesimotertio, dasypodem cuniculis ita associat, vt nullatenus pro eodem capi videantur posse: ni generis loco positum, ibi dasypoda coniectemus. Nam & Theodorus libro sexto De historiis, capite trigesimotertio, dasypodas, id est lepores coire auersos interpretatur. Leporum verò esse genera plura, Varro quoque nos docuit, à quo tria legimus celebrari: vnũ Italicum, primis pedibus humilibus posterioribus altis, superiore parte pulla, ventre albo, auribus longis: secundũ genus Gallicum facit, sed hosce candidos putat: tertij sunt quos producit Hispania, similes nostratibus ex quadam parte, cuniculos vocant. Xenophon quoque: Velocissimi sunt (inquit) montani, campestres minus, tardissimi palustres. Et mox paulò: Leporum (inquit) duo sunt genera: quidam magni sunt, subnigri, multum fronte nitescẽtes: alij minores, flaui, parũ ostendentes candoris. Iulius Pollux, lepores quosdam elymæos vocat, vulpibus non ferè minores & nigricantes, corpore oblongo, albicante macula, prope summam caudam longiore. Sunt & qui dicuntur moschiæ, quorum spiritum tãta vi sentire canes memorant, vt furere planè credantur. Chelidonios etiam quosdam dicit Athenæus. Leporem denique Græci amoribus sacrum fabulantur, ductо argumẽto etiamnum ex etymi ratione: quoniam illorũ lingua, λαγὼς dicatur ἀπὸ τοῦ λάειν: erotes autẽ à verbo ὁρᾶν, vtroque visum significante. Vnde forsan prorepsit sentẽtia, Formosos fieri diebus aliquot leporina vescentes carne: super quo lepidus est Martialis iocus:

Quum leporem mittis, semper mihi Gellia mandas,
Septem formosus Marce diebus eris:
Si verùm dicis, si verùm Gellia mandas,
Edisti nunquam Gellia tu leporem.

Quin & in medicam scientiam tractantibus libris Plinius, leporino cibi fieri somniosos, Catonis (inquit) sententia est. Tum vulgo etiam persuasum, conciliari ex eo corpori gratiam, etiam si ioco perquàm friuolo. Denique cum Alexãder Seuerus imperator quotidie in mensam lepusculos admitteret, datum vulgo iocandi argumentum, Imperatori ex genere cibi, formæ gratiam comparari. Versiculis etiamnum lepidè concinnatis, si sensum spectes, non carminis mẽsum ad examen reuoces:

Pulchrum quod vides esse nostrum regem,
Quem Syrum sua detulit propago,
Venatus facit, & lepus comesus,
Ex quo continuum capit leporem.

Hisce verò ille non inuenustè respondit, Græcè quidē, sed in hanc sententiam,

Pulchrum quod putas esse vestrum regem,
Vulgari miserande de fabella,
Si verum putas, non irascor.
Tantum tu comedas velim lepusclos,
Vt fias, animi malis repulsis,
Pulcher, ne inuideas liuore mentis

In hac verò tam fertili leporū mentione subsignandū elegans apud Græcos verbum: nam cum euasisse retiū ansas leporem signare volunt, ἐξελίνωσεν ὁ λαγωὸς dicunt, id est lina effugit lepus. Nam linon & velum indicat, atque etiam retia. Proinde ab Asiaticis linaria plerunque dicuntur. Illud nec relatu indignum, Imperatorem Titum ab Domitiano leporis marini pestifera vi peremptum, cum eo citante, ἀποθανοῦμαι δὲ τινὰ τρόπων, prædictum fuisset satis, moriturum videlicet, sicuti fertur decessisse Vlysses, ἐκ τῆς θαλάττης. Sed is tamen trygonis, id est pastinacæ ictu periit, at marini leporis virulentia vsum Neronem quoque accepimus.

Rheginorum numisma cum lepore. Insuper de leporibus varie obseruata. Et prouerbij enarratio plenior. Lepores galeati qui sint. Lagobolium. Leporis vitam agere quid velocitatis ratio. Pyctomacharij. Harenarij. Dulciarij. Equitiarij. Mulomedici. CAP. XXXI.

Porrò vt ex viretis diuersissimis præcerpta inspergamus huic parti, quo floridius arrideat, adlubescántque legentes, numisma Rheginorū curru & lepore fuisse celebre comperimus: quod Pollux scribit, historia insuper addita. Sed illud grauius quod Xenophō prodit, leporē palpebris quidem clausis vigilare, apertis dormire. Ad quod Græcū si respicere adagium putes, λαγὼς καθεύδων, lepus dormiens: quod in dissimulatores concinnatur aptissimè, plenius quiddam & doctius resipere videbitur, quàm quod modo affertur. Acie item esse minimè acuta multis de causis: primum,

quia

quia oculis est exporrectis,palpebris verò præcisis, & quę pupillis munimenta nō præbeāt:quare visus hebes est,atque diffusus.Ad hæc,somno perpeditū animal est, quod visui parum cōferre creditur.Velocitas quoq; insigniter obtundere aciem putatur.Nec me fallit,in Symposiacis Plutarchum scribere, sensoriorū excellētia leporem pręstare. Moris præterea veteribus fuit,vt tenellos lepores studiosi venatores dimitterent, deæ captātes gratiam.Quod superstitionis esse nemo addubitarit:sicut & illud,Si ferā se in flumē pręcipitare cōspexissent, ne legis pręuaricatores fierēt,vniuersam soluere venationem cōsueuisse.Locū verò in quo lepores venarētur, λαγωβολῶν, id est,lagoboliū Græci vocāt. Leporē gustare fas non putāt Britanni. Leporis vitā agere,apud Lucianum is dicitur,qui præpotētes ac facūdia claros infans ipse reformidat assidue.Relatu dignū & illud,ciuilium bellorū tonantibus procellis inter Augustū Antoniúmq;,Cornificiū poëtā à militibus destitutū interiisse,quos sępe fugientes galeatos lepores appellarat. Superpondiū illud fuerit:in cælo itē noscitari leporis sidus, sub quo qui nati fuerint,tāta erūt corporis leuitate,vt quū currere cœperint,velocitate sua agitati aues superare videātur,inquit Firmicus.Hunc locū si Mars respexerit,stadiodromos facit:si verò Luna cū Marte,pyctomacharios,id est,pugiles.Velut harenarij vocātur,qui in harena decertant in spectaculis.At qui dulcia cōficiūt aut distrahūt,dulciarij:quibus persimiles sunt qui nuncupantur conditores.Equitiarij, qui equitiis præsunt vel curant,quibus affines vel mulomedici habentur.

De vrbium mœnibus Spartanorū sententia.Insuper ad eam rē pluscula. Structurarum species. Qui diatoni seu frontati lapides. Qui pylori, & qui tecophylaces. Horcanæ,isodomum,pseudisodomū,mesopyrgia,metapyrgia,metorchion,mesaba,orciū,orchos. Mothon lapis.Mothone ciuitas vnde.Mothones qui. Spermologi.Turriū ratio.Mothonica,motho,mota,priapiscoton. Terminales lapides.Tranquilli locus de vrbe lutea vel lapidea.Tichobates,directarius,turunda,motaria,motophagia,emmota, pyulca.Emplastra barbara,cirrhota,luthea.Emplastra bicolora & bifacia.

Cap.

CAP. XXXII.

PAnthœdam Spartanum authores produnt celeberrimi, cum legationem obiret in Asia, ostentantibus nonnullis præmunitum, latum ac sublimem murum, respondisse, νὴ τοὺς θεοὺς ὦ ξένοι, καλὴ γυναικωνῖτις, per deos pulchra, ô hospites, est gynæconitis, id est, mulierum domus. Ad eandem ferè sententiam videtur Lycurgus prçclarè dixisse, οὐκ ἄνευ ἀτείχιστον πόλιν, ἥ τις ἄνδρασι καὶ οὐ πλίνθοις ἐστεφάνωται, nequaquam sine mœnibus ciuitatem dici, quæ viris, non lateribus præcincta foret. Nam & Agesilaus ciues ostendẽs armatos, ταῦτά ἐστιν, ἔφη, τὰ Λακεδαιμονίων τείχη, hæc sunt, inquit, Spartæ mœnia. Idẽ monstranti cuidam murum egregiè structum atque præaltum, scitantique an pulchrum ei munimentum videretur? Pulchrum (inquit) si mulieres, nõ viri sunt inhabitaturi. Et hic quidem Spartanorũ sensus erat. Cæterùm qui scrupulosius rerum antiquarum monumẽta peruoluerit, profectò compertius ei fiet, vrbium mœnia veteres summa religione substruere cõsuesse: quando non contenti illa excitasse altius latiúsque, etiam numinis alicuius potentiæ consecrata volebant. Propterea Paulus: Sãctæ quoque res, inquit, velut muri & portæ quodãmodo diuini iuris sunt, quod nulla ratione humana, mortalium res satis à quoquã regi dispensaríque posse videãtur in tanta hominũ perfidia, obrepente quandoque & ciuibus neglectu, aut finitimorũ cooriente grassantéque latius inuidia, adeo vt opinari possis, vrbem esse veluti in alto constitutã nauem, assultibus hostium & discriminum varietati obiectã. Hinc apertior subit coniectatio, fabulosæ vetustati obrepsisse, vt Saturnum rebus humanis solertius cõsulentẽ effingeret, olim heroas semideósq; vrbium prçfecisse curæ, vt illorum protectæ obuallatæ'que prçsidiis humanos casus reclinarẽt facilius, quoniam non munimentis modo, sed magis multò deorũ indigeamus ope. Argumẽto est, non mœnia tantũ sacra veteri ritu credita, verum & libris quoque cõmendatam tutelariũ deorũ religiosam euocationem, quam certo etiam sacrorũ carmine peragi solitam accepimus, imminẽte iã vrbium prędæ hostico exercitu. In mœnium ratione antiquis, prçcipuéque Hetruriç populis quadratum inuenio, eundémque vastissimum lapidem fuisse probatũ, nec ab Atheniensibus spretum, authore Themistocle ad Pirçum. Visuntur & vetusta oppida lapide structa

prægandi

prægrandi, incerto & vaſto. Nam ſtructurarum quædam reticulata dicitur, quædam antiqua, quæ & incerta. Rimis concipiẽdis obnoxia maximè reticulata creditur, quaquam venuſtior. Illud adieciſſe nil (puto) obfuerit, iſodomum nũcupari, quum omnia coria æqua fuerint craſsitudine ſtructa. Pſeudiſodomum verò, cum impares & inæquales ordines coriorum diriguntur. Sũt porrò in parietibus lapides, quos vocant frontanos, Græci diatonos dicunt: velut extentos dicas: nam & tonus productio vocatur muſicis, qui perpetua craſsitudine vtraque parte religando, parietũ ſoliditatem cõfirmant. Terminales autẽ lapides apud Ammianum Marcellinum ſunt, qui in collimitiis conſtituuntur. Silices aſarotici dicuntur ab eruditis de ratione pauimentorum, quę picturatius elaborata vocantur aſarota Plinio. Illa porrò mœnibus excitandis ratio placet, vt in craſsitudine perpetua taleæ ex olea vſtulatæ quàm frequentes inſtruantur, vti muri frons vtraque hiſce taleis velut fibulata ſuffręnatáque diuturnã ſeruet firmitatem. Spatia inter turres meſopyrgia dicunt, ſed & metapyrgia: ſicut metorchion vocant, quod plantatas interiacet arbores, quarum ordo dicitur orchos. Nam meſaba, id eſt, μέσαβα, iugi vocantur cauitates, vbi iumentorum religantur colla, vnde μεσαβοῦν eſt boues iugare: verùm & animalia item alia, etiam ſi minus propriè. Meſabum ſunt, qui lignum interpretentur inter boues medium. Oricum verò in Creta ciuitate ſtatuit Nicandri interpres, Apollini ſacrum, & buxo abundantem, vnde oricium buxum dixerit Nicander. Metæchmium, quod eſt inter duos exercitus ſpatium. Sed & in rebus aliis item ab Athenæo ſtatuitur metæchmium. Et quia lapidum facta mentio eſt, ac in parerga libenter excurrimus: eſt item lapis qui mothon dicitur, à quo Peloponneſi ciuitas Mothone adepta nomen eſt, etiam ſi à Mothone filia Oenei volunt alij. Lapis verò is efficere portum etiam creditur, in mare procurrens. Sunt & μόθωνες vilisſimi homines. Nam & pueros qui liberos aſſectantur, ita Lacones vocant. Spermologos item viles ac contemptibiles dicunt, ab auicula ſic nuncupata, vel quia aliena victitent quadra. Ion verò poeta, mothonicam dicit Periclis conſuetudinem, id eſt, μοθωνικὴν καὶ ὑπέτυφον, id eſt, ſuperbam tumidámque. Author in Heliogabalo Lampridius eſt, Illum ex Dianæ templo in Syriæ Laodicea, lapides qui dicantur Diui, afferre voluiſſe. Quia verò in hæc

diuertimus, adnotandum quod moriens protulit Augustus γηΐνην se vrbem accepisse, λιθίνην autem relinquere. Quod ad sustructiones referunt alij, Dion verò πρὸς τὸ τῆς ἀρχῆς ἰσχυρόν. Præterea motho, id est, μωθὼ, Arabiæ vicus est, in quo Macedo Antigonus ab Zabilo Arabum rege interemptus creditur. Dicitur autem Motho gentium illarum vocabulo τόπος θανάτου, id est, mortis locus. Linamenta porrò quæ vulneribus immittuntur μοτὰ vocant Græci, eorum speciem vnam Galenus πριαπισκωτὸν dicit, ab membri virilis imagine. Sed & Galeno etiam Therapeutices quinto, in vlcerum curatione vocantur μοτοὶ. Hæc dicuntur & motaria: meminit libro secundo Dioscorides. Nostri etiam turundas vocant, vnde fistulas dici eluxatas comperimus, turundam quæ respuunt. Tentam nũcupat plebs item rusticior: motophagiam appellari sacrificium inuenio, quod in Cypria celebraretur Salamine. Sed & pharmaca quędam dici emmota ex classis compertum authoribus est, in quorum veniat vsum quandoque quod Isis nuncupatur, cerote permixta. Emmotorum meminit ad Glauconem libro secundo Galenus: à quo & pyulca nominantur. Sed hæc sunt omnino, quæ puris attractiua sunt. Medicamenta verò agglutinantia, quæ asphalto partim constant, nescio quo modo emplastra vocant barbara. Sunt & quę à colore cirrhota nuncupantur, ex lithargyrio & ærugine æris decocta plurimum: sic enim ærugo rubrum trahit colorem. Quod si parum ferueat, emplastra fiunt quæ dicuntur luthea. Metallicis medicamentis, vbi statim rubra reponuntur, quædam extrinsecus supereminentia obducitur fuscior, ex qua medicamenti inferior pars plus quàm initio rubere videtur. Quo sanè argumento emplastra huiuscemodi bicolora vocãt, quidam item bifacia. Sed ad rem. Maiestatem affert non spernendam profundior fossa, & latior ripis præruptis obuallatísque muro. Cuius fuisse modi Babyloniam ferunt, latam cubitis regiis quinquaginta, centum verò profundam & amplius. In turribus & decursoriis mœnium Romæ videre est, opere tessellato expicta distinctáque pauimenta, necnon obductos crustis parietes. Scribit Vitruuius, turres probari rotundas & polygonias, quippe quadratas celerius disiici machinis dissiparique, quod assultante ariete, anguli tota cõminui facilitate soleant. Illud superpondium sit, portarum custodiæ præfectos dici pyloros, media laxius enũciata, sicuti (inquit Pollux)

qui

qui in mœnibus excubant, vocantur tichophylaces. Nam tichobatem intelligimus, qui muros inscendit furandi gratia. Hunc etiam directarium Iureconsulti vocant, quia se in aliena dirigat cœnacula. Sunt porrò septa quædam spinis communita, horcanas vocāt, vt inquit Eustathius, ab hercos, quod vallum signat.

De Chiorum turpitudine, obiter & Cappadocum. Ephorium quid. Cur dicatur Chios. Dictum Chij Onomademi. Vini nigri inuentio. Vitium honor in Romanorum supplicio. Lucilius cognomento Cado alteram. Amphisbana. Chia. Ida.

CAP. XXXIII.

SCimus Chium esse Ioniæ perillustrem insulam, cum eiusdem nominis ciuitate, nauigationis ambitu stadiorū plus minus nongentorum. Chios legimus Spartam venisse quandoque. Atque inibi insita Ionibus mollicie, fluxis moribus, animo sæpius hallucinante, amplius sese inuitasse, qúmque mero calentes in Ephorium itassent (sic illi vocant Ephororum curiā, qui sunt Spartæ, velut tribuni plebis Romæ) illuc producti turpitudinis sunt, vt turpiter ingestum turpius conuomerent. Quin & in magistratus eiusdem curulibus sellis ventris onera per summam fœditatem deiecerunt. Indignum facinus (vt erat) visum id Spartiatis prius: proinde solicitè anxiéque scrutari, quinam fuissent eius authores, mox vbi est compertum à Chiis rem peractam, tota detumuit ira protinus, ac residente impetu, qui rei indignitate inarserat amplius, nil aliud quàm Chiis pronunciarunt permitti licenter lasciuire, vt quibus natura institutóque id foret insitum. Facti meminit in varia historia Aelianus, sed aliter, quū quia turpitudinem ad Clazomenios reiicit, tum quod τοὺς θρόνους, id est, sedes fuligine modo, quam ἄσβολον dicunt, litas scribit, móxque publicè pronunciatum, τοῦτο δὴ τὸ θαυμαζόμενον ἐξεῖναι Κλαζομενίοις ἀσχημονεῖν. De Chiorum verò turpitudine ac moribus nimio plus improbis facetissimum extat distichum,

καὶ τόδε Δημοδόκου, Χῖοι κακοί, οὐχ ὁ μὲν, ὃς δ' οὔ.
πάντες, πλὴν Προκλέους, καὶ Προκλέης δὲ Χῖος.

Eorum verò carminum hęc est ad verbum ferè tralata sententia: Et hoc Demodoci est, Chij omnes mali, nec hic quidem malus,

malus, hîc verò minus: præter Proclem, quamuis & Procles Chius. Eiusdem & falsè concinnatum legitur alterum, sed in Cappadocas: quòd quamuis obiter sese ingesserit, nihilominus apposui:

Καππαδόκην ποτ' ἔχιδνα κακὴ δάκεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ
 κάτθανε, γευσαμένη αἵματος ἰοβόλου.

Id est, Cappadocem vipera mala quandoq; morsu apprehendit: sed interiit & ipsa, quòd venenosum gustasset sanguinem. Dici verò Chium volunt à Chio filia Oceani, vel à χιόνος ἐκεῖ γινομένης πολλῆς, id est niuis multitudine illic facta, aut certè à nympha Chione. Chios incessit Aristophanes, vt euryproctos, & propterea ad excernendum faciliores. Id latius explicare, operæpretium non censui, quòd insit turpitudinis aliquid. Gratius est, quod apud Plutarchum obseruauimus, fuisse Chium quempiam, qui magnum vini optimi modum quum diuenderet aliis, sibi vappam solum seruabat. Proinde seruus, scitante quodam, quid rei gerentem reliquisset dominum, ἀγαθῶν ἔφη παρόντων, κακὸν ζητοῦντα, id est in bonorũ affluentia (inquit) quærẽtem malum. Aliubi fuisse Plutarchus idem scribit, Onomademũ in Chio factionis principem, qui victoria potitus, diuersarum partium viros haudquaquam exigendos censuit, ne (inquit) inimicorum liberati metu, cum amicis hostiliter congredi incipiamus. Dignum item scitu quod ex Theopompo accepimus: apud Chios vinũ primò nigrum esse inuentum. Quin eosdem omnium principes colere vites ab Oenopione didicisse. Quibus mox tantus accesserit honor vt etiam in delictis pœnam honorarent, quoniam veteri de suppliciis lege Romana sancitum, vt ciues non virgis euerberarentur, sed vitibus. Quod à Lucio Floro, ac T. Liuio libro quinquagesimoseptimo, relatũ scio, & à Scipione Aphricano, qui Numantiam sustulit, seruatum. Sed & Lucilliũ centurionem ioco militari cognominatum Cedo alteram, Tacitus scribit, quòd fracta vite in tergo militis, alteram clara voce, ac rursus aliam poscebat. Meminit supplicij in Galba Plutarchus. Nam & Macrobius vitem appellat cẽturialem. Martianus Digestis De re militari: Si miles, inquit, vitem tenuit, militiam mutat: si ex industria fregit, vel manum centurioni intulit, capite punietur. Dignum scitu ex Græcis obseruatum: amphisbænam non temerè alio interimi, quàm vitæ: quod ab Dionysio creditur præmonstratum, qui ab Iunone in furorem

versus,

versus, quum esset consopitus, ab amphisbæna excitatus assultante, illi palmitẽ incussit, peremítque. Id quod in Ophiaco scribit Nicander. In Chiorum porro lapicidinis, prodidit Carneades saxo diffiso, caput extitisse Panisci. Sciẽdum item, chias dici serpentum latibula, id est χειὰς: vocant & εἰλυὸς. Nam feris aliis destinata loca idas nuncupant, & napas, syluas, montes, thamnos, pholeos, orgadas.

CAMILLI RICHERII

Rhodigini in libros Lectionum antiquarum Lodouici Cęlij patrui, ad Iuris vtriusq; doctorem Franciscum Campagnellam, Præfatio vicesimaseptima.

PLuries pluribúsque iam abhinc diebus Lodouici Cælij patrui mei doctrinarum percurrens antiquarium, quàm plurima ab ipso prima inceptione notata reperiens: epistolarum fragmenta, id ipsius intimoris animi mussitamentum agnoscere, mihi ipsi visus sum: vt sibi ipsi affectiorum animos non nisi gratos facere, pensitaret. Atque ob id Antiquarum lectionum librum sexdecim voluminum structura tunc compilatum, diuersis pro libito particularius inscriptum dicauit. Quod quum arctissimè obseruare, eius sanctissima incepta prosequutus, tota mente decreuerim: doctissimum eius opus prædictum, Sexdecim voluminum numero laboriosissimè adauctum, doctissimáque castigatione reformatum, non minus quàm nouum opus edere meo ipso genio, multorúmque etiam stimulis, celeberrimique A. Amolini physici suæ doctrinæ amplitudine, morum probitate vndiquaque venerandi, destinatus: ob eorum singula, docta affectione nobis iunctorũ clientela, donare decreui, téque Francisce Campagnella doctor insignis, præ cæteris doctissima literarum farragine, optimè pensiculatorum consultamentorum amplitudine, bonorum morum ingenua probitate, non minus decorum quàm venerandum, mihi ipsi omníque Richeriorum familiæ non tantùm iunctissimæ affinitatis vinculo, sed & affectæ beneuolentiæ cumulis semper propensum, Rodiginæq; vniuersæ reipublicæ commodum præstantissimum dignoscens, Vicesimaseptima huius voluminis inscriptione te grauandum decreui: munus quidem tuæ ipsius magnitu-

dini pauxillum, at mei in te animi gratiorem præ se ferens notam. Hoc eò libentiori suscipies animo, quò totam Richeriorum familiam continuè fouens, doctißimíque patrus mei documenta prosequutus, tenuioris mei laris paucitatem fouere ne vnquam destitisti: idque amplißimæ tuæ mentis obuoluimentorum vastitate consultius aliquando segregata discurrens lectitabis: idque non in tuæ perfectionis cumulum, quæ tanta est, vt nullo exterius indiguo adminiculo sese claram vndiquaque demonstret: sed meæ in te obseruantiæ monimentum ascribes: méque Camillum Richerium tibi coniunctißima non minus necessitudine, quàm strictißimo famulitio deuinctum, tua ipsa ingenua bonitate perpetuò, vt soles, fouebis.

Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI SEPTIMVS ET VIGESIMVS.

Hostem minimè segnem, sæpius emolumento esse. Cotem nostram quid dicamus, adagij specie. Carthaginis euersio. CAP. I.

ADVERSARIVM fortem strenuúmque, & virtutis non omnino vulgatę plerunque prodesse, creditum experimentis est. Proinde Lacedæmonij quandoque quum vi vrbem quãdam cepissent, Ephori qui scirent quantum militaris disciplina metu illius & certaminibus assiduis custodita nusquam esset dilapsa, non quidem victoria efferri cœperunt, vt assolet nonnunquam, sed dicere identidem non dubitarunt, οἴχεται τὸ πάλαισμα τῶν νέων, periit luctatio iuuentutis. Neque enim dehinc aduersarios habebit. Rursum pollicente rege, vrbem quandam funditus euersurum (nam ea Lacedæmoniis negotia plerunque exhibuerat) haudquaquam permiserunt illi, quum dicerent, minimè subuertẽdam τὴν ἀκόνην τῶν νέων, id est iuuẽtutis cotẽ. Vnde parœmiæ producitur species, vt quicquid disciplinã continet, nec in segnitiem dilabi sinit, cotem esse nostrã dicamus, quando (vt ille ait) infirmis animis hostis est securitas. Quo argumento & Scipio Nasica seruandam Carthaginem subinde prædicabat, ne vrbis æmulæ metu ablato, luxuriari Romana felicitas inciperet. Id verò non perpendens nimium M. Cato perniciali Carthaginis odio flagrans, nepotúmque securitatis anxius, assiduis vociferationibus, denique vnius argumento pomi, multarũ gentium victricem vrbem, & de terrarũ orbe (vt Plinius inquit) centum viginti annos Romani imperij æmulam, tertio Punico bello æquandam solo curauit. Quod non Trebia, non

Thrasymenus, non Cannæ busto insignes nominis Romani perficere potuêre. Quanquàm, vt Florus inquit, mediam sententiam in eo senatus tenuisse est visus, vt vrbs tantùm loco moueretur, quòd nil speciosius videretur, quàm superesse Carthaginem, sed non formidabilem.

Cælestis aquæ præstantia, cúrque eadem computrescat celerius. CAP. II.

PLinius Naturalis historiæ conditor egregius in pisciũ explicanda natura, inter pleraq; summo ingenio summáq; conquisita eruditione, ad studiosorúmq; cõgesta emolumentum, vt paucissimis horis multa percipere cupientibus liber vnus, velut thesaurus, sicuti L. Piso requirebat, affatim præberet argumẽtum, hæc quoq; intulit accuratè. dein modicis imbribus gaudent, aluntúrq;: quippe & harundines, quamuis in palude prognatæ, non tamen sine imbre adolescunt. Et aliàs, vbicunq; pisces in eadem aqua assidui, si non appluat, exanimantur. Corroborant porrò quę Latinus author prodit, summi philosophi verba ex octauo De animalium historia: Piscium, inquit, genus maxima ex parte annis pluuiis εὐθηνεῖ, id est bene viuit. Ita enim non modò plus cibi nanciscitur, verumetiã omnino pluuio humore iuuatur, vt ea quæ terra gignuntur, holera enim quamuis rigentur, tamen non tantum proficiunt, quantũ imbre. Quod ipsum & harundinibus lacu prognatis euenit. Nihil enim ferè accrescunt, nisi aquæ pluuiatiles accedant. Adde Auerroem quoq; tractatu secũdo primæ partis Canticæ, super eo cantico, Aqua pluuialis purior cæteras præcellit, sic fermè prodere, Aqua pluuia, optima est, ac fontanis fluuialibúsve excellentior longè. Palladius, Cælestis aqua ad bibendum omnibus antefertur. Addit Auicenna, eam præcipuè probari quæ æstiua sit, & Ioue tonante decussa, tenuitatis ratione, sicuti interpretantur naturaliũ periti. Quæ quidẽ attenuatio fit tum virtute cæli eleuantis surrigentisve, tum calidæ siccæq; exhalationis intra nubem inflãmatæ, vnde fiunt tonitrua, perrupta nube. Illud obseruatione dignum, quod ab eodem subnectitur Auicẽna, nec præteriit Medicinæ primo Paulus Aegineta, Esse quidem præcipuũ aquę pluuiæ humorem, verùm citissimè cõputrescere, quòd sit attenuatus nimium. Proinde celerius in eum agere corrumpendo terrestrem aëreúmve calorem nõ naturalem. Haustum verò potu hum

humoribus putredinem concinnare, pectus oblædere, vocem hebetare. Putrescendi tamen causas inde proruunt nonnulli, & Paulus præcipuè, quoniã aquæ id genus à diuersis admodũ humiditatibus protollãtur, velut de cadaueribus, paludibus, vt lacus prætercam, stagna, mare. Quã rationem approbasse Galenus videtur. Sed inquit Auicẽna, si probari causa hęc posset, vituperari digna foret cælestis aqua. Igitur attenuatio excellenter facta putrefactioni pręceleri ansam prębere, vero fit similius. Vt enim attenuatissimũ quidq; est, ita etiã mutationi obnoxiũ maximè censetur. Statuendũ tamen sic opinãtur, qui disceptantes cupiunt sententias conciliare, nil prohibere, quin quãdoq; cõputrescat aqua pluuia, quia à tabidis corporibus aquarũ secernatur materia. Quod euenit ferè latius grassante pestilentiæ vi. Verũ subnotemus & diuersitatẽ alteram, Galenus idem in libro De bonitate aquæ, sic propemodũ scriptum reliquit: Aquas (inquit) pluuias scio leuissimas esse, subtiles itẽ ac puras bonásq;, & gustui prędulces. educit enim sol, & rapit tenuissimum quodq; ex aquis. Vernæ hyemaléſq; censeri debent præstantissimæ, Sicciores quidem à terra tolluntur vapores æstate, necnon autumno quoq;. At terrosus (vt sic dicam) aër est, quem deiecta perpurgat pluuia. Propterea id genus aquę duriores euadant, necesse est. τῶν ὑδάτων inquit Hippocrates, κουφότατα τὰ ὄμβρια καὶ γλυκύτατα καὶ λαμπρότατα καὶ λεπτότατα, id est ex aquis leuissimæ sunt pluuiæ & dulcissimæ, atque item clarissimæ, ac tenuissimæ. Ratio autem, inquit idem, ex sole tenuissima quæq; proliciente ac leuissima. Cęlestis aqua, Columella inquit, hinc maximè salubris intelligitur, ꝙ pestilens alioquin palustris humor mitescit hyeme.

Cælestium item aquarum bonitatis ratio. Quid sit illud, in eundem fluuium non posse quem bis ingredi. Cur ranæ imminentem præsagiant pluuiam. Astrapææ quæ dicantur, & ceraunia aqua. CAP. III.

Caeterùm non incuriosus aliquis studiorum affectator, qui nec numerus sit, aut ex triuio lutum, vel (quod Bœotij dicunt) μᾶλον ἡρακλῆς, tanquam pomarium dicas Herculem, cuius est apud Pollucem ratio, sed bene doctus καὶ φιλομαθής, euentus eiusmodi nũquid aliæ proferri rationes & possint & soleant, haud absurde requiret, quando tunc demum scire videmur, si causa minus nos fugerit, quam sæpius

ſilenter ac facilè haud aſſequare. Quod ergo pluuiis amplius, quàm fluentibus aquis arbores ac ſemina, necnon quos diximus, piſces coaleſcant, Laitus, ſicuti apud Plutarchum legimus adnotatum, inde fieri putabat, quòd plagę vi terram diducat pluuia, meatúſque ſibi ad radices ſubeundas paret. Sed hoc neutiquam videtur verum, id nanque latuiſſe Laitum videtur, ſtirpes in ſtagnis exortas & vluas & iuncos augmētum non capere nec fruticare, quum pluuias ſuo tempore non admiſere. Verius ergo cenſebitur forſan quod ait Ariſtoteles, recentem & nouam videri aquam pluuiam, ὕδωρ δὲ καὶ παλαιὸν τὸ λιμναῖον, id eſt ſtagneam veterem & olim datam computreſcentémque. An & hoc probabilius eſt, quàm verius? Nam τὰ πηγαῖα καὶ ποτάμια νάματα πρόσφατα μέν ἐστι καὶ νεογενῆ, id eſt fontani fluuiatilèſque fluxus recentes ſunt & noui: ex quo Heracletus dixit ποταμοῖς γὰρ τοῖς αὐτοῖς δὶς οὐκ ἂν ἐμβαίης, id eſt in eundem fluuium non vtique bis ingredereris, alia quippe ſubinde influit aqua. Attamen ij alunt pluuiis deterius. Nunquid ergo, inquit Plutarchus, quia leuior quæ ex aëre aqua deſcendit? protolli quippe non queat, ni mirè ſit leuis. Proinde flatu remixta, aëriſque leuitate referta demigrat momento, inſinuatúrque in ſtirpes, διὸ καὶ πομφόλυγας ποιεῖ τῇ ἀναμίξει τοῦ ἀέρος, id eſt, ideóque bullas excitat, aëre promixto. Bonitati huius aquæ aſtipulari ranæ vidētur etiamnum, dum vocem præ lætitia exhilarant, pluuiæ ſuauitatem expectātes. Ingruentium quippe aquarum certius præſagium exhibent ranę preter ſolitum vocales. Quod Aratus, Plinius, Maro quoque noſter prodidere. Putat porrò idem Plutarchus ex pluuiis aquis quod præſtruximus, eas rigando aptiores cenſeri, quæ tonitru & fulmine aëre concuſſo impluāt, quas etiā à re (opinor) ἀστραπαίας, id eſt aſtrapæas vocāt & ceraunias, Paulus etiā βροντίμας, nam eſt aſtrape ventorū vi nubium attritarū vel ruptarum inflammatio. Ceraunum verò dici fulmen, ſciunt omnes.

Quibus nocumento ſit cælestis aqua. De ceſtreo, ſeu mugile, & cephalo plura. Ceſtrū quid. Ceſtra viriculum, ceſtus. Blennodes quid. Repetita Plinij defenſio. Cephalinus, ſphondylos, blæpſia, plotes, ceſtros.

CAP. IIII.

Quod

QVod verò initio diximus, imbres compluribus piſcium conducere, ſciendum eſt, ceſtreo, cephalo, & quē nonnulli myrinum vocant, adeò obeſſe vt ex illis multi excæcentur facilè, præſertim ſi modum aqua exceſſerit. Solent enim cephali, ſiue capitones per hyemem potius ita affici. Nā oculi eorum albeſcunt, & macilenti per id tempus capiuntur, ad extremúmque malo eodem intereunt. Quod tamen non magis imbrium copia, quàm algore accidere videtur. Ceſtreus (vt iam in alia excurramus, & Scytharū more ad copioſum ſemper reflectamus pabulum, præcipuè, quoniam eſſe iucundam rerum viciſsitudinem nouimus) eſt piſcis, quem Latini mugilē vocāt, ita nūcupatus, quia teli modò publica Athenienſiū pœna intret adulteros. Eſt enim miſsilis gen⁹ ceſtron, quod noſtri viriculū vocāt. Ceſtrō inuētū. Sudas arbitratur Perſico bello. Nā Sophocles ceſtran dixit pro ſtimulo, ſiue ſtylo, vt Pollux author eſt. Ariſtophanis interpres ſuper eo poëtę verſiculo

κεστρῶν τεμάχη μεγάλων ἀγαθῶν.

Sciēdum, inquit, non eſſe piſces eoſdem ceſtreos ceſtreáſque. Sic enim aliqui murenas vocari putāt, alij aliud piſcium genus. Sed ceſtreos (inquit) cephalos nunc vocamus. Idem ferè ad verbum Sudas. Athenæus verò ſphyrænam, inquit, piſcem Attici ceſtram vocant: Latini ſudin, quia roſtratus ſit, ac ſimilis belonæ. Eſt enim belona piſcis, quem acum, ſiue aciculam dicimus. Ex noſtris tamen ſunt, ne quid diſsimulem, qui mugilem dici à Græcis cephalum, tradant: quòd in metu (vt Plinius inquit, & antea de cephalo dixerat Ariſtoteles) capite occultato, latere ſe putet totum. Ariſtoteles tamen diſparauit, & ita agnoſcit Theodorus, cephalum Latinè capitonem vocando, libro De hiſtoriis quinto, vbi ceſtreum cephalúmque nominari inuenies, vt diuerſos. Sed & libro octauo, *ἀλληλοφαγοῦσι δὲ πάντες μὲν, πλὴν κεστρέως, ὁ δὲ κέφαλος, καὶ ὁ κεστρεὺς ὅλως μόνοι οὐ σαρκοφαγοῦσι*, alter etiam alterum ſui generis edit, excepto mugile: capito & mugil ſoli omnino carne abſtinent. Et ſubiungitnr ab Ariſtotele ratio: Eius (inquit) rei argumētum eſt, quòd neque in ventre tale quid vnquam habētes capiuntur, neque eſca in eos ex carne vtimur, *ἀλλὰ μάζῃ*, hoc eſt offa panis. Veſcitur vnuſquiſque mugil, alga & harena. Cephalus, quem vocant aliqui *χελῶνα*, id eſt labeonem, littoribus gaudet. Alter, generis eiuſdem peræas, hoc eſt tranſlittoranus eſt, qui non niſi mucore veſcitur ſuo. Quamobrem ſemper

ieiunus est. Pascuntur limo cephali omnes. διὸ βαρεῖς καὶ βλεννώδεις εἰσίν, quo fit, vt graues sint & sordidi. Et Pausanias πηλώδεις vocat, id est cœnosos, & fluuios amare turbulentiores, id est θολερωτέρους. Piscem omnino nullum edunt. Gulosus omnium maximè mugil est, atque insatiabilis. Quo circa vētre distento grauescit: & ni ieiunus sit, hæret iners. Hæc copiosius sum persequutus, vt Græco prouerbio lucem inferremus, κεστρεὺς νηστεύει, mugil ieiunus est. Quod promi in eos volunt, quibus iustitia bonitásque parum vel nil omnino affert emolumēti, quando iustissimus videtur piscis hic, dum parcit aliis, & inde famelicus visitur semper, etiam si de iustis intelligendum simpliciter Athenæus putat. Mihi videtur & gulonibus adagium id congruere, quorum animis in patinis semper est, nec æstuans gula expleri valet, quáuis vbertim terras populetur, & maria. Id quod innuere idem videtur Athenæus: nam & κεστρεῖς, id est mugiles, vocant hiantes famescentésque. Sed, vt denique tollatur ambiguitas omnis, scire cōuenit, cephalum esse inter genera mugilum. Id vt verum scias, Aristotelis verba tralata apposui ex libro De historiis quinto: Mugilum (inquit) labeones, sagi, myzones, id est mucones, cephali, siue captiones grauescere mense Decembri incipiunt, gerúntq; diebus tricenis. Mugiles aliquos non coitu, sed limo, harena'ue enasci constat. In hæc diuertisse collibuit, vt ij denique resipiscerent, qui Plinio negotium facessunt in diasipodis leporísque distinctione. Quæ mira videri non debuit, quum in animantibus, quarum non vna species est, idipsum & summus philosophus facere pernoscatur. Penè exciderat quod relatu vel dignissimū fuit, & adiuuat quę pręstruximus. Scribit Oppianus ἁλιευτικῶν primo, cephalos cestreósq; esse δικαιότατον γένος ἀμφιτρίτης, id est amphitrites iustissimum genus. Quem locum enarrans expositor, Iusti (inquit) vocantur, quoniam quum pisces cæteri carniuori ferè sint, nec cætero abstineant piscitio, soli omnium hi carnibus haudquaquam admouētur. Apud eundem interpretem sic comperi notandū inquit, quòd thynnus quidem piscis est, κεστρὸς δὲ, id est cestus autē est melanthynnus, id valet, nigricans thynnus. At echinus qui in cestrei capite conuisitur, sphondylos nūcupatur. Est & cephalinus piscis, sed à cephalo diuersus, quem etiam blæpsiam dicunt. Cestrei verò, plotes quoque nuncupantur: nam sic eos appellat Epicharmus, id est πλῶτες. Cestros item herba est, in

in Galliis proueniens, quam etiam sarxiphagon nuncupant.

Aquarum laus præcipua. Horatij locus explicatur. Chaos quid, & vnde. Iurisiurandi per Stygiam paludem ratio. Amymonia aqua. Aquaria libra, item dioptra, & chorobatæ. Libratores qui. Aqua haustu concipi apud Clarium Apollinem vaticinia.

CAP. V.

VErùm, vt ad aquam regrediamur, & in vniuersum aliquid promamus, eius vtilitates longè videntur ignem præstare: quoniam multa sint animalia, quæ absque ignis degant vsu, degere autem sine aqua nullum. Quippe si fuerint sine humoris potestate, exsanguinata exsuctáque à principiorum liquore interarescunt. Quin nec plantas ipsas aut herbas florescere citra aquæ humectationē. Qua ex causa Pindarum rectissimè opinantur dixisse, ἄριστον μὲν ὕδωρ, id est optima quidem aqua. Quanquam non desunt, qui Hesiodū in Theogonia putent, aquam statuisse rerum initium, & Chaos nominasse, ὡς ἀπὸ τῆς χύσεως, χυτὸν γὰρ καὶ ῥυτὸν τὸ ὕδωρ, id est velut ab effusione, siquidem fusilis fluibilisque ac fluitans aqua est: vnde prodierit & Milesij Thaletis opinio, & Pindarus ita sibi laudare aquam permiserit. Affertur & illud creditum veteribus, Deos per Stygiam paludem iusiurandum concipere, vel quia à diis & hominibus odio habetur, qui ad deiurium procliuiores sunt, vel quia iuxta Hesiodum, omnibus elementis antiquior est aqua. Primo Rhetorico Aristoteles, de multiplici vsu eius elemēti prodiisse Pindaricum illud opinatur. Porrò quum aquarum infinitæ propémodum vtilitates sint, gratissimæ'que, qui sacerdotia gerunt moribus Aegyptiorum, ostendunt res omneis è liquoris potestate consistere. Itaque quum hydria ad templum casta religione defertur, tunc in terram procumbentes, manibus ad cælum sublatis diuinæ gratias agunt bonitati. Ex iis esse arbitror quod Seneca scribit, Magnorum fluminum capita veneramur. Subita & ex abdito vasti amnis eruptio aras habet. Coluntur aquarū calentium fontes & stagna, quæ vel opacitas, vel immensa altitudo sacrauit. Et Tacitus scribit, Sacra & lucos & aras patriis amnibus dicari consuesse. Hinc & Horatianum illud ex primo Carminum.

Nunc ad aquæ lene caput sacræ.

Sed & in Ergis præcipit Hesiodus: Non esse fluuium perennem pedibus transeundum, nisi prius affusis precibus. Id eo dici, tradit Proclus, quòd opinarentur veteres, Omnem quidem aquarum naturam, vt quæ alendi augumentādique vim possideat, sacram esse diis, quos ζωγόνους vocant. Præcipuè verò perennes fluuios putasse diuinos, quia indeficientem æternámque Deorum substantiam imitentur. Quin & potestates præfici diuinas, interpretabantur. Nec me fallit, Ioannem Grammaticum illud Hesiodicum arbitrari allegoricè intelligendum: nam fluuij nomine vxorem putat accipiendam perpetuò habitantem cum viro. Monere autem poëtam, vxori non congrediendum antè fusas diis preces, vt seminis profusioni adsit Deus volens & propitius, quam vocat καλλίῤῥοον ὕδωρ, ὡς καθαρὰν καὶ νόμιμον, id est puram legitimámque. Amymonias aquas sicubi legeris, intellige Argiuas: quoniam Amymones obreticus amoribus Neptunus fontes aperuit Lernæos. Vnde aquis abūdare contigit Argiuis. Etiam si ad Danaidas referunt alij, quæ ab Aegypto profectæ phreorychiam docuerint, id est puteorum artem perfodiendorum. Aquarias libras dioptrásque alicubi inuenies, sicuti chorobaten quoque. Ea verò instrumenta sunt aquarum dicata librationibus, vbi perducendæ ad mœnia sunt. Libratores autem apud Tacitum, sunt vibrēdis telis milites destinati: apud Frontinū qui aquas librant ad libellam. De aquarum prestantia sic apud Græcos comperio, εἶναι ἄριστον ὕδωρ ἀποιότατον καὶ κατὰ γεῦσιν καὶ κατ' ὀσμὴν, id est esse optimam ex aquis, quæ citra vllam sit qualitatem vel saporis vel odoris. Sed quę mox hypocondria transmittant, illæ verò incomparabilis sunt excellentiæ: nam quę illis immorantur, ac inflant ventrem grauántque, censentur non bonæ. Ad laudem denique aquarum forsan spectat illud quoque: nam apud Apollinem Clarium, vbi non fœmina, vti apud Delphos, sed certis è familiis, & fermè Mileto accitus sacerdos in specum degressus, hausta fontis arcani aqua, ignarus plerunque literarum & carminum, edit responsa, versibus ad id quod mente conceperis, mirè concinnatis. Quem & Germanico per ambages maturum ferunt exitum cecinisse, meminit in Cœnis macrobius, sed obscurè. Adiicit Plinius bibentium fieri æuum breuius.

Niloticæ aquæ laus præcipua. Cur Nilus dicatur Iupiter, & Saturnus. Molpis Eleus. Chomata Nili, & diacopi. Commatica. Comæ. Halmones qui sint. Quæ sit fluminum & aquarum probatio. Decocta quid. Plinij defensio aduersus Merulã. Dara. Apollo Diradiotes. Syrembolum. Sarabaitæ sacerdotes. Sarabara. Sarabadena oraria. Aquas legendum apud Quintilianum & Virgilium Aeneidos septimo. Interim de Ioue pluuio, & terræ simulacro. Cechos. Limbatæ chlamides. Singiliones. Alphei transitus ad Arethusam Sarambus. Deductoria.

CAP. VI.

SEd enim in medicinæ ratione fluuialis aqua & palustris damnatur, præter Nili aquam: ea nãq; cũctis insignita virtutibus creditur, haustu suauis, mediocrem in aluo morã ducens: sitim porrò restinguit cõmodè, nec frigida quidẽ vllum inferens nocumentum. Præclara in eo Galeni sententia est: Nilum (inquit) ita laudo, vt bonitatis excellentia paucis admodum comparari fluminibus possit, nam & mulierum partionem insigniter adiuuat. Ex eo præterea in Aegypto solæ omnium palustres aquæ redduntur commodiores, quando ęstate nec computrescant omnino. Seneca in Naturæ quęstionibus: Pleraque sunt, inquit, ratio quorum reddi non potest, vt cur aqua Nilotica fœcundiores faciat fœminas, adeò vt quarundam viscera lõgiore præclusa sterilitate ac cõceptum relaxauerit. At visum Onesicrito est. Proprietatum in animalibus causam ex aquis promi, pecorum argumento, quę haustu colorem demutent. Auicenna primo Canonis, quatuor ex causis Nilo incomparabilem bonitatis vim scribit attributam: quarum primam statuit, à cursus longitudine: secundam, regionis ascribit nitori ac pręstantiæ, per quam fit aquarum delapsus: tertiam putat, quòd à meridie in septentrionem deferantur, sic enim attenuari amplius: postremò, & immensam suffragari fluminis molem. Aristoteles etiãnum postea quàm fœcundissimum dixit Nilum, & alendi facultate insignem, moderatę solis decoctioni id acceptum retulit. Inuenio præterea Iouis vice fuisse Aegyptiis Nilum: vnde illud

illud apud Byzantium poëtam Parmenonem, vt scribit Athenæus, αἰγύπτιε ζεῦ νεῖλε, id est, Iupiter Aegypti Nile: quoniam certis anni temporibus superfusus ripis imbrium modò mi-ram campis fertilitatē inferat. Propterea de Nilo Tibullus,

Te propter nullos tellus tua postulat imbres,
Arida nec pluuio supplicat herba Ioui.

Nam & Athenis terræ fuisse simulacrū, Pausaniæ credimus, suppliciter à Ioue pluuiam cōprecantis, quem vocant ὄμβριον, id est, imbridum, cuius in monte Hymetto visebatur ara: sicut & simulacrum, quod Iouis diceretur Hymettij. Sed & in Parnethe Ioui sacra fiebant, quem nunc ὄμβριον vocarent, nunc ἀπήμιον. Sed ὄμβριον vocant item ὕετιον. Creditur & Pindarus inde Saturnium appellasse Nilum, tanquam & ipse Iouis innuens cognomentum: quoniam antistrophos, vt diximus, Ioui sit Nilus, & imbrium cēseatur analogon eiusdem aqua, sicuti interpretes Pindarici doctissimè interpretantur ac monent, vbi in Pythiis ait Pindarus,

Νείλου πρὸς πῖον τέμενος Κρονίδα.

Verùm ad Iouem pluuium pertinet historia nobilis qua legimus, apud Elidem substructum eo templum cognomine, vbi siccitate nimia squalentibus agris reddito responso, fore vt desineret malum, si generosus immolaretur iuuenis summo loco natus. Molpis sponte Ioui se mactandū obtulit. Eius verò visebatur in templo statua, virtutis monumētum insigne. Nilum preterea sunt, qui Tritonem ab Lycophrone appellatum opinentur de nomenclatura tertia: primum enim Oceanus dicebatur, mox Aegyptus, tertiò Nilus. Dicitur inde & chrysorrhoas Nilus, quasi auro fluens. Ex quo & graues in eos qui chomata Nili ruperint, vel violarint omnino, sanciuntur pœnæ. Sunt autem eo nomine aggeres (sic enim Græcè pronuntiatur χῶμα) atque ita scribendum apud Iureconsultos Digestis De extraordinariis criminibus, vbi etiam aggerum nominātur diacopi: quo verbo intelligi scissuræ videntur. Commatica verò pronuntiatio apud grammaticos aliud est, dicta sic, velut incisa: cuius exemplum est apud Papinium,

Vbi iste fragor? ni fallimur aure. Sed vnde
Puluereo stant astra globo? num Ismenius vltrò
Milesitia est, veniunt. Tanta est'ne audacia Thebis?
An dubitent?

Comas verò, id est, κώμας, pagos Græci vocant, qui in Orchomeno

meno quandoque halmones, id est, ἁλμῶνες, sint nuncupati, ab Halmo Sisyphi filio, cui regionis partem haud ita magnam concesſiſſet incolẽdam Orchomenius Eteocles. Inde natum, vt eſſe vicum quendam Halmonas, prodiderint multi. Sed à diuerticulo fabulam repeto. Reliquorũ aquæ fluminum difficiles cenſentur, arefaciendo, ac ſitim amplius accendendo, præſertim ſi regionum adſit malignitas, nec aër admodum accõmodus, quod adnotauit Dioſcorides. Auicenna eam item probat, quæ exortum petat, præcipuè æſtiuum, ſempérque bonitate proficere, dum à fonte diſcluſa abit longius. Secundæ verò notæ putat, quæ in ſeptentrionem profluat. Hanc Aegineta Paulus nõ probat ſatis, quoniam ſit ὕδωρ βραδύπορον καὶ ἀντιφαμενον, id eſt, inceſſu tarda duráque aqua: rurſum incaleſcere tardius, ac frigeſcere. Cui diuerſum faciat ortũ petens. Improbantur omnino in occaſum meridiem'ue delabentes, præcipuè meridionali aſsiliente afflatu. De iis plura item Galenus. Putearias quoque nec ſatis probas præ fontanis arbitratur Auicenna, quòd terroſæ plurimum ſint, vt quæ in arcto contineantur occluſæ. Porrò ineſſe & putreſcentis materiæ quippiam neceſſe eſt, illuc ſolis radio minus pertingente, nec prorſum perflatu vllo, vapores corruptioni obuios detergente. Author cum Paulo Galenus eſt, vnam eſſe bonarum & malarum aquarum cognitionem, ſi hyeme quidem calent, frigent verò æſtate: deinde ſi puræ ſunt, nec colore oblæſo vitiatóue, & ſi mala nequaquam fuerit hypoſtaſis: item ſi leues ſint, quando terræ promixtionem coarguit pondus. Conſideratur præterea, incaleſcãt'ne ſtatim, frigeſcant'ue, huiuſmodi enim præſtare. Cæterùm de iis plura item architecturæ octauo Vitruuius. Author denique Plinius eſt, Neronis principis inuentum eſſe, aquam decoquere, vitróque demiſſam in niues refrigerare. Sunt qui decoctæ mentionẽ apud Græcos ſe comperiſſe ieiunè nimis iactitent: nam quum afferri decoctã, iuſſiſſet Cynulcus, non tulit Vlpianus, ac illum increpuit, quòd Romano verbo ac barbaro vſus foret. Porrò Eupolidis affertur verſiculus, quo ahenũ calefieri iubetur ad aquæ hauſtum, id ipſum apud Antiphanem comperias. Quin & primo De re publica Plato, calidæ aquæ commeminit, qua refrigerentur inteſtina, & excitetur appetentia quum ſitim irritet frigida. Approbat calidæ potum & Philemon. Sed & hiſtoria prima Herodotus ſcribit, decoctam ex choaſpe aquam ſemper

habuiſſe

habuisse secum Persarum regem, quocunque pergeret. Sunt hæc quidem vera propémodum ex Athenæi ferè libro tertio repetita: etiam si hic omnium mordacissimus authoris supprimat nomen. Verùm obsecro vos docti omnes, quibus hic est velut vomica purulentior, quid hic contra Plinium? Noctuinis oculis homo malè feriatus in magna debacchatur nomina, virulentiæ innutritus, cuius velut serpẽtis atrior vibrat lingua. Tauream aquam ab Sophocle nominari, scribit Athenæus idem, ab Tauro, qui sit prope Trœzena fluuius, vbi visatur & fons Hyoessa. Tradit historicus Dion, Claudium Cesarem cauponas in quas poturi diuerterent, soluisse, ac cauisse item, ne caro distraheretur cocta, vel calens aqua. Illud neutiquam transiluerim quod Aelius scribit Dionysius: dæram nuncupari humectam substantiam, ab iis qui teletas curãt & mysteria. Deras autẽ, id est, Δειρὰς, regio est Argiua, vbi Apollo colitur Δειραδιώτης, in cuius sacrificiis agno noctu immolato quot mensibus & sanguine gustato, puella κάτοχος ἐκ τοῦ θεοῦ γίνεται, id est, afflatum sentit numinis, vaticinatúrque. Syrembola denique in obsidionibus fistulas vocant, quibus exquiritur aqua: nam syrinx fistula est, & embolũ altera est compositionis pars. Sarabaitæ ad præsens institutum nil magnopere faciunt. Qui sint, enarrabitur nihilominus doctrinę gratia vberioris. Sunt enim eo nomine in Aegypto sacerdotes, in saxorum cauitatibus ferè habitantes, suillis ac bubulis circũamicti exuuiis, funibus zonarum præcincti loco, pedibus nudis, crure consperſi, vbi Scenopegiorum ingruit celebritas, è cauernis se promentes, Hierosolymam petunt, ac templum adeuntes inopiam & abstinentiam ostentui habent, ingerunt omnibus, barbam sibi etiamnum acriter vellentes, vt spectent ista vniuersi, & velut cælitus demissos homines opinentur suspiciántque, etiã si intercutibus nunquam non vitiis madent. Propterea non esse imitandos, præcipit Augustinus, & cõmeminit facundus scriptor Hieronymus. Sarabara porrò Persicum fuit indumentum. Sarabadena quoque oraria legimus alicubi: nam & Pollio Trebellius inquit, Bardocuculũ vnum, cucutia villosa duo, oraria sarabadena quatuor: nec tacentur eidẽ chlamydes veri luminis limbatæ, singiliones Dalmatensites, penula Illyriciana. Apud Græcos præsertim comicos, sarabon inuenimus pro muliebri pudendo, quod & sactan vocãt: sed & sambyton, & selenon, id est, σίλωον, ac taurum. Sunt

ex

ex Græcis qui ſarabara Parthis eſſe crurum putant operimenta, quę ipſi σκελεὰς nuncupent. Sarambus Athenæo fuit illuſtris caupo. In hac denique tam multa aquarum mentione, ſciendum, Pauſaniam authorem nobilem Alphei tranſitum ad Arethuſam facilè comprobare, Nili argumento, qui paludem ingreſſus emergat, perinde ac è terra. Quod ipſum & in Iudæa faciat Iordanis. Adduci autem ſe potiſsimum Apollinis Delphici oraculo ſcribit, à quo ita ſit æditum,

ὀρτυγίη τὶς κεῖται ἐν ἠεροειδέϊ πόντῳ
τρινακίης καθύπερθεν, ἵν᾽ ἀλφειοῦ στόμα βλύζει,
μισγόμενον πηγαῖς εὐρρείτης ἀρεθούσης.

Nec illud neglexero, Virgilianum carmē ex ſeptimo Aeneidos ſic ab eruditioribus legi ſolere: id quod diobolares grammatici, ne ſuſpicati quidem vnquam ſunt,

Sæuit amor ferri, & ſcelerata inſania belli,
Ira ſuper magno veluti quum flamma ſonore
Virgea ſuggeritur coſtis vndantis aheni,
Exultántq; æſtu latices, furit intus aquai
Fumidus atque altè ſpumis exuberat amnis.

Cui ſanè lectioni, vt plauſibili, in codicibus ſynceris ſuffragetur Seruius quoque, diæreſin eſſe inibi factam, teſtatus. Suffragetur Cornutus item Perſianus interpres, poëtæ verſu aduocato. Hunc porrò eſſe locum à Quintiliano ſignificatum, vbi libro Oratoriarum inſtitutionum primo ita ſcribit, vnde pictai & aquai Virgilius amantiſsimus vetuſtatis carmini inſeruit. Quanquam modò legitur aulai in peruulgatis Fabij voluminibus. Porrò exundantem aquarum defluxum per onomatopœiam Græci cochon vocant: vnde κοχύεσκε apud Theocritū in Pharmaceutria, pro decurrebat, deferebaturque ac vbertim fluebat. Apud Latinos deductoria liquoris vocantur, quibus vacans redundánſque humor effluit.

Cur animantibus ſomnia ſint data: atq; ſomniandi cauſa: quæ ſomnia liceat conijcere.

CAP. VII.

Somniorum vanitatem tum ratione, tū experimentis coargui à multis, palàm eſt. Nec defuerint tamen, qui è diuerſo ratione ac experimentis item præſagiorum inde miram comprobent veritatem. Prius verò quàm altiora contingamus, ſuccurrit, promendum hac parte, cúrnam credamus

contrib

contributa esse somnia. Et ratio quidem illa plerisque eruditorum egregiè arrisit. Mentem vtique per diem veris auocari visionibus, ne obdormiat, noctu verò falsis, ne excitari celerius queat. Quòd si nullæ omnino sese imagines ingerant, aut vigilare illam necesse erit, aut perpetua sopiri morte. Proinde dormitionis ratione somniorum inuolucra esse ab optimo maximo Deo impertita, fatendum arbitrātur, quum vniuersim, tum vel homini in primis, quòd præter quietis propositum, etiam futurorū prædictiones in eis seposuerit sibi: nam veridico præsagio multis fuisse per somnum oblatas species, argumento esse historia potest. Sed & nostrorum vatum responsa, euentu admirabili, ex parte fuisse somnia, compertissimum est. Verùm quę falsa sunt, obrepūt modò soporis causa. Illa, vt ex diuinæ potestatis magnitudine ingruens bonū vel malum præripiamus. Propterea Actuum apostolicorū secundo, Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri & filiæ vestræ, & iuuenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia somniabunt. Solutus, inquit Ammianus Marcellinus, corporeis nexibus animus semper vigens motibus indefessis, & cogitationibus subiectus & curis, quæ mortalium solicitant mentes, colligit visa nocturna, quas phantasias nos appellamus. Cæterùm, quo ista constent exploratius, ex theologicis patrum nostrorū sanctariis videor aucupatus, vniuersim quidem somniorum causas esse duas: earum intima vna est, extima verò altera. Sed & intima item duplex: ac est vna quidem, fortuitus in quiete phantasmatum motus: hic præsagit omnino nihil, & eiusmodi ferè somniorum plurima sunt. Ideo Ecclesiastæ quinto scriptum inuenias, Vbi multa sunt somnia, ibi plurimæ vanitates. Altera verò ex corporis affectione est. Nam & frigidioris naturæ homines, glacie sibi plerumque aut niuibus videntur adobruti. Quippe affectioni eiusmodi phantasmata conformari, palàm est. Propterea medicorum scientissimi, quod Aristotelicum est ex libro De somno & vigilia, somniis peruigilatè intendendum, asseuerarunt. Sed & calculū adiicit Magnus Albertus, eius quoque exemplo subiecto, qui per quietē in pectus sibi atriorē arbitrabatur affundi picē, mox que illucescente die, bilem reiectauit atram & vtique copiosiorem. Itaque indidem posse vel sanitatis vel morbi vaticinia concipi, propę certa est coniectatio. Verùm causa somniorum

extima

extima duplex animaduertitur & ipsa, corporea spiritalisq;. Ex quibus illa quidem ex cęlestibus profluit corporibus, & ex ambeunte nos aëre. Sicuti enim illis influentibus, in corporali materia formæ producuntur diuersæ, vt plantarum & metallicorum, & id genus complurium, sic & virtute eadem in potentia phantastica, quæ organica est, phãtasmata promi effingíque valent, cælesti consentanea dispositioni, effectui cuipiam producendo. Ac propterea id quoque genus somnia veritatis opinionem sibi facilè cõciliant. Atqui inferas aliquis, & vigilantibus adsunt corporis illę ipsæ affectiones, agunt & cælestia corpora, ac cõtinens aër. Agunt quidem, verùm auocamentis rerum multipliciũ, curarúmq; nunquam nõ perurgentium, obseruantur minus phantasticæ potestatis motus, imò verò & præpediuntur. Causa porrò extima item ac spiritalis ex Deo est, quæ & bona dicitur. Sed & hæc bifaria est, siquidem vni quandoque imaginaria modò ingeritur visio, alteri verò eiusdẽ intellectus. Nam & Pharaoni præpinguium boum oblata species est, atque item macie cõfectarum: quam is tamen coniectare non valuit: valuit autem Ioseph. Nec inficiandum tamen, alicui sępe contingere vtrunq;, sicut Danieli. Altera spiritalis ratio, & eadem mala, dæmonum commercio infamis est, & magica insignitior vanitate. Ex iis porrò ita contextis, liquere illustrius potest, quæ demum somnia explicare coniectura liceat, & quæ minus. Sed nec Eustathij prætereunda sententia est, qui super eo Homeri versu,

Καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν.

Somnia, inquit, quæ ex Deo sunt, *Διοπέμπτα* vocãt, velut ex Ioue missa. Quin & eiusmodi somnia propriè dicuntur, id est *ὄνειροι*: appellantur & *θεῖαι ὀμφαί*, id est diuinę voces: quia *φαίνουσι τὸ ὄν*, hoc est verum indicant. Proinde ab eodem dicitur somnium *Διὸς ἄγγελος*, id est Iouis nuntius.

Quid prophetia propriè, necnon prophetiarum gradus. Vectij vaticinium de Romani imperij perseuerantia, ex vulturum duodecim ratione, Romulo qui sunt oblati.

CAP. VIII.

ET quia nos in propugnatorum Christianæ veritatis colloquia immisimus, pergamus porrò imbecillitatem nostram doctissimis, ac de cælestis eloquij fonte manantibus,

illorum ipſorum confabulationibus, ac ſcientiæ ſcitamenti confouere, ab inſtituto tam nihil abiunẽti. Eſt (inquit Caſſiodorus) prophetia, inſpiratio diuina, rerum euentus immobili veritate denuntians. Vt verò plenius abſolutiúſq; dicatur prophetia, cognitio exigitur intellectualis, ſicuti Danielis quoque decimo comprobatur. Quòd ſi intelligentia nõ contingat, non propriè dici prophetiam: ſicuti Pharao ſpicas vidit, Geneſeos quadrageſimoprimo: & Balthaſar manum ſcribentẽ in pariete, Danielis quinto: ille dormiens, hic vigilans neuter tamen eorum propheta. Cæterùm, nec in morte Saluatoris Caiphas. Quippe ſancti ſpiritus vi nobis inexplicabili impellimur ſæpe, neſciẽtes quod feliciſsimum eſt. Cuiuſmodi ferè impulſum in hominibus adnotamus fortunatis, qui ratione nulla vel cognitione ducũtur ad aliquid faciendum vti eſt in libro De bona fortuna, ea tamen differentia, quoniã fortunatorum impulſus à cauſa eſt naturali, id eſt ab orbis influentia, vel motricis intelligentiæ, vt quorũdam aſſertio eſt. vel ab vtraq;, ſicuti aliis video magis placuiſſe. Igitur quia ex ratione propheticæ veritatis eſt cognitio, vt præſtruebamus inde fit, vt pro eius varietate profluant prophetici quoq; gradus. Is nanque excellentiſsimus eſt, vbi paribus reliquis, clarior eſt intelligentia, dum tamen prophetiæ limites non tranſcendat. Ergo gradus primus eſt, quum videt quis, & intelligit: velut Hieremias ollam vidit ſuccenſam, & faciẽ eius ab Aquilone: quo ſignificari intellexit, Babylonici regis exercitum ciuitatem Hieruſalem exuſturum. Secũdus gradus eſt, vbi videtur nihil, ſed inſtruens vox auditur: hic verò eſt priore excellentior, quoniam veritatem expreſsius prẽmonſtrant voces. Tertius porrò eſt, quum non vox tantùm auditur, quæ inſtruat, ſed videtur etiamnum qui loquitur: quæ res adhuc creditur auguſtior. Cæterùm, vel iſta contingunt in quiete, vocantúrq; à theologis reuelationes per ſomnia, vel dum vigilamus, & à iunioribus dicuntur viſiones: qui eſt præclariſsimus modus, quoniã & mentis fit illuſtratio maior: quę quamuis ſenſuum vi exteriorum diſtracta, intelligibilem tamen ſupernaturalium veritatem percipit: quod non fit in ſomno, ſenſibus quietis. Porrò propheticus ille modus, qui raptu contingit vel extaſi, ad eũ fermè reuocatur qui eſt in quiete: quia tunc exteriore ſenſu non vtimur, ſicut nec in ſomno. Adhuc gradum ſtatuunt quartum, vbi apparitione nulla figuræ cuiuſp

iuſpiam, vel ſenſibilis ſigni, occultorum intelligibilis veritas percipitur reuelatione diuina. Cuiuſmodi cognitio ſummo prophetæ Dauid contigiſſe dicitur. In hac deniq; addiuinantium mentione illud fuerit auctarium, quod ex Varronis eſt Antiquitatibus, Vectium augurio præſtantem de vulturũ ratione, Romulo qui ſe obtulere, quóſque corpora ſancta dicit Ennius, cõiectaſſe, Romanum imperium ad mille ac ducentos annos perſeueraturum. Quod & verum comparuit. ſiquidem quum imperarent Cæſares Conſtantij, Romanorum dignitas dilapſa corruit, Byzantium tralata, irruentibus in Italiam hunnis Vandaliſque ac Gothis. Scribit libro ſextodecimo Paulus Diaconus, Odoacrem cũ fortiſsima Herulorum manu Italiã irrupiſſe, quo perculſus terrore Auguſtulus purpuram ſponte depoſuit: ac ita conditæ Vrbis anno milleſimo ducenteſimo vigeſimo nono, Occidẽtis imperium finem eſt aſſequutum, anno ab incarnatione Verbi quadringenteſimo ſeptuageſimoquinto. Quod ad vultures attinet, author eſt hiſtoricus Dion, poſt Cęſaris cædem Octauio in campum Martium deſcendenti vultures ſex augurium feciſſe, mox verò apud milites concionanti duodecim: vnde ab eo cõiectatum, Romuli monarchico ſe principatu conſtanter potiturum.

Afflationum ſpecies. Qui afflatorum ſtatus. Quæ ad ſomniandi rationem requiratur. Somnij laus etiam per exempla. Cur ſomnia matutina veriora.

CAP. IX.

VErùm, vt ad ſcriptorũ genus aliud digredi iam ordiamur, & quod lucernam oleat, ſubinde pergamus promere: Porphyrius afflationum ſpecies duas agnouiſſe videtur: vnam, quæ per ſomnum contingat: alteram, quæ in vigilia, vbi afflati & perciti præſagiunt, ita vigilantes, vt etiam ſenſibus vtantur, nec tamen eſſe interim rationis humanæ compotes. At Iamblichus, animos ait verè præſagientes afflatóſq;, & quum dormire videantur, non dormire: & quum vigilare, non propriè vigilare: neque more hominum ſenſibus vti, nec ipſa animalis viuere vita. Argumento eſſe, quòd eorum plerique igne admoto, non vrantur, ignem videlicet repellente Deo, qui intus afflet: vel, ſi vrantur, non perſentiunt. Sed & inuia peragrant ſæpe, ac flumina tranant mirabiliter. Cęterùm, in iis quæ ad ſomnia pertinent, attendenda vehementer,

quæ nono De republica Socrates de somniandi ratione differit apud Platonem: At, inquit, quum quis salubri & moderato cultu atque victu se quieti tradiderit, ea parte animi in qua est ratio, excitata & erecta saturatáque bonarũ cogitationum epulis, & ad seipsam contemplando conuersa. Ea verò parte animi, quæ voluptate alitur, nec inopia pressa, nec satietate affluenti, vt quiescat maximè, neque optimam partem illam aut gestiendo aut mœrẽdo perturbet: sed finat eã per seipsam solam ac puram considerare, indagare atque percipere quicquam ignotum hactenus vel præsentium vel futurorum aut preteritorum. Illa etiam parte animi tertia, in qua irarum ardor æstuat, sedata atque restincta vsqueadeò, vt quiescat nulli infensa. Atque ita, inquam, partibus pacatis duabus, mẽte verò erecta, somno se comparet. Tunc demum pura mens veritatem contingit, neque insomniorum visa nefaria occursant. Significat ipsa hæc parte quadam Synesius, quum ait, Sufficit somno dedere se lætis manibus, diuinísque laudibus celebratis. Laudans quoque suo more somniale vaticinium: Ad hoc, inquit, accedere decet fœminas atque viros, antiquos, iuuenes, pauperes, diuites, priuatos, principes, omnes denique. Quoniam neminem respuat, adsitque omnibus propheta paratus, consultor bonus & tacitus, sacrorum præceptor atque discipulus. Mox verò inde sibi ambiguitatem inuolucra quædam mirè scribit reclusa. Quin & magorũ insidias huius beneficio debilitatas ac concussas probat. Ereptúmque se discriminibus multis, non inficiatur. Galenus summus Medicinæ author prodit monumẽtis, quum circa diaphragma causatio esset inorta, per quietem sibi oblatam speciem, quæ commoneret, liberatum iri, si sanguinem mitteret ex vena, quæ inter pollicem visitur atque indicem. Fecisse quod præcipiebatur, ac mox sanitati restitutum. Ipse sum memor, quum agerem ætatis annum secundum & vicesimum, & Antonio Boldu, nobili Veneto, tunc in patria mea præturam gerenti, Plinium interpretarer, needum Hermolai Barbari emendationes doctissimæ eminentissimo authori egregiam, imò etiam triariam tulissent opem, fortè in eum incidisse locum, qui legitur in septimo De iis qui plus iusto crescunt, vocantúrque à Græcis ectrapeli: torquebat amplius verbum id, sciebam me legisse de eo aliqua, verùm nec author, nec locus satis suppetebant. Proinde veritus imperitiæ notam, æstuanti animo

com

commodum quieti me tradideram. Mox ratiocinans mecum librum videbar agnoscere, imò etiam locum & phyllure partem, vbi id foret exscriptum. Excitatus denique cœpi oblata per somnum repetere. Illusionem putaui. Sed quum inscitiæ formido infestaret amplius, ne quid intẽtatum relinquerem, librum arripui: sicuti somniaueram, ita comperi. Neque hoc dico, quia somniis hærendum putem, in tam numerosa eorum vanitate, tum etiam præter instituta ferè Christianæ veritatis: sed quia nimis opportunè, dum ista proderem, sese ingessit exemplum, præterire nõ fuit consilij. Quanquàm succini pertritum id fortè valeat. Neminem magnopere dari, qui totum diem iaculans non aliquãdo collimet. Porrò somniale vaticinium prope solis emersum, sedata paulum vaporum, externarúmque rerum cura, contingere, proditum literis est. Id fieri putatur, non solùm ea de causa, quòd percocta ciborũ mole, amplius sobrij simus: sæpius enim cibo inanes quietem petimus, neque tamen cõtingit visionum perspicuitas. Sed eo item nomine, quod & solis Phœbiq; vatis, vt veterum more loquamur, accessu roborari vaticinium solet. Sanguinei quoque spiritus igneique ea hora dominãtes claritate sua somniali conferunt claritati. Accedit id euidens quoque, quod obseruantia expergefacti mox consequentium imaginum turba non confudimus. Propterea Serm. 1. Horatius,

Atque ego quum Græcos facerem natus mare citra
Versiculos, vetuit me tali voce Quirinus
Post mediam noctem visus, quum somnia vera.

Somniorum diuinatio an sit, ex Aristotele: itémque, an à Deo mittantur somnia. Brizo Dea vaticiniorum per somnia. CAP. X.

POsteà verò quàm Theologorum patrum in iis decreta prohibuimus, necnon Platonicorum musea introspeximus, percommodum fuerit forsan & Peripateticos in consilium adhibuisse (etiamsi, quod aiunt, Mysorum collimitia & Phrygum planè secernuntur) qui placita ad id negotium sua quoque promant. Igitur ex Aristotelis sui doctrina Themistius inquit, Diuinationem in somno esse aliquam, neque pertinaciter resistendum, neque temerè assentiendum. Nam quod aut omnes, aut plurimi arbitrantur, inesse aliquid diuinitatis in somno, & visa pleraque occurrere futu-

rorum prænuntia, argumento est, huiusmodi persuasionem, quæ vsque infixa hominum mentibus sit, & ferè gẽtium firmata consensu, ab experientia & rerum euentis ortum aliquem habuisse. Parte verò alia quum nulla grauis & efficax ratio videatur, vnde istęc diuinatio proueniat, efficitur, vt homini docto perdifficile sit, fidem in hoc obstringere. Nam putare, Deum esse qui mittat somnia, præter alias rationes, quibus infirmari hoc refellique potest: illa exploratioris est efficaciæ, quòd subabsurda res sit, futurorum significationes per somnia non optimis & sapientibus, sed sine lege vlla, ac ferè pessimis quibusque & abiectissimis hominibus euenire, atque etiam brutis. Porrò sublata ratione hac, nulla præterea potest idonea cõfingi. Quod verò asseritur, esse apud Boristhenem & Gades qui vaticinentur nonnullos, adhuc rationis est incompertæ. Quanquã verò diuinitus non mittuntur, sunt tamen quæ possis dæmonia dicere: nã & natura dæmonia sunt, non diuina. Huius rei argumentũ est, quòd parte plurima indocti & gregarij somniare ac vaticinari vidẽtur, vt intelligatur, authore Deo, illos non somniare. Porrò in plurimis & variis visis non est, vt sit mirandũ, euadere ex iis aliqua quæ prædixerint. Nam vetus est, Si sæpe iactaueris, quandoque Venerem iacies. Author in Platonis Timæum Chalcidius est, tolli ab Aristotele diuinationem omnem, quando nec prænoscantur futura, quippe quum ad Lunæ tãtum regionem, Dei prouidentiam perducat. Infra verò nulla esse prouidentiæ scita, vel angelorum opem, aut dæmonum prospicientiam. Vnum denique ab eodem somniorum admitti genus, quum quæ aut egimus occursant, aut cogitauimus vigilantes. Brizo, dea vaticiniorum potens per somnia in Delo colebatur: cui & scaphas offerebant omnifariam bonis plenas, piscibus modò exceptis. Deę nomen inde creditur conciliatum, quoniam veteri Græcorum lingua, βρίζειν dormire dicitur.

Quam dixerit somniorum rationem Democritus. De motionibus somniantiũ, ex Aristotele eodem. Item cur fatui præcipuè motionibus excitentur. Nostra hac qua cõcinnamus, nunc vrbanæ villæ imaginem exhibere quãdam, nunc fructuariæ, vel etiã rusticæ.

CAP. XI.

Demo

Democritus verò in somniorum ratione, dormientium animos putabat pulsari externa & aduētitia imaginum visione, quę tanquam membranæ à corporibus direptæ continenter funderentur & fluerent. Ex iis alias esse beneficas, alias sequioris ingenij, perindéque maleficas & magnitudine ac pernicie portentosas: has accedere in somnis ad homines, & significare quæ præsentirentur, futura. Esse verò quibus simulacra hæc adueniant meditantia commentantiáque & voces mittentia, alioqui quæ in somno tantum intelligentibus sentiantur. Quamobrem optabat Democritus, imagines optimatis notæ sortiri. Nos verò etsi simulacra esse vlla, quæ volitare vltro citróque, & vagari per auras possint, negamus: tamen motiones aliquas esse concedimus, quæ nos simulacrorum vice exerceant. Illas ex initiis quibusdam earum rerum prodire, quę dicendæ nobis agendæ'ue sint mox, aëre primum mutato. Tum deinde per aurium foramina & narium meatus transmissas ad cor, facere, vt in somniis futurarum rerum exitus prænoscere videamur. Hæ verò motiones non possunt alio tempore sensum sui, quàm noctu ampliorem inuehere. Motus itaque hausti sensibus, & visa ex iis concepta, identidémque ad sentiendi transfusa principium, præsensionem futurorum dormientibus afferunt. Atque hæc ratio est, quambrem fatuis somnia hæc, potius quàm prudentibus ingerantur: quoniā inest iis silenta mens desertáque, & cogitationibus vacua, quarum plenus philosophantium animus est, & quarū agitatione solitarius & otiosus esse non sinitur. Nec verò mirari oportet, diu nos in hæc reclinare, quod sæpe præfamur, putent harum studiosi lectionū, quæ ab physico theologicóue proferuntur museo esse prætoria nostra, id est vrbanam velut villam quæ in agris domino seposita recipitur. Vbi autem recondita de Græco aut Latino promuntur penu, & authorum sensa reteguntur arcana, fit sane fructuaria villa. Quòd si operæ leuioris quippiam ac simplarię laxamenti causa insertatur, vel vt inde habeant etiam quod pręcerpant minutuli ac protelarij, villam esse credant rusticam, turbę destinatam villaticæ.

Somniorum in quibusdam certitudo vnde sit. Item de melancholicis. Lycanthropi. Lycantropia, Lycaonei qui intelligantur. CAP. XII.

QVosdam verò esse, qui quum excessu mentis tentantur, prædicăt futura, id causę est, ꝙ quũ intestinis & propriis motibus non infestentur, eminus vellicantur, & alienos excipiunt: ita vt ea maximè sentiant, quæ gerantur extrinsecus. Esse item aliquos, quibus somnia de necessariis & amicis certissima eueniăt, inde proficiscitur, quòd de necessariis suis impēse solicitus quisq; est. Vt enim de longinquo ij vice mutua se agnoscunt, ita motiones quæ in corde seruantur, rerũ quas familiares charásque habemus, notiores nobis sunt, & promptius se reddunt. Melancholici verò prę naturæ suæ vehementia similes venatoribus videntur. Vt enim illi & coniectatione ac telo quasi feram possident ante quàm accedant, manúque tollant: ita melancholici, pernicitate animi rapiẽda, pręcipites quasi anticipant, & anteuortũt futura. Quòd enim imaginationes in iis volucres & desultoriæ sint, leui pulsu excitæ, tanquam signo dato, & quę his proximę sunt, demúmque vniuersæ prorumpunt. Est item melancholica affectio, dicta Grecis λυκανθρωπία & qui sic afficiuntur, Lycanthropi, quoniã lupos imitari prorsum videantur. Exsiliunt quippe noctu, ádque diem vsque inter sepulchra diuersantur. Eorum præpallet facies, καὶ ἰχῶσιν ἀδρανεῖς oculis arescentibus, præcipuè verò lingua. Sunt præterea διψῶδεις, hoc est sitibundi: tibiis ex impactione crebra ἀνιάτως, id est citra medelam vlcerosis. Hosce item Lycaonas dici, obseruauimus.

Quicquid occursat per quietem, non dici insomnium. Item qui non somnient. Cur quandoque meticulosa obueniant somnia.

CAP. XIII.

POrrò nec illud omittendum. Nõ quicquid visitur in somno, dici insomniũ posse. Nam tũc propriè insomnium est quum is qui somniat, existimat vera esse quę dormiẽti occursant. Quòd si quis ita imagines cõcipiat, vt intelligere possit se dormire somniaréq;, hoc propriè somniũ nõ est, sed visum quoddã atq; phãtasma: ac videntur quidẽ hæc esse insomnia sed nõ sunt. Proinde in Animaliũ generatione, libro quinto Aristoteles: Sõnia (inquit) non sunt, quæcunque dormiẽdo aguntur, sed præter insomnium, hoc est (vt ipse ait) παρὰ τὸ ἐνύπνιον: vt iis contingit qui dormientes resurgunt, ambulant & loquuntur, vidéntque (inquit) eodem modo, quo qui vigilant

gilant: arbores conſcendunt, exeũt domos (inquit Albertus) inimicos perſequuntur, occidunt quãdoque, lectos repetunt. Id ſanè cõſueuit euenire corporis incommodum, quòd quum frigiditas ſenſus communis obliget inſtrumenta, & ſoporem conciliet, obtingit vt extrinſecus in calorem naturalem, humoris quippiam ex cibo vel ex putrido humore ac febri profluat. Tum ea vis mota ſpectrum mouet, ſeu phantaſma, quod repræſentat exhibétque, quod antea per iram conceperat aut affectionem aliam, vel etiã cibi ingeſsit qualitas. Hinc etiam qui febribus vruntur amplius, inter quietem loquuntur, & varia concipiunt rerum ſimulacra. Sunt qui obtingere opinentur iſta, obligatis quidem exterioribus ſenſibus, ſolutis autem à ſomno interioribus. Nec ſtatim à cibo ſomniant animalia, neque quum edita primum ſunt, vt infantes, quia multa tum agitatio motióque eſt, propter alimẽtorum calorem. Quamobrem quemadmodum humore aliquo vehemẽter commoto, aut nulla effigies redditur quæ appareat, aut redditur quidem aliqua, ſed laceſsita & tortuoſa vſqueadeò, vt alia omnino videatur, quàm ſit. Quieſcente autem & ſtagnante, res in eo ſimili colore & incolumi forma reſpondent. Ita dormientibus eueniunt viſa & motiones à ſenſibus quandoque, vt peruideri non poſsint, quòd multo alimoniæ fluxu obruuntur, quandoque diſtortæ, præpoſteræ & monſtroſæ, & omnino teterrima ſomnia, qualia quæ melancholicis & temulẽtis & febrientibus accidũt. Hæc ideo recẽſuimus, vt apertiora fierent quæ De animalium hiſtoriis libro quarto prodit Ariſtoteles, vbi ſic ferè ſcriptum inuenias. Homo maximè animalium ſomniat: æditis nuper in lucem & infantibus adhuc nullum penitus contrahitur ſomniũ: ſed plurimis anno circiter quarto aut quinto ætatis, viſa incipiunt. At libro decimo Plinius, Somniat (inquit) ſtatim infans. Et Ariſtoteles libro ſeptimo: Infantes (inquit) ſomniant, ſed ſerò meminiſſe poſſunt imaginum. Quid ergo pugnantia iſti loquuntur, & ſentiunt? Abſit. Sed hoc videntur ſentire: Infantes, ſi minus propriè loquendum ſit, ſomniant: ſi propriè, non ſomniant. Et quia pauore cõcuti per quietem puerulos Hippocrates ſcribit, adnotanda vehementer in eo doctiſsima Galeni interpretatio: Pauores (inquit) per ſomnum adſunt infantibus, iis præſertim qui ſunt natura edaciores, quando loca ad ventriculum pertinentia ſenſu quidẽ vigeant, ſed imbecilla exiſtant, cibus verò

corrumpantur. Nos siquidem obseruauimus, non in tantillis solùm, sed etiã in ætate perfectis terribiles fieri per somnum imaginationes, quando multi & vitiosi humores grauant & mordent ventriculum, præsertim ipsius os. Hæc enim particula præcipuum habet sensum. Insomnia denique non ad opinionem, neque ad intelligentiam neque omnino ad rationem aliquam intelligendi opinand'ue pertinent, sed sunt sensualis potentiæ alumna: verùm non quatenus sensualis, sed quatenus imaginaria siue phantastica est. Siquidẽ probatum in libris De anima est, Imaginandi vim quam phantasiam appellant, eandem esse ad numerum cum potentia sentiendi, quamuis essentia rationéque differant.

Somniorum species aliquot: item de eorum interpretibus. Ephialtes qui sit, ac pnigamon, seu pnigalion. Qui somniator. Sõniosus. Somniculosa aspis. Onirocopolos. Oniros vnde, & item Irus. Ciceronis locus explicatur. Onirocritici libri, & thytici. Althani amnis proprium. Supellex vnde. Hyperesium quid. Pelles tectoriæ. Hychthyis, hychthyia, byblos, pellarij, arbeli, lathargi, xysmata, arbele. Diphtheria senes cur. Pellium incubatus. Scytharum mos. Plusculæ porrò de pellibus. Pardalea vestitus qui dicatur, vel lycea, aut nebride. CAP. XIIII.

ADnotatione verò dignum illud quoque, Somniorũ alia dici allegorica, alia theorematica. Nam sunt allegorica, vbi sensus intellectúsque à verbis in diuersum longè abit: quale Cæsaris mox Dictatoris fuit cui, per quietẽ oblata species illa est, vt putaret se cum matre permisceri, respõsúmque à coniectoribus, Imperium orbis terræ portendi, quę cunctorum viuentium sit mater. Quanquam Hippiæ, vt prodit Herodotus, quum insomnium idem esset oblatum, non idem tamen est euentus insequutus. Et ad coniectorem detulit quidam, somniasse se, ouum pendere ex fascia lecti sui cubicularis: respondit is, latere sub lecto infossum thesaurum. Fodit, auri aliquantulum inuenit, ídque argento circũdatum. Coniectori misit de argento, quantum est visum. Tum ille: Nihil ne (inquit) de vitello? Theorematica verò quum ita

conc

concipitur intellectus, vt præferre verba videntur, vel (vt Græci dicunt, & in Onirocriticis Artemidorus) ὄνειροι θεωρηματικοί, οἱ τῇ ἑαυτῶν θέᾳ προσεοικότες. Authores sunt, in genere phantasmatum esse, quod Græci vocent ἐφιάλτην, incubum Latini. Quum externa vis aliqua quiescentes videtur inuadere, & pondere suo pressos ac sentientes grauare. Vnde & ephialtem dici, arbitratur Paulus Aegineta, παρὰ τὸ ἐφάλλεσθαι: alij, ab Ephialte quodam. Themison verò Epistolicorum decimo, πνιγάλιωνα vocauit, ἀπὸ τοῦ πνίγειν. Sunt qui pnigaliona scribant. Apud Dioscoridem Syluæ medicinalis libro tertio, in pæoniæ medicis inuenio ἐφιαλτῶν πνιγμὸς, id est, incuborum suffocationes. Apud Græcos ita finiri reperias, ἐφιάλτην τὴν εἰς κεφαλὴν ἀνατρέχουσαν ἀναθυμίασιν ἐξ ἀδδηφαγίας καὶ ἀπεψίας, id est, redundantē in caput euaporationem ex voracitate ac cruditate. Apud medicos est ephialtes, qui à plerisque vocatur babutzicarius. Onirogmos, id est, ὀνειρωγμὸς vocat Paulus Aegineta, Venerem quæ prolectant somnia. Sed & rem eandem medicinam professis indicat verbū ὀνειρώττειν: tametsi grammaticis somniare modò signet. Somniorum interpretē Græci & Fulgentius onirocritem dicunt: nostri, nunc coniectorem, nunc somniatorem: vt est in Deuteronomio, Non audies (inquit) verba somniatoris. Meminit Seneca quoque Controuersiarum libro quarto. Homerus Iliados Rhapsodia prima, oniropolon item dicit. Siquidem ὀνείρους nuncupant Græci somnia, παρὰ τὸ εἴρειν, quod dicere indicat. Vnde & Irum vocitatum putat Artemidorus, quia iniūcta nuntiaret. Notatum à Philone est, Abraham primum omniū inuolucra somniorum soluisse, & reliquis patefecisse. Trogum Pompeium authorem habemus, Ioseph ob ingenium præcellens à fratribus fuisse peregrinis diuenditum mercatoribus, à quibus in Aegyptum deuectus, quum magicas ibi artes solerti percepisset ingenio, breui euasisse regis intimum: nā & prodigiorum sagacissimus erat, & somniorum (inquit) primus intelligentiam condidit, nihilque diuini iuris & humani incognitum erat: adeò, vt etiam sterilitatem agrorum ante multos annos præuiderit. Ioseph verò somniorum fuisse interpretem patescit amplius Geneseos quadragesimo. Idem tamen à fratribus, eiusdem tricesimoseptimo somniator nuncupatur: non quòd somnia coniectaret, quòd somniasset ea, quibus excellentia ipsius futura mox præsagiretur. Sed huiusmodi

in

in Hortensio somniosos vocat Cicero, quum somniculosi sint somno dediti homines. Quanquam à Sisenna dici somniculosam aspidem, scimus, quæ somnum morsu inducat letiferum, vel (vt Plutarchus inquit) κάρον ἀνώδυνον καὶ καταφοράν. Eadem Dauidica sententia nuncupatur surda, quòd aures obturet suas, ne voces audiat excantantium. Sed ecloge hæc, id est, excerptio parerga est. Author Eustathius est, oniropolō apud Græcos dici nunc eum, qui ipse somniet ac prædicat inde, sicuti Agamemnon in βήτα ῥαψῳδία, nunc verò qui ab aliis visa coniectanter discutiat, velut Penelopes somnia Vlysses. Sunt quinimo ex hoc cōcinnati libri, quos onirocriticos vocant: quemadmodum in diuinationibus aliis legebantur Oeonistici, & Thytici. Pausanias inquit, existimare se Amphiaraum interpretandorum somniorum laude excelluisse: quod (inquit) vel ex eo liquet, quoniam quo tempore in deos est relatus, futurorum cognitionem per somnia constituit. Ad huius item oraculum qui pergit (inquit) purgari primum oportet: purgatio autem est, vt Deo res sacra peragatur: cui & omnibus quorum nomina in ara sculpta sunt, sacrificant. His peractis, mactati arietis pellem substerni, atque ita solitos dormire captantes somnij significationes. Ad quod quum multiscius poëta interim alluderet, ita de Latino scriptum reliquit libro Aeneidos septimo,

Pellibus incubuit stratis, somnósq; petiuit.

Legimus item Dauniis vel Calabris in more fuisse, pellibus incubare, quas melotas dicunt, id est, ouillas, in Podalirij sepulchro: sic'que per quietem oraculis instrui. Traditur illud quoque, eosdem in Althæno amne propinquo cum pecoribus lotos ab vulneribus persanari, Podalirio aduocato, vnde datum fluuio nomen: quia ἀλθαίνειν, mederi est: sicuti vitiligines curat Alpheus, & Cydnus pedibus item ægros. Cęterùm, scire oportet, pellium religiosam fuisse veteribus obseruationem quādam: quoniā & apud Scythas pellis inscensio iurisiurandi vicem habebat. Mos verò ferè hic fuit: vbi quis iniuria esset à quopiā affectus, nec repellendę idoneum parémque se intueretur, quum bouem immolasset, concisas quidem carnes percoquebat aqua, pellē verò extendēs in ea ipsa considebat, manibus retro adductis, vt ex iis vnus qui cubitis colligātur. Hic verò modus illis gētibus est supplicandi maximus. Adiacentibus igitur iumenti carnibus, adeunt domestici familiarésque

réſque primum , mox & cui collibuerit : arrepta verò carnis portione, dextróque ſuper coriũ illato pede, pollicetur pro virili vnus equites ἀσίτους ϗ ἀμίσθους, nullis cibariis, nulláq; item mercede: nonnulli grauis armaturę pedites: qui egentiſsimus eſt, offert ſeipſum: fit'que ad eum modũ haud contemnenda in bouis corium aggregatio, eſt ea tum firmiſsima, tum hoſti prorſum inexpugnabilis, vt quę ſit iureiurãdo obſtricta. Hinc ſæpè lectum in hiſtoria, exercitum à corio eſſe conflatum. A noſtris item proditum ſcimus, In lanata pelle nouã nuptam conſidere ſolitam, vel ob vetuſtum morem, quod antiquitus homines pellibus cõſopirentur, vel vt atteſtaretur, lanificium ſe præſtaturam viro. Præterea lugentes quoque, diebus luctus in pellibus erãt. Nam illud M. Tullij in Piſonem, Ecquid recordaris, quum omni totius prouinciæ pecore compulſo pellium nomine, omnẽ quæſtum illum domeſticum paternúmq; renouaſti? Ad veterẽ quoque morẽ contẽderim referẽdum, vt ſciolorum vanitates prętercam, qui caſci ipſi caſcos ducunt ac præcipitant, vti poſitum apud Varronẽ eſt. Siquidem Tacitus Annalium quarto ſcribit, Phriſiis in Germania tributum ab Druſo iniũctũ pro anguſtia rerum, vt in vſus militares coria boum penderẽt, non intenta cuiuſquam cura, quæ firmitudo, aut quæ menſura. Et Academicorum ſecundo M. Tullius, Vt non multum (inquit) imperatori ſub ipſis pellibus otij relinquatur. Quod eo dicitur, quoniam militum tentoria pellibus obtegerẽtur: vnde & ſub pellibus eſſe dicebantur. T. Liuius libro quinto: Militem Romanũ in labore ac opere pruiniſque obrutum ſub pellibus durare. Item ab Vrbe eadẽ libro triceſimoſeptimo: Aut ſub pellibus habendos milites fore. Sed & Porphyrio illud explicans Horatij Sermonum primo:

Quoniam in propria non pelle quieſſem.

Inde ſumptum, inquit, quòd ductores in pellibus dormirent. Cuius rei & Lucilius teſtis eſt. Et Plautus, quum de anu ebria iocaretur, ait,

In pellis periculum protenditur.

Arrianus Geſtorũ Alexandri primo, Pelles ſub quibus milites hybernabãt, leui & ſicca herba compleuit. Idem ferè & libro tertio. Apuleius verò Floridorũ primo: Aut quercus (inquit) cornibus onerata, aut fagus pellibus coronata. Aduocatis etiãnum aliis vti poteramus: ſed omnia puluis idẽ, vt inquit Lucianus. Huc ſpectat (opinor) illud Celſi Iureconſulti Digeſtis

ſtis De ſupellectili legata: Labeo(inquit)originem fuiſſe ſupellectilis putat,quòd olim iis qui in legionẽ proficiſcerẽtur, locari ſolerẽt,quę ſub pellibus vſui forẽt. Cæterùm,fœdè corrupta hęc circũferuntur modò. Magiſtratus autẽ vaſis inſtrui argẽteis ſolitos,& annulis aureis publicè præbitis,author eſt Maximus Valerius:ſed retulerat prius ſexta in Verrẽ M. Cicero. Adiicit in Catone ſeniore Plutarchus, tabernacula, lectulos,indumẽta,ſeruos,amicorũ multitudinem, apparatum numeroſiorẽ.Scribit T.Liuius,Maſiniſſæ ab ſenatu decretam militarẽ ſupellectilem,qualẽ pręberi conſuli mos eſt. Supellectilem,alij à ſupplẽdo inflecti malunt. Quod verbũ in veteri Epigrammate,vnũ modò recipit P.à ſuppetẽdo deducũt nonnulli. In pellium mẽtione id item aduertendũ:ſubſtratam remigibus pellẽ ſeſsionis gratia,ne pygas attererẽt, ab Thucydide nũcupari hypereſium,id eſt, ὑπηρέσιον. Dicitur ſic & ſedes ipſa. Sunt qui hypereſium,trullã retrimentitiam accipiãt vel & amida,id eſt,matulam. Pelles denique tẽtorias legimus apud Pollionem Trebelliũ, vbi imperatori Claudio donatas ſcribit pellium tentoriarum decurias triginta. Legimus apud Hieronymum,pellis Babylonicę vermiculatam picturam,id eſt,maculis minutioribus variegatã,vt ſic interim loquamur. Cuius viſuntur modi hodiéq;,ex Hiſpania ĩ primis. Ichthyen appellat Hippocrates,rhinæ ſeu ſquatinæ aridam cutem. Hychthya verò,chirurgicũ eſt ferramẽtũ auellẽdis reſcindẽdiſq; ab vtero embryis. Hircinas pelles & ouillas ſcribit Herodotus,biblos etiã dictos veteribus,quòd papyri vicẽ impleuerint quãdoque. Sardos Getulóſque caprarũ pellibus amiciri conſueuiſſe, adnotatum authoribus eſt. Quin in tragœdiis ab huiuſce pellis vſu ſenes vocãtur diphtheriæ. In noſtris literis, pelliculare verbum,pelliculis obtegere vel obturare eſt. Militis porrò caſsidi(inquit in cõmẽtatione De Romanorũ militia Polybius)lupi imponebatur pellis,aut eiuſmodi quippiã, quod integumẽtũ pariter atque inſigne foret,vt ſtrẽnuè ignauéque ſe gerẽtes latere haud poſſent. Cæterùm,quia de pellibus agitur,illud adieciſſe,nil obfuerit:Pardaleam nuncupari, pardalis pellẽ:leonteã,vel leontẽ,id eſt, λεοντῆν, leonis: lyceã, lupi: trageam,tragi,id eſt,hirci. Apud Herodotũ anthropea, id eſt, ἀνθρωπέην, eſt humana pellis. Eadem forma dicitur taurea,ęgea,cynea,à tauro,capra,cane. Pardalea conueſtitus dicitur,qui eſt moribus varius,& velut πολύστικτος, id eſt,multis

interp

interpūctus notis. Lycea, qui rapax. Nebrida ferre, dicitur elegāter, qui timidior eſt ac vinolētus, quia illā geſtare Bacchus. Pellarios dici legimus, ſicut coriarios, id eſt, pelliū ac coriorum cōcinnatores. Arbeli verò, id eſt, ἄρβηλοι, ferramēta ſunt orbicularia, quibus ſcytotomi, id eſt, corij inciſores in poliendo vtuntur, ac incidendo. Lathargi, in coriis pelliculæ intelliguntur, ac xyſmata, id eſt, ſtrigmēta, quæ abraduntur. Arbele, ſeu ἀρβύλας, apud Euripidem in Oreſte, calciamēti eſt genus, ἐπ' ἴθυς λεπτὸν ἴχνος ἀρβύλης.

De cōiectoribus aliqua. Quintilianus illuſtratur. Somniorum itē ſpecies multæ: theopneuſta, phyſica, ſyncramatica, addiuinātia. Item bonam vel ſequiorē indicātia cōſtitutionem. Inſuper de incubo. Dormitio resupina. Relegati, ac deportati, quo differant. Achillē Ariſtarchi, eſſe ab Ennio tragœdiam, titulo eiuſmodi concinnatam. CAP. XV.

SEd vt à diuerticulo fabula repetatur, exquiſitiſſimus ſomniorū coniector is eſt, qui ſimilitudines reiū acutiſſimè poteſt perſpicere ac diſcernere. Nā recta claráque ſomnia interpretari, cuiuſuis eſt. Similitudines accipio, quę nobis ſecundū quietē obiiciūtur, & velociſſimè transformātur, vt quę de rebus reſpōdent in profluente: ſi enim vehemētior motus ſit, ſimulacra in eo veris motibus diſſimilia & tortuoſa reddūtur. Idem in ſomno ſtatuimus, ſi redundantior & cōcitatior materia ſit, quæ à ſummo capite ad ima cordis defertur, ſimilitudines expreſſæ aut puræ haberi non poſſunt; quoniā multa commotio ſynceritatem ſomniorum confundit, & conſtantiam viſionum intercipit. Hæc ideo addita, vt Fabij Quintiliani locum de coniectoribus, facilius perciperent ſtudioſi ex libro tertio. Plerique libros De obſeruantia ſomniorū, multos compoſuerunt. Sed prudentes iſta facilè ridenda putant, arbitrati prodeſſe perparum. Nam ſpiritus phantaſtici non vna eſſe poteſt vniuerſalis ratio, quæ omnia (vt dicitur) ſub vnam reuocet Myconū. Author in libro De myſteriis Iamblichus eſt, & Strabo non neglexit. In templo Aeſculapij, quod in Epidauro eſt, ſomnia ęgrotos captare ſolitos, quibus bonā valetudinem à diis oſtenſam coniectarent. Nam Herophilus ſomnia quędā vocabat theopneuſta, veluti à Deo inſpirata, quę neceſſariò

conting

contingerent:quædam verò physica, confabricante sibi anima, quod conferre videtur,& inde quod futurum sit: alia autem syncramatica, ex spõtiuo per idolorum occursationem, quando inspectamus quæ maximè cupimus, vt quum amicas amplexari concipimus. Apud Auicennam obseruauimus Canonis primo, Constitutionis ęqualis & temperatæ, certius haberi argumẽtum, somnia iucunda permulcentiáque ac spem inducentia optabilem: cuiusmodi sunt odorum, cãtuum idola & conuiuiorum ac dignitatum, ex spirituum serenitate phantasmata deferentium, aut organum phantasiæ illuminantium. Plethoricum verò indicium est, quum quis ita per quietem afficitur, vt motari posse non videatur, aut ingestabile onus sustinere, vel etiã loqui non posse. Somnia verò hoc genus, vocat Galenus addiuinantia. Dignum scitu quód idem scribit, Putasse quendam crus alterum sibi lapideum factum, móxque ea corporis parte in paralysin incidisse, præsentiente medicorum nullo. At qui subuolare se opinatur, ac perniciter quocunque rapi, prætenuibus abundare humoribus creditur, & quantitatis moderatæ. Principatum sanguinis significare somnia censentur, quum se quis rubentia spectare opinatur, aut sanguinis è corpore profluuium, vel id genus quippiam concipit. Irroborauit hoc Galeni quoque experimento, qui eiusmodi somnio commonitus, pugili sanguinis missionem peruidit necessariam, quod retulit ipse in libello De somno. At si aquarum, fluminum, niuium, frigoris ingerantur idola, phlegmatis ea primatem indicant statum. Quod non Principis modò placita probant, sed quarto Colliget Auerrois, capite quintodecimo: Si imagines concipiantur ignium, bilis præualet rubra. Eandem verò atram pollere, prænuntiant somnia terrifica. Quoniam autem de incubo facta pauló antè mentio est, adnectamus item Auicennæ sententiam in ea re dignam, quæ incuriosius non prætereatur. Ergo Canonis primo: Resupinum (inquit) dormire, malum: prauæ siquidem struuntur ægritudines, veluti apoplexia est ac phrenitis & incubus: quoniam eo situ, superfluitatum fit ad posteriora reclinatio, atque inde retentio, nec suis influere meatibus permittuntur, qui antica corporum obsident: cuius sunt generis, nares & palatum. De incubo item, tertij prima Princeps sic: Est incubus (inquit) ægritudo, qua proserpente sopore, phantasma opinamur graue in nos irruere & molestius

comprim

comprimere, arctatur spiritus, ac vox etiamnum intercipitur cum motu, ingruitque pręfocatio, meatibus pręfractis: sępéq; vel apoplexiæ præludium est, aut epilepsiæ, nonnunquam & maniæ. At sunt hæc vtique harenæ non omnino nostræ, non imus inficias: sed eiusmodi tamen quæ legentium animos allectare amplius possint, quàm quod nostrates nõnulli, etiam bene docti, apud Iureconsultos obseruasse, in suos regessere commentarios, Relegatos nũcupari, qui cum exilij causa solum verterint, nihilominus suis perfruantur bonis: quod in deportatis non fiat, etiam si à Grammaticis minus videtur obseruatum. Sicut nec illud ex Pœnulo,

Achillem Aristarchi mihi commentari lubet.

Esse enim eo nomine Ennij tragœdiam, id quod Pompeij Festi probant fragmenta.

Qui nunquam somniarint. Plinius declaratur. Abluere somnia quid. Persij locus aperitur. Ardali ara, in qua somno fieret & Musis res diuina. Ardalides Musæ vnde dicantur. Tibia inuentor.

CAP. XVI.

ET quoniam diu iam de somniorum ratione commentamur, age, illustremus & parte hac Naturalem historiam Plinij, qui libri decimi fine quosdam somniasse nũquam scribit: quibus mortiferum fuerit signũ, si præter consuetudinem somniare cœpissent. Quæsitum à multis opinor, quæsiturósq; etiamnum, ecquid ex veteribus succurrat memoriis, quo planior fiat authoris nobilissimi sensus. Ego verò quod ex scientissimi Plutarchi monumentis noui, quæ vel sola doctum effecerint ingenij haudquaquam plebeij hominẽ, non grauabor suppingere. Sic enim in libro De oraculis quæ defecerãt comperi: Cleonem ex Daulia solitum prædicare, multos quibus vixerat annos, nulla vnquam insomnia vidisse. Idipsum & Thrasimedi contigisse. Causa verò euentus tam miri est (inquit) corporum crasis siue temperatura. Sicuti melancholicos scimus esse πολυονείρους καὶ πολυφαντάστους, id est somniosos imaginosósque. Scribit Ammianus Marcellinus, Delatorum pestilenti virulẽtia grassante sæuius, nec citra vitæ discrimen visa nocturna quempiam ausum patefacere: quo (inquit) nomine mœrebant docti quidam, quod apud Atlanteos non forent nati, vbi memoratur nulla videri somnia. Id vnde eue-

niat, rerum ſcientiſsimis (inquit) relinquamus. Confirmat ſententiam de Atlantibus cum Martiano Plinius libro quinto. Iucundum relatu quod ſequitur, Species oborta per quietem Tiberio, præcipere videbatur, argentũ cuidam erogaret: id ſecum ipſe coniectans, ac magica vi ſuſpicatus dæmona ſibi immiſſum, hominẽ mox peremit. Nec illud præterierim: veteris fuiſſe ſuperſtitionis, meticuloſa ſomnia interim ablutione auerruncare : quod apud Aeſchylum eſt obſeruatum, & docuit in Batrachis Ariſtophanes.

ὡς ἂν θεῖον ὄνειρον ἀποκλύσω.

Id eſt vt ſomnium abluam diuinum. Ad quod Perſij illud ex Satyra ſecunda reſpicere, dabunt (opinor) eruditi omnes.

Hæc ſanctè vt poſcas, Tyberino in gurgite mergis
Mane caput bis térque, & noctem flumine purgas.

Sed & illud apud Sophoclem obſeruatũ eſt, veteribus in more diu fuiſſe, vt ſomnia auertentes, ea ſoli denarrarẽt. Et quia de ſomniis iam diu cõmentamur, de ſomno illud non negligamus, Fuiſſe apud Trœzenios veterem Ardali aram, ſuper qua Muſis & Somno rem diuinam peragebant, Somnum aſtruentes eſſe Muſis Deũ præcipuè amicum. Fuit autem Ardalus hic Vulcani filius, quem tibiam adinueniſſe opinantur: & abeo Muſas dici Ardalidas, in Pauſaniæ monumentis eſt.

Ouorum natura mirabilis. Item de naufragis mu um, qui ſidant prius, mox fluitent. Lucianus explicatur. Ariſtotelis defenſio à calumnia. Oua luſtralia, & pnicta quæ ſint. Oſtracoderma & malacoderma. Cyami nomine ouũ ab Pythagora intelligi. τρεμητά, ῥοφητὰ, ταγηνιστὰ, ὠὰ. pnicton, oogala. Requieta oua. Helenæ ouũ. Oaria. Pſathyra. Item quid lecithus, & lecithopolis. Item de ouis plura. Epidorpiſmata. Metadorpia. Epiphoremata quæ intelligãtur, itẽ epiphora. Thalia caſeus. Pyriephthas, epidipnides, celyphanon. Vreus pro mulo cur. Molæ in fœminis ratio. Selenetides mulieres. Vitellum dici chryſon & chloron.

CAP. XVII.

OVorum inter ſe miram ac propè indiſcretam ſimilitudinem ſępenumerò apud animum meũ non ſine ſtupore perp

perpendi. Alterum enim alteri si compares, fallitur examen, hebescitq; intuentis obtutus: tanta prorsum parilitas est, tantáq; geminitudo. Id à M. Tullio item adnotatũ in Academicis obseruauimus: qui rem etiam in adagiũ profluxisse significat, vt ouorum similitudinem dicamus, de iis quæ cõsimilia valde inter se sunt, vt disparari secerniq; non possint: quũ farinæ (vt aiunt) sint eiusdem, & gracculus gracculo assideat. Etiam si in Delo cõplures fuisse compertum est, qui gallinas quæstus sui gratia alere assueti, vbi ouum inspexissent, ex qua id foret gallina, e vestigio pronuntiarẽt. Sed longè vtiq; admirabilius id, In re tam parua mundi permixtionem intelligi quandam. Ouũ quippe elementis consurgere ac cõpingi quatuor, veterũ medicorum assertione traditũ scimus. Nam crustæ modo circumiectũ obductúmq; putamen, terræ imagine quadam, arescẽtis in frigore vim naturæ præfert. Humor autem frigens humectúsq;, aquam exhibet planè. Sicuti aërem quod inest spiritosum, calẽs huménsq;. At in meditullio luteũ situm mediocritatem caloris obtinens, & aridioris naturæ, igni cõpar facilè colligitur. Cui calculum adiecerit & color: si quid tamen eiusmodi adesse igni creditur. An non & globata suffragatur figura? Quid, quod inest ouo vitalis vis, veluti & mundo? Obseruatũ ab eadem quoq; schola, Vitellum intima caloris facultate percoqui facilè. Albumen nõ ita, ratione vtrumq; frigoris, caloris, humorísve. Hinc tostum ouum dissilit facile, non dissilit aqua concoctũ: ignea siquidem vi, quodam ferrumine copulatur quod inest, humectũ ampliúsq; calefactũ exustúmq;, plures parit spiritus, qui loca nacti perangusta, exitũ molientes testam prærumpũt, demúmque euaporant. Præterea flammæ vis tunicam circũsiliens putaminosam, amburẽdo diffringit, quod & fictilibus euenire dum torrentur euidẽs est. Quamobrem perfundi prius frigida solent oua, calida siquidem aqua mollicie statim humorẽ effundit, & raritatem relaxat. Quia verò de ouis mentio est, congeremus quæ scitu digna lectio suggerit varia. Et illud primum, Ostracoderma dici, oua putamine intecta testàceo, vt in auibus. Malacoderma verò, quæ molli obducũtur cute. Sed illud grauius, Vnde'nam fiat, quod τὰ ἀφανισθέντα ᾠὰ καὶ διεφθαρμένα, hoc est, corrupta & vrina oua fluitẽt. Integra certè καὶ ἀπαθῆ confestim sidere, manifestum est. Ac ratio quidem erui illinc potest, quòd aquescant, ac spiritus contabescentia cõcipiant plu-

rimum. Qua ratione colligitur & illud relatu dignissimum In aqua pereuntes primò quidam ima petere, mox vbi cõputrescere cœperint, emergere ac fluitare. Tabescẽs quidem cadauer spiritosum fit, aër verò præfractis poris ac meatibus, necnon pulmonis cauitatibus, quæ βρόγχια dicuntur, leuissimum illud efficit, adeò vt supernatare valeat. Proinde mãdatum literis est, quendam in mari grassantem, quum id sciret, consueuisse eorũ quos enecasset, pulmonem concidere, atque ita demum in aquam proiicere, quòd ita affectos comperisset non emergere. Ooscyphia, & oa quoq; apud Græcos inter poculorum genera recenseri video, opinor de similitudine duci nomenclaturam. Sunt qui mespila item oua putent dici. Illud verò Luciani in Dialogis, quos ipse νεκρικοὺς vocat, cuius nam modi esse dicimus? καὶ εἴπου εὕροι ἐν τῇ τριόδῳ ἑκάτης δεῖπνον κείμενον, ἢ ᾠὸν ἐκ καθαρσίου, id est sicubi comperiat in triuiis Hecates cœnam iacẽtem, aut ex catharsio ouum. Catharsium in Græcorum doctrina videtur purificatio quædã dici. Morem quippe Athenis fuisse produnt, conciones expurgandi, atque theatra, & omnino quemlibet populi cõuentum. Id verò minutis fiebat porcellis, quos nominabant catharsia. Eiusmodi obibant munus qui dicebantur à collustratione Peristiarchi. Oua expiationibus apta monstrat Iuuenalis illud,

Nisi se centum lustrauerit ouis.

Sed & in Arte Ouidius oua hæc lustralia indicat illis versib.

Et veniat quæ lustret anus lectúmque locúmque,
Præferat, & tremula sulphur & oua manu.

Eius autem ab recẽtioribus ratio promitur, quòd ex animalium generibus adeò multiformibus, plurima ædantur ouis, quæ velut media sint inter animal, & nõ animal: proinde pergrata diis censere veteres, quãdo & cyami nomine non aliud intellexisse videatur Pythagoras, quàm ouum, quod sit in eo animaliũ κύησις, id est fœtura. Eius autem erat decretũ, Compar censeri κυάμους ἐσθίειν, κεφαλάς τε τοκκέων. Porrò in cereali põpa ouum solebat esse primum. Verùm parte hac, prius quàm subtexantur reliqua philosophorum principi libet patrocinari, aduersus quem ita ratiocinatur Albertus: Oua lõga prodit Aristoteles producere mares, rotunda verò fœminã: quod (inquit) falsum est, quoniam scribit Auicenna, ex orbiculari ouo breuíque progigni marem: ex oblongis acutísve fœminam. Ipsum hoc comprobat experimentum, & suffragatur

rat

ratio: siquidem virtutis perfectio in masculinis ouis ambit æqualiter,& continet extrema: at in fœmininis à centro longius abit materia,in quo est vitalis calor, hoc verò planè imperfectionis argumẽtum est.Ista autem si quis sensisse Aristotelem putat,leberide cæcior est.Quanquàm erubescens tanto nomine Albertus,mẽdum esse suspicatur exemplarium. Aristotelis verba ex vj. De animaliũ historiis hæc sunt, ex Theodori interpretatione,Quæ oblonga sunt oua,fœminã ædunt, quæq; sunt fastigio cacuminata:at quæ rotũdiora,& parte sui acutiore obtusa orbiculum habent,marem gignunt.Quòd si quis cauillari nos arbitratur, authoris Græca verba subieci: ὅσα δὲ τὰ μὲν μακρὰ καὶ ὀξέα τῶν ᾠῶν θήλεα,τὰ δὲ στρογγύλα καὶ περιφερῆ ἔχοντα κατὰ τὸ ὀξὺ,ἄῤῥενα. Illud autem ex eodem Alberto concoqui facilius potest,Se ouum vidisse,cui putamen adesset duplex,inter vtrunq; albugine fusa,quæ introrsus viseretur item,sed aquosa tenuísq;, nullo prorsum vitelli vestigio. Verùm hoc naturę peccatum fuerit.Sed vnde fieri astruemus, quòd piscium oua visuntur infinita,nec colore disparata,vt in auitio genere?Nimirum artificis naturæ commentum,id est atque institutum.Quippe caloris inopia distinguentis secernentísque id obtingere probabile fit:sunt nanq; frigidi pisces ac perhumecti,indéq; redundãtiæ multę quę ouis argumentũ sufficit.Id in auibus contrà fit,siquidem in eis calor probatur perfectus,qui & humectũ prolificum in alborem commutat: sicut vnde alimentum fit, amplius digerẽdo citrino inficitur, imbecilla aquatilium caliditate idipsum assequi nequeunte. Naucratitarum nuptialibus cœnis cauebatur,ne quis ouũ intulisse vellet,aut μελίπηκτα,id est mellita.Sunt inter oua mẽsę destinata (vt Aegineta Paulus inquit) τρομητὰ,quæ valde nutriunt.Tremula interpretantur nonnulli, vt sint cũ iis eadem quæ liquida seu mollia,vel hapala etiam dicũtur, quanquàm hoc nomine dicuntur Neapolitanis,quæ sine testa enascũtur: nam ῥοφητὰ,id est sorbilia magis subeũt:pessima verò quæ vocant τάγηνιστα, id est in sartagine cocta. Sunt & quæ Galenus πνικτὰ vocat,quòd præfocari videantur,dum certo genere coquuntur:nam è putaminibus educta vasculo excipiũtur, mox oleum infunditur & garum,vinum item modicũ: vasculum inde in cacabum calentis aquæ immittunt obstruúntque diligenter,ac tandiu excalfacere pergũt,donec coisse medio modo videantur. Est & pnicton carnis condimentum certũ. Oua

quæ recentia non sunt, requieta nuncupabant veteres. Pultem ex ouis & lacte concinnatam, ogala dicunt medicę rei studiosi. Oua etiam mensæ inferri secundæ apud priores solita, scribit Athenæus, cum turdis & leporinis carnibus & mellitis. Ea verò omnia dicuntur epidorpismata, item metadorpia, necnon epiphoremata. Antiquitus siquidē prius quā ingrederentur conuiuę, sua vnicuique apponebatur portio super mēsam, posterius verò multa inferebantur variáque: vnde & epiphoremata dici cœpta. Hinc Philyllius, amygdala, carydia, epiphoremata. Comicus Plato epitrapezomata item dicit: alij tragemata vocant. Epiphoras sic item nuncupabant, quæ præter publicam mercedem de propriis adiiciebantur bonis à ciuibus. Sed & condemnationes verbo intelligunt eodē. Secundas verò mensas impendio magnifico instructas inferri solitas, etiam probat Pindarus. Apud Romanos cœnæ initia habebant oua, attestante Porphyrio quoque. Vnde Horatius, Ab ouo vsque ad mala citaret, Sermonum primo. Appion denique ac Diodorus epeclia, id est ἐπίκλια, vocari tradunt, quæ post cœnam dantur, tragemata. Nec illud relatu indignum, tragematū reliquias rectè dici apotragemata, sicuti est apud Eupolin, qui Didymiam nescio quam incessens, vulpis eam apotragema nuncupauit, vel quod pusilla foret, vel vt vafricia dolísque abundè instructam. Addamus ex Athenæo item, qui vbi caseum recensuit Siculum, & quem Cretenses Thaliā vocant, tenuem latúmque, necnon pyriephtham: sic autē lac dici tur primum, id est ὁ πυριεφθὸς: Forte, inquit, vniuersa hęc epidipnidas nuncupant Macedones. Vitellum oui, lecithum dici à Græcis scio. & approbat ad Glauconem primo Galenus: qui tamen apud Hippocratem lecithon pro lente accipit, cui sint decussa putamina. Theophrastus loti Aegyptiæ radicem decoctā fieri lecithodem prodit, cibo expetitam quoque. Sunt qui ita distinguant, lecithon pro legumine seu putamine scribi per I. pro vitello per Y. Vitellum porrò chryson item dicunt: Hippocrates etiam chloron. Sed eodem nomine leguminis intelligitur genus item, quod pisum aliàs nuncupant. Vnde lecithopolis mulier appellatur, quæ tum oua distrahit, tum legumina, aut vilissima omnino: tanquam nugiuendula, vt Plauti verbo vtamur. Hanc λεκιθόπωλιν enunciant illi. Oui putamen celyphanon dixit in Alexandra Lycophron, quanquam eo nomine quilibet censeri cortex valeat. In piscibus

bus quibuſdam oua dicuntur pſathyra, id eſt harenida ex ſimilitudine. Iam & oua legimus, quæ generationi inepta ſint, dici οὔρια, quaſi flatuoſa: nam οὖρον, dicunt ventum: quo argumento etiamnum ab Homero mulos dici οὐρῆας cõiectant periti, & recenſet Euſtathius, διὰ τὸ ἄγονον, id eſt ob inſitam non gignandi proprietatem, quod eorum ſemen ſit ἀνεμιαῖον, id eſt ſpiritoſum, & proinde fœcunditatis neſcium. Author autem in Hexaemero Magnus Baſilius, ſubuentanea oua in cæteris irrita eſſe ac noua, nec ex illis fouendo quicquam excuti: at vultures ſubuentanea ferè citra coitum progignere fertilitate inſignia. Intelligi verò ſubuentanea ſeu hypenemia debent, citra coitum concepta libidinis imaginatione. Quę ratio molam in fœminis quoque producere creditur, vitæ ineptam, quod agens principium ex maris ſeminio non affuerit. Oua in Græcis authoribus dici inuenio etiam oaria. Scribit Neocles Crotoniata, ouum ex quo prognata tradatur Helena ex luna delapſum. Quippe oua parere Selenetidas mulieres, indéque naſcentes homines quinquies decies eſſe nobis ampliores, quod approbat Herodotus quoque Heracleotes. Inter oua pauoninis primatem locum tribuũt plerique, chenalopeciis ſecundam ſibi notam vendicantibus, tertiam auitiis.

Cur ieiunantes præcipuè infeſtet ſitis. Virgilius illuſtratur. CAP. XVIII.

QVi ieiunia ſeruant, quocunque id fiat tempore, ſiti excellenter infeſtari amplius quàm fame conſueuerunt. Id neminem non arbitror experimento didiciſſe. Proinde non eſt quod enixius id comprobemus. Ea modo forſan quæſtio ſuſpenſos habet aliquos, Vnde nam fiat id quod fieri quidem norint omnes, at rationem teneãt perpauci. Quæ eo grauius ad perpenſionem reuocatur, quoniam & innuiſſe ſciẽtiſsimus poëta Aeneidos ſecundo videtur, quum ait,

Catuliq; relicti
Faucibus expectant ſiccis.

Quanquam obuiã quodãmodo ſe ingerebat Plutarcho ipſa hæc perpendente libro Sympoſiacorum ſexto, vnde pleraque mutuatur in Cœnis Macrobius: Nam & ſi (inquit) humanũ corpus ex elementorum qualitatibus quatuor compactũ conſtat & cõcinnatum ratione artificis mira, vna tamẽ ex iis eſt, quæ vel ſola, vel omnium maximè iuge ſibi commodúmque

deposcat alimentum. Is autē est calor, qui humecti quippiam suggeri sibi in dies & horas quęrit. Id verum comprobari vel eo potest argumento, quod non aquæ, non terrę, non denique aëri nullam absumendi, quod in proximo sit, inesse vim, perspicuum est. Ignis modo, velut inexplebile animal, fomitem hincinde perpetē conquirit, alioqui momento periturus. Rationem suggerit ætas prima, caloris nimietate pleraque auidius consumens. At senes, in quibus conflaccescit qualitas ea, extabescitque, nullo negotio pati ieiunium valent: velut parte plurima interextincto eo quod refici alimentis solet. Quin vbi agitatione languescentem caloris vim excitarimus, stomachi inualescit appetentia. Inde quoque assertio hęc perspicua fit, quod inter animantia quæ sanguinis sunt expertia, cibum caloris inopia nullum affectant. Quamobrem si appetentiam conciliat calor, humectáque vis proprium illius est pabulum, summa prorsum ratione fieri, fatendum est, per ieiunium corpore nutrimenti indigo, genuinum præcipue id exigere calorē: quo excepto corpus vniuersum refici instaurarique pernoscitur.

An in pulmonem corriuetur potus, diuersæ in eo sententiæ. Pulmonis functionem duo habere munia, διαπνοὴ quid. Eudiapneusti. Araosyncriti qui dicantur.

CAP. XIX.

ILlud eximiè mirari me fateor, Platonem, cui vt scientissimo, & philosophorū facile principi, doctissimus vt quisque est, ita promptissimè assurgit, delabi potum in pulmonē, prodere sibi permisisse. Nam quoniam in eo versamur argumento, non sopitæ fuerit operæ, huius quoque rei comminisse parte hac. Platonis verba ex Timæo, quibus planè id astrui videtur, subiicere collibuit: Pulmonis (inquit) tegmē cordi adhibuerūt, molle primū atque exsangue, dein cauis intrinsecus fistulis spōgiæ instar distinctū, vt spiritu potúq; hausto, cordis ardorē huiusmodi respiratione & refrigerio tepefaciat. Quā ob causam arterias tanquā aquęductus per pulmonū substātiā deriuarunt. Plutarchus Symposiacorū septimo, eius opinionis Philistiona fuisse authorē scribit. Sed & Hippocratē ac Dexippum Hippocraticum, veteres medicos & nobiles. Ne quis autem obiter nos putet velut pedites, & quidem gregarios, Lydium insequi currum velle, quid in diuersum Erasistratus

prodi

prodiderit, vt Plutarchus idem expoſuit, ſed & in Noctibus Atticis Gellius, & in Cœnis Macrobius, nunc recenſere non eſt conſilij. Ariſtotelis verò placita, cui in ratione naturæ primas omnium calculis deferri video, prætcriiſſe, viſum penè piaculum eſt. Ante gulam (inquit) poſita arteria eſt, quâquam impedimento eſt, quum cibus ingeritur. Nam ſi quid vel cibi vel potus in arteriam delabitur, ſtrangulationes, tormina & tuſſes grauiſsimæ incitantur. Quamobrem nec audiendi ſunt, qui hac potum meare dicant. Accidunt enim apertè, quæ modo dixi, omnibus quoties aliquid cibi delapſum eſt. Profecto opinionem eorum qui potum hac admitti exiſtimant, irridendam eſſe plura oſtendunt. Meatus enim nullus de pulmone ad ventrem pertinet, ſicut ex ore gulam tendere cernimus. Quin etiam per vomitum, & nauſeam, vnde'nam humor remeet, incertum non eſt. Ad hæc humorem non continuo colligi in veſicam, ſed in ventrem prius, certum eſt. Excrementa enim alui tingi videntur vini atrocioris fęce. Vulnere etiam ventris ſæpe hoc patefactum eſt. Sed enim ſtultas opiniones admodum ſcrutari, ſtultum fortaſſe eſt. Hæc philoſophus ſummus aduerſus præceptorem Platonem commolitur. At qui tueri conantur, inter alia id quoque ſequutũ Platonem videri volunt, quòd fortè conuulſa arteria, velut meatu intercepto interſciſſóque, potus reiectatur foras, incolumi ſtomacho. Aſtipulari videtur & ſitis accenſio pulmone ægreſcente. Porrò & animalia pulmonis expertia potum neſcire animaduertuntur. Sed nec id aſtruunt prætereundum, quod in vrina, quæ eſt retrimentũ potus, nullũ cibi veſtigiũ reperitur. Quod ſi in ventre ſimul fuiſſent, aliqua illarũ ſordiũ qualitate inficeretur. Poſtremò inquiunt, cur lapides qui de potu in veſica naſcuntur, nunquam in ventre coaleſcũt? Atqui debuerunt, ſi in ventrem deflueret potus. Eupolis denique & Euripides poëtæ nobiliſsimi, Platonicę hæreſi calculũ adijciunt. Et ſunt qui ab Alcæo propagatum id malint. Addunt id quoque, epiglottida, tanquam arbitram prohibendi admiſcendique, potũ partiri inter ſtomachũ pulmonémque, vt quod in pulmonẽ corriuandũ eſt, ſenſim paulatímque infundatur, reliquo in ſtomachũ deriuato. Lactãtius in hominis opificio cũ Eraſiſtrato ſtat & Ariſtotele. Quorũ ſi vera ſententia eſt, vt ferè cõſtare video, vna erit pulmonis functio, ἀναπνοὴ, quã eſſe finiunt κίνησιν θώρακος καὶ πνεύματος, id eſt thoracis motio.

nem & pulmonis: cuius ſint munia duo, εἰσπνοὴ καὶ ἐκπνοὴ, id eſt inſpiratio exſpirationque. Eſt tamen & quę vocatur διαπνοὴ, ea dicitur ὁλκὴ ἀέρος ἀπροαίρετος, ὑπὸ τῆς φυσικῆς θερμοῦ διὰ τῆς ἐπιφανείας, id eſt aëris attractio citra noſtrum propoſitum à naturali calore per ſuperficiem. Sed εὐδιαπνεύστους vocant Gręci, quibus libera corporis tranſpiratio eſt. Nonnulli medicorum & gymnaſtarum etiam aræoſyncritos. Cui hominum generi pronunciatum ab Hippocrate eſt, ſanitatem magis conſtare. Sic namque ſcribit: Corporis laxitas ad tranſpiratum, quibus plura feruntur per cutem, ſalubrius: at enim quis pauciora, ſalubre minus.

Ieiunij ratio ex medicorum ſcitis firma ætas quæ intelligenda. Item quid Hieronymus de ieiunio, & Porphyrius, Encratitæ hæretici qui, & Seueriani.

CAP. XX.

Hippocratis medicæ poteſtatis ſcientiſsimi nobiliſsima & celeberrima ſententia eſt, quod & paulò antè referebamus parte quadā: Senes facillime ieiunium ſuſtinere, mox qui firma ætate ſint, minus adoleſcentes, omniū minime pueros, ex iis verò qui animo ſunt propenſiores, magiſque vegeti. Hæc autem ita (quod aiunt) apertis dicta tibiis videntur, vt non ita magna indigere explicatione ſentiantur. Niſi quod Galenus firmam ætatem dici putat eorum, qui mediam conſiſtentiæ ſeu vigoris ætatem & ſenectutis agunt, cum iā creſcendi ætas & tempus exceſsit, necdum tamen ſenectutis ſenſus vllus notabilis compareat. Ita Thucydides inquit. Qui firma ætate ſunt. Integram ſunt qui item vocent, Græcis autem Galeno ἀκμὴ nūcupatur: vnde ἀκμάζειν deflexum eſt verbum. Integra ætas (inquit in Terentium Donatus) eſt, quæ in flore conſiſtit, cui neque addendum iam ſit, neque quicquam adhuc ſit imminutum. Virgilius,

Integer æui Aſcanius.

Quod autē ſenes ait, intelligendū putat de iis qui primordia vitæ ſenilis traducāt. Nā de iis qui ſummā pulſent & occiduā ſenectā, qui intelligi poteſt? Quū ij diutinę inedię diſpēdium nequaquā ferant, quāquam cibū exigunt omnino perexiguū, Traditū & illud in eiſdē cōperi ſcholis, ſāguine abūdantes bilioſi facilius ieiuniū perpeti, cauſis aliquot: & primū quidem, quoniā humectū in illis redūdat ſubſtātificū, atq; itē nutrimentitium

titium: postremò & calor suppetit remissior minúsque acutus, vt qui humido suffrenetur. Attẽdenda & in hoc ex primo Canonis Auicennæ placita, prodentis, Eum vitæ modũ videri præstabiliorem, vt die vna semel tantum hianti stomacho ingeratur cibus, mox sequenti bis, mane & sole occiduo. Id ipsum & sexto Colliget comprobat Auerrois capite septimo: Nam & mirabilis (inquit) Auenzoar assentitur. Rasis quarto Almansoris, Canon, inquit, aptissimus videtur, vt biliosis bis die cibo refici permittamus, phlegmaticis semel temperatis sanguineis'ue ter duobus diebus omnino ægre cibaria perficientibus præstare, scribit Auicenna, bis interdiu comedisse: semel autem vix aut nunquam. At beatus Hieronymus: Post cogitationum (inquit) cautissimam meditationem, ieiuniorum tibi arma sumenda sunt, & canendum cum Dauid, Humiliaui in ieiunio animam meam, & cinerem tanquam panem manducaui. Eua per cibum eiecta est de paradiso. Helias quadraginta dierum exercitatus ieiunio, igneo curru rapitur in cælum. Moyses quadraginta diebus ac noctibus familiaritate & sermone Dei pascitur. Hostis antiquus, post quadraginta dierum ieiunium, per cibum molitur insidias: Si filius Dei es (inquit) dic vt lapides isti panes fiant. In Lege, mense septimo post clangorem tubarum, decimo die mensis, totius gentis Hebrææ ieiunium est, & exterminatur anima illa de populo suo, quæ saturitatem prætulerit continentiæ. Et mox paulò: Sic ieiunandum, vt non palpites, & respirare vix possis, sed vt fracto corporis appetitu, nec in lectione, nec in psalmis, nec in vigiliis facias quid minus. Ieiunium non perfecta virtus, sed cæterarum virtutum fundamentum est. Et rursum alibi: Displicẽt, inquit, in teneris maximè ætatibus, longa & immoderata ieiunia. Experimẽto cognitum, asellum de via lassum diuerticula quærere. Faciant licet Isidis cultores ac Cybelis, qui gulosa abstinentia phasides aues & fumantes turtures vorant, ne Cerealia contaminent dona. In quadragesima prophani ferè vẽtris ingluuiem decoquunt, & in cochlearum morẽ suo victitantes succo, futuris dapibus ac saginæ aqualiculũ parant. Hæc si quis impudentior paulò ridẽda arbitratur, perpendat quæso Porphyrij quoque exodiũ nobile, ex veterum theologorum placitis in dæmonũ improborũ sacrifico ritu præcipientis, Ieiunio animam expurgari debere, præsertim verò animaliũ abstinẽtia.

Quippe

Quippe ſanctam animi puritatem, velut ſymbolum characteremque diuinum arbitrabatur, quo ab illorum cuſtodiamur prauitate. Porrò & vir planè diuinis animũ tum ſapientia diuina, tum ciborum muniet abſtinentia, perturbationes hominibus incitantium. Tum ipſa ad Deum ſimilitudine, velut Dei templum incontaminatũ, eſſe animum arbitratus in hoc vniuerſo Dei patris templo. Feſtorũ item dierum quibuſdam, priſco ritu ieiunia ſeruata, in libro De Oſiride ac Iſide, allata in ea re Xenocratis ſententia, Plutarchus tradit. Denique compertum nobis, Encratitas hæreticos, qui & Seueriani ſunt nuncupati, nominis indeptos rationem, quoniam cibis abſtinerent ac matrimonio: ab Tatiano propagatos, Hieronymus ſcribit, auctos ab Seuero: vnde σεβηριανισταὶ Sophronio vocantur. Ieiunium quandoque Cereri inſtitutum, T. Liuio credimus.

Tritagoniſtæ conuitiũ Aeſchini inuſtum, quid ſibi velit. Theſſaracoſton in grauidis tempus, quod ſit: necnon teſſaracoſton feſtum. Teſſera in re militari, quid.

CAP. XXI.

AEſchinem oratorem nobilem Demoſthenes nimio plus quandoque vellicans, & labeculam aliquã viro eloquentiſsimo vtcũque inuſtam volens, Tritagoniſtem illum ſubinde appellat: ſicuti commeminit Hermogenes quoque primo De ideis tomo, καὶ τριταγωνιστὴν ἄκρον ἐξέθρεψέ σε ἡ μήτηρ, id eſt, tritagoniſtem extremum educauit te mater: vt qui tertio hiſtrionum ordine dignus videretur, quãdo eum tragicum hypocritem, hoc eſt hiſtrionem intelligi volebat. Nec ſecus multis in locis hominem infamat, quàm vt ſcenicum etiam inutilem, ac vix in tertiis concertantem. Nam tritagoniſtes non aliud ſignat, quàm ordinis tertij certatorem. A Sophocle verò productum hoc videtur, qui primus creditur tribus vſus hiſtrionibus, & quem vocãt tritagoniſtem. Aeſchinem fuiſſe hypocritem, ſicuti Demadem etiam remigẽ, adnotauit Quintilianus. Plutarchus in Decem rhetorum vitis, ſuper Aeſchine ita commeminit: Quum eſſet (inquit) λαμπρόφωνος, hoc eſt vocis ſonantioris, poſtmodũ tragœdiã exercuit: vt verò Demoſthenes ait, ὑπογραμματεύων καὶ τριταγωνιστῶν Ἀριστοδήμῳ ἐν τοῖς Διονυσίοις διετέλει. id eſt, ſcribæ hiſtrioniſque munere fungẽs apud Ariſtodemum agebat in Dionyſiis. Quin etiam puer, literas

cum

cum patre docuit. Idem Demosthenes in oratione præclara, παιπάλημα Aeschinē dicit, voce deflexa ex pæpale, quod verbum florē indicat farinæ: quoniam esset is ingenij acerrimi, nunquā non in numerato ad sibi vtilia peruidēda, tametsi cæteris detrimentosa. Pæpalema certè dicitur, in malitia varius ac multiplex. Tympanistriæ filiū fuisse Aeschinem, prodidit Lucianus. Tessaracoston verò tēpus dicitur dierū quadraginta: quādo seruatum veteribus tradunt, vti gestantes vtero ante partum, eo dierū numero sacra ne adirent. Quin & à partu totidem, incōmodis infestabātur plurimis, sicuti infantes quoq; per id fermè temporis, morbidi sunt, vti docuit Censorinus, ac sine risu, nec citra periculū. Quibus mox transactis, festum agitabatur Tessaracoston item nūcupatum. At tessera (inquit Polybius) tabella erat inscripta, quæ sole occiduo à tribuno accepta ferebatur ad signorū principes, rursúmq; ad tribunū redibat, vnde is omnibus esse datum signū cognoscebat, necdum se intēdentibus tenebris, pérque omnes ad se peruenisse.

In pisce communi spinam non esse, quid significet. Atasthalia quid, & vnde. Heterognatos. Arithmeticáne proportio in conuiuio probabilior, an geometrica. Cur cœnam dicant Δαῖτα. Datis quid, vel molyza. Protothœnia. Trimmata. Homochœnices. Homositi. Camasena apud Empedoclem quid. De Boethio plura.

CAP. XXII.

QVàm esset viro graui improbanda ventris ingluuies, & pecunia voracitas, suprà locis aliquot ex summis authoribus videor abundè commonstrasse. Nunc quia in eādem sententiam suppetunt aliqua non digna quæ prætereantur, nec quibus (vt opinor) Græcanicum illud congruat, οὐδὲν ἱερὸν, nil sacrum: operæpretium me facturum credidi, si ea velut auctaria bonarum literarum studiosis congessero. Igitur fuisse veteribus adagium video, quod vsurpasse Democritū ex authore nouimus locupletissimo, ἐν ξυνῷ ἰχθύϊ ἄκανθαι οὐκ ἔνεισιν, promiscuo pisci non insunt spinæ. Id videtur in nimio plus voraces productum, qui insita, cephalíque auiditate quadam, raptim se saburrare festinantes, verentur semper ne accumbentibus parte vlla cedant, imóque indigi inexpletique è mensa cogantur surgere: quo fit, vt dum deglu-

tire

tire satagunt, quicquid vncis manibus, velut inauspicatæ aues, inuncarint, ne perpurgent quidem, sed confertim indiscriminatímque omnia in barathrum deuoluant & latrinarum meditatorium: ἀλλ' οὐ φιλικὸν, οὐδὲ συμποτικὸν προοίμιον ἐστιν ἡ λίχνος ὑφόρασις καὶ ἁρπαγισμὸς καὶ χειρῶν ἅμιλλα καὶ ἀγκωνισμὸς, ἀλλ' ἄτοπα καὶ κυνικά. Id est, at non gratum, nec conuiuale procœmium est gulosa esculentorum inspectio & rapacitas, manuúmque certamen, necnon cubiti innisus. Perabsurda hæc sunt, ac cynica. Quo argumento atasthaliam vocarunt Græci, in conuiuiis, quas dicunt thalias, hoc genus peccatum, ad alia mox vocabulo corriuato. Heterognatos ex Libanij declamatione quadam, vorax intelligitur, qui nunc in dextram, nunc in sinistram cibum lingua conuoluat, vel vtraque oris parte cibaria simul conterens, ita sit nuncupatus. In hos ita affectos sic declamasse Socrates videtur, quũ diceret, quosdam pane vti velut obsonio, quosdam obsonio tanquam pane. Proinde sunt, qui veterum frugalitati applaudentes, vt præclarum maximéque ciuile, id efferant institutum, quo μοῖρα καὶ λάχεσις ἰσότητα τὴν περὶ τὰ δεῖπνα καὶ συμπόσια κοινωνίαν ἐβράβευον. id est, Mœra & Lachesis in cœnis æqualitatem, & in conuiuiis communionem dispensabant: nil enim conspiciebatur inornatum, illiberale nihil, quando erat isomœria, quam intelligimus suam cuiusque, ac ex æquo portionem. Ex quo argumento, viri nunquam laudati satis, cœnas ipsas δαῖτας nuncupabant, & conuiuas, δαιτυμόνας: & δαιτρὸς, structores ipsos, ac trapezocomos, à distributione quæ tunc fieret: siquidem δαίειν, diuidere est. Astruitur quod dicimus, & Spartæ moribus, quibus creodætas, id est, carnium diuisores habere, receptum erat: non quoscunque quidem, sed eminentissimum quenque ex ciuibus. Nam Lysandrum eo quandoque perfunctum munere, tradit historia. Id verò dicebatur creodæsia. Sed vas credochon dici adnotauimus. Dætis autem vocatur Galeno, alij caput. Dicitur nomine eodem minutior lampas quoque. Hippocrati molyza nuncupatur, alij cum solo capite coma. In conuiuiis, inquit Pollux, portio prima dicitur protothœnia, id est, πρωτοθοινία. Huic porrò mori calculum adiicit Homerus quum sæpe aliâs, tum vbi ait,

καὶ οὔτις ἐδεύετο δαιτὸς ἐΐσης.

Id est, & nemo æquali indigebat cœna. Cæterùm, mos hic quo

quę in cœnobiis nunc maximè ſancti viri, deóque verè mancipati, caſtiſsimè degunt, exſoluiſſe tunc videtur, quum ſaliares inductæ ſunt cœnæ, quibus ad immobilitatem vſque differtus venter diſtenditur. Candylos nulla tunc menſa nouiſſes, non carycias, ganeara cibaria, quibus iam ſarur ritillatur palatum. Non aromaticas potiones, quæ vocant trimamata. Certè diu ſeruatum, vt ſacrificium & publicum epulum non alio fieret modo, quàm πρὸς μοῖραν, id eſt, ad portionem. Hinc Euripides, τὴν τῆς ψυχῆς παῖδα ἐλλήγειν dixit, hoc eſt animæ filiam ſortem: quæ diuiti, aut illuſtri non contribuens τὸ πρωτεῖον, hoc eſt honorem præcipuum, ſed vt obuenit, pauperem abiectúmque ſurgit, magnum verò ac potentem æqualitati aſſuefacit, nec moleſtè, ſed moderatum agere hilariter. At enim aſſertione id genus, video proſilientem in me gurgitum altiſsimorum turbam, & Apicios neſcio quos tumultuoſius obſtrepentes, qui ſoliti κιχλίζειν, id eſt, cichliſſare, ſeu turdos eſitare, ὄψα τε οἷα ἔδουσι διοτρεφέες βασιλῆες, id eſt, obſonia cuiuſmodi à Ioue nutriti veſcuntur reges, querulè nimis flebilitérque ferent, ad Zenonis parſimoniam, tanquam ad pileum gulæ proceres vocari. Quem proditum memoriæ eſt, crudis duntaxat ſolitum veſci, interímque vini loco aquam perpotare, ac diſcipulos eſuriem docere. Vnde Philemon de illo ita cecinit, πεινῆν διδάσκει καὶ μαθητὰς λαμβάνει. Id eſt, docet eſurire, nec tamen diſcipulis caret. Atque in diuerſum ita concinnabunt argumenta, vt patinarias ſtruant ſtruices, quod Plautinum eſt, veluti non veſcendi bibendíque gratia agitari conuiuia ſoleant, ἀλλὰ τοῦ συμπιεῖν καὶ συμφαγεῖν. id eſt, ſed combibendi conueſcendíque. Tua verò inquient creodæſia neſcio quæ, ac in portiones diſtributio, communione ſublata, ex vna multas nobis cœnas conficit: pluréſque cœnantes, concœnem verò conuictorémque prorſus neminem, quando veluti à creopolica menſa ſiue lanionia ad libram capiens quiſque portionem decumbat. Sed rogo te., Nónne deridiculum neſcio quem & imperitum arbitrere medicum, ſi ægris pluribus ad æquilibrium potiones propinet? An non ſentis in conuiuendi ratione idipſum vſu frequenter venire? Eſt qui plus apperat, eſt qui minus, inſita vnicuique virtute aut retundente, aut acuente cibi appetentiam. Tu tamen feſtiuiſsime conuiuator & rex, non ſitientes, nec fameſcentes ad eundem cum diuerſis cal-

culum reuocas. Nec satis videre didicisse, non arithmeticum in istis medium, sed geometricum requiri. Proinde, si ad cauponem diuertas, consuluerim planè, vna & communi vtendum mensura. Quum verò ad conuictum vocamur, memineris, proprium quenq; vẽtrem adducere: quem denique non tuum hoc molestum æquilibriũ explet, sed quod est satis. Neque vmbricas huc cœnas reuoco, sed veterum nobis humanitatem censeo imitandam, vt in cõmunione seruanda non homorophij modò simus, & tecti eiusdẽ cohabitatores, sed poculi quoque & cibi eiusdem grati participes. Quos à Græcis dici homochœnicas scimus, & homositos. Homericas porrò cœnas valere sinamus, famelicas nescio quas & siticulosas, in quibus reges sunt Italis molestiores cauponibus: quibus in procinctu stãtibus, succurrit memorare, quot quis apud se calices persiccarit. Pindaricæ vtique præstiterint, in quis omnia omnibus affatim apponi inuenies. Quod te non obseruasse, impẽdio miramur, quum subinde in Græcorum castra solers explorator te inferas, & in nulla nõ pagina ab illis versuram facias, ex vsura sortem fieri opinatus. Perbellè mihi ratiocinari videmini, & quidem, si vera omnino dicenda sunt, me quoque similis quandoque rapuit sententia. Sed quũ animaduertissem non me valde ab eo differre, quem torrens arreptum deuoluat, qui non quò velit ipse, sed vtcunque aquæ impetus tulit, necessariò feratur, erubescebam equũ me planè furentem inscendisse. Neque enim aliud est concupiscentiæ agitatio. In quo si ex me sciteturquispiam, quo'nã ferar? non aliud verè respondeam, quàm quo visum effręni bruto fuerit. Proinde vos, vt collibuerit, me nihil pœnitet eorum sententiæ esse, qui cibi potúsque largitate opprimi sensum, rationem concuti, sapientiæ induci nubilum vsu edocti non abnuunt. Illud obiter, quoniam à piscitio cœpimus, adnotarim, communi notione pisces omnes camasenas, id est, καμασῆνας dici ab Empedocle. Imò verò nec id prætereamus ex historia productum: erant Symmachus, & illius gener Boëthius sommo nati loco, ac inter Romanos, senatoriósque viros facile principes, consulari etiamnum perfuncti dignitate: verum cum primis philosophiæ mysteriis abundè illustres ac benefica natura plerisque salutares. Sed vti in magna ferè assolet gloria: æmulorum sese promebant odia & simultates. Vnde factum, vt tanquam rerum nouarum studiosi, in suspicionem venerint

venerint Gothorum regi Theodorico: qui hoc nomine bonis publicatis, etiam illos interimi iussit. Sed quum mox cœnâti miræ magnitudinis piscis percoctum caput apposuissent ministri, Symmachi esse id, visum regi, quando & ab inferiore labro prominere dentes opinabatur, ac prærigidos toruósq; oculos interminari grauius, ac vltionem intẽtare. Qua monstri specie is conterritus, contremiscénsque totus, ac rigens quum decubuisset, mox extabescens luctu emoritur. Illud item adnotarim, Boëthij vxorem, Symmachi filiam Rustitianam ab historicis nuncupari: quæ viro superstes, capta vrbe ab Totila, vitæ necessaria ab hoste coacta est emendicando quærere, quæ anteà facultates suas egenis munificè fuerat impertita.

Candyli quid sint: item abyrtace, abyrtacopœi, candys. Plutarchi codex emaculatur. Caryceumata. καρυκοποιῶν. Carycopœi Delphi. Caryca. Paropsis. Paropsimation. Onthyleuses. Carica. Carya. Conchyliorum lautitia. Syrmaa, syrmia, mimarcis, nogalismata, mimata, hamatia. Buli pro intestinis. Liculmen, alix, enhamata. CAP. XXIII.

QVoniam verò paulò antè quibusdam vsi vocibus sumus quas haud ambigam, legenti frontem contraxisse, tollamus porrò difficultatis tricas, vt ea veluti morula, nihil harum lucubrationum studiosi sufflaminentur, vt hoc interim verbo vtamur, quo & aliàs. Candylos ergo accipe scitamenta ciborum quædam ex melle lactéq; concinnata: sicut abyrtace apud Barbaros ex porro comparabatur, cardamo, allio, mali punici granis, sinapi, & id genus aliis quibusdam, vnde abyrtacopœi nũcupantur. Medis præsertim id vsu frequenti fuit: sicuti in Theseo author Theopõpus est, & in cecryphalo Menander. Candys autem Persicum est indumẽtum. In quo Plutarchi codex Latinus non citra labeculam circũfertur in Cimone: nam spolia recẽsens Persica, præter aurea psellia etiam manicas adiicit, quas interpres bullas accipit & torques ac candyas: vbi modò candidas, scriptum legas. Caryciam verò dici inuenio iurulentam dulcedinem. Iulius autem Pollux, dicas (inquit) iuris carycam, caryceumata, catachysmata, abyrtacem, paropsida; est enim & hoc iuris quoddam genus,

vel (vt putant alij) mazæ, vel est obsonium, quod nunc paropsimation diceremus. Pro vase autem dici paropsida, negat Thomas, Magister cognomento: probat veterum authoritate Athenæus. Caryceumata salsa placentis inspergi solita, tradunt Aristophanis interpretes. Carycæ meminit in Timone Lucianus, καρύκης τὸ γένειον ἀνάπλεως, id est suffertum habens barbitium caryca. In Lexiphane recenset idem, abyrtacem, carycias, thrymmatidas, & thria. Scribit Sudas, esse carycam Lydium condimentum ex sanguine & plerisque aliis prelautis confectum. Vnde inquit dictum καρυκοποιεῖν, quod est, scita verborum varietate orationem excolere. Et in libro De rhetorica Apsinus duci iudicem prædulci oratione suauíq; oportere scribit, perinde ac lauto caryciarum apparatu. Carycopœos tamen dici Delphos, legimus, quoniam victimas circuncidentes coquorum fungi officio viderentur. Carycarum meminit Athenæus quoque, vt Lydij inuenti. Quin est item caryca venter, quem nunc monthylentem dicimus. At inquit Pollux, superflui apparatus onthyleuses dicũtur, ac monthyleuses. Carycam esse multi impendij, Didymus author est. Sunt qui à nigredine inflecti vocabulum opinantur: nam κάρυος, pro nigro interpretatur. Carica verò domicilia in edito sita nuncupantur, & naturali tuta munimento, quod significat comicus nobilis,

ὥσπερ οἱ κᾶρες ἐπὶ λόφων οἰκοῦσιν.

Sciendum verò, id quod vt succenturietur, impetrat gula, Tẽpestate hac Pannonios carycæ imaginem seruare quandam, ex pipere ac aromatibus aliis scitamentum conficientes cum pullorum aut anserum sanguine, quos ad hũc vsum iugulando peremerint. Omnino edulia hæc fuisse pretiosiora, ex Plutarcho liquet Symposiacorum quarto. Carya verò ad carycas nil admodum pertinent. Nam eo dici nomine videntur, quæ ligneo conteguntur putamine. quando & Perseæ os ita nuncupat Theophrastus, Conchilia verò adeò proceribus gulæ probata, vt vel inde sit conformatum adagiũ, Esse conchylia viduarum cupedias: sicuti Phalereus cõmeminit Demetrius, vt Sophronem taceam Mimographum. Apud Herodotum est raphani genus syrmea, sed eodem quoq; nomine edulium ex adipe concinnatum & melle. Vnde correpserit Syrmiæ nostris temporibus frequens nomen, quod obseruatum eruditis est: habetur verò id nuptiale ferculum, cui condiendo quæritur

tur gallinacea pulpa cum amygdalis & ſaccaro. Eſt tamen Hippocrati ſyrmæa item ſucci ſpecies, id eſt paſsi, aut defruti. Erat & prioribus inteſtinum ſanguine concinnatum, id (vt Pollux docuit) nuncupabatur mimarcis. Sunt & ſcitamenta quædam dicta nogaliſmata, præcipuè grata: meminit Ephippus. Sed verbum id poëtis modò frequens, arbitrantur nonnulli. Mymata quoque obſonia dicuntur quædam pretioſius comparata. Parabantur verò, vt eſt apud Artemidorum, ex carne ac cruore, coniectis prætereà condimētis pluribus, quæ in Opſartytico recenſet Epænetus. Fuit & genus aliud, quod & ipſum à cruore contenderim dici hæmatiam. In Collectaneorum rei ruſticæ libro apud Græcos, authore incerto, legi, eſſe ſpeciem gari hæmation, quod ex thynni concinnetur inteſtinis μετὰ τῶν ἰμβραχίων, ſanguine inſuper adiecto, & quibuſdam aliis. Eodem ferè loco nominatur ſpecies altera ex inteſtinis itidem piſcium liculmen, cuius percolati ſedimentum dicatur alix. Enhæmata Dioſcoridi ſunt vlcera cruenta. Hæmaſium vocant ſeptum ſpinis contextum, quod ingredi cupientes ſanguine oppleantur. Author eſt Ariſtophanis interpres, allantopolas adipibus conciſis implere τὰς βάλλας, quo vocabulo accipi inteſtina poſſunt, quæ paulum luxato verbo ſic item plebeia nuncupantur voce. Botulos etiam cruore diſtentos apud Septimium Florentem legimus. Cæterùm, quia in conuiuialem incidimus hilaritatem, non inepte fortaſſe fecerimus, ſi hoc potiſsimū loco fuero exſequutus, quicquid mihi lectione varia compertum eſt: quando non parum multa ſunt, quæ ad id ſpectantia veteres monumentis prodidere. Verùm, vt minus anxia lectio fiat, quoniam qui ſæpius iter iungunt, ſerius quidem, ſed incommodo minore nihilo ſecius, quò contendunt, tandem perueniunt, impingentes capiti huic coronidem, ſeorſum quæ reliqua ſunt, pertractabimus, Græcorum ferè veſtigiis inhærentes, nec tamen noſtros tranſeundo inhonoratos. Putemur modò mutitare nunc, vel Saturnalia mittere, aut ſigillaritia.

Prandij & cœnæ vocabula, tam Græcè, quàm Latinè vnde inflectantur. Acratiſma. Ariſton. Dipnon. Monophagi. Monoſiti. An veteribus in vſu fuerint prandia. Ignis laus, & ſalis. Quæ ſint bellaria

pergrata. Vnguentorum mos. Myron vnde. Tricliniorum, & conuiuarum appellationes plusculæ. De Androne, ac Thiaso. Andera quid. Symbolum quid, & symbole. Collecta. Conuiuiorum species. Ilapine. Gamos. Eranos. Sportularum conuiuium. Ile quid. Ilarche. Brumalia quæ, & vnde.

CAP. XXIIII.

Illud verò se ingerit primum, vt scrutemur, quid ita Græci prandium dicant ariston: sed præstò Grammatici sunt, de temporis incertitudine sic nuncupatum arbitrari, velut aoriston intelligamus, id est indefinitum, vel quòd in bellũ pergentibus, id est πρὸς τὸν ἄρεα, concinnari consuesset. In Symposiacis Plutarchus acratisma & ariston idem ferè arbitratur, quod ipsum & Athenæus facit. Sed à meracius potandi consuetudine nomen illud inflecti coniectat, quoniam panis bucellam mero tingerent: hoc autem διὰ τὴν ἐνδινὴν ὥραν, id est à matutina hora. Nam & Eumæum scribit Homerus, ariston, id est prandium parasse, ἅμ' ἠοῖ φαινομένῃ, id est commodum sese promente aurora. Commeminit vocabuli & rei quarta historia Thucydides. Philemon vsos veteres scribit, acratismate, aristo, hesperismate, dipno. Vespernę vocabulum ex hac ratione pro cœna videtur effinxisse Plautus, quum cœnam veteres pro prandio acciperent. Dipnon verò, siue cœnam, dici ὅτι τῶν πόνων διαπαύει, id est quia pausam laboribus facit. Ni malit quis ariston appellari, velut ῥᾷστον, id est ex obuiis, nec anxiè comparatum. Δεῖπνον verò ὥσπερ διαπεπονημένον, id est elaboratum soliciti ũsque appositum: sed variis tamen distinctum cognominibus. Erat enim quod phileticum diceretur, aliud demoticum, necnon phratricum, aut etiam orgeonicum, vt Thiasum prætercam. Lego & soteria syndipna. Sed & in Canonicis decretis, agapen pro conuiuio bis positum inuenimus, quæ res cum philetico fortè congruat. Lamprias verò apud eundem Plutarchum, cœnam apud Romanos dici aucupatur, διὰ τὸ τὴν κοινωνίαν καλεῖσθαι, quòd cum amicis decumberent. Nam seorsum ferè prandere, veteris fuisse moris: vnde sunt forsan apud Athenæum monophagi. At plaustra simplicia vocantur monostropha, Monositos intelligunt, qui semel tantùm die cibum admittunt: quod auaritiæ

ritiæ causa Iberas factitasse, traditum veteribus scio. Dici vero à nobis prandium, à temporis qualitate: nam ἔνδιον, signare meridianum: quãdo & à prãdio interquiescere ἐνδιάζειν pronuntiant, vel quòd id sumerent πρὶν ἐνδεᾶς γενέσθαι, id est prius quàm indigentiæ premerentur nocumento. Acratiston vocat Theocritus, sine cibo aut ientaculo. Hinc eorum coargui inscitia potest, qui prandia in vsu fuisse veteribus, abnuũt. Nam vt Iuuenalem taceam, in cuius Satyra legimus,

Hac inter nautas & prandet & errat.

Macrobius Saturnalium tertio: Imperatum, inquit, vt patentibus ianuis pransitaretur & cœnitaretur. Plinius Cæcilius: Post cibum sæpe, quem interdiu leuem & facilem more veterum sumebat, æstate iacebat in sole. Valerius libro secundo, Prandere & cœnare in propatulo, verecundiæ non erat. Plinius quoq; libro trigesimotertio Q. Elium in fictilibus prandisse scribit: & libro septimo, Decimum Saupheium scribam mortuum, quum domi suæ pranderet. Cicero pro Cluentio, Quum eius in nuptiis more Larinatium multitudo hominum pranderet. Et infrà, Quum ad illud prandium crudior venisset. Scribit tamen Pollio Trebellius, prãdium dici, quòd ad bellum milites paret, à cinctis initum: cui rei adsit argumentum, quòd à discinctis cum Imperatore cœnaretur. Nam esse prandium militare, astrũitur multis. Vt verò vlterius pergamus, Euenum dicere solitum accepimus, Ignem videri omnium bellariorum iucundissimum. Salem verò Homerus diuinũ vocat. Plerique autẽ χάριτα, id est gratiã, quod pluribus interfitus gustui sapida reddat, & grata. Verùm præcipuè diuina bellaria, & mirè grata amici sunt, & familiares. Cæterùm & cum bellariis corollisque in mensas secundas veniebant vnguenta profligatis congrua moribus impudicisque. Quod apud Xenophõtem testatius Socrates facit. Certè Græcis myra nuncupantur, quasi μωρὰ, quoniam vino madentibus ac delirantibus planè arrideant. Vnguentarios infectorésque non admisit Sparta, execratus est Solon quoq;. Conuiuij locũ inuenio rectè dici sympošiũ, andronã, syssition, & triclinon, œcon, id est domum, & pentaclinon, vel etiam decaclinon, & pastada, ἀπὸ τοῦ πάσασθαι, itẽ synagogiũ: sed & synagogimón, siue synagogium pro conuiuio apud Alexin in Philocalo, legimus: nam συνάγειν dicebant simul bibere, sicuti comprobat Menãder quoq;. Fortè (inquit Athenæus) hoc sit, quod sym-

bolis constat. Vnde interrogatus Ctesibius, quid illi ex philosophia superesset, respondit ἀσυμβόλως δειπνεῖν, id est sine symbolo cœnare: nam quum iocis scateret, sæpius vocabatur: quo nomine à Timone est proscissus, vt dipnomanes, ac mortui habens oculos, κραδίην δ' ἀκόλαστον. Sic & asymbola dicũtur conuiuia. Symbolen autem conuiuio illatam, chon vocant Argiui, id est χῶν: particulam verò æsam, id est αἶσαν. Symboles meminit Alexis quoque. Collectas, à conuiuis exigi solitas quandoque, in secundo De oratore, indicat Marcus Tullius. Hebeteria item dici symposia in veteribus obseruatũ memoris est, vnde forsan prępposita poculis Hebe confingitur poëtis. Illud adnotarim obiter, Inter peristylia olim & hospitalia in domibus itinera constituere, moris fuisse, mesaulæ dicebãtur à Gręcis, quòd inter duas aulas media essent. Nostri etiam andronas vocarunt. Quo argumento Rhodigini mei, vbicũque inter domos duas angustior patet via, qua velut anfractu breuiore, liceat ex transuerso in patentiorẽ transcurrere, vocant andronem, vel etiam forma deminuta, andronellam. Quod mirũ tamen est: nam Græcè non conuenit, neq; item Latinè: etenim illi, andronas appellant œcos, vbi conuiuia virilia solent esse, vti ex Xenophontis liquet Symposio, quòd eò mulieres non accedãt. Athenæus etiam ita scribit: heroicas domos, Homerus megara vocat, & domata: at nunc (inquit) xenonas putãt, & andronas. Andronas apud Herodotum libro primo, porticus interpretatur Valla, vbi arma è porticibus, siue, ἐκ τῶν ἀνδρεώνων amota (scribit historicus) fuisse in thalamos illata. Theocritus, ánemones andera, id est ἄνθηρα in sepibus visitari scribit: quo nomine flores intelligunt, quanquam fluminum labra sic vocentur quoque, quia sint ἄνω τῶν ῥεῶν, vel loca item humecta. Conuiuas ipsos, Græci sympotas dicunt, vel homositos & sysitos, synusiastas, thiasotas & thisitas, necnon ilapinastas, eranistas. Quanquam non me fallit, Athenæum Eustathiúmque in Odysseæ primum ita conuiuia disparare, vt ilapinen, id est εἰλαπίνην statuant, quòd splẽdorem habeat, & apparatus magnificentiam. Vnde & in Cypro coli solitum legimus Iouẽ ilapinastẽ & splanchnotomon. Dici ilapinem interpretantur, ab ἴλαι, quo nomine ordines intelligunt, ac vertigines, quas iuniores æderent in choris, cuiusmodi à comessantibus post victoriam exhibebantur. Pindarus,

ἔνθα μὲν ἄμφερεις ἴλαι σὺν καλάμων βίᾳ

δύο

δὴν λέγονται.

Est item ila, equestris turma: vnde nuncupentur ilarchæ, qui & taxiarchæ. Sed à diuerticulo repeto fabulam. Gamon, in quod item pecuniarum erogetur plusculum. Eranon, quòd pluribus differtum accũbentibus sit, sed ita, vt ferat sibi vnusquisque quod edat: quod etiam ἀπὸ σπυρίδος dicebatur, id est à sportula. Quæ res poëtæ Hesiodo arrisisse admodum videtur, quòd insit iucunditatis multũ, impendij haud sanè. Quin & Romanis probrosum censebatur alienis vesci, proinde ferebant singuli quod essent ac biberent, quò non dicerentur ἀλλοτριοφάγοι. Hinc tollẽdæ ignominiæ causa Romulus quòd cum fratre ab Larentia foret educatus, Brumalia instituit, quibus conuiuio excipiebatur senatus, quum necessarium diceret, ab rege suo ali senatum hyeme, nullis obstrepentibus bellis. Brumalia Græci interpretantur τὸ ἐκ τῶν ἀλλοτρίων τραφῆναι. Seorsum verò Thiasotarum domos pholateria nominabãt, id est φυλατήρια: quanquam est propriè Thiasus, sacer chorus, vnde thiasotes pro choreute. Sed Demosthenes & Xenophon multitudinem quamlibet diuinæ rei causa coeuntem eo dici volunt nomine: quoniam Sios, Lacones dicunt Deos, vt scribit Athenæus. In Plutarchi Symposiacis tardiores conuiuæ, ac ad conueniendum lentiores nuncupantur colyusidipni, velut cœnaturis morulam iniicientes, & accubitum inhibentes (Scribit tamen Etymologiarum secundo Apollodorus, ex cochliis, hoc est limacis esse, quę dicantur κυλυσίδειπνοι, id est colysidipni) item zophorodorpides, tanquam in noctem protrahẽtes conuiuium, necnon trechedipni, ex aduerso appellatione facta, quod minus ad cœnam currant. Sunt & qui vocentur epithymodipni, qui rerum multarum curis districti, nihilominus cœnæ cupiditate vocatoribus non negant, etiam si ad præscriptum adesse queant minus. Apud nostros mensæ eiusdem participes conuiuæ dici consueuere, sed & conuictores apud Plinium Cæcilium: nam compransores legisse videor in Philippicis apud Marcum Tullium. Homotrapezi legũtur apud Xenophontem ἀναβάσεως primo. Conuiuia publica scribit Pollux nuncupari à Græcis euochias, thalias, pandæsias, demothœnias.

De scimpodio, & stibadiis: item anaclinteriis, seu accubitis. Stybis, stiba, buni. Séderent'ne an accubarent

priores. Itē vocabula plura ad conuiuij dominum & seruos spectantia. Copides cœna. Physicilli panes. Titthenidia. Corydalus auis. Corythalia Diana. Corithale. Tytthos. Aeclon cœna. Copissare. Copelus. Synaclia. Epecla bellaria. Cammatides. Cammata. Isesta, Logodipnum. Dipnologia. Gastronomia Gastronomi. Tithoreū oleum. Copos. Ostocopos. Epibatæ. Empori. Canna. Camella. Coptaria.

CAP. XXV.

OBseruatū & in eiusdē Iulij thesauris, super quibus accūbamus dici κλίνας, κλινίδας, κλινίδια, hoc est lectos lectulos'ue, atque itē scimpodas. Hoc verò postremū etiā scimpodium appellari deminuta forma in Athenæo legimus. Nam apud Gellium in synceris codicibus ita adnotatum inuenimus: Atque ibi, qui intromissi sumus, offendimus eū cubantem in scimpodio Græciensi. Libanius in libro De sua ipsius vita, Quum domi (inquit) sum, iaceo in lecto: vbi verò in schola, in scimpode, id est in lectica, vti opinor. Apud Aristophanem ἰφ᾽ἵν σκίμποδα reperies in Nebulis, vel pro philosophorum sella, vel pro lectulo, aut lectica. Inueni apud Græcos qui scribant scimpodion signare τὸ χωλοκράβατον, id est claudum grabatum. Nam apud veteres σκιμβάζειν, claudicandi notionem habet. Diogenem quoque dicere solitū, in Vrania scribit historia Aelianus, καὶ τὴν σωκράτους αὐτὸν τρυφῆσαι, ἐργάζεσθαι γὰρ καὶ τῷ οἰκιδίῳ, καὶ τῷ σκιμποδίῳ. Eruditus inter Græcos grammaticus sic finit, σκιμπόδιον εὐτελὲς κλινίδιον μονοκοίτων: id est, vilior lectulus scimpodion est, in quo decumbat vnus modo. Galenus Therapeutices decimo, in marasmi cura: sic affectum, in scimpode balneo inferri iubet. Digna relatu quę prodit historicus Dion: Claudio (inquit) Cęsari quum improspera foret valetudine, & tremulum erat caput, tremulęque item manus, quin lingua etiā titubabat, primúsque Romanorum δίφρῳ est vsus κατας͂εγῳ. Nam antea Augustus ac Tiberius in scimpodiis quandoque ferebantur, cuiusmodi mulieres quoque vel nunc. Scimpodion præterea κατάστεγον nominat idē historicus, in quo ex debilitate ferri solitum scribit Seuerum, Britanniam dum obiret. Erant etiam stibadia, hoc est thori humi iacentes, ex lignis ramísque structi. Meminit Athenæus

quo

quoque: Primum (inquit) ſcenas faciebant,& in his ſtibades ex herba,ſuper qua dapes componerentur. Alibi idem prodit, in ſtibadibus accumbi ſolitum. Maronianus interpres ſtibadia non habuiſſe veteres aſtruit, quum tamen apud Theocritum in Adonidis epitaphio hic legatur verſiculus,

ἐστ' ἀγαθὰ στιβάς, ἔστιν ἀδώνιδι στιβάς.

Quin & Phormionis ſtibades, vel prouerbio notiores fuere in præparcos, quod Sudæ proditur monumentis. Apud Plinium Cæcilium ita legas, In capite ſtibadium candido marmore vite protegitur. Sidonius Apollinaris in cœnatiuncula ſtibadium conſtituit & abacum. Dicuntur & anaclinteria: ſicut apud Lampridium in Heliogabalo, accubita, ſeu accubitæ, vti aliis placere aduerto. Stibys autem dicitur fullo, ab calcandi vſu. Nam πεϛιβὲς, denſatum vocant proculcatúmque. Stiba verò pruina eſt apud Homerum, στίβη δ' ἐπὶ ἠοίη, quod eſt ὀρθρινὴ, id eſt dilucularia. De Troglodytarum mulieribus ita refert ex Artemidoro Strabo, στιβίζονται δὲ ἐπιμελῶς αἱ γυναῖκες, quod interpres per errorem ſic reddit, Mulieres diligenter ſibi ceruſam inducunt. Orbes ſtibio fuliginati ſunt apud Hieronymum. Plinius ſtibium dicit lapidem, ſpumæ candidæ nitentiſque. Plura de ſtibio Dioſcorides. Ceruſam Græci pſimmithium vocant. Stibas denique à Cypriis etiam bunos dicitur, quanquam in montibus conditæ vrbes, Buni appellentur: quoniam voce ea Græcis collis indicatur. Sed & ceſpitibus ſurrectas aras ita vocāt. Sedilia item diſcumbentium videtur ſpondas nuncupaſſe Virgilius, quum de Didone ita ſcribit,

Aulæis iam ſe regina ſuperbis
Aurea compoſuit ſponda.

Phyllada in Philoctete vocat Sophocles, lectum ex foliis, Sed & coronam eodem modo alibi. Legimus in hiſtoria, Fœminas cum viris cubantibus ſedentes cœnitaſſe. Lectiſternio præterea Iouis, ipſe in lectulum, Iuno & Minerua in ſellas ad cœnam inuitabantur. Nec me fallit, Seruium grammaticum ſcribere, Maiores noſtros ſedentes epulari ſolitos, eúmque morem habuiſſe à Laconibus & Cretenſibus, ſicuti (inquit) Varro docet in libris De gente populi Romani: & proinde Virgilium ita ſcripſiſſe,

Hæ ſacris ſedes epulis, hic ariete cæſo
Perpetuis ſoliti patres conſidere menſis.

Conuiuij dominum,& regem à nostris video appellari: Græcis verò dicitur hestiator,& hestiuchus apud Aristophanem, necnon symposiarchus: quanquam eo quoque nomine nuncupatur, quem forte vel alio modo eligunt sodales conuiuij curatorem. Proclites verò esse videtur inter decumbẽtes, qui accubitum assequitur primatem. Ministerio vniuerso præpositus dicebatur trapezopœus: at in sacris minister, erat parasitus: & in Atheniensium rebus, parasition dici inuenimus. Pocillatorem vocat Apuleius, qui ad cyathum stat. Sed non sit finis, si ista consectemur indagine curosiore, quando vel exoletorum in conuiuiis tunicę diligenter succinguntur. Cura nec sopita est, quomodo aper à coco cæsus exeat, quanta celeritate signo dato ad ministeria decurrant gladij: quãta arte in frustra non enormia scindantur aues: quàm curiosè infelices pueruli ebriorum sputa detergant. Iis quippe lautitiæ fama captatur. Adeò nec bibere scimus citra ambitionẽ, nec edere. Fuêre tamen apud Spartanos cœnæ quædam dictę copides, in quibus immolaretur capra, nec aliud præterea quippiam: indéque carnis distribuebantur portiones & panes, qui vocabantur physicilli. Insuper alia pleraque sumptus haud magni. Celebrabantur & cõuiuia hoc genus in Titthenidiis, quando titthæ, id est nutrices pueros deferrent mares in Dianæ templum, quam Corythalliam dicunt, prope Tiassum ad Cletam. Corithalen etiam, id est κορυθάλην, inuenio dici laurum ante ianuas satam germinatámque: nam κόρυς vocant ramos. Tithoreum verò oleum ex Phocide commendat Pausanias. Corydalus, seu corydus, auis est, quam priorem terra enatam fabulantur: vnde moriente patre, quum vbi sepeliretur non extaret, nondum producta terra, illum in capite contumulasse traditur, propter inibi surrectum apicem: quare Corydali epitaphia nuncupat Theophrastus, vt scribit Galenus Simplicium pharmacorũ libro vndecimo. Titthon Græci infantem dicunt, epitytthion, id est sub mamma, quam etiam tytthon vocant: vnde paululũ quoque signat verbum id. Erat apud Spartanos eosdem quoque cœna dicta æclon in Phiditio. A copide verbum inflectitur κοπίζειν, id est copissare, quod est conuiuium eiusmodi celebrare. Copos autem Latinè dicitur lassitudo, cuius Galeno species recensentur plures. Inter eas ostocopos est, velut osium dolor & affectio, ob penitiorem scilicet sensum. Monocopia, Isaurorum tela sunt.

Epi

Epicopi,id est, ἐπίκωποι, dicũtur remis appositi & gubernaculis:velut epibatæ Atticis,sunt in nauibus depugnantes. Quanquam & qui aliena iter naui faciunt,sic dicãtur quoque, quos Homerus item emporos vocat.Coptaria in medendi vsu placentulas vocant,vel offulas:certè Græcis κοπτὰ,sunt μελίπηκτα. Copelum grammatici filiũ accipiunt legitimo diuersum.Dignum quod non prętereatur: Post Actiacam pugnã M.Antonium & Cleopatrã non abstinuisse cõuiuiorũ lautitia regalis impendij,quæ συναποθανουμένων nuncupabãt,id est,commoriturorum.Quin & conuenientes, συναποθανουμένους seipsos vocabant.Ab æclo autem synæcliæ nũcupantur, id est, syndipnia, vel concœnationes.Quæ verò post æclon,id est,cœnã dabantur bellaria seu tragemata, vocabant epæcla: quæ quia cum lauri foliis comedebantur,quod dicunt κάπτειν, inde cammatidas vocarunt folia ipsa,sicuti psęsta,hoc est liba etiã cãmata. Canna verò fiscellæ genus est Græcis,quod scribit Pollux. At Columella:Degener,inquit,& gracilis harũdo,cãna vocatur. Camella vas est,Ouidio Fastorũ quarto.Sunt qui epęcla mattyam quoque vocent.Illud denique periucundum scitu:logodipnum appellari paratã conditãmque verbis modo cœnam. At dipnologia,cœnãdi esse ratio videtur,aut de cœnis sermo: sicut gastronomia,ventris lex, vnde & gastronomi.

Harmodij melos in conuiuiis. Cantilarum genera. Paeon quid,& paonia manus.Prastẽtne ex floribus corollæ,an arborum ramis.De vnguẽtis paucula.Cur dicatur rosa Gracè rhodon. Corymbi papillati. Alabastri.In calathum fundi quid. Rosa prius alba vnde ruborem contraxerit. Vacinia. Hyacinthinus color qui.Rosacea corona vocabula.Cylisti. Eccylisti. Stephani. Sythematici. Chydea.Cyanus flos qui.Baptisecula. Theseum flos.Corona myrtea, & ex lygo ac harundine.Hypothymides corollæ quæ intelligantur: anetinæ item.Coronarum in sacris consuetudo. Chthonia dea. Chthonia sacra. Comosandalos flos, siue hyacinthus. Atta, comicus poëta. Ata dea. Perambulare crocum & flores, quid apud Horatium

tium. Cyanus flos.

CAP. XXVI.

IAm verò nec id vtique ambitiosius à me conquirendum, canere in conuiuiis fuisse antiquissimi moris: personant hæc in triuialium ludis vel imperitissimi cuiusque adnotata exchartabulis. Fortè nec vacantis fuerit operæ subsignasse, quod in Græco penu obseruatum est. Interim à discumbentibus melos concini solitum, quod Harmodij nuncuparetur, cuius erat initium,

φίλτατι ἁρμόδιε ὄτι πυ τέθνηκας.

Dicebatur verò in Harmodium & Aristogitona tyrannicidas: vnde illud facetissimum ex Comica officina,

οὐδὲ παρ' ἐμοί ποτε τὸν ἁρμόδιον ᾄσεται.

Id est, apud me nunquã Harmodiũ canet: quod est, mecũ conuiuia non agitabit. In veterũ monumentis adnotatum illud quoque, Apud heroas cãtilenę species fuisse quinq;: sophronisticen, cuiusmodi Clytemnestrę accinebat cãtor: encomiasticen, qua prę̃stãtium virorũ præcinebantur laudes, ab Achille celebratã: threneticen, id est, lugubrem: orchematicen, id est, saltatoriam: & denique pæanicen, qualis est apud Homerum Iliados primo post sacrificij absolutionem: inquit enim,

καλὸν ἀείδοντες παίηονα.

Nam est pæeon, in Apollinem hymnus, non in pestis modo pausa, sed & belli, quin ad auerruncandum quoque incumbens exitium. Et pæeona quidem Homerus dicit: alij etiam pæona, id est, *παιῶνα*: sed & pæana. Inflectuntur verò hæc à *παίω*, quo medela significatur: at *παίω* à *παύω*, quod sedo significat. Pæonia manus, therapeutice intelligitur, id est, medicatrix. Corollas porrò compotantium, non est qui nesciat: nam & Ouidius,

Ebrius incinctus philyra conuiua capillis
Saltat, & imprudens vtitur arte meri.

Sed & Valerius Martialis,

Pinguescat nimio madidus mihi canus amomo,
Lassentúrque rosis tempora subtilibus.

Sunt qui eam rei proferant rationem, quod sic frigesceret craneum, nimio plus vino iam calens. Aristoteles putat sic veteres annonæ fertilitatem solitos aucupari: nam & apud Homerum *στέψαι*, non tam coronare indicat quàm explere, cum ait,

κοῦρα

κοῦροι δὲ κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο.

Vnde apud Maronem, coronatũ legimus cratera. Cæterùm in cõuiuali vſu floreas plerique deteſtãtur coronas, laureas amplexantur gratias: illas enim putant κορασιώδεις καὶ παίξεσι μᾶλλον ἐπιτηδείους παρθένοις καὶ γυναιξὶν ἢ συνουσίαις φιλοσόφων καὶ μουσικῶν ἀνδρῶν. quod noſtris verbis redditur, Puellares colludentibúſque virgunculis aptiores ac mulieribus, quàm philoſophico congreſſui, hominúmque à Muſis non ſequeſtratorum. Alij verò ex foliis coronas improbant omnino. Nam & Empedocles teſtatur,

δάφνης τῶν φύλλων ἀπὸ πάμπαν ἔχεσθαι χρή.

Id eſt, à lauri foliis abſtinendum prorſus. Neque enim decere aiunt, hominẽ ornari arborũ deformitate, violẽter prętérque naturæ rationem direptis foliis. Cur enim hæc data plantis opinemur, niſi fructuũ tutelæ? Atque vt ipſe quoque frigoris vim calorı́ſque pro ratione admittentes cõfoueantur, vt temporum mutationes citra perniciẽ ferre valeant? At exutas vlceroſum planè contrahere nocumentũ, fieríque ψίλωσιν ἀπρεπῆ, id eſt, indecorã denudationẽ. E diuerſo florum non decerptorũ quæ'nam eſſe vtilitas poteſt, niſi odore paſcaris, exhibeáſq; oculis ex eorum non imitabili varietate voluptatem iucundiſsimam? Iucũdiſsimam inquam, quia ſimplicem, quia naturalem, nec vllo impendio noſtro conſtantem. Vnguenta fortè deteſtemur, deteſtemur item purpuram διὰ τὴν ἐνδίτων πολυτέλειαν, id eſt, ob adiectitiam multæ impenſæ rationem, ὡς δολερὰ εἵματα καὶ χρώματα κατὰ τὴν βαρβάρου φωνὴν, id eſt, tanquã doloſa indumenta, doloſos & colores, vti barbarũ dixiſſe, proditum memoriæ eſt. Adde, quod ſi non præcerpſeris, momento conflacceſcunt, prorſúmque gratiſsimum alioqui naturæ opus videtur perire, nullo cuiuſquam emolumento. Proinde qui ex foliis magis quàm floribus coronas contexuiſſe malunt, perſimiles (inquiunt) barbaris videntur, quibus conſutæ pelles gratiorem prabent veſtium vſum, quàm lanæ. An eſt, qui illud audiſſe nequeat, Corollam ex roſis dici eſſe Muſarum? Videmur item meminiſſe, quod elegantiſsimè aduerſus imperitam mulierem cecinit Sappho,

Κατθανοῖσα δὲ κείσεαι,
οὐ γὰρ, πεδ' ἔχεις ῥόδων τῶν ἐκ πιερίης.

Id eſt, mortua iacebis, nec enim hortulum habes roſarum ex Pieria. Succurrit profectò parte hac veterũ ingeniorũ mirari

diligent

diligentiam:neque enim ſimpliciter,ſed ſumma videntur ratione coronas in cõuiuiis inſtituiſſe. Siquidem Dionyſium legimus quum vinũ comperiſſet, potẽtiſsimum vtique medicamentum,ſimul & iucũdiſsimum,habitũ inde fuiſſe non incelebrem medicum. Quod itẽ diſcumbẽtes,qui ſe fortè inuitarẽt pluſculum,hederea ornaſſet corona, quæ inſita frigiditate vini potentiã retunderet,minúſque inde afficerẽtur bibentes, ebrietatis violentia reſtincta hederæ vi frigorifica. Cæterùm eadem ratione in conuiualẽ admiſſæ creduntur lætitiam ex floribus corollæ. Perdocẽt experimenta,qua vi ſenſus concutiãtur,vbi hauſti liberius meri vapor hominis arcem cœperit pulſare,quando initiũ inde habere ſenſus creditur: mirum eſt quãtum in eo ſtatu afficiamur. Propterea ſapientium curioſa ſolertia ſciens eſſe in rerum natura antipathiam,quãdo nihil placuit eſſe ſine pari,flores capiti circumponendos præcepit, quorũ defluxus mirabiliter illud aduerſus graſſantis latenter ebrietatis impetũ obſepiret communirẽtque,calidi ſiquidem poros ſeu meatus patentiores reddũt,frigidi verò ſua poteſtate ita contemperant,vt ſcandentes repercutiant vapores,ſicuti roſa atque viola. Subſtringit enim vtraque,reprimítque capitis grauitates,quas vocãt καρηβαρίας: at Cypri,id eſt, Liguſtri flos,ac crocus & baccaris in ſuauẽ vetunt ſoporẽ bibẽtes: lenis quippe eorum defluxus eſt ac blãdus: inæqualitatéſque corporis ebriorum & aſperitates trãquillè diffundit,vnde fit vt crapuloſa hebetentur perficiantúrque. Porrò & florum quorundam odoribus in ambitu cerebri fuſis, ſenſorij repurgantur meatus,& quod humectum eſt,attenuatur leniter ſine cõmotione vlla, caloris facultate digeſtum. Quin & frigidum natura ſuapte, cerebrum refouetur. Proinde floreas corollas è collo propendentes, hypothymidas nuncupari inueni, puto à vaporandi vſu. Eodem quoque argumento vnguentis ex floribus obungere pectus,moris fuit peruetuſti. Cui rei teſtimonium quoque prębet Alcæus,vbi in caput pectúſque affundi vnguentum præcipit. Sunt enim vnguenta quibus vngimur,non voluptatis modo intuitu, ſed & valetudinis: quod comprobat Pomponius Digeſtis De argento legato. Sed & Vlpianus: Vnguenta,inquit,quibus vtimur valetudinis cauſa, mundo non continentur. Cato in Re ruſtica, Vnguentum amurcæ loris & calciamentis, ac omnino coriis vngendis laudat. Spicata vnguenta & foliata, inter Romanorum

rum delicias appellatione Latina dici, Therapeutices octauo Galenus scribit. Spicati mentio est in Euangelio Marci illud postremò hic adnotasse ne pigeat, dici rosam sermone Græco ῥόδον, vt Plutarchus interpretatur, licet codice insyncerissimo, & decurtato maximè, ὅτι ῥεῦμα πολὺ τῆς ὀδμῆς ἀφίησι, διὸ καὶ τάχιστα μαραίνεται, id est, quod odoris fluxum emittat plurimum, quo nomine primo quoq; tempore etiam efflaccescit. Grammatici putant ἀπὸ τοῦ ὄζειν declinari, quod olere signat. Apud Hieronymum rosarum legimus papillatos corymbos, prius videlicet quàm patescant: alabastros virides Plinius dicit. In calathum fundi rosam intelligimus, vbi hiat amplius tota rubentium foliorum ambitione. Rosam verò albam prius in rubedinem demutatam quoque tradunt Veneris pede oblæso inde, quum ἀσάνδαλος & festinabunda opem Adonidi ferret, quem zelotypus Mars necandum curauerat. Sed & flori indidem conciliatus odor est præcellens. Id quod apud Græcos relatum scio in Rei rusticæ præceptis, incerto æditis authore. Sunt qui rei euentum nectari temerè effuso in deorum cõuiuio, Amore saltante ascribant. Quod de corymbis facta mentio, amplius perpendendum à Plutarcho tradi, sacrificanti Syllæ oblatam περὶ βολὴν, laureæ coronæ speciem, λημνίσκων δύο κατηρτημένων, id est, lemniscis duobus propendentibus. Interpres verò pro lemniscis corymbos maluit reddere. Quid autem de lemnisco statuendum, docebit Festus. Vngues in rosa partes intelligunt in ima foliorum portione candidas: vnde Græcis ὀνυχίζειν, est vngues ex foliis abiicere. Rhodidas appellant Greci pastillos ex rosis. At hoc genus rhodides appellare maluit Paulus Aegineta. Dignum scitu, anetinis corollis vsos plerunque veteres, quod Alcæus comprobat & Sappho. Anetinum verò dici opinantur florem quemlibet, παρὰ τὸ ἄνω τίθεσθαι, quod ἵεσθαι indicat. Illud verò corollarium fuerit, non in conuiuiis modo corollis esse vsos veteres, sed & in sacris. Nã Hermionenses in Græcia Chthoniæ deæ sacra obeuntes, festáque dicta item χθόνια, tempore æstiuo, coronas ex flore implicant, quem comosandalon vocant. Eum ex magnitudine ac colore esse hyacinthũ, putat Pausanias, quoniam etiã insint τὰ ἐπὶ τῷ θρήνῳ γράμματα. Esse autem ex hyacinthis albos quosdã, ferrugineos alios, produnt eruditi, id est, cæruleos: quos argumento, cæli colorem hyacinthinum vocant plerique. Vacinium Romani dicunt florẽ hunc,

vt scribit Dioscorides, etiam si Seruium in eo lacerant nostri. Vacinia Maroni vocari nigra interpretantur scientissimi, ea ratione qua & purpuream item violam dicunt nigram poëtę. Hyacintho in Gallia vestibus inficiendis pro cocco ad hysginum colorem fuisse pretium, Plinius scribit. Sciendum verò in theatri scenæque delicias flores item obrepsisse, atque crocum & odoramenta præcipuè cùm agerentur fabulę. Id quod perobscurè in Epistolis significat Horatius, quum de Atta comico poëta meminit hisce versibus,

Rectè néene crocum floresque perambulet Attæ
Fabula, si dubitem, clament, Periisse pudorem
Cunctis penè patres.

Apud Priscianum aduocatur Atta in tyrone proficiscente, Pater villicatur tuus iam mater villica est. Est apud Lucilium Attæ cuiusdam mentio:

Muginamur (inquit) mollimur, subducimur Atta.

Sed apud Homerum Atta dea est, quę Iouis est proles, cui insitum homines detrimentis obuoluere, Noxam dixeris Latinè. Corollas è rosa dictas comperi cylistos, sed & eccylistas quoque Synthematicos item stephanos sunt, qui interpretentur promiscuos, passiuos, ad manúmque, id est parabiles. Chydeas item Græcis dictos, id est confusanéos. Cosmosandalus fuit Lacedæmoniorum corolla. Ariadnes corona flore constabat, quem Theseũ vocant: de quo Theophrastus. Cyanum florem, rusticorũ coronamentis pergratum, summa coloris venustate, sunt qui dici vulgo baptisculã putent, quia falces hebetet inter metẽdum. Illud item opera planè parerga subnotarim Thebis receptum, vt Iolea vincentes myrto coronarentur, quod ea credatur corolla ad mortuos spectare. Corollis item è lygo vtebantur veteres, id est, ex vitice, ab Samiis & Caribus ducto initio. Et in sacris quibusdam ab Lacedæmoniis ex haurundine nõ sunt spretæ. Sed nec ab Atheniensibus, vt Aristophani assentimur, Castori sacræ & Polluci.

Vasorum nomenclaturæ diuersæ. Figlina subigi aromatibus solita. Coptica vasa. Dinos, Dinæ mergi cur. Diatretus. Diatheca. Volucris calix. Corymbiatus discus. Lacerta vas. Saura. Patera hederaria. Thericlia cur dicantur. Cantharus quid. Cantharia. Cornibus

vsos

vsos in potu priores. κράσαι cur dicatur. Ciboria. Cotyle. Encotyle lusus. Diploma, bis: & Plutarchi locus perpenditur. Cothon. Cothonismus. Acracocothones. Laphyctæ qui dicantur. Laphystius Bacchus. Laphystia Baccha. Alabastrus vnde. Calicis notiones. Latax quid. Scytharum vinolentia. Scythissare. Herculanus nodus. Alabastrotheca. Scythos cognomẽ. Amphitetos phiala. Ama. Amula. Phialarum species. Vasaria. Vectiones. Vasati qui dicantur, & nasati. Cymbum. Cymbium. Arion. Amphora capitolina. Tabasta. Congiarium. Donatiuum. Synthesis.

CAP. XXVII.

QVia verò in vasorum mentionem incidendum sæpius est, non inscitè opinor, quæ nobis varia suggerit lectio, huic potissimũ parti subscripserimus. Qua in re mirari non est satis veterum ingeniorum lasciuiã, qui figlina etiam num artifici inuento subacta aromatibus fingebant, vt accersitæ commendationis inde vino cibísque conciliaretur aliquid: cuiusmodi ex Copto aduehebantur. Vnde Coptica dicta fidelia, ex myrrha iunci flore, croco, balsamo, cinnamomo, amomo. Et Rhodiacæ sunt chytrides apud Aristotelem in libro de ebrietate: nam indidem haustum vinum etiam præter gratam iucunditatem oblædebat minus. Inter pocula recensentur gyala, dinos, id est δῖνος: quanquàm est eodem nomine saltationis item species. At Cyrenæi podoniptera, id est peluim, dinon vocant. Obiter non indignum relatu: in Prognosticis Aratum mergos nuncupare dinas, quoniam (vt inquit Theon) dum mersantur mari, fiat dinos, id est vortex, siue κοκλωτρβὴς τῷ ὕδατος φορά. Dactilotum intelligunt digitorum formis per ambitum insigne, vel proiecturis eminentiisque quibusdam, vt Sidonia pocula. Sunt qui amphotum interpretari malint, id est vtrinque ansatum. Apud Damaxenũ est poculi species elephas. Heracleum dici credũt poculum, in quo enauigarit Hercules, ac esse solis proprium. In eodem genere ethanium est, ac hemitonus. Nam thericlia recenset Theophrastus quoq; in Plantarum historiis ex termintho tornari ea prodens, vt à figlinis discernere non sit. Eorum primus

videtur author Corinthius Thericles figulus. Est qui nuncupari thericlia putet, quòd in eis ferarum, id est θηρίων, pelles insculperentur, vel quòd feras turbaret Dionysius iis prolibās. Sunt alicubi & crateres dicti thericlei. Calix verò diatretus Vlpiano intelligitur tessellatus, ac torno concinnatus: vnde diatretarij artifices id genus. Sunt ex eruditis, qui illud Martialis ita legant ex duodecimo libro,

O quantum diatreta valent, & quinque comati:
Tunc quum pauper erat, non sitiebat Aper.

Alij diatheca tuentur, vti passim legitur, ac testamentaria intelligunt bona. Scribit Iulius Capitolinus, Verum Imperatorem inter alium luxuriæ apparatum, calicem habuisse crystallinum, nomine volucrem ex eius equi nomine, quem dilexit. Corymbiatum discū alicubi, ab scalpturæ modo. Sicuti lancea dicitur argentea pampinata, & patera item hederaria. Lacerta vasis est genus Iureconsultis, vt Græcis saura: quod Hippocrates non omisit. Isthmum Cypriis esse poculum, aūthor Pamphilus est. In eandem rationē venit cadus, item cadiscus: nam cantharus non figlini modo nomen est, à figulo ductū artifice, sed & nauigij species. Quin apud Antiphanem cosmarion, id est ornamētulum muliebre cantharus dicitur: cantharia item legimus quandoq;. Carchesium vocari putāt, quia trachysmata habet κεγχροειδῆ, id est asperitates milij quadam imagine. At detentos siti Homerus carchaleos vocat. Ceras, id est cornu, in eodem recensetur ordine, quoniam boum cornibus in potu vterentur priores: cui rei argumento id est, quod κεράσαι dicunt Græci, permiscere vino aquam. Id genus vasa vocant quidam rhyta. Ciboria sunt & pocula de ciborij Aegyptij similitudine, id est foliorum Aegyptię fabæ. Proinde Scythia fortè nūcupentur quoq;, quòd angustiora in imo sint. Condy verò Asiaticum est, eius in sacra pagina mentio est apud Græcos. Sunt in vsu eodem cotylos & cotyle, concaua nimirum: nam omne cauū dici cotyle valet. Nam ciceris thecas cotulas nuncupat Palladius, etiā si viro erudito ad stomachum id minus facit. Vnde apud Homerum cotylerrhytos sanguis, vtraq; manu qui hauriri potest. Encotyle verò lusus nomen est, quo victi victorum genua manuū excipiētes cauitate gestabant. Putant aliqui cotylem esse heminam. Varium M. Antonij compotorem Cotylona nuncupatum Plutarchus scribit. Cratanion & cranion pocula item sunt: item cylichnides,

des,& cymbe. Apud Lacones fuit cothon: etiam si gobios Siculi cothonas vocant, inquit Athenæus. Vnde acratocothonas vocant, merum haurientes vbertim: & ebrietas, cothonismus dicitur rectè. Sed & à poculi forma dicitur modò lini genus cothose. Persæ iis vtebantur, quæ labronia dicimus, à bibendi impetu sic nuncupata. Calices item quidam vocantur lacænę: sicuti lepaste, cui impositum ab iis nomen, qui multa prodigunt, qui vocantur laphyctæ. λάψαι, significat ampliter bibere: contraria eius ratione, quod vocant bombylium. Laphystius verò, Bacchus est, ab monte Bœotiæ Laphystio: vnde in Macedonia Bacchæ vocantur Laphystiæ: quæ & Mimalones dicebantur, quia Bacchum imitarentur, cornua gestantes etiamnum, quando is taurocephalus effingitur: meminit Euripides. Alabastrum in Matthæum pro genere marmoris accipit Hieronymus. Græci lapideum vas intelligunt vnguentarium, μὴ ἔχων λαβὰς, id est citra ansas, vel quia ob leuorem capi non posit: sunt etiam qui vitreum intelligant. Alabastrothecas apud Demonesthenē pro myrothecis accipit Harpocratio. Iam prætereo læbasium, spondeum, Lesbium, luterium. Est & μέλη, id est mele. Metaniptrum, calix erat, quo post cœnam vtebantur vbi lauissent. Inter phialas fuère, quæ dicerentur Lyciurges, à Lyciis: item Cononiæ, de artificis nomine. Amam in historia Marci Pontificis, sunt qui amphoram interpretentur: Obtulit (inquit) amas argenteas duas, librarum viginti. Insubribus familiare nomen est amula. Columella in hortorum cultu, Aut habilem lymphis amulam, Bacchóque lagenam. Amam interpretatur Sudas πυκτοειδῆ ἀγγεῖον, quod (inquit) pyramam nuncupamus haud rectè. Vnde parœmia,

ἄμαις ἀπώτερω, οἱ δ' ἀπηρῦντο σκάφαις.

Mastus à Paphiis nuncupatur poculum. Mathallides quoque eiusdem sunt vsus, veluti etiam manes, id est μάνης. Erat & suus in cottabisi manes. Nestorida poculum, quo sit vsus Nestor, egregiè describit Athenæus. Sunt apud eundem Seleucides quoque. In Dianæ templo, quod Capuæ fuit, poculum visebatur: id illi fuisse Nestoris aut credebant, aut persuadere aliis nitebantur. Habet calix quoque inter pocula manifestarium locum: quanquàm est item calix modulus ęneus, qui riuo vel castello inducitur, eique mox applicatur fistula: longitudo habet digitos non paucieres duodecim: lumen, id est ca-

pacitatem,quanta impetrata fuerit. Hic videtur excogitatus, quoniam æris rigor ad flexum difficilior non temerè laxari poteſt,vel coarctari. Eſt item Plinio fructuum putamen calix,qui in nucibus fertur puluinatus. Et in carbonis faciendi ratione,operimentum illud ac ex luto tectorium,calicem rectè dixeris. Sed & fœminarum galerum ac vmbraculum, vt Græci:& ex Callimachi doctrina Pollux.Vectiones apud Iureconſultos legimus:eas ſunt qui vegetes intelligant, ab vehendo nuncupatas. Vaſaria intelligūt eruditiores apud Marcum Tullium, quæ magiſtratibus publicè contribuebantur, quo in genere muli ſunt,equi,vaſa, id genus alia, vel hoc nomine pecunia erogata. Calices Aegyptios intelligūt vitreos. Holmon item reperio poculū fuiſſe ceratio perſimile. Oxybaphum quidē pro acetario vaſe capit ferè conſuetudo.Apud Cratinum tamen poculum eſt. Meminit Antiphanes quoque nec tacuit Ariſtophanes. Adhibebatur & in cottabiſi oxybaphum,in quod latagas infunderent. Sic autem humorem ex poculo vocant profuſum,vt interpretatur Athenæus.Illud verò ſciendum,dici à Græcis oxybaphum,item cymbū,& cymbium quoq;, ſed & embaphium, ac oxida. Conſuetudo quin etiam arion vocat. Apud Sophronē legimus, κύμβα ὄγχον ἰχέν, quod ſignat, quantum capit cymboides poculum. Onyx, ligneus erat calix.Panathenaica pocula apud Poſidoniū leguntur. Habentur in eo genere pellicæ,olpæ. Pellæ verò, ſiue (vt Hipponax) pellides,vaſa ſunt quibus excipitur lac,dum mulgetur.Inter pocula eſt priſtis,prochytis,pruſias. Scyphos maſculinum eſt,ac neutrum,flexu item variante: ſcypphum Heſiodus etiam pronuntiat.Apud Steſichorum inueni ſcyphium quoq;. Dicitur ſcyphos quaſi ſcythos, à Scythis,quibus ebrietas nimio plus frequēs eſt.Proinde Scythiſſare, inebriari eſt. Scyphos Bœotios eximiè laudari aduerto, qui Heracleotici nuncupentur:quibus ſit vſus primùm in expeditionibus Hercules.Ineſt anſulis, qui vocatur Herculanus nodus. Secundæ habentur notæ Rhodiaci,Syracuſiis conſequentibus.Scyphos ab Epirotis lyrtos item dicitur: à Metymnæis & ſcythos. Ex quo Lacedæmonius Dercyllidas,vt qui vafer eſſet ac ferinus, Scythos eſt cognominatus.Eſt inter pocula tragelaphus quoque:item trieris, ſiue triremis. Amphitheton phialam legimus apud Homerum, fortè anſatam vtrinque. Amphitheton intelligit Parthenius apythmenon, id eſt ſine fundo. Apollodor us

dor us

dorus,quæ fundo inniti nequeat,sed ori: alij, quæ ansulis (vti diximus) vtrinque gestari possit, vnde & amphora item dicitur,cuius à plerisq; exponitur capacitas. Verùm,quæ in Capitolio asseruabatur, aliarum facilè magnitudinem superabat. Proinde expressuri historiarum cõditores Maximini incomparabilem bibendi edendíque vim, sæpe illũ opera diurna vini amphoram capitolinam persiccasse memorant,carnis vorasse libras quadraginta, vel sexaginta quoque: quod prodidit Cordus.Aristarchus amphitheton dicit, quæ fundo possit ac ori incumbere. Sunt & phialæ balaniomphali, quarum vmbilicus balneorum tholo similis est. Iam phialæ argyrides & chrysides,sed has ex materia nũcupari,palàm est.Phialium Philippi aureum celebrant Græci,quoniam id puluino subiectum haberet perpetuò.Agnam porrò Atrei auream nõ aliud fuisse tradit Herodotus, quàm argenteam phialam, in cuius medio foret aureæ agnæ sigillum.In hac tam fusa vasorum mentione adnotandum, fuisse qui vasatos pro diuitibus accipiant, sed inepté. Dicuntur nasati, vt Lampridius aduertit,viriliores ac bellè mutoniati: vnde parœmia, De nasatorum peculio.Vulgò extritum vtique,Nasi magnitudine mutonis concipi quantitatem quoque. Sed hos item malunt eruditi vasatos nuncupari,propter illud ex carmine obscœno,

Grandia Dulychij vasa tulisse viri.

Ab naso autẽ ita inflecti nasatus potest, vt ab oculo oculatus. Tabaitę in Asia,lignea intelliguntur pocula,capacitatis haud ita multæ.Erat inter vasa. vel mensuras quoq; congius: vnde congiariũ certę rationis dicebatur munus.At donatiuum,ex dantis erat arbitrio, præscriptione nulla. Sunt qui militibus conferri modò donatiuũ putent:sicut populo congiariũ.Sunt qui synthesin pro vase accipi putent, sed vasorum coaptatione plurium.Quando & Iureconsultus Scæuola synthesin vestium dicit. Quin & aliarum item rerum synthesin posse æquè dici:sicut & indumẽtum item vilius,ac seruile. Et quia, quid sit cothon, abundè pro virili exposuimus, attendenda Plutarchi verba in Pyrrhi vita. Nam dicente Cinea, Quum omnia perdomuerimus, quid tandem nobis fiet? Otio (inquit) multo & pingui perfruemur, & quotidianus erit cothon. Interpres, festiuitatem reddidit modò: an rectè, discutiant volentes. Diploma item vas est, cuius Aeginetæ Paulo mentio est in ouorum coctura,quę πνικτὰ,id est pręfocata di-

cuntur. Dupondiarium in Dioscoride retulit Hermolaus.

Cur lactucis vescerentur priores in fine. Quæ dicantur acrepala, adipsa, dipsetica, diaphoretica. Topica remedia. Plinij locus perpenditur de raphano: item de brassica, necnon dulcia ebrietatem discutere. Bacanon quid. Mantis brassica. Iurandi mos per inanimata. Thridacine. Brenthis. Tetracine. Adonis. Phaon. Eunuchus. Astys.

CAP. XXVIII.

ET quoniam ebrietatis remedium in futilibus fuisse corollis videmur comprobasse, succurrit ex eadem cura vetustatis admiratio altera. Siquidem ad eandem auertendã institutum quoque, vt lactucis non in cœnæ proœmio vescerentur: quod ad conciliandam appetentiam nostra fieri tempestate, sciunt omnes: sed in fine, quoniam insita frigiditate retundat ebrietatem lactuca. Id quod ex Athenæi monumentis percepimus, quum alibi tum libro tertio. Proinde notius fit Martialis distichum,

Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum,
Dic mihi cur nostras incohet illa dapes.

Paulus Aegineta Medicinæ primo, Lactuca (inquit) σκερῦς ψύχει τὶ καὶ ὑγραίνει, διὸ καὶ ὑπνώδης ἐςίν, id est refrigerat liquidò, humectátque, quo nomine etiam soporẽ cõciliat. Dioscorides verò medicæ professionis author illustris, acrepala nuncupare videtur, quę ebrietatem prohibent, sicuti adipsa quæ sitim: nam quæ augent, dipsetica dicuntur ab eodem. Diaphoretica verò sunt, quæ aluum subducunt leuigántque, sicuti sabulum, quod etiã putatur λυντικὸν, id est genitale. Sed & quæ discutiẽdi vim habent, rectè diaphoretica nuncuparis. Id quod in tuberculis vsu venit necdum suppurantibus concoctis'ue. Topica remedia interpretatur Galenus localia. Inter acrepala recensentur amariores amygdalæ, quod eruditissimi scribunt, quoniam amaritudo illa exsiccandi habeat vim, nec oppleri venas permittat, quibus præter modũ distentis obturbatísque contingere ebrietatẽ, credimus peritis. Verũ, hac parte illud vehementer obseruandũ: siquidẽ libro Historiæ naturalis septimo & decimo Plinius ita scribit, Quorũ natura non necat quidem, sed lædit odore aut succi mixtura, vt raphanus & lau-

rus

rius vltem: olfactrix enim intelligitur,& tãgi eam odore mirum in modum. Ideóque quũ iuxtà sit, auersari & recedere, saporémque inimicum fugere: hinc sumpsit Androcydes medicinam, contra ebrietates raphanum mandi pręcipiẽs. Sumuntur verò, quæ nobilis author hic prodit, ex Theophrasti libro quarto De plantarũ historiis, in fine. Et nominat ille quidem raphanum: sed ita, vt brassicam intelligat: etiam interprete Theodoro astipulante. Id vt scias verum, scribit Plinius idem libro vicesimo: Brassicã vino aduersari, vt inimicã vitibus. Itaque in antecedente in cibis, caueri ebrietatem, postea sumpta, crapulam discuti. Nam hinc proditum nonnullis, ex Lycurgi lachrymis ab Libero patre vitibus alligati, enatã brassicam, quod duodecimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας traditũ obseruauimus ex Nestore in ἀλεξικήπῳ. Suggerit testimonium & Iulius Pollux libro sexto: Raphanus (inquit) est crãbe, hoc est brassica, quod item Aristoteles agnoscit, ἐν τοῖς περὶ ζώων, vbi ait, ῥάφανος, ἣν καλοῦσί τινες κράμβην, id est raphanus quam vocant nonnulli cramben. Antiphanes etiam appellauit crãbidion:

κραμβίδιον ἑφθὸν, χάριεν, ἀτάρ πάνυ.

Cęterùm & authoritatibus aliis rem fulcit libro primo Athenæus, à quo proditur illud quoque, pro raphanide interdum raphanum pronuntiari. Sed & in Rei rusticæ collectaneis libro quinto apud Græcos, subnotatum comperias, κράμβην, id est brassicam esse vitibus inimicam, vt quæ suapte vi sicca sit, ac antipathiam habeat naturalem πρὸς τὴν ἄμπελον. Nam si inter coquendũ vini pauxillum irrores, nunquam postea percoquitur, quin vitiatur color quoque. At libro nono Palladius: Raphanum (inquit) sicut brassicam, cõstat esse vitibus inimicam: nam si circa serantur, natura discordante, refugiũt. Mos hic quidem Plinio frequens, vt res easdem nunc Græcis, nunc Latinis appellet nominibus, vt paulò imperitioribus videri diuersæ possint. An id & parte hac fecerit, ne authori grauissimo colaphum intendam, discutiant volẽtes. Baccanũ in Pauli Sylua medicinali, obseruatum eruditis est ex Græco penu, dici semen, vel nucleum, vel mucronem raphani. Dignum verò scitu de brassica, parari eam Athenis in cibum consueuisse iis quæ peperissent, velut antipharmacum. Certè Nicãder brassicam, quæ sacra sit, mantin vocauit. Apud Ananium iusiurandi forma per cramben concipitur. Sicut apud Teleclidem quoque, necnon Epicharmum, vt in Baptis Eupolin taceam.

Mos verò ita iurandi fuisse Ionicus pręcipuè videtur. Nec mirum, quando & Stoicæ sectæ conditor Zeno, etiam per cappa rin sibi iurare permisit. Quod verò lactucæ frigiditatē ebrietati diximus obniti, obluctaríque, videntur ea ratione confirmari Aristotelica: sic enim in Quæstionibus tradi animaduertimus. Crapulam (inquit) sedat brassica, quòd succum dulcem discutientémque obtineat, frigida verò est. Fit autem detentis à crapula, vt eius succus humores in aluum detrahat, qui vinosi crudique tenentur, & ipsa superius in ventriculo remanens corpus refrigeret, vnde euidens discussio consequi potest. Vinum nanque humidum est, ac calidum. Author in Symposiacis Plutarchus est: Dulcia, si infundantur vino, ebrietatem discutere. Proinde medicos peritiores iubere, qui se amplius inuitarint, quieti sese daturos, melle litum panem vorare, quoniam meracam potionem hebetet dulcedo: quam aliàs naturæ amicam nouimus adeò, vt dulci omnia connutriri, in libro De sensu & sensili dictum ab Aristotele sit, Si quidem genuinus calor & intimus, alimenti rationem ita demũ digerit, vt quod leuius quódque dulcius est, proliciat assiduè, secretis relictisq; quæ salsiora sunt, nec amaritudinis expertia, ob insitam grauitatem. Quod retrimentitiæ nimirum redundantiæ argumento liquet, amarulenta quæ sentitur planè ac salsa. Id quod solari potestate in vniuerso contingere exploratissimum est. Atque hinc prorsum fit, vt pluuias cælestésque aquas sentiamus dulces, etiam si vnde fit secretio, salsum sit mare. Quia verò dulcedinem efficit calor, & contemperatum humens, hinc indigesta sentiuntur amara, quòd illis sint qualitatibus exsortia. Quod ad lactucas attinet, celebres sunt apud Athenæum Aristoxeni thridacinæ, id est lactucę, quibus in hortis sole occiduo, œnomeli infundebat, mane ostentans virentes se habere placentas, sibi à terra summissas. Brenthin, Cyprij lactucam dicunt, quam Græci thridaca vel thridacinem, Hipponax etiam tetracinem. In lactuca denique occultatũ à Venere Adonin, cecinit Callimachus: quod allegoricè interpretatus Athenæus illuc referendum putat, quòd in Venerem hebetiores fiant, lactucis vescentes assiduè: tanquam mortuorum sit cibus, vti scribit Eubulus. Illud adiicit Cratinus, Phaona inter lactucas absconditum pulchras ab amante Venere. Pythagorei vtique lactucam vocabant eunuchon, at mulieres astylida: fortè quia arrigere

prohi

prohibeat. Stylos certè, columna est. Postremò id non prętereo, quod lectum apud Dionem est: Cornificium Augusti Siculo bello ducem, belli gloria elatum, si quando foris cœnaret, elephanto vehentem consuesse domum repetere. Milites verò is periculo liberarat in Sicilia.

LODOVICI CÆLII Rhodigini in antiquarum lectionum libros, ad reuerendum in Christo patrem & theologum scientissimũ Lucam Leonem Venetum, ordinis minorũ, Præfatio octaua & vicesima.

Etiam si non me fallit reuerande pater, à Synesio proditum, solere beneuolentiam indicij calculum nunquam non ita corrumpere, vt excussior adüci, & amussitatior ferè desinat: quando (sicuti vel Platoni credimus) in ijs quæ insigniter amamus, occæcamur plerunque: Nihilominus, qua me perpetuò etiam vix dum puberem amoris integritate sis amplexatus, abũdè videor, exactéque animaduertisse. Neque enim fucatior amicitia, & simulationum velamina perseuerare diu queãt. Quin amplius dispicienti, subarato (quod dicitur) auro, protinus mendosum tinnit. Tu verò vir sciẽtissime à carceribus vsque ad oleas idem mihi es perpetuò cognitus, verax vtique ac rationibus meis beneuolus, si quis alius. Palàm id cum primis in Patauino factum gymnasio est, vbi quantum eualuisti, dignitatem meam fouere non destitisti prius, quàm bellorum procella inde excussus vterque est. Sed mirum nil, ipsum hoc à te efflagitabant mores tui, sacerdotio, quo fungeris castissimè ac planè ex formula & quadro (vti aiunt) congruentissimi, atque ita, vt eius Ordinis etiamnum veteranus exemplar syncerissimum esse queas. Efflagitat præcellens quoque diuinarum scientia, ingenij solertiæ aptissima, vt decretorum iucundiorem Christianæ veritatis cultori doctrinam non memorem hic. Quamobrem si & ipse non sustineo ἄμικρος videri, aut ἀναλφάβητος, siquidem imperitior nunquam non malim: est quòd enitar meritis tuis, & quam sustines, personæ quoquo modo

paria facere. Ego vtique is sum, cui vel maximè religionibus addicti diuiniore quodam nutu viri, ductu eodem pergrati perpetuò fuerint: vt quos in meditullio diuinitatis & hominum interlocatos, & proinde augustius suspiciendos, velut sacros planè perspexerim. Mihi verò aduersum te cultus etiam ratio familiarioris, aut verius, impensioris ingerit se. Quo factum est, vt inausp icacius fuisse prodituros hosce libellos, sim opinatus, ni te (quod illorum pontificium est) inter eos allegissent, quos obseruanter in voluminis vestibulis salutamus, nostramq; tibi mentem pergerent aperire: vt iam hinc me scias & veteris beneuolentiæ memorem in primis, & tuarum præcipuè rationum sine exceptione studiosissimum. Noscant & alij Luca Leone nil animo meo ferè gratius aut iucundius. Et amicitiæ compar illud veteribus anxiè adeò quæsitum, ac inquam paucissimis repertum, tempestate nostra, vi naturæ intima egerminasse. Id quod ne obliuionis adobrutum eat iniuria, testatum Epistola nostra volumus. Tu verò venerande pater, quod adhuc fecisti, plurimum nos ames, velim. Nec ab ea quam tibi semel induisti, mitissima ingenij facilitate, compari tamen iuncta grauitati, recesseris longius: putesq; omnem meam operam, studiumt, industriam, quicquid est in me vel ingenij vel virium, non tibi modò, sed & tuis studiosis esse paratissimum: quoniam didici vel puer, Extra fortunam positum videri, quicquid amicorum gratiæ impertitum eat, condonésue. Vale.

LVD

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI OCTAVVS ET VIGESIMVS.

Mos mittēdi partem de mensa. Ideæ carnium quæ sint, & periphora. Idea an dicatur Latinè species. Ida quid. Idæum pro montano capi: ac Troiam item dici Idæam. Herophiles parentes. Mercurij sors. Abluendarum manuum ritus. Apomagdalia quid apud Plutarchum. Aponiptrum. Aponimma. Cheroniptrum. Cheromactrum. Smegmata manibus abluendis. Tracomatica. Rhymmata. Lebes. Chernibos. Vnguētorum improbatio. Odor viro præcipuè congrus.

CAP. I.

QVum pleraque superſint etiamnum de conuiuali veterum ritu promenda in literas, iámq; volumen prius ſatis extumuiſſe videretur, ne ſi po mœria amplius proferre perrexiſſet, encyon fieret, ac vterū geſtaret: placuit, reliquis ab eodem instituto non abiunctis nouum exordium dare, vt hac velut morula refectus, lector ſtudioſus lætiore animo quæ ſequuntur, percurreret. Igitur in menſæ lætitia ſacra morem quandoque inoleuiſſe, multiplex nos inſtruit lectio: vt quibus plurimum deferrent, partes mitterent de menſa. Nam & Perſarum rex Cyrus, vt ſcribit Xenophon libro Pædiæ octauo: Si quem ex amicis vellet à multis coli & honorari, cibariorum partes de menſa ad eum mittebat: illos enim ſuſpicimus veneramúrque, quis viderimus mitti aliquid de regis lance, velut

cariores

cariores illi ſint, ac amicorum intimi. Perſici moris meminit in Sympoſiacis Plutarchus: Eum præcipuè honorem deferri ſolitum tradens amicis, ducibus, ac corporis cuſtodibus, quos ſomatophylacas vocant Græci. Carnium particulas dicebant ideas. Nam periphoram nuncupauit Xenophon, particularum eiuſmodi circumlationem. Ida verò aliud omnino eſt: nam quilibet mons, vnde circumiecta ſpectari valeant, rectè dicetur ida, quod Didymus ſcribit. Nam & idæas cypariſſos in Theriacis nuncupat Nicander, quas intelligunt montanas: etiam ſi Creticas liceat intelligere. Sunt qui ab ida herba ſic montes nuncupari coniectent. Prior ſententia, παρὰ τὸ ἰδεῖν καὶ θεάσασθαι inflecti. Idæa verò etiam dicta quandoque Troia, quod in Aiace maſtigophoro Sophocles ſignificat, ex Idæ montis ratione, ſicut vel interpres breuiter, ſed pro more, indicauit. Ideas autem ſunt qui ſpecies Latinè interpretentur, non peſsimè id quidem, ſed inutiliter ad mutandos caſus: non enim ſpecierum & ſpeciebus dicere audet Cicero, etiam ſi non reformidat Palladius. Proinde, formas mauult transferre: nam & deorum ſimulacra rectè dicuntur ideæ. Idas quoque loca dicunt arboribus frequentia, vt ſcribit Pauſanias: vnde factum nomen nymphę Ideæ, ex qua & Theodoro paſtore nata fertur Herophyle in Coryci montis antro. Ideas autem, id eſt, formas rerum, non intelligendi ſolùm, ſed etiam dicendi grauiſsimus author Plato, vt M. Tullius inquit, gigni negat: ſed ait, ſemper eſſe, ac ratione & intelligentia contineri, cętera naſci, occidere, fluere, labi, nec diutius eſſe vno & eodem ſtatu. Perfectæ eloquentiæ ſpeciem animo videri, effigiem auribus quæri. Sed ad rem. Prima carnium portio dicebatur ἑρμοῦ κλῆρος, Mercurij ſors. Seruatũ & illud veteribus, vt per ſingula fercula manus abluerent. Significat id in Heliogabalo Lampridius: Paraſitis, inquit, in ſecunda menſa ſæpe cæream cœnam, ſæpe ligneam, ſæpe eburneam, aliquando fictilem, nonnunquam etiam marmoream vel lapideam exhibuit: ita vt omnia illis offerrentur videnda ex diuerſa materia, quæ ipſe cœnabat: quum tantum biberent per ſingula fercula, & manus quaſi comediſſent, lauarent. Qua in re amplius adnotandum: pleroſque ex veteribus ad manuum ablutionem vſos apomagdalia: id verbum ſignat, molle panis: quòd quia mox obiicerent canibus, Lacedæmonij cynada vocabant. Significare id ipſum videtur Athenæus quoque:

Poſt

Post cœnam(inquit) libationes obibāt,nec abluentes manus, verùm abstergētes bucella & apomagdaliam afferebat vnusquisque:id quod faciebāt,ob nocturnos in biuiis metus.Idem libro nono apomagdaliæ honores nuncupat. Meminit eius vocabuli Plutarchus in Lycurgo: sed ita,vt intellectum eius vocis neutique videatur interpres animaduertisse. Innuit ipsum hoc etiam Homerus illis versibus,

ὡς δ᾽ ὅταν ἀμφὶ ἄνακτα κύνες δαίτηθεν ἰόντα
σαίνωσ᾽ αἰεὶ γάρ φέρει μειλίγματα θυμοῦ.

Sunt qui apomagdaliam esse τὴν finiant, ἐν ᾧ τὰς χεῖρας ἀπομάττονται ἐν δείπνοις. Author item Eustathius est, magdaliam dici ἀπὸ τοῦ μάσσειν, esséque zymoma quoddam, in quo abstersis cibariorum sordibus pinguioribus,inde canibus pararetur cibus. Aponiptrum & aponimma,malluuias vocabant, siue pelluuias quoque. Sed & peluim fortè sic nuncupare, fuit moris: quanquam Atheniensibus aponimmata vocantibus in mortuorum ratione,aut scelestorum purgatione. Cheroniptrum, idem planè quod aponiptrum. Nardo puluerem vento impactum laudat Dioscorides,ad cheroniptrum,id est, ad manuum ablutionem. Nā cheromactrū omolinon signat, vel ectrimma,id est,extergendis manibus destinatū mantile. Chiromectra tamen in capitibus etiam ornamenta deferunt mulieres, Aurea cheromactra sunt apud Herodotū libro secundo.Vsos porrò abluendis manibus smegmate ac odoratis rebus priores, Antiphanes cum Epigene prodit. Smegma, Theocriti expositor saponion interpretatur, ab σμήχω, id est, purgo. Apud Galenū Therapeutices quartodecimo, inter expurgantia medicamina, quæ vocaris ῥύπτοντα, legimus dici quædam trachomatica.Sed & de quibus dictum est,smegmata,rhymmata nuncupari legimus. Nec illud obticuero apud veterē Homeri interpretē compertū,lebetem dici, quē posteriores chernibon appellarint:prochoon verò, ex quo profunditur aqua:eum cherniba nūcupat Poëta. Quod verò ad odoramenta spectat,attendenda vehemēter Socratis apud Xenophontem monita: nam in Sympofio Calliæ laudans δεῖπνον ἄπεμπτον, id est,cœnam omnibus absolutam numeris, Theamata(inquit) ac acroamata,id est,quæ oculos & aures pascāt, adiicis quoq;.Quid si(inquit is)& vnguentum quis affundat? Minimè,ait Socrates:vt enim vestium alia virilis,muliebris alia,sic odoraminum viro congruunt quædam,quædam verò mulieri.

mulieri. Nam olei odor in gymnasiis, si adest, vnguento suauior existit: ac si abfit, desideria amplius commouet. At enim seu liber seu seruus vnguento incedat delibutus, idem conciliatur odoris halitus. Qui verò ab generosis efflatur laboribus, industrià comparatur & tempore, si suauis ac homine libero dignus censeri debet. Tunc Lycon: Sanè (inquit) iuuenibus ista permittãtur: at nos per ætatem gymnasiorũ exsortes, quid nam olere cõpar fuerit? καλοκαγαθίας per Iouem, ait Socrates, id est, morũ probitatem. Id verò chrisma nõ vtique ab myropolis comparandum, sed vnde commonuit Theognis,

ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἄπ' ἐσθλὰ διδάξεαι, ἢν δὲ κακοῖσι
συμμίγῃς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον.

Carnibus tantum vesci solitos priores mané. Quadrifaria epularum distributio. De vomitu, & qui vomitores. Item quid comessatio, necnon de andriis. Crion quid, & creagra. Harpax, lycos, crateuta, arysana, arysteres, arystichi, ephebus. Cyathus fluuius. Aconita vasa. Crios pro Thyestis sepulchro. Crios, id est, aries in cælo, cur. Crimnon, poltarium. Crimnodes vrina, & nix. Corycus. Ceres Mysia. Cymbia, carchesia. Macrobij lapsus. Optanium. An elixis vterentur carnibus veteres. Elixa an assa magis nutriant. Carnis esitandæ mores gentium varij. Locusta veteres vsos in cibis.

CAP. II.

SCribit primo Canonis Auicenna, solitos antiquorum non paucos manè tãtum carnibus vesci, ac cœnæ modò panem adhibuisse. Tanquã illud Hieronymi cõprobarẽt ferè: Comedant carnes (inquit) quæ carni seruiunt, quarum feruor despumat in coitum. Scribit in Antiquitatum libris Dicæarchus, Saturni tempore, carnibus reiectis, omnes frugibus ac pomis vesci solitos. Triptolemi pręcepta circũferuntur tria: honorandos parentes, venerãdos Deos, carnibus nõ vescendum. Porrò, carnium esum carmine detestatur Orpheus. Eũ nõ fuisse, qua tempestate in Oriẽte potitus imperio Pygmalion est, multi prodidêre. Ab diluuio permissum, ex sanctis coniectatur literis. Verùm, gulę mãcipati, vitę pretia velut exquisitius intelligentes, epulas quadrifariã distribuisse cõperiũtur: in iẽtacula

&

& prandia,cœnas ac comessationes.Sicuti apud Græcos Philemon vsos veteres scribit,acratismate,aristo, hesperismate,dipno.Iis verò facilè sufficiebant vomitādi cōsuetudine. Quod quū censoria grauitate Seneca taxaret,Edūt(inquit)vt vomāt, vomunt vt edant.Dicebantur autē vomitores, qui ea viuendi ratione vterētur.quam egregiè dānauit Asclepiades: cui astipulatus Celsus Cornelius,vomere luxuriæ causa damnosum prodidit.Erāt verò comessationes cibi potúsque post cœnam hausti ex luxu. T.Liuius libro quadragesimo:Quin comessatū(inquit)ad fratrē imus? Et alibi,Conuiuā me tibi cōmittere ausus nō sum,comessatorē tecum armatis recipiā? Quintilianus:Hinc est ille in pestilentia comessator. Quo in loco intelligere tamē possumus generali vocabulo dici epulatorē,com potatorémque luxuriosum.Nā & comessabundus Alexandri Magni exercitus legitur apud Quintū Curtium, tāquam indulgēs præter modum prodigis epulis, gulonúmque escariæ voluptati.Possunt & comessationes cōuiuia dici, ex collatione symbolísque cōparata:quę Lacedæmonij phiditia, Cretes andria nūcuparunt.Hæc libro Politicorū septimo Aristoteles scribit,esse oppidò quàm vetusta,vt quę in Creta sint celebrata,Minoe regnāte. Quin & prius multò ab Oenotriorū rege Italo,in Italia instituta.Illud obiter subnotauimus: crion, id est, κρῖον, nuncupari creodochum vas, in quo recondantur carnes: quamuis malit eo nomine carnes intelligere Euphorion,quod Appion scribit,& Herodotus. At crion putat Pausanias canistrum,vel lācem,vel quid eiusmodi, in quo concidatur caro.Hinc & creagra profluit.quā etiam harpaga & lycon appellari,scribit idē Pausanias. Est autem coquinarium instrumentum, sicuti crateuta quoque: nam sunt eo nomine obeli,vel lapides(inquit Pausanias) aut etiam ferreū aliquid, cui incūbat veru.Etiam si veterum plerísque arrisit illud quoque,vt veruum manubria sic vocitentur. Traditum quoque Græcis est,lycos,iridis nuncupari flores, quòd labiorum lupi imaginem præferant. Crambaleam scribit Athenæus, dici Græcis tostam carnem. Arysanas & arysteras siue etiam arystichos,pro cyathis inuenimus,aut id genus vasis,ab haurien do cōciliata nomenclatura.Zenophanes ad hunc vsum, ephebum etiam appellauit.Apud Polybium Cyathus,fluminis est apud Arsinoen in Aetolia nomen. Aconita intelliguntur Græcis vasa non illita,quæ calido diluta humore aquam in se trahunt.

trahunt. Dioſcorides libro primo ἀλίπαντον vas, interpretatur ἀπίσσωτον, id eſt minimè picatum. Aconitum autem venenum dici putat Theopompus apud Athenæum, quia apud Aconas exoriatur prope Heracleam. Quod de crio diximus, amplius ſciendum, Thyèſtis ſepulchrum dici κριὸς, in agro Argiuo: prope quod viſebatur regio Myſia, & Cereris Myſiæ templum, à Myſio quodam ita nũcupatæ. Crion verò, id eſt κριὸν, in cælo dici autumant, quia quum in eo fuerit ſol, inter diem ac noctem quodam modo indicat, quod κρίνειν nuncupant. Et quod in eo ſigno inter hyemem poſitus ac æſtatem ipſe rurſum iudicetur. Crimnon verò puls eſt, ab hordeo nuncupata, vnde fieret. Poſteri πόλτον dixêre, ac πολτάριον, id eſt pultem, ſeu pulticulam. Hinc κριμνώδεις, vrinas nuncupant medicinam profeſsi, in quibus nubeculæ craſſamentum ſeſe oſtentet farinæ denſioris modo. Sic & comicorum faceti ſsimus κριμνώδη ningere ait, vbi niuium deuoluntur grumi. Lego itẽ conchas aſperiores Atticè nuncupari crios, id eſt κριοὺς, quas corycos dicant Macedones. Cymbia & carcheſia fuiſſe Latinis incognita veteribus, parum diligenter tradidit Macrobius: quum apud Varronem, adiiciente calculum Marcello, illud reperiatur: hoc autem etiam apud Liuium Andronicum, ſicuti commeminit Nonius,

Florem antlabant Liberi ex carcheſijs.

Quod autem de carnibus diu præſtruximus, animaduertendum amplius: heroas etiamnum elixis vſos, etiam ſi Seruius improbat, quod ex Euſtathio liquet, Athenæóque apertius, & Herodoto hiſtoria prima. Heroas (inquit Euſtathius) inducit Homerus elixis vtentes carnibus, præcipuè tamen aſsis: vnde & optanij inflectitur nomen, ex vſus frequẽtia. Signatur autẽ eo verbo coquina. Incognitã non fuiſſe Homero hoc genus opſopœiã, author eſt Iulius Pollux: addit tamen, heroum pleroſque ea non vſos. Meminit in libro De Homeri vita Plutarchus. Et De republica tertio, apud Platonem legimus, Heroum menſis parari ab Homero non piſces, nõ elixas carnes, ſed aſſas, quæ concinnarentur facilius: quod comprobat Athenæus. Obſeruatum ex phyſicis illud quoque: Elixa intus fieri ſicciora, & inde nutrimenti minoris quàm ſint aſſa, in quîs humidum genuinum intus obſeptum contineatur. Quod in illis euaporet, quoniam meatus laxet elixans calor: quo argumento etiam inalbeſcit ius. Authore porrò M. Varrone,

Assam primò, secūdò elixam, tertiò è iure cœpisse, natura docet. Cæterùm, est vtique mirum, quàm sibi indulserint parte hac gentium mores: quippe Arabas nouimus camelorum lacte vesci, à carnibus suillis verò abstinere in primis, copiæ vel raritatis vtrunque ratione. At camelos detestantur in Septentrionem reiecti. Phryges ac Pontici, vermes albidos obesósq; capite nigricante, qui è cariosis promūtur materiis, inter delicias habent: ac xylophagia comedisse, luxuria est. Orienti & Libyæ grata præcipuè locusta est, quod verum Ioannes comprobat Baptista, vt inquit Hieronymus. Lacertis item virentibus vesci, in more Aphris est. Alicubi in mēsam vitulos admisisse, summum censetur scelus. Nam & Imperator Valens legem Oriēti dixerat, Ne quis vitulinam esitasse carnem vellet, dum agricolationi consultum cuperet. Nomades ac insolens Hunnorum feritas nec semicrudas aspernata carnes est. Sarmatis, Vandalis, ac innumeris aliis, equorum & vulpium carnes solatio sunt. Iam qui & humanis vescerentur, Scotos gentem Britanniam, se vidisse prodidit Hieronymus. Locustam porrò in mensam admitti, probatur Leuitici vndecimo, intantum fallitur Sipuntinus.

Aduentitia cœna, quæ sit: item aduentoria epistola, & aduentores. Caligulæ luxuria, & Clodij.

CAP. III.

SEd nec illud parte hac omittendum, aduentanti principi aut amico cœnam apparari solitam: ea inde dicebatur aduentitia, cuius incomparabilem luxum quis non iure miretur? Duo millia lectissimorum piscium, septem auium apposita interdum literis proditum est. Cœnę hoc genus meminit in Symposiacis Plutarchus, dicitq; hypodecticam ex Romanæ linguæ proprietate nūcupatam. Perinde ac innuat, appellari solitā exceptitiam, vt qua exciperetur princeps vel amicus: vel aduentitiam, vt modò præscripsimus, etiam si Græca vox aliud sonare videtur. Apud Martialem, epistolam legimus aduentoriam, quæ aduentanti amico mittitur obuia: ita enim scribit libri duodecimi Præfatione, Et statui paucissimis diebus & familiarissimas mihi aures tuas excipere aduentoria sua. Sed aduētores dixit Apuleius, eos qui soliti sunt in cauponam cuiuspiam diuertere. Et nunc (inquit) senex ille dolium innatans vini sui aduentores pristinos fece sum

missus officiosis rhonchis raucus appellat. Trita vox ea imperitæ quoque plebi. Sunt & sui apud Plautum meretricibus aduentores. Verùm, vt ad epularum magnificentiam redeamus: nepotinis sumptibus omnium prodigorum ingenia superauit Caligula Imperator, commentus nouum balnearum vsum, & portentosissima genera ciborum atque cœnarum, vt calidis frigidisque vnguentis lauaretur, pretiosissimas margaritas aceto liquefactas sorberet, conuiuis ex auro panes & obsonia apponeret, Aut frugi hominem oportere esse dictitans, aut Cæsarem. Sed in principe quam habent ista admirationem? Clodius Aesopi tragœdi filius, vt experiretur in gloria palati (vt inquit Plinius) quid saperent margaritæ, singulos vniones conuiuis absorbendos dedit: quod in Sermonibus Horatius morsu Satyrico castigauit:

Filius Aesopi detractam ex aure Metellæ,
Scilicet vt decies solidum absorberet, aceto
Diluit insignem baccam.

De griphis conuiualibus. Quæ dicantur quæstiones cyliciæ, aut mnemonia. Aenes quid. Cyliceum. Scelitus Aegyptiorum. Plutarchi locus explicatur.

CAP. IIII.

SYmpotica verò, hoc est conuiualia, fuerũt & illa: ænigma, & griphus: illud lusum habebat, griphus verò etiam studium ac curam. Soluenti, præmium erat carnis portio: imperito ac segni, mulcta irrogabatur, vt salsam hauriret potionem. Nomen inditum id genus sermonibus obuolutis, à piscatorum griphis siue retibus. Quæstiones verò dicebantur cyliciæ, hoc est ζητήματα κυλίκεια: arbitror, quia κύλιξ, poculum signat: vnde cyliceum dicitur, poculorum repositorium. Tyeodectes verò sophistes multa in iis solertia præditus, mnemonias vocauit: quoniam mnemonicus foret ipse, hoc est memoria potens. Griphi Lucianus meminit: Quid (inquit) sunt homines? Dei mortales. Quid verò dei? Homines immortales. Aenigmata profers, & griphos cõglutinas: equidem, vt Loxias, apertum nihil promis. Id genus videtur quod Lasus dicebat, Crudũ piscem esse ὀπτὶν, ex verbi ambiguitate captato ioco: nam ὀπτὸς, assum indicat, & visibile: sic autem Græcè totum enuntiatur, ὠμὸν ἰχθὺν ὀπτὸν εἶναι. Sed operæpretium est, huic potissimum loco subiecisse, quæ Demetrius

Phal

Phalereus prodidit ἐν τῷ περὶ ἑρμηνείας, vbi de orationis disserit gratia, hoc est περὶ χάριτος λόγου: Est (inquit) gratia quædam, quæ dicitur παρὰ προσδοκίαν, id est præter expectationem: vt apud Homerum de Cyclope,

ὄτιν ὕστατον ἔδομαι ἄλλων.

Id est, postremum ego vrin vorabo. Neque enim xenium id genus Vlysses meditabatur, neque expectabat lector. Aristophanes quoque in Nebulis de Socrate,

κάμψας ὀβελίσκον, εἶτα διαβήτην λαβών,
ἐκ τῆς παλαίστρας ἱμάτιον ὑφείλετο. Id est, quum obeliscum incuruasset, mox circinum cœpit, vestémque sustulit ex palæstra. Ex locis duobus gratiam hîc venatur poëta. Non enim modò præter opinionem illatum est, sed nec præcedentibus cohæret. Anacoluthia (inquit) huiusmodi, siue inconsequentia, vocatur griphus: vt apud Sophronem ῥητρίβων βραχίας, & apud Menandrum Messeniæ prologus. Griphum alio vocabulo ænon dicunt, quod ex Eustathio est: vti apud Clearchum, Vir, non vir: auis, nec tamen auis: lignum, nō lignum: lapis, non lapis. Significatur verò hæc, eunuchus, nycteris seu verspertilio, ferula, pumex. Qui de his plura nosse cupit, Athenæum adeat Dipnosophistarum decimo. At Aegyptiorū mos griphos non habet, dum sceletum, id est aridum iam inueteratúmque sale cadauer conuiuio inferunt, illud incinentes, Ede, bibe, talis post mortem futurus. Ad quod forsan respicit Plutarchi id in M. Antonio, Qui administros adhortabatur, large propinare, ac epulis distēdi: quoniā foret incertū, an in posterum id essent facturi, Augusto ceruicibus ingruēte, ac proinde ipso iam sceleto, & in nihilū redacto. Id quod adnotaui gratius, quia per inscitiam locus est ab Plutarchi interprete prçteritus. Aegyptij moris meminit historia secūda Herodotus: sceleti, in Septem sapientum conuiuio Plutarchus. Strabo Antæi sceletū nominat, libro vltimo: sed tibiā eo nomine intelligit interpres, quod ex Plutar. in Sertorij vita coarguitur.

Cottabisis quid, & quid cottabus. Plutarchus explicatur. Item de latage, & catacto. Cosymbus quid, Cosymbota tunica apud Hieronymū. Crebylus. Scorpius.

CAP. V.

Conuiualis ludus fuerat, prioribus præsertim Græcis, quem cottabisin dicebant: nam & κοτταβίζειν est, eo quod

ex potu ſuperfluit,ſonum elidere.In æneas verò phialas, quæ latagia nuncupant,potus reſiduum iactabant,qui dicitur cottabus;quòd ſi eliſu maior æderetur ſonus,ab amaſiis diligi ſe augurabantur. Cuius rei veſtigium Romæ ſeruatum videri poteſt : nam Hiſtoriæ naturalis libro quartodecimo Plinius, inter legum ſcita illud item fuiſſe ſcribit, Contra bibendi fallacias,nihil ad elidendum in pauimentis ſonum ex vino reliquiſſe.Verũ inibi Hermolaus ex veteri lectione ſummũ legi mauult,quàm ſonum,vt poſtremum intelligeremus potum, quem docuimus vocari cottabum : quanquàm eſt & phiala ænea cottabus,aut peluis,vt alij ſcribunt,qua in id genus vterentur luſu,Nam cottabia, quod ex Athenæo diſcimus, dicebantur prẽmia vincẽti hoc ludicri genere data:quę non aliud fuiſſe animaduertuntur, quàm pyramuntes, hoc eſt triticeæ placentulæ,ac ſeſaminæ.Meminit eius vocabuli etiam primo Rhetorico Ariſtoteles, ab Aeneſidemo miſſa Geloni cottabia,ſcribens.Ariſtophanis interpres ſonum ipſum etiam cottabum dici putat.Nam poëta ipſe, methyſocottabos ita ludẽtes appellat,quòd iam vino madentes id agerent. Ex quo eſt illud Plutarchi in Sympoſiacis ; nam Soclarus eludens, quæ contrà dicebantur de concubitus abſtinentia,& quòd non citra periculum admittatur à cœna. ἀθλητικὰ ταῦτα ἄντικρυς ὦ Ὀλύμπιε παντάπασιν, ἔτι δὲ κοτταβίσεως ὄζοντα καὶ τῶν κρεοφαγιῶν ἐκείνων οὐκ ἐν δέοντι, id eſt, athletica (inquit) ſunt hæc prorſum Olympi,etiamnum cottabiſin redolentia, & non ſatis aptam carnium illam deglutionem. Veluti dicat, athletis quorum vita ſagina eſt, damnoſum fortè concubitum videri, & à cœna illis periculum afferre,qui licentius ingurgitarint, exhilaratique à ſcurrili luſu minus abſtinuerint. Hæc vt placeant,faciunt quæ conſequũtur.Adſunt (inquit) iuuenes vxoribus copulati,quos addecet Venerea amãter exercere.Quin & paulò pòſt idem colligit, qua ratione coitu poſt cœnã minus oblædatur corpus : idque aſtruit contingere, ſi quis non diſtento ventre,nec ebrius id peragat. Illud verò à Plutarcho prouerbiali modo enũtiatum,neminem puto latere. Author Critias eſt, cottaborum luſum eſſe Siculorũ proprium, quin & ab eiſdem inuẽtum ; veluti etiam latage,nationis eiuſdem vocabulum creditur, quo ſignificari Athenæus arbitratur, quod ex potu ſupereſt in poculo.;Id cõuerſa manu dextra ſurſum,molliter ac per ambitũ cubito innixi ſiniſtro, iactabant,

lud

ludentes in cottabeum. Fuit & quem catactum, id est κατακτὸν, cottabum vocabant, id est lychnion, quod attractum denuo concidebat, eum continens quem dicunt μάνην, id est cottabi prominulam partem, quam dixerit Sophocles æneum caput. Nam plastinx portio intelligitur, quæ sonum elisu reddebat. Cottabum, medici per imperitiam (vt retur Athenæus) à balneis potionem, vel ante balneas vomitum nuncupabant. Cosymbum, seu cosymben, scribit Sudas inter indumenta recenseri, vnde sunt apud Hieronymum cosymbotæ tunicæ. Iulius Pollux in tonsuræ generibus: Cosymbe (inquit) Atticum non est, sed crobylus potius. Crobylũ interpretantur aureum corymbum è capillis propendentem. Sunt qui putent capillorum contextum tẽdentem in acutum. Meminit Xenophon, nec omisit Thucydides. Ab nonnullis hæc profertur distinctio, vt in viris dicatur crobylus, in fœminis corymbus, in pueris scorpius. Hinc forsan coniectatio sit, cur Hieronymo cosymbotæ dicantur tunicæ.

Græcorum in bibendo leges. De Iouis Olympij cratere: item heroum, & Soteris Iouis, ac Mercurij. Interim quid modiperator. Bonus deus, qui. Virgilius illustratur. De Thracibus & Scythis. Horatius declaratur. Poculorum nomina plura. Bibendi lex apud Locros. Qui bene poti ad scribendum accesserint. Massiliensium mulieres esse hydropotas: sicuti Mileti factitatum, & Romæ. Samagorium vinum. Italicas mulieres vinum nesciisse. Ecpetala pocula. Petala. Patellia. Callopatira capridij. Oenochoi. Tauri. Epenchytes. Ceryx. Oenoptæ. Ophthalmi. Euophthalma. Acratophorus Dionysius. Vinaria vasa nomen seruantia: bicus, bicarium, crossus, gaster, gasterium, ceraphium, baucalium, cypellum, amphicypellũ, cyphela, dicypellon, pella phiala, cyprus, hemicyprus, scaphos. Pisa quid. Pisa ciuitas, vnde Paropsis.

CAP. VI.

GRæco more potare, interpretantur quidam grandibus meracísque poculis se inuitare. Cicero in Verrem

Actione tertia: Fit sermo inter eos & inuitatio, vt Greco more biberetur, hospes hortatur, poscunt maioribus poculis, celebratur omnium sermone lætitiáque conuiuium. Sunt qui à Marco Tullio veterem Græciæ morem innui, cõiectent: quo toties bibere receptum erat, quoties deos & charos nominatim vocassent. Vtcunque, Ausonius meminit ad Symmachũ, Super mẽsam meã facta est inuitatio, nõ illa de ludibrij cõuiuio, vt Greco more biberetur, sed illa de Flacci ecloga: in qua propter mediam noctem & nouam lunam, & Murenæ auguratum; ternos ter cyathos attonitus petiit vates. At in Xenophontis Symposio, pocula laudantur minuta & rorantia. Fuit & in Græcorũ conuiuiis lex illa vetus, sicuti Thusculanarum quinto à Cicerone traditum scimus, Aut bibat, aut abeat. Et rectè, inquit: aut enim fruatur aliquis pariter cum aliis voluptate potandi, ne sobrius in violentiam vinolẽtorum incidat: aut discedat. Hæc itidem in vita videtur seruanda: nam iniurias fortunæ, quas ferre nequeas, defugiendo relinquas. Inoleuerat & Græcis mos alius, vt talis sortirentur, qui conuiuio præsidens, leges decumbentibus diceret, quæ vocabantur nomi. Hic verò testimonio Varronis modiperator Latinè nuncupatur, veluti modum bibendi præscriberet. Rex etiam dicitur Macrobio: arbitror, quia Greci βασιλέα appellãt. Horatius,

Nec regna vini sortiere talis.

Eubulus sub Dionisij persona monet, sanitati primum dicari cratera, secundum amori & voluptati, somno autem tertium, quartus verò (inquit) iam noster non est, sed iniuriæ. Panyasis poëta, poculum primum Gratiis contribuit, horísque & Dionysio: secundum Veneri, rursúmque Dionysio: iniuriæ autem & nocumento, tertium. Consuetum & illud priscis Græcis inuenio: post cœnam, Boni dæmonis (quẽ esse Fortunam putat Eustathius) haurire poculum, quod meracius erat: quæ res dicebatur, πρόποσις ἀγαθοῦ δαίμονος. Quod in Ionia scribit Apostolius, qui & secundum mensis diem Boni dæmonis dictum tradit. Nam Thebis etiam visebatur Boni dæmonis heroum. Hinc facetissimus Comici iocus.

ἕλκε τὴν τοῦ δαίμονος τοῦ πραμνίου.

id est, trahe (inquit) dæmonis pramnij: quum sit vinũ pramnium vel pretiosissimum. Author in Arcadicis rebus Pausanias, ad sinistram viæ, quæ in montem ducit Mænalũ, fuisse ἀγαθοῦ θεοῦ ναόν, id est Dei boni templũ: Quòd si (inquit) bona

na contribuunt dij hominibus, inter deos autem summatem esse Iouem nouimus: consequutione nimirum probabili coniectare licet, eius Dei esse cognomētum id genus, Quòd si est, Mantuani vatis interior doctrina retegitur, quum Aeneidos primo ita canit,

Adsis lætitiæ Bacchus dator, & bona Iuno.

Deam verò hanc etiam Græcis χρηστὴν dici, commeminit in Cœnis Macrobius. Verùm ab diuerticulo repeto fabulā. Nec ignoro, esse qui Boni dæmonis poculum primatem habuisse locum autumēt. Sed in hoc mira scriptorum varietas est. Pindari interpres seruatum veteribus morem scribit, vt crater princeps Iouis diceretur Olympij, sequens terræ heroum (cuius rei etiam Plutarcho in Causis mentio est) tertius Διὸς σωτῆρος, id est Iouis Saluatoris, si linguę proprietas ita dici patitur: cui astipulari Sophocles videtur in Nauplio,

ἴϑι πανοίνωπι

καὶ Διὸς σωτηρίου σπονδὴ τρίτου κρατῆρος.

Sed & in Epigonis Aeschylus. Verùm, cur cratera tertium Iupiter habebat Soter? nempe quòd is bibendi modus citra vinolentiam omnino substringebatur, vltrà progredienti, largius hilariúsque ingurgitanti, intemperantis non deerat nota. Dicebant eundem τέλειον quoque, de ternarij perfectione numeri, in quo principium sit, mediū & finis. In literis compertum & illud: potionem in conuiuiis principem, præfatione τοῦ Δαίμονος ἀγαθοῦ solitam offerri, gustandam modò quod foret meracior. Dæmona verò bonum videntur Liberū etiam patrem accepisse multi. Postremam, quæ lymphatior erat (sic enim ab eruditis nuncupari obseruatum, nonnullis etiam in diuersum euntibus) Iouis præfatione Liberatoris. Celebratum est & in Lemno ab Atheniensibus Seleuci Soteris poculum, quòd in eos fuisset is beneficus. Siculus autem Diodorus Bibliotheces quinto: Aiunt (inquit) quum purum in cœnis vinum datur, omnes Deum sospitem optare bibenti: at quum à cœna dilutius hauritur, Iouem vocari Sotera: nā puri vini potus, ad insaniam redigit: aqua Iouis mixtus, voluptatem parit ac lætitiam, & arcet insaniam. Asclepiades calicem primum ad sitim pertinere dictitabat, secundum ad voluptatē, tertium ad ebrietatem, quartum ad insaniam. In Iulij Pollucis thesauris adnotatū inuenimus, potum vltimum ἑρμῆν appellatum, hoc est Mercurium: vnde & Homerus,

τῷ πυμάτῳ σπένδεσκον.

Id eſt, poſtremò autem libabant. Author Athenæus eſt: Mercurio, ſurgentes à cœna prolibare ſolitos, quia ſit ſomni præſes: poſterius verò, etiam Ioui τελείῳ: nam calicem Soteris Iouis inuenio item τέλειον nuncupari ſolitum, quæ vox perfectum indicat & abſolutum, vt diximus. Ex his verò hactenus prolatis lux infertur plurima Horatio in carminibus, quem ab interpretibus multifariam eruditum conuelli ſæpe, animaduertas. Apud Locros Epizephyrios ſi quis medico non imperante ſalutis ergò meracius hauſiſſet, perinde ac capitalem admiſiſſet fraudē, morte ſcelus expiabatur: ita ſanciente Zaleuco. At Alcæus & comicus Ariſtophanes vino madidi pangendis inuigilabant poëmatis. Multique præterea vino ſe proluentes in hoſtem depugnarunt illuſtrius. Apud Maſsilienſes hydropotæ ſunt mulieres: in Mileto idem factitatū, Theophraſtus ſcribit. Tametſi Mileſios dixit Demodocus, Non eſſe inſipientes quidem, ea tamen facere quæ agant inſipientes. Sicut inquit Moralium ſeptimo Ariſtoteles: Incontinentes, iniuſti quidem non ſunt, iniuriam tamen faciunt, ſed preter electionem. Apud Romanos vino abſtinet mulier libera, vt libro ſexto Polybius ſcribit, ſed ſerui quoque. Item Ephebi omnes, ad annum vitæ triceſimum. Samagorij vini cotylis tribus homines quadraginta, & eo plures, inebriari ſolitos, ſcribit Ariſtoteles. Sunt qui vniuerſim Italas mulieres vinum neſciſſe prodant. Romanas tamen paſſo vti ſolitas, refert Polybius. Thracum Scytharúmque proprium fuiſſe videtur, capacius ingurgitare merum & ingentia exſiccare pocula. Id perobſcurè ſignificat Pollux libro ſexto, vbi ait, ἀμυστίζειν eſſe idem ferè, quòd Thracum more bibere. Verbum id apud Plutarchum expoſitum inuenio pro eo quod eſt, multum ſinéque reſpiratione haurire, hoc eſt (vt ipſe ait) ἀθρόον καὶ ἀπνευστὶ πίνειν. Hinc apud Horatium dictam puto Amyſtidem. Hic protinus ſciendum, προπίνειν non permixtionem modò indicare, ſed & poculi gratuitum complecti munus. Anacreon,

ἀλλὰ πρόπινε ῥαδινοὺς ὦ φίλε μηρούς.

Quod eſt, χαρίζε. Sed & Demoſthenes patriam prodentes hoſtibus, προπίνειν dixit. Erant & veteribus pocula latiora, quæ vocant ecpetala, quoniam folia perampla dicuntur petala: cuiuſmodi pocula etiā nūcupātur patellia: ex quibus Alciphrō, patellocharona cōcinnauit. Sed & capridij callopatira apud

Athen

Athenæum legisse videmur. Est autem capridiū, à capro deminutum, quo nomine aprum intelligimus. Qui potus ministerio præficiuntur, dici quidem œnochoi solent: in Neptuni tamen festo etiam tauros scio appellatos. Hellespontij, pincernam vocant epenchytem: at veteres etiam ceryca, vt ex Homero liquet. Qui verò œnoptæ nuncupantur, tres numero exploratores inspectorésque erant cœnarum, an ex æquo potaretur. Lychnos hi cœnantibus suggerebant, & thryallidas, id est ellychnia. Hos quidē etiam ophthalmos dixere, id est oculos. Vnde euophthalma dicuntur, quæ oculis arrident plurimum: author Athenęus in Polyarchi dissertatione, libro duodecimo. Quales verò fuerint Scytharum in bibēdo ritus, nec Plato ignorasse videtur, quando Legum primo sic scriptū reliquit: Sed de ebrietate quærendum (inquit) vtrū ita viuēdum sit, quemadmodum Scythæ ac Persę. Carthaginienses pręterea & Celtiberi, & Thraces mero penitus vtuntur, tam viri quàm mulieres, atque vino item vestes perfundunt, præclārum hoc & beatum vitæ genus existimantes. De Scythis illud tamen commonuero quod scribit Maximus Tyrius: Scytas esse quidem hydropotas, quòd si ebrietatis voluptatē requirāt quandoque, pyram cōstruere, in eámque herbas coniicere odoratas, ac mox circunstare & odorem velut crateris hauriētes liquorem, fieri ebrios, quamobrem canere ac saltare. Persæ verò aliis vtuntur deliciis, quamuis moderatius quàm isti. Apud Phigalenses in Arcadia fuisse sacellum Dionysij ἀκρατοφόρου, Pausanias tradit. Illa porrò adnectamus capiti huic, etiam si excrescenti nimium: inter vasa vinaria recenseri à Polluce, stamnium, cadum, cadiscum, bicum, quem fuisse Homero incognitū Eustathius prodit: sicut nec pytinas nouisse potuit. A bico, cuius meminit ἀναβάσεως primo Xenophon, arbitror fluxisse nomen nunc vulgò frequentissimum: quanquam bicarium dicimus potius, quod est deminutum recta Gręcorum forma. Sicuti etiam crossum, quo vocabulo Venetiis in œnopoliis vtuntur plurimum. Bycium vitreum legimus apud Dioscoridem libro secundo. Bicos tamen palmeos scribit Herodotus Historia prima, vino plenos Babylonem apportari solitos, vt vas capacius intelligere necesse sit: proinde Laurentius dolia reddidit. Erat & gaster vas, & gastra fictilis Dioscoridi. Sed gasterium vocat Aristophanes, seruátque adhuc nomen. Quanquam & gastera pro rapo dici

legimus à Lacedæmoniis:etiam si apud Bœotios brasſicas ita nuncupari, Nicander putat. Scaphos denique,cauitatem nauis vocat Thucydides, quam (inquit interpres) gastera dicimus. Cyprus & hemyciprus,vasorum ac mensurarum genera sunt,coquinariam faciẽtibus perfamiliaria. Inuenio & ceraphium ab Homerico cornu,sed & bacauliũ.Addamus illud quoque: cypellũ dici à Græcis poculum, ἐπὶ τὰ ἔσω κύπτον, id est ad interna proclinatum innuénsque. Appellatur idem & amphicypellon,velut vndique intro inflexum. Sæpius nãque ἀμφὶ præpositio circulariter signat,vnde insula quãdoque legitur amphialos,& tonitru amphipyron. Certè deorsum adnuentes nubes,eadem etymi ratione,cyphela nuncupare,moris est. Aristoteles verò mellis cellas amphistomos esse dicit, id est geminas: in vna enim basi,seu intersepto duas esse cellas: sicuti (inquit) in amphicypellis, id est geminis poculis: vna quidem intus,foris verò altera. Ex quibus coniectatio est, esse idem amphicypellon & dicypellon, propter antithetos, id est oppositas fistulas & thecas mellis: tanquã vni modo basi, id est fundo, cypella incũbant duo,superne vnũ, infra reliquum,vt basis sit potui accõmoda,vbi vsus venerit.Pella verò etiã philaã signat, qua vterẽtur in sacris. Ouẽ pellã,in Theocrito nigram interpretantur: nã corporum superficiem, vbi sanguinis affluxu nigrescat, pellama, vel pelidnoma, id est πελιδνωμα,vocãt. Pisas denique apud Gręcos dici inuenio τὰς ποτίστρας, id est bibulas, de verbo πίσω, quod ποτίσαι signat. Quin & Pisam ciuitatẽ hinc dictã opinãtur pleriq;, quoniam humectus sit locus,& aquæ continẽs plurimũ.Id autem genus loca vocant Græci, τὰ πίση. Illud neutiquam prætereundum: iussulenta plerunque de vasorum appellari nominibus,vt paropsidas & triblia: necnon in Plauto magidas & capidas.

Quæ esculenta quibus probarentur locis. Acipenser. Timallus piscis.Heliogabali gulosa inuenta. Epclane piscis.Lagenia quid.Pyramuntes, & sesamuntes, & sesamis. Sal tragasæus. Cœna ἐντελής. *Enchrydes, Encryphias panis. Copaides anguillæ.Sacrificia ex piscibus.Thynnæum sacrũ.Cylabræ heroi in sacris salsamenta offerri solita.Strymoniæ anguillæ. Cœnas deorũ quas intelligamus.Malca. Aphrogala.Dececta.*

Cap.

CAP. VII.

QVæ verò ex esculentis in mensa vsum haberent præcipuum, non ineptè in hac gulonia prouincia explicuerimus. Igitur ex freto murena primum à satrapibus eius procurationis tulit calculum: item Tartesica. Thynnus Tyrius eximiè laudabatur. Acipenser tanta fuit apud Romanos indicatura, vt conuiuio inferri cum corollis, ac præcinentibus consuesset tibiis, coronatis item qui gestarant. Hunc Archestratus, qui Sardanapali instituta consectatus est, eundem galeo esse putat Rhodio, quanquam discriminantur insigniter. Appion grammaticus in commentatione De Apicij deliciis, ellopem esse acipenserẽ credit. Cestreus quoq; laudis emeruit multũ, de quo alibi copiosè, ex Sciatho. Conchę pelorinæ, vnde fortè pòst nuncupatæ pelorides, de quibus Martialis,

Tu lucrina voras, me pascit aquosa peloris.

Sed & Horatius,

Lucrina peloris.

Teutlon, id est, beta, ex Ascra: mænides, ex Lipara: gongyle, id est, rapa, ex Mantinea: pectines, Methymnæi: galeus, Rhodi: psettæ, apud Eleusinem: apuæ, Phalericæ: triglæ, siue muli, in Ionia: anguillæ in Eubœa copaides, vt in Sicilia plotæ. Sed eam copaides prærogatiuam habent, vt ex eis præcipuas etiamnum diis immolent Bœotij, victimarum item ritu coronatas. Et in Lydia pisces sacrificari solitos, Varro scribit in Villaticis pastionibus. Verùm, Neptuno quoque thynnum immolare ad capturæ spem consueuere piscatores: id'que sacrum Thynneum vocant. Quin apud Phaselitas Cylabrę heroi salsamenta offerri, accepimus. Celebratur & timallus piscis ex Ticino amne aut Atesi, cui à flore conciliatum creditur nomen, inuulgato etiamnum dicto de eo qui gratam redolet suauitatem, Aut piscem olet, aut florem: quo pronuntiatum facetè est, eundem videri odorem piscis, qui & floris sit. Illius enim specie nil gratius, nil suauitate iucundius, aut odore fragrantius. Quod ipsum in pisce cõtingit, quem Galli epelanem vocant, in Sequanæ ostio frequentẽ Rothomagum vsque, modicum alioqui, & squammis argẽti modò nitescentibus: si in propinquo sit, putes violis te circumfusum. Cui rei grauissimus accedit testis Ioannes Seluanus Mediolani vicecancellarius, summæ inter Gallos vir integritatis, & si quis

alius

alius rerum experiens, ac nõ doctrina modò eminentissimus, sed & doctorum in primis studiosus, verùm Christianæ religionis propugnator incomparabilis: quod in magna fortuna rarenter comperias. Mastycatum & polentatum excogitauit omnium princeps Heliogabalus. Quin & comedit sæpius ex Apicij æmulatione, vt Spartianus prodit, camelorum calcanea, cristas gallinaceis demptas viuētibus, pauonum linguas & lusciniarum: quòd qui his vesceretur, epilepsiam non sentiret. Hæc eo adnotaui libentius, quòd libro secundo Artis cabalisticæ à viro traditum erudito est, Neminem vnquam piscem in sacrificiis oblatū audisse. Fuêre porrò & Strymoniæ anguillę insignes magnitudine, salsilago Thasia, item Thasiæ raphanides, caseus Cythnius & Siculus, sal Tragasæus. Sunt autem apud Troiam Tragasæ, à Tragæo ita nuncupatę, cuius gratiæ Neptunus concrescere inibi salem iussit. Sed super hac re alibi quoque facta mentio est. Apud Lucianū obseruauimus fuisse prioribus, ὀρνιθὶς ἰσομεριζομένην δεῖπνον, id est, cœnā quæ diceretur absoluta, auis vna singulis apponebatur, item suilla caro, necnon leporina, & piscis quoque ex tageno, id est, sartagine, vt ipse interpretor. Nam in generibus panis recensentur & tageniæ, qui & enchrides vocantur: dū in sartagine coquerentur, infundebatur caseus, oleum, mel, sesama. Panis subcinericius dicitur encryphias, sesamuntes item in cœna fuêre eadem. Hæ verò placentæ erant ex sesamo & melle. Sicuti pyramuntes ex melle item ac tritico, quod πυρὸν vocant Græci, quamuis ab ignis figura putent alij dici, quæ à lato in acutum desinit. Pyrea verò nemus est haud ita Sicyone dissitum, in quo Cereris fuerat sacellum προσταςίας, & Proserpinæ, celebritatem agentibus tantum viris, sicut nymphona, id est, νυμφῶνα, mulieres modò frequentabant, vbi Dionysij erat simulacrum & Cereris ac Proserpinæ, Pausania tradente. Sesamum intelligunt aliqui, vulgò quod dictitant risum. Sudas sesamunta distinguit à sesamide, vt sesamis sit, quę & sesame, vnde ducatur sesaminū oleum, quod & syinon apud eum est, quo Cyri perungerentur milites. Cœnas Deorū apud Horatium secundo Sermonum intelligunt, quæ citra omnem sint solicitudinem:

O' noctes cœnæ'que Deûm, quibus ipse meique
Ante larem proprium vescor.

Ad gulæ rationē pertinet adnotasse illud quoque: ephthopolium

lium dici locum, in quo cibi distrahantur percocti. Et qui eo se fouent quæstu, nuncupantur ephthopolæ. Nam opsodædali dicuntur, qui obsonia variè condiunt aut quærunt. Gastrologi, qui de ventris ratione differunt, & inde gastrologia. Denique septimo Therapeutices Galenus, melcam & aphrogala inter ganeata in vrbe cibaria recenset.

Catonis, Periclis, Heliogabali qui Alagabalus vel Eleagabalus de conuictu sententia. Lactaria quæ. Agalacta. Pometa. Pomarij. Pentaphai macum conuiuium. Conuictorũ numerus. Musæ olim tres. Charmum Syracusium in singula quæ apponerentur, versiculos primũ concinnasse. Martialis disticha quam habeant argumenti originem.

CAP. VIII.

MEnsam M. Cato maximè amicorum parentẽ atque procreatricem existimauit. At Pericles omnem cœnarum apparatum, & id genus beneficentiam facilè perpetuóque cõtempsit ac reiecit, vt tam longo tempore, quo in republica est versatus, nunquam apud amicum cœnarit, præter quàm Euryptolemo nuptias celebrante, & id quoq; eatenus, vt peractis libationibus, mox abiret. Siquidem animorum elationi magnitudinique deprimendæ aptissimum esse conuiuium, sanxêre nonnulli: quando inibi grauitatis seueritatísque expectationem seruare, vel difficillimum sit. Sed enim Imperatori Heliogabalo, siue is sit Alagabalus, vti vetera præferunt numismata, quandoquidem Syrorum videtur vox, apud Dionem tamen Eleagabalum legimus locis aliquot, citra flatilem omnino: huic inquã Heliogabalo nulla fuit vita, nisi in voluptatis nouæ exquisita ratione, vt etiam æstiua conuiuia coloribus exhiberet, vt prasinum quandoque, alias venetum, & omnino reliquos ostentaret. Primus etiam schematibus libidinosissimis inquinata ex argento vasa iussit apponi, ac ex piscibus isicia fecit primus, ex ostreis quoque ac liostreis, id genus item aliis. Vilioribus amicis folles pro accubitis sternebat, eósque reflabat, prandẽtibus illis, ita vt plerunque sub mensis repente inuenirentur prandentes. Dulciarios lactariósque habuit eiusmodi, vt quicquid ex diuersis eduliis coqui exhibuissent vel structores vel pomarij, illi modò ex

dulcibus, modò ex lactariis præberent. Lactaria obiter intellige, quæ nunc semidoctum vulgus lacticinia vocat. Pomarios item apud Horatium inuenias,

Hic simul accepit patrimonij mille talenta,
Edicit, piscator vti, pomarius, auceps
Manè domum veniant.

Pometa verò apud Palladium. Agalacta verò pascua nuncuparunt veteres medici, lacti minus accommoda: nam herbis lactis aliquo modo naturam immutari, traditum est. Simonides in eum qui in conuiuio pertinacius taceret, εἰ μὲν inquit ἠλίθιος εἶ, σοφὸν πρᾶγμα ποιεῖς, εἰ δὲ σοφὸς, ἠλίθιον. Author Spartianus est, Aelium Verum imperatorem omnium primum excogitasse tetrapharmacum, seu potius pentapharmacum, quo postea semper sit vsus Adrianus. Constabat id sumine, phasiano, pauone, crustulo, aprugno siue perna. Sicuti in Adriano idem commeminit. Heliogabalus pisces semper quasi in marina aqua cum colore suo coctos conditura veneta comedit. Idem rerum pretia conuiuiorum esse orexin astruebat. Obiter, hic Heliogabalus est quem scribit Dion, esse nuncupatum variè: nam & Abitus dicebatur & Pseudantoninus, Assyrius quoque ac Sardanapalus: postea quàm verò trucidatus in Tiberim est proiectus, etiam Tiberinus. Omnibus (inquit Varro) numeris absolutum conuiuium est, si belli conueniant homines, si locus sit non ingratus, si tēporis sit habita ratio, si non negligens apparatus. Nec illud omiserim, diuitum plerosque domos struxisse quandoque τριακοντακλίνους, in quibus vel triginta sterni lectuli valerent, & eo plures quoque. Id quod in Symposiacis improbat Plutarchus, conuiuia id genus, ἄφιλα vocans, & ἄμικτα, id est, citra amicitiam & communionem. Quæ panegyriarchum verius requirant, quàm symposiarchum. Olim nō plures tribus coisse conuiuas, testatum Annalibus est: quando nec plures initio creditas esse Musas, relatum Pausaniç monumentis scimus, meleten, mnemen, aœden, hoc est meditationē, memoriam, cātilenam. Archestrati poëtæ etiamnū superest in ea re decretum, Conuiuæ aut tres, aut quatuor, aut nō plures quinque sunto. aliàs manipulariū, & rapto viuentium conuentus fuerit. Iulius Capitolinus in Vero, eius tale fuisse conuiuium prodit, vt in eo duodecim decubuerint primū. Quanquam de conuictorū numero iactatum vulgò nō sumus nescij: Septem

conuiuiũ, nouẽ conuitiũ. In Platonis Symposium octo coëunt & viginti. Quinarium numerũ quãdoque placuisse, libro primo author Athenæus est. Denarium autẽ Iliados secundo cõprobasse Homerus deprehenditur, vbi in decadas distribuit rex conuiuas, quoniam plures discumbere, non ferè moris esset, vti docuit Eustathius. Nam & Pythagoricis conuiuiis non interfuisse plures, illustris author prodit Iamblichus. Postremò scitu dignum illud quoque, Charmũ Syracusium, vt scribit Athenæus, in singula quæ apponerentur, versiculos primum concinnasse, ac parœmias, vti est de piscibus illud,

ἥκω λιπὼν αἰγαῖον, ἁλμυρὸν βάθος.

Id est, venio Aegæũ linquẽs salsam profunditatẽ. Vnde Martialẽ arbitror argumenta mutuarũ. Illa verò huius pragmatiæ felix fuerit coronis, quod ex Xenophontis est Symposio, sublatis mensis, consuesse veteres prolibare diis καὶ παιανίζειν.

Fori vituperatio. Super multiplici Atheniensium foro aliqua. Parabysto, & trigono. Batrachium vnde, ac pœniceum. Batrachis quid. Batrachos morbus. Heliæum. Palladium forum cur diceretur. De Palladio plura. Pesinus ciuitas vnde.

CAP. IX.

FOrum Anacharsis Scytha ad fallẽdum inuicem atque ad dandas auaritiæ manus destinatum locum esse dicebat, sed & Moderatus Columella, Ne caninum quidem (inquit) sicut dixere veteres, studium præstantius est locupletissimum quenque allatrandi & contra innocentes, ac pro nocentibus neglectũ à maioribus, à nobis etiã concessum intra mœnia & in ipso foro latrociniũ. Quod nisi cupediis suffarcinatus, & serentariis onustus libellis pergas, quibus dorophagos expleas, sordidósq; ac nũmarios, luditur opera. Inest echeneis, ruãt licet procellę, domatur mũdi rabies, infręnatur impetus. Academicis & cũctatore ipso Fabio dicas omnia cũctatiora. Plutarchus itẽ in libro De fœnore, esse forũ dicit ἀσεβῶν χῶραν, id est, impiorũ regionẽ. Ex quo arbitror M. Catonẽ cẽsuisse, forũ muricibus sternẽdũ. Quo fit, vt deformari fœdius possit Marcellus Octauia Augusti sorore genitus, à quo fuisse inumbratum in ędilitate forũ, vt salubrius litigãtes cõsisterẽt, Plinio traden ti credimus. Author Pausanias est fuisse Athenis fora nonnulla

nulla ignobiliora, quę parabyston vocarent, ac trigonum. Alterum ab obscuro vrbis loco, in quo situm erat, nuncupatum, & minimæ quæque agebantur lites. Alterum verò à figura. Parabyston Græci absconditum, & latens dicunt, παρὰ τι βύω, quod signat claudo. Vndecim in eo iudices sedebant, videtúrque duplex fuisse parabyston, medium & maius. Lysias maioris mentionẽ facit. Sed fuit & nymphicus hoc est sponsalis lectus, qui vocabatur parabystus, cuius cõmeminit Hyperides ἐν τῷ κατὰ πρoκλέους. Batrachium verò forum ac puniceum à coloribus appellationem trahũt. Nam etiam si apud Chymistas est batrachium, ex latice diuino computrescente proueniens, in auri confectione miraculi præcipuè commemorati, specie ranunculi, veneno vis tanta, vti halitu etiãnum solo perimat. Id ab effectu etiam chrysocollam nũcuparunt: quin vbi tument sub lingua venæ, genus mali vocatur batrachos. Erat tamen batrachium coloris item species, quo ante inuentas personas faciem obungebant, vnde & batrachis inter floridi coloris enumeratur indumẽta. Omnium verò maximum, quo frequentiores conueniebant, heliæum nuncupabatur. Fuit & palladium forum, in quo de percussoribus cognoscebatur. Demophoontẽ quoque primũ pœnam luisse, palàm est. Sed quo crimine, incertum. Cur diceretur Palladium, explicant Græci: à Troiæ captiuitate Argiuos quosdam cum Palladio ad Phalerũ appulisse, quos quũ incognitos peremissent indigenæ, mox admoniti qui forent, mandantes humi palladium inibi erexere, atque institutum, vt de cædibus non sponte perpetratis quæreretur, id est περὶ τ ἀκουσίων. Dignum verò scitu, ab Pherecide Palladia dici simulacra omnia ἀχειροποίητα, id est, non manu conformata, sed & omne in terram deiectum cælitus: cuiusmodi certè Mineruæ fuit simulacrum, cubitorum trium & ligneum, in Phrygiæ vrbem delapsum, vnde adoptatum loco Pesinuntis nomen, quod Diodorus scribit & Dion. Etiam si tradunt alij, vti notatum comperi apud Herodianum, dici Pesinuntem, quia inibi conciderint multi, depugnantibus Ilo Ganymedis fratre ac Tantalo, qui Ganymedem rapuerat. Sed nec Mineruæ simulacrum illuc deiectum tradit Herodianus idem, verum magnę matris. Ioannes Antiocheus missum cælo Palladium prodit, ac philosophum Asium ex horæ notatione, quam horoscopum vocant, mathematicè prædixisse, nunquam ciuitatem

eam in prædam cessuram, vbi id seruaretur intactum καὶ ἄκοντων. Traditum ab Apollodoro est, Ilum posteà quàm Ilium condidisset bouem insequutum optasse, ac deos cõprecatum, vt signum obiiceretur aliquod, túncque oblatũ ei Palladium, quod trium fuerit cubitorum, dextera tenens hastam, colum læua cum fuso. Non negligendum porrò quod scribit Procopius, apud Beneuentum esse ab Diomede traditum Aeneæ Palladium. Quoniam de morbo sciscitanti redditum foret oraculum, non prius ex morbo conualiturum, quàm Troiano cuipiam Palladium restituisset. Vbi autem lateat id nunc, inquit, haud norunt Romani. Simulacrum ostendunt tamen lapideum in Fortunæ fano ante Mineruæ statuam æneam. Id verò prælianti s imaginem præfert & hastam euibrantis. Nec Græcam facit visitationem, sed Aegyptiam. Memoratur id quoque, Constantinum Imperatorem simulacrum hoc Byzantium tralatum in foro ab eo nuncupato defodisse.

De foro Thessalico & Persico: item venalium. Quid cyclos, & cinclides, & cancelli. Iterum quid apsis. Episotron. Itys. Apsimachia. Trapeza. Cindalus, cindalismus, passalus. Clauo destinare, & à clauo demere quid sit. Triplex Romæ forum. De Menianis, & Menia columna, & solarijs. Protecta. Protegere quid. Proiecta. Immissa. Promercale.

CAP. X.

SCitum est quod Aristoteles docuit Politicorum septimo. Struendum in ciuitatibus forum, cuiusmodi in Thessalia quod dicebāt ἀγορὰν ἐλευθέραν, hoc est liberum forum. Id opinor, quia esset ab omni mercatu purum. Nec eo agricolæ opificésve, aut id genus alij, commeandi ius haberent, nisi accersente magistratuum aliquo. Eum locum putat Aristoteles εὔχαριν, id est gratiæ maioris, εἰ καὶ τὰ γυμνάσια τῶν πρεσβυτέρων ἔχοι, id est, si & seniorum habeat gymnasia. Forum eiusmodi fuisse apud Persas Xenephon scribit, vbi regiæ essent ac principia alia. Esse quoque in quatuor distributum parteis: quarũ esset vna puerorum, alia puberum, virorum tertia, qui perfectam ætatem iam agant: quarta eorum, qui iam emeriti sint, legéq; singulos eorum suis adesse locis solitos. Pueros quum primùm illuxisset, eodémque modo perfectæ ætatis viros: at

ſeniores,quum per otium cuique licuiſſet, exceptis conſtitutis diebus,quibus adſint,neceſſe eſt. Forum autem venalium Græcis dicitur πρατὴρ, λίθος, πωλητήριον, hoc eſt prater,lithos ſiue lapis, poleterium. Apud Herodotum etiam praterium. In noua comœdia cyclos dici inuenio, loca vbi venderentur mancipia. Fortè etiam vbi & venalia reliqua. Eſt autem cyclos propriè quidem circulus: vnde Pauſanias, Eſt (inquit) apſis, ligneus rotæ cyclos: quo is ambitur ferrum vocatur epiſotron.Sunt & in retibus apſides, id eſt curuamina & vlnę. Apud Homerum, apſis etiam dicitur itys. Apſimachia Plutarcho in Lycurgi vita, & Appiano eſſe videtur tumultuantium pugna. Sunt qui eo nomine præludium pugnæ intelligant.Apſidas porrò Græci dicunt, quos Latini arcus, ſurrigi Imperatoribus ſolitos. Sed & pontium fornices eodem cenſentur nomine. Locus verò quem inſcenderent venalitij,dicitur ab Ariſtophane trapeza,hoc eſt menſa.Porrò fori iudicialis fores ſcribunt Græci cinclidas vocari. Cyndalos verò quidam clauos dicunt,& cyndaloplitas clauiculos. Fuit & lud. genus cyndaliſmus,quem clauis exercebant,quos paſſalos,ſiue pattalos Græci quoque vocant,nato inde adagio de iis quæ negligentius curantur, πασσάλῳ ἀνακρεμάσαι, id eſt clauo deſtinare appenderéque. Sicut quæ amplius curanda cenſemus, à clauo demere:quod ex Euſtathij theſauris eſt. Verũ ad cinclidas redeo,quas Romani cancelotas vocãt,vti adnotãt Græci. Erant quidem in foro cãcelli,Cicero pro Seſtio, Tantus ex fori cancellis plauſus excitatus, vt nunquam maior cõſenſio, aut apertior. Hinc honeſtiſsima metaphora dictũ ab eodem pro Quintio, Et me facilè veſtra exiſtimatione reuocabitis,ſi extra hos cancellos egredi conabor,quos mihi ipſi circũdedi. Et quoniã in Romanos incidimus,ſciẽdũ,triplex olim fuiſſe in Vrbe forũ,quod Seneca ſcribit: ſic enim libro ſecundo De ira,inuenimus adnotatum. Adiice nunc publica periuria gentium,circunſcriptiones, fraudes, inficiationes, quibus trina non ſufficiunt fora. Hinc certius illud Martialis percipitur

Atque erit in triplici par mihi nemo foro.

Quartum addidit Traianus:meminit Sextus Aurelius, & ſignificat Martialis idem,

Et fora tot numeras Iane, quot ora geris.

Traiani forum ſcribit Ammianus Marcellinus, fuiſſe ſingularem ſub omni cęlo ſtructuram,ac vt opinamur (inquit) vel

numinum assensione mirabilem. Id quũ Imperator Constantius spectaret, hęrebat attonitus, per giganteos cõtextus mentem circunferens, nec relatu effabiles, nec rursus mortalibus appetendos. Transitorium forum à Domitiano cõparatum, Eusebius scribit, id à Tranquillo methodium dici suspicãtur aliqui, quod Traiano struente, cessarit. Sed de hoc plura mox. Meniana fuisse in foro vnde spectarentur ludi, non ferè est qui nesciat. Eadẽ & solaria nuncupabantur. Vnde ad solarium versari, elegãter scitéq; de eo dicitur, qui spectacula frequenter inuisat. Cicero pro Quintio: Vixit (inquit) semper incultè atque horridè, natura tristi atque recondita fuit: non ad solarium, non in campo, non in conuiuiis versatus est. Solaria verò dici Meniana, Hieronymus scribit. De Menianis Labeo Digestis De verborum significatione: Proiecta (inquit) sunt ea, quæ ita prouehuntur, vt nusquam cõquiescant, cuiusmodi sunt meniana & suggrundia: quæ verò aliquid habẽt, vbi conquiescant, immissa, non proiecta vocantur, veluti tigna & trabes quæ immittantur. Protecta legimus quandoq; loca in domibus surrecta, vnde spectare licet: ab protegendo, id est porrò tegendo, siue tectum proiiciendo. Id enim Ciceroni in Topicis protegere est. Sunt tamen solaria etiam horologia, necnon vectigalia, quæ pro solo penduntur apud Iureconsultos, titulo Ne quid in publico fiat. Columnam Meniam Pædianus intelligit à Menio dici, qui quum domum venderet Catoni & Flacco censoribus, vt ibi inædificaretur basilica, ius sibi columnæ vnius exceperat, super quam tectum proiiceret, vnde ipse ac posteri spectarent gladiatoriũ munus, quod tum in foro dabatur. Commeminit Marcus Tullius Actione in Verrem prima. Quanquàm ænea inibi modò columna scribitur. Sicuti apud Plinium libro septimo: A columna (inquit) ænea ad carcerem inclinato sydere, supremam pronuntiauit. Sed & libro trigesimoquarto Plinius idem: Antiquior (inquit) columnarum celebratio, sicut C. Menio, qui deuicerat priscos Latinos. Verùm redeo ad institutum, si illud non neglexero: promercale in venalium ratione dici, quod extra domesticum vsum redundans vænui proponitur.

Forma fori Græca & Italica. De triuio & basilica, & quid sit basilicam habere. Ciceronis locus aperitur. Viæ basilicæ, prætoriæ, consulares.

CAP. XI.

GRæcorum fuisse moris, Vitruuius scribit, forum quadratum constituere, duplicibúsque porticibus, crebrísq; columnis, & lapideis ac marmoreis epistyliis exornare, in contignationibus ambulationes facere. Sed Italiæ (inquit) non eadem fuit ratio: nam à maioribus cōsuetudo tradita est, gladiatoria munera in foro dari, proinde spatiosiora distribuebantur intercolumnia. In porticibus argentariæ tabernę, menianáque superioribus coassationibus collocabantur. Forum autem, quod vocant Argentarium, omnium fuisse præstantissimum conuenit. Triuium & forum sola videntur amplitudine differre: est siquidem triuium, pusillū velut forum. Platonis in hoc extat decretum, vt in triuio spatia fiant, quò nutrices conueniant cum pueris, síntq; vnà. Credo, quia pueri validiores redderentur vsu auræ liberioris: & nutrices laudis studio, essent lautiores, & minus inter tot eius ipsius rei obseruatrices errarēt negligentia. Inuenio in literis, basilicarū loca foro adiuncta quā calidissimis partibus fuisse, vt per hyemem sine molestia tempestatum, se cōferre in eas negotiatores possent. Cæterùm basilicam principio fuisse locū constat, quo sub tectū ad ius dicendū principes conuenirent. Cui loco dignitatis gratia additum erat tribunal. Post id, quo esset ea quidem laxior, primariis tectis non sufficientibus, circumaddidêre porticus patulas intrinsecus hinc atq; hinc, primū simplices, mox etiā duplices. Addidêre insuper alij secundū tribunal, trāsuersamq́; alteram ambulationē, quam causidicā nuncupamus. Quòd illic Rhetorum turmæ, causidiciq; (vt verbo vtamur vulgò frequentissimo, vt docuit Quintilianus) versarentur. Erat porrò persimilis tēplo basilica, proinde cōpari ferè modo exornabatur. Elegātissimum illud Ciceronis est ex primo Epistolarum ad Atticum, De pangendo quod me crebrò hortaris fieri nihil potest, basilicam habeo, non villam, frequentia Formianorum. Videtur autem adagij ratione dici, vt ad quem multi passim confluant consultandi, vel quid eiusmodi faciendi causa, basilicam habere videatur, non domum, quę domesticis solùm ferè patet. Sunt enim qui partem fori, basilicam accipiant, ad quam scalis pateat ascensus, vbi agitarentur iudicia, indéque irrepsisse nomenclaturam, quoniam τὸν βασιλῆα iudicem intelligant Græci, astipulatu etiam poëtæ Hesiodi, Δωροφάγους nūcupantis βασιλῆας. Hinc & basilica

celeb

celebratur Iulia, centumuiralibus causis dicata: vnde & Mart.

Et intranti Iulia tecta placent.

Basilicas vias, nostri prætorias interpretantur, & consulares: nam quod magnum est, basilicum dicitur.

Statuæ in foro Eucliæ, Mercurij, Marsiæ, Iouis, Hermæ, Hermocopidæ. Cochlides. Forum clarium, albanum, transitorium, methidium. Meta sudans in Vrbe. Hippodamia forum. Quid odeum, phoros, phorologi, practores, phormus. Cur Protagoras dictus sit Phormophorus. Psiathi. Phormisium. Phormio vnde. Interim de Pythagoræ ac Alcibiadis statuis Romæ. Quintiliani locus ex lib. j. enarratur, emendatúrque.

CAP. XII.

Nec illud relatu indignũ; apud Bœotios & Locros aram statuámque in foro quolibet Eucliæ dicatã fuisse, quam plerique vel apud Sophoclem Dianam putant, nonnulli Herculis filiam: & Myrtus, id est μυρτὼ, ex Menœtio natæ, ac Patrocli sororis: quæ quum virgo demigrasset è vita, gentibus illis eximiè religioséq; culta est. Quin sponsi sponsæq; prius quàm nuptiæ conficerentur, ex more illi rem diuinam obibant. Nam de Marsiæ statua in liberis ciuitatibus, quum alij, tum Seruius commeminit, & Seneca De beneficiis sexto: vnde prodiisse illud Martialis coniectant eruditi,

Ipse potest fieri Marsia causidicus.

Hunc verò ἀναβάσεως primo Xenophon prodit, cum Apolline de sapientia in certamen ausum prodire, à Deo superatum ac nudatum pelle, quam in antro appenderit is: vnde Marsias fluuius ex re nuncupatus sese proferat. Fori quoque medio in Græcia plerunque Mercurij statua excitari cõsueuerat, quem inde appellabant ἑρμῆν ἀγοραῖον, id est forensem Mercurium. Sed, & Iouis fuit id cognomentum eodem stantis loco alicubi, & iuxta Herodotum in Sicilia. Id verò institutum Eustathius putat, quia diuinum quiddam est, consultationi destinatúm forum. Credebatur siquidem orationis Deus ac veritatis Mercurius, quo nomine statuas eius quadratas, καὶ κυβοειδεῖς, id est cubica ratione conformabant, innuentes; schema id genus in quamcunque decumbat partem, rectum stare, καὶ βάσιμον. Identidẽ oratio ac veritas vndecunq; sibi est assimilis.

Contra esse mendacium, πολύχρουν καὶ πολυσχιδής. Hermocopidas in Atticorum nominum συναγωγῇ, Pausanias scribit nuncupatos, qui Mercurij statuis quas hermas dicunt, collum & pudenda præcidissent. Meminit historia sexta Thucydides. Legimus in Græcorum thesauris: reddito Romanis oraculo, prudentissimi ac fortissimi Grææ gentis statuas erigerent, in foro mox Pythagoræ ac Alcibiadis ex ære dedicasse iconas. Fuit Romæ Traiani forum de quo diximus, regione octaua, cum templo & equo æneo ac columna cochlide, cuius erat altitudo centum & vigintiocto pedum, intus erant gradus centum & octogintaquinque, fenestellæ quadragintaquinque. Præterea forum Spartæ fuisse legimus in Plutarchi monumētis, Clarium nuncupatum: sicuti Capuæ albanum: quod Maximus docuit Valerius libro nono, & secunda in Rullū significare Cicero videtur. Transitorium forū lector accuratus apud grammaticum etiam Seruium reperiet. In quod libro septimo; Iani simulacrum quod instituerat Numa, tralatum fuisse scribit. Quum in Antonio philosopho Iulius Capitolinus ait, Statuas in foro Vlpio collocatas, sunt qui Transitorium intelligant, quod & Traiani nuncupetur. Nonnulli putāt, id etiam dici Neruæ forum: quoniam in Alexandro Cæsare ita Lampridius scribit, Statuas colosseas vel nudas, pedestres vel equestres diuis Imperatoribus in foro diui Neruæ, quod transitorium dicitur, locauit cū titulis & columnis æneis. Alibi idem author, In foro Transitorio ad stipitem illum ligari præcepit, & fumo apposito, quem ex stipulis atque humidis lignis fieri iusserat, necauit, præcone dicente, Fumo punitur, qui vēdidit fumum. Eusebius methodium forum enumerat, de quo diximus (sic enim legebat Domitius, etiam si non satis cōstat sibi, vt ex Commentario eius tertio in Syluas Papinij patet) impressi codices apud Eusebium præferunt odium, non methodium: sicut apud Dionem quoque in Adriano, etiam si methodium transfert Merula. Erat autem odium, id est ᾠδεῖον, imagine theatri locus: in quē deferebantur poëmata, prius quàm in theatro recitarentur. Theatrum fuisse Odium, Pausanias scribit, prope quod visceretur enneacrunos fons, Pisistrati opus. Meta verò ad methodium pertinet nihil: in Epistolis ad Lucilium Seneca, locum in Vrbe recenset, quem dicerent Metam sudātem. Erant autem metæ, siue metulas malis, lapides coni imagine quadam prominētes. Fuisse in quarta

ta Vrbis regione, significat P. Victor. Senecæ verba si quis expectat, hæc sunt: Essedas transcurrentes pono, & fabrũ inquilinum, & ferrarium vicinum, aut hunc qui ad Metam sudantem tubas experitur & tibias, neque cantat, sed exclamat. Et quia de statuis in foro surrigi solitis facta paulò antè mentio est, addamus & id, Quintiliano laturi opem, decurtato sæpius & labefactato: in foro item statui columnas, fuisse veteribus celeberrimum: quod ex trigesimoquarto Plinij liquet, tradentis C. Duellio, qui de Pœnis naualem primus triumphum duxit, quíque mox contracta voce dici Bellius cœpit, columnam excitatam, quæ (inquit) etiam nunc est in foro. Proinde libro Fabij primo De orthographia, sic lego: Quod manifestum etiam (inquit) ex columna rostrata, quę est Duellio in foro posita. Et sic etiamnum codices præferunt veteres: quanquam modò, Iulio in foro legatur. Xenophontis quoque illud ex quarto Rerum Græcarum relatu non indignũ: mortis terrore confugisse nonnullos Corinthi ad Deorũ statuas, quę in foro surrectæ erant. Nã & Athenis aræ duodecim Deorum in foro stabant, vt author est Thucydides. Illud post multa non negligẽdum, forum à plerisque veterum, genere pronuntiari masculino, & est in Canonicis decretalibus De verborum significatione, obseruatum. Sed & Græci ita dicunt, φόρος, si paroxytonon sit. Nam vbi ὀξυτονεῖται, id est in postrema recipit accentiunculam, ventum signat prosperiorem. Superiore autẽ modo, etiam tributum: vnde & phorologi, qui id exigunt: sed eos etiam practoras dicunt. Nam Thucydidi sunt hellenotamiæ, qui ab Græcis collata excipiunt tributa, custodiúntque. Phormus verò, nil ad fori rationem: significat tamen Herodoto verbum id, sportam ferè, aut cophinum. Nam & Protagoras philosophus fuisse phormophorus traditur, id est sportulifer. Verùm & protegete, nomen quãdoque auditur id: siquidem φορμοκοιτῶ est, super storiis dormio. Apud Thucydidem historia quarta, scriptum aduertimus, φορμηδὸν τὰς ἀμάξας. Id exponens interpres, velut si (inquit) phormos quis attexat, quos dicunt psiathos. Hoc verò libens adnotaui, quoniam ambiguum scio videri apud Laërtium in Menedemo, quum ait, lectulis æstate psiathos, hyeme veruecum pelles insternebant. Hinc psiathoplocos, scimus appellari, qui tegetes id genus implicant. Sunt qui scœniam, id est iuncum interpretentur psiathum. Significat autem Thucydides

currui iniectos phormos nunc in longum, nunc transuersim. Dioscorides primo Medicinę psiathon nominat vetustum. Phormisium pro muliebri pudendo positum inuenimus. At fiscus sparteus (inquit Donatus) & nauticum stramen, nuncupatur phormio, vel phormus: cuius rei vel capacitate vel vilitate, parasito inditum nomẽ Phormioni apud Apollodorum. Vlpianus Digestis De fundo instructo legato: Acetũ (inquit) quod exstinguendi incendij causa paratur, item cẽtonas, perticas, spongias, amas, scopas, phormiones contineri, Pegasus ait. Forum denique, ingeniorum theatrum dici rectè, author M. Tullius est. Fuit in Piræo forum nomine Hippodamia, à Milesio Hippodamo, qui Piræum struxit: meminit Demosthenes. Sed ἱπποδάμειον ἀγορὰν nuncupat Rerum Græcarum libro secundo Xenophon.

Matrimonium de natura profluere instituto. Clarissima fœminæ quæ intelligantur. An in Christi fide. matrimoniũ omnino probabile sit. Virginitatis laus: interim de Mithra, & Erichthonio.

CAP. XIII.

QVoniam de re vxoria multæ atque interim cõtrarię sententiæ proferri solent, placitum in præsentia est consectari, quæ super ea re, diuersissima lectitando quãdoque congessimus. Primúmque ingerit se nobis, quod primo De legibus Plato, quum de Venereis rebus loqueretur, sanxit: Coniunctio (inquit) maris & fœminæ, legitima naturalisque est, vtpote à natura ad liberorũ procreationem cõcessa. Est quippe in anima communior potestas quædam, in cuius veniunt participatum animantes vniuersę. Ea verò altrix censetur vis, vnde velut ex fonte prorogatur vita. Huius verò sunt effectus tres, siquidem alit, auget, compar sibi progignit sufficítque. Sed enim vltimum hoc priorum ferè scopum habet. Id verò viuentibus cunctis, naturę habitum modo non egressis perpetuum est. Ni sponti ua pergas obiicere, aut quæ arte quapiam nascendi auspicantur primordia: nil enim æquè dictat natura, quàm aliud quale ipsum est, producere: nititur enim summis viribus insita potestas, vt se ad effigiem quandam & imaginem immortalitatis & diuinitatis componat. Vt quoniam corruptioni obnoxium idem numero animal nequit perseuera re

tare, ortu vicario mortalitati, qua fieri poteſt & patitur ratio, adminiculetur, ac velut tibicinibus præfultã ab occaſu vendicet. Hac verò in parte memoranda protinus Platonis præcepta ſunt, quando philoſophus is, in ea quam conſtituit republica legem fert, qua ſancitur, Ne quis ducta vxore, liberis poſt decennium operam det, ni fortè præſtituta idoneáque etiamnum deſit proles: hanc verò ſtatuit, marem & fœminã. Quòd ſi peſtilens tabes hanc abſumpſerit, aut cæſa fuerit in prælio, legum ſcita tuentib. prorogandi ad hæc ſarciẽda tempus elargitur. Clariſsimarum fœminarũ nomine (inquit Vlpianus) ſenatorum filiæ, niſi quæ viros clariſsimos ſortitæ ſunt, non habentur: fœminis enim dignitatem clariſsimam tribuunt mariti. Porrò qui amplius efferre matrimoniũ laudibus geſtiunt, non ex Plutarcho tantum proferunt, id eſſe δεσμὸν δὲ νεότητος ἀσφαλέστατον, id eſt iuuentutis vinculum tutiſsimum: ſed & primam Dei ſententiam aduocant, Propter quod relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Cui Euangelicum ſuccinere illud videtur, Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Item, Creſcite & multiplicamini. Accedunt ſanctitate illuſtrium virorum exẽpla, qui ex matrimonio liberis ſuſceptis, laudi calculum adieciſſe, animaduertuntur. Præſtò eſt apoſtoli quoque Pauli, gentium magiſtri ſententia, qua honorabiles pronuntiantur nuptiæ. Quid, quod veteri Romanorum ritu ſancitum ita inuenimus, Flaminem demortua vxore flaminio ſolitum abire. Quod (velut prodidit Teius) ducentis vxorem οἶκος τέλειος, id eſt integra domus eſt. Eius autẽ qui ducta ſit exutus, οὐκ ἀτελὴς μόνον, ἀλλὰ καὶ πεπηρωμένος, id eſt non imperfecta ſolum, ſed decurtata omnino & oblæſa. Nam & Iuno hinc τελεία dicitur apud Aeſchylum,

ἥρα τελεία ζηνὸς εὐναία δάμαρ.

Sic & in Nemæis apud Pindarum, quando dicitur eadem gamelia & zygia: quin & nuptias item τελείας rectè nuncupamus, quòd vitæ concinnet perfectionem. Nam vt Moralium octauo prodit Ariſtoteles, Viro & vxori ſecundum naturã ineſſe amicitia videtur: ſiquidẽ homo natura cõiugale amplius eſt, quàm ciuile, quanto prius & neceſſarium magis eſt domus, quàm ciuitas, & animalibus procreatio communior, & in reliqũis vtique ſocietatis hic eſt finis: coniugia verò ſubeũt homines non ſobolis modò gratia, ſed eorum item quæ ad vi-

tam conferunt, quamobrem amicitiæ huic emolumentũ ineſt ac voluptas. In Antigone apud Sophoclem nymphica nominantur τιλη. Et interpres adiecit, eos qui vxorem ducant, vocari τιλάνς. Alij verò (inquit Hieronymus) ſirenum cãtus iſta putant, & fabulas obturatis præfarctíſque pertranſeundas auribus: quibus CHRISTI obiectant antidotum, protinúſque ſuo ſe gladio iugulant. Et magiſtri gentium eiuſdem de matrimonio hanc proferunt ſententiam ex illius reconditis theſauris: à Corinthiis quæſitũ ex eo fuerat, Ecquid poſt CHRISTI fidem cælibes eſſe deberent, & continentię cauſa quas haberẽt vxores, dimittere. Reſpondens Paulus: Bonum eſt (inquit) homini, mulierem nõ tangere: propter fornicationes autem vnuſquiſque habeat vxorem, vnaquæque virum ſuum habeat: hoc autem dico ex indulgentia, non ex imperio, Volo enim omnes homines eſſe, vt meipſum. Et mox: Si autem ſe non continent, nubant: melius eſt enim nubere, quàm vri. Aduertenda verò Apoſtoli prudentia: non dixit, Bonum eſt vxorem non habere: ſed, Bonum eſt mulierem non tangere, velut tactus quoque non citra periculum admittatur, vt quę virorum pretioſas illaqueet animas, quæ adoleſcentium auolare corda faciat. Alligabit quis in ſinu ignem, & non comburetur? aut ambulabit ſuper carbones ignitos, & non ardebit? Poëtarum conciunnt fabulæ, Mithram & Erichthonium, vel in lapide vel in terra de ſolo æſtu libidinis eſſe generatos. At Ioſeph, qui Aegyptiæ tactum reformidauit, ac velut rabidiſsimæ canis morſum refugit, ne pauliſper ſerperet virus: etiam veſtem quam ea tetigerat, perinde ac peſtiferum imbibiſſet ſuccum, confeſtim abiecit. Quod autem dictum eſt, Creſcite ac multiplicamini, ac replere terram: neceſſe fuit, prius plantare ſyluam & creſcere, vt eſſet quod mox excideretur. Quod verò ait, Replere terram: illud altius intuentibus prę-monſtratur, nuptiis terram vtique oppleri, at virginitate paradiſum. Nuptias ſcimus honorabiles, & torum immaculatum: ſed ita vt præſtet virginitas & micantius vibret. Argenti nitorem matrimonium præfert: virginitas rutilantis auri radios imitatur. Rectè quidem Verus Imperator eſſe vxorem, dignitatis non voluptatis nomen, dictitabat. At illuſtrior ſemita eſt, qua nos non præflorata integritas ducit. Cæleſtium ignari leges de maritandis ſanciunt ordinibus, & cenſoria nota cælibes mulctant. Et in legibus Plato, qui

vxo

vxores abnuant, supplicio censet admouẽdos. At domesticum id genus thesaurum, quotusquisque non per momenta cupit allisum obtritúmque? Certè vt aliud non sit, stultissimum est compedes suas quamuis aureas, amare. Hierophantæ ex Hieronymi doctrina euirantur Athenis. Quin Romæ monogamus ad sacerdotium admittebatur flamen, itidem & flaminica. Apidis Aegyptij tauri sacra obit semel maritus. Taceo Vestales virgines, Iunonis quoque Argiuę, Mineruę, Dianæ'que, denique Apollinis etiam. Ex quo & lyricus poëta,

Dianam teneræ dicite virgines,
Intonsum pueri dicite Cynthium.

Theutonum vxores, victore Mario, vti Vestæ ac Cereri dicarentur, ab consule anxiè contenderunt: voto excidentes, faucibus elisis commori præoptarunt, quàm pudoris aleam adire. Tanto fœdiore, qui viginti fuerat superstes vxoribus, eáque cui secundus & vicesimus fuisset maritus.

Quàm incommodum vxorem ducere.

CAP. XIIII.

QVòd si exspatiari parte hac velimus, non defuerit eorum argumenta, qui miram incommodorum turbã mittunt in digitos, quæ γυναικοκρατουμένοις, id est, mulieribus succumbentes, ac matrimonia capescentes, subire necessarium est. Neque enim alius omnino est, qui

Stulta maritali iam porrigit ora capistro.

Vt Iuuenalis vtamur versiculo. Proinde inter sophistas acutissimus Libanius quẽdam effingit apud iudices seipsum accusantem, & cur vltimo videretur dignus supplicio, promentem causas quòd eatenus delirasset, vt vxorem ducere sibi permisisset. Sunt qui ad impudentiã muliebrẽ amplius prouendam, nec iocis abstineãt: & sacrarum literarũ sententiis impiè quidem, sed ad exprimendũ ipsorum sensum accommodatissimè abutantur, astruendo, Esse sacerdotibus persimiles fœminas, quibus ex more preces illæ in ore sint assiduè, Da quæsumus, Præsta quæsumus, Concede quæsumus. Varius Geminus orator eminentissimus, Qui non litigat (inquit) cælebs est. Quin voluptatis assertor illustris Epicurus, sapienti viro rarius ineunda præcepit cõiugia: quia nuptiis incommodorum numerosa interseratur series. Solomon in Prouerbiis, Mulier (inquit) insipiens & audax, inops panis efficitur. Cuius panis? nempe

nempe qui de cęlo descendit:statímque subiungit, Terrigenæ apud eam pereunt, & in profundum infernum incurrunt. Et alibi: Sicuti in ligno vermis, ita perdit virum suum vxor malefica. In desertis habitasse præstiterit, quàm cum vxore litigiosa & iracunda: quæ velut laurus, quam vocant insanam, iurgiorum fomes est perennis, & vel clausis oculis Andabatarum more pugnax est. Cæterùm, succurrit ad huc vsum Automedontis Græcum epigramma, quod quia lepidissimum est, etiam apponere consilium fuit,

εὐδαίμων πρῶτον μὲν, ὁ μηδενὶ μηδὲν ὀφείλων,
εἶτα δ' ὁ μὴ γήμας, τὸ τρίτον ὅς τις ἄπαις.
ἢν δὲ μανεὶς γήμῃ τις, ἔχει χάριν, ἢν κατορύξῃ
ἰθὺς τὴν γαμετὴν, προῖκα λαβὼν μεγάλην.
ταῦτ' εἰδὼς, σοφὸς ἴσθι, μάτην δ' ἐπίκουρον ἔασον.
ποῦ τὸ κενὸν ζητεῖν, καὶ τίνες αἱ μονάδες.

Id est, Felix primum quidem, qui nihil cuiquam debet: mox, qui vxoris expers: tertio, qui sine liberis est: quòd si furens duxerit quis vxorem, gratiam habet, si humarit statim nuptam, postquàm dotem acceperit vberem: hæc noscens, sapiens esto, frustráq; Epicurũ finito, vbi vacuũ quærere, & quæ monades. Extat & distichon incerto æditum authore, quod & ipsum eiusmodi est,

εἴ τις ἅπαξ γήμας, πάλι δεύτερα λέκτρα διώκει,
ναυηγὸς πλώει δὶς βυθὸν ἀργαλέον.

Id est, Si quis ducta semel vxore, alteras etiã attentat nuptias, naufragus enauigat bis profundum difficilé.

In re vxoria gentium ritus varij, Paranus Massiliæ conditor. Rhoxane Alexandri. Panis prægustatio in nuptiis. Parochus. Nubentes cur capita obtegerent. Cuiusmodi vxor ducẽda. Cuius esset nuptiales faces gestare. Epithalamiorum species, ac ritus. Epiclerus puella, & epipræcus. Item manda, pherne, phermon, hedna.

CAP. XV.

Cæterùm nec illud ab instituti operis præscripto longius abierit, si procorum varios ritus carptim fuero exequutus, quando in ea re mirum est, quantum sibi indulserint gentes, præsertim barbaræ. De Parthis quippe id monumenta

præser

præferunt, libidinis titillatu vario rationis præfocante vim, vxores ſingulos habere plures, nec vlla delicta grauius adulteriis vindicare. Quamobrem à cõuiuiis non arcentur modò fœminæ, ſed omni prorſus virorum conſpectu illis interdicitur. Solere aiunt (inquit Cicero) barbaros reges Perſarum ac Syrorum plures vxores habere. His autem vxoribus ciuitates attribuere hoc modo, Hæc ciuitas mulieri redimiculum præbeat: hæc in collum, hæc in crines. Ita populos habent vniuerſos non ſolũ conſcios libidinis ſuæ, verùm & adminiſtros. In Narbonenſi Gallia moris fuiſſe veteris, aduertimus, generum inter pocula eligere. Siquidẽ recumbentibus qui eſſent ad nuptias inuitati, prodiens virgo iubebatur à patre aquam porrigere ei, quem affectaret virum, Quo argumento claſsis Phœnicum dux Peranus repente factus ex hoſpite gener Senani regis Segoregiorũ condendæ Maſsiliæ locum à ſocero accipit. Regum itẽ mos ille celebratur, vt qui legitimo iunctus non foret toro, captiuam aliquam pro legitima haberet. Sicuti Andromachen habuiſſe memoratur Pyrrhus. Et Magnus Alexander iam Orientis ferè victor, tantus etiamnum imperator & rex, Rhoxanem Satrapis barbari filiam incautius ardens in conuiuio viſam, quum afferri patrio more panem iuſsiſſet, quod erat ritu Macedonico ſanctiſsimum coeuntium pignus, quum gladio diſiectum vterque libaſſet, matrimonio iunxit ſibi, è captiua geniturus qui victoribus imperaret. Panis verò illa prægustatio, ita gentis condito more, nimirum parabilis victus ac frugalitatis inſigne documentum erat. In ſuperiore Libya mos irroborarat, vt mulieres haberentur communes, ſic tamen vt inde ſuſceptos liberos ſimilitudinis ratione diſtribuerent. Etenim mulieribus inſitum nonnullis, velut brutis quoque, vt equis & bobus, filios ædere, qui genitorem exhibeant: cuius fuit modi Pharſalica equa cognomento Iuſta. In Græcia morem ſeruatum, Pauſanias ſcribit, vt in nuptiali curru tres modò ſederent, media ſponſa, à lateribus ſponſus, & quem vocant parochũ, qui amicitia vel ſanguine foret adnexus, cuique deferrent plurimum. Nubentium capita velari conſueſſe, nonnulli ſcribunt, vt ſe maritis obnoxias perpetuò futuras intelligerent, ac proinde humilitatẽ præſtarent. At in libro De patriarchis Ambroſius id pudoris gratia factitatum ſcribit. Priorem tamen ſententiam comprobat idem ſuper primã ad Corinthios epiſtolam.

Thracas,

Thracas,qui ſupra Creſtones ſunt ita inſtitutos,Græca narrat hiſtoria,vt ſingulis vxores adſint plures,decedēte verò aliquo, grauis inter eas contentio,quam is dilexerit plurimũ,adhibitis magna cura amicis qui diſceptēt, penes quam decoris eius laus ſteterit:ea verò cultius ornata, ad tumulúmque deducta cōiūctiſsimi manibus immolatur,vnáque cū marito cōtegitur humo:reliquis excellenter mœrentibus,veluti laudis eminentiſsimæ gloria exutis. Thracum aliis mos hic inoleuit,vt liberos in nundinas productos diſtrahant, virgines non aſſeruent,ſed paſsiuo cōtaminari concubitu,turpe non arbitrētur, quamuis ingenti cura vxores obſeruent,quas à parētibus magna æris vi coemere,vetus cōſuetudo eſt.Solon qui Athenienſibus leges condidit,illud perabſurdũ induxiſſe videtur, cum vxori permiſit,ſi ad rem Veneream minus idoneus vir deprę henderetur,mariti propinquos admittere. Sed ex matrimoniis idem dotes ſuſtulit. Et quoniam in ſapientes incidimus, Chilo Lacedæmonius dicere ſolebat, Vxorem humilem, apparatu modico ducendā. At Dioni Callimachus æqualem eſſe ducendam cōſuluit, Atarnitæ adoleſcētis exemplo,cui obſcurius ſignificaſſe pueri videntur, comparem ſibi aſciſceret, τὴν κατὰ σαυτὴν ἔλα: ſuper qua re nobile etiamnum extat Gręcum Epigramma libro tertio. Cleobuli ſenſus idē fuit: Nam ſi te(inquit)illuſtriorem duxeris,affines vt domini te infeſtaturi ſunt. Athenienſes porrò quum lue ac bellis exhauſtam ciuitatem reparare,ſobolémque propagare cuperent, decreto legimus cauiſſe,vt vrbanam quidem vxorem ciues ducerent, liceret autem ex altera liberos interim tollere. Ciuitatis item mos fuit eiuſdem,ſorores eiſdem prognatas patribus vxores ducere. Sed & Iſidis exemplo ducendæ ſororis,veterem fuiſſe legem eiuſmodi Aegypti populis, palàm eſt. Quin & apud eoſdem in priuatis viro mulier dominari dicitur, profitentibus in ſponſalium celebritate viris omnibus,eſſe vxoris arbitrio parendũ. Romana præfert hiſtoria,plebiſcito quandoque cautum,vt ad neptes vſque progredi liceret:ſuperior,omnino inhiberetur neceſsitudo. Ex veteri Græcorum illud item ritu eſt, Nubentium matres in nuptiis faces tenuiſſe,quod illi δαδουχεῖν dicunt. Id ἐν φοινίσσαις monſtrat Euripides,

ἐγὼ δ᾽ οὔ τι σοι πυρὸς ἀνῆψα φῶς νόμιμον
ἐν γάμοις,ὡς πρέπει ματρὶ μακαρίᾳ.

Id eſt, Neq; ego tibi lumen ſuccēdi in nuptiis legitimũ, ſicuti beatam

beatā addecet matrē. Sed & in Apollonij Argonauticis Iuno inquit, δᾳδουχῆσαι τῇ Θέτιδι. id eſt, facem prætuliſſe Thetidi ob beneuolentiam,dum matris officio fungitur:ſic verò ait,

αὐτὴ δὲ σέλας χείρεσσιν ἀνίσχον
νυμφίδιον,κείνης ἀγανόφρονος εἵνεκα τιμῆς.

Epithalamium verò ante thalamum concinebant virgines hoc nomine in primis,ne compreſſæ à viro puellæ audiretur vox.Epithalamiorum nōnulla veſpere in noctem mediā canebantur, vnde & κατακοιμητικὰ vocabant ea:ſicuti matutina, διεγερτικά. Helenes epithalamium cecinit Steſichorus,& ab eo nonnulla mutuatus Theocritus.Gameliū verò logon dicimus quādocunque pronuntiatū,inquit Ammonius:quin & donum in nuptiis oblatum,ſic itē vocamus. Illud verò dignum ſcitu quoque,nec vllatenus prętereundum:puellam, dici à Græcis ἐπίκληρον, id eſt,epiclerū,quę vniuerſalis ex'que aſſe hæres ſit, atque ita nubat.At ἐπίπροικον vocāt,id eſt,epiprœcum,quę dotem modo ad maritum ferat, quum nuncupant προῖκα: ſicuti facultates omnes, clerum. Quod ſi patri duæ fuerint,aut plures id genus filiæ,nihilominus eodem cenſentur nomine. Sed & à nonnullis dicuntur mandæ,ab aliis etiam patruchi. Illud adnotarim obiter: dotem à Græcis nunc dici προῖκα, nunc verò phernem: ab Aeolibus etiā pherena. At phernion ſignificat piſcium σπυρίδα, id eſt,ſportulam. Phernas vtique cōferunt mulieres, παρὰ τὸ φέρειν μεθ' ἑαυτῶν. Hedna autem viri. Ea item exoprœca dicunt, id eſt, ἐξώπροικα. παρὰ τὸ ἥδω τὸ εὐφραίνω, nuncupantur hedna: quod ſcribit Orion. Carthaginienſis legum lator vno modo patrimoniorum æquabilitatem maturè induci poſſe tradidit, Si dotem conferant diuites,accipiant pauperes,nec contribuant.

Diuortij ritus: quique vxorem dimiſerint. Dimittere vxorem,an dicatur Latinè.

CAP. XVI.

VXorem dimittere,veteris non fuit inſtituti, nec probatum poſtea eſt,quanquam Domitianus permiſerit. Affuerunt verò eiuſmodi diuortio ſacerdotes πολλὰ φρικώδη καὶ ἀλλόκοτα καὶ σκυθρωπὰ δρῶντες. id eſt, multa horrenda atrociáque ac triſtia obeuntes.Romulū lege cauiſſe,ſatis conſtat, ne mulieri virum, in cuius manu mancipióque matrimonij cauſa foret,relinquere fas eſſet: ſed viro vxorem repudiare,

ſi in

si in liberorum veneficio aut in adulterio foret deprehensa, aut claues subiecisset. Quòd si aliter quis repudiasset, eius opum vxori portionem dari, reliquum Cereri esse iussit sacrum. Sed & qui ab vxore diuerterent, sacra diis inferis obire. Apud Hebræos repudij ratio mutua non fuit, vti posteà apud Romanos, viro tãtùm diuertere licebat: quin & zelotypiæ illius mederi vxor cogebatur, exemplo vel fœdissimo, nec citra horrorem. In repudiis, id est renuntiationibus, vsitatissimi erant moris verba eã, Res tuas tibi habeto, res tuas tibi agito. Sed nec illa reiiciebantur, Conditione tua non vtar: sicuti titulo De diuortiis, adnotarunt Iureconsulti, & nos alicubi cõmeminimus. Dicebatur tunc & vxori nuntius remitti: nam primo Epistolarum ad Atticum Cicero: Vxori inquit Cæsarem nuntium remisisse. Sp. Carbilius Romanorum primus sterilitatis causa vxorem fertur dimisisse, ac diuertẽtibus matrimoniis, quasi ansam præbuisse: quẽ sequutus est Sulpitius Gallus, misso repudij nuntio, quòd vxorem in caput vestẽ deducere, animaduertisset. Idem fecit P. Sempronius, quòd eius vxor ludos funebres spectasset. Eiectam mulierem Hieronymus intelligit, quæ à marito viuente eiiciatur. Diuertere ab vxore, Græci ἀπολύσαι dicunt, quod illis tamen ambiguum sit verbum. Sunt qui dimittere, opinentur haud satis huic accommodum rei verbum: nam exercitum (inquiunt) dimittimus, sicuti dimittitur senatus, concio, amicus digredi volens. Verùm qui hoc sentiunt prodúntque, falluntur. Nos neminẽ traducimus, omnium ferè parcimus famæ. Vt alia desint, certè Tranquillus in Cæsare, dimissam ab eo Cossutiã tradit. Abiicere, in hoc vsu non reformidat Hilarius, quum mittitur renuntiatio, Conditione tua non vtar, Dimitti prætorium, eleganter dicitur à Liuio, quum qui ad prætorem conuenerant, abeunt. Non prætereunda verò Pauli sententia ex secundo Institutorum libro, titulo De dotibus, Si diuortium citra mulieris culpam obtigisset, integra repetebatur dos. Quòd si ab vxore quid delictum foret, in liberorum singulos ab marito sexta dotis retinebatur portio, vsque ad dimidiam modò dotis partem. Commeminit Boëthius quoque, Romanæ (inquit) ciuitatis iure in parentum arbitrio retinentur liberi, vsque dum mancipatione soluantur tertia. Ergo si diuortium foret factum mulieris vitio, dotis parte pro liberorum mulctabatur numero.

Quid

Quid farreatio, diffarreatióve. Absurdus Romanorum mos in concedenda vxore filijs indigenti. Confarreaturus. CAP. XVII.

Legitima verò sacráque matrimonia priscorum religiosa sedulitas, farracea vocauit, à farris communione: quod à Græcis zean dici, sunt qui arbitrentur. Festus & Boëthius scribunt, farreo libo adhibito, genus id matrimonij contrahi solitum, vnde fit dicta farreatio. Sicuti quum dissoluerentur nuptiæ, diffarreatio. Hinc nouator verborum Apuleius, confarreaturum formauit: Talis (inquit) mulieris publicitus matrimoniũ cũfarreaturus. Sed super re hac eruditè admodum, etiam si concisè, Annalium quarto Tacitus, ex quo plura paulò transposui: Sub idem (inquit) tempus de flamine diali in locum Seruij Malluginensis defuncti legendo: simul roganda noua lege disseruit Tiberius: nam patritios confarreatis parentibus genitos tres simul nominari, ex quîs vnus legeretur vetusto more, neque adesse vt olim eam copiam, omissa confarreandi consuetudine, aut inter paucos retenta: plurésq; eius rei causas afferebat, potissimum, penes incuriam virorum, fœminarúmque, accedere ipsius cerimoniæ difficultates, quæ consultò vitarentur. Hactenus ex Cornelio. Erat autem vetus, diúque consuetum antiquis Romanis alimentum farris, veluti Græci hordeum vetustissimam putãtes frugem, eius in sacris primitias dabant, ὀλὰς vocantes. Et Romani, pretiosissimum vetustissimúmq; far arbitrati, sacrificia ignea inde ordiebantur omnia. Verùm in Romanorum moribus illud superabsurdè seruatum quoque nouimus: quippe quum liberorum satis suscepisse viderentur, alterius suasionibus qui filiis indigeret, vxore, cuius dedendæ recipiendæque ius haberent, cædebant. Quod Catonem in Martia vxore non exhorruisse, nec Lucanus tacuit. Cæterùm, vt omnia lineis attingantur propioribus, author Topicorum secũdo Boëthius: Vxorem tribus haberi modis, vsu, farre, emptione. At solis (inquit) pontificibus competebat confarreatio. Quæ in manum per coëmptionem conuenerat, hec materfamiliâs vocabatur: quæ vsu aut farre, minimé. In coëmptione illud seruatum, vt vir ita scitaretur, An sibi mulier esse materfamiliâs vellet: quę respondebat, Velle. Mulier item sic, An sibi vir esse paterfamiliâs vellet: qui respõdebat, Velle. Itaque in viri ma-

num mulier conueniebat, erátque viro materfamiliâs loco filiæ. Hinc Gellius: In cuius (inquit) manu mancipióq; alia matrimonij causa foret. Et Maro.

Téque sibi generum Tethys emat omnibus vndis.

De huiusmodi denique ritu nonnulla Marcellus. Legimus porrò Codice De episcopis & clericis, lege vltima, Seruatum olim, si quis sponsus aut sponsa post datas & acceptas arras vo luisset diuino se deputare seruitio, cōpellebatur vir quidem, quæ arrarū nomine dederat, amittere: sponsa verò in duplum quod accepisset, reddere. Quod, vt iniquum, est à Iustiniano emendatum, qui & sponsalitias nominat arras titulo De episcopali audientia. Sunt ex nostris, qui ingenuè fateantur nescire se, quo nomine Græcis dicatur far, nisi hordei appellatione id complectantur. Inuenio tamen, qui chondron à Græcis nuncupari opinentur, quod à nobis dicatur far.

Cur Thales nuptias recusaret. Cúrque Venerei iungeretur Mercurius. Item in re vxoria mores diuersi. Epaulia quid. Epaûtra. Epacteres.

CAP. XVIII.

QVoniam verò ritus sententiásq; in hac re varias pollici ti sumus, standū omnino promissis est. Proinde Thaleta, qui vnus erat ex septē, Plutarchus scribit, metu, quo confici parentes solent ex filiorum interitu, vel alia quauis calamitate, à nuptiis reuocatum, & liberorum procreatione. Verùm demisso (inquit) animo atque abiecto censendus est, qui amittēdi metu, rerum possessionem refugit. Mos veterum is quoq; fuit, Mercurium iuxta Venerem collocare, veluti innuerent, nuptialem voluptatem ratione, aptóque sermone in primis indigere: item τὴν πειθὼ, καὶ τὰς χάριτας, id est Pitho, siue Suadelam & Gratias: vt quæ voluntas ferebat, ab alterutro sine pugna citráque contentionem vllam inducti transigerent. Venerem nihilominus dictam veteribus comperio informe numen, quia vespertina mulieribus opituletur, viris autē matutina. In Bœotia sponsam obtegentes, aspharagonia coronabant: nam vt ea suauem ex spina asperrima fundit fructum, sic noua nupta primam asperitatem suam non reclinanti, nec indignanti marito vrbanam iucundámq; vitæ societatē præstabit. Cum Persarū regibus legitimæ vxores ad mensam accubunt, vnáq; comessari solent. At quum ludere lasciuiréque,

ac

ac ſe pluſculum inuitare collibuerit,ſummotis illis, cithariſtrias meretriculas adhibent,nec vllo modo ſinũt, vxores intemperantiæ ebrietatiſq; fieri participes. In Lepta Libyæ ciuitate morem diutiſsimè ſeruatũ ferunt, vt poſtridie nuptias ad ſponſi matrem petitum ollam ſpõſa mittat,quam ea abnegat aſperius, quo ipſis ſtatim initiis, nouercalibus in ſocru prægustatis moribus,ſi quid (vt aſſolet) grauius ſeſe obtuliſſet,velut planè excitatior, æquiore ferret animo. Inoleuerat Græcis,vt poſtriduano nuptiarũ die ſponſæ pater pompæ cuiuſdam imagine quadam ſponſo proferret munera egregia, quæ illi nuncupabant δῶρα ἐπαύλια, id eſt dona epaulia, quòd in ſponſi aulam tunc primum diuertiſſet ſponſa. Erant autem aurea pleraq;,ſmegmata,pectines, alabaſtri, ſandalia, thecæ, myralíptra. Sunt qui epaulia,diem ipſum poſt nuptias ſecundum appellari opinentur. In quo ſponſo primũ ἐπαυλίζεται ἡ νύμφη. Epactra verò piſcatoria cẽſentur nauigia:nam & piſcatores nuncupantur epacteres quandoque. Fuit quandoque & mos is ſeruatus,vt ducturi vxores nuptialia munera,& dotem vltrò ſoceris darẽt,quod ſcribit Porphyrio allata hiſtoria, cur dicatur ab Horatio Ixion perfidus. A connubiali iure, nec illud feſtiuum diſparatur admodum, ex Verrij Flacci, pontificum iuris peritiſsimi,vrbaniore ſententia natũ: qui quoniam cautum ſciebat, Ne ferijs foſſas facere nouas liceret, etiam ſi veteres detergere fas foret:iucũdè dicere ſolebat, Ferias, idoneas magis eſſe viduis quàm virginibus ad nubendum:veluti foſſarum loco veterum cenſerentur viduæ, quas feriatis diebus terſiſſe,nullum foret piaculum.

Matrimonij bonum triplex. Item de ſacramentis.
CAP. XIX.

MAtrimonium ſcribit Aurelius Auguſtinus,quantum ad genus attinet mortalium,quoddam eſſe ciuitatis ſeminarium. Coniugij bona eſſe triplicia, confirmat beatus Thomas,fidem,prolem,ſacramẽtum, ne videlicet adulterium admittatur, ſubminiſtretur humanæ imbecillitati fultura, diuortium ne fiat. Scribit idem doctor ſanctus,legis nouę ſacramenta eſſe ſeptem,baptiſmũ,confirmationem, euchariſtiam, pœnitẽciam,vnctionem poſtremam, ordinẽ, matrimonium. Sed ex iis quinq; prima ad hominis vnius perfectionem tendere in ſeipſo: at duo reliqua, ordinem ſcilicet & matrimo-

nium,ad perfectionem & multiplicationẽ totius eccleſię.Per ordinẽ eccleſia gubernatur, & ſpiritualiter multiplicatur: at per matrimonium augeſcit corporaliter. Dicunt porrò, matrimonium eſſe ſignum coniunctionis Chriſti & eccleſiæ:vnde rectę dici ſacramentum videtur, Nam Auguſtino tradente,eſt ſacramentũ,ſacrum ſignum,vel ſacrę rei ſignum.Commune ſacramentis omnibus eſt, quòd verbis conſiſtunt & rebus corporalibus: ſicut in Chriſto, qui eſt ſacrorum author, Verbum caro factum eſt.Et ſicut caro Chriſti ſanctificata eſt, & ſanctificandi virtutem habet, per verbum ſibi vnitum: ita res ſacramentorum ſanctificantur, & vim ſanctificandi habent,per verba quæ in his proferuntur. Vnde Auguſtinus ſuper Ioannem:Accedit verbum ad elementum,& fit ſacramentum,Et verba quibus ſanctificantur ſacramenta, dicuntur ſacramentorum formæ, Res autem ſanctificatæ, ſacramentorum materiæ:ſicut aqua,eſt baptiſmi materia,& chriſma confirmationis.Poteram de hiſce rebus plura de authoribus exiſtimatis afferre,ſed ſuccurrit Varronianum illud; Spicilegio perfecto haud Vitio verti,ſi relinquatur ſpica.

Aetas nuptijs accommoda in ſexu vtroque. Demetrij Poliorcetæ hiſtoria. Plutarchi locus reſtituitur perperam Latinitate donatus. CAP. XX.

CAeterùm parte hac obſeruanda magnopere Ariſtotelis oracula:Quum,inquit,finis gignendi vt plurimum quidem viris annus ſit ſeptuageſimus, mulieribus autem quinquageſimus: ita coniugandi initio ſunt, vt ætatibus ad hunc proletarium finem cõcurrant.Eſt autem adoleſcentium coniunctio improba filiis producendis:in cunctis enim animalibus iuueniles partus imperfecti ſunt, & fœminæ crebrius quàm mares,& parua corporis forma gignuntur. Huiuſmodi autem coniectura fuerit, quòd in quibuſcunq; ciuitatibus conſuetudo eſt, adoleſcentes mares puellâſque coniugari, in eiſdem inutilia ac puſilla hominum corpora exiſtunt.In partu quoque laborant amplius puellę,ac pereunt plures.Ex quo reſponſum oraculi Trœzeniis datum,quidam putant, ὡς πολλῶν διαφθειρομένων διὰ τὸ γαμίσκεσθαι τὰς νεωτέρας, id eſt, veluti ea cauſa multis obire contingeret,quòd nuptiæ fierẽt immaturæ. Ad cõtinentiam quoq; vtile videtur, nuptias fieri ſeriores.Intemperatiores enim eſſe videntur,quum puellę Veneri aſſueſc

assuescunt: porrò & masculorum incrementum deterius fit. Proinde annorũ decem & octo puellas nuptui tradidisse, peropportunũ est: maribus congruit pręcipuè annus sextus & tricesimus. Extat & super hac re Hesiodicũ præceptum, quo duci oportere puellam docet, vt commodius viri assuescat moribus. Nam vt in Oeconomicis Aristoteles ait, *αἱ ἀνομοιότητες τῶν ἠθῶν ἥκιστα φιλικόν*. id est, morum dissimilitudo haudquaquam conflare amicitiam potest. Versiculus Hesiodicus ad id pertinens, si quis fortè requirat, hic est,

Παρθενικὴν δὲ γαμεῖν, ἵνα ἤθεα κεδνὰ διδάξῃς.

Virum autem censet poëta idem, haud ita multò ętate minorem triginta annorum, aut maiorem ducere vxorem debere,

Μή τι τελειόντων ἐτέων μάλα πολλ' ἀπολείπων,
Μή τ' ἐπιθεὶς μάλα πολλὰ, γάμος δέ τοι ὥριος ἔτος.

Non prætereunda parte hac historia iucũdior, Demetrio Poliorcetæ suadebat Antigonus pater iuueni admodum, Phillam vxorem duceret, Antipatri filiam & Cratero olim iunctam, cuius erat apud Macedonas insignis beneuolẽtia, quũq; is vtvetulã aspernaretur, insusurrauit pater Euripidion illud,

ὅπου τὸ κέρδος, παρὰ φύσιν γαμητέον.

Id est, vbi affulserit lucrum, ibi verò vel præter naturam ducenda vxor.

ὁμοιοπτώτῳ τινὶ τῷ δουλευτέον ἀνθυπηλλαγμένου.

Id est, per homœoptotum verbo dictioni substituto: quæ est apud poëtam, *δουλευτέον*. Hoc eo adnotaui gratius, quòd in Demetrio Plutarchi interpres, toto (vti aiunt) cælo aberrauit, sentẽtia lepidissima planè corrupta. Ita enim membrum transfert alterum, Præterea loco & tempori seruiendum.

Moribus effici in primis, vt coniugalis seruetur amor. Catonis dictum, Ioue tonante se beatum esse.

CAP. XXI.

ILlud prætereà memoriæ summa cura affigendum, quod ad nuptiales pertinet rationes. Quemadmodum ignis palea, vel leporinis facilè succenditur pilis, atque ocyus itẽ restinguitur contabescitque, ni robustior firmiórque materia fuerit admota, qua confoueri alique possit: ita momento euanescere nouorum coniugum amorem, forma solùm corporis conciliatum, nisi bonis præfultus moribus, ac prudentia coalitus, radices miserit altius. Nam & Iureconsultus Vlpianus,

Matrimonium non coitus, sed matrimonialis affectio facit. Propterea Olympias Philippi Macedonum regis vxor, quum aulicus quidam formosam, sed malè audientem duxisset vxorem: ille (inquit) demens est, οὐ γὰρ ἂν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἔγημε, id est, non enim oculis vxorem accepisset: non digitis omnino, aut etiam oculis vtique vxor deligēda, qui plerisque mos est, reputantibus, quàm grandem ferat dotem, non quibus sit exculta moribus. Amatoriis porrò artibus carminibúsque coniugalis beneuolentia quęrenda non est. Cum attonitis quippe ac labefactatis ætas agitur. Sicuti medicamentis quę fit piscatio, maturè quidem & facilè piscem capit, sed eum labefactat, & mensę ineptum reddit. Neque Circen ab ea potionati quicquam iuuerunt, quum suum asinorúmque formam accepissent. Vlyssem verò mente præditum, prudentérque cum ipsa versantem incredibili amore dilexit. Præclarum & illud fuerit documentum quod in antiquis literis reperias, lunam quum abest à sole, lucidam videmus clarámque: at eidem admotā, obscurari hebescereq; occultatā. Sed ediuerso, modestā oportet vxorem, addecétque, assistēte viro, sese visendam pręcipuè exhibere: at enim absente, latitare, domum custodientem. Denique sicuti geometræ ferunt, lineas & superficies non per se, verùm vnà cum corpore moueri: sic vxorem affectum nullum habere proprium conuenit, sed studia, curas, risum, communia habere cum viro. Platonis celeberrima sententia est, εὐδαίμονα καὶ μακαρίαν εἶναι πόλιν, ἐν ᾗ τὸ ἐμὸν, καὶ οὐκ ἐμὸν ἥκιστα φθεγγομένων ἀκούει, id est, beatam felicémque esse ciuitatem, in qua meum, non meum qui dicant, minus audiunt. Quod communibus, quoad fieri potest rebus, quæ quidē æstimatione aliqua censeantur, vti ciues debeant. Sed multò grauius huiusmodi vox eximenda è connubio est. Nam vt medici astruunt, in sinistra parte existentes plagas ad dextram sensum referre, sic vxorem viri & virum vxoris sentire doloris conuenit intertrimenta. Nec illud omiserim quod Homerica nobis doctrina suggeritur; Helenam diuitiarum fuisse appetentem, at Paridem voluptatum: Vlyssem verò prudētia conspicuū, modestia Penelopen. Quid ergo inde prouenit? Nempe horum connubium felix atque optabile: at Paridis nuptię cum Helena, ex Græcorum Barbarorúmque calamitatibus Iliada confecêre. Iunoni Nuptiali, hoc est τῇ γαμηλίᾳ ἥρᾳ, rem diuinam quum facerent, è victima fel exemptum post aram
abii

abiicere, moris fuit receptissimi, innuēte (opinor) eius quisquis fuit authore, bilem prorsus iram'ue à coniugali sequestrandam iucunditate. Vt enim vini, sic & matronæ austeritas vtilitatis plurimum, amarulenti nihil interfusum habere congruenter debet. Hic illud iocosum haud præteriero, quum in censura Cato senior Maniliũ senatu mouisset, quòd vxorem filia inspectante foret osculatus, intulit, Vxorē se nunquam amplexatum, ni magno tonitru ædito: vnde facetum prodiit id, ὡς μακάριος ἔχοι τοῦ διὸς βροντῶντος, id est, Ioue tonante esse se beatum. Idem conuerberantes vxorem vel filios, τοῖς ἁγιωτάτοις ἔλεγεν ἱεροῖς προσφέρειν τὰς χεῖρας. Quin & amplius laudandum censebat, qui bonum ageret maritũ, quàm qui senatorem magnum: nec re vlla mirabiliorem videri Socratem, quàm quòd vxorem nactus difficilem & stupidos liberos, comiter ac humanè, id est ἐπιεικῶς καὶ πράως, διετέλεσεν. Porrò inquit Moralium octauo philosophus: Parentum vincula filij sunt & nexus: quare celerius liberis qui carent, disparantur: filij nanque vtrisque commune bonum: ipsum autem commune, continendi obtinet vim.

Illegitimas nuptias quas crederent priores. Aphrorum mos impudens. Super digamia nonnulla. Gorgophone. Matrimonia secunda quando primum vsurpari cœpta. Erulorum mos. Camilli posteritas. Epigoni, progoni, apogoni.

CAP. XXII.

Sed redeo ad veterum instituta, quibus nuptias nō iurecontractas existimari solitum, accepimus, quæ non aut inter ciuem Romanum ciuémque Romanam susciperentur, aut quibus princeps populus'ue ciuitatem vel connubium nō permisisset. Quo nomine ita concepti & nati, in patrum nequaquam potestate censebantur, matrésque sequebantur potius: quoniam cum eo nuptias inire non cauissent, cum quo cōnubij ius foret nullum. Hinc lectum in historia quandoque est, Ius Quiritium fœminis esse impertitum, hoc est Romanam ciuitatem permissam: iúsque connubij, vt ex matrimonio eiusmodi æditi, haberentur legitimi ciues Romani. Cicero in Topicis: A consequentibus (inquit) si mulier quum fuisset nupta cum eo, cum quo connubium non esset, nuntium remisit: quoniam qui nati sunt, patrem non sequuntur, pro liberis

manere nihil oportet. Additur id præterea: ex impari susceptos item matrimonio, non patrem insequi, sed matrem. Ex adulterio non potest dici pater, inquit in primum Aeneidos Donatus. In phano Veneris, quod est in Aphricæ ciuitate Sica, vel hoc nomine celeberrimum, corpore prostituto & passiuo concubitu dotem matronas quærere, patria consuetudo est. At Romanum longè probabilius institutum, quo quæ vno fuissent matrimonio contentæ, pudicitiæ corona prodibāt insignes. Quod post depositæ semel virginitatis cubile, in publicum egredi nescirent: quando matrimonium multiplex intemperātis non careat libidinis suspicione. Nam & digamiæ nomen, ethnicis quoque est habitum infame: quoniam & Dido quum ab Iarba Libyę rege (vt inquit etiam Hieronymus) in coniugium peteretur, paulisper distulit nuptias, donec vrbem conderet: nec multò pòst exstructa, in memoriam mariti quondam Sichei pyra, maluit ardere, quàm nubere. Casta mulier Carthaginem condidit, sed rursum vrbs eadem castitatis laude finita est. Quin & apud maximum poëtam, quanquam argumento suo deseruientem, Dido eadem secūdas nuptias culpam vocat:

Huic vni forsan potui succumbere culpæ.

Propterea ad Saluinam Hieronymus idem: Nesciat (inquit) vidua digamiæ indulgentiam. Et ad geruntiam: Non solùm ab officio sacerdotij digamus excluditur, sed ab eleemosyna ecclesiæ, dum indigna putatur stirpe, quæ ad secunda cōiugia deuoluta est. Et in libro De officiis Ambrosius: Digamus verò in sacerdotem ordinari non debet, non quia deliquerit, sed quia prærogatiua exutus est sacerdotis. Flamen vnius vxoris, ad sacerdotium admittebatur. Flaminica quoque, vnius mariti eligebatur vxor. Gorgophone Persei filia (tradente Pausania) omnium princeps mortuo coniuge priore, mox nupsit Oebalo, vnde secundis mattimoniis exordium datum. At Geneseos quarto lectum commeminimus, Lamech primum aduersus naturæ institutum, accepisse vxores duas, ex quibus vni nomen fuerit Ada, alteri verò Sella. Ex eisdem porrò libris & illud est, Moris quandoque fuisse, vt nisi circumacto annuo curriculo, nouam nuptam reges non adirēt. Nam, vt in libro Hester obseruatū est, primis mēsibus sex myrtino perūgebantur oleo, reliquo semestri spatio vnguentis ac pigmentorum varietate delibutū cōfouebant corpus, móxque in regiū com-

migrabant cubiculum. Non omittendum quod de Græco penu est: epigonos vocari ex secundis conceptos nuptiis, sicuti progoni intelliguntur, qui ex primis: quanquam eo item vocabulo maiores accipi videntur, velut minores vocantur apogoni. Apud Erulos quondam Istri accolas irroborarat mos vetus, vti concedente ex humanis viro, vxor quæ virtutis existimatione aliqua foret, vel quæ sibi quæreret gloriã, laqueo apud mariti sepulchrum gulam frangeret, aliàs ignominiæ deformabatur nota: odiique in viri propinquos subibat crimen. Sed hæc illud minus facit mirum: quoniam eisdem senes ac morbo affectos necare, humanissimum censebatur, lignorum strue ingenti surrecta. Scribit diuus Hieronymus ad sua tempora ex Camilli posteris nullam vel raram secundos nosse concubitus: ceu sibi vnaquæque illud ex triuio ingereret, ἡ λυσαμένη εἰς κύλισμα βορβόρου ἐπιστρέψασα, id est, sus lota ad cœni volutabrum reuersa.

Connubium amore constans esse veluti corpus vnitum congenitúmque. Corporum genera. Species tres arationum. Cicero explicatur ad Quintum fratrem. Dipolos terra, & tripolos. Rharium. Rhus. Rharus. Syra. Sciros regio. Rhuta, vnde appellata. Scirrhon. Scirrhodes. Arias poros apud Pindarum. Rhanius ager. Item matrimonij commendatio.

CAP. XXIII.

ADnotandum verò illud impēsius ex veteribus memoriis scitum equidem, & ex sapientum sacrario promptum: corporum alia, vti à physicis astruitur, ἐκ διεστώτων, hoc est ex discretis constare, vt classem, vt exercitũ: alia ἐκ συναπτομένων, id est ex coniũctis, vt domum & nauem: τὰ δὲ ἡνωμένα καὶ συμφυῆ, id est quædam esse vnita & congenita, vt singula animalia. Ferè igitur connubium quod ex amantibus constat, vnitum congenitúmque est. Quod verò dotis liberorúmque procreandorum gratia est, ex coniunctis: at concumbendi causa voluptatísque contractum, ex discretis. Eiusmodíque simul habitare, non simul viuere, arbitrari quispiam potest. Nuptialem denique commẽdationẽ, ne quid omittam sciens, & illud aliquo modo habere videtur. Nã Athenienses solitos legimus arationes tres celebrare, quas ἀρότους nuncuparent ἱερούς. Earum

verò prima in Sciro erat, vetustissimarũ arationũ monumentum: secunda in Rharia: tertia sub Pelinto, qui locus Buzygium vocabatur, hoc est βουζύγιον. Omniũ autem harũ sacratissima est nuptialis satio, id est γαμήλιος σπόρος, atq; aratio ἐπὶ παιδοποιΐᾳ, hoc est quæ fiat ad liberorum procreationẽ. At dipolos terra, id est bis arata, & apud Homerum tripolos, id est tertiata, nil ad negotiũ præsens. Rhariæ autem, vti obiter subnotemus aliquid, Stephanus meminit: Rharium (inquit) campus est in Eleusine, & Rharia terra, & inde Ceres dicta Rharia. Nam Rhus item loci nomen apud Pausaniã, ab aquæ ex montibus defluxu nuncupatũ. Meminit & in Theseo Plutarchus: Commõstrant (inquit) Amazonũ thecam seu conditorium apud se Megarẽses, ad eum qui dicitur Rhus, ex foro euntibus, ὅπη τὸ ῥοῦς καλεῖ. At in rebus Peloponnesiacis Iolaus herbam πήγανον in Peloponneso ῥυτὴν autumat nuncupari, vnde rhutam dicunt Latini. Hæc verò vberius exsequuti sumus, vt M. Tullio opem ferremus, cuius fœdissimè codex est deformatus ad Quintũ fratrem libro secundo: Habemus (inquit) hãc philosophiã nõ ab Hymetto, sed à Rharia & Sciro. Ita enim lego, nõ vt modo in laceris circumfertur exemplaribus: Ab Arria Syra. Sũt qui legere malint, Ab area Syra. Scribit Pausanias item, Triptolemi patrem dici à nõnullis Rharum. Meminit Hesychius quoque. Sed rharũ item pro forti interpretatur. Idẽ & σύρην dici multitudinem tradit, καὶ σύρματα παμμαχίας. Syriã verò, pinguiorẽ vestẽ crassiorémq;. Erat & regio Sciros de vaticinantis viri nomine nũcupata, qui ad Eleusinios cũ Erechtheo bellãtes ex Dodone profectus obiit in prelio, quũ Palladis Scirados sacellũ excitasset in Phalero. Scirrhõ verò inter alia, etiã casei sordes indicat: vnde est Aristophanicum illud, τὸ σκίῤῥον ἀποδιδόναι.

Meminit in χρυσῷ γένει Eupolis. Hinc & quicquid coheret agglutinatúmq; vehemẽtius est, dicitur similiter. Scirrhõ quartodecimo Therapeutices Galenus ὄγκον interpretatur σκληρὸν ἀνώδυνον, id est tumorẽ durũ citra dolorẽ, sed ita (inquit) vt adsit sensus aliquis. Quãquã erũt forsan qui hosce malint tumores dicere scirrhodes: vbi verò sensus abest, scirrhos propriè. Scirrhus insensibilis curam non recipit. Qui difficulter sentitur, nec incurabilis est, nec curationem admittit facilem: fit ex humore lento & crasso, insolubiliter induratis partibus infixo. Scirrhum hepatis (inquit ad Glauconẽ secundo Galenus)

ab initio quidem sanauimus sæpe, vbi verò ad dies forte plures extensus fuerit, neque ipse potui sanare, nec alium vidi qui posset. Sed ne quid prætercam, vnde Ciceronis diluceat sensus, lego, In Eleusine: quam de Eleusinis nomine herois Mercurij & Dairæ filij nuncupatam, tradũt, agrum fuisse Rhamnaum nomine, in quo iacta primũ feruntur semina, enatæ'que primum fruges sunt: vnde inoleuerit mos, vt in diuinis rebus indidem vterentur hordeo, & pemmata conficerent ad sacrorum vsus, author Pausanias. Legimus & in Pindari Nemæis Arias transitum, id est, ἀρέας πόρον. Sic enim ait,

ἵνθ' ἀρέας πόρον ἄνθρωποι καλέοισι.

Qua in parte adnotatũ interpretibus est, loca circa fretum ac Rhegium dici ἀρέας πόρον. Sed & inexpositum fatentur inibi poëtam, proindéque obscurum, Aria proferri debeat an ῥεία, an iunctim ἀρεάσπορον: neque dilucere item, nuncupetur sic διὰ τὸ πλῆθος τῶν φονευθέντων, an ab eo quod ibi gestum est bellum. Certè πόρον Græci nunc transitum dicunt: vnde & Saronico sinui conciliatum nomen, nunc vadum aut facultatem. Quod ad Buzygium attinet, inuenio Buzygiam itẽ Athenis fuisse familiam, sacerdotio præditam, à Buzyge quodam heroe, qui omnium primus iunctis bobus arasse terram creditur. Sed à diuerticulo institutum repetamus. Sacrum matrimonium videtur Pythagoras intellexisse, quod ex bonis fuerit conflatum. Sacra nomina in Declamatione quadã Quintilianus, mariti intelligit & vxoris, sicuti patris & filij. Apud eundẽ legas & cõiugales Deos. Tu verò Iouem intellige Gamelium, cuius Hieronymus itẽ meminit: & Iunonem item Gameliam, cuius facta paulò antè nobis mentio est: & Plutarchus non tacuit. Illud postremò ex Homerico penu seruãdum magnopere videtur, scribit enim domos tunc præcipuè indemnes custodiri, & ratione summa dirigi gubernaríque, si mulier viri arcana non anxiè nimis atque solicitè rimetur ac introspiciat, quod πολυπραγμονεῖν Plutarchus interpretatur. Nec rursum illo inscio quippiam suopte ingenio exsequi institerit. Vtrũque ex Iunonis persona indicatur. Et prius quidem Ioue ita commonente,

ἥρη μὴ δὴ πάντας ἐμοὺς ἐπιέλπεο μύθους
εἰδήσειν.

Alterum Iuno ipsa commonstrare videtur,

μήπως μοι μετέπειτα χολώσεαι, αἴ κε σιωπῇ

οἴχωμαι

ἵχομαι πρὸς δῶμα βχθυῤῥίν ὠικχουῖο.

Vocabula plura ad idē spectantia. Scotius qui dicatur & parthenius. Quid latiar. Cicero declaratur, emaculatur Macrobius, adiuuatur Catullus. De Hymenao paucula prater rationē multorum. Conditionē quarere quid sit. Profectitia dos & aduētitia. Pastos. Pastinū. Calyptra. Protelia. Progamia. Protelij. Proaulia. Epaulia. Apaulia. Mellonymphus. Agamij iudiciū, & opsigamij, ac cacogamij. Cyamissare. Cyamus quid, & vnde. Chamaeps sponsa. Chamatypion. Chamaeunia. Apotimemata. Apotimeta. Prostimemata. Genetyllides dea. Ilithya. Ex dictamo corolla cur dentur Ilithyia. Nympharum in sacris mentio honesta. Nymphia. Inateres. Aelij. Aelmon. Synnymphi. Daër. Galos. Glos. Promnestria. Proxenetria. Nuptiatores. Nupturire. Sportula nuptiales. Sisymbria. κτίσασθαι. Culos quid. Thyrsus. Thysthla. Interim de inateribus restituitur Digestorum locus. Thurianum obsonium. Sturio piscis vnde.

CAP. XXIIII.

SEd enim prius quàm parti huic coronidem impingamus, adfigantur & aliqua operæ fortasse leuioris, sed Consentinis vtique & Tarentinis latura opem aliquam, etiam si Persios minimè iuuerint. Scotium dici inuenio apud Homerum, clandestino natum concubitu: sicuti parthenius dicitur, qui ea sit productus, quæ quum nuberet, credita sit virgo. Carmen Homeri ex Iliados sexto hoc est de Bucolione,

πρεσβύτατ@ γενεῆ, σκότιον δὲ ἑ γείνατο μήτηρ.

Pindarici interpretes dici parthenium putāt, qui clàm ex ea sit æditus quæ censeatur virgo. Scribit in Parallelis Plutarchus, Theseum ac Romulum fuisse anengyos & scotios. Illegitimum verò dicunt anengyon, velut sine sponsore, quem vocant engyon. Vxoria bibere, à Quintiliano in Declamationibus de eo dictum cui meretrix dedisset odij potionem. Conditionem quærere ac perspicere, in hoc proposito est vxorem

rem venari. Cicero in Philippicis: Filiam eius sororem tuam eiecisti, alia conditione quæsita, & antè perspecta. Est & apud T. Liuium, Conditionem filiæ quærendam. Cæterùm super ea re affatim alibi. Est & illa dicendi figura apud Ciceronem in Epistolis ad Quintum fratrem: De nostra Tullia (inquit) spero cum Crassipede nos confecisse: dies erant duo, qui post Latinas erant religiosi: cætero cõfectum erat, Latiar erat exiturus: ad octauum idus Apriles sponsalia Crassipedi prębui. Quo in loco, quia scio plerisque occursurum Gordiano implicatiorem nodum, non dissimulanda verbi occultioris enar ratio. Præsertim quia parerga hoc genus bonarum literarum studiosis nil officiunt. Id enim vocabulum Latiar, quorundam, vt video, solertiam fallit. Sed scire oportet esse verbum vetus, etiam si non sit frequens. Significat autem Latinarum solẽne. Positum id enarratúmque inuenias apud Macrobium in Cœnis: Nam quum Latiar (inquit) hoc est Latinarum solenne concipitur: item diebus Saturnaliorum, sed & quum mundus patet, nefas est prælium sumere. Quamuis in codicibus recẽtioribus corruptè scriptum passim sit, Latiarum. Ea verò forma Latiar dicitur, qua & Palatiar, pro sacrificio quod in monte fiebat Palatino, authore Festo. Dotem profectitiam intelligunt Iureconsulti, quæ à patre vel parente profecta est de bonis eius. Aduentitiam esse dotem Iulianus ait, si quis certam quantitatem patri donauerit, vt hanc pro filia daret. Sic & profectitium peculium dicitur, quod viuens pater filio concedit. Aduentitium quod alius, modo non in castris, nam hoc castrense est: neque item respectu patris, sed alia quauis ratione. Vnicubam vocant monogamon matronam, quæ secunda matrimonij iura non nouit. Parapetasma, id est velum geniali incumbens lecto, vocatur pastos. Pastus verò pro cibo capitur Latinis, vnde victimarum pastum locari solitum accepimus. Et Cicero, Qui est suauissimus animorum pastus. Pastinum quid esset, docuit Columella: sed & pro vinea capitur quandoque, vt quum audis, Non esse vno genere vitium omne pastinum conserendum, ne annus iniquus generi, spem vindemiæ totius extinguat. Nam sponsæ flammeum dicitur calyptra. Sacrificium nuptias præcedens protelia nuncupatur, & progamia, id est, προτέλεια καὶ προγάμεια. Quanquam & sic dicere dona licet, quæ ante nuptias offeruntur: nam τέλος, nuptias item signat. Sed & qui

vxorem

vxorem duxere, protelij valent dici: qui anteit nuptias dies, proaulia: qui ſubſequitur, epaulia vocatur. Sunt quibus placeat, oblata ſponſæ dona dici apaulia. Protolia ſunt qui interpretentur τὰ τῆς λείας πρῶτα, id eſt, prædæ portiones primas, quas ferè ſortiuntur optimates, ſicuti Chryſeida Agamemnon, Achilles Briſeida Hippodamiam, Aiax Tecmeſam. Platonis autem ſententia parte hac minus negligenda, qui de nuptiali ſcribens impenſa, non quinis plures ex parte vtraque vocari præcipit, & mina grandiorem fieri impenſam vetat. Nam minarum quatuor cenſum maximum ſtatuit. Qui necdum vxorem duxit mellonymphius appellabitur: ſicut puella, mellonympha. Agamij iudicia in multis exercebãtur locis, vbi quis vxorem ducere neglexiſſet. Apud Lacedæmonios opſigamij quoque & cacogamij. Vbi verò puella ætate iam maturior virum appetere incipit, ſcitè admodum & opertè κυαμίζειν dicitur, id eſt, cyamiſſare: puto, quia cyamos non legumentum modo ſignat, ſed coleos quoque: propterea quod ſint εἰς τὸ κύειν δυνατοί, id eſt, vtero ferendo validi. Eſt item cyamos prima in vberibus lactis concretio. Chamæpus, ſponſa nuncupatur, quæ curru non ſubuehitur, verùm pedibus mariti domum petit. Nam χαμαὶ ſignat humi. Nata inde parœmia in nil agentes, ac vanè laborantes, χαμαὶ αὐτλεῖν. Chamætypeion, ſcortillum vocant, quod humi decumbens inſcenditur. Chamæunia apud Hieronymum dicitur, quum quis humi cubat: Chamæuniæ (inquit) in ſene minores fiunt. Apotimemata, id eſt, τὰ ἀποτιμήματα, diceban tur hypothecæ, ſeu enechyra, hoc eſt pignora, quæ à ſponſo repoſcebant in dotis numeratæ ſecuritatem, vel etiam debiti cuiuſlibet: ea verò erant vel domus vel agri. A magiſtratu petebantur apotimetæ, id eſt, ἀποτιμηταί, ſeu æſtimatores, qui pretium inducerent ac indicaturam. Meminit Demoſthenes, meminit item Lyſias, ſi modo legitima eius oratio eſt, in qua de hoc agitur. At proſtimemata intelliguntur legibus præfinita quædam aduerſus iuris violatores, ſicuti epobelia apud Iſæum. In Coliade verò Atticæ regionis deas coli ſolitas γενετυλλίδας, ſcribit Pauſanias: eaſdémque eſſe putat, quæ à Phocenſibus in Ionia dicantur γεννάϊδας. Has interpretantur grammatici γενέσεως ἐφόρους, id eſt, generationis præſides. Inter quas Illithyiam recenſueris, id eſt, εἰλείθυιαν. Quæ ex Hyperboreis appulſa Delum Latonę affuit parienti, vt prodit idem

idem Pauſanias. Vnde rem diuinam Ilithyiæ obeunt Delij, à quibus didicerint cæteri. Apud Athenienſes modo eius deæ ad pedes ſummos obuelata viſebantur ſimulacra. Dignum verò ſcitu, dictamum herbam Arato etiam dicton nuncupatam, vt Zenodotus mallotes interpretatur fœcunditatem, ac ſicuti pronuntiant Græci, ὠτοκίαν, inſigniter iuuare. Quo argumento Ilithyiæ contexebantur corollæ ex ea. Hinc cecinit Euphorion,

στεψάμενοι δ' ἀχλήροισι σὺν ὠτειτε δικτάμνοις.

Scribit Phurnutus in Deorum natura, Ilityiam credi à multis lunam, ἀπαύγως εἰλημμένην, καὶ δινοῦσαν περὶ τὴν γῆν. quam aduentare mitem, ac Lyſizonon comprecentur parturientes, vti ſoluat τὸ ἐσφιγμένον τῶν κόλπων. Nuptiatores apud Hieronymum eſſe videntur nuptiarum inſtructores. Matrimonia ipſa Græci nymphia vocant, quoniam pietas & religio à nymphis, vt creditum eſt, per mortales fuerint propagatæ. Cui rei argumento eſt illud quoque: nam citra nympharum mentionem nullum obibant ſacrum, quando & nympharum vna Meliſſa inuentum monſtrauit fauum, & aquam melle tẽperauit. Vel quod prçſides aquarum deas propriè Naidas dicunt. Sed & ſic vocare inſtitutũ in generationẽ progredientes animas, quod eas humectę naturæ opinabãtur aſsidere, quę fo ret theopnoos, vt inquit Numenius. Propterea dictum ab propheta, Spiritũ domini ferri ſuper aquas. Vnde & mortuorum animas fellis ac ſanguinis prolici effuſione. Inde verò humectum cõtrahi ſpiritum, qui vt nubes plerunque craſſeſcat, ex quo viſibiles animas euadere. Nam puræ generationem neſciũt. Hinc Heraclitus, Anima ſicca etiam ſapiẽtiſsima. Quoniam verò Naides nymphæ ſunt in corpora tendentes, inde factum vt ſobolis propagandæ cauſa iunctæ puellæ vocentur nymphæ, quando & aquis perfundi conſueuerant, ex fonte perenni aut flumine petitis. Ex eodem eſt argumento Aegyptiorum illud, dæmonas, & ſolem, ac omnes ad quos ſpectat animarum deſcendentium cognitio, non in ſolido conſiſtere, ſed ferri nauigio. Synnymphus velut conſponſas duobus vocant, vel pluribus nuptas fratribus. Apud Aelium Dionyſium inateres nuncupantur. Sicut ælij, vel etiam æelij dicũtur, quibus duæ nupſerint ſorores. Aelinon verò Sophocli in Aiace maſtigophoro, ſpecies eſt luctus. Daër mariti dicitur frater: at ſoror vocatur galos, id eſt, γάλως, vt ſcribit grãmaticus

Ariſtop

Ariſtophanes, qui ſyngenica concinnauit: à nobis dici poteſt glos. Reſtituendæ verò dictiones hæ Digeſtis De cognationis gradibus apud Modeſtinum. Nam vt de aliis taceam, illud bone Deus quale eſt, Duobus (inquit) nuptæ fratribus, ianitrices dicuntur apud Græcos. Reponendum verò inateres, meminit eius vocabuli etiam Pollux. In Menandriis obſeruatum item, cani in nuptiis ſolitum ad eum prope modum,

ὑμὴν ὦ ὑμεναῖε ὦ ὑμήν.

Quod in Auibus eſt ab Ariſtophane quoque poſitum, negligenter à Catulli interpretibus prætermiſſum. Inde enim illud eſt,

O Hymen Hymenæeque, ô

Hymen, ô Hymenæe.

Adnotabimus obiter illud quoque, ab eiſdem malè concipi Martiani Felicis Authoritate, Hymenæum fuiſſe Veneris filium: quod Martianus ne ſuſpicatur quidem. Sed malè feriati homines Tortellij deliramēta ſunt inſequuti. Aliàs ex Calliope & Apolline natum Græci Hymenæum fabulātur: quanquam Vraniam matrem intelligere Catulus mauult, *αὔλημα* item *γαμήλιον* dicebatur, id eſt incentio gamelia per tibias. Promneſtriam iidem intelligunt Græci nuptiarum conciliatricem, quę mox & proxenetria ſit nuncupata. Nupturire verbum inuenimus in Apuleij Magia, quod eſt nuptias affectare. Apud eūdem & ſportulas legimus nuptiales. Quippe (inquit) ita placuerat, in ſuburbana villa potius vt coniungeremur, ne ciues denuo ad ſportulam conuolarent. Quum haud pridem Pudentilla de ſuo quinquaginta millia nummum in populum expunxiſſet. In Hieronymo de vita Malchi monachi, pronubare nouè poſitum inuenias: Pronubante nobis (inquit) mœſtitia. Apud Ariſtophanē ſiſymbria nominātur folia, quibus coronarentur ſponſi: quos quia Græci nymphios vocant, inde in Ariſtophane eodem prouerbiale illud,

ὑμεῖς μὲν ἄρα ζῆτε νυμφίων βίον.

Id eſt, Vos igitur ſpōſorum vitam ducitis. Apud Herodotum extat perelegans verbum *ἐκτιλοῦσθαι*, quod ſignat puellam demulcere, atque ita demum conciliare, vt vxorem ducas, *ἐκτιλώσαντο τὰς λοιπὰς τῶν ἀμαζόνων.* Ratio vocabuli eſt, quoniam ctilos aries eſt iā mitis manſuetúſque. Hinc apud Pauſaniam *ἐκτιλόμενος* dicitur, qui cuipiam familiaris eſt factus. Inflectitur verò ctilos à *κίω*, quoniam gregē ferè præcedat. Cinyram

Pindarus

Pindarus ἰσθμίοις dicit κτίλον ἀφροδίτας, connutritum significans & familiarem, ac manui assuetum, ab verbo (vti scientissimis quoque placet) κτίσαι, quo alimentum indicatur, vnde orictitem dicimus educatum in montibus. Certè etiam κτιλοῦσθαι, cicurare est. Hinc Nicandri interpres ctilas dici oues arbitratur mites ac pingues: quamuis & gregis ductor, inquit, sic dicatur quandoque. Inuenio nuptiales coronas dici Thyrsos, vbi acuitur vltima. Nam si barytona sit dictio, tunc hastam significat Bacchicam. Sed hastas id genus sunt qui etiam Thysthla vocẽt, quanquã eo vocabulo nuncupãtur sacrificia quoq; Telestica, id est ad initiationem pertinentia, aut virgæ quædam, inter quas & ferulæ sunt. Sunt qui Bacchicas interpretantur Ἀγάλας, id est Dionysiaca mysteria. Inueni & qui vitiũ folia sic nuncupent. Meminit vocabuli Iliados Z Homerus quoque,

Θύσθλα χαμαὶ κατέχευαν.

Thursianum vel Thurianum obsoniũ esse prodit Athenæus, μέρος θαλασσίου κυνὸς, id est canis marini portionem. Nam & Plinio, vti eruditorũ coniectatio est, tomos nuncupatur Thaurianus, ab Italiæ oppido Thuriis, quo primùm ex Sicilia creditur subuectus: à cuius deliciis sturioni sit conciliatũ nomen.

Pithœgia quid. Ectropias. Ectropa. Vinum medium cur optimum, mel imum, oleum superfluens. Vinalia duplicia. Λῃναῖς Bacchus. Ambrosia siue Brumalia festum. Brumus Bacchus. Meditrina dea. Prostaterius Apollo. Bochernus pro pado. Ambra quid. Ambrosia item. Quali exceptorij. Castellata. Vngues ferrei. CAP. XXV.

Pithœgia (inquit Proclus) festum veteribus erat, quo in vini participatum & seruos aduocabant & mercenarios: relinebantur enim tũc primũ dolia, proinde facta re diuina, Dionysiachi doni communicatio omnibus patebat. Comprecabantur verò, vt Plutarchus inquit, ἀβλαβῆ καὶ σωτήριον αὐτοῖς τὸ φαρμάκου τὴν χρῆσιν γενέσθαι, id est innoxiã salubrémq; ipsis fieri medicamenti potionem. Vndecima mensis die factitari hoc Athenis consueuisse, produnt authores. Aliubi etiam sexta eius, qui prostaterius vocaretur, Bono dæmoni diuina re peracta, desinente iam Zephyri perflatu, qui oblædere vinum ac commouere præcipuè creditur. Eum proinde quod euase-

rit, firmum iam haberi constánsq;. De pithœgiis intellexisse vatem Hesiodum in agricolationis lucubratiuncula illis versiculis grammatica statuit assertio,

ἀρχομένου δὲ πίθου καὶ λήγοντος κορέσασθαι,
μεσσόθι φείδεσθαι, δειλὴ δ' ἐνὶ πυθμένι φειδώ.

Siquidem hoc planè poëtam dicere, Vbi dolium relinis, nouúmque vinum gustas primum, ad satietatem vnà cum mancipiis potui inseruiendum: vase nanque ἐπιχειλεῖ, hoc est, non penitus pleno, vinum ferè vappa fit, ac ectropias (Ectropæ verò calles sunt, ac semitæ, sed & oculorũ affectio) in fine quoq; inutile fit. Nam à fece infestatur, in meditullio autem optimum censetur. Proinde parcendum, & quia ingruit metus, μὴ πρὸ τοῦ δέοντος ἐπιλείψῃ, id est, ne ante tempus deficiat. Meminit Hesiodicæ sententiæ, ac enarrationis author ἐκλογῶν περὶ γεωργίας libro septimo, adstruens ex vicinia aëris vinum διαπνεόμενον fieri ἀσθενέστερον, quare largius hauriendũ. Cæterùm quod dicitur medianum vinũ bonitatis laudem sibi adoptare, forsan quæstione nõ indignum videatur minutiem quoq; rerum anxiè scrutantibus, ac in re literaria velut micrologis quibusdam. Quando & in Cœnis Aurelius Macrobius super eadem poëtæ sententia, sancit Hesiodus inquit, quum ad medium dolij peruentum est, comparcẽdum, & cæteris eius partibus ad satietatem abutẽdum, optimum proculdubio vinum significãs, quod in dolij cõsisteret medietate. Idipsum & Symposiacorum septimo comprobat Plutarchus, adeò vt conformari inde valeat prouerbiũ. Siquidem quod non euaporarit, atq; non acuerit vinum, sed genitiuam seruet bonitatem, quæ gustum allectet mirificè, medianum rectè dicetur. Verùm vt missas faciamus, quibus id adstrui amplius valeat authoritates, suppetunt in hoc, vt Plutarchi verbis vtar, καὶ πιθανὰ ἐπιχειρήματα, hoc est, probabilia epicheremata. Sed enim quid sit ab hoc philosopho excogitatum, mox paulò subnectam: interim quod inter omnia plurimum arrisit, commeminero gratissimé. Quemadmodum vtiq; mel, quoniã & crassum sit, ac terrestrem prorsus naturã resipiat, melius in imo est: in oleo quod superfluit, ideo creditur præcellere, quoniam aërium sit, ac proinde superna scandat naturæ suę vi: consimili ac cõpari ratione vinum in proprietatis vtriusq; participatum veniens ab dolij mediana firmitate, ac illici suauitate creditur præcellere. Porrò Plutarchus: Vini (inquit) vis quum planè calida

cen

censeatur, ratione dictante, ad medium coire congregaríque præcipuè consenta neũ fit: proptereáq; inibi bonitatem confouere ac custodire in primis. Quod autem pessum it, estque in imo feculẽta impuritate permixtũ miscellúmq;, nõ turbulentum visitur modò, sed & sapore deterius sentitur. Quod verò in summo est, ex aëris conuicinia facilè corrumpitur: quãdo illius permixtione diluitur, quam rem vini ἔκστασιν rectè nuncuparis (quanquàm & eo nomine nunc somnum dici aduertas, nunc terrorem) quo argumento rustici κατορύττουσι τοὺς πίθους καὶ σκεπάζουσι, id est dolia adobruunt, ac operimentis muniunt, quoad eius fieri queat, à vino disparãtes velut sepimentis, aëris contagem. Vt verò de pithœgia, vnde dissertationis exordia prõpsimus, paucula quędã subnectamus, author Plinius est, Vinalia priora degustandis vinis celebrari Romanis solita vndecimo calendas Martij, altera verò ad decimumtertium calendas Septembris. Ioannes Grammaticus super eo poëtæ Hesiodi versiculo, μῆνα δὲ ληναιῶνα,
Ianuarium (inquit) dicit, qui ληναιὼν apud Ionas nũcupatur: quoniam πιθοίγια fiebant mense illo, vel quia Dionysij festum celebrabant, quod dicitur Ambrosia, sed Brumalia vocãt Romani: à quibus Bacchum appellari Brumũ nouimus. Bochernus ad Bacchum spectat nihil: quippe author est Theon, Eridanum Italiæ ab indigenis eo censeri nomine. Ambra verò, siue (vti pronuntiant alij) ambar, vel ampar quoq; caninum, res est nostro æuo memorabilis: veteribus, quod sentiunt eruditi, prorsum incognita. Sulphuris prouenit modo, aut bituminis in India & Arabia: quod ruffum est ac pingue, primoris censetur notæ: sequens indicatura subalbido est, nigricãte omnium deterrimo. Ambrosia porrò Atheniensibus, quam in Iouis Ctesij dedicatione ferendam præcipiebãt, non herbam indicat, sed vt docuit Athenæus, omnigenas fruges cum oleo & latice. A Latinis porrò populis seruatũ traditur, vt quo die quis primum gustaret mustum, ominis gratia diceret, Vetus nouum vinum bibo, veteri nouo morbo medeor. Ex qua verborum formula, Meditrinæ item deæ cõceptum nomen creditur. Quod de prostaterio docuimus, sciendũ amplius, nuncupatione eadem veteribus Apollinem esse celebratum, quod ante ianuas statueretur: meminit in Helectra Sophocles. Inseramus denique huic potissimũ loco Pindari ex Olympiis sententiam haud aspernabilem, nec ita ab instituto dissitam,

αἴνει δὲ παλαιὸν μὲν οἶνον, ἄνθεα δ' ὕμνων νεωτέρων. Quibus quidem vinum innuit laudandum vetus, at gestarum rerum florem nouissimum quemq;. Illud planè superpondium ex abũdanti fuerit: Qualos exceptorios dici iuris prudentibus, in quîs comportentur vuæ. Sunt qui augurẽtur castellatas significari. Apud Columellam legimus decem modias & trimodias fiscellas picandas vindemiæ causa, sed & vngues ferreos vuis desecandis, ne manu decerptis, in terram dispereant acini.

Vini fecem esse illius robur & consolidationem: vnde & vinum tryga vocent Græci. Phecla. Colandi vini improbatio. An rectè vinum dicamus eunuchum, castratúmve. Laccus quid & laccopluti. Daduchus.

CAP. XXVI.

QVoniam verò fecis vicinia paulò antè adstruximus insyncerius fieri vinũ & sapore deterius: illud sciendum amplius, in literis reperisse me, fecem nuncupari κράτος καὶ στήριγμα οἴνου, id est robur vini, ac (vt sic dicam) cõsolidationem, argumentóq; esse, ab ea exemptum degenerare facilè, ac ferè non ita diu in plerisque locorum ætatem ferre, velut à radice auulsum. Quamobrem videntur priores non immeritò vinum appellasse tryga, id est fecem, quod & à Diomede proditum scio: quanquàm putẽt Grammatici, nouum priuatim sic dici, abusiuè autem etiã vetus: sicuti à præcipua quæ in eo pars est, hominem quãdoq; animam vocamus, aut caput. Testimonio & illud est, quod τρυγᾶν dicunt, pro eo quod vindemiare est. Et Homerus quandoque διατρύγιον protulit. Quo nomine sunt, qui fructiferum intelligant. Alij loca inter vites, quæ seruntur, vel partem vbi iam maturuerint vuæ. τρύγη certè nũc triticum signat aut hordeum, nunc fructum quemlibet. Thamnam verò fecem vocãt ἐπιχωρίως, quæ ex acinis exprimitur, posteà quàm effluxit mustum, quę rusticis in potum cedit, vti libro sexto ἐκλογῶν περὶ γεωργίας expositũ comperi. Pheclam posteriores Græcorum medici fecem quoque vocarunt, sed crematam priuatim. Verùm ad rem. Propterea sunt, qui vinum quod ἠθημένον nuncupant Græci, dicere nos percolatum possumus, quum sacco (vt Plinius inquit) franguntur vires, improbent insigniter. Quoniam, vti Hesiodus inquit, ἀπὸ τοῦ πίθου πίνεσθαι δεῖ, id est, à dolio bibendum ipso: quia sic insitum

seru

feruet robur ac poteſtatem. Defecatio autem illa, καὶ λιύλισις, id eſt percolatio, neruos excidit, ac genuinum reſtinguit calorem, vt gulæ curioſitas prætereatur, ad delicias reuocantis, quod vtilitati fuerat comparatum. Velut enim gallos porcóſque excidere, quo mollior præter naturam eorum fiat caro, degenerétque in fœminam, non ſani caſtíque eſſe hominis videtur, ſed Apicianis corrupti cœnis, ac Heliogabalum reſipiétis: eodem modo, ſi vti metaphora permittimur, vinum percolantes ἐξευνουχίζουσι καὶ ἀποθηλύνουσι, id eſt eunuchum id faciunt effœminántque. Hoc velut ſophiſmate excogitato, vt perdendo nati vino plurimum valeant ingurgitare. Quod ipſum in Naturali hiſtoria taxans ſeuerisſimè Plinius ac cenſoriè admodum: Quinimo (inquit) vt plus capiamus, ſacco frangimus, & alia irritaméta excogitantur, ac bibendi cauſa etiam venena conficiuntur. Quod verò eunuchum diximus vinum, id eſt caſtratum, magno nixi authore, ſi quis paulò licentius putat, ac tralationem reformidat vt deformem aliquo modo, proptereáq; vitandam Ciceronis aſtipulatione & Quintiliani, ſciat in eo me Plinij imitationem non exhorruiſſe, apud quem libro decimonono, ſacco caſtrari vina, legimus: ſed & libro vndecimo, Apes ad ictum aculeo infixo, fucos fieri ſcribit, nec mella facere, velut caſtratis viribus. Sed & eunuchos dici calamos comperias. Et vir elegantis eloquij Hieronymus ad Euſtochium: Quum (inquit) conſuetudine lautioris cibi propter cælorum me regna caſtraſſem. Columella rationem attexuit, qua canum caſtrari caudæ debeant. Illud poſtremò adiiciamus, Græcis plerunque fuiſſe in more, vti ſub terra pararent loca vel rotunda vel tetragona continendis vinis ac oleo quoque. Ea verò Laccos dicebant, id eſt, λάκκους, vnde & pro morte vſurpatur verbum ſanctis literis, quoniam mortuorum conditoria eam præferant imaginem. Hinc illud: Et ſimilis ero deſcendentibus in laccum. Verùm ſcitu dignum quod ſcribit Plutarchus, Calliæ poſteros eſſe Laccoplutos Athenis cognominatos, quòd is Callias bello Perſico in Marathoniis campis auri vim magnam terra defosſi comperiſſet, ac inde foret ditatus, indice crudeliter perempto. Eum verò Calliam Plutarchus, daduchum appellat, id eſt δᾳδοῦχον. Antiſtitem reddit interpres, quum tamen δᾳδουχῆσαι ſignet λαμπαδηφορῆσαι,

Melle putredinem caueri. Papinij locus explicatur. Cur mel dulce ex Lucretio. Mellis vsus vnde propagatus. Mel esse multorum symbolum, & mortis, sicut fel vitæ. Nympharum in sacris mentio vnde instituta. Nimphia pro matrimoniis cur. Septizoniũ. Simblium mel. Simblides, Simbla. Simbli. Nymphæa. Omphacomeli. Melomeli.

CAP. XXVII.

OBrepere quandoque somnũ & dormire sub mandragora magnos viros, alioqui tantum non primæ notæ, quum ex plerisque aliis harum cõmentationũ enotatis liquet abundè ac re (quod dicitur) apud Sagram gesta certius fit, tum verò inde coniectatum mihi est, ac quod mireris, super re (opinor) momenti non ita magni, nec in cuius indagine, Lyncea Aristarchi censura videatur esse opus. Papinij versus sunt ex doctis illis Syluulis, libro (ni subsultat memoria) tertio, in Metij Celeris propemptico:

Duc & ad Emathios manes, vbi belliger Vrbis
Conditor, hybleo perfusus nectare durat.

Videbatur adolescentibus diligentiæ haudquaquam sopitæ, interpretem aliàs acutum, & lectionis (vt illa ætate) non admodum incuriosæ, nec paucæ, haudquaquam reticere debuisse: quid ita cecinisset non indoctus poëta, Alexandri cadauer melle litum perseuerasse, putredini, vt ferè aliàs, non obnoxium. De me quæsitum Bononiæ commemini, quid ex libris mihi compertum ad id foret, respõdi pro tempore. Eam videri mellis potestatem, cælesti coalitam vi, & naturę potentiæ inenarrabili, vt citra putrefactionem corpora mirè custodiret, quod scirem monumentis à Plinio commendatum, Claudio Cæsari allatum in melle ex Aegypto Hippocentaurum, quem ipse viderit. Cæterùm & Naturalis historiæ secundo & vicesimo libro: Mellis (inquit) natura talis est, vt computrescere corpora non sinat iucundo sapore atque non aspero. Hoc autem in annos modò plures obtingere, scribit Columella. Sed & multi senectam longam, mulsi tantum intinctu tolerauere, nec præterea cibo alio, celebri Pollionis Romuli exemplo, quem centesimum annum excedentem, quum interrogaret Augustus, qua'nam ratione maximè vigorem

gorem illum animi corporisque custodisset, respondit, Intus mulso, foris oleo. Lectum porrò in Græcorum libris est, Cyrnios, id est Corsicæ insulæ populos, esse πολυχρονιωτάτους διὰ τὸ μέλιτι ἀεὶ χρῆσθαι, hoc est, de assiduo mellis vsu esse vitæ diuturnioris: etiam si ridiculum nonnullis id videtur, quando (vt ferè consentiunt poetæ) mel Corsicum, authore Diodoro, item notæ censetur pessimæ. Scribit porrò Græcarum rerum quinto Xenophon, Agesipolin Lacedæmoniorum regem mortuum, in melle Spartam esse delatum, ac ita regio esse potitum funere. Gemisthus Plethon mellis inopia, Agesilaum scribit, liquefacta cæra circumlitum Lacedęmona esse delatum. Adnotatum & illud: theologis priscis multorum symbolum fuisse mel, quoniam ex pluribus constet potestatibus: nam vbi sacris initiabatur (quæ Leontica vocat) quis, aquæ loco in manus vel affundebant, ab omnibus noxiis sceleribúsque ac tristitiam inferentibus sic expurgari arbitrantes. Linguam item melle detergebant ab omni peccati labe. Apud Orpheum Saturnus ab Ioue mellis appetitur insidiis. Inde enim consopitur, velut temulentus: sicuti apud Platonem Porus nectare oppletus. Quo innuitur, per voluptatem illum esse oblaqueatum, qua & ad generationem producantur diuina. Dicitur & mortis symbolum, mel: sicuti fel, vitæ: vnde mellis libamina terrestribus infundebantur, quoniam per voluptates obrepat animę mors, quæ per amaritudinem reuiuiscat: nam & diis offerebatur fel, aut quia mors, laborum meta est, quibus exuberat vita. Verùm, vt superpondij adiiciamus aliquid, ac doctrinę vberioris: putat Lucretius De rerum natura libro secundo, Quæ atomorum nexu consurgant minutulo orbiculatioréque, dulcia progigni: quæ pinguioribus inæqualioribúsque, amarulenta. Eius carmina hæc sunt,

Vt facilè agnoscas, è leuibus atque rotundis
Esse ea, quæ sensus iucundè tangere possunt:
At contra, quæ & amara atque aspera cúnque videntur.
Hæc magis hamatis inter se nexa teneri.

Mellis vsum monstrasse primam, Græci produnt, Nympharum vnam nomine Melissam, propagata inde apibus nomenclatura. Gestum id in Peloponneso volunt. Certè rem diuinam obibat nemo citra nympharum gratam memoriam, ceu religionem monstrassent etiamnum. Vtique ab eisdem

connubia dici nymphia videntur, vti aliàs edocuimus. Nymphides, calciamenta sunt muliebria & sponsalia. Nymphæa verò, nympharum dicuntur templa. In Ponto, Nymphæum celebratur Græcis. Sed & alibi Plinio. Ammianus Marcellinus, Ad Septizonium (inquit) celebrem locum operis ambitiosi nymphæum Marcus condidit imperator. Obiter Septizonij meminit in Seuero Spartianus: Opera publica (inquit) eius extant, Septizonium, & thermæ Seuerianæ. Mentio est in Geta quoque Antonino. Nymphæa sunt qui lauandis mulieribus destinata putent loca. Meminit in Gordianis, Capitolinus. Nymphis verò antra dicantur, ob affatim destillantes aquas, effluentésque. Est & Nymphæum Taurica ciuitas Stephano. P. Victor Vrbis regione quinta, Nymphęum statuit diui Alexandri: & septima, Nymphæum Iouis. Sunt qui nymphas, communi nomine in Libya mulieres opinentur dici: vnde & Pleiades nymphæ, nuncupatæ. Mel denique Siculum nuncupari simblium, ex Græcis & Dioscoride didici. Nam & apes ipsæ, simblides vocantur, sicuti est simbla, earundem theca: sed thesaurum Attici etiam simblum appellant. Ne quem tamen fallamus: sunt qui apud Dioscoridem, non simblium scribãt, sed hyblæum: quia simblium nullum sit. Simblum pro theca, legimus in Hesiodi Theogonia. Interpres scribit sic appellari, quoniam apes dicãtur simæ, quia sint aculeo hebetiore: tanquam simobolum dicatur, in quod simarum, id est apum, laborem coniicimus. Omphacomeli, est acerbum mel: sicuti acor ex vuis, omphacium dicitur Græcis: nam omphax, est acerbior vua. Melomeli, mel in quo seruantur cydonia mala, cuius sapor mulseus est.

Quæ sit barbararum gentium sententia super cibo & potu. Vini Vsus, & nocumenta eiusdem insignia. Abstemiorum ratio. CAP. XXVIII.

ARistophanes, inter comicos poëtas nominis ferè præcipui, in fabula cui titulus ἀχαρνῆς, hosce apposuit versus, quos & subscribendos duximus. Sic verò habent,

οἱ βάρβαροι· γὰρ ἄνδρας ἡγοῦνται μόνους
τοὺ πλεῖστα δυναμένους καταφαγεῖν τε καὶ πιεῖν

Eorum verò hic ferè sensus, à barbaris gentibus eos modò viros credi, quibus vorandi plurima, & bibendi facultas sit. Id verò inurbanè imò præter hominis rationem prorsum & di-

ci &

ei & existimari, non fermè quisquam à Musis adeò seiunctus, qui nesciat. Quando, vt de ciborum inutili onere interim taceam, cui tamen nauigatur ad phasin, notissima est, ac præcipuè memorabilis Propertij sententia:

Vino forma perit, vino corrumpitur ætas,
Vino sæpe suum nescit amica virum.

A sapiẽtissimis vtique traditũ scimus, vino vel paucissimo ac dilutissimo vtendum: cui pręcepto (vt videtur) sanctissimo, summa astipulatur ratio omne siquidem vinum, sed nigrum præcipuè, spiritosum est. Quum ergo affatim hausto, spiritus is superna petat, ac repercussus, retróque actus defluẽs venas inflet offarciátque, meatibus præclusis & trãsitu impedito, qua commeat respiratio: etiam si nõ continuò mors, plerũque tamen morbus excipit comitialis. Quid verò membra hic referam tremore subsultantia continuo? Sensuum omniũ retusiorem vsum, ac quodammodo præmortuũ? Ad hæc formæ adnectitur interpolatio, vox hebes, color euarians, ignea quadam vi scintillantes oculi. Anhelitus atque animæ vitia, tinnitus aurium, fremitus narium, discriminum phrenitis plena, torminosa calculi infestatio, molesta denique podagricorum pedũ ignauia cũ articulorũ deprauatione, exæstuans stomachus, ac cruditatẽ efflans, dum in ructus subinde respirat, accedente vomitus etiãnum fœda turpitudine. Quæ omnia vinolentię sunt additamẽta, & velut appẽdices: vt præteream quod scientissimè scribit Ambrosius, abũdatiore vini vsu homines, velut immutata naturæ vi, equos fieri adhinnientes. Expende Venereorũ impetum, etiã in nefaria prorumpẽtem, imaginum per quietem visa in primis meticulosa, visus lapsitantem incertitudinẽ, instabiles gressus, externatã mentem ac planè inanẽ, qua ruere opinantur cælum, nutare solum, & in antiquum chaos omnia redire. Quã ibi turpitudinẽ nõ agnosces? Imò quæ monstra non reformidabis? Inde fit, vt mirer minus septimo Politicorum Aristotelem scribere, Pueris & nutricibus vinum haudquaquã impertiendum. Sed vt ipse interpretor, cuilibet ætati periculosum vinũ est. Nam & Auerrois super Auicennæ Canticis in loci eius enarratione, non ita magnificiendũ vini haustũ nimium, parcissimè id videtur homini concessisse. Nam priores (inquit) iuuenibus minimè vini vsum permisisse aduertuntur, quòd eius ætatis vigeat præcipuè calor. Parum verò quiddam senibus concessere

ac decrepitis. Hoc autem ita fuisse attemperatum scribit, vt esset aromatites, adiūcto mali punici acore, aut cydoneorum succo & cucumeris. At satietatem execratus omnem Galenus, adipe ac sanguine præfocatus (inquit) animus, & planè adobrutus, cæleste aliquid peruidere nequit. Vinū docuit Græcus author grauis, esse malorum omnium metropolin: nam & Aristophanes, ἀφροδίτης γάλα τὸν οἶνον nuncupat. Sed & Antiphanes,

τὸ δὲ ζῆν εἰπέ μοι τί ἐστί, τὸ πίνειν φημ' ἐγώ.

Id est, Dic inquit, viuere quid est? bibere, opinor. Dictum & illud

κάτοπτρον γὰρ εἴδους χαλκός ἐστ', οἶνος δὲ νοῦ.

Sed & illud.

τὸν οἶνον οὐκ ἔχειν πηδάλια.

Apud Xenophōtem in Symposio de hac re sic scriptū cōperi, τῷ γὰρ ὄντι ὁ οἶνος ἄρδων τὰς ψυχὰς, τὰς μὲν λύπας, ὥσπερ ὁ μανδραγόρας τοτὸ ἀνθρώπους κοιμίζει, τὰς δὲ φιλοφροσύνας, ὥσπερ ἔλαιον φλόγα ἐγείρει. Sed cur nam sunt abstemij nonnulli? au stomachi malæ constitutioni acceptum referri oportet, quæ calens cum siccitate contrariam aquæ requirit qualitatem? An adiuuat & stomachi debilior contextus, nocumentis vini calentis obnoxius: quia suapte vi, dissecandi quodammodo potestatem vinum retinet? Suffragatur & cerebri oblæsio facilis, ac vini multum euaporantis ictus, ex vtriusque partis sympathia: quam tertio interiorum comprobat Galenus.

Qua item ratione ætati cuilibet impertiendum vinum. A cibo an bibendum. Facilius vini perfiti nimietatem, quàm cibi. Vinum meracius vigilias concinnare, memorabili exemplo pueri cuiusdā. Pomatium vinum CAP. XXIX.

CAeterùm, quia in medicę scientię authorem nobilem incidimus, pergamus porrò attexere, quę ex eadem schola ingerūt se nobis, & nomina dāt quodāmodo, vt citra vitæ dispendium præteriri vix queanr. Scribit ergo (vt Platonis interim decreta prætereantur) capite octauo, doctrinæ secundæ, fen tertiæ primi Auicenna, Pueris vinum si offeras, perinde videri ac si igni aggerere ignem perrexeris, materia præsertim debili succensa: senioribus verò quantum pati queant,

dan

dandum:in iuuenibus seruari præcipuè temperamentum debet. Nam & Hieronymus, Vinum & adolescentia duplex incendium voluptatis: quid oleum flammæ adiicimus? quid ardenti corpusculo fomēta ignium ministramus? At si curiosior quispiam fortè horum exquirat rationem amussitatam, possumus equidem sic ferè ratiocinari: Pueros insigniter vini haustu oblædi, quòd laxis rarísque sint corporibus, & de insiti caloris exsuperantia inflammari facilè valeant, neruis porrò imbecillibus admodum, nec cerebro item valido: quibus de causis, in vini crebriore haustu multiplex sese nocumentum promit. Senum verò, aduentitium eo recalescit frigus, spirituum exhilaratur tristitia, bilis atræ vis reprimitur redundans, somni conciliatur appetentia, præfarcti recluduntur meatus, renidet denique ætatis lassitudo vniuersa. Proinde in Sanitatis moderamine Galenus: Sicuti (inquit) pueris inimicissimum censetur vinum, ita adultiori ætati accommodum maximè: in iuuenibus, etiam si genuinus crassatur calor vt in pueris, solidioribus tamen membris, neruis & cerebro læsioni obsistitur nauiter. Quæritur tamen à peritis, An vino incalescat corpus, vt calido medicamento? Respondet Constitutionum tertio Galenus, Non incalescere, nisi vt alimonia corpori accommoda: nam sicut igni congruens materia incendium concipit maius, ita corporibus simile alimentum, quæ natura calēt satis, & robur adiicit, & insitum profert calorem, augétque. Cibis vtique omnibus affine hoc, vino autem proprium in primis, ab corpore celerius demutari, vti resina, pix, stupa ignibus facilè resoluuntur. In iis tamen mirè euariat medica schola. Vinum à Deo hominibus contributum Plato scribit, quasi remedium aduersus senectutem, vt redire ad iuuentutem videantur, & mœstitiæ eos capiat obliuio. A cibo, vini esse insigne nocumentum, idem statuit Auicenna, ob penetrandi celeritatem, & quòd insimul imperfectum præcipitet cibum, qui retentus diu meatus præfarcit, vnde inoriatur putredinis discrimen. Nec secus magnopere sentit Galenus septimo De sanitatis ingenio: quanquam mox, velut eblanditus, Qui sitiunt (inquit) nec bibunt, sine adiumēto supplicium ferunt: tantum verò ingerendum, quantum siti restinguendæ vel mitigandæ par sit. Ex eisdem postremò scholis est, Vino si infarciaris, leuius id censeri multò, quàm si cibo: quoniam facilius delabatur id, ac resoluatur, nec pariter offarciat,

offarciat, nec ingestabili onere ita stomachum premat. Inde scitum extat Hippocratis illud Sententiarum secundo: Potu repleri facilius esse, quàm cibo. Et à vino præfarctione esse moderatas, sanxit Galenus. Attamen non dissimulandum, ne inde ansam sibi arripiant bibuli: perpetem ingurgitandi vini modum, multa (quod diximus) aduehere discrimina, & mortiferas concinnare ægritudines. Vinum siquidem meracius, etiam vigilias inducit, præcipuè si suaptè fuerit natura calidum aut peruetus, memorabili exẽplo Pergameni pueri. Nam grammaticus quidam singulis diebus balneum petens, vnum ex pueris secum ducebat, altero domi relicto qui rem familiarem seruaret, quæ'que ad victum forent necessaria, peruideret: at is vehementiore quandoque deprahensus siti, nec aquæ suppetente copia, vetus vinum largius perpotauit: quo factum, vt in reliquum euaserit vigil: mox febre correptus, cum perpeti vigilia oborto delirio, desiit hominem agere. Quamobrem quum sit excessus omnis planè reclinandus, hunc vel præcipuè remis velísque refugisse, summum fuerit operæpretium: ex quo non corpus modò oblæditur, verùm animo insigne infertur item nocumentum: adeò vt ne adultis quidem citra noxam ingeratur, ni adhibitus fuerit modus: quando ad iram & libidines agit præcipites: ac rationis compotem vim hebetat oturbátque gradu deiectam. Ad bilis tamen excrementa confert vel lenienda, vel reiicienda. Siccitatem quoque vel laboribus inductam immodicis, vel ætatis prouenientem temperamento insigniter mitigat. Bilis amaræ frangit acrimoniam: sed hæc haud requirunt pueri. Verùm & corpore succulento, validóque (inquit Hieronymus) poculo libens carebo, in quo veneni delitescit suspicio: nam rectè dictum veteribus est, Pinguis venter mentem non gignit tenuem: seu mauis Græcè, παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον. Scribit idem, Quicquid inebriat, & statum euertit mentis, clerico vitandum similiter ac vinum, quando vel ex frugibus vini proliciuntur simulacra, vel ex pomis quoque, quod pomatium vocant: vnde Virgilius,

Atque acidis imitantur vitea sorbis.

Ebrietatis malum. Alexandri vinolentia, & M. Antonij. An vera sit Hippocratis sententia, mulieres & eunuchos podagra non infestari. Ennij mors. Vindemialis

mialis lætitia. Samagonium vinum. Hemina. Cirrhum vinum, & vermiculum.

CAP. XXX.

EBrietatem, celeberrimi è nostris authoribus esse volũtariam dixere insaniã: sed ita etiamnũ, vt si in plures paulò extendatur dies habitus is, etiam manifestarius euadat furor. Mirum tamẽ est, quàm multi mortalium in hãc fœditatis (vt sic dixerim) coloniam transcribendi pasśim nomina dent. Affluunt hinc inde agminatim non pullati solùm ac ex triuio, sed terrarũ quoq; principes: & quos non irruentes hostiũ numerosi exercitus, nec volantia tela, aut è machinis vasta mole, & ruinis saxa propulsa excussaue contriuere, fœda vini desideria deiecère in imum, & velut captos iure belli ante triumphales currus duxere catenatos. Alexandrũ vastisśima terrarũ transmissa spatia, cũ hoste barbara feritate terribili tam numerosa pręlia, tot hyemes imbriũ & frigoris horrore deformes sub pellibus transactę, tot locorum ac temporũ inenarrabiles penè difficultates, tot fluminũ ex ignotis promicãtium vastitas, ac denique tot tãtorúmq; mariũ formidabilis, & procellosa magnitudo, inuictum tamen, ac velut Deum humano in corpore hospitantem, seruarunt. Sed enim (mirum dictu) bibẽdi ardor infatigabilis, & Herculaneus ille ac fatalis Scyphus condidit. Hinc fœda maiestatis eius sugillatio, inter pocula amicos indignatione rapida & vinolenta transuerberantis. Nanque ita prorsum habet, Eruit omne vitiũ ebrietas, intendit, profert, ac conatibus deprauatis obluctantem obsisten témque verecundiã intrudit, vt frõte attrita vel vltra votum, insolenti augescat superbia, crudelitas sæuo, malignitas liuido. Iam verò M. Antonium alioqui magnum virũ & ingenij etiam eminentis, quæ res alia in perniciem coniecit, quàm ebrietatis malum? Hæc demum medicæ artis summum authorem falsum fieri Hippocratem coëgit, à quo Sententiarum sexto, proditum scimus: Fœminis nec capillos defluere, nec pedes laborare, nisi menstrua defecerint. Errorẽ manifestarium, in quem non fœminea natura mutata, sed vitio deprauata & victa medicę scientiæ conditorẽ principẽ impegit, agnoscit quoq; interpretũ eminentisśimus Galenus: Nam vacuationis (inquit) ratione, mulieres podagra immunes sunt. Etenim citra materiæ exsuperantiã, nunquã cõsistit podagra:

quanq

quanquam partes pati & affici ampliter possunt. Cæterùm & hoc monendũ,vt olim vera & rata secta hęc,& pręceptio Hippocratis fuerit,Non integrè suppressis mẽstruis,ob incertiora errata,quę relato æuo admittebant mulieres:at nũc,ob vitę vsum lasciuiorẽ,atque efferuescẽtis luxurię æstum ciborúmq; cupedias illecebres,quędã podagra tentãtur ante,quàm substiterint menses. Nil mirum igitur:nam(vt grauissimè inquit Seneca) quum virorum licentiam æ quarint, corporũ quoque virilium assequutæ incommoda sunt.Non minus peruigilãt, non minus potant, & oleo & mero viros prouocant: vinum omne vomitu remittunt, æquè niuem rodunt, solatium stomachi æstuantis. Cæterùm promit se indidem altera item Hippocratis coargutio,sed qua vel præcipuè nostros ipse mores coarguit:Spadones(inquit) nec podagra laborant, neque calui efficiuntur: siquidem spadones, dempti testes mulieribus reddunt persimiles.Quippe tempestate illa,vera hęc fuisse,probabile fit:sed mox non insuper ratum fuit, ob inertissimam desidiam & improbam satietatis lasciuiam. Quidam enim citra exercitationem, crudi temulentíque prius quàm cibum arripiant, generosioris vini hauriunt pocula, & item Venerio fungũtur munere. Dignum porrò ex annalium memoria relatu illud:Ennium,de quo est apud Silium Apollinis celebre vaticinium illis versibus,

Hic canet illustri primus bella Itala versu,
Attolétque duces cælo.

Articulari consumptum morbo,quem ex immodico vini vsu contraxerat.Quam rem egregiè perdocet Serenus,

Ennius ipse pater,dum pocula siccat iniqua,
Hoc vitio tales fertur meruisse dolores.

Ab vino nec illud resilit multum,in vindemiæ festiua lætitia, multa in dominos iocularia,vel ipsis audientibus solita iactari.Id quod ab Heliogabalo compertum primò, produnt rerum conditores nonnulli. Scribit Paulus Diaconus, Tiberium Constantinum Cæsarem ritu imperatorio rus petiisse, vt vindemiali lætitiæ operam impertiretur diebus triginta. Vini Samagonij heminis tribus,etiam si dilutis,homines numero quadraginta ebrios fieri,pronũtiat Aristoteles. Hemina,librã appendit vnam:quæ geminata,sextariũ reddit. Historiæ author Athenęus. Vinum inter album nigrúmque, quod mediũ est,cirrhum vocant Græci:ex nostris,rubrum nõnulli: quidam

quidam etiã giluum, vulgus vermiculum: quando & far rutilum, Columella vermiculum dicit. Hieronymus porrò quod κόκκινον Græcè legerat, vermiculum conuertit.

Ebrietatis item mala. Cur vinum haustum copiosius, perimendi vim obtineat. Interim de cicuta paucula, bis. Crepala quid sit. Vinolentiæ turpitudo. Sicera quid. Artemisium. Ephemeron pro cicuta, cur dicamus.

CAP. XXXI.

NEc tamen ebrietatis sola hæc pernoscuntur mala: nã & illud scimus obueniſſe quãdoque, vt vinolentus aliquis obmutesceret repente, cõuulsúsque emoreretur, ni fortè obrepsiſſet febris: aut quum ad eã horam veniſſet, qua crepala soluitur, facultatẽ recepiſſet loquendi. Oppletis siquidem neruis spasmus superuenit, siue conuulsio. Solet autem eos facilè vinum replere, cui calida est natura: calida nanque peruadunt celerius. Quòd si reficcentur nerui, incalescántque, discutitur conuulsio, quod commoliri febris valet. Porrò sciendum, à Græcis crepalas nuncupari, vbi temetum capiti detrimenta cõcinnat. Nã & inde videtur nominis etymon duci, quòd caput iactetur vibretúrque. Nã crepala, capitis lucta fluctúsque & agitatio Greco intellectu valet. Accidit extenuatis quoque, vt si amplius se inuitarint, morte occumbant. Quippe vita calore cõstat, refrigeratione inoritur mors: vt verò cicuta, sic & merum concinnat exitium, intimo ac genuino calore sensim flaccescente, ratione tamen impari. Calorẽ enim insita frigoris potentia, cõuellit cicuta labefactáque & humorem occallescere facit. Vinum autem caliditatis suæ, poteſtate, ex qua Greci ἀίθοπα οἶνον dixere, quanquã ad colorem alij referũt, naturalem macerat calorẽ: ac velut igne multo, aut sole validius graſſante, adobruitur modicus ignis & exteritur, sic à vini facultate calente insitus corpori calor, si modò exsuperãs ea sit, ac præpotens. Proinde vir sanctiſsimus & Christianę veritatis aſſertor nobilis: Sacrilegiũ (inquit) reputatur ebrietas, in fœmina præcipuè, sed infinito plus in Domini sponsa. Verisſimum propterea illud est, Ignem in gremio gestare, qui aſsiduò vtatur vino, Ventris ingluuies & ebrietas, tã animæ infirmitatis, quã corporis, causam & materiã tribuũt. Adnotatũ & illud

illud in Canonicis decretis eſt, Diſtinctione triceſimaquinta: Miniſtris templi vinũ prohiberi,ac ſiceram bibere, ne ebrietate grauentur corda eorum,vt vigeat perpetuò ſenſus, & tenuis ſit. Vel quia venter mero æſtuans, facilè deſpumat in libidines. Vnde Noë femora ex ebrietate nudauit. Loth autem quem Sodoma non vicit,vina vicerunt. Hinc in Apoſtolorum Canonibus,epiſcopus aut presbyter aut diaconus aleæ,atque ebrietati deſeruiens,aut deſinat aut damnetur. Apoſtolus verò ait,Bonum eſt,vinum non bibere, & carnes nõ comedere. Vinum enim cum carnibus poſt diluuium dedicatum eſt. Siceram verò,qua dictione vſi paulò antè ſumus, eſſe conuenit Hebræo ſermone potionẽ quamlibet, inebriari qua quis poteſt. Græci ſic, πᾶν πόμα ἐμποιοῦν μέθην, μὴ δὲ ἀμπέλου ἢ σκευαστὸν σύνθετον. Sunt qui vinum interpretentur dulcibus promixtum, id eſt ἡδύσμασι συμμιγέντα οἶνον. Solon vnus è ſeptem, morte principem eſſe mulctandum,lege ſanxit, ſi deprehenderetur ebrius. At ebrios Pittacus,quum peccarẽt, duplici dignos incommodo ſtatuit. Non tempero mihi,quin parte iſta ſeueriorem inſeram Senecæ cenſuram: Hominibus (inquit) inter oleum & vinum occupatis ad votum dies agitur,ſi bene deſudarunt. Si in locum eius quod effluxit, multum potionis alterius ieiuno gutture ingeſſerunt,bibere ac ſudare vita cardiaci eſt. Dixit Diphilus,luxu perditos ac vino madentes tria habere capita, ſicuti Artemiſium, id eſt Dianæ ſimulacrum: quamuis apud Macedonas Artemiſius dicatur Maius menſis. Quod autem de cicuta tranſeunter attigimus,illud opera parerga ſubnectamus: In Ceo inſula,ſicuti prodit Strabo, recepti eſſe moris,vt ſexagenarij bene poti,ac coronati,ſpectantibus neceſſariis,re diuina cõfecta,cicutam hauriant, quam de mortis præceleri ratione,ſunt qui ephemeron vocent. De hac porrò Galenus in pragmatia περὶ κράσεων ſic ſcribit, Cicutam eſſe ſturnis alimentum,homini autem venenum.

A quibus medicis aut philoſophis admittatur quandoque ebrietas. Panaria ebrietas. Catonis dictum in Cæſarem. Cothoniſmus quid.

CAP. XXXII.

Mirari verò me plurimum fateor in vinolentiæ pragmatia iſta medicæ ſcientiæ peritorum in primis quorundam, non ſine cunctatione proferẽdam ſententiam: quippe primo

quippe primo Canonis ſcribit Auicenna, Malum eſſe vtique frequentem ebrietatem, quòd hepatis inde ac cerebri vitietur conſtitutio, imbecilliores fiant nerui, vnde tremor & conuulſio moriatur, & paralyſis: ſed & apoplexia, obſtipatis ſpirituũ animalium meatibus, humecta cerebri poteſtate auctius redundante. Cæterùm (inquit) quibuſdam viſum, ſi menſe bis aut ſemel modò admittatur ebrietas, inſigne ſentiri emolumẽtum, quòd ſomni profundioris ratione, virtutibus animalibus alleuamentum inducatur, & quies: item proliciatur ſudor, ac quæ ſuperfluunt, reſoluantur. Adde, quòd Almanſoris quarto Raſis duplicem in mẽſe comprobat etiamnum ebrietatem, cui in Canticis adiicere calculum agnoſcitur Auicenna, quanquàm ſimplex ei arridet amplius: quam tamen illius interpres Auerrois egregiè improbat. Nam etiam ſi Galeni aſtipulatu, innato calori inſigniter congruit vinum, cuius ratione in eo ſtatuitur gradu, quem cum igne oleum habet, ac lumine: tamen vtriuſque redundantia ſuperfluens vtrunque adobruit ac reſtinguit. Auicennę interpres alter bene doctus, & velut exundans fluentũ ſimplicem in menſe, verùm leuem modicámque vinolentiam ferri poſſe, ait, vt quæ corporibus haudquaquam ſit inutilis, quæq; ingẽtibus poculis ingenium omne non ingurgitet. Sed & ſingularis philoſophus Plato liberaliorem aliquando vini vſum approbaſſe videtur primo De legibus, ſic enim retegi facilius hominum mores putat. Quin Seneca quoq; ille Stoico ſupercilio mirè grauis, Nonnunquam (inquit) & vſque ad ebrietatem veniendum, non vt mergat nos, ſed vt deprimat curas. Quod ſi quis hilariore fronte Dionyſio nephalia prolibare, prorſum aſpernatur, ſuccinam mihi Euripidium illud de Venere, tralatũ ad vinum,

εἴς μοι μέτριον δὴ πος ἔλθῃς, μηδ᾽ ἀπολείποις.

id eſt, Adſis quidem mihi, ſed temperatum moderatúmq;, nec deſis. Ac medicæ ſcientiæ non poſtremus Athenienſis Mneſitheus ebrietatem abdicandam perpetuò cenſuit quidem, ſed laxat ipſe quoque habenas nonnihil, & ſtatis temporibus hilarius inuitat: idque de vaſis nomẽclatura cothoniſmum appellat, quod ſcribit Athenæus. Hic obiter illud adnectam: legiſſe me alicubi, panariam dici ebrietatem pro arrogãtia licentiáque, vt plurimum quæ felicium aduertuntur comites. Cato Cæſarem dicebat ſobriũ acceſſiſſe ad euertendam rem publicam. Id eſſe putat Quintilianus, vt propriè dictum, id

Nnn

est,quo nihil inueniri posit significantius:cuiusmodi & Virgilianum illud,deductum carmen & apud Horatium,

Acrem tubam Annibalémque dirum.

Scythæ cur in primis vinolenti. Libycæ feræ cur æstate non bibant. Sitis ratio duplex. Vinolentorum accidentia ad videndi spectãtia rationem. Sitis cur amplius vexet,quàm fames.

CAP. XXXIII.

EST tamen & parte hac gentium discrimen aliquod, imò & ferarum.Scythas omnes, quod & robusti sint, ac habitu calidiore, vinosos esse constat: adeò vt quum ad meracius bibendum quem adhortamur, illud insusurrare sit moris, vt docuit Herodotus, ἐπισκύθισον, id est scythissato. Inde verò id fieri coniectandum est, quoniam non calidi modò sunt, verùm & sicci,quando & virilis habitus talis est.Puerili verò calori genuino humecta accedit facultas, proinde vini minus sunt appetẽtes. Author primo De simplicium pharmacorum potestate Galenus,cui suffragatur Alexãder, sitim duabus effici rationibus, ἢ ἐκ πολλῆς θερμότητος, ἢ ἐκ πολλῆς ξηρότητος ἐκβοσκησάσης τὰ ὑγρὰ καθάπερ ἐπὶ τῶν νηστευσάντων. id est,vel ex caliditate multa,vel multa ariditate,humecta depascente, velut in iis qui ieiunarunt. Libycas tamen feras æstate non bibere,produnt authores grauissimi, vbi præcipuè inardescere sitim,consentaneum est.Hyeme autem potui indulgere multum,quum diuersa contingere omnino debuerint.Verùm id esse in causa,compertum est; quòd in eo mundi situ per æstatem aquæ propemodùm nullæ sunt.Proinde illis non bibere, in consuetudine est.Hyeme autem scatentibus aquis non ita. Transeunte verò in naturã consuetudine, si aliò transferãtur, pristinum nihilo secius morem retinent. Orygem habet regio eadem perpetuo sitientem, ac ex natura loci carentem potu,quum mirabili modo ad sitiẽtium valeat remedia.Sunt autem saluberrimi liquoris haustu vesicæ,in eius repertę corpore.Sitim deniq; nõ sentire traduntur, quibus sint ossa concreta,& sine medullis,sed nec sudorem emittere.Verùm & voluntate victa quandoque sitis est. Nam senecta quosdam caruisse potu, legimus. Quod mirum vtique est,quando sitim patimur molestius, quàm famem: quippe insitus calor, vnde accenditur sitis,vexat amplius mordétque,quàm siccitas, qua

inor

inoritur fames, estque actu potentior multó. Humidum porrò, vitæ asseritur pabulum: nam & cibi vim ac potus vino ingenitam tradunt, sic humectis refici animalia facilius. Inde traditur, siti esse nil πολυποθητότερον, id est quòd desideria magis accendat: propterea Homerum nuncupasse, ἄργος πολυδίψιον, quod est πολυπόθητον. & Δίψαν dicitur de cupiditate quacunque. Inter sapientum verò placita illud est, Crapulam facilius sentire, qui dilutiusculum bibunt, quàm qui merum ex toto. Nam temperatum vinum ob tenuitatem expeditius loca plura angustioráque subit. Addendum verò quod & potionis meracæ hauritur minus. Priorem sententiam Auicenna comprobante, secunda primi. Sed cur'nam cuncta admodum vertiginosa, id est ἄγαν στρεφόμενα ingerere sese ebriis videntur? Fortè quoniam haustu meri vberiore exhalatio progignitur multa euaporãtis scandentísq; ad cerebrũ spiritus, à quo vniuersum cõcutiatur cerebrũ, ac circumuertatur. Vnde vertiginibus caligant, id est ἰλιγγιῶσι σκοτοδινιῶντες. Sed & succorum item plerique, cerebro oppleto, affectionem inducũt, quam scotomaticam dicunt, id est tenebricam. Sed cur circunferri videntur omnia, nec alio agitari motu? An quia quum vapores fumidi à vino resoluti ad cerebrum inscenderint, ab eodem ad neruos reflectuntur opticos, & oculorum pupillas, ex qua refractione contingit sub basi cerebri, & ante oculorum pupillas circuitionis motum quendam fieri, vt in aquis conuisitur fluentibus. Quum enim obicem offenderint, reiectæ in ambitum motantur. Longinqua porrò minus vident ebrij, quia spiritus opticos præ aliis esse lucidiores oportet, ac subtiliores: nunc autem intemperatiore haustu retusi tenebricíque euaserunt. Hinc Auerrois in Pragmatia de sensu & sensili, de videndi potestate agens: id organum haudquaquam extendi in actum affirmat, ni in statu fuerit naturali, nulla prorsum re officiente aut interpellante. Implicari autem videndi facultatem, diuersamque fieri ex opticorum varietate spirituum. Quandoque enim animalis spiritus, vt libro quarto De accidenti & morbo Galenus prodit, clarus est ac perspicuus, vt æther: interdum turbidus, perinde ac fumus & nebula: porrò idem vel copiosus est, aut modicus: si multus, lucidus, clarus, aspectui subiiciuntur vel remotissima, cuiusmodi ferè rapto viuentium visus agnoscitur.

Cur vinolentis dupla sese ostentent obiecta: curq́; strabis

natura id minus vsu venire, compertū sit. Lixiuium vinum. Chaliphron, chalis, chalamides, chalamissare. Herpis vinum cur, & protropon.

CAP. XXXIIII.

QVòd verò dupla sese vinolentis ingerāt omnia vel satyrici carminis astipulatu, inde promi posse ratio videtur, quòd humectationis exsuperantia molliculi plus minus effecti oculorum musculi, ac contracti oculos diuertūt, ac distrahunt, altero in superna cōtruso, in imum altero deiecto. Proinde consequi liquidò, non in eundem velut scopum radios collimare, quæ res duplam fieri visionem cogit, vtroq; oculorum sua apprehendante. Quod vsu item veniet, si alterum digito oculum suppellas, reliquum detrudas, res nanq; eo habitu congeminari perspiciuntur. Sed enim qui dicūtur ἐκφύσιως στραβοὶ, hoc est natura strabi, haud ita afficiuntur, diuerso scilicet oculorum situ, dextrorsum enim iis intenditur acies, aut leuorsum. Radio nihilominus per rectam lineam in corpus vnum collineāte, propterea colorem vnum & qualitatem vnam ad oculos referri, obiectis resumptis, quam rem vocant ἀντίληψιν, nec disparari seiungive opticos neruos, contingit. Qui ab oculis ad interiorem cerebri cellā directi, vt quibusdam placet, intersecantur. Super qua re nos alibi plura. Chaliphrona eū dictitamus, qui vino desipiat nimio: quippe chalis meracam indicat potionē, à verbo χαλᾶν, quod remittere signat, ac subiicere. Vtiq; & bacchas nouimus appellari chalamidas, vt quæ in coitu submittātur. Chalamissare, id est χαλάμιζειν, id agere est. Dicitur item vinū herpis, quia repant ferè vinolenti. Demum chalis & herpis, peculiaria sunt Hipponacti verba. Sed herpin & apud Lycophronem comperisse videor. Vinum protropon dicitur Græcis, ac Plinio sponte defluens antequàm calcentur vuæ, Latinè lixiuium vocatur, ab lixiuij similitudine per colum distillantis, madente cinere.

Odoris ex vino præstantia. Cuiusmodi sit vinum à medicis, aquosi nuncupatione signatum: item oligophorum, & polyphorum vinosumq́, necnon caroticum. Item vinum tenerum, seu lene, necnon durum asperúmque ac vinosum. Præliganeum. Tortiuū circun-

cid

cidaneum. Iumentis arboribúsque dari solitum vinum. Quod sit poëta vice equi. Lanam facilè aspergines combibere. Aspergines quid. Embregmata. Embroche. Iuuenalis locus, Vinum quod succida nollet lana pati. CAP. XXXV.

Dignum verò scitu, quod à rerũ peritis traditur, vini odorem præ omnibus seligendũ: quoniam spiritũ excellenter nutriat exhalans odor è natura, tum egregiè ac velociter alente corpus, tũ voluptate sensus deliniẽte: quo in genere esse vinum liquet, calidũ præ cęteris, humidũ quoq; ac odorum & clarum: siquidem venenis obluctantia ferè cuncta, vitę salutaria cẽsentur admodũ: nec id gustu modò, sed & odoratu. Inter quæ vinũ in primis rectè adnumeraris: nam sicut homini venenum est cicuta, consimiliter & cicutæ vinũ, non simul quidem, sed haustum mox. Sciẽdum verò, summos artis medicæ authores vinũ extulisse laudibus, quod primo Canonis Auicenna subtile nũcupat, albúmq; : quippe nec capitis dolorem concinnare, ac insigniter humectare. Proinde biliosis cõgruere præsertim, sanguineísq;: ira item, vel insolatione, aut exercitio succensis. At perpẽsione forsan non indignũ censeat aliquis, cuius'nam modi vinũ esse id arbitremur. Aquosum verò interpretantur eruditiores, quod (docente Galeno) colore ac substantia similitudinem præfert aquæ. Diaphanũ quippe visitur, lucidum, purum, subtile, & aquæ multæ impatiens præcipué. Proinde veteribus, & Galeno in primis Therapeutices sexto, ac Hippocrati prius, nũcupatum oligophorum, seu ὀλιγοφόρον, id est (si permittimur) pauciferũ. Nam ediuerso πολυφόρον dici adnotauimus multæ patiens aquæ: cuiusmodi vinosum fortè appellant medicorum scholę, & philosophus Isaac. Id validius intelligunt, sole incoctum, & vẽtis purius defecatiúsq; factũ. Idem tamen philosophus, aquosum censet vitari vinum oportere, ac debile austerúmq;. Vinosum, Hippocrates οἰνώδη appellauit. Est vinum item tenerũ rectè dictũ: nam ἁπαλὸν vocant Græci: Cato autem, lene. Huic diuersum aptè nuncuparis durũ asperúmq;. Apud eundem Catonem vinum ex vuis miscellis, quod operarij bibant, præliganeum dicitur. Sed & mox paulò tortiuum mustum circuncidaneũ nominatur. Homerus certè conciliãdæ beneuolentiæ dulce adhibuit,

ὣς φάτο, πόντιον δὲ μελίφρονα οἶνον ἐνίσπε,

Vinum autem vehemens,& (vt Plutarchi verbo vtamur) caroticum, seu καρωτικόν, Cyclopi apposuit Vlysses: at τύφοντα οἶνον ad medelam. Eiusmodi verò pramnium est, quod vulnerato datur Machaoni. Sic verò Plutarchus, caroticum nuncupat vinũ, vt Dioscorides papaueris succum odore caroticum tradit. Et in libro De iuuamento anhelitus vocatas Galenus scribit, caroticas venas in collo, quoniam in eis κάρος fiat, hoc est stupor, & quædam priuatio sensus, illis amplius compressis, quod antè commonuerat Aristoteles, & nos aliubi cõmeminimus. Illud mirum vtique vel Homero Authore, vinum iumentis solitum dari: sic enim Hector Iliados octauo equos alloquitur suos. Rependite (inquit) si Andromache

ὑμῖν πὰρ προτέροισι μελίφρονα πυρὸν ἔθηκεν,
οἶνόν τ' ἐγκεράσασα πιεῖν, ὅτε θυμὸς ἀνώγοι.

Inde minus vtique mirum irrepsisse illud quoque semel corruptis moribus, vt arbores vina potare docerent quidã: quoniam sit compertum, maximè id radicibus prodesse, præsertim platani. Scribunt nonnulli, Megarensem Stilponem extremo deficientem senio, merum hausisse prius, quo celerior contingeret obitus. Extat Græcum distichũ de pernicie, quam sæpicule concinnat vinum,

οἶνος καὶ τὰ λοετρὰ καὶ ἡ περὶ Κύπριν ἐρωὴ
ὀξυτέρην πέμπει τὴν ὁδὸν εἰς ἀΐδην.

Ex eo autem profluxisse arbitror, ex parte illud Latinè concinnatum, quod balneis inscriptum quandoque legimus,

Balnea, vina, Venus corrumpunt corpora nostra,
Sed vitam faciunt balnea, vina, Venus.

At Niceratus nobili Epigrammate vinum esse poëtis, equi magni vice canit, quod & apposui:

οἶνός τοι χαρίεντι πέλει ταχὺς ἵππος ἀοιδῷ,
ὕδωρ δὲ πίνων καλὸν οὐ τέκοις ἔπος,
ταῦτ' ἔλεγεν Διόνυσε καὶ ἔπνει, οὐχ ἑνὸς ἀσκοῦ
Κρατῖνος, ἀλλὰ παντὸς ὀδωδὼς πίθου.
τοιγὰρ ὑπὸ στεφάνοις μέγας ἔβρυεν, εἶχε δὲ κιττῷ
μέτωπον, ὥσπερ καὶ σὺ κεκροκωμένον.

id est, Vinum eleganti magnus existit equus poëtæ: aquam bibens non ferè bonum producas carmẽ. Hæc dicebat, ô Dionysi, & spirabat, non vtrem vnũ Cratinus, sed vniuersa, quum olfactasset dolia, vtique sub coronis magnus scaturiebat, habe

bebátque frontem vti & tu,croceam hedera. Illud aduertendum: eruditioribus obseruatum, & indicat Dioscorides, lanas facilè aspergines combibere,ac sordium suarum pinguedinem,quę œsypus est,egregiè mollire.Sunt verò aspergines, seu embregmata,vel embrochæ,quæ hum&etilde;tia corpori insperguntur,& ne dilabantur mox,cum lana madente admouētur. Quo argumento ab Satyrico dictum poeta,

Vinum quod succida nollet *Lana pati.*

In asperginum quippe vsum venire acetum,Dioscorides scribit oleum,vinum.

Vinum sapores sibi ex terra adoptare. De Arcadico vino mira. Explicatur Galenus. Aristotelis locus in integrum restituitur. Cur ex minutulis vuis meracius exprimatur vinum

CAP. XXXVI.

SVnt tamen qui Demosthenis argumento, quē abstemium dictitant fuisse, vniuersim qui non vtantur vino, acrioris esse naturæ arbitrētur.Cæterū illud sanè memoratu dignum, quòd nobis in aliena transeūtibus castra pro more ex Galeno compertum est,in libro De anhelitus iuuamine, Vinū ex terra sibi admixta sapores adoptare: siquidem alioqui vno genere essent locis omnibus & regionibus & vitium, & præterea arborum reliquarum succi. Nūc verò singularum proprietates terrarum ad solis contemperatæ potestatem miram incoctì saporis varietatem vsibus suggerunt humanis. Sed & in regione quadam Galenus inquit, Vinum ad ignem vtribus appensum obdurescit in salis modum,aqua euaporante. Vbi verò terrarum siti regio hæc habeatur,vel quo censeatur nomine, non explicat pluribus author hic.Mihi ex Aristotelis Meteororū quarto liquet, Arcadiā esse eā, vbi vinū ὅταν inquit, *ἀναξηραίνεται ὑπὸ τοῦ καπνοῦ ἐν τοῖς ἀσκοῖς, ὥς τι ξυόμενον πίνεσθαι,* id est,ita in vtribus succescit ex fumo,vt abrasum & in minuties pertritum ebibatur. Verùm hac in parte dispiciant eruditiores,moneo,interpretum deliramenta,quibus philosophī nobilis conuellitur sententia, inuoluitūrque. Sed nec Albertus, etiam si Magni cognomentum sibi asciuit,quicquam doctis auribus & acri lotis aceto dignum profert: ni mendum esse exemplarium, constanter collibeat asserere: quod nec

displicet. Crassescit (inquit) fumo vinũ: itaque crassum mox ebibitur. Sensu nullo, aut sanè Siculis gerris vaniore. Neque putet nos sciolus aliquis aut nasutior, supra crepidam iudicare, in nostra (ni fallor) harena versamur, pulchréq; intra pelliculam continemur, dum verborum proprietatem discerniculo grauiore rimati, eminentissimis authoribus colaphum incuti, aut inscitiæ labeculã allini, non patimur. Apud quos si confringas tesseram, ad diobolarem recidas, & pullatũ circulum. Id quod tralatitiũ est, homini præsertim in studiis iam consenescẽti. Addamus hic illud nõ ingratũ, opinor, ex minutioribus vuis meracius exprimi vinum, dilutiori ex grandioribus, quoniam gulonum ritu plus sibi humoris asciscant hę, quàm valeant percoquere: quod in paruis non vsu venit.

Quod sit musti ac vini interstitium. Cur minus inebriemur musto. Dulcedinem esse velut ebrietatis antidotum. Vinum medium quod sit. Oenogala.

CAP. XXXVII.

AT enim quia cœpimus, exsequamur latius, quæ varia nobis de vino præterea lectio suggerit. Memorabile siquidem est, quod ex Plutarchi doctrina didicimus, Symposiacorum tertio, sed & in Cœnis retulit Macrobius, ad verbũ ferè tralata sententia: etiã si authore præterito, quod ipsi haud ita frequenter facimus, vt sciant legentes, me non mancipio tantum promittere, sed iam nunc euictionẽ prętare. Vini infantiam quę prędulcis sentiatur, mox dũ in pubertatẽ abit, suauitatis induere proprietatẽ, cui rei calculũ adiecerit Homerica item astipulatio, quę melli dulcedinẽ contribuit, vino suauitatem. Inde consequẽs ferè videtur, vt quũ dulce tantũ sit, insita quadã horroris vi, ad ebrietatẽ vsque hauriendo progredi non sinat. Suffragatur & ratio alia, quãdo ebrietatis antidotũ dulcedinem habent medicæ scientiæ periti. Quippe quos viderint nimio plus viuolentia grauatos, vel vsque ad Plutonis cancellos, vomitu quidem alleuari iubent prius, mox aduersus euaporantis fumi ex vini reliquiis vim, panem melle litum vorari, velut repercussu malo grassanti medeatur dulcedo. Suffragari videtur & illud, quòd quũ flatus & aquæ miscella potestate grauius habeatur mustũ, nutu suo celeris in intestina dilapsum, in locis ebrietati opportunis haud ita perseuerat, sed transmissum laxat. Inesse autem musto aquam, argu

argumento eſt,quum in vetuſtatem proficit, decrementa ſentit perſpicua,etiam ſi augeſcit bonitate. Adiiciũt medicorum ſcientiſsimi,dulce vinum eſſe natura viſcidũ,& meatus, quos Græci poros,& vniuerſim ſcholæ nuncupant,offercire præſtipareq́ue. Proinde ex dulci potu non ferè quicquam in caput euaporare,via pręfarcta conſtipata'que.Quamobrem Hippocratis ſententiam comprobari,tertio Regiminis acutorũ,vbi adnotatum eſt.Dulcem potum minus caput aggrauare quàm vinum,& mentẽ percutere minus.Porrò & dulcis vini ebrioſum dicimus neminem,quoniam dulce vinum ſaporem nullum obtinet vini proprium,ſed alienum reddit omnino. Proinde φιλόγλυκυς, οὐ φίλοινος ἔσται ὁ λικχαστημένος, id eſt dulcis rei, non vini auidus dicetur verius,qui vini dulcis deſiderio tenetur. Non prætereundum parte hac Ariſtotelis decretũ ex Meteoron quarto: Vinum (inquit) quod prædulce eſt, halitum emittit: pinguiuſculum enim eſt, ac eadem quæ oleum præſtat,quandoquidem à frigore non cogitur,etiam ſi vratur: nomine quidem vinum eſt, re autem & opere non eſt: ſuccus enim vinoſus non eſt, ac propterea temulentiã minus affert, quod reliqua faciunt: quanquam altiorem halitũ non emittit, ob id etiam flammã concipit & ædit. Vinum mediũ pro aqua, veteribus videtur accipi,quoniam vinũ omne aut muſtum ſit aut vetus. Nam apud Mneſitheum ita ſcriptũ fuerat, Eſſe vini genera tria,nigrũ,album,mediũ, quod vocãt κιῤῥόν, id eſt giluum.Nouum,vetus,medium: ac efficere nigrum vires,album vrinam,medium πέψιν, id eſt cõcoctionem. Rurſum nouum refrigerare,vetus calefacere, medium verò eſſe caninum prandium.Quod in Noctibus quoque Atticis relatum comperias.Hinc ille in Plauti Caſsina ſenariolus,

Adibo caninam cœnam,ſpero meliorem fore.

Oenogala,id eſt vinum lacteum apud Hippocratem in commentario De fœminarum incommodis,pro tepido accipiunt eruditiores.Prochyma vocant nonnulli muſtum ſponte profluens antè quàm calcentur vuæ. Id quod ſexto Rerum ruſticarum apud Græcos adnotatum comperias. In noſtris literis, vt antè paulò attigimus,muſtum lixiuium intelligitur, quod ante quã prælo vuæ premantur,in lacum fluxit: ſicut tortiuũ, quod à preſſura prima vinaceorũ circumciſo pede, exprimitur. Oleum muſtum,id eſt gleucinũ vocant,quòd prius quàm præculcentur oliuæ profluxit.

Quibus rationibus probet Albertus contra prædicta, Mustum amplius inebriare quàm vinum. Musti impetuosius feruentis remedium.

CAP. XXXVIII.

CAeterùm hac in parte non videor mihi rectè facturus, si Magni Alberti sententiam, veluti per incuriam transmisero. Qui præter Plutarchi.& qui illius vestigia sequitur, Macrobij doctrinam mustum amplius astruit ebrietatem inducere, quàm vinum. Eius opinionem rationésque pluribus paulò explicabimus, quoniam proposito nostro mirè congruunt. Musto (inquit) duo insunt calores, naturalis, & aduentitius, qui ex loco est, vbi creuit, solis vi immissus. Inest & terrestris substantia permixta. Mouentur autem duo isti calores in oppositò, vnus quidem terminãdo partes vini naturales, qui naturalis est: alter verò crassitudinem dissoluendo, ac heterogeneas partes disparando, qui accidentalis est, innatus ei à loco. Deinde ex illis duorum motibus calorum cõponitur motus, quem musti feruorem atque ebullitionem vocant. Quoniam verò attenuantur partes ac diuiduntur, ideo in imum abeunt feces, partibus ignis, quæ accidentales sunt, euolantibus. Quibus eductis, residet humidum aëreum spiritaliter dissipatum per vinum. Quæ causa mustum reddit valde spumosum ante quàm resideat humectum id aëreum, quo contingente constipantur vini partes mox per aëris frigus, vnde euadit suaue vinum. Tunc enim globatur quodãmodo, coítque genuinus calor, qui euolauerat prius cum igneis illis, & aduentitiis loci partibus. Ex iis verò manifestum ferè fit, cur vino facilius inebriet mustum, etiam si vinum calidius longè sit, & in musto terrestres sint portiones per essentiam frigidę, quæ vino insunt haudquaquam. Tamen quia vaporosum est propter humidũ spiritale aëreúmque, minimè in eo coactum constipatúmque: & quia euaporat, calore duplici agente, quod in vino non fit, ebrietatem sæpe inducit: nam quod vaporosum fumidúmque est, prę̨farcit cerebri vias, & animales virtutes præpedit ad motum & perceptionem. Quare ebrij quoque incertæ sunt discretionis & motus, obliuiosi item fiunt ex humectatione nimia, qua delentur imagines, prius quàm firmius imprimantur in parte, quæ memoriæ vim obtinet. Verùm non prætereamus quod fuerit superpondij

loco, si extra modum efferuescat mustum, ita vt ferè dissiliant vasa, remedio esse aiunt præsentissimo, si casei multum terrestris & porosi, portiones inieceris. Nam illius frigiditate succensus ilicò feruor remittitur resîdétque.

Frigoris vi mustum diutius seruari dulce. Vino quandoque vigilias induci. Trœzenij vini proprietas & Achaici. Monobasites vinum, quod & maluasium. Falernum vinum dici modo Græcum. Vini symphoniæ tres. Centenariæ cœnæ. Centussis lex. Centenariæ porticus aut miliariæ. Centenaria vasa. Centesimæ vsuræ cur dicantur. Vinum schedium. Vinum pendens, & doliare. Vinariorum corpora quæ intelligantur. Militiam capi pro multitudine.

CAP. XXXIX.

QVærit Plutarchus in libro cui titulus est φυσικῶν αἰτίων, quid'nam sit causę, quòd circumuallata frigore dolia mustum diutius seruent dulce. An est (inquit) quia musti digestio est ἡ εἰς τὸ οἰνῶδες μεταβολή, hoc est, in vinosum demutatio ac transitus? At concoctionem inhibet interpellátque frigiditas. Eam nanque perficit caliditas. An contrà potius dicẽdum, esse vuæ propriam succi dulcedinem: propterea dici eam maturescere, vbi dulcis incoqui sapor cœperit. Frigiditas verò euaporare difflaréque non sinens, dulcedinem quoque continet musti. Succurrit porrò dum flosculos hinc inde præcerpimus: quod ex Galeni De interioribus commentario secundo didicimus, Seruum quendam, quum vinum vetus largius ingurgitasset ex siti, factum inde esse semper vigilem, mox verò subeunte febre, & subsequuta alienatione, functum etiam fato. De hoc scio & alibi à me factam mentionem. Scribit Athenæus, Trœzenium vinum sterilitatem inducere bibentibus, sicut in Achaia abortum. Fuit in Laconia vinum Monobasites dictum: id maluasium dici vulgò, coniectant eruditi, esse tamẽ Creticum. Apud Tænarũ vel modò Monobasiam agnoscimus, vnde vino conciliatum nomen, non tam quòd ibi nascatur, quàm quia rectà illud aduehatur ex Creta. Celeberrimum autem vel nunc Venetiis vulgò quoque nuncupatur. Achaicum vinũ. Nam quòd modò Græcũ dicitur, Falernum fuisse

fuiſſe veteribus ſentiunt nonnulli. Poſtremò ſcitu dignum & illud: ſicut in muſicis aſtruunt canonici, hemiolium ſymphoniā conficere, quę dicitur διὰ πέντε, hoc eſt per quinque: diplaſium verò eam, quæ διὰ πασῶν, id eſt, per omnes: at eam quæ vocetur διὰ τεσσάρων, id eſt, per quatuor, epitrito cōſtare. Cōpari modo & harmonici Dionyſiaci tres peruiderunt vini ſymphonias ad aquam, per quinque, per tria, per quatuor: ſic quidem cōcinētes, ἢ πέντε πίνειν ἢ τρία ἢ μὴ τέσσαρα, id eſt, vel quinq; bibere vel tria aut ne quatuor. Hemiolia nanque cōſurgit ratio, vbi duæ ſunt vini partes, aquæ tres: diplaſia verò admixtis duabus: epitriti ratio eſt, cū tribus aquæ partibus vna infunditur vini. Quæ ſanè in potu frugalitas cētenariis peraccōmoda Romanorū cœnis agnoſcitur: in quas vltra cētū ęra inſumpſiſſe, fraudi erat: quod Septimus Florēs ſcribit, ex lege quam Lucilius, naſum ſtyli qui cōdidit primus, lepidè prorſum centuſſem nuncupauit. At porticus centenariæ, à paſſuum numero videntur dictę, ſicuti miliariæ quoque apud Trāquillum. Nam quod miliarios legimus apros apud Varronem, intellige nimirum ponderis rationē: ſicuti in centenariis vaſis apud Lampridium, cuius etiam verba duxi ſubſcribenda, vt iam nunc refractarios declinem: Primus (inquit) Heliogabalus menſas, deinde & capſas argenteas habuit: primus etiam cacabos, vaſa deinde centenaria, argentea, ſculpta, & nonnulla ſchematibus libidinoſiſsimis inquinata. Centeſimas vſuras intelligunt eruditiores, vbi duodecim vſuræ nomine centenario accedunt: quoniam menſe centeſimo ſortem aſſequitur fœnus. Quod ex Sidonij Apollinaris libro tertio dilucet: nam centeſimus in menſem nummus fœnoris nomine æſtimabatur. Centeſimas vſuras, omnium videtur intellexiſſe minimas Cæcilius Epiſtolarum octauo: Proinde (inquit) epiſtolas mitte, appoſitis vſuris quas ego non poſſum parcius, centeſimas computabo. Vinum dici ſchedium, in Græcis adnotatum authoribus eſt. Id ſunt qui intelligant quodcunque, ac vile, vel Aegyptium quoque, quia ſit Aegypti ciuitas Schedia prope Cheræum. At Demetrius ita nuncupari Corcyræum putat. Eſt autem concretius quod in libro De diæta ſcribit Agathocles. Vinum pendens eius interſtitione dicitur, quod doliare vocant. Vinariorum corpora, pro collegiis ſcitè accipit in Alexandro Cæſare Lampridius: Vinariorum (inquit)

corpora constituit, ac lupinariorum & caligariorum & omnium artium. Qua in parte scitu dignum: scriptores haud ita veteres pro collegiis & multitudine qualibet tum rerum tum hominum, militiam vsurpasse. Id quod municipes mei (vt sic dicam) vulgò item non nesciunt. Lego Collectaneorum quinto ad rem rusticam pertinentium, apud Græcos, esse vitium pulcherrimam quæ dicatur mersites, & sit Bithynia, vnde fiat vinum dendrogalenum: sicut alibi regione eadem habebatur τιαρηνὸν, id est, Tiarenum. Nam in Tio Paphlagoniæ, Tianon est: quod Florentinus in Georgicis scribit. Cæterùm, quia liber hic iam extumuisse videtur commodè, velut me vocet Pythagoras, verbum non amplius addam: nam vetus est ac bracteatum, Esse præstantissimum, in re qualibet nouisse, quid sit satis.

LODOVICI CÆLII Rhodigini in Antiquarum lectionum libros, ad illustrem philosophum & medicum Nicolaum Genuensem, Patauinum ciuem, Præfatio nona & vicesima.

Sicuti opera forsan leuioris, Antiquarum lectionum libellos auspicaturus artium bonarum studiosos vniuersim præfatione destinata, obseruanter consalutare: ac etiam nobis aduersum nasutulos parare velut patronos, haud ab re est visum: ita & manum iam impacturus postremam, facundissimum vndecunque ingenium tuum Nicolae vir clarissime, appellando, facturum me operæpretium sum arbitratus. Quod scientiæ magnitudine tum physica tum medica, vt interim Atticæ facundiæ claritatem, & in hisce humanioribus studiis peritiam non memorẽ eminentissimam, huic lucubrationi nostræ, quam nimio plus intumescentem bifariam (vt aliàs ferè) distribuimus: velut anchora es futurus sacra, vel triariorum denique vice, quos in militari disciplina exercitatissimos, ac (quod sequens est) peritissimos vltimo distribui loco in acie à solertis ingenii imperatoribus, notissimum ex historia est: qui accisis paulominus rebus integri ipsi ac vegeti & animo & corpore in hostem magno impetu

coorientes

coorientes restituerent, ac dilapsos ordines reuocarent ad signa. Hoc nos consilio, vir memoratissime, in hunc te locum distulimus, qui numerosa virtutum serie dignus planè fueras, qui vestibula teneres, clarissimis ingenij tui facibus, & eloquentiæ lumine, ac morum (vt verè dicam) maiestate prophanum ab ingressu sciolorum vulgus grauiter reiecturus. Nec, quæ tua est in omnibus animi æquitas, & inconcussa mentis altitudo propemodum diuinæ, in primis verò in me beneuolentia (neque enim, opinor, tibi excidimus) nostrum hoc consilium aspernabere. Siquidem animo conceptum candidissimo, candide prorsus in candidissimum amicitiæ æstimatorem promitur obseruare amantérque. Cognitissimum porrò tibi rerum scientissimo, quæ quantáque in hominibus interdum egerminet prauitas, qui lingua prurientes nimis quàm licenter in alienam irruere famam nulla non hora permittunt sibi: etiam si sæpe velut alba deprehenduntur linea, & ab Minerua quinquatribus naturæ decreto summoti, ac prorsum cærite cera digni, vt est apud Horatium. Nec re notitiam aucupati magnoperè alia, quàm dicacitate ac linguæ virulẽtia, planè ad venena nata, dum pestilẽti spiritu optimum quenque afflatum volunt, ne occipitio quidem expectatu: quãquam ἐν τῇ πορφύρᾳ πίθηκοι καὶ ἐν τῇ λεοντῇ ὄνοι, aut verius ἀκαρνάνιοι χοῖροι. à qua fœditate quum vitæ tuæ probitas absit ex diametro, vel δὶς διὰ πασῶν, ad te nunc commodè prorsum decurrimus: qui echiæ nocentiores, ac satyrico plurimum felle conspersos tuarum antidotis virtutum reprimas, ac omnino diluas ita, vt impetus letifer aliâs, euanescat vniuersus, nulla non parte optima quæque conuellens præcipuè, ac semper ἐνερῶν δεμνά. Sic enim fiet, vt dolenter agnoscant forsan, non debuisse ταύτην τὴν καμάριναν κινεῖν. Sed & quæ tua magnitudo est, si excepturum te modò assultantem vim commonstraris, ni me amor fallit, ac περὶ τὸ φιλόμενον ἐκτυφλοῖ prorsum, ab impostura resilient compauidi palantésque succinent sibi, τρίτος ὅτος ἠρχηλεῖ. Quod reliquum est, Nicolae doctissime, si quæ è speculationum altitudine dantur feriæ, peruelim altero saltẽ oculo, vel ῥαθυμότερον, hasce Commentationes nostras respicias quandoque: sed ita, ne virgulæ Aristarchi parcendum censeas, vt tanta commonitus censura stylum vertere condiscam, scripturus mox, quæ digna legi sint. Nec columnas parem fictiles, sed marmoreas planè: vti omnia item ad normam respondeant, seu quadram & libellam perpendiculum'ue. Hoc nil facere gratius potes, nec quod grauissimo iudicio tuo amplius congruat. Præsertim quia vel hoc nomine gratias testa-

tura tibi posteritas est: cuius emolumentu, etiam si in amplitudinis fastigio constitutus, suffragium nec subducere sustinueris. Quod si consequor, id est, si per medicas ac literarias districtiones licuerit (neque enim aliter amicorum apud te fiat ἀλλοιονικὸν) erit quod tantæ benignitati debeam καὶ μέχρι θεῶν. At si diuinitus contingat, vti nostra hæc typis conformata nuper approbentur tibi vndecunque scientissimo, nec videar parte vlla subsultare, aut ὑπὲρ τὰ ἰκκαμμελῖα πυλίσεα, sublimi feriam sydera vertice. Vale.

LODOVICI

CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI NONVS ET VIGESIMVS.

Cuiusmodi censeatur illud à Quintiliano repetitum, In triclinio choa. Inibi quid choëus & choa ac choës. De cotyla item paucula. Choicum quid. Heminæ modulus. Phagonis exemplum mirum. Bonosi bibuli historia.

CAP. I.

Extat apud Quintilianum obscurior nodus libro nono ita Cimmeriis obseptus circumuallatúsque tenebris, vt à quo planè sit intellectus explicatúsque, necdum compererim. Fabij verba sunt hæc: Allegoria (inquit) obscuriore, quæ ænigma dicitur, poëtæ vtuntur, sed & oratores nonnunquam. Vt Cæcilius quadrátariam Clytemnestrá, & in triclinio Choam (sic enim scribo) & in cubiculo nolam. Quod autem primo & vltimo loco positũ est, alia operis parte abundè (opinor) illustrauimus. De Choa in triclinio supererat, vt nostrá proferremus

mus sententiam, quam peropportunè huic potissimum loco impingemus: quoniam præcedenti commentario pleraque de vino & vinolentis dictauimus, vti nostra paruitas tulit. Et ænigma hoc in bibacem concinnatum arbitramur, cuius in hauriendo auiditas vel spiritu vno choam persiccaret. Quod verò astruitur, ex Aristophane cõiicimus. Apud quem in Nebulis Strepsiades Danistam eludens, quum dixisset,

ἁλσὶ διασμηχθεὶς ὄναιτ' ἂν οὑτοσί.

Id est, sale perpurgatus iuuaretur vtique hic. Infert mox,

ἓξ χοᾶς χωρήσεται. id est, sex capiet choas. Eum verò locum exponens interpres: Subsannat (inquit) denuo velut in amphora & vino. Nam suprà, quum illud de sale enarraret: Coria (inquir) pinguedine crassiora, sale mollita latiora fiunt, & proinde capaciora. Veluti ergo Danista esset vter, aut id genus quippiam, dixit illum Strepsiades choas sex contenturum, si sale permolliretur. Pergit porrò idem interpres: Choeus, inquit, mensuræ species est, qua vinum mensurant. Et vinario certamine ab Alexandro quandoque proposito, Plutarchus scribit: Promachum choas persiccasse quatuor, victorémque triduo pòst mortuum. Et Milo apud Athenæum carnis minas viginti vorabat, totidem panis, vini choas tres hauriebat. Apud Aristophanem si circumflectitur, vt χοᾶς scribamus, à recto est choeus, per poëticam licentiã: si verò grauatur, est à nominatiuo χοή. Aristophanes in fabula, cui titulus ἱππεῖς.

ἀλλ' ἐξένεγκέ μοι ταχέως οἴνου χοᾶ.
τὸν νοῦν ἵν' ἄρδω, καὶ λέγω τι δεξιόν.

Inibi rursum testatur grammaticus, mensuram hanc, cotylarum octo esse capacem. Poëtæ verba Latinè tralata sic fermè sonant: Sed age, choëum vini statim effer mihi, vt mentem rigem & commodi promam quippiam. Apud Hesychium χόες dicuntur χῶναι, id est, infundibula. Choicum Græci pro terreno accipiunt, Suda interprete. Vtitur eo verbo in Ruffinum Hieronymus, Perire choicum & nasci supercælestem. Sunt qui velut χοϊκὸν dici augurentur, quasi puluereum. Choricus verò rusticum indicat planè. Chloë, Cereris est cognomentum apud Pausaniam. De cotyla, si quis & illud fortè requirat: ita inuenimus apud Priscianum, siue is fuerit Rhennius Fannius, vti doctioribus placet:

At cotylas quas (si placeat) dixisse licebit.

Heminas

Heminas recipit geminas sextarius vnus,
Qui quater assumptus fit Graio nomine chanix,
Adde duos, chus fit vulgò qui est congius idem,
A quo sextarij nomen fecisse priores Crediderim.

Hemina libram vnam capit, duas sestarius, Romanas dico duodenarias. Sunt qui ita statuant, heminam pendere vncias decem, sestarium viginti, congium libras decem, vrnam quadraginta, amphoram octuaginta, culeum mille ac sexcentas. Choæ meminit Galenus primo De virtutibus naturalibus. Sciendum verò à Theodoro choam dici sestarium Latinè, à Plinio etiam congium quandoque, sed & sestarium. Fuit & festum Athenis nomine choës, quod anthesterionis, Nouembrem quem interpretantur, duodecima celebratur die, in Lenæi Dionysij honorem. Author Apollodorus est, anthesteria vniuersim quidem vocari festa Bacchi, priuatim verò pithœgia. Erant & choæ mortuorum libamina, quibus pretiosissima quæque infundebant & carissima. Sophocles,

πρῶτον μὲν ἱερὰς ἐκ ἀειῤῥύτου χοάς. Inditum ab infusione nomen. Festi, quod choës vocari diximus, meminit Demosthenes ἐν τῷ περὶ τῆς ἐνέμακτος. Choas verò etiam chytras, id est ollas interpretatur Harpocratio: sed vt ad Quintilianum reuertamur, vt (velut prætexuimus) rectè intelligi ænigmaticum illud de choa in triclinio posit, argumētis ducimur pluribus. Nam & Mediolanensem Nouellum Torquatū Tricongij cognomen sibi adoptasse, Plinius scribit, à tribus vini congiis vno impetu epotis. Et nos aliubi hoc opere adnotauimus, Diotimum Atheniensem cognominatum Chonem, id est infundibulū: quoniam ori eo apposito incessanter infusum hauriret vinum. Nam & Aureliani tempestate celebratū phagonem nouimus, qui die vno aprum absumeret integrū, panes centum, veruecem insuper, ac porcellum. Bibit autem infundibulo ori apposito, plus orca. At ex bibacitate Xenarchus itē Rhodius metretes est nuncupatus. Diu porrò in triclinio versari voracis cēsetur hominis & bibuli. Liquet id M. Tullij authoritate ex libro De oratore (ni fallor) secūdo: Apud quem ille ait, Quādo tandem Galba de triclinio tuo exibis? Quum tu (inquit) de cubiculo alieno. Cæterū quo pacto Aristophanium illud Suidas interpretetur, Sex capiet choas: qui scire cupit, librum adeat. Nobis quod dicitur, ἐν πλάτει, hæc attigisse satis superq; visum. Quod ad bibulos attinet, exemplum insi-

gne prætereũdum non est: Bonosus minutulus Romanorum tyrannus, bibit quantum nemo alius. Inde scitum Aureliani dicterium: Non vt viueret, illũ esse natum, sed vt biberet. Id extra omnem admirationis captum, quantumlibet bibisset, semper securus erat ac sobrius: addo etiam, Vino nunquã non prudentior. Amplius, quantum hausisset, reddebat vesica ad æquilibrium. Nec pectus vnquam, aut venter, vel pars alia ex humoris ingesti nimietate affecta. Hunc vbi ad laqueum coëgisset Probus Imperator, iactatum militari ioco, Amphoram pendere, non hominem.

Exercitũ ex diuersis ac dissonis conflare gentibus quàm periculosum: itémque de prouerbio, inijce.

CAP. II.

EXercitum ex variis diuersisq; hominũ generibus conflare, sunt qui vt rectè prudentérque factum, approbent plurimum: quando nec conspirare inter se facilè tam dissona moribus & lingua gens posit. Porrò & mãdatis ducum facilius obtemperent vniuersi. At contrà, si quando tumultus aut seditio oriatur: tunc neque mulcere quẽquam, nec alicui modum imponere licet. Gens ignara cum impetu fertur, vbi semel ad iram ventum est, more ferarum cõtinuè magis crudescit, nec vllus est sæuitiæ modus. Propterea summi videtur discriminis, veluti ex colluuione quadã, copias cõparare. Suppetũt in id ex historia exempla cõpluscula. Nunc ad manum est, quod euenisse Carthaginiensibus lectum est, quibus plurimus fuit mos, peregrino vti milite. Primo Punico bello in castris erãt Hispani, Galli, Ligures, Baleares, Græci, Aphri, fugitiuorũ & transfugarum ingens numerus. Mox finito bello, quum tumultuari exercitus cœpisset, nec regi posset, iræ, impetus, furoris omnia plena erãt. Tandem raptis armis per indignationem, contempto Annone & cæteris ducibus, Carthaginem versus profecti, apud oppidũ Tunes, quindecim millibus passuũ à Carthagine castra locant, petentes nõ debita modò sibi stipendia, sed etiam interfectorum in præliis equorũ sibi pretia exsolui. Neq; iis contenti, multorum annorũ frumentum deberi asserebant: denique quotidie noui aliquid, quo bellum mouerant, reperiebant. Erat in exercitu Campanus quidam, qui paulò antè seruus ex Sicilia à Romanis transfugerat, viribus corporis atque audacia in rebus bellicis præcipuè insignis,

gnis,nomine Spendius. Hic metuens,ne si fœdus cũ Carthaginiensibus fieret,in domini potestatem veniret,ac ex legibus pœnas lueret,summa audacia,verbis ac re ipsa quęcunq; moliri,quo omnia magis perturbarẽtur, seditionẽ quàm fœdus, bellum quàm pacem peroptare. Præterea etiã Apher quidam nomine Matho, qui liber quidem erat, sed quòd multa seditiosè fecisset,suppliciũ formidabat.Hic quum Aphrorũ multitudinem amplius concitasset, extemplò omnes in concionem deliberandi causa venère, vbi Spendio ac Mathone in Carthaginienses vehementius inuectis, omnes facillimè aures præstabant.Quòd si quis prætereà aliter consulere niteretur,non expectabãt,idem'ne quod Spendius an diuersum sentiret,intelligere,sed confestim cõiectis in eum lapidibus, interficiebant,multique non solùm duces ad eum modũ,verùm etiã priuati homines cæsi.Nihilq; aliud in tanto tumultu per totum exercitũ audiebatur,quàm verbũ,Iniice,iniice,pariter omnes clamabant:eóq; magis eorum animus sæuiebat, quòd paulò antè ebrij à cœna surrexerãt. Ex historia igitur,quã copiosius explicare de Polybij thesauris collibuit, nata est vox sanguinaria,& feritatis barbarę:quæ imagine prouerbij quadam optimè in eos congruet, qui moribus truculentis ac efferatis cruorem sitientes,cædem imperant quàm primúm.

Quæ sit prouerbij origo, Non si te ruperis. Theocritus explicatur. CAP. III.

INest persępe homini parum perspicaci,parúmq; rerũ perito,tanta animi caligo ac cæcitas, vt sui oblitus, nec domesticæ genuinęq; humilitatis memor magna affectet nomina, inserátq; se argutis cygnis anser obstreperus.In id genus homines,intra pelliculam minus se continentes congruet appositissimè prouerbium,quod de ranunculi negotio natum, ad vsum vsq; vitæ proficit.Scita enim fabella est,perrexisse olim peringentem taurum ad aquas restinguendæ sitis gratia.Erat ibi fortè ranarum,vt assolet,plurimũ. Dum verò auidius bellua se aquis inserit,ranunculos ibi attriuit aliquot. Re autem adeò tetra & formidolosa perterritus vnus confestim mandat fugæ præsidium,& sedulitate mira, quantam in id genus cadere probabile est,peruenit ad matrem,narrat fratrum miserabile exitium, vt à staturoso nescio quo forent immaniter exculcati.At illa nimis inscita,nimisq; exoculata,vt quæ filio

aliqua volebat videri, tumescere amplius cœpit, ac flatu modò magnitudinem captare, rogans, ecquid tanta foret pernicialis bellua? Cui is, Multò maior, inquit: illa etiamnũ inflari plus, ac subinde cœpit, cupiẽs omnino magnitudinem visam exhibere filio. At is frustra conari illam animaduertens, Non si te ruperis (inquit) par vnquam futura es. Id prouerbij formam habet. Meminit Theocritus Idyllio, quod inscribitur Bucoliastæ, Dapnis & Menalcas,

Οὔ ποτε νικασεῖς μ' οὐδ' εἰ πάθοις τύγ' ἀείδων.

quod est, εἰ διαῤῥαγείης. Ad horum verò hominum tumorem reprimendum, & instruendam leuitatem nimio plus se efferentem, Aristophanio antipharmaco nil cõmodius, quod est τὰ σκύτη βλέπειν, scuticam aspicere. Malo siquidem subigendi edocendíq;, ne quid supra crepidam, aut extrà quàm sunt, tollant cornua, illisque surgant cristæ: quoniam vt Horatius quoque censoria quadam grauitate, ac supercilio planè senili, nos commonet:

Metiri se quenque suo modulo ac pede, verum est.

Nam & Pindarus,

Χρὴ δὲ καθ' αὐτὸν ἀεὶ παντὸς ὁρᾶν μέτρον.

Pro conditione quenq; oportet rerum semper modum concipere. Cæterùm nimio plures quandoque Sophocles, nimio plures Laodiceni, vt est apud Plinium Cæcilium.

Diuitum liberalium domos dici solis mensam. Quæsita eius rei ratio. De solis ortu. Apollo vnde dicatur. Item de solstitiali herba & morbo. Plautus declaratur. Siriasis quid. Ardores capitis in Plinio qui intelligendi. CAP. IIII.

Diuitum opulentorúmq; hominum domos omni rerum copia vbertim affluentes expositásq; inopum necessitatibus & alimentis, qui vnus diuitiarum modus plausu, ac festa fronde dignus prorsum & videtur & est, rectissimè solis mensam dixeris. Quod ex historia profluit adagium, scribit historiæ parens Herodotus: in Aethiopia pratũ esse omnium quadrupedum carne refertũ. Eam verò carnem magistratus illic per noctẽ ponere festinabant. Vbi verò illuxisset, cuilibet licebat illuc ad vescendum accedere, indigenis existimãtibus copiam epularum diuinitus suppeditari. Hanc solis mensam nunc

nuncuparunt, ad quam inſpiciẽdam olim Cambyſes legatos dimiſit in Aethiopiam. Hanc Hieronymus famoſiſsimam dicit. Apud Melã Pomponiũ de hac re ita legimus. Eſt locus in Aethiopia paratis ſemper epulis refertus. Et quia vt libet, veſci volentibus licet, ἡλίου τράπεζαν vocant. Edulia paſsim appoſita ſunt, quæ affirmant innaſci ſubinde diuinitus. Ad eandem ferè ſententiam & in Polyhiſtore Iulius Solinus. Nec mirum porrò, ſolis menſam nũcupari locum eum, quoniam pleriſq; gentibus numen id erat eximiæ religionis. Legimus in quadam Indorum vrbe templũ fuiſſe Solis, in quo ſuſpenſus erat Aiax eburneus & Alexandri aureæ ſtatuæ, ex aduerſo autẽ regis Pori ſtatua ex ære nigro. Parietes verò templi rubris marmoribus, ignis fulgorem imitantibus obcruſtati viſebantur, quibus congruè interpoſitum aurum radiãtis fulminis nitorem referebat. Pauimentũ mixtis cęmento margaritis ſtratũ: quod barbarorum pleriq; in templis ſeruant. Soli ſacra circa meridiem obiiſſe quoſdã, obſeruauimus. Et quoniam in præcedentibus haud parum multa de ſole congeſsimus, quę multiiuga nobis ſuggerebat lectio, nunc illud veluti appendicem adiiciemus, quæ de ſyderis eiuſdem ortu ſenſerit antiquitas. Inuenio ſiquidem in literis, & Mela Pomponius non prætermiſit: ex ſummo quorundam montium vertice ſpeculantibus penè media nocte, ſparſos videri ignes paſsim micare, & vt lux appropinquat, ita coire, ac ſe cõiungere, donec magis magiſq; collecti pauciores ſubinde, ac vna ad poſterum flamma ardeant. Ea quum diu clara, & incẽdio ſimilis effulſit: cogit ſe, ac rotundat, & fit ingens globus, diu is quoq; grandis, & terris adnexus apparet. Deinde paulatim decreſcens, & quando decreſcit magis, eo clarior eſt, fugátq; nouiſsimè noctem, & quum die iam ſol factus attollitur. Ex hac ſententia videtur Speuſippus adcredidiſſe, dici Apollinem, quòd eius ſubſtantia ex multis conſtet ignibus. Sunt ex eruditis, qui opinentur Claudianum ad eandem ſubobſcurè hiſtoriam alluſiſſe.

Inualidum dextro portat Titana lacerto
Nondum luce grauem, nec pubeſcentibus altè
Criſtatum radijs: primo clementior æuo
Fingitur, & tenerum vagitu deſpuit ignem.

Cęterùm prius quàm huic parti vmbilicum admoueamus, illud non inſcitum (opinor) adnectamus ſolſtitialem breuis vitæ dici à Plauto epitheto concinno, ſic enim in Pſeudolo

ſcriptum inuenias,

Quaſi ſolſtitialis herba, paulisper fui,
Repente exortus ſum, repentino occidi.

Columella ſolſtitialem vocat ſpinam Rei ruſticę libro ſecundo, vel quia ſolſtitio proueniat, vel floreat, vt putant. Heliotropium quidem & lupinum cum ſole circumagi, Plinius ſcribit: ſed heliotropium nocte cæruleos contrahere flores, ſyderis deſiderio. Ad quod Plautum reſpicere, ſuſpicabitur aliquis, ni probabilius forte ſit, Plautum vniuerſim herbas intellexiſſe vel flores, vno tantùm perſeuerãtes die, aut ſpatio prorſum minimo: quoniam & ſolſtitium vnius tantùm diei eſt, ſole videlicet Cancri obtinente partem primã. Plinius libro quartodecimo: Acinorum (inquit) labruſcæ pars æſtu moritur prius, quàm reliqui, qui ſolſtitiales vocantur, vniuerſi nunquam matureſcunt. Eſt apud eũdem Plautum in Trinummo ſolſtitialis morbus. Plauti verſus hi ſunt,

Tum autem Syrorum, genus quod patientiſſimum.
Hominum nemo extat, qui ibi ſex menſes vixerit;
Ita cuncti ſolſtitiali morbo decidunt.

Solſtitialem verò intelligunt ægritudinem, quam ſiriaſin vocant, quando nimia ſolari exuſtione, quæ prouenit in primis, quum aſtrum Sirium diuexat ſol, carbunculantur arbores, & intermoriuntur: Proprium (inquit Plinius) ſyderationis eſt, ſub ortu canis ſiccitatum vapor, quum inſitæ ac nouellæ arbores moriuntur. Siriaſin Plinius nunc diſtillationẽ infantium interpretatur, nunc aduſtionem, quæ cauma item dicitur. Sed in hac ſolſtitiale videtur pro ſolari poſitum ſimpliciter, ſicuti à Seruio item grãmatico poſitum animaduertimus: Tribus (inquit) humana vita continetur, natura, cui vltra centum & viginti ſolſtitiales annos cõceſſum nõ eſt. Quin & Hexaëmeri quarto Ambroſius: Solſtitialis (inquit) annus eſt, cũ ſol expleto per omnia ſigna circuitu, in id vnde curſus ſui duxit initia, recurrit, annua enim fertur eius ſpatij totius eſſe perfunctio. Aduertendũ item, cũ Plinius ardores capitis dicit, ſiriaſim intelligere. In infantibus priuatim Paulus Ægineta ſiriaſim intelligit, vbi cerebro circumiecta inflammãtur cum membranis, recedere viſitur ſinciput, recedere itẽ in cauũ oculi cũ pallore. Quod ad diuitias attinet, vnde auſpicati ſumus, Critias triginta tyrannorũ vnus, in Elegiis, ſcopadũ ſibi opulentiam apprecabatur, μεγαλοφροσύνην δὲ κίμων☉, id eſt liberalita

litatem Cimonis animi prælalti, porrò & Agesilai victorias.

Quæ sit adagij ratio. Serpentem foues, & te serpens. Inibi de lamiis mirum. CAP. V.

SErpentem foues, & te serpens, vel (vt Græcè dicam potius) ὄφιν θάλπεις καὶ σὲ ὄφις, adagium est non verius quàm frequentius, vbi quis innutrit, cōfouet, amplexatur, in oculis fert, quod in euidens exitium erupturum mox est. Prouerbij rationem paulò vberius explicabimus, quando historia mira est. Ea verò ita habet, Fuit Menippus Lycius annos natus quinque & viginti, ingenio haud inscito, corpore itē multa exercitatione valido, ita vt formosi athletæ liberalisque speciem præ se ferret. Hunc peregrinæ muliercule plerique amoribus irretitum putabant: ea verò vt tum videbatur, speciosa quidem erat & præmollicula, necnon diuitiis vbertim fulta. Cæterùm ea omnia ostentationē modo exhibebant, veri suberat nihil. In eius se familiaritatem ad hunc modum insinuasse ferebatur. Pergebat quādoque Menippus Corintho Cenchreas solus, ecce phantasma quoddam illi occurrit, quod se in mulieris speciem conformauerat, atque ex manu apprehendens Menippum: Iampridem (inquit) se illius amore teneri implicitā: esse verò se genere Phœnissam, & in suburbano quodam iuxta Corinthum habitare. Idque etiā digito monstrans illuc veniret, hortari cœpit. Quod si (inquit) feceris, intētam Musicis inuenies me, & vinum bibes, quale non sæpe aliàs, nec te riualis vlla vellicabit suspicio. Pulchra siquidē pulchro contenta viuam, & moriar. His blanditiis delinitus adolescēs, etiam si philosophiæ mysteriorum haud expers, amoribus tamen obniti obluctarique non valens, vesperi ad mulierē pergit, ac frequenter deinceps, perinde ac ad suas delicias. Necdum enim cuiusmodi phātasma esset, callebat. Id intuitus vir quidam (vt ipse interpretor) magus aut philosophus, vt tum creditum est, & summæ grauitatis ac prudentiæ, primo statuarij instar Menippum inspectans, hominē expendebat contemplabatúrque. Vbi verò rimatus abūdè est visus, O formose (inquit) & à formosis expetite mulieribus, ὄφιν θάλπεις καὶ σὲ ὄφις, id est serpentem confoues, & is te. Quum in iis mirabundum animaduerteret Menippum, Hoc proinde (inquit) dixi, quoniam mulier est tibi, quæ vxor non est. Sed rogo te, Ecquid ab illa te amari putas? Per Iouem (inquit Menippus)

& quidem eximié. An igitur (inquit is) eam tibi in matrimonium ascisces? Equidem, respondit: quid enim iucundius quàm amantem ducere? Quando (inquit ille) futuras opinaris nuptias? Cito, ait: vel fortasse cras. Id quum vir ille inaudisset, obseruans conuiuij tempus, quum iam vocati presto forent, postea quàm illuc & ipse perrexit, Vbi'nam (inquit) mulier est, cuius causa conuiuium celebraturi conuenistis? Tũc Menippus: Prope adest, inquit. At is, Argentũ hoc & aurũ cæteráque domus huius ornamenta, tua'ne an mulieris sunt? Mulieris, inquit. Ac semilacerã & pilarẽ omnino vestẽ ostendens, Tales mei, inquit, cultus sunt. At ille ad eos qui aderant conuersus: Tantali, inquit, hortos videtis, qui sicuti ab Homero proditum est, speciem quidem præferunt aliquam, quum tamen sint nihil. Eiusmodi verò ornatum hunc omnem concipiatis licet: neque enim quæ videtur materia vlla subest, sed simulacrum modo est, ac imago. Quod vt verum sciatis, bella hæc sponsa vna est τῶν ἐμπουσῶν, ἃς λαμίας τε καὶ μορμολυκίας οἱ πολλοὶ ἡγοῦνται, hoc est, ex Empusis, quas lamias & mormolycias plerique putant. Sũt autem in amorem & Venerem procliues, & humanas carnes vehementer expetunt, Venereorúmque cupidine alliciunt multos, quos deglutiant mox. Hæc verò audiens illa: Age (inquit) meliora loquere, atque inde offensior ac perturbatior philosophos pauló procacius proscidit, eos omnes delirare inquiens. Vbi verò aurea supellex & imaginarium argentum, velut fumus effluxere, administríque & coqui ac reliqua familia increpita euanuit, Lamia lachrymãti iam similis rogabat, ne se torqueret, ne'ue quid esset fateri cogeret. Illo autem acriter instante, nec se dimissurum asserente, tandem sese lamiam cõfessa est, & voluisse Menippum voluptatibus delinitũ obuoluere, vt eius postea corpus deglutiret. Esse nãque sibi perfamiliare formosiorum vesci corporibus, vbi ad summam sanguinis abundantiã peruenissent. Lamiam verò opera parerga, ex Arabia masthichen vocant. De lamiis Chrysostomus Dion, sic in Libyca scribit fabula, esse in locis illis feras muliebri facie, etiam formosa: vberibus quoque cum pectore speciosissimis, adeò vti nullo pictoris ingenio effingi queant. Color spectatur præfloridus, ex oculis præcellens promicat gratia, mansuetudini adnexa. Corporis reliqua squammis prædura, vt frangere non sit: alis carent, sicut voce, sed sibilum elidunt modo, draconum imagine

gine quadam. Terrestrium censentur omnium velocissimæ, vt celeritatem euadere nemo valeat. Viribus cætera peruincuntur, fraude tantum homo, siquidem reteguntur pectora, quorum illecti nitore confabulandi desiderio adeũtes rapiuntur protinus. Thebani Demetrio subblandientes Veneris Lamiæ templum excitarunt. Erat autẽ eo nomine illius amica.

De ære obseruata pluscula. Clauus æneus quomodo in prouerbium veniat. Item de hydnis, hoc est tuberibus, ac hyena, & phocarum pellibus. Aerarij qui sint in Latina historia. Clauarum. Marculi. Plinij locus ex septimo libro restituitur. Hyades vnde.

CAP. VI.

AEris vim multa in priscis monumentis attestari videntur. Omnino siquidem ad rem diuinam pleraque ænea adhiberi solita, pluscula indicio sunt, & in his maximè sacris, quibus delinire aliquos vt deuouere, aut deniq; exigere morbos volebant. Hoc significare videtur & Virgilius, vbi ait,

Curetum sonitus crepitantiaq; æra.

Sed & Carminius tum doctus vir, tum etiam curiosissimus, in libro de Italia secundo, prius Thuscos æneo vomere vti cum vrbes conderentur solitos, scribit. In Sabinis quoque ex ære cultros quibus sacerdotes tonderentur fuisse. Quin & Græcorum vetustissimi æris sonos, tanquam rem validissimam, adhibere multis in locis consueuerant, sicuti in lunæ defectibus vt vel alibi cõmeminimus. Cui rei locupletissimus testis accedit T. Liuius ab Vrbe condita libro vicesimosexto: Disposita (inquit) in muris Campanorum imbellis multitudo tantum cum æris crepitu, qualis in defectu lunæ silenti nocte fieri solet, ædidit clamorem, vt auerteret etiam pugnãtium animos. Significat id & Plinius, vbi ait: Et in luna veneficia arguẽte mortalitate, ob id crepitu dissono auxiliante. Hinc videtur etiam libro Metamorphoseon quarto Ouidius cecinisse,

Cum frustra resonant æra auxiliaria lunæ,

Necnon libro septimo,

Te quoque luna traho, quamuis temerata labores
Aera tuos minuant.

Plutarchus quoque in Aemilio: Ea nocte (inquit) cum iam

cœnassent,& quieti somnóque indulgerent milites,luna obscurari cœpit,ac deficiente lumine, multísque coloribus mutata,tandem nusquam apparuit: Romanis, vt consuetudo est, tinnitu æris lumẽ eius reuocãtibus,& ignes multis facibus ad cælũ tollentibus. Astipulatur Astronomicõ primo Manilius,

Seraq; in extremu quatiuntur gentibus æra.

Metalli huius potentiam ibi quoque poëta maximus expressisse videtur,cùm ex imitatione Sophoclis in tragœdia, cui titulus est Rhizotomi,sic libro quarto scriptum reliquit: quod & in Cœnis adnotauit Macrobius libro quinto:

Falcibus & messæ ad lunam quæruntur ahenis
Rubentes herbæ,nigri cum lacte veneni.

Inuenimus & illud scitu dignissimum , id fuisse moris venatoribus,vt sicubi in remotioribus suem deiecissent, vel ceruũ, ne computrescerent,clauum æneum infigerẽt,veluti ad auertendam putrefactionem remediũ planè esset efficacissimum. Ex quibus omnibus natum,quod huic lucubrationi prætexuimus adagium,vt id clauum esse nobis æneum dicamus, quicquid est quo ita nitamur confoueamúrque, vt eo tanquam ridica firmissima aduersus reflatum omnem obfirmati constipatique consistamus,veluti malorum omniũ aut multorum è collo amuletum gestantes. Sed cur'nam ęri aduersus putredinem inesse vim adeò efficacem opinemur? An quia stypticitatis plurimum adest illi materiæ? Indicio esse aiunt medicamenta quæ substringendi vim habeant,eius metalli rubigine à medicis potissimum cõcinnari. Quin & in fodinis æris,quę χαλκωρύχια vocant , oculos immorantium eruentiúmque iuuari insigniter memorant. Necnon quibus defluxerint palpebrarũ pili egregiè restitui. Videtur enim aspergo siue vapor ex chalcitide exhalãs,palpebrásque & oculos cõtingẽs,occultè rheumata sistere,siue fluxiones,lachrimásque manantes retundere. Proinde memorię ab eruditis proditũ est, εὐήνορα καὶ νώροπα χαλκὸν ab Homero nuncupari: nam euenor bene afficientem viros indicat,aut potentẽ: Norops autem splendidi notionẽ habet. Author quoq; Aristoteles est,vulnera quę cuspide ærea,quã ἐπιδορατίδα vocant,fuerint illata vel gladio , minúsque afferre doloris , facilius verò etiam persanari , διὰ τὸ φαρμακῶδες ἔχειν τι τὸν χαλκὸν ἐν ἑαυτῷ , quod medicam vim quandam in se obtineat æs , quam in vulnere statim relinquat. Nisi quis illud quoque astruat,infixũ clauũ ad se vndique

aggre

aggregare humorem, quoniam hæc naturæ si vis, vt ad affecta loca fiat defluxus, quæ dicitur epiphora: propterea eius loci ambitu conspici εἶεν τινα μώλωπα καὶ σπῖλον, id est, perinde ac vibicem & maculam quandam. Quo fit, vt summa ratione contingat, vt carnis reliquum depuratum nullam sentiat affectionem, quicquid erat humoris praui vitiatíque illuc corriuato. Clauarium ad præsens institutum pertinet nihil: est autem eo nomine militare donatiuum. Consimile huic ferè adagium vsurpari posse video, vt qui suopte præsidio aduersus potentiorem vim præmunitus præfultúsque est, dicatur hydna gestare, hoc est tubera, necnon hyænæ phocarúmque pelles, quod hæc minimè tangantur de cęlo. Quo nomine velorum summa hisce communire, nautici moris est. Amplius scribit Horus, si quis hyænæ pellem sibi circũponat, intrepidè per medios hostes transiturum nocumento nullo: proinde Aegyptiis ratione hieroglyphica intrepiditatis ac cõstãtiæ in calamitatibus indiciũ haberi hyænæ pellẽ expictã. Hydna porrò Aristophanis interpres Pluto, bulbos interpretatur. Apud Eustathium: Quidam ita (inquit) hydna quædam, velut fungi, sunt πηγάδες. Meminit (vt Athenęum pręteream) libro primo Paulus Aegineta, tradens hydnon ἄποιον μὲν ἔχειν τὴν ἀναλλοίωτον δὲ αὐτοῦ χυμὸν, ψυχρότερον δὲ καὶ παχύχυμον. Hydnophylla verò herbas dicũt hydnis adnatas. Hyades ad hæc spectant nihil. Cæterùm id adiecisse haud opinor obfuerit magnopere, dici hyadas, quoniam literæ Y imaginem præferentes, tauri frontem delineare videantur: quod Gręco interpreti scientissimo placitum est. Cæterùm quando de ære commentati abundè sumus, rectè facturos opinamur, si ex septimo Naturalis historiæ conuulsam lectionem ambustámque in integrum restituerimus: nam capite vicesimooctauo ita modo laceri circumferuntur codices, Fisco æris decem, captiuis viginti milibus. Vnde non nisi absurdus elici sensus queat, vt dictionis rusticitatem prætercam. Ipse sic legendum concipio, Ex fisco æris decem milibus, captiuis viginti. Nam captiuorum milia viginti donata, sanè haud consentaneum fuerit. Fiscum autem pro publica accipi pecunia, author Pædianus est. Nec me fallit tamen, dici propriè principis fiscum: reipublicæ autem ærarium, vt ex Plinij Panegyrico liquet. Illa verò dicendi figura, decem milia æris, summis est authoribus frequens, citra assium adiectionem: vti apud Liuium ab Vrbe

condita

condita primo,& in legibus Duodecim tabularũ:Si iniuriam alteri faxit,vigintiquinque æris pœnæ sunto.Quod apud Gellium exponẽs Phauorinus:Quis erit(inquit)tam inops,quem ab iniuria facienda vigintiquinq; asses deterreant? Agnoscas expositionẽ hanc ex libro item tertio ac tricesimo Plinij capite tertio.Illud denique ad æs attinet aliquo modo, ærarios in Romana historia nuncupatos,qui plebeij ordinis, delicti nomine in Cæritum tabulas à censoribus reiecti,nec in centuriæ albo scripti amplius,pro capite duntaxat,tributi causa æs conferebant. Sed & ærarios intelligunt milites stipendia facientes,itémque eos quorum est in cudendo ære functio, vnde sint apud Martialem,

Aerariorum marculi.

Quos malleolos interpretantur.Meminit libro septimo Plinius.Prætores ærarios apud Tacitum legimus,qui quãdoque ærarium tractarint.In hac æris mẽtione tam multa illud non transiluerim, apud Ouidium eruditis plausibiliorem videri lectionem,si scribas,

Nec verba minantia fixo
Aëre legebantur.

Non ligabantur, vt modo.

Prosopion habere, non prosopon, per adagium quid sit. Inibi vtriusque vocis notio. Et quid prosoputta, & protome.Protopraxia. CAP. VII.

PRosopion habet,non prosopon, adagium est scitè admodum & argutè in fucatam mulierem concinnatum, quæ tectoriis,vt satyrici poëtæ verbo vtar,lita facie, nõ aliud sanè quàm personata esse videatur,quando nugis id genus peregrinis,vice laruæ (si Horatiano verbo vti permittitur) insitam obuelant deformitatem,aut grassantem senectutem, erugata cute, differre conituntur. Lucilij ad id lepidissimum extat Epigramma, quod quia summæ venustatis est visum, etiam apponendum censui,

τὴν κεφαλὴν βάπτεις, τὸ δὲ γῆρας οὔποτε βάψεις,
οὐδὲ παρειάων ῥυτίδας ἐκτανύσεις.
μὴ τοίνυν τὸ πρόσωπον ἅπαν ψιμύθῳ καταπλάττε,
ὥστε προσωπεῖον, κοὐχὶ πρόσωπον ἔχειν.
οὐδὲν γὰρ πλέον ἐστί, τί μαίνεαι, οὔποτε φῦκος,
καὶ ψίμυθος, τεύξει τὴν Ἑκάβην Ἑλένην.

Id est,

Id eſt, Caput quidẽ inficis, at ſenium inficies nũquam, nec genarum rugas erugabis quandoque: non igitur faciem totam pſimytho collinas, ne perſonã habere videare non faciem: nil ſiquidem eſt amplius, quid furis? nũquam fucus & pſimythus Hecubã reddiderit Helenam. Cęterùm vt vel Gręcæ doctrinæ imperiti ſciant, quid proſopon, & quid proſopion, author eſt Iulius Pollux De vocabulis rerum libro ſecundo, quod fronti ſubiectũ eſt, proſopon dici, hoc eſt faciem, ſed in homine tantum ferè: nam in reliquis (inquit) nũcupatur protome: ſicut in auibus rhynchos & rhamphos. Apud Herodotũ libro ſecũdo, leges proſopon pro roſtro poſitum. A proſopo autem inclinãtur multa: inter quę etiam προσωπεῖον, id eſt, proſopium, quod mormolycion (inquit) ſignat, quę eſt perſona, ſed & proſopon quoque vocatur & proſopis. Nam proſoputta Athenis vas fuit æneum echino perſimile, quod in orbis ambitu, leonum proſopa habebat, ſiue boum, vnde & nomen. Ariſtoteles verò De partibus animalium libro tertio non ſolùm quid ſit proſopon edocet, ſed & etymon perſcrutatur, τῶν δὲ ἀνθρώπων, inquit, καλεῖται τὸ μεταξὺ τῆς κεφαλῆς, καὶ τοῦ αὐχένος πρόσωπον, ἀπὸ τῆς πράξεως αὐτοῦ ὀνομασθὲν, ὡς ἔοικε. διὰ γὰρ τὸ μόνον ὀρθὸν εἶναι τῶν ζώων, μόνον πρόσωθεν ὄπωπε, καὶ τὴν φωνὴν εἰς τὸ πρόσω διαπέμπει. Proſopon autem, id eſt, facies, quod inter caput & collum hominis eſt, nomen à re ipſa accepiſſe videtur: quod enim vnus animaliũ homo erectus eſt, ſolus proſpicit πρόσωθεν, id eſt, ante verſus, vocémque itẽ in eãdẽ partem emittit. Quod verò protomẽ accipi diximus in brutis, legimus tamen προτομὰς βασιλικὰς, pro iconibus regiis. Sed (vt diximus) in ratione carẽtibus eſt propriè protome, vnde in ſummis nauium roſtris quadrupedum audimus protomas deformatas, æréque circũmunitas, διὰ τὸ τῶν ἐμβόλων χρειῶδες, id eſt, propter embolorũ neceſsitatẽ. Alibi opinor me docuiſſe, nomine eo roſtra nauium ſignificari. Inuenio item arietis bellici partẽ primã, qua ingruit, rectè dici protomẽ: credo, quia bruti imaginẽ exhiberet: ſic enim apparabatur machina ea. Protopraxia ad hæc pertinet nihil: dicitur eo nomine exigẽdi aut agẽdi prerogatiua. Gręcis Latiniſque.

Ariſtotelis & philoſophiæ laus exquiſita. Qui proci Penelopes. Philoſophia à quibus laceſſita. Numerorum & arithmetices ratio. Stereometria.

CAP. VIII.

Ariſtotelem

ARistotelem summum Peripateticorum principem adeò naturalium rerum consectatorem, auidum & solertem fuisse indagatorem produnt authores celeberrimi, vt causam eius mortis hinc memorēt profluxisse. Legimus quippe virũ hunc Euripi septies die ac nocte reciprocãs naturam admiratum, causas altius secum librantem, quum minus voti cõpos euaderet, animi ægritudine contraxisse morbum, ex quo non cõualuerit amplius. Sunt qui prodant in fretum dedisse præcipitem se, prefatum elogium, Quoniam Aristoteles non cœpit Euripum, Euripus cœpit Aristotelem. Adeò imbiberat ille summam hominis quodammodo beatitudinem versari in recondita rerum scientia. Quam rem approbasse videtur Plato quoque: nam quum fortè in auditorium venisset, nec adesset Aristoteles, succlamauit, ἄπεστιν ὁ τῆς ἀληθείας φιλόσοφος. Id est, abest veritatis philosophus. Cùm iterum non accessisset, dicere non dubitauit, ὁ νοῦς οὐκ ἦλθεν. Id est, non venit intellectus. Quin vt author probat Philoponus, illius ædes non aliter ac lectoris ædes vocabat. Hic porrò philosophiam tãto studio amplexabatur, vt dicere non dubitaret, eos qui artes reliquas consectarentur, hanc verò negligerent, esse Penelopes procis consimiles: qui, vt traditum ab Homero nouimus, cum domina potiri nequissent, ad ancillas diuertebãt. Quam tamen sententiam Dioni ascribunt alij, veluti sit philosophia artium ars, & sciẽtiarum princeps, ac (vt M. Tullij aduocatione vtamur) vitæ dux, virtutum indagatrix, expultrixque vitiorum, vt vel hinc perspicuum fiat, quanto errore ducantur, qui philosophos vt contumaces & refractarios incessunt. Hinc ergo natum adagium, vt Penelopes procos dictitemus, quoscunque viliorum scientiarum affectatores. Nec me fallit, in quadã epistola, Horatium aliouorsum prouerbium trahere: ita enim scribit,

Nos numerus sumus, & fruges consumere nati,
Sponsi Penelopes, nebulones, Alcinoique,
In cute curanda plus æquo operata iuuentus.

Nam voluptatibus mancipatos, nec vllam prorsus rationis lucem capientes, ac onocephalos prorsum, & mera fortunæ ludibria, eo nomine videtur intellexisse, cuiusmodi ferè est vilissimus quisque, quem appellauit numerum, tanquam ex multis vnum. Sicut Martialis,

Qui de plebe Numæ, densáque turba sumus.

Quod

Quod ex illo Ariſtophanio putatur ſumptum,
ὄντως λίθοι, τρίβετ' ἄλλως ἐγχεόμενοι.

Erunt tamẽ qui ad id forſan referendũ putent, quod Tacitus in Iulio Agricola ſubmonſtrat. Numeros in re militari milites dici, qui legionibus nõ inſunt, nec ſine ſignis tamẽ, quando ducem agnoſcunt propriũ. Commeminit Iuſtinianus quoque lanceas nunc vocant ſeparatas. Erant extraordinarij item milites, ſed ab numeris diuerſi: quod ex Polybio dilucet, ſed & Liuio quoque. Hinc vt ſeruent nonnulli, apud Suetonium in Veſpaſiano fiet ſyncerior lectio, ſi reuocatis ad officiũ numeris parumper duxeris legẽdum, non muneris, quod ferè publicum eſt. Græci ectactos vocãt, velut extra ordinem adiectos, vt cornicines ſunt, ac ſigniferi, fabri, id genus alij: meminit in Collectaneis Sudas. Sed redeo ad philoſophiam, cuius præcipuum munus eſt, indagatio atque inuentio veritatis. Huius rei amore ac ſtudio philoſophi nomen inuentum eſt. Huius vbiq; Plato ſtudioſus atq; auidus indagator fuit. Huius limites ſeruauit vt debuit, cùm de rebus diuinis humaníſque diſſereret. Id ab Ariſtotele quoque Platonis diſcipulo accuratiſſimè cuſtoditũ. Idem Plato ſapientis eſſe negauit eas artes, quę plerũque vitę inſeruiũt, ſiue illę neceſſariæ, ſiue vtiles, ſiue elegãtes, ſiue ludicræ, ſiue auxilares ſint. Propriam verò philoſophi nõ cathedrarij, ſed veri & antiqui, nec qui ſit palliatũ mendicabulum, aut ſcholæ modo diſcat, nec vitæ. Huius inquam ſupellectilem putat propriam, numerorum ſcientiam, quos (inquit) à natura hominis ſi remoueris, etiam ratio perpetuò perierit. Numeros autem ille non corporeos accipiebat, ſed totum ipſum poteſtatémq; paris & imparis, quatenus rerum naturæ conſentiant. Arithmeticam porrò maximè omnium (inquit) ingenium acuere, memoriam cõfirmare, animum ad omnem ſpeculationem actionémque aptiſsimum promptiſſimúmque efficere: aitque in Epinomide numerum ab ipſo Deo hominibus traditũ, veluti rationis diſcurſioniſque neceſſariũ inſtrumẽtum. Poſt hoc etiã Deorũ atque animantiũ genituræ, quę theogonia zoogoniáque vocetur. Siderum item cognitioni vacaturum dicebat, lunæ'que circuitum, quo mẽſes includantur, quo plenilunia fiãt, ac ſolis anfractus indagaturum, brumas & ſolſtitia peragẽtes. Commemorat præterea geometriam menſuras ſpectantem, & ſtereometriam librantem pondera. Illam verò in primis neceſſariã eſſe artem, qua

verum

verum à falso dignoscitur. Vt autem peruenire ad intellectũ naturæ eius tandem philosophus posſit, quę semper est, quęq; sub corruptione generationeq; non fluitat, hanc ei quam diximus, terendam esse aiebat viam. Illud verò scitu dignum, Dum summus hic philosophus proprium legitimi philosophantis expingit ac componit ingenium, & cõgruis disciplinis erudit ac format, nõ eum minus, imò multo plus virtutis & pietatis quàm sciẽtiæ à philosopho exigere. Nam quicquid scientiæ ab hoc exigit, idcirco requirit, vt Deũ ipsum verum, tam scientiæ magistrum, quàm authorem rerum, quæ sciuntur, præ cęteris veneretur. Quæ res vel pręcipuè rationali animæ salutem comparat. Propterea rectè veteribus traditũ est, disciplinæ ac eruditionis caput esse philosophiã. Quippe corporis gratia scientias duas videri comparatas, medicinam & gymnasticen: altera quarũ sanitatem, habitus bonitatẽ cõciliet altera. Verùm animæ morbos & affectiones sola tollere philosophia potest: siquidẽ instruit nos hæc quid pulchrum, turpe, iustum, iniustum, quid appetendum fugiendum'ue sit, quo denique pacto Deo fruendum, necnon parẽtibus, alienis, item legibus, amicis, principibus, vxoribus, filiis, seruis. Porrò idem hic author talem hunc philosophum nasci etiam affirmabat oportere è matrimonio sacro, hoc est ex optimis parẽtibus, non enim ex omni ligno Mercurius fit, sicuti dicitur: Nam si (inquit) in Olympicis ludis ad certamẽ nemo admittitur, nisi qui parentes & stirpem generis esse citra labem omnem edocere potuerit, cur non in sapientiæ studioso statuatur hoc idem? Cæterùm nec id prætereundum, vt quẽadmodum gentilitiæ quędam familiarium notæ feruntur, ceu Seleucidarum anchora, Pelopidarũ eboreus humerus, Aenobarborum rutila barba: sic philosophos omnes addecet plurimum, hoc in primis velut insigne habere, vt sint mendacij osores veritatis studiosi. Sed enim Platonis descriptionem cuis'nam modi opinamur, qua philosophiã statuit esse mortis meditationem? Quin illud quoque quod in Phædone scriptũ est, debere philosophum mortem expetere? Neque enim ista significant, expetendam esse animę dissolutionem à corpore antequã pręstitutum à Deo tẽpus aduenerit, quod Plato nefas esse dicit, sed debere vnumquemque animũ ab hac mole corporea & vitiis hincinde scaturiẽtibus surrigere, & quantũ fieri potest, omni contag

contagione carnis ſequeſtrata, in ſola profundiſsimarum rerum contemplatione verſari. Legat qui velit Aurelij Macrobij commẽtationes in Scipionis ſomnum, & bipartitam hanc mortis diuiſionẽ inueniet, vt altera natura accidat, altera ex virtute proficiſcatur, quã præcipi à Platone confirmat, eámq; eſſe, quum animus adhuc iunctus corpori, voluptates tamen corporis deſpicit, & omnibus vitiorũ vinculis ſolutus ad nobiliora erigitur, ſtudióq; ad ſupera & naturæ ſuæ cõgrua ſublimis euehitur. Ad hæc pertinent quæ ſcribit Aurelius Auguſtinus in libro De vera religione, Platonem ſiquidem refert, diſcipulos ſuos edocere ſolitum, vt à Venereis voluptatibus abſtinerent, perſuaſiſsimúmq; haberent, veritatem nõ corporeis oculis, aut ſenſu aliquo, ſed ſola mẽtis puritate videri: ad quam percipiendam nihil magis impedimẽto eſſe, quàm vitam libidinibus deditã, & falſas imagines rerum ſenſibilium, quæ nobis per corpus imprimũtur. Itaq; ſanandum in primis eſſe animum ad percipiendam incommutabilem rerum formam, & eodem modo ſemper ſe habẽtem, atq; omni ex parte ſibi ſimilẽ pulchritudinẽ. Neq; verò nomini tam ſacro, támq; venerabili prorſum officere debet quicquã, quod ſubeo, ſicuti colligit Fabius, maxima in pleriſq; vitia quandoq; latuerint: non enim virtute ac ſtudiis, vt haberentur philoſophi, laborabant, ſed vultum & triſtitiam, & diſſentientem à cęteris habitum peſsimis moribus prætendebant. Credamus item maximis authoribus, philoſophum ab oratore nõ ſeiungi: nam vetus quidem doctrina, vt Cicero docuit De oratore tertio, eadem videtur & rectè faciendi & bene dicendi magiſtra, neq; diſiuncti doctores, ſed iidem erant viuendi præceptores, atq; dicendi: vt ille apud Homerũ Phœnix. Eloquentia verò quum ſit vna quędam de ſummis virtutibus, tamen quo maior in ea vis, hoc magis eſt probitati iungenda, ſummæq; prudentiæ: quarum virtutũ expertibus, ſi dicendi copiam tradiderimus, non eos quidem oratores effecerimus, ſed furẽtibus quædam arma dederimus. Mox verò nonnulli, quũ ipſi doctrina & ingenio abundarent, à re autem ciuili ac negotiis animi quodam iudicio abhórrerent, hanc dicendi exercitationem exagitarunt contempſerúntque, quorum princeps Socrates fuit. Hinc diſsidium illud extitit, quaſi linguę atque cordis: abſurdum ſanè ac inutile & reprehendendum, vt alij nos ſapere, alij dicere docerent. Hæc autem, vt ex Apœnino fluminum,

ſic ex communi ſapientium iugo ſunt doctrinarum facta diuortia, vt Philoſophi tanquam in ſuperum mare Ionium defluerent, Græcum quoddam & portuoſum: oratores autem in inferum hoc thuſcum & barbarum, ſcopuloſum atque infeſtum laberētur, in quo etiam ipſe Vlyſſes errаſſet. Hoc ipſum & Fabius conqueritur libro primo: Scindit (inquit) deinde ſe ſtudium, atque inertia factum eſt, vt artes eſſe plures viderentur: nam vt primùm lingua eſſe cœpit in quæſtu, inſtitúmque eloquentiæ bonis malè vti, curam morum qui diſerti habebantur, reliquerunt. Cęterùm nec illud diſcuſsione indignum: fuiſſe tamen antiquorum tempeſtate, qui veluti inauſpicatiſsimæ aues, tenebrarum alumnæ ac ſolis ſplendidioris lucem non ferentes noctuinis oculis, philoſophiam inceſſere, lacerare, exulcerareq; ſunt auſi. Quis Agrippinam neſcit Auguſtam Neronem filium eo nomine à philoſophiæ ſtudio ſeuocaſſe, quòd eam aſtrueret imperantibus inutilem? Quid Domitianum dicam? Abs quo ſummotos Italia philoſophos, adnotatum hiſtoriis eſt, nullo quidem crimine alio, niſi quòd philoſopharentur? Atheniēſes verò illi doctiſsimi quidem, & ſcientiarum quodammodo parentes, ſed & virtutis veluti carnifices, nónne cicuta Socratem ipſum ſuſtulerunt? Proinde magna criminis parte abſoluitur Antiochia, felix quandoq; ciuitas, quam prodidere celeberrimi cōditores, probroſis vocibus Romanum principem Iulianum proſcindere non deſiiſſe: nec id alia ratione, quàm quia philoſophus foret, ac barbam promitteret, qui fermè fuit temporum illorū inter philoſophos mos vetus. Nec illud excidit, Tyrannum quendam ingenio veſano & barbaro percitū furore, quæ philoſophiam continerent, volumina prorſum omnia cremare adortum: ni Algazales, cuius inter eruditos nō incelebre nomen eſt, commento pio, ab infaudo auertiſſet incepto. Hortenſius philoſophiam vituperauit. Chryſoſtomus Dion eloquentiſsimam in philoſophos orationem procudit. Taceo Sillorum opus abſinthio conſperſum, quod Timoni philoſophorum expreſsit irriſio. Sed quicquid illi dicant, vel meditentur, ſapientia profecto humana præcellit omnia, ſicuti in ſenſibus viſus, in anima mens, in ſyderibus ſol, oculus atq; animus naturæ totius. Quæ porrò ſint eius emolumenta ſapientiæ, quæ & naturalis eſt, & dicitur, Paraphraſi in Phyſicam auſcultationem prima copioſè explicat Themiſtius.

Leænæ partus. Parœmia item, Vnũ quidem, sed leonem.

CAP. IX.

AEsopi fabulatoris illius egregij, quem certatim linguæ vtriusque monumenta celebrant, apologus est venustatis lepidissimæ, ac documenti non contemnendi. Contendebant (inquit) olim vulpes & leæna de generositate, inter alia quum veluti ineluibile vulpes obijceret, leænam vnũ semper parere, suum verò multiplicem esse partum, inque eo sibi placere plurimum: respondit leæna, Parere siquidem vnum, ἀλλὰ λέοντα, id est, sed leonem. Quod & in adagium vertitur, quum virtutem ac animi excellẽtiam spectari oportere, astruimus, non vilem numerum & inutilem. Quòd verò vnum duntaxat parere leænam, videtur author hic comprobare. Fuit ea quidem opinio vetus, ab Herodoto confirmata libro Historiarũ tertio, & in Noctibus Atticis à Gellio repetita: Leænam validissimũ, ferocissimúmque animal semel in vita & vnum parere, quod vnà cum fœtu vterum emittat, vnguibus fœtus eiusdem proscissum laceratúmque. Quæ fuerit in ea re Aristotelis sententia, Plinius elegãter expressit. Apud Philostratum obseruauimus, repertam quandoq; leænam visenda magnitudine, quæ maiore etiamnum miraculo inuẽta sit in vtero catulos octo gestare. Traduntur autem (inquit) de leænæ partu huiusmodi, gestare eam sex mẽsibus, térque omnino in tota vita parere. Parit autem (vt aiũt) primũ quidem tres, mox duos. Quòd si tertiò parere illam cõtingat, vnum dũtaxat parere, tanquam natura gestiente rariora producere, quæ magnam in se feritatem habent. Neque enim fides adhibenda dicentibus, adultos in vtero catulos, maternis visceribus laniatis, nasci. Constat enim generata & generantia naturæ vi mutuo se amore prosequi, vt per eum species in rerũ natura conseruetur. Scribit Auicenna, quod scitu dignũ est, raròleænam generare, & ad summum duos concipere: rationémq; esse ait, ex caloris intimi vehemẽtia, copiosius largiũsq; nutrimentũ reposcentis, vnde numerosior impediatur generatio. Addit quoq; nõ vesci nisi ex venatione, nec venari nisi semel in die.

Quid sit in Græco epigrammate, Ouum factus totus. De ouis paucula. Tollitur ex Cicerone obscuritas. Ouum pronuntiari & de arborum fructu.

CAP X.

Capillos inficere, veteris etiamnum fuisse moris, sæpius Plinij medicina perdocet, nec poëtæ taçuerũt: nam Martialis ita scribit,

Mentiris iuuenem tinctis Lentine capillis,
Tam subitò coruus, qui modò cygnus eras.

Extat item Niciæ cuiusdam perelegans tetrastichon, quo ridetur nescio quis, vti apparet, tingendi capilli affectator summus, qui dum ei rei nimium studet, effectum fit, vt vitiata cute defluxerint crines omnino, nec vllo medicamento succreuerint amplius: propterea turpiter nudato capite, ouum esse factum totum, facetissimè poëta hic cauillatur; id est huiusmodi,

Τὴν κεφαλὴν βάπτων τὶς, ἀπώλεσε τὰς τρίχας αὐτὰς,
Καὶ δασὺς ὢν λίαν, ὠὸν ἅπας γέγονεν.
Τοῦτο βαφεὺς ἐβόησε, τὸ μηκέτι κουρέα τέμνειν,
Μήτε κόμην λευκὴν, μήτε μελαινομένην.

Id est, Caput inficiens quidã capillos destruxit ipsos, & quamuis perhirsutus foret, ouum tamen est factus totus, proinde exclamauit infector, tonsorem nil amplius succidere, nec albam comam, neque item nigrefactam. De ouis quidem satis supérque alibi commentati sumus: nunc succurrit illud obscurius pronuntiatum à Cicerone in Epistola ad Pætum: At quem virum? non eum quem tu solitus es promulside conficere, integram famem ad ouum affero, itaque vsque ad assum vitellinum opera ista perducitur. Vbi integram famem ad ouum afferre: non aliud esse videtur, quàm ad secundam vsq; mensam cibi appetentiam producere. Dixit Naucratitas, authore Athenæo, sicuti aliàs recensuimus, in conuiuiis apponi solita bina oua, quæ in secunda mensa darentur, sicut lepus & turdus cum mellitis. Nec me fallit, cõtrariam sententiam in Sermonibus ab Horatio positam. Ouum pro arborum fructu, apud Empedoclem lector accuratus inueniet.

Quæ medicamenta, deorum manus nuncuparet Philon. Qui morbi graues præcipuè, De Seruio Clodio. Medicinam esse Dei donum. Medici reges. Medicina vituperatio. Alcteria quid. Analeptice. Gerocomice. Nosocomion. Nosocomi. Parabolani. Septica.

ca. Septa. Medicinæ partes. Pharmacode quæ dicantur. Rhizotomi.

CAP. XI.

PHilon medicus (vt videtur) nobilis, quum medicamenta quædam ad medendi vsum exquisitissima cōcinnaret, & regias quasdam (vt Plutarchus inquit) & alexipharmacas potestates conficeret, eas quòd salutares & diuinas quodam modo sciret, θεῶν χεῖρας, veluti adagio quodam, appellare consueuerat, hoc est deorum manus. Nam & in Auicennæ relatum monumentis scio, medicaminis genus dici donum Dei: sicut apud Galenum est trochiscus Iupiter. Alioqui Homero quoque authore, morbos ad iram deorum immortalium relatos fuisse, scimus, & ab eisdem opem posci solitam. Cæterùm & ipsam medendi facultatem esse diuini muneris, profundior Hebræorum continet doctrina, quando ita præcipitur, Medicum esse honorandum, quòd propter necessitatem illum crearit altissimus. Id ipsum comprobat in Epistola ad Abderitas Hippocrates, Medicam facultatem, deorum statuens munus, atque liberam, nec se inde vnquam mercedem corrogasse vllam. Quin & alibi, Medicinam esse vaticinio propinquam astruit, quòd artis vtriusque vnus sit Apollo parēs. Quid quòd scientiæ huiusce authores magnos diuinis etiam cultos honoribus, compertissimum est, etiam delubris excitatis, Chironem, Machaona, Podalirium, Hippocratem? Age, nónne Hebraica traditum veritate est, archangelum Raphaëlem operam quandoque medicam præstitisse? Proinde mirum minus, reges etiamnū præclaros appellationem eiusmodi non reformidasse, cuiusmodi fuerint Sabor & Ginges Medorum, Sabiel Arabum, Mithridates Persarum, & Aegyptiorum Hermes, ac Damasceni regis nepos Mesues: nam & Cordubæ principem quidam produnt Auicennam. Denique scienter traditum, sanitatis authorem esse Deum, Dei instrumentum esse naturam, sed vtriusque ministrum dici medicum. Quidam nihilominus medendi scientiam aspernabilem adeò sunt opinati, vt eam sex mensium fecerint disciplinam. Moriens verò Adrianus, illud vulgò frequens insusurrauit, Turba medicorū interfecit regem. Inter morbos autem iudicauere experimento, vti cōdocet Plinius, asperrimos cruciatus esse à calculorum stillicidio vesicę, proximū stomachi,

tertium eorum qui in capite doleant, non ob aliud ferè morte conſcita Græcis. Et noxias quidem herbas demõſtratas, miror equidem, nec venenorum tantum, quoniam ea cõditio vitæ eſt, vt mori plerunque etiam optimi portus ſit, tradátque Varro, Seruium Clodium equitem, Romanum magnitudine doloris in podagra coactum, veneno crura perunxiſſe, & poſtea caruiſſe ſenſu omni, æquè quàm dolore in ea parte corporis. Pharmaca compoſita, in Theriacis Nicander alteria nuncupauit, tanquam ἀποσοβητήρια, id eſt apocruſtica, & morborum amuleta. Carmen poetæ eſt,

νῦν δ' ἄγε τοι ἐπιμικτα νόσων ἀλεξητήρια λέξω.

Illa adiecero item parerga, medendi partem quæ ex morbo conualeſcẽtes curat, ab recentioribus (vti docet Galenus) analepticem vocari, velut refectricẽ dicas. Nam quæ ſenum proſpicit ſanitati, gerocomicè nuncupatur. Noſocomion interpretatur Hieronymus ad Oceanum, languentium villam, Noſocomos dici putant, qui noſocomij præfecturam gerunt. Nam parabolanos intelligunt mendicabula ægrotis aſſidentia ſeruitij cauſa, quum ſint propriè aſcripticij glebæ, mentio fit horum Codice De epiſcopis & clericis, lege Parabolani. Interpres tamen viceſimiſeptimi Digeſtorum, parabolanos intelligi medicos ait, qui à Modeſtino circuitores vocentur, quoniam ciuitatem obeant ęgris opem laturi. Septica, vel Septas, medicamina intelligimus erodendi poteſtatem habentia. Medicinæ partes faciunt tres dogma, methodon, ἐμπειρίαν. portio prima præceptis conſtat, ſecunda illis rationẽ coaptat, experimentum ingreditur tertia. Quum verò in Demetrij vita Plutarchus ſcribit, Attalum cognomento philomatora per otium colere conſueſſe herbas φαρμακώδεις, nõ venenoſas verbo eo accipiendas, opinor, quod imperitè interpres facit, ſed quibus citra alimentum expurgandi ineſt vis. Rhizotomi, Latinè dici herbarij valent: ſunt qui radiciſecas malunt.

Compoſitum corpus cur panegyricum dicatur. Panagyris quid. Anarion. Encephalos cur. Librum magnum eſſe malum magnum. CAP. XII.

PAnegyrica ex ſcito quodam adagio dici videntur poſſe, quęcunque ex pluribus aggregata ſunt, panagyrin à Græcis appellari ſcimus, nundinas, feſtas celebritates, & conuentus: nam ſcribit Herodotus hiſtoria ſexta, Panagyres Athenis

nis,hoc eſt publicos conuentus,quinto quoque anno fieri ſolitos.Idem hiſtoria ſecunda, Panagyres, pompas, προσαγωγὰς, id eſt conciliabula, ab Aegyptiis primum ſcribit excogitata. Hinc panegyricas orationes legimus,quæ in eiuſmodi haberentur conuentibus,quas ἐπιδεικτικοὺς λόγους eſſe probat Quintilianus, quamuis formam ſuadendi haberent, & plerunque de vtilitatibus Græciæ loquerentur. Significat & panagyris locum ipſum,in quo fit hominum congregatio. Philoſtratus libro octauo,In panagyri templa ſunt,& deorum cellæ,& ſtadia ad currendum.Porrò ſcenæ item ac gentes viſebantur plurime,partim ex finitimis,partim ex tranſmarinis regionibus venientes.Achæi tamen κοινοβούλιον, id eſt publicum concilium dicebant arnarion. Multis inſuper artibus & ſophiſmatibus conſtabat panagyris, ſed & vera quoque ſapientia & poëtica, conſultatoriis etiam & dialecticis orationibus & muſicis cantibus.Quod verò ad præſens negotium facit, eleganter Plutarchus Sympoſiacorum quarto,Corpus compoſitum, vt noſtra ſunt,παμμιγὲς vocauit,id eſt mixtum,καὶ πανηγυρικὸν, hoc eſt(vt ego interpretor)ex pluribus & interim diuerſis aggregatum concinnatúmque ac compactum:quod cuiuſmodi ſit, Platonis potiſsimum verbis ex Timæo duximus ſubſignandum:Atque is quidem qui hæc cuncta diſpoſuit,ritè in ſuo habitu permanebat:quo quidē permanente,eius filij,quum parētis ordinem cognouiſſent,eum protinus ſequebantur: itaque accepto ab illo mortalis animantis immortali principio, ſuum effectorem imitati, ignis, aëris, aquæ, terræ particulas quas rurſus redderent,à mundo mutuabantur,eáſque inter ſe copulabant,haud quidem illis indiſſolubilib.vinculis,quibus ipſi fuerant colligati,ſed talibus,quæ propter paruitatem cerni nō poſſent,crebriſque huiuſmodi clauis coniunctis, vnum ex omnibus corpus efficiebant, atque in hoc ipſum tum influente, tum effluente corpore animæ diuinæ circuitus illigabant. Itaque hi circuitus in profundum flumē immerſi neque tenebāt neq; tenebātur,ſed vi ferebātur atq; ferebāt. Hactenus Plato. Tu verò vbi vincula nominantur occulta, intellige ex Platonici doctiſsimi ſentētia,craſin, id eſt tēperationē hominis eſſe adeò tēperatá,cæloq; perſimilē:vt vix in ea elemētaliū qualitatū exceſſus appareat.Subdit deinde, Circuitus animæ in mole corporis impediri.In quo meminiſſe debemus,animā noſtram ſimili ratione atque mundi animam contextam fuiſ

ſe,ſimileſque circuitus poſsidere,Platonicè loquendo.Circuitum ergo intelligentię impediri ait.Rationis verò circuitum paulò poſt diſtrahi ſcribit, duabus præcipuè rationibus : tum quia prius quàm adultū ſit corpus, anima tota in fabrica corporis occupatur, tum quia qui extrinſecus ſenſus mouent, in teneriori ætate offendunt vehementius,& propter nouitatem rerum animum circa corporea reddunt admirabundum,quibus de cauſis diu & intelligentia à diuino vacat officio ,& rationalis ipſe diſcurſus circa inferiora diſtractus quaſi demens turbatur & fallitur: ſic'que totus animus peruerſam figuram ſubit,vitámque ducit laborioſam, dum ratio cedit ſenſibus , perinde ac ſi quis caput pro pedibus humi figat : pedes verò pro capite in altum tollat. Alibi quoque idem Plato medullæ,oſsium,carnis & neruorum rationem ita digerit,Oſsiū verò & carnis cæterorúmque huiuſmodi ita eſt natura compoſita, his nempe omnibus medullæ generatio initium præbuit:vincula enim vitę illius,quam anima corpori iuncta ducit applicata medullæ, ex eáque per omne didu&ta vinciunt fulciúntque corporis noſtri conſtructionem:ipſa verò medulla eſt ex aliis generata. Sunt quidem trianguli primi quidam & indeflexi, & lenes ad ignis aëris aquæ, terræ, exactiſsimam generationem accommodatiſsimi,è quorum generibus ſingulis Deus ſecernens ſingulos, & inuicem contemperatos permiſcens, totius generationis mortalium ſemẽtem fomitémque conſtituit, dum medullæ ex his ſubſtantiam procrearet. Et illam quidem medullæ partem , in quam velut agrum quendam , diuinum ſemen iaciundum erat , globoſam & vndique teretem finxit: atque encephalum, id eſt cerebrum , idcirco voluit nominari,quia vnoquoque animali denique abſoluto, vaſculum cerebri capax cephale , id eſt caput vocandum erat. Cæterùm vt ad panegyrica ręde amus,in libro περὶ παίδων ἀγωγῆς inueni apud Plutarchum , nugas panegyricas, τῶ δὲ πανηγυρικῶν λόγων , ὡς ἀποῤῥωτάτω δεῖ τοὺς υἱεῖς ἀπάγειν , τὸ γὰρ τοῖς πολλοῖς ἀρέσκειν, τοῖς σοφοῖς ἐστιν ἀπαρέσκειν. Cui rei aſtipulatur Euripides quoque,quum ait,

ἐγὼ δ' ἄκομψος εἰς ὄχλον δοῦναι λόγον,
εἰς ἥλικας δὲ κ' ὀλίγους σοφώτερος, οἱ δ' ἐν σοφοῖς
φαῦλοι, παρ' ὄχλῳ μουσικώτεροι λέγειν.

Idem Plutarchus,in amicitia vera nil eſſe ait ἐπιδεικτικὸν aut πανηγυρικὸν, id eſt oſtentatorium,& panegyricū. Sic Pręciam,

nobi

nobile ſcortum, in Lucullo panegyricam vocat, καὶ σοβαρὰν, quod verbum elatam indicat, illo ambitionem innuente. Poſidonius apud Athenæum, Apeliconta Teium Panegyricè potius, quàm στρατιωτικῶς educatum ſcribit. Idem alibi, eſſe hominem dicit,

ἄθροισμα παντοδαπὸν καὶ πανηγυρικῶς μεμιγμένον.

Idem in Camillo, Tyrrhenorum ciuitates ait ad lucrum fuiſſe ſtructas ἐργατικῶς, ad victum autem πανηγυρικῶς. Quod interpretor, vel quia conuenis hinc inde pateret acceſſus, vel quòd rerum omnifariam ſuppeteret copia. Hunc verò locum oſcitanter Latinum interpres fecit. Quo nomine cogimur ſæpe pomœria latius proferre, quã fuerat operis inſtituti, quando Callimachi ſententiam nouimus grammatici, qui τὸ μέγα βιβλίον ἴσον εἶναι ἔλεγε τῷ μεγάλῳ κακῷ.

Ignorantiæ ſugillatio. Lapis ſuper lapidẽ quid. De Hippocrate & Catone, ac puero barbaro, & Dati, vnde datiſmus. Doctrinæ laus. Diſcendum ſemper.

CAP. XIII.

ARiſtippi illius voluptatis aſſertoris, quem Diogenes βασιλικὸν κύνα, id eſt regium canẽ appellare conſueuerat apophthegmata circumferũtur pleraque non equidẽ inſcita. Inter alia id longè grauiſsimum: nam rogatus à quodã, qui melior euaſurus eſſet filius, ſi erudiretur, Vt nihil aliud (inquit) certè vel in theatro non ſedebit lapis ſuper lapidem. Id in adagium vſque proficit appoſitiſsime, ſiquidem imperitus non ferè aliud quàm lapis, aut indomitus equus: hoc enim planè interſtitio ab indoctis eruditi diſparantur. Socraticum verò illud eſt, Vnicum eſſe bonum ſcientiam, inſcitiã malum vnicũ. At Licinius imperator, imperitiæ conceptaculum ſordidiſsimum, Literas, virus ac peſtem publicã dictitabat. Scires illum Hippocratis ſummi in medendi arte ſententiã non concepiſſe animo, cuius id fuiſſe legimus in diſcẽdo ſtudium, vt eum non puduerit vel retrimenta guſtare, vt inde morbi naturam perſentiſceret. Quod tamen alij Aeſculapio malunt aſcribere, vnde & ab Ariſtophane σκατοφάγος dictus eſt: quo verbo is ſignificatur, qui ciborum veſcatur ſuperfluitatibus. Certè Therapeutices ſeptimo Galenus prodit, Honeſtorum omnium ſemina ab Hippocrate poſteris contributa. Quid quòd Venetæ factionis homines & Praſinæ, equorum ſubinde

retrimenta olfactare consuesse legimus: vt hinc pernoscerēt, quàm facilè cibos conficerent, bonam eorundē habitudinem sic deprehensuri. Adrianus verò & ipse moderator imperij, Græcæ doctrinæ impensè adeò intentéque fertur inuigilasse, vt à plerisque Græculus vocaretur. Nam Cato, qui mox dictus Vticēsis est, dum senatus cogeretur, in curia Græcè lectitabat, ne illud, quicquid erat, tēporis absque vlla exercitij parte honesta elaberetur. Sed rectius fortasse fecero, si ipsius M. Tullij verbis ex libro De finibus secūdo, rem subsignaro: Nam (inquit) in Thusculano quum essem, vellémque in bibliotheca pueri Luculli quibusdam libris vti, veni in eius villam, vt eos ipse (vt solebam) inde promerem: quò quū venissem, M. Catonem quem ibi esse nescieram, vidi in bibliotheca sedentem multis circumfusum Stoicorum libris: erat enim in eo (vt scis) inexhausta auiditas legendi, nec satiari poterat: quippe qui nec reprehensionem quidem vulgi inanem reformidans in ipsa curia soleret legere sæpe, dum senatus cogeretur, nihil operæ reipublicæ detrahens, quo magis tum in summo otio maximáque copia, quasi helluo librorū, si hoc verbo tam in clara re vtendum est, videbatur. Nec mirum, scientia perficit animam, anima enim citra scientiam, veluti caput sine cerebro dici potest. At puer barbarus, quum venisset Athenas, magnus (opinor) sibi videbatur, quòd Græcas literas tres didicisset α β γ, qoúmque in patriam remeasset, magno popularium fauore exceptus, contra prætorem quēdam Græcè concionantem, positus est: qui postea quā perorauit, vt erat vocalissimus (quum illud Ciceronis verum est, Plerosque suę conscios imbecillitatis ἐπὶ τὴν λαρυγγίαν, ὥσπερ χωλοὺς ἐφ' ἵππον πηδᾶν, id est, ad vociferationem, vti claudos in equum insilire) exclamare perrexit α β γ: quo clamore perterritus prætor, siluit. Barbari verò ciuem suū vicisse existimātes, illū magno plausu domū reduxerunt. Cui affine illud est, quū Persarū satrapes Datis in bello diu probatus, Gręcè cuperet aliquid pronunttare, ἥδομαι inquit καὶ τέρπομαι καὶ χαίρομαι, in barbarismi nanque incidit fœditatē, dicēdum enim χαίρω fuerat. Amauit autem is in hoc, vt videtur, ὁμοιοκατάληκτον. Huiusmodi verò loquēdi vitiū dicitur δατισμός. Hinc & apud Aristophanem est, Δάτιδος μέλος. Illud verò parte hac præteriisse non fuerit (opinor) iucundum, Qui discit bene, eū denique valere item bene: verū discere vtique oportet hodie, quādo qui cras discit,

nun

nunquam discit. Rursúmque tandiu discẽdum, quandiu viuimus: neq; enim fieri potest nimis, quod satis nequit fieri. Nec profecisse videri abundè potest, cui dubitãdi etiãnum superest locus: nos autem quandiu viuimus, hæsitationum tendiculas nusquam euadimus: quãdo & Delphici Apollonis calculo tunc primũ sapientia cunctis prælatus creditur Socrates, vbi dictitare palàm cœpit, Vnum id scire se, quòd sciret nihil. Eurydice, id est, iudicij profunditate fertur exutus Orpheus, quum respexit. Sic profectò habet, vti ab doctissimis enunciatũ scimus. Iners ac vanus est venator, qui regreditur, non progreditur. Quũ discipulis mandaret Pythagoras, In speculo se non ad lucernę lumen, sed illustri sole contemplari pergerẽt cum doctissimis nimirum esse cõferendum innuebat pedem: vnde illucescit clarius quãtum promouerimus, quantúmque nobis ad summam desit. Aristotelicum porrò est. Pręsente illa quæ propriè videtur scientia, non fieri perturbationem, nec à perturbatione illam trahi superaríque, sed sensiuam. Hinc prædicabat Socrates, Neminem scienter peccare.

Literæ mutæ, ex adagio quæ dicantur. Sermo an sit homini naturalis. Prodigiosus infantis sermo. Quintiliani locus explicatur. An bruta sermone polleant vllo modo. Cur vni tantum homini hæsitet lingua. Sermo ἐν διαθέσει. Item prophoricus. Quando infanti detur vox. Plinius explicatur, item Papinius locis duobus.

CAP. XIIII.

INter sacra mensæ non sæpe contingit, vt sciẽtissimus quisque ac spectatæ virtutis viri admittantur, inseruntur quandoque & inscitiores aliqui, vox quorum si non sit inarticulata omnino, non est à conuiuio eliminanda prorsum, sed vt vocales sonoræ insigniter mutas exiguæ alioqui vocis sibi coagmentari patiuntur, nec ex verbis protrudunt: quoniã etiam si malè sonant, nihilominus cum aliis coëuntes orationis partes adiuuant. Eodem modo illorum confabulatio non muta doctis adglutinata sermonibus conuiualem implebit hilaritatem. Quòd si decumbentes parte plurima contigerint id genus, vt videri possint, ad lyram asini, philosophi sermonem insita hebetudine non ferentes, illud Pisistrati peraccommodum videtur. Quum enim is cum suis sibi liberis dissideret,

postea quàm animaduertit ea re inimicos eximiè lætari, aduocata concione inquit, Se quidem quantũ eualuerit, dedisse operam, vt in voluntatem suã filios adducere, sibique audientes dicto redderet; cęterùm ex quo id nequeat, animum induxisse, illis morẽ gerere. Consimili ratione vir philosophus ac prudens, vbi conuiuas animaduerterit hebeti iudicatu sermones paulò politiores doctioréſque minus admittere, illis se accõmodabit, quatenus patiatur decorũ, quum sciat oratione quidem eloquentiam promi ostentaríque. Philosophum verò etiã tacendo sæpe philosophari, nonnunquã & ludendo, imò verò scõmate quoque lacessentem lacessitúmque. Ex his opinor, intuenti paulò accuratius patet, festiuè admodũ ex adagio literas mutas dici de iis qui parũ literis cõpti, ex se quidem perficere vocẽ nequeunt, hoc est doctas, graues, viro denique dignas ciuili cõfabulationes: at enim cum eruditioribus quasi coëuntes cõspiratu consono, sunt planè veluti adiunctę vocalibus mutę, quibus (vt inquit Probus) ex natura sui vocabulum cessit: ideo enim mutæ dicuntur, quoniam per vocales literas enuntiantur, neque etiã per se syllabam facere possunt. Cęterùm in hac sermonis mẽtione mirari profectò succurrit, quid'nam sit, quòd quamuis ratio hæc exprimendi, quicquid omnino mente conceperis, vni animantium videatur ab optimo maximo cõtributa Deo, paucissimi tamẽ comperiuntur, quin in ea re præcellant: at qui perfectus dici & haberi queat, adhuc esse inuentum neminem, eo constantius astruxerimus, quod M. Tullio, qui in arce stetit Romanę eloquentiæ, ne ipse quidem Demosthenes satisfacere est visus. Est profectò aliquid consummata eloquentia, vt Fabius sentit & docet, nec ad eam posse perueniri, humani ingenij natura prohibet. Audio, sed cuiusmodi assertio hæc dicenda est, qua potentiam aliquam deduci in actum posse, contenditur: quum ne summos quidem viros, & (vt argumentis peruincitur) omnium ferè capaces, id nunquã implesse, non diffitearis ipse? Proinde minus mirer esse qui ambigant, sit'ne naturalis homini sermo, quando & Lactantius inquit, cętera quæ putantur esse homini propria, in aliis quoque animalibus reperiuntur: quum enim suas voces propriis inter se notis discernunt atque dignoscunt, colloqui videntur. Porrò si esset naturalis sermo, omnes loquerentur idiomate vno: nam quod conuenit vni naturaliter secundum speciem, omnibus congruere,

gruere, consentaneum est, quę illa continentur specie. Deinde Aristoteles scribit: Nasci hominē & mutum & surdum. Et alibi, audire prius pueros dicit, mox loqui. At Aristoteles idem non inficiatur, nonnullos ante quàm ætas veniat, qua vocabula suo tempore explanare posint, incepisse loqui, & aliquid expresius dixisse, tamen rursum obmutuisse, quousque solitum loquendi tempus accederet. Mirum porrò est quod Hali Abaragel commemorat, In regia se vidisse natū infantem, qui vix dum vigintiquatuor vitæ horis perfectis, loqui incepit, & manu signa facere: qua in re vehemētius rege conterrito, accesisse miraculum maius. Nam rege (inquit) astante, & me quoque cum multis aliis, exclamauit infans, Sum (inquiens) infeliciter natus, ad prodendam regni amisionem, & gentis perniciem ac desolationem. Quibus ille enūtiatis, conciderit exanimis. Aegidius verò propositæ quæstionis nodum exsoluturus: Aliquid in suo (inquit) vniuersali naturale est. Id si ad speciem reuoces, fiet ad placitū, veluti fures supplicio afficere, naturale est: sed laqueo gulam frangere, ex arbitrio. Idem de loquutione valet astrui: nam loqui, & sermone aliquid distinctè enuntiare, insitum ingenitúmque homini est, sed hoc vel illo modo id agere ad placitum. Alij verò ita contendunt: sicut vox species est soni, sic loquutio species est vocis, & omnis loquutio est vox, sed non contrà: & sicut vox superaddit sono refractionem naturalem & dearticulatam in canna pulmonis, ita loquutio super addit voci dearticulationem ad placitum, ex quo materia loquutionis naturalis esse colligitur, & vox pullulans à vocali arteria: idioma verò artis est, veluti gladius: si materiam spectes, naturalis est: si formam, arte confectus. Quod verò infantes vix dum natos in sermonem prorupisse, historia prodit, portenta fuisse ea, fatendum est: quamuis non me fallat, conatum esse Aristotelem, virum in omni re summum, physicam eius rei rationem adducere. Ex iis verò quæ diximus, innotescere amplius potest, qui sit quod Oratoriarum institutionum tertio Quintilianus ait, Sermonem ab ipsa rerum natura genitos protinus homines accepisse. Sed & in Politicis Aristoteles, Sermonem (inquit) homo habet solus omnium animalium: nam vox quidem, molesti atque iucundi significatio est, quare aliis quoque existit animalibus: hucusque enim natura processit in his, vt sensum habeant iucundi & molesti, & hoc inter se significare posint.

At

At sermo ad hoc datus est nobis, vt ostendamus vtilitatem & damnum, atque ita iustum & iniustum: hoc enim præter cætera animalia hominibus proprium est, vt boni & mali, ac iusti & iniusti, & aliorum huiusmodi sensum habeant soli. Obiiciat hic fortè aliquis, animalium quædam humanā proferre vocem: sed dicendum propriè, loquutionem eam non dici, quia non intelligant quæ pronuntiant, sed assuetudine quadam id agant. Hac porrò ratione id videtur intelligēdum, quod tertio De anima idem pronūtiauit Aristoteles, linguam esse contributam ad significandum aliquid alteri. Addit Themistius, Ad perceptionem item saporum. Quod de pueris prę maturè loquentibus dictum est, sunt ex astrorum peritis qui id effici contendant, si Mercurius in ascendente fuerit Orientalis directus, sicuti præcelerem auditum fieri astruunt, ex aptitudine Saturni & Iouis cum Marte. Saturnus enim dextram aurem, Iupiter sinistram signare videtur ex eorum doctrina. Arbitror (inquit Platonicus nobilis) in puero regis filio, quo die natus est loquuto, vt testatur Hali, non coniunctionem planetarum quatuor in eius horoscopo concurrentium formauisse verba: nec etiam infantis animam verba vaticiniúmque fecisse de paterni regni calamitate pauló pòst sequuta, sed dæmonem potius illic loquutum, dæmonem inquam Mercurialem. Nam in octauo libræ gradu, horoscopo, qui & terminus est Mercurij, Mercurius ipse cum Venere Iouéque & Marte fertur fuisse coniunctus; quippe & loquentes statuas magi construebant, in quibus nec propriè quidem vllæ statuarum animæ, nec sydera loquebantur, sed dæmones ab eodem ducti sydere, sub cuius imperio statuæ fingebantur. Illud fortè hac parte non fuerit scitu indignum, hominem solum inter cuncta animantia hæsitare linguæ: cuius ratio est, quia (vt iam præstruximus) solus quoque sermonis est compos, cætera vocem tantum obtinent: qui autem lingua hæsitant, vocem quidem producunt, sed verba copulare, sermonémque condere nequeunt. Verùm hæc ipsa hæsitantia vndénam sit, dicat aliquis? Sunt qui membri quo loquimur, refrigerationi id attribuant; sic enim tanquam stupens & attonitum videtur. Proinde à vino continentéque oratione concalefactos, verba facilius copulare, deprǽhensum est. Propterea in dictis particularibus Isaac scriptum reliquit, Persas & Græcos disputare volentes, vino amplius indulsisse.

indulsisse. Sunt tamen qui hæsitantis linguæ rationem calori ascribant nimio: eo nãque offensa oberrat, quasi in salebris, quo modo affici iratos homines nouimus: incendũtur enim, incitantur, anhelitant, spiritu redundat, sed nimio vtique caloris feruore anhelant: frequens enim spiritus est, nec anticipat, quatenus se tempore respirandi possit promere. Melancholico præterea habitu sunt, qui lingua hæsitãt: quoniam properè sequi imaginationem, non nisi melancholicorum est: hæsitantes autem eiusmodi homines proculdubio sunt, impetus nanq; dicendi præruit, anteceditque facultatem eorum, vtpote quum animus visa sequatur. Balbis etiã idem accidit, hos etenim omnes membra voci accommodata tardiora habere, certum est. Indicium verò quòd tales vinolenti reddũtur, quũ suas maximè imaginationes & oblectantia, nõ rationem sequantur. Scribunt cælestium rerum periti, ex natura Martis & Mercurij nonnunquam contingere, vt motus interior festinantior celeriórque sit exteriore. Illa demũ fuerint auctaria, sermonem dici aut ἐν διαθέσει, qui animo concipitur, aut prophoricon, qui profertur ĩam auditúrque. Illud prius Acron dici quoque epos arbitratur. Ioannes grammaticus in Hesiodum, esse Mercurium arbitratur προφορικὸν λόγον, παρὰ τὸ ἡμῖν αὐτὸν εἶναι. Dici quoque diactoron, quia explicat τὰ δὲ ψυχῆς, καὶ τοῦ νοῦ ἐνθυμήματα. quo sanè argumento & Deorum dicatur à mythicis nuntius. Cæterùm illud gratius multò, Plinius libro septimo: Natura (inquit) hominem tantum nudum, & in nuda humo natali die abiicit, ad vagitus statim & ploratum. Priscorum mos fuit, vt æditos infantes terram attingere iuberent, Opémque deam inuocarẽt, vt nascentibus opem ferret, sinu eos excipiens, nec vocem prius dari putabant, quàm terram attigissent. Leuanam quinetiam deam dicebant, quæ pueris præesset de terra leuandis: cuius author doctrinæ est Augustinus Ciuitatis diuinæ libro quarto: item Macrobius Symposiacon primo, vbi de Maia instruitur dissertatio. Varro De vita patrum libro secundo, Natus si erat vitalis ac sublatus ab obstetrice statuebatur in terra, vt auspicaretur rectus esse. Philo item Sapientiæ septimo, ipsum hoc significasse videtur: Et natus (inquit) accipi commu nem aërem, & similiter decidi in terram factam. Et in libro De moribus Seneca, Omnes infantes terra nudos excipit. Ex iis Papinio lux infertur plurima Syluarum primo in Stellæ

epithal

epithalamio & Violantillæ,

Tellure cadentem
Excepi fouíque sinu.

Sed & libro quinto, Syluula postrema,

Tellure cadentem
Aspexi, atque vnctum genitali carmine foui.

Quæ sit ratio prouerbij, Mopso certior. Mopsos fuisse tres. Ouidij locus explicatur ex Metamorphoseon libris: item Senecæ ex Medea, necnon eiusdem alter de Argo fatidica. CAP. XV.

MOpso certior, dicitur de eo qui mentis acumine ac rerũ peritia præuidet quid futurum certissimè, & prædicit. Quando latentia & penè extra hominis captum, diuinandi præstantia creditur Mopsus egregiè peruidisse ac enuntiasse. Quo argumento etiam videtur Calchanti fuisse mortis causa, quum vaticinij eius claritatem mœrore confectus pati nequisset. Tradunt siquidem Calchantem hunc, augurẽ alioqui egregium, cum Amphilocho Amphiarai filio è Troiano bello redeuntem terrestri itinere ad Clarij Apollinis lucum peruenisse, qui est ante Colophonem ciuitatẽ Ionicam: quúmque in Mopsum incidisset, illi huiusmodi quiddam proposuisse, vti cecinit Hesiodus,

Mirabor sanè, poteris si dicere, ficus
Quot numero hæc caprificus habet, perparua licet sit:
Mille quidem decies modius mensura, superq́;
Vna sit, hanc nullo poteris comprehendere pacto:
Dixit, & inuentus numerus, mensuraq́; certa est:
Continuò mortis Calchanti somnus obortus.

Non tamen me fallit, Pherecydem subtexuisse alio modo historiam hanc: scribit enim, prægnanti sue oblata, Calchantem interrogasse, quot gestaret porculos, Hunc verò tres, respõdisse, atque ex iis vnam fœminã. Quem vbi vera loquutũ patuit, illum ægritudine mortuum. Sunt qui dicant, Calchantem de sue proposuisse, illum verò de caprifico: ac Mopsum vera dixisse, Calchantẽ minimè, & inde mœrore contabuisse. Quod prædictum Sophocles scribit: Tunc (inquit) Calchanti fato mortem ingruere decretoriam, quum præstantiorem augurem offendisset. Cæterùm hic Calchãtis mortem in Ciliciam transfrt. Fuit Mopsus alter Ampyci filius, quod Ouidij interpres

pres ignorare se fatetur ingenuè libro duodecimo:

Nec tu crederis tantum cecinisse futura
Ampy idem Mopsum, Mopso iaculante, biformis
Occubuit, frustráque li qui tentauit Odites.

Scribunt Apollonij interpretes Argonauticôn primo, Ampyci filium fuisse Mopsum ex Cloride. Quod & Lycophronis approbat interpres, Chlorin addēs fuisse Orchomeni filiam. Strabo libro Cosmographiæ nono, Mopsos tres agnoscit: ita enim scribit, Campum autem Pelasgicum modò nuncupatum existere in Larissa & Gyrtone & Pheris, ibique esse Mopsium & Baben & Ossam. Vocatum autem Mopsium non à filio Tiresiæ Mopso vate, sed à Mopso Lapitha, Argonautarum nauigationis comite. Alius item Mopsus fuit, à quo Atticam appellauere Mopsopiam. Mopsij Thessalicæ ciuitatis meminit item Stephanus: qui scribit etiam in Cilicia esse super Pyramo flumine μόψυ ἑστίαν, id est Mopsi domum. Quam tamen Mopsi viculum nuncupet Hieronymus, vbi mortuus sit Constantius Imperator. Vnde Mopseates sit gentile nomen. Super Mopsi morte, qui Ampycides dicitur à poëtis, ita cecinit Apollonius Argonauticôn quarto,

ἔνθα καὶ ἀμπυκίδην αὐτῷ ἐνὶ ἤματι μόψον
νηλειὲς ἕλε πότμος, ἀδευκέα δ' οὐ φύγεν αἶσαν
μαντοσύναις, οὐ γάρ τις ἀποτροπίη θανάτοιο.

Id est, Vbi & Ampycidem die illa Mopsum crudelis mors abstulit, amarulentum verò non vitauit fatum vaticiniis, nec enim mortis euasio vlla. Eiusdem & Seneca mentionem faciens in Medea ita scribit,

Idmonem, quamuis bene fata nosset,
Condidit serpens Libycis harenis,
Omnibus verax, sibi falsus vni,
Concidit Mopsus, caruitque Thebis.

Sed quia in Senecam incidimus, operępretium est intueri diligenter, quàm inscitè illius poëtę interpretes eū locum enarrent, interductu interpellato: scribunt enim à Seneca Gręcam historiam peruerti, quoniam serpentis morsu non perierit Idmon, sed ab apro percussus, vt scribit Apollonius: nec præterea conditum in Libya, sed in portu Bebrycis. Ego verò neutiquam historiæ fidem commutatam inuersamque contenderim, sed authoris reconditum potius sensum minus ab incuriosis rectè percipi: ita enim arbitror distinguendum, in-

terpungendúmque,

Idmonem, quamuis bene fata nosset,

Condidit. vt à sententia pendeat præcedenti,

Ite nunc fortes, perarate pontum,

Sorte timenda. Hoc enim dicit, Sors ista nauigandi formidolosa condidit Idmona: id est, causa fuit, vt periret Idmon. Posteà infertur,

Serpens Libycis harenis. Quod planè ad Mopsum refertur, ita vt serpens, ibi participium sit, non nomen. Est enim verborum structura: Mopsus serpens, id est oberrans & vagabundus. Quod autem de Idmone dicit, Quamuis bene fata nosset: confirmatur Apollonij authoritate Argonauticôn primo, vbi loquente Idmone, hi subiiciuntur versus,

αὐτὰρ ἐμοὶ θανέειν στυγερῇ ὑπὸ δαίμονος αἴσῃ,
τηλόθι που πέπρωται ἐπ' Ἀσίδος ἠπείροιο.

At mihi emori odiosi dæmonis fato procul sancitum est in Asidis continẽte. Quid si de Mopso totum id dici opinemur, interpuncta diuersim structura, interspiratâque? Etenim vide-ri potest Seneca Mopsum appellasse Idmona ob multam rerum & vaticinij peritiam. Nam & qui proprio nomine Thestor dicebatur, antiquitus Idmona nuncupatũ, testis est Apollonij interpres ob insignem experiẽtiam, quod Chamæleontis comprobat authoritate. Cęterùm, prior enarratio luculentior. Sudas tamen Idmona pro perito accipit, vnde dixerunt veteres canem ἐπιίδμονα θήρης, hoc est, venationis peritum. Extat & carmen Ausonij de Idmone vate:

Idmona quod vatem, medicum quod Iapyga dicunt,
Discendas artes nomina præueniunt.

Sed & à Pindaricis proditũ interpretibus, scimus, Argonautas tribus vsos vatibus, Mopso Ampycis filio, Idmone Abantis, denique Amphiarao Oiclis. Quoniam verò parte hac Senecæ opem tulimus, succurrit & locus alius Tragœdiæ eiusdem, vbi execratur Chorus primum nauigationis authorem, recensetque discrimina, quæ Argonautæ adierunt:

Demum (inquit) *Orpheus tacuit torpente lyra,*
Ipsáque vocem perdidit Argo.

Incidi in cuiusdam schedicum, ita exponentis, Vocem, cantum Orphei, quia propter timorem & ipse tacuit. Quum ad id poëta doctissimus respexerit, quod Argonauticôn quarto Apollonius scribit, In carina nauis Argus à Pallade lignum

fuisse

fuiſſe impactum ex Dodonide phago, quod humana voce fungeretur quandoque. Sic enim ait,

αὐτίκα δ' ἄφνω
ἴαχεν ἀνδρομέῃ ἐνοπῇ μεσσηγὺ θεόντων
αὐδῇ ἐν γλαφυρῇ νηὸς δόρυ.

Extat & Antipatri epigramma de nauta quodam fulmine icto, cuius nauis per ſe, moderante nullo, ad littus delata rem geſtam ſignificauit: nec Argoam, in qui t, exſ etiuit carinam,

ἀγγελίην θείω, καὶ λιγνύι μηνύουσα
καὶ φράσεν, ἀφγύλλω δ' οὐκ ἐπέθηκε τρέπειν.

Reperias & alibi eius rei mentionem. Nobis ſatis ſupérque fuit locum monſtraſſe, ne fiducia interpretum ſtudioſi iuuenes in aurem vtranque (vt ſæpe) dormirent. Certè ſi quis anxiè plura quærat, Lycophronis interpres Iaſonem cum ſociis quadragintanouem inſcendiſſe Argo, ſcribit, quæ

λαλητά τὴν ἔχει τὴν τρόπιν' ἐκ τῆς δωδώνης δρυός.

Id eſt, carinam habebat loquaciſsimam ex Dodonæ quercu. Propterea Lycophron alicubi *λάληθρον κίσσαν*, id eſt garrulam nuncupat picam. Porrò ſcribit vetus Arati Phænomenon interpres, Danaum ab Aegypto ſe fratre proripientem auxilio Mineruam inuocaſſe, à qua primùm ſit compacta nauis, quæ Argo eſt appellata, eáq; argos petierit Danaus. Author autem Aeſchylus, ab Minerua eadem materiam quandam loquentem naui inſertam: quod repetit Hyginus quoque. Mopſi denique hiſtoriam alicubi recenſet Plutarchus: meminit eiuſdem Apuleius quoque, ſed & Lactantius Grammaticus, eatenus fuiſſe augurio nobilem Mopſum ſcribit, vt poſt mortem templa quoque ei credantur dicata, quæ oraculi gratia ſæpe adirent homines.

Cur prouerbio vſurpemus, Amantium marſupia porri folio vinciri. Amoris potentia & laus.

CAP. XVI.

AMoris excellentiam alibi copioſè, vt vires noſtræ tulerunt, expoſuimus. Nunc adagium occurrit peruetus, quo affectionis huius inenarrabilis exprimitur vis, id eſt huiuſmodi, *πράσου φύλλῳ τὸ τῶν ἐρώντων δέδεται βαλαντίον*, porri folio amantium vincitur funda. Eo ſignificatur irretitos amoris laqueis non ferè temperare ſibi: ſed quicquid habent,

passim profundere, nihil omnino habentes pensi. Hæc enim esse illius potentia traditur, quin percipitur experimentis quoq;,vt nouam naturæ faciem, mores prioribus ex toto diuersos inducere valeat. Quamobrem & Plato αὐτὴν παντὸς ἐπιχειρητὴν nuncupauit, quòd nihil non experiatur, vt qui affectet omnia,&audeat:nam qui silentio prius ad reprehensionem vsque studebat, iam efficitur garrulus. Socordem nimisq; desidiosum videas satagere,ac studiosius labori se subiicere. Et quod miremur sine fine, præparcum quoque & μικρόλογον, hoc est qui minima quæque plurimi facit,videas: si in amorem inciderit,perinde ac igni ferrum, molliri ac remitti,vt tractabilior fiat & iucundior. Sed quid mirũ? Inspicienti altius paulò,& in intima naturę se insinuanti innotescit apertissimè: sicuti ex Platone suo nobilis colligit Platonicus, Quicquid discimus,quicquid excogitamus, quicquid omnino pertractamus in vita,ex amoris fontibus profluere,quibus latius manãtibus vbertim rigati artes percipimus aut inuenimus. Quòd nisi inuestigationis oblectamentũ inhęreret affixum,fieri nũquam posset. Inueniẽdi quippe desideriũ, fomes est,ac incitabulũ ingeniorũ. Imò verò disciplinę pręcepta traditurus,nisi amet,munus suũ non videtur impleturus. Proinde qui artium magistrũ dixêre amorem, nihil omnino à veritatis ratione videntur aberrasse. Quin idem artis opera exsequi accuratissimè deprehenditur & exactissimè cõsummare. Quid quod in artibus singulis, artifices ipsi inquirunt nil aliud quàm amorem, nec curant? Quid enim (inquit apud Platonem Erisimachus) aliud medicina cõsiderat,quàm quo modo humores quatuor corporis amici inuicem fiant, atque permaneant? Quos cibos ac potus cæteráq; viuendi aut medendi vsus amet natura,atque requirat? In gymnastica etiam exercitatione inuestigãdum,qui corporis habitus,quos exercendi modos, quos gestus amet & postulet. In agricultura, quod solum,quæ semina,qualémve cultum exigat,quísve colendi modus à singulis expetatur arboribus. Idem obseruatur in musica, cuius genera duo traduntur: est enim graue quoddam & constans,est & aliud molle atque lasciuum. Illud vtentibus vtile,hoc noxium in libris De republica & legibus Plato iudicat. Illi in conuiuio Vraniam Musam, huic Polyhymniam præfecit. Alij prius illud genus, alij secundum amant. Illorum amori obtemperandum, adhibendique soni

sunt,

sunt, quos expetunt: istorum appetitui obsistendum. Illorum nanque amor cælestis est: istorum verò vulgaris. Inest syderibus & elementis quatuor amicitia quædã, quã astronomia, cõsiderat Vatũ postremò sacerdotũmque facultas in hoc potissimum versari videtur, vt quæ hominum officia Deo sint amica, qua ratione Deo homines amici fiant, nos doceant. Proinde cõcludere ita fermè licet, Amorem in omnibus ad omnia esse omnium authorem seruatorémq; existere. Artium quoq; vniuersarum dominum atque magistrum. Ex quo vt solertem, omniũmque habentem claues eundem collaudauit Orpheus. Nos verò illum etiam nodum dicamus perpetuum, mundi copulam: partiũmque eius immobile sustentaculum, ac firmum totius machinæ fundamentum.

De Mithridatis polyphagia, & polyposia. Item de Heraclide pycta, & Drusi Tiberij medico. Dicrota nauigia. De Mithridatis potentia, ac de Alexandri poculo, & odore corpori eiusdem insito.

CAP. XVII.

MIthridatem Ponti regem, cum quo annos duos & quadraginta à Romanis depugnatum, proditur, legimus cum cæteris ducibus temulentum quandoque, ac vino madentem, aut delectus habuisse, aut arma pertractasse, & cum Stratonicia oblectatum muliere. Id sanè initio parum constanter, ac fide parum integra traditum ab authoribus, arbitrati sumus: sed mox dum Græca (qui mos noster est) versaremus, compertius id exploratiúsque esse cœpit, in quo nobilissima monumenta insimulabamus mendacij. Scribunt quippe adiuratissimi ex Græcis, Mithridatem hunc inter alia quæ ædebat spectacula, etiam illis certa constituisse præmia, qui ciborum amplius in ventris baratrum constipassent, aut meri plus ingurgitassent, πολυφάγιαν vocant Græci, ac πολυποσίαν. In vtrisque verò ipsum retulisse victoriam, imò verò omnium sui temporis hominum in bibẽdo modũ excessisse. Quo argumento putant nonnulli esse cognominatũ Dionysium. Quanquàm quod ad hoc attinet, sunt qui ita credãt, Infantis Mithridatis cunas de cælo tactas exustásque igne cælesti fascias citra vllum omnino illius nocumẽtum, vestigium modo fulminis visum in fronte. Rursum quum iam virili

tatem attigisset, domũ in qua dormiret fulmine itidẽ ictam, ac pharetræ propendentis spicula delicuisse ignita. Vnde coniectatum vatibus est, sagittandi arte illum fore præpotentem & armatura leui. Ab huiusmodi verò ictibus, similitudine quadam affectionis, cognominatum Dionysium. Hæc verò curiosius inquisisse, non fuit vacantis operæ: nã iis plurimum infertur lucis Ciceroni pro Flacco. Cæterùm quia in tanti regis voracitatem incidimus volentes, mirum est quod de plerisque proditur literis. Fuit Heraclides quidã pictes non multi, quod ferẽdum foret, sed infiniti propè cibi potúsque capax, non reperiebatur illi compar in potando. Verùm vt sunt humana ingenia, in peius semper solertia, alios ἐπὶ πρόπομα, hoc est ad ientaculum inuitabat, alios ad prãdium, ad cœnã alios, postremos ἐπὶ κῶμον, id est ad comessationem. Recedentibus verò primis protinus iungebantur secundi, & deinceps: at is, interstitio nullo interiecto, omnibus sufficiebat solus. Memorabile est quod alibi attigisse me commemini: Drusi Tiberij Cæsaris filij medicum superasse in potando omnes. Id quo facilius posset præstare, ingenio vtebatur: siquidẽ quinque aut summum sex amaras prægustabat amygdalas, ne ebrius effici vllatenus posset: quod vbi facere est deprehẽsus, ac vetitus, mox ne minimo quidem potui sufficiebat. Illud verò, vt vnde in hæc diuertimus, eodem redeat oratio, in Mithridate maximè mirum, vinolẽtum hominem tanta fortitudine, tantáque vi in tot annos bellum cum principe rerum populo produxisse. Sed aderat illi, vt grauissimis proditum historicis est, audacia præsignis ac tolerãtia memoranda. Aderant & naues quadringentæ, ex quibus cataphractæ centum fuêre, dicrotę centum: sic enim naues dicunt, quæ duobus gubernaculis pariter à prora reguntur & puppi. Meminit in Epistolis ad Atticum Cicero: Aphracta (inquit) Rhodiorum & dicrotum Mitilenæorum habebam. Et libro decimo sexto: Nam & ipse Domitius bona planè habebat dicrota. Habuit porrò Mithridates idem equitum quinquaginta, peditum ducenta & quinquaginta millia: machinarum verò, ac omnis bellici instrumenti, par potentiæ eius summa. Depugnabant cum eo reges, dynastæ'que Armeniæ ac Scytharum, qui circa Pontum incolũt, supráque Mæotidem paludem: & cum Celtis fœdus, amicitiámque inierat. Tanta fuit animi magnitudine, vt tot filiis ac præsidiis, & vniuerso tandem principatu destitutus, quum

nec amplius ad pugnãdum cum Romanis par esset: nil tamen miserum, nec abiectum concepit animo: sed ad Celtas proficisci, vnáque cum illis Italiam irrumpere statuit, sperãs multas Italiæ partes Romanis aduersas esse. Certior quoque factus, Annibalem id ipsum in Hiberia bellantem effecisse, & ob hoc Romanis formidabiliorem extitisse. Verùm tam illustre facinus à rege meditatum exercitus sequi recusauit. Sanguinolentus ac crudelis in omnes fuit, nam matrem, fratrem ac filios tres impuberes, totidémque filias interfecit. Quo fit vt minus miremur, satrapis vrbiúmque primoribus illum secretò perscripsisse, vt trigesimam diem obseruantes, omnes pariter Romanos, qui apud eos essent, & Italos eorúmq; mulieres cum pueris & liberis, qui Romani sanguinis essent, interficerent abiiceréntque insepultos, bona cum rege diuiderent, supplicio proposito iis qui vel sepelissent, vel aliter occuluissent. At quum destinata cædi aduenit dies, per vniuersam Asiam calamitatum multiformes visebantur aspectus. Ephesij eos, qui in Artemisium confugerant, statuas complexos per vim detrahentes crudeliter interfecerunt. Pergameni sagittis cõfixerunt, qui in Aesculapij templum se cõtulerant, Adramitani adultos impuberésque in mare præcipitarunt. Caunij infantes ante parentum oculos contrucidantes, mox immolabant matres, & demum viros. Statura ingenti fuisse traditur, sicuti ex armorum forma, quæ delata Delphos sunt, coniectatum est, valetudine prospera vsus, ad vltimum vitæ tempus equitabat, iaculabatúrque. & per mille stadia, dispositis per interualla equis, vna die discurrebat. Currus sex & decem equis agitauit, Græcis imbutus disciplinis, & ob id sacris Græcorum operatus, musicæ præterea deditus. Vox eius circũfertur memorabilis, & magnitudine animi eius condigna. Quũ enim Pomponiũ Luculli magistrũ equitũ ad se saucium perductum interrogasset, An gratiam sibi si saluus esset, vellet reddere. Siquidem (inquit) Lucullo amicus fueris, perdignam: si hostis, nullam. In hunc modũ quum is respondisset, regi suadebant barbari, illum interficeret. At is, Non æquum est (inquit) virtutem à felicitate destitutam despicere. Cæterùm de Mithridate satis. Illud addimus: alterum quoque regem, & quidem celeberrimum vtriusque linguæ monumentis, vinolentiæ succubuisse adeò, vt inde Alexandri poculum visendæ capacitatis, etiam prouerbio vsurpetur. Ex quo

& cuiusdam apophthegma nobile celebratur, cui quũ id porrigeretur, ἀπεώσατο φήσας ἐκ κύλικος Ἀλεξάνδρου πιὼν ἀσκληπιοῦ δεῖσθαι, id est, repulit inquiens nolle se, Alexandri calice exsiccato, ad Aesculapium cogi. Sunt tamen qui prodant, ex corpore illius spirasse odorem præstantissimum, adeò vt aromatica quadam suauitate vestes subinde opplerentur: quod insito calori ascribendum meru litiores arbitrantur. Nam & terrarum aridissima calidissimáque casiam promere & thus, πέψει γὰρ τίνι τῷ ὑγρῷ καὶ θερμότητος φασὶν ἐπιγίνεσθαι τὴν εὐωδίαν, ὅταν ἐξαιρεθῇ τὸ βλαβερόν, id est, quadam nanque humidi decoctione, Theophrastus inquit, odorem ingenerari bonum, vbi quod noxium est, fuerit exemptum.

Aphrodisium iusiurandum. Aphrodite cur. Aphroditarium. Alodarium. De Venere plura. Venus Vrania, seu cælestis. Venus en cepis. Cepurica. Praxis simulacrum. Venus armata atem equestris. Libitina quid. Libitinarij. Epitymbia. Venus dicta Morpho. Mormones Adonides duo. Venerē dici de vxore obedientissima. Cornices duas indicare Martē ac Venerem. Epitragia Venus Veneris cum Marte coniũctio vnde inducta. Platonis placita de re Venerea.

CAP. XVIII.

APhrodisium iusiurandum pro vano & momenti nullius, ex adagio vsurpatur, quoniam eiusmodi sit amantiũ adiuratio, quibus peierare, frequentissimi moris est, vel impune: quod nec in Declamatione quadam neglexit Libanius. Dicitur Aphrodisium, veluti Venerium: nã Venerē dici Aphroditem, norunt omnes, quòd ex maris spuma sit enata, vt mythici credunt. Aristoteles verò, quòd spermatis natura sit ἀφρώδης, id est spumosa. Quæ item ratio efficit, vt album sit: spuma enim alba est. Hinc Aphrodisia leguntur opera, pro lasciuis amatoriisque: quanquam est Aphrodisium, etiam Veneris templum. Hesiodus aphrogeniam vocauit deam hanc: sicut dicitur philomedea, hoc est φιλομμήδεα, quod ex Cæli pudendis apparuerit, quæ vocant μήδεα. Didymus putauit Aphroditem nuncupari παρὰ τὸ ἁβρὸν τῆς διαίτης, à vitæ mollitie, β enim cognata videtur literæ φ: nam Philippum, aliqui βίλιππον appel

appellāt:ſicut Phrygas Brygas.Aphroditariū Aeginetę Paulo cataplaſma eſt ex ture,amylo,ſquamma æris, ac ceruſſa: ſicut aloidarion,ex aloë concinnatum dicitur medicamentū.Inueni in Græcorum monumentis, Veneris ſtatuam effingi ſolitam cum pectine, ratione eiuſmodi, quòd Romanis quandoque mulieribus peſtilens obrepſerit pruritus, quem vocant κνήφην, quo excidentibus pilis omnibus,nullus amplius fuerit vſus pectinum,ea re tam inuenuſta,támque prorſum odioſa,quum molliculæ aliàs plurimum angerentur,vbi mox Veneri vota nūcupaſſent,rurſus ſuccreuiſſe pilos ferunt, quo nomine ſimulacrum illi cum pectine ſtatuere, adiecto etiānum barbitio,quoniam maſcula fœmininâq; habeat inſtrumenta, vt pręſidem nanque generationis omnis deam venerabantur: ideóque ſuperiora corporis cingulo tenus maris præferebant effigiem, fœminæ verò inferiora. Legimus & ἔφιππον Venerem, id eſt equeſtrem: quæ appellatio ab Aenea filio prorepſiſſe videtur,qui diuturna feſſus nauigatione demum inſcenderit equum,atque ea effigie coli matrem inſtituerit. Celebrat in Attica cęleſtis Veneris (de qua item aliubi) templum, Pauſanias.Addit quoque,Aſſyrios primum eius deæ cultū induxiſſe,quos in Cypro Paphij ſint imitati, ac Phœnices qui Aſcalonem in Palęſtina tenent.A Phœnicibus verò Cytherios edoctos ſacra ſuſcepiſſe: quæ Ageus Athenienſibus tradiderit. Scribit idem,ſe de loco quem Hortos appellant, ſeu κῆποι, & Veneris templo nullam ex antiquitate cauſam edidiciſſe: ac ne de Venere quidem,quę iuxta templum poſita eſt, quadrangulari figura,cuiuſmodi ſunt Hermę.Epigramma tamen(inquit) teſtimonium facit, Venerem cæleſtem, maximam eſſe Parcarum natu.Hæc eſt celebrata authoribus Venus, quæ dicitur ἐν κήποις ἀφροδίτη, hoc eſt, in cepis Aphrodite: cuius & Lucianus in Iconibus meminit,& Plinius triceſimoſexto, Nā & cepurica legimus apud Firmicum: Loca (inquit) quandoque cepurica & hortenſia, quandoque fœtida & deſerta. Erat & poſt Bacchi templum Veneris ędes,ſimulacro ex ebore Veneri dicato,quod Praxis cognominabatur. Sicut alibi Veneris Mælenidis templū. Legimus item prope Acrocorinthum fuiſſe templum Veneri dicatum,in quo eſſent ſimulacra ipſa armata, & ſol, & Amor cum arcu. Armatam Venerem à prioribus cultam, non ignorauit Fabius: quum ſolitos fuiſſe ſcribat pręceptores non inutili nec iniucundo genere exer-

citationis præparare discipulos coniecturalibus causis, quum quærere atque exsequi iuberent, cur armata apud Lacedæmonios Venus. Eius verò historia à Lactantio memoratur libro primo, & meminit Pausanias. Extat super ea re scitum Leonidæ epigramma, quod & apposui,

εἶπε ποτ' εὐρώτας ποτὶ τὰν κύπριν, ἢ λάβε τεύχη,
ἢ 'ξιθι τᾶς σπάρτας, ἁ πόλις ὁπλομανεῖ.
ἁ δ' ἁπαλὸν γελάσασα, καὶ ἔσσομαι αἰὲν ἄτευχης,
εἶπε, καὶ οἰκήσω τὰν λακεδαιμονίαν.
χἀμὶν κύπρις, ἄνοπλος, ἀναιδέες οἱ δὲ λέγουσιν
ἵστορες, ὡς ἁμὶν χἀ θεὸς ὁπλοφορεῖ.

Illud verò ad instituta vitæ etiam pertinet, non ad historiam modò & doctrinam, veterum exquisitissima ingenia Venerem non solùm præsidem natalium coluisse, verùm etiam mortis: siquidem in æde Libitinæ, quæ ad sepulturam pertinent, vendere consueuerant, Libitinam non aliud quàm Venerem esse existimantes. Hoc autem argumento humanę fragilitatis vnumquenque admonebant, quòd vna eadémque dea, principium ac finem vitæ in potestate habeat, vt quæ ingredientibus vitam vel decedentibus præsideat. Porrò etiam Delphis Epitymbiæ Veneris exigua sanè statua ostēdebatur posita, ad quam manes in parentationibus & libationibus, elicere atque euocare consueuerant. Libitinam, à libendo dici M. Varro interpretatur, eámque non esse aliam, quàm venerem significat. Hinc Libitinarios dictos scimus, qui Libitinæ præessent: quos institorum loco Vlpianus esse scribit, titulo De institoria actione. Vota Libitinariorum legimus apud Senecam libro De beneficiis sexto. Ea verò sunt, vt complures moriantur, cuiusmodi sunt & eorũ, qui captandorum testamentorum artem professi sunt. Hinc eleganter apud Horatium Libitinam vitare dicũtur, qui se immortalitati vendicant:

Non omnis (inquit) moriar, magnaq; pars mei.
Vitabit Libitinam.

Apud Liuium notauimus, non sufficere Libitinã dici, quum morientium vis magna est. Fuit Romæ Libitinensis porta, qua efferebantur cadauera, quoniam lege cautum foret, ne quis in Vrbe sepeliretur. Libitinẽsis portæ meminit in Commodo Lampridius. Colebatur & apud Lacedæmonios Venus dicta μορφὼ, quæ sedens calyptram haberet, ac pedicas.

Addi

Addidisse Tyndarum eas proditur, symbolicè vt significaret, mulierum constantiam aduersus intimul habitantes. Mormonas verò, id est, μορμῶνας, dicunt laruas: vnde illud Xenophontis ex libro Græcarum rerum quarto, Peltastas extimescerent, vti mormonas pueruli. Cæterùm scire oportet, numina apud priores variis de causis cognomina ducere consueuisse, sicuti à locis: nam Venerem fuisse Coliada nuncupatam à promontorio Coliade, Stephanus author est. Qui etiam scribit, Colios dici Sunios. Meminit Strabo Cosmographiæ nono, addens, ad eum locum naufraga enatasse spolia è classe vltima Persarum. Qua de re Apollinis extabat oraculum, Coliades mulieres remigiis horrebunt. Interdum & ab hominibus & euentu aliquo: nã in Samo Venus nuncupabatur Dexicreontis, quoniam Samias mulieres ὑπὸ τρυφῆς καὶ ὕβρεως ἀκόλαστα ποιήσας, luxu ac petulantia perditas Dexicreon quidam ἀγύρτης, id est, circulator & mendicus sacris piacularibus quibusdam expiarit: vel quia Nauclerus quum esset Dexicreon, negotiandi causa enauigarat in Cyprum: ei verò iamiam onus in naues impositur Venerem iussisse ferunt, aquam tantum in nauim imponeret, statimque solueret. Illum verò dicto audientem fuisse, & comportata in nauim aqua, profectum summa tranquillitate, & malacia deprehensum, sitientibus reliquis & mercatoribus & nautis, aqua singulis venundata, multum inde argenti collegisse: ex'que eo, statuam deæ positam, illam à suo nomine appellasse. Quòd si verum est, non vnum ditasse, sed per vnum multos seruasse, Venus existimanda est. Epitragiam Venerem in Parallelis dictam Plutarchus scribit, quòd quum respondisset Theseo Delphicus Apollo, nauigationis in Cretam ducem sibi seligeret Venerem, ac is ad mare capram deæ immolaret, euestigio in marem ea est deformata. At hæc fortè fuerint operæ leuioris. Sicuti illud quoque Adonim, quem amauit Venus, ab Cypriis dici Gauanta: vti est apud Lycophronem. Duo autem fuerunt Adonides, Cyprius, & Biblius: quod non videntes multi historiam, vel fabulosa confundunt. In Hori monumentis adnotatum, Vxorem viro præcipuè obnoxiam obedientémque ab Aegyptiis Venerem dici: obluctantem verò pugnacémque non ita. Quo argumento accipitrem fœmellam expingẽtes, Venerẽ intelligunt de animalis natura intellectum rei promentes. Quanquam Martẽ quoque indicantes, ac Venerem

duas

duas item cornices expingunt, tanquam virum & vxorem. Proinde solitaria cornix visa ostentum veteribus faciebat. Et in nuptiis Græci cornicem ἐκκορὶ, κορὶ dicebant, etiã si nescientes. Quum & cornices duę, nuptias itidem innuunt hieroglyphicẽ. Illud vtique ex Aristotele Politicorum secundo, non prætereundum: videri mythologos antiquos ideo finxisse, Venerem Marti per adulterium fuisse copulatam, quòd bellicosissima quæque gens in masculam vel fœmininam Venerem præcipuè sit procliuis: sic enim profectò scribit, ἔοικε γὰρ ὁ μυθολογήσας πρῶτος οὐκ ἀλόγως συζεῦξαι τὸν ἄρη πρὸς τὴν ἀφροδίτην. ἢ γὰρ πρὸς τὴν τῶν ἀρρένων ὁμιλίαν, ἢ πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν φαίνονται κατακώχιμοι οἱ τοιοῦτοι. Id est, videtur (inquit) non absurdè, qui primùm fabulam effinxit, cõiunxisse Venerem Marti, siquidem vel masculum vel fœmininum affectant congressum, qui bellaces sunt. Addunt Platonici hoc etiam: concupiscendi & irascendi vires esse quasi germanas: nam procliues ad libidinem, sunt etiam ad iram propensiores, atque vicissim ad libidinem iracundi. Hoc verò ex Platoni verbis profluxisse videtur, qui libro secundo De dubiis animæ, ita fermè scribit: Esse verò hoc animæ vestigium, alterius vestigij cognatum essentia, id nobis argumento esse potest, quòd qui oblectamenta corporea minus appetunt, corpúsque negligunt, minus ad iracundiam prouocantur, minúsque irrationali feruntur perturbatione. Addamus & aliquid, quod ad rectam vitæ institutionem pertineat ex diuino Platonis eiusdem ingenio, qui libro De legibus sexto, Voluptatem Veneream incensam dicit, quo verbo, acumẽ vitij & temeritatem & furorem significat. Quem impetum incensum modò ratione moderandum, modò metu legum cohibendum præcipit. In nono verò libro, non modò eum qui cum puero, sed etiam qui cum muliere innupta se miscuerit, mortis supplicio condemnat. Adulterum etiam lege sanxit, impunè occidi à viro posse. At in Theæteto, Coitum illicitum iniuriam vocat, & inertem coniunctionem. In Phædro, hominem luxuriæ deditum pecudi similem dicit, flagitiosum, impudentem, voluptatis non naturalis auidum. In Gorgia, dolium esse Danaidum: facetè Socrates inquit, inexplebilem voluptatum satietatem, & animi luxuriam, atque effrenatam libidinem. Monétque, vt pro vita lasciua & libidinosa, modestiã deligamus, & paucis contenti, sobriè atque honestè viuamus. Et mox postremũ hoc addit, Hominem temperantem,

perantem, iustum, & reliquis virtutibus præditum perfectè absolutéque felicem esse, ac bene beatéq; viuendi compotem. Luxuriosum autem iniustum, improbum, miserum esse, atq; infelicem. Itaque eum qui felicitatem optat, temperantiam expetere oportere: luxuriam verò deuitare, & quãto velociore ac præcipiti magis cursu potest, aufugere: sed nos, vt qui diu iam euagemur, tandem ad alia gradum faciamus.

Iracundia ieiuna, ex adagio quæ sit. Iræ primordia vnde sint, ex Plotino.

CAP. XIX.

IRacundiam ieiunam, vsurpari posse animaduertimus, pro ea quæ propensa admodum sit & procliuis, nimióque plus ad omnem excandescentiã parata. Vt enim ægritudine pressi in iram prolabuntur facilius, ita & ieiuni iracundiores sunt, quàm saturi. Cuiusmodi verò sit hoc, & quam habeat rationem, hinc coniectari potest: constat nimirum, nos irasci solere non pro his tantùm quæ corpus patitur, sed pro his etiam quæ chari nobis homines patiuntur. Quapropter in ipsa iracundia opus esse sensu & intelligẽtia quadam videtur: itaque ad hæc aspiciens aliquis non ex ipso vegetali, sed ex alio quopiam iracundiam ducere originem arbitrabitur. At quando affectiones quasdam corporum procliuitas ad iracundiam sequitur, & quando sanguine biléque feruentes sunt, ad iram proniores: contrà verò tardiores, qui bilem sanguinem'ue habent frigidiorem. Item bruta vltra corporum compositiones, ex eo duntaxat quòd aliquis læsurus appareat, in irã prorumpunt. Rursus per hęc aliquis impetum iracundiæ ad corpoream præcipuè qualitatẽ: id'que quod constitutionem continet animalis, facilè referet. Et quãdo iidẽ homines (vt diximus) quum ægrotant, ad iram propẽsiores sunt, quàm quum bene valẽt, similiter quando ieiuni iracundiores sunt, quàm saturi, patet ad corpus certo modo affectũ, iram vel irę principium pertinere, atque bilẽ vel sanguinem, quasi animatũ, hos impetus excitare: itaque tali hoc corpore patiẽte, repente moueri sanguinẽ aut bilem, sensúque excitato, imaginationem etiam excitari, quę quidẽ experrecta prouocet animã cũ tali corpore communicantẽ, ad eum ipsum inuadẽdum, qui molestiam intulit. Cõstat quin etiã animã desuper ratione vtentem, tunc moueri, quum illata videatur iniuria, quasi hæc animosit

animoſitas naturaliter inſtituta ſit,ad declaratū hoſtem proſi nus inuadēdum. Eſt igitur in nobis,quod abſque ratione prouocari ſolet:prouocatúmque deinde per imaginationē conuocare ad idem etiā rationem. Eſt etiam quod exorditur à ratione,definítque in illud,quod naturaliter excandeſcit. Proinde ab ipſa vegetali genitalique natura tam iraſcēdi,quàm concupiſcēdi fomes pullulare videtur:quippe vegetalis genitaliſq; natura animæ in cōſtitutione humorum imprimit quoddam vitale veſtigium : ex quo corpus vitaliter euadit affectum. In quo quidem ſic affecto ſunt perturbationes animalis corporeæ,perturbationúmque principia. In toto quidem voluptas corporalis,& dolor. In iecore potiſsimū concupiſcendi principium. In præcordiis maximè iraſcendi exordia : ibi enim nutritio viget,ac generatio, hic autem vigor igneus. Motus autem iracundiæ aut quaſi extrinſecus exordiuntur , aut intrinſecus. Extrinſecus ira eſt,quando illata foris corpori paſſione (vt ſic dicam) ad primum ſenſus motum feruet vigor igneus , imaginationem mouet , & per hanc prouocat rationem. Intrinſecus autē quando ratio vel imaginatio iniuriam cogitans humorem feruentem incitat. Arbores verò iracundiam non habere,quamuis naturā habeant vegetalē , mirum videri non debet, quando neque ſanguinem neque bilem habent. Vbi enim hæc inſunt abſque ſenſu,æſtus tantum ſuboritur,ac velut offenſio quædam:ſenſu verò adueniente,impetus iam inſurgit ad id quod offenderit,expugnandum.

Quæ ſit prouerbij origo, Lycia coma. De Condalo,& Mauſolo. Hyparchus qui. Proſcomia quid. Lyciorum mores. Solymi. Lycium gymnaſium.

CAP XX.

LYciam comam,eleganter doctéque per adagium vſurpari poſſe,animaduerto , pro ea quæ promiſsior ſit, ac comptior. Legimus in Ariſtotelis monumētis,Lycios capillitium ſtudioſius fouere , & quidem , vt mulctam ſubire maluerint, quam præcidere comam. Id quoniam obſcurius eſt , nec à multis (quod ſciam) traditum , exſequemur paulò latius. Erat apud Mauſolum Cariæ regem Condalus , cuius poſt regem , facilè erat primus dignitatis gradus , Hyparchum Græci vocant , atque is (vt videtur) Lyciæ præerat. Quum operæpretiū arbitraretur , quàm plurimū poſſet pecuniarum ad

ad regem mittere, aut etiam ſibi congerere, lepido commento Lycios circumſcripſit, ſiquidem intuitus illos ἀγαπῶντας τὸ τρίχωμα φέρειν, hoc eſt comam gratè impendióque enutrire, finxit ſibi à Mauſolo allatas eſſe literas, quibus iniungeretur, vt capillos mitteret εἰς προκόμια, id eſt, ad proſcomia: ea videtur fuiſſe celebritas quædam deponendæ comæ: quo nomine oportere illos attondi. Quòd ſi præſtitutam pecuniarum ſummam exſoluere animum non inducerēt, miſſurum ſe, qui ex Græcia capillitium affatim afferrent. Id quum Lycij amplius perpendiſſent, & comæ delicias in magno reponerent, gratiſsimè conditionem admiſere. Atque ex faceto mox commento magna vis pecuniarum eſt congeſta. De more autem comæ recidendæ nihil eſt quod hic vberius agamus, quando Pauſania & Homero aliíſque authoribus, eſt id à nobis alibi explicatum. Id modò ſuccurrit, vt verſutum Condali eiuſdem ingenium in re nummaria copioſius enarremus: ſi quando ei regionem peragrāti ouem quis aut vitulū attuliſſet, ſimul nomen eius quid dediſſet, ſubnotabat, ſimul etiam tēpus, móſq; vt domum referret, imperabat, donec ipſe rediret. Vbi autem præteriſſet temporis non parum, eo accerſito αὐτὸ τὸ τραφὲν καὶ τὴν ἐπικαρπίαν λογισάμενος ἀπῄτει. id eſt, ipſum quod eſſet enutritum, & ſi quid inde emolumenti foret enatum, ſubducto calculo repetebat. Item ſi qua arbor in vias quas ipſi βασιλικὰς, hoc eſt regias vocant, procumberet, fructus ipſe capiens vendebat. Haſce verò artes accumulandi modo non bono auri vim, vtique à Mauſolo ſuo edidiciſſe potuerat. Scitum enim eſt, cuiuſmodi fuerit princeps, tales etiamnum ſubditos fore. Is enim ad pecuniā auidior, concione ditiorum aduocata, miſſos dixit à Perſarū rege, qui tributa exigerent, ſe autem ſoluendo non eſſe: proinde eſſe in magna æſtuatione. Tunc quibus id clàm datum negotij erat, exſurgentes offerre illi cœperunt, quantum quiſque condonare poſſet. Id verò conſpicati cæteri, ſimul verecundia ducti, ſimul etiam perculſi terrore, multò iis ampliora polliceri inſtiterunt. Sed vt illuc, vnde in hæc diuertimus, redeat oratio: de Lyciis hoc amplius ex hiſtoria nouimus, Eos alioqui ciuiliter adeò, & continenter vixiſſe, vt quum feliciter in Italiā vſque mari quādoque dominarētur, tamen nullo turpi lucro vnquā ſe extulerint, iuxta patriæ morē in Lyciaci conuentus adminiſtratione permanētes. Erāt autē viginti & tres

vrbes,

vrbes, quæ suffragiorum erant participes. Ex quaque ciuitate in commune collegiũ conueniebant, id statuentes, quod maxima pars comprobasset. Maximarum ciuitatum vnaquæque ferre poterat suffragia tria, mediæ duo, cæteræ vnum. Solymos, à Lyciis, qui olim dicti sint Milyæ, diuersos Homerus facit: nam de Bellerophonte è Lycia profecto ita scribit,

Hic Solymis iterum præstantibus intulit arma.

Strabo, & prima historia Herodotus, eosdem putent. Lycium porrò Athenis habebatur gymnasium: vnde dictus Lycius Apollo, ibi cultus, cuius meminerit Callimachus. Fuisse tamen Thebis appellatione eadem gymnasium &, Apollinem Lycium itidem, in Oedipode tyranno significat Sophocles, & exposuit interpres. Lyciis illud singulare, vt se à matribus denominent, non vt mortales cæteri, à patris familia.

Prouerbium, Sulcus Aegypti Libyæ harenas non curat, quo enuntietur sensu. Aegypti commoditas. Agri parandi ratio. Ogmos quid, & vnde. Sulcus pro aratione. CAP. XXI.

SVlcus Aegypti Libyæ harenas non curat, adagium est, de loco non admodum quidem lato, sed fœcundo insigniter ac fructuoso, qui longè anteponendus videtur desertis incultisque agris ac vastioribus. Siquidem Aegyptus magnitudine cedit vtique Libyæ: sed ita, vt illius tota vastitas ne huius quidem assequatur portiunculam. Non prçterit profectò nos, Aegyptum dictam esse veteribus publicum orbis horreum, solerèque deos eò animi gratia, & salutis cõfugere. Quãquam & illud videmur legisse, quod Iosephus scribit, regionẽ illam tam munitam, & adeò fertilem, vt cunctos mortales pascere, deos ipsos excipere hospitio, saluare posse gloriaretur: nunquam tamen fuisse ab omni æuo liberam: id quod eo videtur mirabilius, quia illi ad laudem in primis datur, quod sit quaque versus mirum in modum munita, & inaccessibilis penitus, hinc mari, illinc deserti vastitate obiecta, dextera montibus abruptissimis, sinistra paludibus aquis diffusissimis. Proinde lectum in historiis est, Cæsarem victorem Aegypti regnum Cleopatræ, fratríque eius minori permisisse, veritum prouinciam facere, ne quandoque violentiorem præsidem nacta, nouarum rerum esset materia. Aegypti porrò prouentum illa monstrarint amplissimè: nam scribit

scribit Cicero, Auletæ patri Cleopatræ, à quo pessimè, ac per summam ignauiam regnum administrari solitum, scimus: tamen quotannis duodenûm millium, & quingenûm talentorum tributum conferri assueuisse. Quod verò diximus adagium ex Antiphili Epigrammate promptum est,

καρποῖς οὐ σταδίοισιν ἐριζόμεθα, οὐδὲ γὰρ αὖλαξ
αἰγύπτου, λιβύης ψάμμου ἐπιστρέφεται.

Id est, Fructibus contendimus, non stadiis, neque enim sulcus Aegypti, Libyæ harenas curat. Cognatum his aliquo modo vetus illud vnius ex Septem, adhibendum modum mensurámque rebus. Quòd non solum aliud acturis, sed & agrum paraturis dictum intelligimus, ne maiorem, quàm ratio calculorum patitur, emere velimus: nam huc pertinet præclara nostri poëtæ sententia,

Laudato ingentia rura, Exiguum colito.

Sed & acutissimam gentem Pœnos dixisse, conuenit, Imbecilliorem agrum quàm agricolam esse debere: quoniam quum sit colluctãdum cum eo, si fundus præualeat, allidi dominum. Nec dubium, quin minus reddat laxus ager non rectè cultus, quàm angustus eximiè. Propterea de se, ac Homero Virgilius noster metaphora honestissima putatur cecinisse:

Illius immensos miratur Græcia campos,
At minor est nobis, sed bene cultus ager.

Illud fuerit superpondium, ordinem sulcorum dici ogmon: quanquàm verbo eodem vocatur ὠπέστιχος φυτεργία, id est in seriem digesta arborum plantatio, sed & ordinata educatio, inflexa dictione ab ἄγω, vt sit ogmos, velut agmos, more Aeolico, A transeunte in O. Sulcus pro aratione capitur quandoque: hinc in Epistolis Cæcilius, Tantis glebis tenacissimum solum quum primùm prosecatur, assurgit, vt demum nono sulco perdometur. Et Plinius, Quarto seri sulco Virgilius existimatur voluisse, quum dixit, Optimam esse segetem, quæ bis solem, bis frigora sensisset.

Mineruam Phidiæ, vice prouerbij ab eruditis quandoque vsurpari. Parthenon quid. Virginem propriè dici Mineruam.

CAP. XXII.

Mineruam Phidiæ, prouerbio scito excussóque vsurpamus de recultissima, & quæ in excelso loco cõspicuóq;

visenda omnibus constitui debeat. Cicero, Hoc enim opus in apertum vt referas, nihil postulo: non enim est tale, vt in arce poni possit, quasi Minerua Phidiæ: sed tantùm, vt ex eadem officina exisse videatur: in hac eadem figura exisse appareat. Fuit quippe Athenis ad Acropolin Mineruæ statua ex ebore à Phidia egregiè elaborata. Meminit libro tricesimoquarto Plinius. Fecit, inquit, & ex ebore æquè Mineruam Athenis, quæ est in Parthenone astans. Strabo, ἐν παρθενῶνι τὸ τοῦ φειδίου ἔργον ἐλεφάντινον, ἡ ἀθηνᾶ. Parthenon verò dicebatur Mineruæ templum, authore Pausania & Plutarcho: quanquàm est propriè parthenon, virginum conciliabulum & conuentus. Virginis autem vocabulo Mineruam intelligebāt. Eius templum, curante Pericle, conditum ab Ictino est architecto, cuius commeminit & Vitruuius, & Strabo scriptum reliquit. Mentio est simulacri eius apud Ouidium quoque illis versiculis,

Arcis vt Actææ vel eburna vel ærea custos,
Bellica Phidiaca stat dea facta manu.

Memoratu dignum quod in libro De mundo scribit Aristoteles, In scuti meditullio tanta ingenij arte suam effigiem Phidiam impegisse, vt si auferre quis eam conaretur, & statua omnino periret. Proinde rationem habere eandem in mundo Deum, cuius vi omnium contineatur harmonia, & salus.

Cur pomum Homerus dixerit ἀγλαόκαρπον, & Empedocles ὑπέρφλοιον. Sida quid. Rhoa. Rhœa. Rhoidion. Phloinæ vestes. Phlœus. Phlogis vestis. Phleos. Leptychana. Calyphe. Hymenes. Lobi. Calyx. Calche. Malum medicum. Nerantzion. Vieta poma. Pannutia. De ocimo erudita. Ozima. Pometa quid.

CAP. XXIII.

DVm Græca nuper versaremus, fortè se nobis ingessit Homericum illud,

συκαί τε γλυκεραὶ καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι.

Id est, & ficus dulces ac pomi splendidum ferentes fructum. Quærebamus quid ità summus poëtarum, arborem pomiferam eo præcipuè epitheto censuisset ornandam, vt ἀγλαόκαρπον diceret, & Tryphonis quidem medicinæ non imperiti, sententiam aduertimus, eum fructum ita laudibus celebrari non

non immeritò: præsertim si arbori in qua æditur, comparaueris: permodica enim ea est, nec aspectu admodum grata. At ipsum pomum & grandescit satis, nec inuenustum est. Esse quoque quibus ita videatur, inter arboreos fructus congestitiam ex omnibus huic inesse pulchritudinem: etenim tactu molle est, perinde ac violæ, opplétque odore suaui quod attigerit, gustu item iucundum, necnon illici (vt sic dicam) inspectu. Proinde, vt quòd sensus omnes prouocet, iure laudari. Et hæc quidem pro ingeniorum captu non omnino improsperè videntur excogitata. Sed cur'nam Empedocles, qui poëticis floribus philosophiã inspersit, ita sibi scribere permisit,

Οὕνεκεν ὀψίγονοί τε σίδαι ὑπέρφλοια μῆλα;

Nam quòd sidas, id est mala punica, opsigonos vocat, ferè videmur percipere: verbo siquidem eo, tardam significari maturitatem, nemo non nouit. Humectam enim arboris eius naturam ac imbecillam & viscidam, consistere non permittit sol, nisi ad frigus cœperit aër commutari. Proinde Theophrastus, arborum hanc solam in vmbra melius percoquere fructum scribit, ac celerius. Hîc obiter commonitos legentes velim, apud Xenophontem ἀπομνημονευμάτων secundo, Sidam dici, quem scynim scribunt alij: In hospites (inquit) iniurius nemo est, posteà quàm σίδας & σκίρων, ac procrustes ex humanis cõcessêre. Sed à diuerticulo repeto institutum, si illud minus reticuero: Sidam esse in Bœotia locum, de quo sit arbori conciliatum nomen: nam & hoc argumento creduntur Epaminundæ succubuisse Atheniẽses, dum inorta foret de regione disceptatio, quoniam Græcis aliis arbor dicitur rhoa & rhœa, at pomum etiam rhoidion. Est & Pamphiliæ ciuitas Sida Stephano. At sidion pro malicorio accipiendum. Cur verò poma idem Empedocles vocauerit hyperphlœa, hoc videri multis ambagiosum potest, & eò quidem amplius, quòd suus est Empedocli mos non nitida venari epitheta, quibus veluti floridis quibusdam coloribus res illustret, ac tanquam calamistro inurat, sed quæ modò essentiam potestatémque commonstrent, sicuti quum ἀμφιβρότην χθόνα corpus vocat animæ circumiectum, carceris vice, & πολυαίματον τὸ ἧπαρ, hoc est sanguinis multi iecur. Comperi ex Grammaticis non omnino contemnẽdis, qui ex viuida vi ac florida dici hyperphlœa opinentur, τὸ γὰρ ἄγαν ἀκμάζειν, καὶ τεθηλέναι φλοίειν ὑπὸ τῶν ποιητῶν λέγεσθαι. Plhœin siquidem florescendi vigendiq; vim

ſignare:nam ſic Antimachus quoq; *φλοίνσαν ἐπώμιδας* dixit, *τὴν τῶν Καδμείων πόλιν.* Aratus item quum de ſirio dicit,

Καὶ τὰ μὲν ὄρωσε, τὸν δὲ φλόιον ὤλεσε πάντα.

Id eſt, virorem florémq; appellauit phloon. Phloinas autem veſtes non à phloos deductas volunt, ſed à phleos paluſtri herba in Bœotiæ lacu Orchomeno, vt Theophraſtus inquit, quæ ſit ad nexus vtilis. Veſtium eiuſmodi meminit cum Herodoto Pauſanias, vt alibi docuimus. Phlogis item veſtis eſt genus, quam nos flammeam dicimus, vnde ſint flammearij opifices Plauto. Dicitur eodem nomine toſta item caro; dicitur autem phleos, à verbo *φλύειν*, quod indicat facundum eſſe. Phloinis aues in Arabia Stymphalides (nam & ibi eſſe perhibentur) viſci modo capiuntur, omni alia materia roſtris earum impari. Sunt ex Græcis, qui Dionyſio rem diuinam faciant, quem phlœon vocant. Inde igitur videri, vt inſtitutum repetamus, hyperphlœa dici poma, quòd viriditatē maximè omnium feruent, ac florem: tanquam *ὑπὲρ*, particula intendendi vim habeat. Aliis verò id arridet amplius, vt *ὑπὲρ* ſignificet parte hac, non valde, ſed deſuper potius aut extrinſecus: hinc enim hyperthyron dicitur, quo nomine ſignatur hoſtij lapis ſuperior: & hyperoon, pro tabulato. Poëta verò etiam *κρέα ὑπέρτερα*, quæ in victima forinſecus obiacent, vt *ἔγκατα*, quæ intus. Ergo quum fructus cæteri ferè extrinſecus cortice obuallētur communiantúrq;, qualia fermè vocant leptychana, vel calyphe, aut hymenas, & lobos, pomis intus producitur cortex, qui eſt glutinoſa tunica, hoc eſt *κολλοχιτῶν*, & pinguis, cui inhæret ſemen. Quod verò eſui eſt, circumiectū illi cōuiſitur, ita hyperphlœon dicetur, quaſi ſuper corticem habens, quod in eſcam cedit; nam phlœon, id eſt *φλοιὸν* dici corticem, nemo eſt quem lateat. Calycem nuncupant, quo quippiam includitur, putamen. Nicandri interpres in Theriacis roſæ florē occluſum ſic dici opinatur. Calche verò aut flos eſt, aut animal, vnde tingitur purpura. Et quia de pomis comminimus, ſuperpondium & illa fuerint: ab Nicandri proditum interprete in Alexipharmacis: malum medicū eſſe, quod nerantzion nuncupetur. Ab Gellio præmatura poma, & ſanè putrida etiam vieta nuncupantur. Quoniam vietus Donato interprete dicatur mollis flaccidúſque, Pannutia eſſe Plinius ait mala celeriter in rugas marceſcentia: vnde Perſio factum arbitror, vt Baucis diceretur pannutia verſu illo,

Dum

Dum ne deterius sapiat pannutia Baucis.

Nam quod sequitur,

Quum bene discincto cantauerit ocima vernæ.

Sunt qui cantauerit, pro excantauerit, id est excluserit, interpretantur, ex Nonio: vt ad id alluserit poëta, quod ex Græcis scribunt nonnulli, tantum esse ocimo cum fœmina dissidium, vt si ea insciente, pultario subiiciatur, nunquam sit cibo manus admotura, ni subtrahatur. Inueni qui ozima scribendum putaret, vt intestina intelligamus iussulenta, quæ plerunque odore præstent, vnde & nomen. Pometa Palladio dicuntur ea forma, qua & lilieta, canneta, citreta. Sed nos in re psyrica, vt multi fortasse opinabuntur, nimis diu verba facimus, quare ad alia redeundum grauiora, ne digreßi longius risu excipiamur: quanquàm nil admodum videri ridiculum potest, quod à claßicis authoribus promptum in literas, nouimus. Sed sunt tamen quibus etiam alabastrus vnguenti plena putere videatur, horum ego delicatas aures nec rado, nec oculos tam molliter eruditos moror.

Oculi eruditi qui intelligantur. Statuarum luxus & primordia. Statuariæ partes quinque. Imaginum distributio. Statua vnde. Ethicæ imagines. Statunculus. Staticulum. De pictura.

CAP. XXIIII.

OCuli eruditi, vt ab eo potißimum hæc prodeat lucubratio, quod præcedentis postremum est: ex adagio rectè dici videntur de iis, quorum iudicium amußitatum examinatúmque ac censorium quodammodo in perpendendis discernendísque rebus pernoscitur, nec id in legendo solùm: quanquàm hoc fortè rarius, sed in spectanda pictura nobili aut opere antiquis artificũ nominibus pretioso. Marcus Tullius, Auctionis tabula te stupidum detinet, aut signum aliquod Polycleti. Miror vnde sustuleris, & quomodo habeas. Intuentem te, admirantem, clamores tollentem quum video, seruum te esse ineptiarum omnium iudico. Nonne igitur sunt illa festiua? Sint. Nam nos quoque oculos eruditos habemus: sed obsecro te, ita vetusta habeantur ista, non vt vincula virorum sint, sed vt oblectamenta puerorum. quid enim censes? si L. Mumius aliquem istorum videret Matellionem Corinthium cupidißimè tractantem, quum ipse totam Co-

rinthum contempsisset, vtrum illum ciuem excellentem, an atriensem seruum diligentem putaret? Hactenus Cicero, cuius paulò plura consilium fuit apponere, vt pernosceremus quantopere attoniti plerique signa mirati sint, ab eo præsertim tempore quo Lucius idem Mumius, de quo mentionem Cicero facit, deuicta Achaia, signis vrbem repleuit: quamuis (vt historia testatum scimus) decesserit ipse, non relicturus filiæ suæ dotem. Multa & Luculli inuexere. Verùm Græci ipsi vsque ad insaniam hæc amplexati sunt, siquidem prodũt eminentissimi authores, Rhodi fuisse signorum ad septuagintatria millia. Nec pauciora Athenis, ac Olympiæ, Delphis etiã superfuisse, creditum est. Cæterùm multi iis quæ vocant Corinthia, in tantum capiebantur, vt secum etiam circũferrent, sicut Hortensius orator sphingem Verri reo ablatam, propter quam Cicero illo iudicio in altercatione, neganti ei se ænigmata intelligere, respondit, debere, quoniam sphingem domi haberet. Circumtulit Nero princeps Amazonẽ. C. Cestius consularis signum etiam in prælio secum habuit. Alexandri Magni tabernaculum statuę sustinebant. Sunt porrò qui inter omnia statuarum vsum egregium putent, quãdo & ornamento veniunt sacris & prophanis publicis, item priuatisque ædificiis. Addunt etiam mirificam eas hominibus rebúsque memoriam præstare. Quinetiã quisquis huius argumenti inuentor extitit primus, cum religione profectò videtur prodiisse. Sunt qui Hetruriæ hoc contribuant. Alij Telchines Rhodios primum opinantur statuas honori diuino confabricatos. Et quod protinus subnotatione dignum videtur, ita illas dicare consueuerãt, vt magicis auctę diritatibus, nubes existimarentur imbres, & eiusmodi alia, miranda ratione perficere, nouásque formas animantium ad arbitrium immutare. Imò verò & fictiles quoque statuas vocem esse nactas, primo De dubiis animæ meminit Plotinus. Siquidẽ magi statuas loquentes construere credebantur: in quibus nec proprię vlla statuarum animæ, nec sydera loquebantur: sed dæmones ab eodem ducti sydere, sub cuius imperio statuæ fingebantur. Primus apud Grecos Cadmus Agenoris filius statuas deorum in templis consecrasse fertur. Apud Aristotelem primas Athenis in foro positas legimus Harmodio & Aristogitoni, quòd hi primum tyrannidem sustulissent. Eas Alexandrũ à Xerxe asportatas restituisse Atheniensibus, meminit Arrianus historicus.

Romæ

Romæ tantam legimus fuiſſe ſtatuarum copiam, vt alter adeſſe populus lapideus diceretur. Nam etiam ſi vti ab lyrico proditum Simonide eſt, beatè perfecta ratione victuro ante alia, patriam oportet eſſe glorioſam: plerique omnes nihilo ſecius æternitati ſe commendari arbitrantur ſtatuarum ſurrectione, ac eas affectant ardentius, ceu præmij plus ex figmentis æneis ſenſu carentibus indepturi, quàm ex honeſtè geſtorum conſcientia. Quin eas auro imbracteari curant, vt ait Ammianus. Quod Acilio (inquit) Glabrioni delatum primò eſt, Antiocho ſuperato. At interrogatus Cato, quid ita inter multos nobiles ſtatuam non haberet: Malo (inquit) bonos ambigere, quamobrem id non meruerim, quàm quod eſt grauius, cur impetrarim muſsitare. Semiramis quod ſcitu dignũ equidem cẽſui, quu m & lapis deficeret, & maius aliquid concupiſceret, quàm quod ære poſſet aſſequi, apud montem Mediæ, qui Bagiſtanus dicitur, in petra ſtadiorum ſeptẽ & decem ſuam inſculpſit effigiem, quam viri centum donis venerarentur. Illud de ſtatuariis adiecero quod prodidit Siculus Diodorus: Statuarios Aegyptios tantum præcelluiſſe arte & ingenio, vt ex variis lapidibus, diuerſis poſiti locis vnum ſimulacri corpus conficerent, conuentu partium adeò perfinito, vt vno loco ab eodem artifice eſſe perfectum videretur. Eiuſmodi verò fuiſſe ferunt celebratum illud Pithij Apollinis ſimulacrum apud Samios. In hac verò mentione ſciẽdum, eſſe inter eruditos quibus arrideat, à Martiale primo Epigrammatum,

Hic vbi ſydereus propius videt aſtra coloſſus.

Eum ſignari coloſſum, qui Veſpaſiano ſextum conſule, ac Tito quartum, in ſacra eſt ſurrectus via, altitudine centum ferè pedum, Neronis ſpecie aut Titi, quod tradũt alij. At ex grammatica ratione illud nec prætereundum: ab ſtatua, ſtatunculum inclinari, forma deminuta: ſicuti ab rana, dicitur ranunculus. Staticulum tamen neutro genere pronuntiaſſe videtur Hieronymus: Quòd autem (inquit) vxor Loth ſit ſtaticulum ſalis, inſipientiæ eius expoſitum videtur indicium. Hinc liquet (arbitror) quæ ad lectionem Plinij reſtituendam adijci queant, iis quę ingenioſius peruidiſſe aduertitur Hermolaus libro triceſimoſeptimo, capite decimo, de Achate. Sed illa forſan attigiſſe præſtiterit: ſtatuariam videri in ſpecies quinque diſtributam de rationibus ſubiectæ materiæ, ſiquidem

lignorum vel eboris elaboratrix, tomice nuncupatur: ex quo & artifices id genus quibusdam dicti desectores. Quæ argillam tractat, plastice vocari solet: at quæ gypsum, paradigmatice, quoniam ab typis nō abscedit. Gypsochoos sunt qui dicant ipsos artifices. Quę lapides scalpit, colaptice nomē habet, seu scalptura: lithoxoos appellant hosce. Postremò quæ cum metallis contrahit, glyphice est, vel scalptura, cuius ratio duplex: nam si adhibeatur cæra, deductionis ratione, agogice vocatur. Etenim ab fundendi argumento chemicen, id est χωνευτικὴν, alteram dixere. Ab statu verò nuncupatæ credūtur statuæ. Statuum autem alij sunt recti, alij flexi, quidam & obliqui. Porrò anaglyphicem intelligunt, quum ita exsculpsimus, vt promineant imagines: diaglyphicē verò ad impressuram spectare. Nam encolaptice, laminas cælando conformat: sicut vasa toreutice, ac fibulas, candelabra, id genus plura. Encaustice vel inustoria, argentum, æs, vitrum expingit: vnde encaustum dicere vulgò smaltum possumus. Proplasticem accipiunt, vbi futuri operis formas confingunt plastæ ex creta: nam si id ipsum ex cæra sculptor facit, protypus dicitur: si ex ligno architectus, modulus. Sed satis hæc supérque de statuis. Nec minus insanię circa picturæ opera: Pinacothecas (inquit Plinius) veteribus tabulis consuunt, alienásque effigies colūt ipsi, honorem non nisi cum pretio ducentes, vt frangat heres, furis detrahat laqueus. Palæstras athletarum imaginibus, & cæromata sua exornant, & vultus Epicuri per cubicula gestāt, ac circumferunt secum. Dignatio præcipua Romæ increuit à M. Valerio Maximo consule, quū Messala princeps tabulam picturæ prælij, quo Carhtaginienses & Hieronem in Sicilia deuicerat, proposuit in latere curiæ Hostiliæ, anno ab Vrbe condita quadringentesimo nonagesimo: Tabulis externis authoritatem fecit primus idem L. Mumius, cui cognomen Achaici dedit victoria. Nam quum in præda vendenda res distraxisset, & rex Attalus sex millibus sestertiûm emisset Aristidis tabulam, Liberum patrem continentem, pretium miratus suspicatus aliquid in ea virtutis quod ipse nesciret, reuocauit tabulam, Attalo multum querente, & in Cereris delubro posuit. Quàm primùm putant picturam externam Romæ publicatam. Hinc in foro quoque vulgò positas scimus: hinc enim est Crassi oratoris ille lepos agentis sub veteribus, quum testis compellatus instaret. Dic ergo Crasse, Qualem

me

me reris? Talem, inquit, oftendens in rabula pictum inficetissimè Gallum, exerentem linguam. In foro fuit & illa pastoris senis cum baculo, de qua Theutonorum legatus, quanti eum æstimaret interrogatus, respondit, Sibi donari nolle talem viuum verúmque. Sed hæc quid mirari necesse est? Cœpit mox & classibus familiaris esse pictura, imò & onerariis nauibus, quoniam & pericula expingi placuit, imò verò etiam rogos: iuuítque pugnaturos ad mortem, aut certè cædem, speciosè vehi. Aegyptij etiam vestes pingebant, inter pauca mirabili genere, candida vela, postquàm attriuissent, illinebant, non coloribus, sed colorem sorbentibus medicamentis. Hoc quum fecere, non apparet in velis, sed in cortina pingi. In feruentes aquas mersa post momentum extrahuntur picta. Cæterùm artis de qua agimus, elogium id fuerit præclarum: Pictorem quum loquitur, loqui malè: at quum pictura, bene vtique. Vani quippe fit artificis, aliunde quàm ab opere plausum expectasse: neque enim ex iudice virtus profluit operis, sed iudici opus commendat artificem. Illud fuerit superpondium, quia de pictura agimus, Imaginum aliàs dici & esse artificiales, aliàs verò naturales. Id autem haberi interstitium, quod quæ ab arte promuntur, & id cuius sunt imagines, æquiuocè dicuntur. Quippe sunt imperfectæ, neque enim picto homini animam, & inde vitam dederit vlla ars. Naturales verò vniuocæ, viuunt nanque & primitiuis similes à natura producuntur, nec differunt: nisi numero: aliud enim producens est, aliud productum. Quod poëta nobilis expressit illis versibus, Andromache dicente,

O mihi sola mei super Astyanactis imago,
Sic oculos sic ille manus, sic ora ferebat.

Inuenimus item picturas vel statuas nuncupari ethicas, quibus non imagines modò exprimuntur, sed mores quoque, vt tantum non spirare videantur, τὰ ἤθη ab nostris sensus tamen transferuntur propriè, non mores: sed Quintilianus super hac re libro sexto plura. Ethicas personas intelligit Hermogenes in statuum ratione, agricolas, gulones, id genus aliàs.

Cuiusmodi sit prouerbium, Equus Troianus: déque ea re pluscula. Item de Epeo, ac Pryli vate. Porcus Troianus qui.

CAP. XXV.

EQuus Troianus, quãtum lectione magistra compertum mihi est, prouerbio valet vsurpari pro societate, nõ in perniciem modò cuiuspiam inita, verùm & ad bonam frugem aliquam. Cicero in Philippicis: In huius me (inquit) consilij societatem, tanquam in equum Troianum includi cum principibus, non recuso. Alibi Cicero idem: Ex Isocratis ludo, veluti ex equo Troiano, innumeros principes exiuisse, scribit. Adagij ratio notissima: nã Græcorũ principes inclusos fuisse in equũ Troianum, nemo non nouit, vel ex illo Virgiliano,

Huc delecta virûm sortiti corpora furtim
Includunt cæco lateri.

Sed & Odysseæ octauo ita prius commeminerat Homerus,

ἀλλ' ἄγε δὴ μετάβηθι, καὶ ἵππου κόσμον ἄεισον
δουρατέου, τὸν ἐπειὸς ἐποίησε σὺν ἀθήνῃ.

Id est, Sed age, transi, & equi decus concine Duratei, quem Epeus concinnauit cum Pallade. Lucretius quoque in primo De rerum natura:

Nam quum Durateus Troianis Pergama partu
Inflammasset equus nocturno Graiugenarum.

Ex qua ratione videtur & Valerius Flaccus libro Argonauticon secundo, ita scriptum reliquisse,

Manet immotis nox Duria fatis.

Ex Politiani doctissimi viri emendatione, M. Varro, quod ad equum ligneum attinet, Epeum eius concinnatorem fuisse coquum scribit, & Argiuis cibum curasse: ideóque à Plauto fumicum coquinatorio epitheto nominatum. Fuisse verò Panopei filium tradunt, ac de equi substructione Hippotectona vocatum. Illud porrò adiiciendum: equos Durios ex poëtica historia posse dici magnos staturosósque, de magnitudine videlicet equi illius Troiani, Aristophanes in Auibus,

καὶ θεαγένης, ἐναντίω δύ' ἅρματε,
ἵππων ὑπόντων μέγεθος, ὅσον ὁ δούρειος.

Ad quod respiciens peritissimus poëta ita cecinit:

Instar montis equum diuina Palladis arte
Ædificant, sectáq; intexunt abiete costas.

Putant eruditi, comicum sciẽtissimum de equo æneo, qui fuerit in Atheniensium Acropoli, siue arce, intellexisse: qui & si æneus foret, Durius tamen nuncupabatur, eo titulo,

χαιρέδημος εὐαγγέλου ἐκ κοίλης ἀνέθηκε,

id est

Id est, Chæredemus Euangeli ex Cœle dicauit. Sed & hic, equi Troiani imaginem referebat. Ex hac item Troiani equi similitudine in veteribus memoriis, porcum dici Troianum inuenimus, quasi aliis inclusis animalibus grauidum, vt ille grauidus armatis fuit. Scribit in Cœnis suis Macrobius, Cincium in suasione legis Fanniæ obiecisse seculo suo, quod porcum Troianum mensis inferrent. Dignum verò scitu: fuisse in Lesbo vatem, Prylin nomine, Cadmi, hoc est Mercurij filium, & Issæ nymphæ, qui appulsis in Lesbum Græcis, ab Palamede permulctus donis, captiuitatis Ilij modū est profatus, equi Durij, hoc est lignei ratione præmonstrata, intra quem delituerint tria millia hominum, quinquaginta additis: vel (quod verius) κ γ, id est, vigintitribus tātum: illud planè poëticum, hoc verò historicum. Nec prætereundum, Themistoclem, quum ab hippotropho Philide equum petiisset, nec impetrasset, esse interminatum, statim se τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ποιήσειν δούρειον ἵππον. id est, eius domum ligneum equum effecturum, perobscurè innuente, proximorum crimina & accusationes homini se inducturum.

Perdicis libido in prouerbium producta, quam habeat rationem. Perdix venator. Perdicum versutia. ἐκπερδικίσαι quid. Perdix, an sit vocalis. Papinius declaratur. Progne, an in hirundinē deformata. Luscinia, seu philomela docilitas. Atticaperdix. Hippopotami impietas. Ciconia in sceptris imago. Iustitia imago. Ciceris grano Ciceronem indicatum. Vocum differentia in auibus. Aegyptiorum litera, id est, hieroglypha grammata. De perdice à Protogene picto. Perdica. Agrippa. Sitta. Psitta.

CAP. XXVI.

PErdicis libidinē, vsurpari posse adagio scimus, pro efferata, turpi atque infami, demúmque perniciosa. Proditum à mythicis est, Perdicē fuisse venatorem, qui sit matris infando amore correptus, dū verò vtrinque immodesta libido ferueret, & noui facinoris verecūdia reluctaretur, cōsumptus, atq; ad extremā labē perductus memoratur. Hūc primū inuenisse, ferrā scribunt nonnulli: nam primi cuneis scindebant fissile lignum.

lignum. Feneſtella Martialis ſcriptum reliquit, hunc Perdica fuiſſe initio venatorẽ, cui quum cruentũ inſtitutum, & ſolitudinis ſtudioſa meditatio diſplicere cœpiſſet, aſsiduis agitata curſibus, ſimúlque quòd intueretur eiuſdẽ ſtudioſos, Actæona, Adonin, Hippolytum peſsimo interiiſſe exitio, artis priſtinæ affectui miſiſſe repudium, atque eo ſtudio deſito, agriculturæ totũ ſe mancipaſſe: quo nomine, terram quaſi matrẽ, omnium genitricem, fertur adamaſſe: quo labore conſumptus, ad maciem prolapſus dicitur. Quòd verò cunctis venatoribus detraheret, ſerram, veluti linguæ virulentiã, dicitur excogitaſſe. Matri eius indidere nomen Polycaſtem, quod interpretantur polycarpem, à fructuum numeroſitate, quos humanis vſibus terra parens producit. Cæterùm, vt à fabuloſis ad hiſtoricam demigremus veritatem, videtur auis quoque adagio gradum feciſſe. Nec enim vt rerum naturæ periti tradunt, in animali alio par opus libidinis: ſi contra mares ſteterint fœminæ, ſicuti quinto De hiſtoriis Ariſtoteles ſcribit, aura ab iis flante, prægnantes fiunt: hiantes autem exerta lingua, per id tempus æſtuant, concipiúntque ſuperuolantium afflatu, ſæpe voce tantum audita maſculi: quod ab Auicenna itẽ repetitum ſcimus De animalibus quinto: Dimicãt inter ſe mares deſiderio fœminarum, victúmque aiunt Venerẽ pati: quod quidem & cothurnices facere dicũtur. Addit Trogus, etiam gallinaceos aliquãdo: etiam ſi apud Plutarchũ Gryllus ſophiſta apud Circem deformatus in brutum, negat ex brutis vllum maſculam affectare Venerem. Capiuntur quoque pugnacitate eiuſdem libidinis, contra aucupis indicem exeunte in prælium duce totius gregis. Perdix (inquit Hieronymus) & aliena oua calefacit, ſi furto propria amiſerit, ſed quum creuerint in nidis pulli, euolant, & ad parentes ſuos redeunt, ementitũ omittentes. Perdices ſibi inſidiantur, & ſi afferant illos ad ſyluam qui eos habent, vocem emittunt abſconſi, ſic'que veniunt cæteri, ac in retia præcipitantur, plúſque pedibus quàm pennis fugiunt aucupantes: & ſi ad hoc fuerint vt capiantur, ſimilẽ ſibi colore lapidẽ quęrunt, & inibi ſupinos ſe componũt. Vnde & perdicis vafricia in prouerbium quoque producitur, de qua præclarè vt de aliis Plinius. Hinc apud Ariſtophanem formatum in Auibus verbum inuenimus, ἐκπερδικίσαι pro eo quod eſt elabi aſtutè, atque periculum declinare,

εἰ δ' ὁ Πεισίας προδοῦναι τοῖς ἀτίμοις τὰς πύλας
βούλεται,

βόλεται, πέρδιξ γενέσθω τοῦ πατρὸς νεώτερον,
ὡς παρ' ἡμῖν οὐδὲν αἰσχρὸν ἐκπερδικίσαι.

In cuius loci enarratione grammatici ita produnt. *ἐκπερδικίσαι, διὰ τὸ πέρδικα αὐτῶν γενέσθαι. εἴρηται δὲ ἀπὸ τοῦ τοὺς πέρδικας καταλαμβανομένους ὑπ' ἀνθρώπων, μηχανᾶσθαι τοιαύτην σωτηρίαν. λαμβάνοντες γὰρ κάρφη τοῖς ποσὶν, ὑπτίους ἑαυτοὺς ῥίπτουσιν, καὶ οὕτως ἐπικαλύπτουσι καὶ ἐκκλίνουσι.* quod est effugere: quoniam ipsum dixit poëta perdicem debere fieri. Productum autem *ἐκπερδικίσαι* verbum, quod deprehensi perdices ab hominibus, id comminiscuntur salutis causa: festucas siquidem pedibus capientes resupinos se collocant abiiciúntque, atque ita operti elabuntur. Idem interpres vocat perdica *ὄρνιν πανοῦργον*, id est, auem perastutam & vafram. Quin & modò alio eiusdem interpretatur vaframenta: Educit (inquit) pullos in pascua. Quòd si hominem viderit, sibilo id illis significat, qui confestim resupinos se collocant: adeò vt ne si palpitando quidem periclitèris, aduertas. Mox vbi venator quadamtenus est progressus, rursum pater sibilat, at illi euolant protinus. Hoc igitur est (inquit) *ἐκπερδικίσαι*. Perdicē videtur Papinius docilem intellexisse, aptúmque sermoni humano enunciando, quū Syluula quadam libri secundi de psitaco Melioris ita canit,

Quique refert iungens iterata vocabula perdix.

Domitius interpres ingenij longè præcellentis, eius rei rationem poëtæ ipsi excutiēdam reliquit. Id quod reprehendent forsan aliqui, ac referendum putabunt non ad auis docilitatem, sed ad vocis sonum, qui auis eius est genuinus. Est autem *κακκαβίζειν*, indéque ob syllabæ repetitionem, quæ in eo verbo est, à poëta dictum videri, iterata vocabula à perdice referri. Est sanè verbum id perdicum voci peraccommodum, sed non omnium. Author Aristoteles est, differre & cæterorum animalium vocem, & eorum quę genere eodem continentur, loci ratione: verbi gratia, perdicum *οἱ μὲν κακκαβίζουσι, οἱ δὲ τρίζουσι.* quod est, alij caccabāt, strident alij. Sunt hęc omnino vera, sed ita vt Papinij sensum nil prorsum iuuent; quippe quæ nugalia sint, & vt ille ait, Chrysippi syllogismis, & Platonis legibus frigidiora. Nec ad hoc cōmentum euertendū vllis vineis aut arietibus est opus: verbis poëtæ nullo negotio coarguitur. Quod vt liquidò pateat, Papinij ipsius carmina, quæ ante illud quod modò protulit leguntur, duxi subiiciēda, quibus manifestū fit, recenseri ab eo tantū, quę humani sermonis

enunciat

enuntiationi sufficiunt aues: sic autem habent,

Plangat Phœbeius ales
Auditásque memor penitus dimittere voces
Sturnus, & Aonio versa certamine pica,
Quíque refert iungens iterata vocabula perdix,
Et quæ bistonio quæritur soror orba cubili,
Ferte simul gemitus.

Quòd si quis penultimo inductus carmine in diuersam pedibus sententiam abeundum censet, tanquam hirundo nil minus quàm humanum prorumpat in sonum: respondeo, expositionem illã de Prognes deformatione in hirundinẽ, esse quidem à Varrone cõfirmatã, & à nostris ferè. Cęterũ Gręcorum nonnulli in lusciniã malunt. Quod Probus non ignorauit in Bucolicõ Virgilij: & videtur Ouidius sequutus, quũ ita canit,

Sola verum non vlta prius mœstissima mater
Concinit Ismarium Daulias ales Ityn.

Et Ioannes grammaticus in Hesiodi commentario ferè in fine, καὶ πρόκνα inquit ἀηδὼν γεγονῦα τὸν ἴτυν ὀδύρεται, φιλομήλα δὲ χελιδὼν, τηρεὺς φασί με ἐβιάσατο. Philomelæ porrò docilitatem, siue lusciniæ, quis ignorat? Quum sciamus Drusum & Britannicũ Claudij filios luscinias habuisse Greco atque Latino sermone dociles? Quo verò de perdice nil videatur absurdum, Plinij verba subtexere libuit ex decimo Naturalis historię: Verùm (inquit) alias addiscere negant posse, quàm quæ ex genere earũ sunt, quæ glande vescuntur, & inter eas facilius, quibus quini sunt digiti in pedibus, ac ne eas quidẽ ipsas primis duobus vitæ annis. Latior iis est lingua omnibus, in suo cuique genere, quę sermonẽ imitantur humanam, quanquam id penè in omnibus contingit. Agrippina coniunx Claudij Cęsaris turdum habuit, quod nunquam antè, imitantẽ sermones hominum. Ex iis nimirum imposibile videri haudquaquam potest, perdicem humanæ vocis expresisse sonum. Quę verò Plinius scribit, ferè ab Aristotele promũtur libro secundo De historiis, præsertim quæ ad linguæ modum pertinent. Lingua (inquit) omnibus est, sed variè, aliis enim longa, aliis breuis, aliis lata, aliis angusta. Omnium maximè animalium post hominẽ literas proferre nonnulla auium genera queunt, videlicet ea præcipuè quæ πλατύγλωσσα sunt, hoc est quibus lingua latior est. Sed & Aristotelem imitatus Auicenna: Aues (inquit) quæ habent linguam amplam, hominis vocem

imitant

imitantur. Sed planius in Sympoſiacis Plutarchus, perdicis loquacitatem non tacuit, quin eſſe vocalem ac diſcere, comprobat idem alibi. Sed & in Laconia haberi perdices vocales, monſtrauit in Dipnoſophiſtis Athenæus, qui & Ariſtomenem Athenienſem, Adriani libertum, dici à patrono ſolitum ſcribit Atticoperdica, quum eſſet comœdiæ veteris histrio. Idem tamen aduerſus vſuram Plutarchus quendã proſcindens, illum dicit ἀφωνότερον πέρδικος, id eſt, perdice magis mutum. Sed quia de voce mentio eſt, addamus quæ primo De hiſtoriis idem prodit Ariſtoteles: Ex animantibus alia ſunt (inquit) ψοφητικὰ, hoc eſt quæ ſtrepitum tantum elidunt: alia verò aphona, ſiue muta: alia φωνήεντα, quæ vocem formant: ſed ex iis aliqua dialecton habent, id eſt, loqui poſſunt: alia agrammata, quæ vocem ſolam nullis exprimendam literis reddunt: alia ſunt κωτίλα, hoc eſt loquacia: alia taciturna. Cæterùm vt ad perdices redeamus, Aegyptiorum literis quæ animantium figuris, reliquíſque huiuſmodi corporibus ac ſignis conſtabant, quod Cheremon docet atque Horapollo: & hieroglyphicæ vocantur, vel ignorabiles à Latinis, vti Ammiano credimus propemodum: hi contumelioſos monſtrare videntur, quoniam iſtiuſmodi aues ſenio confectæ cõtumelia ſe afficiant: ſicuti anguilla inuidiam ſignare videtur, quæ ita bonis infeſta omnibus eſt, vt anguilla piſcibus, quorũ omniũ ſocietatem & communionem fugit. Hippopotami vngulæ deorſum verſæ impium, iniuſtum ingratúmque ſignificant: idem & columbus, qui quanquam bilis expers, & in vniuerſa animantium peſtilentia ſolus illius morbi contagio vacat, in parentes ſe tamen ingratum præſtat atque infeſtum: quippe qui robuſtior factus, patrem pugnando à matre fugat, cui ipſe miſcetur. At equus ille fluuialis, quum primum per ætatem licuerit, patrem experitur viribus, quem ſi pugna ſuperarit, ac ſibi locum cedere animaduerterit, matrem init, vita patri conceſſa. Quòd ſi victus pater, minus ei permittat cum matre concubitum, tum patrem filius robore viribúſque fretus interimit, ac matrem comprimit. Itaque non abſurdè iidẽ Aegyptij ad inferiorem partẽ duas item pingũt eiuſdem hippopotami vngulas, quo id homines intuentes, & quod de iſtiuſmodi bellua dicitur, cogitantes, ſint in referenda gratia prõptiores. Ex hac doctrina videtur & illud eſſe depromptum, quòd in regum ſceptris supernè ciconiam figurabant,

infernè verò hippopotamum: quippe significantes vim iustitiæ parere, quando hippopotamus animal sit iniustissimum. Inuenio literas id genus (vt dixi) appellari hieroglypha grammata, quòd iis in rebus sacris mysteria significarentur: & Chæmeron, cuius paulò antè mentionem habuimus, hieroglyphica scripsit. Erant inde apud Aegyptios, qui dicebantur hierogrammates, hoc est ἱερογραμματεῖς, qui etiam de futuris vaticinia concipiebant, vnúmque ex iis regi mirabiliter multa de Moysi mox nasci turi excellentia prædixisse, proditum memoriæ est. Hęc imò vberius contexere libuit, vt apertius intelligeremus illud ex Lucani Pharsalia, qui doctissimè quod adstruximus, ita breuiter canit,

Nondum flumineas Memphis contexere byblos
Nouerat: in saxis tantum volucresq; feræq;,
Sculptaq; seruabant magicas animalia linguas.

Inuenio illud quoque in antiquis memoriis, Aegyptios literas quidem proprias habere quas discant omnes: sed quas appellant sacras, soli norunt sacerdotes, à parentibus priuatim acceptas. Apud Aethiopas verò, quorũ coloni fuisse videntur Aegyptij, iisdem omnes vtebãtur figuris. Volebamus iam capiti huic impingere vmbilicum, sed collibuit, quum fortè in manibus esset Diodorus, adnectere quę ille quarto Bibliotheces prodiderit, ad hoc ipsum facientia maximè: quoniam in id genus parerga libẽter excurrimus, si præsertim scitius aliquid remotiúsque complectantur: Accipiter (inquit) rem denotat citò factam, quoniam hęc aliarum fermè omnium auis sit velocissima. Trãsfertur hæc notatio ad domesticas res quæ velociter fiant. Crocodilus malum significat. Oculus, iustitiæ seruator & totius corporis custos interpretatur, alioqui iustitia oculatissima esse fingitur, oculo vegetissimo, acie perspicaci, & cuncta perspiciente. Quam Chrysippus effingi solitam prodidit, aspectu formidabili, luminibus oculorum acribus, neque humilis, neque atrocis, sed reuerendæ cuiusdam tristitiæ dignitate, Plato volumine De legibus nono, Iustitiam omnium speculatricem atque vindicem appellat, & ita dici à priscis sacerdotibus tradit. Hinc legimus, quosdam solis & iustitiæ testatos oculum, & in versipelles dici inuenimus ex adagio, Ipsos etiam oculos solis & iustitiæ facilè frustrari posse. Sed vt institutũ repetamus, ex reliquis corporis partibus dextra manus, digitis passis libertatem designat:
finistra

sinistra verò compresſis, tenacitatem atq; auaritiam. Eodem modo & cæterarum corporis partiũ figura atque instrumenta certum quid notabant. Sed hîc adnotandũ illud est. L. Apuleio libro vndecimo Asini aurei, literarum genus hoc dici ignorabile. Complusculа eius authoris verba collibuit exſcribere. De opertis (inquit) adyti profert quoſdam libros literis ignorabilibus prænotatos, partim figuris huiuſcemodi animalium, concepti ſermonis compendioſa verba ſuggerentes, partim nodoſis & in modũ rotæ tortuoſis, capreolatímq; condenſis apicibus, à curioſitate prophanorum lectione munita. Cornelius quoq; Tacitus libro Augustæ historiæ vndecimo, dum de literarũ diſſerit inuentoribus: Primi (inquit) per figuras animalium Aegyptij ſenſus mentis effinxerũt, & antiquiſsima monumenta memoriæ humanæ impreſſa ſaxis cernuntur, ac literarum ſemet inuentores item perhibent. Inde Phœnicas qui mari præpollebant, intuliſſe Græciæ memorãt, gloriámq; adeptos, tanquam repererint quę ab Aegyptiis acceperant. Ammianus Marcellinus in obeliſci mentione: Formarum (inquit) innumeras notas, hieroglyphicas appellatas, quas ei vndiq; videmus inciſas, initialis ſapientię inſigniuit authoritas. Idem mox paulò obeliſcum dicit ſcriptilibus effigiatum elemẽtis. Ab iis haud ita diſsidet, quod à Cicerone factum ſcribunt Græci. Qui in Sicilia quæſtor diis argenteo munere oblato, quũ (vti aſſolet) adderetur epigramma, prænomen Marci, Tulliiq; nomen apponi integrũ iuſsit. Ciceronis autẽ loco, quod ſequebatur, facetè ciceris granũ ab artifice inſculpi voluit. Cæterùm ſicut à perdice ſumus exorſi, ita in eundem deſinamus, obiter adnotabimus, quæ libro quartodecimo Strabo prodidit ſuper perdice à Protogene picto: Item (inquit) ex Protogenis picturis Ialyſus ac Satyrus iuxta columnam ſtãs, ſuper columna perdix erat, ad quẽ ita homines hiabant, quum nuper tabula eſſet poſita, vt illũ ſolùm admirarentur Satyrum verò contemnerẽt, quanquàm perfectiſsimum opus. augebãt admirationem perdices manſueti, qui à nutritoribus allati, & contra pictũ appoſiti canebãt ad picturam, & congredi geſtiebãt. Protogenes rem vidẽs præter opinionem veniſſe, æditnos rogauit, vt deleri auem permitterẽt: quod & factum eſt. Sciendum denique, perdica, agrippa, ſitta, pſitta, cenſeri apud Græcos aduerbiales voces, quibus animalia dum abigunt, vtantur paſtores, caprarij ac bubulci.

De Harpyis quàm diuersa comperiantur apud Græcos certatim & Latinos. Harpe quid, harpides, harpis, harpasus, harpasa, harpagia, harpage. Creagra. Lycos. Corax. Turres nauales.

CAP. XXVII.

HArpyias malas pro nequissimis mulieribus, veluti ex adagio vsurpasse videtur Apuleius. cuiusmodi fuerint monstrosa Harpyiarum corpora, notum abundè (opinor) ex Virgiliano carmine,

Virginei volucrum vultus, fœdissima ventris
Proluuies, vncæq; manus, & pallida semper
Ora fame. Seruius Neptuni prodigiorum patris & terræ filias putat. Sunt qui scribant, ideo virgines fingi, quòd omnis rapina arida sit, ac sterilis. Ideo plumis circundatas, quòd quicquid inuaserit rapina, cælat. Volatiles autem, quòd omnis rapina ad volendum sit celerrima. Dicitur enim aëllo, quasi ἑλῶν ἄλλο, id est alienum tollens, ocypete citius auferens. Celænum verò, Græci vocant. Vnde & Homerus prima Iliados rhapsodia,

αἶψα τοι αἷμα κελαινὸν ἐρωήσει περὶ δουρί.

Id est, Statim niger tuus sanguis emanabit per meã hastam. Quæ omnia id demum significare agnoscimus, quòd aliena concupiscimus primò, mox expetita inuadimus, postremò inuncata semel abscondimus illatebramúsque. Sed & ipsum Harpyiarum nomen, inditum à rapacitate videtur, siquidem eo nomine indicatur Græcis rapina: vnde & Harpax in Pseudoli argumento,

Venit Harpax verus, respalàm cognoscitur.

Est & apud eundem harpagare verbum, vt item in Pseudolo,

Neque homines magis asinos vnquam vidi, ita plagis costæ callent,
Quos dum ferias, tibi plus noceas: eo enim ingenio hi sunt flagricibæ,
Qui hæc habẽt cõsilia, vbi data occasio est, Rape, clepe, tene, harpaga.

Sunt qui putent, tribus Harpyis addi ab Homero quartã nomine Thyellam. Apollonij verò interpres in illis poëtæ verbis ex Argonauticôn primo,

ἀλλὰ θύελλαι ἀντίαι ἁρπάγδην ὀπίσω φέρον.

Id est, At Thyellæ aduersæ raptim retrò ferebant. Ita scribit, Thyellæ hiberni flatus & procellæ: vnde Homerus per synonymiã Thyellas posuit. & Harpyias, hoc est procellosos flatus:

ὡς

αἳ δ' ἔτι παυδαρέου κούρας ἀνέλοντο θύελλαι.

Et mox,

τόφρα δὲ τὰς κούρας ἅρπυιαι ἀνηρείψαντο.

Apollonius verò operis eiuſdem libro ſecundo, Iouis magni canes, harpyias dixit illis verſibus,

οὐ θέμις ὦ υἱεῖς βορέω ξιφέεσσιν ἐλάσσαι
ἁρπυίας, μεγάλοιο Διὸς κύνας.

Et mox ſubiungit, Fugatas à Zeto & Calai conieciſſe ſe in ſpecu, quod in Creta viſebatur, ſub Arginunte: quã rem Neoptolæmus quoque ac Pherecydes literis commendarint. Sunt ex Græcis, qui irin harpyiarũ ſororem prodiderint. Pro cruẽtis ſanguinariiſq; raptoribus, pecuniæ immorientes videtur Sidonius Apollinaris Harpyias vſurpaſſe: Nam libenter (inquit) incedũt armati ad epulas, albati ad exſequias, pelliti ad eccleſias, pullati ad nuptias, caſtorinati ad letanias. Nullum illis genus hominum, ordinũ, temporũ cordi eſt, in foro Scythæ, in cubiculo viperæ, in conuiuio ſcurræ, in exactionibus Harpyiæ, in colloqutionibus ſtatuæ. Sunt qui Harpyiarum nomine Furias intelligãt: vnde etiam epulas abripere dicuntur, quod eſt furiarum. Hinc eleganter Horatius gulam dixit rapacibus dignam Harpyis, intelligi volens, gulones dignos videri, quibus Harpyiæ furtim inuolantes edulia ſurriperẽt, in ipſo edendi deſiderio, & epularũ apparatu, ſicuti Phineias diripuêre dapes. Apuleius, Et tamen quotidie paſtus electiles comparere nuſquam: nec vtique cellam ſuam immanes inuolare mures vel muſcas, vt olim Harpyiæ fuêre. Quod diximus, Irin credi Harpyiarum ſororem, ne confictum quis putet, confirmatur Heſiodi authoritate ex Theogonia:

θαύμας δ' ὠκεανοῖο βαθυῤῥείταο θύγατρα
ἠγάγετ' ἠλέκτρην, ἡ δ' ὠκεῖαν τέκεν ἶριν,
ἠυκόμους θ' ἁρπυίας, ἀελλώ τ' ὠκυπέτην τε.

Harpyias Grammatici apud Grecos interpretantur ἁρπακτικὰς θεὰς, id eſt rapaces deas. Harpe verò, auis eſt ſpecies rapto viuentis, aquilæ ſimilis. Homerus,

ἡ δ' ἅρπῃ εἰκυῖα τανυπτέρυγι, λιγυφώνῳ.

Quanquàm & eodem nomine dici falcẽ nouimus. Heſiodus,

δεξιτερῇ δὲ πελώριον ἔλλαβεν ἅρπην,
μακρὴν, καρχαρόδοντα.

Hinc harpedophorus dicitur falcifer. Harpides verò calciamenta ſunt, quæ item crepidas vocant. Dicuntur verò quaſi

ῥάπιδες, quia πολλυῤῥαφῆ ὑποδήματα, id est multiplici sutura calciamenta sint: sic enim apud Græcos Salustius præcipit. Nominis verò etiam Callimachus meminit,

ἐν γὰρ μὶν τμῆξεν δῆμος σὺν ἀρπίδεσσιν.

Harpys verò amorem signat, à rapacitate item nomine accersito. Vtitur eo in Crinagora Parthenius,

ἀμφοτέροις ὑδὶ βὰς ἄρπυς ἐλαίρατο.

At Harpasus est Cariæ fluuius, ab impetu prærapido sic nuncupatus, prius dicebatur Daphnus: meminit Apollonius Caricorum quintodecimo. Harpasam ciuitatem à fluuio eodem nuncupari, Stephanus scribit. Harpeza dicitur montis pars ima, id est pes: velut ἐρέπεζα, id est terminans extremitas. Harpagia dicebatur locus prope Cyzicum, vnde raptũ memorãt Ganymedem. Sed & in Illyria ciuitas monstratur Harpyia prope Enchelyas, in quam Amphiarai auriga Baton se cõtulit, postquàm is periit: meminit Polybius. Harpagen, inter coquinaria instrumenta recenset Pollux: sed nomine alio dici creagram putat, & lycon, hoc est lupũ. Alij eo nomine instrumentum quoq; intelligũt, extrahendis è puteo vasis accõmodũ. Sunt & in belli vsibus Harpagæ, ab Agrippa excogitatæ, capiendis oblaqueandisque nauibus. Ea verò sunt cubitorum quinq; ligna, ferro circumplexa, fibulásq; ab capite vtroque præfixas continentia, vni falx ferro curuata inhæret, alteri funes destinantur plurimi, falces machinis attrahentes, vbi in tendiculã incidit hostica nauis: cui intercipiendę machinula præstò & altera est: coraca vocant, id est coruum. Quod autem ad Agrippam attinet, sunt qui ab eodẽ genus id turrium adinuentum scribant, vt de tabulatis subitò erigerẽtur simul, ac in prælium foret ventum. Ad quod luserit poëta nobilis,

Tanta mole viri turritis puppibus instant.

Harpagones (inquit Plinius) Anacharsis excogitauit primus, & manus Pericles Atheniensis: author nobis est in Vitis illustribus Nepos Cornelius, hisce vsum ex Romanis primum Imperatorem Duillium.

Aestiuam ægritudinem, intelligi breuem, & quæ sit eius rei ratio. Iuuenalis locus explicatur.

CAP. XXVIII.

AEstiuam ægritudinẽ ferè omnem celeriter desinere, obseruatum est à clarissimis medicorum. Quod vt mon-

strar

ftraret maximus ille ac diuinifsimus Hippocrates libro Sententiarum fecundo, ita fcriptum reliquit: Quartanæ æftiuæ breues magna ex parte funt, autumnales lõgæ, præfertim quę hyemem attingunt. Aduocauit etenim morbũ quàm diutifsimè perfeuerantem, ex quo velut perfpicuę claritudinis exemplo, reliqua morborũ genera inaudiri dedit. Ex doctrina igitur hac profluit adagiũ, vt ægritudinẽ mox paulò defituram, nec procaci recurfu, aut lãcinatione diuturniore corpus emaciaturam, vel confecturam quoq; nuncupemus æftiuam. Sciu tabar verò curiofius, qui mos ferè mortalibus infitus eft, dicti euentúfq; rationem, fed nec loborãdum diu fuit: praftò enim eft femper, velut fuccenturiatus ille artis medicæ longè fcientifsimus Galenus, apud quem ita fcriptũ legimus, Non quartanæ folùm (inquit) breues æftate funt, fed cæteræ ægritudines quoque celeriter definunt. Nam fucci funduntur, & eunt vfquequaq; de corpore, atq; reflãtur. Igitur fi vires fuperfunt, nocua materia fecreta, morbi defiftũt: fin vires defunt, infefta materia pariter abducta, eæ quoq; exfoluũtur: quãobrem nullus morbus ęftate tardius abfoluitur. Cæterũ, vt æftate materia difpergitur, atq; aboletur facultas, ita hyeme contrà accidit: fucci nanq; manẽt intus, modò anĩmaliũ quæ illatebrant fe & delitefcunt, & itẽ facultas valẽs perfiftit: itaq; quũ morbificus fuccus maneat, neq; morbi conuellũtur, neq; ægri intereunt, quippe valentior facultas renititur. Ex iis quæ medicus præftantifsimus exfequitur, lux multa infertur illi Satyrico,

Iam letifero cedente pruinis
Autumno, iam quartanam fperantibus ægris.

CAMILLI RICHERII RHOdigini in libros Lectionum Antiquarum Lodouici Cælij patrui, ad fpectatifsimum dominum Francifcum Venetium, ciuem Rhodiginum, & nunc regulatorem benemeritum, Præfatio tricefima.

SVnt equidem, vir clarifsime, in patria noftra Rhodigina permulti quum nobilitate tum virtute multa præfignes, quibus cum iucunda mihi confuetudo intercedit: fed qui me arctius quàm tu

amplexari, patrio affectu amplius confouere, iuuare consiliis, ope iacentem quandoque excitare sit visus, haud scio an quenquam ad hanc diem compererim. Nec id expressum tibi vlla ingenij nostri acrimonia, quod mihi perquàm exiguum affulsit: nec literarum locupletiore supellectile, quæ præ tenuis est: sed tua te virtus, insita morum haud fucata simplicitas, hac quam sustines persona prorsum digna bonitas publicã quodammodo materiam facit. Nos te digreditur nemo non hilarior, qui tua vsurus opera domi te quæsierit: aut qui forte, nedum destinato, dum iniunctam ob functionem, tibi se ingesserit. Nec mirum, ab incunabulis enim ita imbutus, ita instructus es à patruo meo, vt sapientis ac verè cælestis viri primam esse curam putares, non sibi, sed toti genitum se credere mundo. Hoc etiam à nobili Venetiorum prosapia habes, quæ omnibus prodesse, nemini obesse consueuit. Taceo alia. Hoc præterire nequeo: Lodouicum Cælium patruum meum miris effers laudibus: huius mores, huius eruditionem probas: ab eo quicquid in te doctrinæ est, accepisse fateris: illius hortatu te patauium studendi gratia profectum fuisse, & in ciuili Iure satis profecisse prædicas. Quo fit, vt concipere nequeat animus, tanta adobrutus mole rerum, quàm tibi hisce nominibus debeam: minus multò etiam si omnia vndequaque circumspecto, qua demum ratione tot tantisq; meritis tuis paria facere, parte saltem aliqua valeam. Nec id, quia te beneficia putem fœnerari: etenim animi altitudinem tui creuisse abundè videor: sed quoniam meæ partes sunt, in id tota vi incubuisse, ne tanta tua bonitate fuisse videar indignus: nam quanquam pernicie peius multò reor inauspicatissimum ingrati nomen, circumfuso tamen tantis rerum difficultatibus lucis nescio quid sese ostentauit. Quod est, si de literaria penu quippiam fuerit promptum, quo te vicissim promereamur: quando alia desunt in præsentia tentanti omnia, & omnem (vti dicitur) funiculum mouenti. Gratius autem hoc beneficij genus tibi futurum spondet illud, quòd literarum studia sic es perpetuò amplexatus, vt in iis præcellere animaduertaris. Te igitur præside prodeat hic Tricesimus patrui mei lucubrationum labor, postea quàm in me qualis fueris, iam hinc norint omnes.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI TRIGESIMVS.

Seminum, quæ cerasbola dicuntur, ratio. Ateramna quæ dicantur. Problemata quæ discuti nequeunt. Lapidũ partes esse teneriores, quæ terræ inhæreant. Ceratia. Carati aurificum cur dicantur. Scrupularis ratio quæ sit. Cerastia, cur dicta Cyprus. Sphecia. Aries Periclis monoceros. Gallinarum pericarphismus. Engæa & Zoophyta. Veterum pocula fuisse cornea. Amalthea cornu. Ceratis notiones. Ceraxoi. Ceratoglyphi. Comota. Comotria. Ceroplastæ. Myes. Cornua increscere quid. Episporia quid. Epispora. Cerasbola item quæ dicantur. Ceruchi qui. Valerius Flaccus declaratur.

CAP. I.

EST apud Platonem semel, quãtum obseruauerim, verbum hoc cerasbolus, id est κερασβόλος, id quodam veluti adagio vsurpatum, pro eo qui inamœnis ingratísque moribus sit, quíque per imperitiam nullo moueatur affectu, & leges quoque habeat derisui, illis haudquaquam obtemperãdo, sed contumaciter obnitendo. Et vocabuli quidem notio aperta satis, at eiusdem ratio non vtique obuia fuerit, sed vt Arietini oraculi historia, fortè amplius quærenda. Sunt qui ita interpretentur: cerasbola dici propriè, quæ dura nascantur in asperis aut leguminibus, nigra quidem colore, sed magnitudine quanta milium. Ea si leguminibus incoquantur, minimè

remolleſcunt,nec alioqui fructum vnquàm ferunt. Eiuſmodi produnt eſſe, quæ inter boum cornua dum ſeritur, fortè fuerint iactata: vnde & cerasbola nuncapata à iactu eiuſmodi. Alioqui & ateramna intelligunt, quæcunque incoctilia ſunt & contumacia rebelliáque. Collectaneorũ ſecundo apud Græcos ad agricolationem ſpectantium ſcriptum inuenias: ſeminantibus cauendum, ne in bouis cornu decidant ſemina, quæ cerasbola dicunt nonnulli & ἄφορα περὶ ἀτιλῆ τὰ τοιαῦτά φασι γίνεσθαι. Sed (vt dixi) non nimis abditum hoc, neque ab intellectu deuium. At cur ita, id eſt quod multos diu torſit. Multa equidem in naturæ maieſtate recondita latere, fatendum eſt. quæ ingeniorum ſolertia necdũ ſatis videtur excuſsiſſe. Nonnulla ex iis ſum memor alia huius operis parte attigiſſe me. Recenſet pleraque & Theophraſtus, in quibus & illud de gallinis, quod ſexto De hiſtoriis etiam Ariſtoteles poſuit, & eſt à Plinio repetitum: illę enim ouo ædito, religione quadã excutiunt ſeſe, & circũactæ purificant, aut feſtuca aliqua ſeſe & oua luſtrant: pericarphiſmum Plutarchus vocauit: itẽ defoſſum à ceruis cornu: itémque ſi vna aliqua caprarum ore heryngium teneat, quod nonnulli vocant origanum, alij moly, Romani capitulum mardus, grex ſubſiſtit vniuerſus. Hoc & de cerasbolis dici poteſt non abſurdé. Quid enim fiat, neminem profectò latet, ſed cauſam non norũt omnes. Nõ magis quàm in eo quod periti rerũ tradunt, ceruis ſalſuginoſas manare lachrymas, at dulces ſuibus dum capiũtur: necnon cur exculcatum apiũ cõtritũmque dum germinat, lætius mox præueniat, quod probris maledictiſque & execrationibus in cumino cõſequuntur. Cæterùm ne quæſtionem modò torquẽtis videar ingeniis propoſuiſſe, ſubiũgam quod ex mutis (vt aiunt) magiſtris compertum mihi eſt. Scribunt phyſiologiæ non imperiti, frigiditate ſeminibus induci duritiem, ea nanque premit cogítque vſque ad rigiditatem. E diuerſo mollia laxáque efficit calor: proinde non rectè aſtruunt, qui dicunt, ἔτος φέρει, οὐκ ἄρουρα, id eſt annus fert, non ager: ſiquidem loca genuino prædita calore, temperiem gratam aëre addente, fructus proferũt molliores. Quæcũque igitur ſerentis manu protinus rectéque in terrã decidũt ſemina, intra illã excepta, velut ſuo ſibi lecto collocatáque, calore inſito amplius & humore perfrui valent. At quę in cornua inciderint boum, non aſſequuntur, quã Heſiodus tradidit, ἀρίστην εὐθυμενίην: ſed aberrantia

dila

dilapſáque, non tam ſata videntur, quàm proiecta incurioſe: vnde accidit plerũque, vt vel frigoris iniuriam patiantur, vel exſucca prorſum fiant, & lignoſa tunicula, ita vt remolleſcere haų lquaquam valeant. Argumẽto ſint lapides, quorum partes terræ inhærentes, ἔγγαια καὶ ζωόφυτα μέρη vocant Greci, longè molliores cuſtodit calor, quàm quæ ſub dio ſunt: qua ratione lapidarij artifices adobruunt, quos excolere ingenio parant, veluti terræ caliditate quadam indipiſcantur maturitatem, cum hypæthri & ſubdiales frigoris vi obdurati artificio reluctentur. Sunt tamen zoophyta Græcis propriè inter rationalia & ratione carentia conſtituta, id eſt inter homines & bruta. Rurſus ipſum hoc inde quoque diſcimus: etenim compertũ fermè eſt, frumẽta quæ in areis ſeruata diutius fuerint, quodam veluti callo obdureſcere. Idipſum alicubi præſtat frigidior ventus, dum ventilantur, afflando. Sicuti cõtingere in Philippis authores nonnulli ſunt. Inde fit, vt tanquam impoſsibilia haud reſpuenda ſint, ſi fortè ruſticos quandoque inaudias, ex duobus propinquis ſulcis, aut verius porcis, in altera duriores concipi fructus. Sed & illud maximum, inter fabarum lobos alij mollia producunt, alij dura, prout frigidior ventus, aut aqua partem hanc attigerit magis, aut illam. Sed quoniam de cornibus quæ cerata vocant mentio hac parte facta à nobis eſt, appendicem non ingratiorẽ lecturis adiiciamus: alioqui & operis eſt inſtituti, quo eruditionem hiſce veluti fulturis tibicinibúſque ſurrigere obfirmaréque cõtendimus. Lego in veteribus memoriis ante inuentionem poculorum antiquos cornibus ad potum eſſe vſos. Quo argumento à doctis vſurpatum inuenimus κεράσαι, pro eo quod eſt ἐγχεῖν οἶνον, hoc eſt vinum infundere. Sic Piſander, & Homerus Iliados Θ,

οἶνόν τ' ἐγκεράσασα πιεῖν.

Id eſt, & vinum fundens in ceras, ſine cornu ad potum. Cornu Amalthex, quæ Hęmonij traditur filia, mirę fuit naturę, quod ſcribunt Græci, vt quem quis ſeu potum expetiſſet, ſeu cibum, citra vllum omnino laborẽ fieret eius compos. Hoc Achelous ſuo recepto, Herculi fertur tradidiſſe. Ceratia autem ſiliquas dicunt, vulgo notas, intra quas incluſa cernuntur nominis eiuſdem ſemina, vnde ſimplici aurificum turbæ obrepſit appellatio, vt in auri & argenti ponderibus ſubinde caratos dicat. Scrupulos in ea re nuncuparunt veteres. Nam hinc ratio ſcrupularis vocatur Plinio. Sunt & in Megaridis confinio

Cerata, quod esse loci nomē indicat in Parallelis Plutarchus. Dicuntur verò cerata à κάρα, quo caput significatur. Rectè enim (vt Aristoteles inquit) capiti cornua mandauit natura: nec rectè Aesopi Momus vitio dat, quod non in armis taurus cornua gestitet, vnde ferire vehementius posfit, sed capite corporis imbecillima parte. Neque enim ingenio perspicaci ille Momus ista reprehendit, vt enim si in alia quauis parte cornua haberentur, frustra ponderi essent, nulla in re vtilia, multa etiam officia impedirent: sic armis quoque infixa, sedem omnino ineptam tenerent. Gerunt quæ animal pariunt, cornua ad vim aut inferendam aut depellendā. Scribunt nonnulli ex grammaticis Græcis, cornua item pro capillis posita inueniri, quoniam vtraque enascantur modo eodem. Credo, quia vngues, rostra, pili, cornua, plectra, siue calcaria, & si quid eiusmodi aliud est, ex cibo gignuntur aduētitio & augendi potestatem habente, quem tum à fœmina, tum forinsecus sibi acquirunt. Ossa verò in prima partium cōstitutione gignuntur ex seminali excremento: quúmque animal augetur, hæc incrementum ex alimento capiunt naturali, quo partes augentur principales. Adest etymon quoque, cur cerata pro capillis autument inueniri: inde enim duci videtur nomen, ὅτι συνεχῶς κείρονται, id est quod præcidantur assiduè. Vocant & cerata fluuios omneis ab Oceano delatos. Ponitur & nomen id pro gloria quandoque, παρὰ τὸ φῶ τὸ ἐπιθυμῶ, quoniam gloriam omnes appetant. Porrò videtur ceras significare vim robúrq; in sanctis literis, honesta ex brutis tralatione, quæ communita cornibus sunt. Nam & Cerastiam dici Cypron, Xenagoras prodidit, διὰ τὸ ἔχειν πολλὰς ὀφρύας, idest quia superciliis abundet multis, quæ (inquit) cerata vocant. Etiam si me non fallit, esse qui sic opinentur dici, quia inibi viserētur cornibus homines insignes. Quemadmodum & Spheciam interpretantur nuncupatā, quod incolerēt Spheces qui nominabantur. Legimus porrò arietis caput monocerotis, id est cornu vnius, Pericli ex agris esse allatū: quod intuitus Lampon vates, robustum & solidum in frontis meditullio situm, respondit, Ex duabus quæ in vrbe vigerent factionibus, Thucydidis ac Periclis, fore vt altera obscurata, ad vnum Periclem, apud quem visum foret portentū, recideret ciuitatis potentia, Ceraxoos & ceratoglyphos appellant Græci, qui cornua expoliunt excolúntque artifici ingenio, ac scul

ſculpunt:ſicuti concinnandæ comæ periti, plurimum quidem comotæ dicuntur, id eſt, κομμωταί: & fœminæ comotriæ. Sed & ceroplaſtæ vocãtur, quoniam (vt præſtruximus) comas etiam cerata vocabant. Vnde de Paride apud Homerum κέρᾳ ἀγλαέ, id eſt, coma illuſtrem venuſtúmque interpretantur. Et apud Sophoclem, ὀρθόκραιρος φέρων, pro eo quod eſt ὀρθόθριξ, & κεραὰ βοῶν, pro ſetis intelligunt bubulis. Legimus item carnes ſupra frontem ad tempora nuncupari μύας, id eſt, mures, & cerata dici à quibuſdam. Cornua increſcere dicuntur, cùm ab ſpinoſis argutatoribus argumentorum ſtrophis, cuius ſunt formæ ſyllogiſmi cornuti, ſic obretimur, vt velut pedicis explicari haud promptum ſit. Aduerſum quos illud ex triuio regerendum, Malo nodo malus cuneus requirendus eſt. Diſceptatum inter primæ notæ grammaticos eſt, qui demum ſint apud Valerium Flaccum Argonauticon primo, Ceruchi, apud Græcos & Heſychium in primis comperi, ceræuchos dici rudentes, velut τὰ κέρα ἔχοντες, id eſt, antemnarũ cornua firmantes. Suas verò habent in puppe anſas ad quas deſtinantur religantúrque: propterea tremulos dixit ceruchos per concisionem Flaccus,

Temperet vt tremulos Zetes, fratérque ceruchos.

Nec aliud libro vndecimo indicat Apuleius, cùm ait, Puppis intorta cerucho, ſic enim legendum cenſet interpres. Demum vt ad cerasbola redeamus, ita inuenio in theſauris Iulij Pollucis: Epiſporia (inquit) dicitur, cùm quis in idem ſemen iniicit & alterum: quod cauendum eſt. Sunt & cerasbola boum cornibus circumuoluta vincula: ſed & in antiquis lyris, κόλλαβοι. Epiſpora tamen Græci vocant itẽ, quæ Maij ſeruntur menſe, omninóque ſic dicitur ſementis prima. Epiſpora eſſe ſcribit Theophraſtus lactucam, erucã, napy, coriannum, lapathum, anethum. Sunt qui eo nomine τὰ λάχανα intelligant. Illud poſtremò adiecerim, arietem dici κριὸν Græcis, ἀπὸ τοῦ κείρειν.

Quæ ſit prouerbij ratio, Senilis valetudo. Senectutem eſſe animæ propriam ætatem. Themiſtoclis dictum ad id.

CAP. II.

SEniores magna ex parte minus ægrotare quàm iuuenes, adnotatum ab Hippocrate eſt: attamen qui longi his acciderint morbi, magna ex parte inſanabiles tota vita comitantur. Hinc profluit adagium perelegans, vt ſenilem nuncupemus

mus valetudinem prosperam satis, minúsque causationibus obuiam infestámque, vel(si ita mauis)quę medicã non admittat manũ, nec vlla valeat ratione persanari: quando eiusmodi esse senum morbos Hippocratis dictant verba: quæ si quis ad amussim reuocet, lancémque curiosiorem, cõperiet non senes omnes quàm iuuenes minus ægritudinibus lancinari & conuelli: neque enim continentes sunt omnes moderatíque, nec omnino parcius victitant, & sub rationis modulo perdomant cupiditaté. Qui verò luxu vitæ prodigalitatéque & lenocinio blanditiisque voluptatum, ac gulę demulcentia lasciuiunt, & vitam consectãtur voluptatibus delibutam, magis ægrotant, vt qui debiliores quàm iuuenes habeãtur. Cæterùm complures ex longis morbis insanabiles tota vita comitari, perspicuum est: siquidem facultas debilis est, vt insuper morbi digeriem facilè cõcoquere nequeat. Itémque morbi diutini, frigidiores censentur omnes, & ob eã rem seniores magis quàm iuuenes infestant, nãque omnes similioribus morbis facilius perurgentur. Cæterùm id eximiè aduertendũ, senectutẽ nihilominus animæ dici ætatem propriam & accõmodam, quãdo omnes quidem in sene conflaccescunt virtutes, sola lætius viridiúsque progerminat sapientia, vitiorum consilescentibus incentiuis: quo nomine clarissimus è Græciæ imperatoribus, Themistocles, transmissis vitę annis centum ac septem, lineas iam fieri propiores sentiens, indoluit: tum sibi demigrandum, sapere cum præcipuè esset exorsus. Hinc & poëtas celeberrimos legimus, ætate iam grandi, cygneum quiddam & consueto mollius blandiúsque insonuisse. Hæc denique Abisac illa Sunamitis est, quam regi Dauid quæsitam, sacra testatur pagina: cuius feruore, bellacis viri recalescerent membra, iam arata rugis & deflaccata. Author tamen in Politicis Aristoteles est, corporis minui vigorem ab anno sexto & tricesimo, animi verò ab duodequinquagesimo.

Lassitudinem æstiuam leniri balneo, hybernam verò vnctione. Cothonismus quid. De cibi potúsque ratione per æstatem ac hyemem. Temporum distinctio ex astronomis & medicis. CAP. III.

ET quoniam medicorum castra, non vt transfugæ, sed vt exploratores ingressi sumus, nauanda strenuè opera est, vt inde veluti postliminio, non redeamus, nisi suffertis manibus

bus publico quidem ſtudioſorum bono, electius aliquid cultiúſque referentes. Argumētum verò huic elucubrationi Ariſtoteles præbet, apud quem agitari quæſtionem ſcimus, vndénam ſit quod medicæ artis nō imperiti æſtiuis laſsitudinibus balneo, hybernis verò vnctione mederi ſoleant. Et ſuccurrit quidem ratio, hyberno vtique tempore vnctionem offerri propter humores mutationéſque vrgentes: nam per calorem laxare oportet qui membra tepeſcere faciat, oleum verò calidum eſt. At in æſtate humefaciendum cenſetur, quoniā tempus id ſiccum eſt, nec metus interpellat horroris, quod ſtatus temporis ad teporem ingenuè vergit. Hinc etiam cibus parcus, potio liberalis per æſtatem admittitur, ille magis, hæc omnino, potioni namque per æſtatem ob temporum ſiccitatem indulgendum ex toto eſt. Parſimonia verò cibi, quæ ὀλιγοσιτία dicitur, communis quidem temporum omnium eſt, ſed magis æſtati conuenit, ne ob habitum temporis feruētem corpus cibo immodico preſſum exæſtuet. Hinc prouerbia duo ſcitè admodum, nec vt opinor improſperè producuntur, Aeſtiuè bibere: quod eſt largius vberiúſq; cuiuſmodi affluentem potum κωθωνισμὸν vocant Græci. Nec me fallit: eruditiores, nomine potus, intelligere in eo philoſophi loco, liquidam commixtionem ex vino ſubtili, claro odorato, & aqua leui laudabilíque; hæc enim tria, corpus nutriendo reficiunt, virtutem cuſtodiēdo frigefactant atque humectāt quoque, quod eſt eo tempore potiſsimum, necnon tenuitate ſua ſuperfluitates corriuant in vrinam & ſudorem. Alterum verò adagium eſt, Hyemalis refectio, pro ea quæ largiore præbeatur manu, nec auariter. Ventres namque hyeme, ſed & vere quoque natura calidiſsimi ſunt, & ſomni longiſsimi: itaque per ea tempora cibi dari copioſius debent: caloris enim natiui copia magna eſt, vt cibus proinde plenior requiratur. Argumento ætates ſunt, & athletæ. Quod verò hyeme accreſcat calor, Ariſtoteles quoque inſinuauit: ſubterfugit enim præ frigore extrinſecus circumfuſo retrorſúmque æſtate ad confinem conſanguineum'que & conſentaneum aërem aduolat: ita efficitur, vt porrectus & quaſi patefactus diffletur atque diſpergatur æſtate, hyeme confertior coëat & conſtipatior, & item in profundum peruadat meétque. Quocirca concoctio & ſanguificatio per ea tempora probior & ſalubrior redditur. Suffragantur & ſomni lōgiores ob prolixiorē noctium tractum,

id quod ad officia naturalia admodum confert. Cęterùm quia paulò solertioribus posse ambiguitatem inoriri animaduerto, Sitne id vniuersis animantibus commune, vt hyeme infercienda sint amplius, sciendum, à tractatu hoc abiungenda, quæ certis se temporibus in specus coniiciunt condũntq;: hæc enim cibum nequaquam requirunt pleniorem, quamdiu latebris delitescunt, siquidem ex toto sine pabulo obdurant. Quod si cibum abliguriant, vt ante latibulum, perperam concoquunt. Animantium siquidem quæ ex natura frigent, calor euincitur brumali frigore, ita vt propemodum extinguatur, & ob eam rem pleraque contueri liceat, exanimis similia, quę in latebris viduata sensu motúque iaceant. Quædam istius modi affectu prorsus exanimantur. In animantibus verò sanguinolentioribus calidioribúsque calor in profundum colligitur conuentu frequentiore. Cæterùm in ratione temporum attendenda magnopere medicæ scholæ placita, ab astronomis dissidentia plurimum: quod non neglexit Auicenna quoque. Nam qui solis per signa meatum obseruãt, veri assignant initia, partem arietis primam, æstati primam cãcri, autumno primam libræ, hyemi primam capricorni. Medicinæ periti media signorum in iis præferunt, aquarij, tauri, leonis, scorpij. Nã & prima Canticæ particula, tractatu secũdo, Auerrois inquit, Ex propinquitate ac longitudine solis ad nos, & eiusdem distantia media efficiuntur anni tempora quatuor, siquidem ex longitudine causa inoritur humiditatis & frigiditatis, quæ hyemalis est cõstitutio, ex propinquitate siccitas cum caliditate, quæ propria æstatis sunt, at ex mediana solis distantia temporum supputatur ratio media.

Septimani tragœdi qui faciè prouerbij intelligantur. Martialis locus illustratur. Abderitarum historia. Somniare per febrem quid.

CAP. IIII.

SEptimani tragœdi ex adagio dici valent, qui morbo, vel etiam quauis alia causa in delirium prolabuntur. Prouerbij origo ratióque ex historia est, ferunt Abderitas quãdoque Lysimacho regnante, nouo quodam & mirãdo genere morbi infestari cœpisse modus mali erat hic, primũ vniuersim grassabatur febris prętrapida succensáq;, vbi dies aduenerat septimus, iis sanguis profluebat è naribus copiosè largitérque, alij

sudore

ſudore multo digerebātur,& hic erat febri finis. Cęterū perridicula mentē omniū obſidebat affectio, ſiquidē ad tragœdiam concitabātur, iambicáque vocaliſsimè detonabāt. Sed Euripidis Andromedam in primis,& Perſei verba cātu percurrebāt. Prę tenuibus ac præ pallidis ſeptimanis iſtiuſmodi tragœdis offertiſsima ciuitas erat, vociferantium hæc & id genus alia,

σὺ δ' ὦ θεῶν τύραννε, κ' ἀνθρώπων ἔρως.

Id eſt, ô Deorū hominúmque amor tyranne. In multū producta eſt inuſitata deliratio hęc, donec hyems & atrox frigus accedens, malo finē induxit. Morbi initiū profluxiſſe hinc opinātur, quod ea tempeſtate magni nominis tragœdus Archelaus, æſtatis meditullio, caloribus ſuccēſis Andromedam illic actitauit, vnde febrium cauſam in theatro contraxerint Abderitæ: quum'que (vt aſſolet) tragœdiæ illius ſpectra mēti obuerſarentur, conualeſcentes in eandem per delirium dilabebantur, memoriæ Andromeda inhærente, ac Perſeo cū Meduſa. Hinc adagij origo fluxit. Eo vti poſſumus, quum mentis errore, & indocto conatu opus aliquod aggrediūtur multi. Quum'que vt Satyricus inquit, *Scribimus indocti doctíque poëmata paſsim.* Sicuti ſua tēpeſtate vſu veniſſe Lucianus prodit, quādo geſtis in Armenia rebus numeroſa hiſtoricorū prorupit ſeries, vt iā Thucydides multi, ac Herodoti, necnon Xenophontes viſerentur. Et veritatis aſſequeretur fidem adagio vetus, *πόλεμος ἁπάντων πατὴρ*, id eſt, omnium pater bellum eſt: quando tantos produxiſſet rerum conditores. Ad hanc quæ de Abderitis expoſita eſt contenderim hiſtoriam alluſiſſe Valerium Martialem, quum Epigrammatum decimo ita ſcribit,

Si patiens fortíſque tibi durúſque videtur,
Abderitanæ pectora plebis habes.

Nec tamē excidit alibi traditū à me, inſitā Abderitanis fuiſſe veſaniam: quod Ciceronis eſt in Deorū natura. Quę ſententia etiam ſi planè ſatisfacere poteſt, non ibunt tamen inficias ſtudioſi, ſenſum poëtæ hac hiſtoria iuuari egregiè. Nec illud poſtremò incurioſè prętereamus, quod ex Hieronymo eſt. Eum qui verba profundat obſcura inuolūtáq;, nec ſentētiis aptè cohęrētib9, peſsimo elocutionis genere, dici per febrē ſomniare, vel arreptū morbo phrenetico, Hippocratis vinculo alligādū.

Somnus attonitus ex medicorum placitis qui ſit. Lethargus, & quid catalepſis, item cataſtaſis.

Caput

CAP V.

Somnum attonitum elegăter ac doctè dicimus, quum quis ita obdormiscit, vt difficulter expergefieri valeat. Sed inquit Galenus, illorum deliria vehementer cauenda, qui tota (vt aiunt) via oberrantes attonitum somnum incipientem, diutinum somnum esse existimant, quum rectè nominetur somnus diutinus, si temporis serie duntaxat transiliat naturæ moderationem, nec difficulter, putà nequaquam altus & profundus excutitur. Talis præterea somnus ex frigore principis accidit sentientis, id est cerebri. Quòd si frigus vehemens sit, cœtu & conciliatu humoris, lethargum gignit, argumento obliuionis ita cognominatum. Contrà coitione incursúque siccoris, vt sic interim loquamur, committit catalepsin nomine, quam verbũ è verbo exprimentes, prehensiculationem appellant: datur enim nouitati verborũ venia, dum rerum; seruitur obscuritatibus. Catastasin verò Galenus Therapeutices nono, aëris intelligit nos abeũtis crasin siue temperamẽtum, in quo & regio continetur ac item hora. Pari modo vigilia propter calorem primariæ partis sensoriæ consistit, sed vel ob intemperiẽ atque immoderationem solũmodo, vel etiam ob succi biliosi exsuperantiam affluentiámque. Sunt quidam qui velint somnum assiduè fieri moderatum, nec vnquam immo dicum. Rursus alij vigiliam nunquam fieri mediocrem & salubrem contendunt, ac verbum esse quod redundantiam tantummodo indicet: sed hi, si viuendi consuetudinem tenerent, nunquam in tantas salebras inciderent: nam præclara Hippocratis sententia est, Somnus aut vigilia si alterutrum excessit modum, mali est. Non ab instituto aliena sunt, quæ maximus philosophus ad hæc prodidit: Quemadmodum (inquit) morbi aliqui peruigilium & insomnium afferunt: nam comperti sunt, qui nouem dies exertis & inconniuis oculis egerint: quemadmodúmque hoc idem sæpe citra ægritudinem accidit, vt gracilentis & præaridis, qui naturæ suæ ratione longas vigilias patiuntur, ita somni copia interim inualentibus, interim valentibus contingit. Nam ex iis qui febre tentantur, inuenti aliqui sunt, quos altus sopor in triduum attinuerit. Paruuli verò tum propter cibos tum propter humorem infantilis ætatis longissimo somno vtuntur.

Somni

Somni ratio ex Peripatetica doctrina. Quæ dormiant, etiam vigilare. Quæ sensu careant, non dormire. An somnus sit impotentia sensuum omnium.

CAP. VI.

Porrò vt ad alia hinc dissita non admodum, protinus gradum struamus, Quicquid somni capax est, idem vigiliæ particeps: & retró. Nam si somnus quędam affectio est, & quasi nodus & vinculum sensus: sensus autem omnis sentire actu potest: omnis vero potentia aliquando in actum refertur. Necessarium est, vt id quod dormit & quod potentiam habet, vt vigilet, excitetur omnino, & actu euigilet. Ita nullus fit somnus, qui non possit rumpi, & qui (vt ita loquar) expergiscibilis non sit. Quoniam verò ex sensu, somni natura & vigiliæ dependet, & quum vires animæ habeantur distinctæ, ita vt altrix abiuncta à reliquis sit, reliquę seorsim ab hac non possint consistere, certum est ea quæ augentur modò & minuũtur, vt arbores, dormire ac vigilare non posse, quia sensu deficiunt. Nam sensus à ratione vitali, quæ & vegetalis dicitur essentia & potestate, interstitio plurimo & manifesto dispescitur: etiã si non id constaret, vtrum subiecto & magnitudine differant. Putat Aristoteles somnũ & vigiliam esse affectiones circa cor, vbi domicilium optimatis sensus locatur, dormiréq; animalia omnia. Sed quum (inquit Themistius) de animalibus loquimur, semper excipiuntur diuina: nam eorum actio iugis æternáq;, nec tristis onerosáve est, & vigilia in iis omnis, contrarij est expers. Vtrumverò ea, quibus silicea testa obducitur, dormiant, nemo quidem adhuc (quod sciam) fuit qui viderit, vt argumẽto aliquo notauerit. Sed ratione tamen persuaderi id potest: nam animal eo finimus, quod sensum obtineat. Somnus verò immobilitas & quodammodo pedica est & obligamentum sensus. Contrà exsolutio eius, vigilia est. Non habent autẽ vices has plantæ: quia vbi sensus non est, ibi neq; somnus esse, neq; vigilia potest. Vbi autem sensus est, ibi dolor & voluptas: vbi dolor & voluptas, ibi cupiditas. Plantis nihil horum potest concedi: nulla enim ratio est, quæ cogat fateri dolere has, oblectari, concupiscere, aut sentire. Neque item quęcunq; alescunt, necessariò etiam sentiũt. Quanquàm contrà est, quæcunque sentiunt, vt necessariò etiam alescant. Hæc verò alimenta quibusdam habentur, vt plantis. Hoc ve-

rò demõſtrat ea ratio, quòd vis quæ nutrit, munus ſuum gnauius exercet & expeditius, conſopitis quàm vigilantibus nobis. Porrò & illud eſſe manifeſtum debet, Omnes animantes in ſomno affici eodem modo, hoc eſt ſumma illa immobilitate & inſenſibilitate offundi. Nam ſi dormienti auditùs in miniſterio & officio ſit, viſus non ſit, erũt ſimul in eodem duæ res pugnãtiſsimæ, quia ſcilicet dormiẽs aliquis ſentiet, quod impoſsibile eſt. Colligi & illud poteſt, ſomnum & vigiliam ad ſenſum communem & ad eius ſenſorium pertinere, id eſt ad ipſum cor: & quum ſenſus communis ſubiecto idem cum tactu ſit, neceſſe eſt, vt animalibus omnibus vigilia & ſomnus communicari dicatur: quia tactus quoq; cõmunicatus omnibus eſt. Si verò quærat aliquis, an impotentia ſenſuũ omnium ſit ſomnus: reſpondebimus, non eſſe, etiam ſi omnes ſenſus in ſomno impotentes redduntur. Etenim neceſſe eſt, tactu ſopito, conſequi reliquos ſenſus conſopitos eſſe: ſed eo non valet hoc, vt ſoporationem omnium ſenſuum cauſam eſſe ſomno dicamus, ſed ſolius tactus. Nam quum princeps ſenſuum & quo cæteri referuntur, afficitur neceſſariò & ſatellites eius affectioni accumbunt. Contrà, ſi illi afficiantur, non continuo neceſſe eſt ſenſum principem cõſentire. Illud verò argumento eſt, ſomnum non ea re conſiſtere, quòd ocioſi omnes ſenſus ſint. Quum enim quis animo linquitur, quod genus lipopſychiam vocant, id eſt animæ defectum: quanquàm & ibi impotentia ſenſuum eſt, tamen ſomnus non eſt. Porrò duabus venis in collo, quæ à iugulo vbi ſcinduntur, caput ſubeunt, foris validè apprehenſis collabuntur homines, ſenſibus ereptis, nec tamen dormire dicuntur.

Somni cauſæ, quas recenſet Ariſtoteles. Galeni ſententia aduerſus eundem. Quando primùm infans alatur vt animal. Cibi demutatio in ſanguinem quo modo abſoluatur. Quo pacto vaporum ſcanſili motu inducatur ſopor.

CAP. VII.

Caeterùm finalis ſomni cauſa ſalus eſt & conſeruatio animalium. Agens verò cauſa, ſpiritus eſt vitalis, qui in corde eſt: materia verò, vapor qui caput ſubierit, deinde in locum inferiorem defluxerit. Forma autem, ſitus & diſpoſitio, eſt

est illa membrorum & partium corporis, quæ in dormientibus extrà intúsque cernitur. Sed enim Galenus quarto Morbi ait, Aristoteles testatur, somnũ fieri capite humiditate repleto: non tamen potuit ostẽdere, quare capite humiditate repleto, primus sensus quiescat. Nam eius intẽtio erat, primum sensum esse in corde: sed præstitisset dicere, somnum fieri humectato pulmone. Certè quia summa semper ratione agit natura, nec continuè moueri cum voluptate animalia possunt, manifestum est, somnum ad incolumitatem fuisse animalibus iunctum, & ad quietem: vnde vaga & vulgò recepta translatio est, vt somnus quietis nomine indicaretur. Sed hæc ipsa necessitas non simpliciter est intelligenda, sed ex posito & adiunctione. Nam constituto animali, necesse est id ipsum alatur: quo concesso, necessariũ est è cibo vaporem surrigi, è quo somnus consequitur necessarió. Quia verò sentiendi & mouendi principium est cor, in quo & spiritus vitalis & refrigerationis principium continetur, cõstat somnum & vigiliam, quod item paulò antè attigimus, cordis esse affectiones. Ac dormientes quidem agitatione cordis quadam mouentur, ideo & pleraque agunt, qualia quum vigilãt solent, quod certè sine visione aliqua aut sensu non potest contingere. Clarum porrò est, oportere animal simul atque accipit sensum, tum primùm ali, & crescere in eo quod animal. Nam quando intra vterum partus est, enutritur quidem & crescit, non tamen vt animal, sed vt planta. Quum autem accedit sensus, tũc primùm nutritur & augetur, vt animal. Planè alimentum est id, quod ex concoctione postremum & nouissimum subsidet: habentibus sanguinem, sanguis: carentibus sanguine, quod vicem sanguinis præbeat. Conceptacula sanguinis sunt venæ, initium venarum est cor. Deuoratus enim & ingestus per os cibus, indéque in locos suos, id est intestina & ventriculum collatus, euaporatur: & sursum respirat per venas, per quas deinde permanat ad iecur. In iecinore mutatur, & natura sanguinis tingitur: à iecinore influit, & subit ad cor. In corde vincitur & conficitur plenissimè, inibique in sanguinem perfectè mutatur. Ac venæ quidem aliæ cor adeunt, aliæ à corde proueniunt. Venæ quæ adeunt cor, tanquam ministræ ac gerulæ sunt, vt quæ à iecinore ad cor incoctum & imperfectum sanguinem conuehant, quem cor susceptum sua vi meracum & absolutum sanguinem reddit. At venæ quæ à corde perti-

nent,comparatæ ad alium vſum ſunt, videlicet vt ſuccus per eas concoctus iam perfectúſque in totum corpus diſtribuatur:illud verò neceſſarium omnino eſt, quod in vaporem ſoluitur tabeſcitque, aliquatenus ſuſtolli: deinde reditum capeſcere,& inſtar Euripi refluere:nam omne calidum in ſublime natura effertur,eo loci refrigeratur à cerebro,& cōſiſtit, mox reciprocat & deſcendit ad cor: cuius feruore refrigerato, ſomnus obrepit.Ita efficitur,vt ſomnus maximè à cibis proficiſcatur.Nam alimonia ad ſummum caput viam molita,quandiu fluxum cerebro immiſcet,attentat & aggrauat,hinc ſalebræ illæ verborum incertæ. hinc oculos nare, caput vergere erigendi ſe facultatem auferri contingit. Quum verò iam commeant cibi,& incidentes cordi calorem eius irrigant, à quo ſemper vis illa humifica & corpulenta in caput leuatur, tum profundo ſomno demergimur, & altum ſoporem flare incipimus:quo argumento Mneſimachus comicus ſomnum eſſe parua mortis myſteria pronuntiauit.quàm verò humentia & corpulenta genera grauedinoſa ſint capiti,indicium illud eſt,quod quibus ineſt vis ſomnifera,eandem grauedinem capiti afferunt, craſsitudine humoris eius qui ſurſum reſpirat: vt papauera,mandragoræ,ac temetum.

Cur vinolenti non dormiant, neque item melancholici, aut vehementer æſtuantes.Tranquilli locus explicatur in Tiberio de oculis ex amore tumentibus. Fatigatio cur inducat ſoporem: item morborum aliqui, & hyemale tempus. Cur valde dormientium vox grauior, ac hyeme quoque: & qui ſuauiſſimè dormiunt,nil ſomnient. Cur denique in pueritia Galli videantur ſapientiores. CAP. VIII.

EX iis verò omnibus facillimum erit,ambiguitates tollere,quæ ab ingenioſis plerunque agitari ſolent, & ab experientia originem ducūt.Nanque obſeruatum eſt, vinolentos non ferè dormire.Id & in libro Encyclicarū quæſtionum propoſuit Ariſtoteles,& Hali Practices primo, vbi in ebrietate ait,non eſſe ſomno locum,ibi nanque fieri quod in lucernis contingit, in quas ſi præter modum infuderis oleum, reſtinguitur mox lumen. Ratio verò euidens:nam ad ſomnum creandum calidum adeſſe humorem opus eſt: hic enim concoq

coqui expedite poteſt, indéque ad caput vapores ſurriguntur, à quibus ſubinde ſomnus inducitur. Quòd ſi deeſt, exiguúſq; humor, aut concoctu difficilis ineſt, ſomnus non oritur. Qua de cauſa, poſt cibum ſomnolentiſsimi fieri ob calorem ſolemus. Melancholicos verò, & vehementer æſtuantes inſomnia tenet: alteros, quia refrigeratus humor penitus eſt: alteros, quia nullus eſt, aut certè minimus. Contingit porrò nimium vigilantibus, vti caua quæ ſubſunt oculis, protuberent. Accidit ex amore id plerunque. Hoſce vocant Græci κυλοιδιῶντας, velut οἰδοῦντας τὰ κοῖλα, τὰ ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς. Ad quod planè reſpexiſſe mihi videtur in Tiberio Tranquillus ſic prodens, ſed Agrippinam & abegiſſe poſt diuortium doluit, & ſemel omnino ex occurſu viſam adeò contentis & tumentibus oculis proſequutus eſt, vt cuſtoditum ſit, ne vnquam in conſpectũ huius veniret. Ab huius interpretationis ſcopo exciderũt enarratores. Rei quam agimus, meminit Theocritus,

εἶδ᾽ ὑπ᾽ ἔρωτος
ἀνδρὰ κυλοιδιόωντα, ἐπώσια μοχθίζοντι.

Scribit Auerrois, Poſt labores obrepere ſomnum: quia dum mouentur animalia, exercentúrque, ſpargitur innatus calor eorum, & quantitas diminuitur, indéque refrigeratur: & proinde neceſſariò ad principia recurrit, vt propriis velut theſauris communiatur aduerſus præpedientia. Ariſtoteles verò ex Themiſtij interpretatione: Aliquando (inquit) & fatigatione multa pertentamur ſomno: cuius ea ratio eſt, quòd labor diffundit quædam in nobis, & tabeſcere facit, quæ vicem incocti alimenti præbent, niſi colliquamentum id frigidum ſit. Ita inteſtinorum calor, qui ex attritu laboréque exprimitur, recrementa quædam emollit, quæ ad ſuperiorem locum redundantia ſomnum inducunt. Interdum & morbi hoc faciunt, qui ex humidis & calidis excrementis conualeſcunt: quod genus in febre & lethargo cernimus. Hyeme proculdubio ſomnolentiores ſumus, quod aëris humectatio frigida facit, & noctes porrò longiores: ſicuti Hippocratem quoque ſanxiſſe nouimus. Sed maior quoque facit cibariorum ingeſtio: nam appetentia tunc vegetior & excitatior eſt. Quoniam verò vt membris grauioribus ſimus, facit ſomnus, hinc & illud obuenire à peritioribus adnotatum eſt, vt quo tempore plus dormimus quàm vigilamus, quod hybernum profectò eſt, hoc vox efficiatur grauior: quum enim

tempus quod interuenit ad vigilãdum, breue sit, habitus corporis qui inter dormiendum committitur, permanere vsque ad somni repetitionem potest. Igitur quum aër non solùm interior, sed exterior, sit crassior: & crassior qui est, tardius etiam moueatur, tunc grauior non immerito vox est. Nec illud incuriose transiluerim, quod Aristotelica lectio, magister mutus, mihi suggerit in præsentia, Qui grauiter & suauissimè dormiant, nihil admodum somniare: quia & sensus & intelligentia hominis tunc suo fungi officio potest, quum animus tranquillatur & requiescit: qua quidẽ requie vel ipsa sciendi ratio constare videtur. Ex quo fit, vt amentes sint pueri & ebrij & insani: facit enim calor, qui nimius in his est, vt motu plurimo vehementissimóque inquietentur, quo motu desistente, prudentiores esse incipiunt. Qua tamen in parte commonendi amplius sumus, quod à doctissimis proditũ est: Gallorum pueros initio sapiẽtes videri, mox auctiores factos desipere. Quod educandi curæ aliqui ascribunt, aut verius, quum extra modum corpore sint humectiore, calor innatus ita adobruitur vt quiescat: propterea item orbiculatiore sunt capite, quia nequit expandi caliditas. Ex ea verò quiete videntur illi quidem sapientiores: vbi verò auxerint, humecta illa redundantia ætate iam deflaccescente, calor inualescens præualet. Proin se vehementiores illis contingunt motus, euaporante humido caliditatis vi. Adiuuare putant & capitis illam non naturalem configurationem, quam sunt initio consequuti. At in Italia, contraria se ratione habuere pueros palàm est, vnde scitissimum profluit adagium, vt Gallicam appellantes sapientiam, præmaturam intelligamus, & quæ mox deficiens obbrutescat quodammodo. Porrò ad vinolentiam quadamtenus spectat illud item Hieronymi, prædicandum vbique, ingerẽdúmque: Vinum (inquit) nunquã redoleas, ne forte illud philosophi audias, Hoc non est osculum porrigere, sed vinum propinare. Osculo quippe salutabant priores.

Somniandi rationes aliquot. Cur melancholici per quietem turbentur præcipuè. Cur quidam dormientes ambulent. Item paucula ad soporem pertinentia. De Platone nonnulla. Viui potissimũ vigilia. Apud Aegas insulã neminẽ dormire. Atlantes nil sõniare.

CAP.

CAP. IX.

VT verò ad institutum redeamus, nec forum reclinare videamur quod delegimus nobis, iactatur animus noster maximè in somnis, calore scilicet, qui vndique in partẽ se interiorem colligit, átque ita efficitur, vt plurima vehementissimáque illa obstante iactatione, nullum interuenire somnium possit, vaporibus multis phantasiæ organum scandentibus. Nec putandum, quòd animus tunc conquiescat, & per se maximè sit, quum nullum somniũ trahitur, vt multitudinis opinio est. Plurimus autem motus, quum suauissimè quis obdormiscit, merito propterea est, quòd tunc maximè larga caloris copia in partem interiorẽ contrahitur. Porrò in somno quem cibo ingesto, primum capimus, nulla facultas videndi somnij datur, quia tunc maximè accidit, vt animus propter cibum ingestum concitetur. Somnium verò occurrit, quum cogitantibus nobis, & ante oculos rem ponentibus, obrepit somnus. Illud quoque obiter hic adnotasse, operæpretium fuerit: eos qui instructi virtutibus, sint meliora somnia videre, quod etiã vigilãtes meliora animaduertunt. Qui deterius animo vel corpore affecti sunt, deteriora cõcipiunt. Melancholici idcirco in somnis crebro excitari consueuerunt, quod calore tunc largiore bilis atræ vrgente, animus moueri æquo amplius cogitur, vnde exiliunt sæpe surgúntque euntes huc illuc. Hincque aucupantur eruditi causam, quare nonnullis quandoque obueniat, vt etiã dormientes ambulent. Id enim ferè contingit, vbi multus fuerit motus & multa perturbatio: nec tamen valida adeò, vt etiam somnum conuellat. Sed quid est, quòd contemplantibus plerunque somnus obrepit? Nempe quum in motu & sollicitudine cogitatio nostra sit, eóque impediatur concoctio, necesse est, crassa esse euaporamenta quę cõmeant. Illud vtique scitu item iucundum, quum calor ad ima subterfugit, frigescunt palpebræ & frigefactæ comprimuntur & cõfluunt. Ita quibus palpebræ sunt, conniuẽdo obdormiscunt: nihil enim aliud cohibet, mouet, imperat, regit in corpore, quàm calor. Frigent igitur superiora in somno, & vndique corporis extrema. Contrà, recalescunt inferiores loci, vt pedes, & interiora, vt viscera, & id genus alia. Expergiscitur verò animal, vbi primum absoluta & profligata concoctio est, quúmque intimus calor, qui ambeũtis frigoris metu in angustum se contulerat, tandem victis difficultatibus, &

superior factus promicat è latebra. Sed illud relinquimus'ne indiscussum? quid'nam sit causæ quòd dormientes & properè oculos diducentes lumen intuemur? Nempe, inquit Alexander, quòd visibilis spiritus coactus & contractus, plurimúsque effectus inter dormiendū, repente ac multiplex exiēs, per tenebras vtpote gradiens, ipse ad videndum fulgentior euadit. Legimus in Naturali historia (quod & alibi à me relatum scio) Tiberio Cæsari aliam quàm cæterorum mortalium fuisse naturam, vt expergefactus noctu, paulisper haud alio modo, quàm luce clara contueretur omnia, paulatim tenebris sese obducentibus. Idem ferè tranquillus quoque de eodem recenset imperatore. Cæterùm nos postea quàm multa satis de somni ratione congessimus, claudamus elucubrationem hanc Academicis placitis. Platonem accepimus, in cibo & potu tanta fuisse continentia, vt non solùm delicatiores epulas & opipara conuiuia spreuerit, sed tantùm duntaxat cibi per omnem vitam sumpserit, quātum satis esset ad vitę necessitatem. Oliuis modo Academicis, & vili pane atque interim aqua contentum fuisse, prodidere. Quem victum quantum somni sequi, verisimile est, tantum dormire solitum, scilicet non plus quàm quod satis esset ad euitandam ex nimia vigilia malam valetudinem. Cæteros etiam quod ex primo libro De legibus patet, solebat admonere, vt nocte surgerent ad res tum publicas tum priuatas obeundas: somnum enim immodicum & corpori & animo obesse dicebat, parúmque inter mortuum & dormientem interesse. Itaque vt quisque viuere & sentire cuperet, sic vigilare oportere, quantum salua corporis valetudine id fieri posset. Hinc arbitror illa profluxisse Aristotelica ex libro De animalium generatione quinto, Somnus autem talis sua natura esse videtur, vt viuendi & non viuendi interliminium sit, & neque omnino sit qui dormit, neque non sit: viuitur enim potissimum vigilia, propter sensum. Et in Præfatione Naturalis historiæ Plinius, Dum ista mussitamus, pluribus horis viuimus: profectò enim vita, vigilia est. Propterea Aristonis illud verò verius est, Breue admodum viuendi tempus esse homini contributum: nam somnus veluti publicanus, dimidium aufert. At Leontinus Gorgias senio iam fessus ac perimbecillis, quum in somnum collapsus iaceret, ac familiarium quispiam accedens ex eo, vt haberet, scitari instituisset, ἤδη, inquit μὲ ὁ
ὕπν

ὅ πῳ ἄρχεται παρακάτα τίθεσθαι τῷ ἀδελφῷ. id eſt, iã me apud fratrem deponere adortus eſt ſopor. Illud verò huius fuerit velut pragmatiæ appẽdix: eſſe inſulam Aegas, vnde ſit deflexum Aegei maris nomen, Neptuno ſacram, In ea non ferè quenquã poſſe conſopiri, prodidit Nicocrates, ex phantaſmatum Dei occurſaculis, ſubinde quietẽ interpellantibus. Atlantes in Aphrica nil ſomniare, ſcribit Herodotus.

Autumnalis ægritudo qualis cenſeatur. Fructuum diſtinctio. Demetrij. Horæ. Opora. Salgama. Fructuaria. Salgamarij. Acrodrya. Sitometrion. Horia in cælo quid. Hyperoria. Oporophylacium. Pomarij. Opoδrones. Moſchos. Tenax. Oporophoræ.

CAP. X.

Hippocrates medendi arte nunquam ſatis laudatus, libro Sententiarum tertio, Per autumnũ (inquit) acutiſsimi, atque exitioſiſsimi accidunt magna ex parte morbi, ver ſaluberrimum eſt atque non exitioſum. Eum locum ſummus author Galenus ad verbum ſic interpretatur, Vbi tempora idoneum omne retinẽt temperamẽtum, ver vtpote temperatum per ea ſaluberrimum erit: at acutiſsimos morbos & exitioſiſſimos, quantũ in ipſammet temporis vim & naturam agitur, autumnus importat. Siquidem ver maximè temperatum mo dificatúmque eſt: per autumnum verò primũ quidem eadem die modo frigus, modò æſtus antepollet. Tum autẽ inſequitur æſtatem, in qua plerunque ſucci torrentur, interdum vires debiles extiterunt. Porrò non ob id ſolùm noxius autumnus cenſetur: verùm etiam quod antea euocati ad cutem, reflatique ſucci, per autumnum ab aëris circumcurrentis frigiditate in profundum ſubitant, coguntúrque. Sed hæc cunctis hominibus indifferenter eueniunt. At iis qui nequaquam rectè victitant, neque cupiditatum dulces inſidias, reliquáſque omnes exuunt paſsiones, ceu corollarium, obuenit ex fructibus detrimentum, quorum prolubio eſitandorum pellecti, quibúſque largè ingeſtis, malis ſuccis implentur. Cæterũ quum eiuſmodi ferè cenſeatur autumnus: tabidis tamen officit potiſsimum. Hoc Hippocratis corroboratur ſententia. Autumnus (inquit) tabidis malus eſt. Quod ideo putatur dictũ, quo-

niam hoc modo affecti improtectum nudúmque pręſidiis naturalibus,id eſt caruium inuolucro exutũ obtinentes corpus, aſsiduè iniquitate aëris offenduntur.Nã & tabidis ſpiritus vitalis, viréſque naturales debiles fiunt. Verumtamen hoc Hippocratis loco ambigunt peritiores, an tabeſcentes eos modo intellexerit, quos tabe prehenſos pulmonis exulceratio infeſtet,an omnes vtcunque abſumptos.Quoniam verò autũnum Græci oporam vocant,hinc obſeruatum nobis eſt,apud Galenum in libro περὶ τροφῶν, hoc eſt De alimentis: fructus quoſdam dici oporas: eos autem videtur trifariam diſtribuere: alios ſiquidem demetrios vocat, quo nomine frumenta leguminàque complectitur, & id ferè genus alia. Valet autem Græcum nomen, ac ſi Cereales dicas Latiné. Sitometrion verò id Græcis eſt, quod demenſum nobis. Mox aliud genus appellat horæos, ſcribítque à Græcis horam tempus id nuncupari, quo exoritur canicula, quod eſt (inquit) ferè dierum quadraginta.Ex iis fructibus alios eſſe tradit iamiam matureſcentes, alios verò præmaturuiſſe, alios in ſummo eſſe ſtatu, aut poſt ſtatum, aut ante ſtatum. Addit quoque ſe putare, non ideo dici horæos, quod eo tantum tempore enaſcantur, ſed ad eorum diſtinctionem qui reconduntur. Inter horæos verò nominat cucurbitas, pepones, melopepones, cucumeres.Demum de oporis acturus eo nomine intelligere videtur arboreos fructus, cuiuſmodi ſunt fici, vuæ, mora, ceraſa, poma, perſica, & id genus alia. Sunt qui oporas interpretentur mollioris corticis fructus. Sunt qui ſic diſtinguant, vt ſit opora (quod dixi) quicquid extima parte lignoſi habet nihil. Acrodrya verò dicantur, quæ diuerſo ſe habent modo: ſicut libro decimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας adnotatum aduerti:vti eſt punicum malũ, piſtacia,caſtaneæ,id genus alia. Vtrunque verò genus, ſalgami nomine intelligi collibitum nonnullis eſt. Omnino oporas accipiunt propriè autũnales fructus,& id nominis ratione,ſed & æſtiui in eandem veniunt decuriam.Horia in cælo, dicũt cæleſtium ſtudioſi ſtellarum fines. Nam in ſignis partes, velut propriæ, ſtellis diuiduntur ſingulis: propterea dici audias,quum in finibus ſuis ſtella fuerat inuenta,ſic eſt, tanquam in ſuo conſtituta domicilio.Id exẽplo liquere amplius poteſt: Arietis dominus eſt quidem Mars,verùm fines eius ſtellis ſic diſtribuuntur ſingulis: à prima vſque ad ſextam partẽ poſsidet Iupiter: à ſept

à ſeptima vſque ad duodecimam Venus, ab tertiadecima ad viceſimam Mercurius, à viceſima prima vſque ad viceſimam quintam Mars, à viceſima ſexta vſque ad triceſimã Saturnus. Hyperoria intelligũtur, quæ vltra tempeſtiuitatem perducta ſpecie ac bonitate ſentiũtur exuta. Horæum legimus quandoque delicatum dici & molliculum: vnde apud Menandrum ἁβρίζεσθαι, diffluere deliciis. Villæ pars fructuaria dicitur, quæ in cellam diſtribuitur oleariam, torculariam, vinariam, defrutariam, fœnilia, & palearia. Illud quoque adnotauero, ſalgama priores item dixiſſe, quęcunque conditanea ad victum noſtrum in vaſis ſeruabantur. Columella libro tertiodecimo: Hæc vaſa dedita opera fieri oportet patente ore, & vſque ad imum æqualia, nec in modum doliorum formata, vt exẽptis ad vſum ſalgamis, quicquid ſupereſt, æquali põdere vſque ad fundum deprimatur, quum ea res innoxia penora conſeruet, vbi non innatent, ſed ſemper ſint iure ſubmerſa. Quin & in Hortorum curã, idem ita cecinit:

Tempore non alio vili quoque ſalgama merce,
Capparis, & triſtes inulæ, ferulá'que minaces
Plantantur.

Apud eundem ſalgamarios legimus libro tertiodecimo De rapis: Deinde ſicut conſueuerunt ſalgamarij, decuſſatim ferramento lunato incidito. Salgamarios putant, qui ſalgama vendunt, aut etiam condiunt. C. Martius libros tres elucubrarat nominibus Coqui & ſalgamarij, quis vrbanas menſas & lautiora inſtruebat conuiuia. Sed & Romæ fuerunt caſtra ſalgamariorum, ſicuti ſaligariorum, lecticariorum & victimariorum, quin & tabellariorum. Legimus porrò Codicis libro duodecimo, legem de ſalgamo hoſpitibus non præſtando, in hæc verba, Ne quis comitum vel tribunorum aut prępoſitorum aut militũ nomine ſalgami, id eſt, culcitras, lignum, oleum, à ſuis extorqueat hoſpitibus. Autumnum dici putat Feſtus, quòd tum maximè coactis fructibus hominum opes augeſcant. Claudianus in Proſerpinæ raptu,

Hæc tibi ſacra datur, fortunatúmque tenebris
Autumnum, & fuluis ſemper ditabere pomis.

Ab oporis inuenio dici oporophylaciũ, pro loco vbi eiuſmodi ſeruãtur fructus. Sunt & oporophorę, arbores. Sicut oporonem vocãt, qui oporas emit vendítque. Pomarios fortè dixeris Latinè, vt apud Spartianum in Heliogabalo, vbi dulciarij

quoque

quoque nominãtur & lactarij. Sed nos ſine ſufflamine decurrimus, quamobrem tranſeo ad reliqua: ſi illud in tranſcurſu non reticuero: peciolum, quo ramis inhærent fructus, vocari moſchon, & à Palladio tenacem quoque.

Nunquam Hecale fies, prouerbium quo proferatur ſenſu. CAP. XI.

NVnquã Hecale fies, ſcitus adagio eſt, quo ſignificamus, nunquam à paupertate eiuſmodi oppreſſum iri quempiam, qua olim circumuenta Hecale eſt, de qua prius quàm aliquid promam, carmina Plautina ſubſcribemus: ex quibus prouerbij nata obſeruatio eſt, ſic enim in Ciſtellaria legimus,

Ecaſtor haud me pœnitet,
Si vt dicis, ita futura es: nam ſiquidem ita eris, vt volo:
Nunquam Hecale fies, ſempérq; iſtanc quam habes ætatulam
Obtinebis.

Fuit Hecale anicula, à qua Theſeus olim adoleſcens comiter eſt hoſpitio ſuſceptus, vnde ſacrum quoque Hecaleſion per pagos celebre fuit Hecalo Ioui, non ſine ipſius Hecales honoribus: quam etiam Hecalenem vocabant diminutiua forma: quoniam ipſa quoque adoleſcentem adhuc Theſea ſalutare aniliter, & huiuſcemodi excipere diminutiuorum blanditiis conſueuerat. Meminit in Theſeo Plutarchus & Philochorus. De ea iuſtum poëma Callimachus fecit, Hecalen nomine. Plinius quoque herbas edules nominat, quas ruſtica illa Hecale apud Callimachum apponat. Meminit & Chæremon. Sudas verò ait, ἑκάλη ἡ ἡρωῒς παρὰ καλλιμάχῳ. id eſt, Hecale herois eſt apud Callimachum. Addit quoque nominis etymon ἡ πρὸς ἑαυτὴν καλοῦσα, id eſt, ad ſe vocans ἦν γὰρ τὸ τεῖχος ἀκλείστον. Hęc tamen videtur fuiſſe pauperrima, quando ita canit Ouidius in libris de remedio,

Cur nemo eſt Hecalem, nulla eſt quæ cœperit Irum?
Nempe quòd alter egens, altera pauper erat.

Apuleius quoque libro Metamorphoſeon primo, ex Politiani emendatione: Si contentus (inquit) lare paruulo, Theſei illius cognominis patris tui virtutes æmulaueris, qui nõ eſt aſpernatus Hecales anus hoſpitium tenue. Sed & in Priapeiis epigrammatibus:

Aequalis tibi, quam domum reuertens
Theſeus repperit in rogo iacentem.

Meminit

Meminit & Petronius Arbiter,

Qualis in Actæa quondam fuit hospita terra
Digna sacris Hecale, quam Musa loquentibus annis
Battiadæ vatis viuendo tradidit æuo.

Ex iis quæ hactenus retulimus, & quæ sit adagij origo innotuit abundè, necnon quę sit Hecale in literis vtriusque linguę. Verùm quia res leuicula est, ac multorum (Politiano tamen duce) extrita commentariis: quanquam hoc genus pleraque censeri queant, velut hastæ velitum amentatæ, ad altiora præstruamus gradum, ne planè fiat in lente vnguentum: si id modo adiecero, nō lepidè minus ac venustè ad ætatem posse prouerbium transferri.

De Galeni valetudine ac excellentia. Vitrei humores. Ephemera Galeni febris.

CAP. XII.

Galenum philosophum & medicū singularem, cuius sciētissima & plurima extant ingenij monumenta, quæ genuinam sapiunt eruditionē, memoriæ proditum à nonnullis est, centum & quadraginta annos vixisse, tantáque in cibo & potu abstinentia vsum, vt ad satietatem nunquam comederit aut biberit, nec crudum quicquam vnquam gustarit: vnde sit factum, vt odorificum semper anthelitum spiraret. Sed quod longè apud me mirabilius est, citra vllam omnino affectionem, sola defecerit senectute. Quod in humanis est rarissimum, in tanta subblandientis gulæ lasciuia, & in interitum vergentis naturæ fragilitate, vt silentio conterantur lancinantes hinc inde incommodorum turbines. Vtcunque, hinc certè adagium obrepere aduerto, vt Galeni valetudinem dicamus, pro ea quæ vltra humanum captum nimis sit prospera, nimísque inoffensa. Nec me tamen fallit, ni sum forsan Curione obliuiosior, qui tribus propositis, sæpe quartum addebat, vel quærebat tertium: quid aduersus hanc astructionem nostram proferri ab eruditioribus posśit, tum ex Galeno ipso, tum ex scriptoribus aliis: nam Sudas author est, Galenum modò annos vixisse septuaginta: ita enim de eo scribit, vt obiter etiam superpondio lectorem onustum remittamus: Galenus (inquit) arte medica celeberrimus, Pergami est natus, Marci & Commodi ac Pertinacis imperatorum temporibus, Romæ vixit. Niconem habuit patrem, geomet

geometriæ ac architecturæ peritum. Plurima non in medicina solùm, sed & in philosophia condidit volumina. Imò verò in grammatica & rhetorica, quæ quod omnibus ferè obuia sunt, & vulgo notissima, recensere consilium non est. Vixit annos septuaginta. Galenus porrò ex Græcæ linguæ proprietate quietum tranquillúmque signat. Cæterùm Galenus ipse de se ita propémodum scribit libro De interioribus secundo: Sum (inquit) mihi conscius, quodam tempore tanto me esse conflictatum dolore, vt ventris interiora arbitrarer conuelli lancinaríque, præcipuè qua meatus vrinæ sunt inter renes ac vesicam, mox verò clystere vsus ex oleo & ruta, præcellenti dolore humorem deieci vitro liquescenti persimilem: quod genus Praxagoras vitreos vocat humores, sicut in plerisque subinde experimento didici. Qui etiam tradit, esse humorem illum frigidissimum: & rectè ille quidem, nam sensu teste comprobatur. Mirum tamen, vnde nam sit frigiditas tanta, quæ nulla ratione recalescat. Sed libro De sanitatis moderatione, ita scriptum inuenio, quocũque authore editus est liber is: Annis (inquit) iam plurimis nullis ferè morbis infestati sumus, nisi quãdoq; laboribus nimiis ephemera febre. Attamen pueri adolescentésque magnas multásque incurrimus ęgritudines: sed anno vicesimooctauo ætatis transacto, quum exploratum mihi esset, sanitatis esse artem aliquam, eius inhærẽs pręceptis immunẽ me morbis exsortémque custodiui, pręter eam quam diximus ephemeram, quam tamen ipsam declinare posset liberius paulò viuendi potestatem nactus. Porrò in libro De alimentis secundo, vbi de lactuca sermo est, sic scribit: Vtuntur (inquit) ea ex aqua decocta, sicuti ego nunc incepi, postea quàm deprauati mihi dentes sunt. Sed & alibi scribit, quũ circa diaphragma laboraret, se somniauisse liberatum iri, si sanguinem mitteret ex vena quæ est inter pollicem & indicem, minuisse sanguinem, conualuisse. Hæc ad præsens comperta nobis de Galeno sunt. Suam verò ipsemet præstãtiam quodam libro patefacit, sic propémodum scribens, Itaque medicinam professus ad Senectutem vsque, nullam omnino ad hanc diem calumniam subij vel curando vel præsagiendo. Id quod celeberrimis medicorum quibusdam obtigisse, sum memor. Sed & quinto Colliget Auerrois, capite de punicis granis, Galenum ita celebrat, vt experientia præcellentem prædicet ac veridicum in primis, vt

cui

cui comparari non poſsit alius, ni forſan is inquit, qui clamat quidem: ſed quid clamet, nõ percipit ſatis, Auicennã (opinor) conuellens. Qui ſe tamen Galeni fatetur interpretẽ, ac ſummum quãdoque vocat artis medicæ. Illud certè in tam nobili cenſura minus prætereundum, quod ſeptimo Therapeutices legimus: Veritatis ac ſcientiæ ſtudio attentiore gloriam eatenus ab tanto contemptam viro, vt ne libris quidem à ſe diſertiſsimè ac ſcientiſsimè concinnatis nomen aſcribi ſuum pateretur. Sed in re mira ipſius verba ſubſcribam, ἐπιθύμησα δὲ ἀληθείας καὶ ἐπιστήμης, οὐδὲν εἶναι νομίσας ὅτι κάλλιον ἀνθρώποις, ὅτι θειότερον κτῆμα. διὰ ταῦτ' οὖν οὐδ' ἐπιγράψαί ποτε τὸ ἐμὸν ὄνομα τῶν ὑπ' ἐμοῦ γεγραμμένων βιβλίων ἠξίωσα.

De ſanitatis ratione adnotãtur pluſcula ex medicorum ſcholis. Quæ cenſeantur corruptionis cauſæ. Sanitatis diſtinctio. CAP. XIII.

QVod verò ad corporum valetudinẽ pertinet proſperiorem, illud obſeruandũ magnopere cenſeo, quod nobilis author literis prodidit: certa eſſe experimenta totius corporis valetudinis, varietate victus inobſeruata. Hippocrates vtique tradit, non prandentiũ exta celerius ſeneſcere. Verùm id remediis cecinit nõ epulis. Ne quis omnino putet medicũ principẽ ad crapulã nos hortari, atque helluationem. Quippe multò vtiliſsima eſt tẽperãtia in cibis. L. Lucullus hanc de ſe præfecturam ſeruo dederat, vltimóque probro maius, in cibis triũphalibus ſedẽti dicebatur, vel in capitolio epulãti, pudẽdare, ſeruo ſuo facilius parere quàm ſibi. Ex medicorũ autẽ ſcholis illa ſunt. Cõtẽperãtiã calidi & frigidi, ſicci & humidi, naturalẽ eſſe ſanitatẽ cõſimiliũ mẽbrorũ. Cuſtodia verò cõpoſitionis & numeri, magnitudinis & plaſmationis naturalis ſanitas eſt inſtrumẽtorũ. Corruptiones autẽ in nobis vel eſſe neceſſarias & innatas, ac ex nobis ipſis profluere, veluti radicẽ & initium habẽtes, primordia generationis noſtrę, ſanguinẽ ſcilicet ac ſemen. Vel eſſe non neceſſarias. Naturales quidẽ ariditate proueniunt & euacuatione, quæ cauſæ interiores ſunt. Illæ verò exteriores ex iis quæ corpori adueniunt, quarum vna inſeparabilis eſt, ſempérque aſsiſtẽs, vt cõtinens nos aër. Corruptio nõ neceſſaria per tempora quędam inordinatè copulata corporibus lædentiáque oritur, calefaciendo frigefaciendóq; immoderatè, aut etiam arefaciẽdo humectandóque, aut

frangendo,conuellendo,perforando, articulos transmutando.Certè veluti serie perpetua amplius,ampliúsq; arescimus, donec decursus ad statum fiat,nec augeamur vlterius,ossibus ob duritiem ab ampliori prohibitis incremento. Mox verò præterquàm opus fuerat,omnibus arescẽtibus organis,actiones deterius longè perficiuntur, reddimur & tenuiores, demúmque nimium siccitate inualescente,consenescimus, corrugatúrq; corpus,membra titubãt inualida.Genuini quidem caloris vi, perpetim multam substantiæ portionem effluere scimus. Esse nanque naturales corruptiones duas, vt significauimus,quas genitum corpus nullum queat euadere: alteram esse,quia assiduè arescimus:alteram verò hãc, quæ ex effluxu prouenit à calore intimo. Proinde ne confestim sequatur interitus,necesse est,quantum fieri potest, vt substantiam aliam effluenti similem substituamus. Ideóque cibis reficimur, & potu: ad eum modum quicquid sicci humectíque euanuit instaurantes, vt pristinum integretur temperamentum. Nam respiratione pulsúque aëreæ igneæ'que substantiæ moderamentum custodimus.Propterea præceptore nullo,natura tantum (vt sic dixerim) prælucente, comedimus,bibimus,respiramus. Quòd si modo aliquo perfici posset, vt eiusmodi quippiam induceremus, quod nullatenus effluentibus dissimile foret,persanum hoc & optimum foret.Sed quia id impossibile,quoniam quod ab vnoquoq; membrorũ effluit, eiusmodi natura est,quale membrum ipsum à quo defluit: at eorũ quibus vescimur, nil omnino est tale: inde fit, vt necessariò percoquantur à natura, transmutentur, præparentur,similiáque corpori efficiantur quod alitur. Quod verò non digeritur, corpori non accedit. Hæc verò retrimenta sunt, & ciborum superfluitates.Sanitas firma constánsque καθ' ἕξιν nuncupatur, fallax & incerta, κατὰ σχέσιν. Amplius eadem tradit schola, duo esse quæ medicina nuncupata diætetice ad sanitatem intendat: alterum est,inanium repletio: alterum verò, redundantium exinanitio, ne ad hunc vsum organa præstituta obfarciantur atque obcæcentur, néue flaccescant, vt corpus custodiatur purum, nulláque redundantia infestum. Ex iis porrò duobus tertium quiddam videtur consequi,ne celerius obrepat senilis molestia. Etenim si quæ euacuantur,restituamus, nec substiterint intus noxiæ superfluitates: & sani erimus, & quod eximium est, diu iuuenes. Cæterùm,quia diu

de ſanitate verba facimus, necvtiq; illud, veluti per incuriam omiſerimus. Sanitatem non vno dici modo ab eruditis. nanq; altera eſt, quę optima dicitur, perfecta, ſumma etiã Septẽbribus horis, vt inquit Horatius. Altera verò eſt, quæ ab hac deficit, incerta, non perfecta, quæque latitudinem habet multam. Duplex quoq; traditur hæc: nam aut eſt eucratos, & ſine querela, in qua nō amplius quàm oportet, corpora calida ſint vel frigida, ſicca vel humecta, vt habitudo carnoſorum, quæ in meditullio eſt tenuis, & modum excedẽtis. Altera eſt dyſcratos, & cum querela, in qua maximũ eſt ab optima diſcrimen, quod perſpicuũ tamen non eſt ob paruitatem. At ſimplex illa ſanitas & perfecta, quę eucraſiam habet certiſsimam, vel nunquam cōperta in animalis corpore eſt: vel ſi vnquam fuit, nec minimo quidem permãſit, quin vel initu oculi demutata ſtatim eſt, nec eodem ſe habuit modo. Sanitatem verò finiunt diſpoſitionem ſecundum naturam, quæ actionem adminiculata coadiuuet. Sicuti ægritudinem dicũt diſpoſitionem præter naturam, quæ actionem oblædat præpediátque.

Morbis ex quibus cauſis appellationes ſint inditæ. Herpes eſthiomenos, id eſt morbus ſancti Antonij, aut ſancti Martialis. Item morbus, Noli me tangere. Tenaſmon. Cancer. Lupus. Hypoſarca. Morphæa. Satyriaſis. Satyriſmus. Satyrium. Proſedamum. Cenchrias. Phagedæna. Gangræna. Melancholia. Cholera. CAP. XIIII.

MOrbis verò induntur nomina quãdoq; ab affecto membro: vt pleuritis, à latere: peripneumonia, à pulmone: ſic iſchiadicus dicitur, ſic nephritis, à renibus, ſic arthetica (vel vt apud Galenum ἀρθῖτις) cephalea, ophthalmia, dyſenteria. Aliis verò ab accidentibus quę conſequuntur, vt affectionem, quæ egeſtionem qua conſuetum eſt, fieri non permittit, tenaſmon ab inteſtinorum tormento vocitarunt, τεινεσμὸν dicunt Græci. Eſt in eo item genere palmus, apepſia, dyſpnœa, apnœa, agrypnia, coma. Recenſeri in iis herpes item poteſt eſthiomenos, quem inoriri Auicenna ſcribit, vbi arctius conſtringantur vulnera. A medendi peritis finiri ſolet, membri νέκρωσις, id eſt mortificatio, ac cum putredine & mollificatione diſsipatio. Eam verò affectionom lingua dicit vernacula

morbum sancti Antonij, vel etiam sancti Martialis: à cancro differt, ac lupo, & eo quem facetè nuncupant nostra tempestate, Noli me tangere, quia membra dijiicit putredine tantùm non cadauerosa cum mollicie. Illi verò idem vtique efficiunt ac corrosione ac duritie. Herpes porrò esthiomenos breuior est, acutiórque. Herpes (inquit Therapeutices secundo Galenus) nō semper vlcus est: quòd si adsit vlceratio, veterem subinde mutat sedem, proxima depascens, ac vt indicio nomen est, δίκην ἕρποντος θηρίου, id est feræ modo serpentis, priora linquens obrepit aliis. Fit ex humore bilioso flauo, ex quo in erysipelatum genere est: differt tamen succi tenuitate. Additur herpetis genus cenchrias pictum, quoniam pustulæ succrescant milij similitudine, quod cenchrum vocant. Cognatam iis affectionem phagedænas dicunt, inter quas chironia sunt & telephia. Author idem Galenus libro ad Glauconem secūdo: Si flaua bilis naturæ suæ proprietate seruata, cum sanguine per totum se profuderit, affectionē inoriri, quam icterum vocamus. Quòd si in partem aliquam decubuerit sola, herpes nuncupatur. Si verò crassior fuerit, cutem arrodit vniuersam ad carnem vsque subiectam: húncque herpeta esthiomenon appellauit Hippocrates: si autem tenuior, superficiem modò veluti amburit, túncq; herpes tātùm dicitur. Spasmum verò, conuulsionem ab instrumentis dicunt volūtarij motus, ad suum initium vi reuersis. Plures autem morbi ab vtroque appellationem traxerunt, vt cephalalgia, otalgia, cœlophthalmia, cardialgia, odontalgia, hysteralgia: à causis quoq; sæpius nomina inueniūtur imposita, vt quæ ab omnibus dicitur melancholia, ab Gnidiis autem medicis χολέραι. Nam & hyposarcam, quæ hydropiseos species est, album phlegma vocauêre. Nonnullæ item ægritudines ex similitudine quadam nomen habent, vt elephas, siue elephantiasis, & leuce, & cancer, ac narium morbus polypus: & morphææ, ab arbore nucis inditum videtur nomen, quòd frondibus eius persimilis esse videatur. Quasdam item verrucæ species myrmecias vocarunt: simili modo alopeciam. Canceri (inquit secundo ad Glauconem Galenus) in omnibus quidem partibus corporis fieri cōsueuerunt: sed in mamillis præsertim mulierum, quæ à natura purgationem non habent. Generantur verò tumores hi ex atræ bilis superfluitate: quæ dum sanguis in hepate fit, fęcis vinarię proportione concipitur. Ab splene verò

expurgatur, qui inde alimentum consequitur, sicuti ab Galeno proditum eodem est in commentatione De naturalibus potentiis. In mamillis porrò tumorem sæpe conspeximus, forma & figura cancro animali consimilem. Nam vt in eo pedes ex vtraque sunt corporis parte, ita in morbo distenduntur venæ, quę cancri prorsum similitudinem effingunt. Hunc (inquit) per initia sæpe sanauimus: vbi verò in molem satis insignem protollitur, nemo sine manus opere potuit curare, sed & tunc insigne ingruit periculum profluuij sanguinis. At veretri inflationem nomine cuiusdam dæmonis sponsarum depicti nuncupauerunt, id est satyriasin, vt interpretatur nonnulli. Satyrismum & priapismum enuntiat Galenus. At Plinius in totum inquit, Græci vbi concitationem in Venerem volunt significare, satyrion appellant: in coitu verò ex labore pigritiam, prosedamum. Pauca verò sunt morborum nomina essentiam modò mali exprimentia, vt phlegmones, qui sunt abscessus calidi, siue (vt Græci dicunt) apostemata, & gangræna: sic enim vocatur τῶν μελῶν τὸ νεκρούμενον σὺν ἕλκει, id est morticina membrorum caro cum vlcere, vel etiam sine vlcere, μετὰ φλεγμονῆς καὶ ἐρυθήματος λευκαινόμενον, id est cum inflammatione ac rubedine exalbescens. De gangræna secundo apud Glauconem sic comperi: Gangrænas, inquit, nomino eas, quæ ex inflammationis magnitudine fiunt mortificationes: sed ita, vt non integræ sint omnino. Nam vbi prorsum est affectum membrum ac emortuum, vt percussum vel sectum vel adustum non sentiat, recidere statim, conuenit. Verùm, ita affecta nigrescunt. Quod autem medio constitutũ modo est, vt tendat in mortem, gangræna est, ac nominatur. Scirrhi item eodem modo dicũtur, id est duritiæ. Item empyema, id est ἐμπύημα, catagma, spasma, rhegma, colouoma, dothion, ionthos, phyma. Quibusdã imposita nomina ab artifice, à quo curata primùm, vt chironio. Aliis verò ab iis, qui primùm laborarunt, vt est telephium. Sed nos iam ab hisce medicorum diuerticulis in viam demum reuertamur, & instituti reliqua exsequi pergamus, ne gracculus fiat aliena lasciuiens plumula.

Quod commercium balneo & cani? prouerbium quem vsum habeat.

CAP. XV.

QVod commercium balneo & cani,adagio est elegans,in Græcis literis frequens, à Luciano vsurpatur eo sermone qui est Ad ineruditum multos emptitantem libros, dicitur de iis quæ dissociata natura sunt, nec similitudinem recipiunt aliquam,vel vsum,veluti si nauigandi imperitus, aut equitationis omnino expers, caperet is quidem affabrè constructam nauem, & ad securitatem omnibus fultam instrumentis: hic verò equum compararet Medum, vel Centauridem, aut Coppophoron,ridiculum (opinor) vterque se præstaret, quòd per imperitiam haud commodè vteretur rebus. Non secus ac diues ille Asianus, cui quum pedes forent abscisi,qui frigoris nimietate computruissent per niues iter facienti, vt aliquo modo calamitatem leniret, ligneos sibi pedes conficiēdos curauit, quibus subligatis interim etiam seruis innixus incederet. Sed ridicularius in eo præcipuè fuit, quòd summa cura scienter politéque confectas soleas comparabat subinde,quibus ligneos illòs pedes pręfulciret. Veluti visenda planè res esset,lignum crepidis inductum. Non dissimile huic & illud Luciani eiusdem, πίθηκος γὰρ ὁ πίθηκος, κἂν χρύσεα ἔχῃ σύμβολα, id est simia quidem simia est, etiam si aurea habeat symbola. Et imperitiæ nubilo adobrutus librum quidem perpetim versare manibus potest, sed eorum tamen quæ lectitantur, nihil prorsum queat percipere, ἀλλ' ὄνος λύρας ἀκούει κινῶν τὰ ὦτα, id est sed asellus aures motans audit lyram, éstque semper τῶν ἰχθύων ἀφωνότερος, magis mutus & fandi magis inops,quàm pisces. Vt verò à balneis non resiliamus longius, prouerbij (vt opinor) ratio aperta satis est,quando humanæ infirmitati,bonúmque,si non & deliciis,balnea modò deseruiunt,ad ea nil aspirat bruta natura. Fuerit argumento etiam, quòd sunt authore Aristotele, τὰ θερμὰ λουτρὰ ἱερά, id est balneæ calidæ sacræ: quas tamen sic dici ipse putat, quia sulfure atque fulmine rebus ingenuè sacris proueniant:sacris inquam quoniam quę miranda sunt & occulta,sicuti quibusdam placet,sacra videntur,vt miras balnearum taceamus facultates.

Calentium aquarum rationes aliquot. Cur earundem vi lapides item progignantur. Poros quàm multa significet apud eruditos.

CAP. XVI.

ET quia in balneas incidimus, cur aquarũ aliquæ caleant, quædam etiam ferueant, intantum vt non possint esse vsui, nisi aut in aperto euanuere, aut mixtura frigidę intepuere, causæ aliquot redduntur. Empedocles existimat, sicuti docuit Seneca, ignibus quos multis locis terra opertos tegit, aquam calescere, si subiecti sunt solo, per quod aquis transcursus est. Facere quippe dracones solemus, & milliaria, & complures formas, in quibus ære tenui fistulas struimus per decliue circundatas, vt sępe eundem ignem ambiens aqua, per tantum fluat spatij, quantum efficiendo calori satis est. Frigida itaque intrat, exit calida. Idem sub terra fieri existimat Empedocles. Quidam arbitrantur, & comprobat libri author, qui circũfertur De proprietatibus elementorum, per loca sulfure plena introeũtes aquas calorem beneficio materiæ per quam fluunt, trahere. Quod ipso odore gustu testantur: reddũt enim qualitatem eius qua caluerunt, materiæ. Quod ne quis accidere miretur, viuæ calci si aquam infuderis, nónne feruebit? Hæc porrò efficit ratio, vt aquæ feruidæ magna ex parte salsę proueniant, vt Aristoteles inquit, quia scilicet per terram aluminosam percolantur. Exustorum autem omnium cinis salsus est, sulfúrque redolet. Democritus calci assignauit calidorum fontiũ rationem, quod nequit fieri, quoniam lapides vnde fit calx, non habẽt excalfaciẽdi vim, nisi in fornace pręusti. Sunt qui vento causam euentus ascribant parum sciẽter, quia perpetuò calet aqua, nec tamen perpetuò flat ventus: nonnulli terræ putant raritatem, sole penetrante calorem aquæ ingenerare: quod admitti posset, si solis abscessu frigesceret item aqua. Cæterùm, in hac calentium aquarũ ratione nónne illud eximium est, ac inuestigandum anxiè: quòd ipse etiam penè puer apud Aponum adnotaui, dum Patauij capesserem ingenij cultum, ab illis subinde lapides gigni? Hoc extra omnem admirationem mihi fuit, scaturiunt ibi feruentissimæ aquæ in supercilio non multum arrecto, in subiecto molendinum est, quod versat balinei aqua per conuallem decurrens, Volaticam, vt nunc passim dicitur, in quam impetu deuoluitur aqua per arctum, vidimus totam, veluti quodam artificio, lapidea circuntectam crusta: & quum oculis non satis crederem, duritiem materiæ experturus culteli satis validi mucronem insigniter retusum animaduerti. Id vtpotè adolescenti,

qui nihil admodum interioris ſcientiæ attentaſſem, miraculum eſt viſum. Mox repetita vrbe, quum rem ſcholaſticis quibuſdam expoſuiſſem in foro, riſu exceptus ſum ab omnibus ferè, tanquàm inuſitata neſcio quę, & abſurda ac ſcurrilia promerē. Sed haud ita multo interſtitio facto, illuc profecti mecum in rem præſentem veriſsima ſenſerunt, quæ prius inſcitè ludibrio habuerant. Verùm ea omnia pòſt quum Plinij, tum aliorum doctrina confirmata repperi. Nam & Seneca (vt de Strabone taceam libro tertiodecimo) Naturalium tertio ad hunc modum ſcribit: Intereſt vtrum loca ſulfure an nitro an bitumine plena tranſeant. Hac ratione corruptæ cum vitæ periculo bibuntur: vnde & apud Ouidium legimus,

Flumen habent Cicones, quod potum ſaxea reddit
Viſcera, quod tactis inducit marmora rebus.

Medicatum vtique & eius habet naturæ limum, vt corpora agglutinet ac induret, quemadmodum Puteolanus puluis, ſi aquam attigit, ſaxum eſt. Sic econtrario hæc aqua, ſi ſolidum tetigit, hæret & affigitur. Inde eſt quòd res abiectæ in eundem locum lapideæ ſubinde extrahuntur. Quod in Italia quibuſdam locis euenit, ſi virgam, ſiue frōdem demerſeris, lapidem poſt paucos dies extrahis: circūfunditur enim corpori limus allinitúrque paulatim. Hoc minus videbitur mirum, ſi notaueris Albulas, & ferè ſulfuratam aquā circa canales ſuos cymbáſque durari. Sed ſummus item philoſophus Encyclicarum quæſtionum libro viceſimoquarto quærit, διὰ τί ὑπὸ τῶν θερμῶν ὑδάτων μᾶλλον ἢ ὑπὸ τῶν ψυχρῶν πήγνυνται λίθοι, id eſt, cur aquis calentibus potius quàm frigidis lapides concreſcant atq; coagmententur. Reſpondétque, prouenire quòd lapis defectu humoris conſiſtit, caloréque potius quàm frigore, humor deficit & lapideſcit calore: vt etiam Empedocles ait, τάς τε πέτρας καὶ τοὺς λίθους κατὰ θερμὰ τῶν ὑδάτων γίνεσθαι, id eſt, lapides & ſaxa feruentium aquarum opera conficit. In quo tamen aduertendū, ſi defectū humido omnino, ex totóq; intelligas, minus procedit ratio, quādo quoquo modo lapis fiat, coagulatione, ſeu cōgelatione requirit humidū agglutinās, quo deficiēte nō lapis fit, ſed harena vel puluis. Si verò humecti defectū intelligimus redūdātis ablationē, tūc veritas apertius eluceſcet. Certe nō ſolùm calor ἀπολιθοῖ, id eſt elapidat: ſed frigus etiā, humorem nimio gelu abſumendo, indurat, facitque lapidem: quòd ſi nimium frigus ita agit, ſimpliciter quoq; ita agi poſ-

se, certum est. Author porrò in Hilarionis vita Hieronymus, littus quod Palæstinæ ac Aegypto prætenditur, per naturam molle, harenis in saxa durescentibus, asperari, paulatímque cohærescentem sibi glaream tactum perdere, quamuis non perdat aspectum. Sed & multa super iis in libro De metallicis, quisquis eius dici author debet. Adnotanda obiter & Auicennæ sententia ex fine Meteororum, vt prætereamus quę huc spectantia Vitruuius scribit, Ex terra pura lapides non fieri, sed ex permixto, quoniam ex nimia siccitate in ea continuatio non fit. Fiunt verò ratione duplici, conglutinatione, cõgelatione: priore quidem quum lutum aliquod viscosum fuerit, ac pingue, quod arescens in quandam euadit dispositionẽ, quæ in luti lapidísq; meditullio ferè est, mox sensim lapis concipitur verus. Scribit etiam, virtute quadam vniuersali vegetabilia & animantia quoque deformari in lapides posse. Digoum verò scitu, humecti addensationem hanc in lapideam naturam dici quandoque poron, id est πῶρον, vnde illud ex Piside ab grammaticis affertur, ἠ τὰς ἰκμάδας πωρώσαντα, καὶ σφίγξαντα λιθώδει τρόπῳ. Hinc & porinos dicitur lapis. Est & affectio quædam poros. Elei, πωρᾶν pro lugere vsurpant. Pronuntiatur & de cæco poros: nam & cæcitas nuncupatur πώρωσις. Est item in ossium fractura poros, Therapeutices sexto apud Galenum, χρὴ γὰρ inquit πηγνῦσθαί τι ἐκ τῆς οἰκείας τροφῆς τῶν ὀστῶν, ἵνα γένηται πῶρος, id est ex proprio ossium alimento oportet cõcrescere quippiam, vnde fiat porus. Idem mox paulò ex chymo alimenti viscido & bono, concinnari porum scribit: quæ res itẽ πώρωσις appellatur. Et in hoc vsu apud eundem, πωροῦσθαι verbum.

Balneorum distinctio & usus. Problemata duo ad id spectantia. Balnei etymon quod sit. Item eiusdem rei delicia. Thermarum cognomenta ab heroibus ducta. Thermæ in Vrbe primæ. CAP. XVII.

Balneorum verò, sicuti obseruatum ex Archigene est, alia sunt nitrosa, alia salsosa, alia aluminosa, alia bituminosa, alia sulfurosa, alia ferrosa, alia calcosa, quædam ex his sunt composita. Et horum quidem omnium potestas est arefaciendi. Quædam non arefaciunt modò, verum etiam obstruunt, sicut aluminosa: partim etiã salsosa, & æris qualitatẽ adepta. Et hæc quidem lauacrorum sponte prouenientium ratio

eſt. Sed nec ignorandum ex Galeni doctrina, eorundem quædam eſſe dulcia, quædam qualitatis expertia, quædam ſuam quandam obtinere qualitatem. At eorũ quæ alteram quãdam habẽt qualitatem, quædam ex inſtitutione noſtra vim habẽt, quædam ſua ſponte vim obtinent. Balnei vſus (inquit Celſus) duplex eſt: nam modò diſcuſsis febribus, initium cibi plenioris viníque firmioris valetudini facit: modò febrem ipſam tollit, feréque adhibetur, vbi ſummam cutem relaxari, euocaríque corruptum humorem cõuenit, & habitum corporis expedit mutari. Antiqui timidius eo vtebantur, Aſclepiades audacius. Cæterùm, hæc quæ medicinæ rationibus continentur, miſſa faciamus, quoniam noſtro inſtituto parum fortaſſe congrua videbuntur. Illud quæramus potius, quid nam ſit quòd experimenta perdocent verũ: ante balnei ingreſſum calidũ mingimus, at in balneo diutiuſculè commorati, frigidũ: Illa verò afferri ratio poteſt, id tanquam ad alterius cõparationem planè fieri: nam vrina tepidi profectò temperamenti eſt, quæ tum primum à nobis facta, mediocriter etiam calida eſt foris. Igitur quandoquidem frigidum eſt corpus noſtrum, ipſum lotium vtpote corpori comparatum, calidum eſt: in lauacro autem quandoquidem corpus plus lotio incaluit, frigidũ videtur lotium, vtcunque calidum ſit. Dignum & illud obſeruatione eſt: quòd neuticam ſitientes, lauacrũ ſubeuntes ſitimus. Et contrà, ſi ſitiamus, pacatur ſitis. Nempe ex ariditate ſitis oritur. Si ergo non ſitientes lauacrũ ſubeamus, corpus facultate vitali per cutis meatus humorẽ allicit, & quaſi ad ſe conuellit, atque ita contingit funditus humectari, vnde præcipuè exoritur ſitis. Qui verò ſitientes lauacrum ſubeunt, humorem corporis efferunt, diductis corporis meatibus, ſudoréque excutiunt, nec receptum humor habet. Balneum, ex Græcis quidam interpretantur dici παρὰ τὸ ἀποβάλλειν τὰς ἀνίας, à triſtitiæ videlicet laſsitudinúmque repulſu, quando & id videtur Homerus innuere, quum ait,

λοῦε δ' ἐκ τρίποδος μεγάλου,
ὄφρά μοι ἐκ κάματον θυμοφθόρον εἵλετο γυίων.

Corroborauit in libris Cõfeſsionũ Aurelius Auguſtinus libro nono. Sed rationibus peruincere grãmatici conatur: quoniam ſi id verũ eſſet etymõ, ſcribẽdũ fuerat per I, ſed modo per α ſcribitur, quod ſciũt omnes, hoc eſt βαλανεῖον: propterea, inquiũt, aſtruendũ eſt fieri ἀπὸ τῶν βαλάνων, quoniã balanos ſuccendere,

moris

moris fuit veteribus, παρὰ τὸ τὰς βαλάνους αὔειν. Nã Epaphroditus αὔειν exurere interpretatur, ἵνα μάχωσιν ἀλλήλων αὔη. Sudas ſcribit, veteres glãdibus veſci ſolitos, cortices verò igni alimẽta prębuiſſe. Et eſt (inqnit) balneũ, via inſtrumẽtúmq; ad delicias: quando vt Plinius etiam ſcribit, parietes balnearum vnguentis ſpargi nonnulli iuſſere, atque Caium principem ita ſolitum lauari. Et ne principale videatur hoc bonum, & poſtea quendam ex ſeruis Neronis. Nam Tranquillus de principe eodem ſcriptum reliquit: Nepotinis ſumptibus omnium prodigorum ingenia ſuperauit, commentus nouum balnearum vſum, portentoſiſsima genera ciborum atque cœnarum, vt calidis frigidiſque vnguentis lauaretur. Lectum in veteribus memoriis, thermarum nomenclaturam authoritatis gratia & exiſtimationis ab heroum illuſtriſsimo quoq; ſolitam peti: hinc Aagamemnonias legimus thermas, hinc & Achilleas apud Caſsiodorum. Sed illud grauius: Antonium Caracallam thermas ſuo inſignes nomine ſuſtruxiſſe: quarum cellam ſolearem, id eſt in qua forent balneo deſtinata ſolia, negant architectonicæ conſulti, vlla poſſe exprimi imitatione. Nam ex ære vel cupro cancelli fuẽre ſuperpoſiti, quibus concameratio concredebatur tota. Scribit Lampridius, Alexandrum Cæſarem luminibus thermarum addidiſſe oleũ, quum prius non ante auroram paterent, & ſolis occaſu clauderẽtur. Scribit Dion, Mecœnatem omnium primum in Vrbe calentium aquarum natatoria ſtruxiſſe. Iureconſultus Vlpianus, Impenſarum aliàs videri neceſſarias ſcribit, velut aggeres excitare, vtiles aliàs, vt ſtercorare: nonnullas etiam voluptarias, cuius eſt modi balnea conſtruere.

Balnea veterum frugi. Seneca locus emaculatur. Epiſtomium quid, & papilla, ac epistonium. Collabi, & collopes. Callo ſus. Collubia, Coluthra. Epiſtolens. Epitimium quid Iureconſultis. CAP. XVIII.

ANtiquitus in vſu erant balneola peranguſta, tenebricoſa: vti Seneca inquit: neque enim calida videbantur, niſi obſcura. Eiuſmodi fuiſſe legimus Scipionis Aphricani balneum apud Linternum. In eo ille horror Carthaginis, cui Roma debebat quòd ſemel tantum foret capta, abluebat corpus laboribus feſſum ruſticis, quoniam ſe exercebat opere, terrámque vt mos fuit priſcis, ipſe ſubigebat. Mox verò quis

ita lauari sustinuisset? Pauperes sibi videbantur, ac sordidi, nisi parietes magnis & pretiosis orbibus refulsissent, nisi Alexandrina marmora Numidicis crustis fuissent distincta: nisi illis vndique operosa, & in picturæ modum variata circumlitio fuisset prætexta, nisi vitro absconderetur camera, nisi thasius lapis, quondam rarum in aliquo spectaculum templo, piscinas circumdedisset, in quas multa sudatione exanimata corpora demittebant: &, vt inquit idem Seneca, nisi aquam argentea epistomia fudissent. Qua in parte obiter eiusdem codex emaculandus est: nam modò impressi codices, epitoma præferunt, aut epitonica. Neutrum rectè, siquidem vel Latinis authoritatum tibicinibus peruincimus, epistomia legendum (etenim Græca id planè claret doctrina) nam libro Architectonicæ decimo Vitruuius ita scribit: Singulis autem canalibus singula epistomia sunt inclusa, manubriis ferreis collocata: quæ manubria quum torquentur, ex area nares patefaciunt in canales. Et infra idem Vitruuius: Motione verò vectium vehementiore, spiritus frequens compressus epistomiorum aperturis influit. Ex iis authoris huius verbis, vt de Varrone taceam, manifestum (arbitror) dici epistomia, qualia nunc passim tonsores habent in vasculis pensilib. capiti abluendo. Sed & instrumenta ea, quibus è vasis subinde vina educimus, cannulas simplex nuncupat vulgus, epistomia rectè dici posse, animaduerto. Vnde & luxata (vt opinor) dictione, obturamentum epistomiorum spinam vocant imperiti. Haud ita ab epistomiis dissentaneum, quod Varro scribit in villaticis pastionibus, Rosidus (inquit) locus fit, si adduxeris fistulam, & in eam papillas imposueris tenues quæ eructent aquam. Sudas verò: Collabi (inquit) panes, sunt consimiles citharæ collabis. Alij collabos accipiunt εἶδος πλακοῦντος τετραγώνου, ἢ ἄρτου μικροῦ, id est placentæ speciem quadrãgulæ, aut minuti panis, παρὰ τὸ ἐκ μεγάλων κολλοβίζεσθαι, quòd fiunt ex magnis deminuti, & velut mutilati. Collabi nanque sunt τὰ τῶν χορδῶν ἐπιτόνια, id est fidium epitonia. Apud authores itẽ inuenio, collopas dici prædura in ceruice boum coria, ex quibus moris erat (inquiunt) conficere, quos vocant collabos. Sed dicitur & collops dorsuale corium, quoniam ex eo fiat colla. Vnde facetissimus comicus Aristophanes Aeschyli duritiam monstraturus, inquit,

οἶμαι γὰρ αὐτὸν κόλλοπι εἰκέναι.
Id est, puto ipsum collopi persimilem. Id scitè admodum & doctè in adagij vsum trahi potest. Collopa in suibus, etiam κωλλωσὶν vsu frequentiore opinantur dici. Existimo collabos in cithara esse clauiculos, quibus remittũtur vel intenduntur fides:& inde ab intẽtione cœpisse epitonia vocari: indéque per similitudinẽ in aliis itidem id genus eodem modo appellata. Epitoniũ pro incremento apud Plutarchũ De liberis educandis, cõperisse videor. Epitimion Græci quãdoque pro obiurgatione capiunt. Vsurpat verbum id Iureconsultus Modestinus Digestorũ vicesimosexto: Si quis(inquit) à parentibus prohibitus fuerit esse tutor, hũc neque creari oportet, & si creatus non recusauerit, prohiberi eum tutorem esse, manente epitimio, id est, mãdato patris mordaci iurgatorióque. Collubia & collubias, sunt qui pro bellariis interpretentur, & sic legendum cõiectent in Plauto in Persa: etiam si coluthra itẽ non improbent, quo nomine ficos maturas accipiunt Græci, & testetur Philemon, vt scribit Athenęus. Porrò epistoleus ad epistomiũ pertinet nihil: est autem eo nomine grammatophorus, vel tabellarius. Sunt qui legatum interpretentur, vnde sit illud Plutarchi, Spartanos classi præfecisse Aracum, Lysandrũ autem misisse ἐπιτίλια τῷ λόγῳ, τῷ δ᾽ ἔργῳ κύριον ἀπάντων.

Balnearum apud veteres luxuriosus apparatus. Emendantur Senecæ loca aliquot fœdè vitiata. Res quadrantaria quæ sit. Pilicrepus apud eũdem Senecam quid. Item alipili, libarij, & botularij, & botulus, ac distillarius. Quid distillatio, coryza, branchus, catarrhus. Artericum vitium. Loca adilem metuentia apud eundem, quæ sint. Balnea cur item dicantur gymnasia. De balneo cogitare cõducendo quid. Gymnasia quid. CAP. XIX.

SEd redeo ad balnea, in quibus non statuas modò innumeras & columnas nihil sustinentes visere erat: sed eò quoq; peruentũ est deliciarum, vt nihil nisi gemmas calcare vellẽt: sicuti pergit Seneca, blattariáque vocabant balnea, si qua non ita aperta essent, vt totius diei solem fenestris amplissimis reciperent, nisi & lauarentur simul & colorarentur. Hic obiter

restituamus

restituamus alterum Senecæ eiusdem locum fœdissimè corruptum: Cur(inquit)exornaretur res quadratoria,& in vsum, non oblectamentum reperta? Legendum, res quadrantaria: quoniam qui balneas ingrederentur,quadrantem balneatori soluerent.Id apertè significat eo versiculo Iuuenalis,

Cædere syluano porcum,quadrante lauari.

Necnon Horatius, Satyra tertia:

Dum tu quadrante lauatum Rex ibis.

Non deerũt forsan,qui artem quadratariam ab Seneca inibi potius significatam putent,quæ Iureconsultis non alia videatur,quàm marmoria. Sed illepidè omnino,ne dicam insulsè: legant studiosi modò Senecæ epistolam,scient, nil inscitius potuisse excogitari,aut Senecæ diuersum magis.Sed quoniã in Senecam semel incidimus, feramus illi collabenti opem pro virili. Bone Deus quàm propudiosæ irrepserunt mendæ in epistolas eas quæ ad Lucilium inscribuntur: sed de locis aliis nunc censura non est, quod ab instituto alienum nõ est, id modò agamus:epistola est libro octauo,in qua tumultuosa balneorum luxuria notatur:Si verò pelicrepus(inquit) superuenit,& numerare cœpit pilas,actum est. Quid sibi hic pelicrepus velit,non video:verùm certissima ducor coniectura, vt pilicrepum arbiter legendum:eúmque intelligam,qui pilas, hoc est sphæras aut glomos pice illitos in ignem balneorum siue vaporarij coniiceret, sicubi fortè restingueretur.In hanc sententiam vt pedibus eam, Papinius facit Syluarum primo, in balneo Etrusci,

Quid nunc strata solo referam tabulata,crepantis
Auditura pilas,vbi languidus ignis inerrat
Aedibus,& tenuem voluunt hypocausta vaporem?

Meminit huiusmodi pilarum, vt opinor, & architectus Vitruuius libro quinto, Suspensuræ caldariorum ita sunt faciendæ, vt primum sesquipedalibus tegulis solum sternatur inclinatum ad hypocaustum, vti pila quum immittatur,non possit intus resistere: sed rursus redeat ad præfurnium, ipsa per se ita flamma facilius peruagabitur sub suspensione.Domitius verò Papinij expositor, ita locum eum enarrat:Quid nunc (inquit) ego narrem tibi tabulata, quæ in sublimi parte ædium sunt, quo desinunt vaporaria, habentia in vertice pilam concauam, quò peruenit flamma ignis in imo ardentis, sed languida & tenuis: vt domus ita tepeat, non autem æstuet.

æstuet. Hæc sententia an congruat, iudicent volentes. Nos quod varia suggerit lectio pro captu ingenij in lucem promimus: sicut & illud quod obseruatum doctissimis est, inter eos qui corporis curam agunt, recenseri tonsores, balneatores, pilicrepos, alipilos, mediastinos, mangones, aliptas, seu pædotribas, ciniflones, arcularios, propolas, pigmentarios, coronarios, cosmetas, & id genus alios. Ex quibus emendatur locus alius in Epistola eadem: Alipedum, inquit, cogita tenuem & stridulam vocem, quo sit notabilior, subinde exprimentem, nec vnquam tacentem, nisi quum alas velit, & alium pro se clamare cogit. Tu expuncto inutili verbo, pro alipedum, lege alipilum, id est, alarum pilos vellentem, quod authoris sententiæ mirè congruit. Sed & mox Seneca confluentem ad balnea institorum, & cuiusque vilissimi turbam enarrans: Iã librarij, inquit, varias exclamationes, & botularium & distillarium, & omnes popinarum institores, mercem suam quadam & insignita modulatione vendentes. Hic mendum irrepsit in verbũ vnum, reliqua perobscura sunt. Nam vbi librarij scribitur modò, legerim libentius libarij, à vendendis libis, de quibus in Fastis Ouidius, ita vt vna modò litera pereat extrita. De botulario verò, vt nostro beneficio pernoscant, & hoc studiosi iuuenes, intelligo verbo illo venditores confectoresque botulorum, ea erant farcimina, Festo tradente, de quibus & Apicius, quisquis is est, botellum sic facies ex oui vitellis coctis, nucleis pineis concisis, cepam addes, porrum cõcisum, thus crudum, miscebis piper minutum, & sic intestinum farcies, adiicies liquamen & vinum, sic'que coquas. Erat quidem botulus mensis omnibus gratus, sed in Saturnalibus celebrabatur præcipuè, dum ex eo corona fieret pulti. Propterea libro quinto Valerius Martialis forma tamen deminuta,

Et pultem niueam premens botellus.

Sed & in Distichis idem poëta sic cecinit,

Qui venit botulus medio tibi tempore brumæ,
Saturni septem venerat ante dies.

Superest apud Senecam verbũ non admodum vulgò notum, quod est distillarius. Scimus quidẽ à Latinis ferè distillationes dici, quę à Gręcis coryzæ, branchi, catarrhi vocẽtur. Quãuis hęc apud illos differant: quũ fit coryza, dum pituita tãtum nares obsidet, grauedo Latinè dicta, sicut Celsus meminit: catarrh

catarrhus verò, qui fluctio dici valet, quum fauces palatúmq;: at branchos, quum & guttur & arteria corripitur, ob quod & artericum quandoque, vt Paulus scribit, vitium id appellant. Omnia tamē hęc Hippocrates etiam coryzas vocat. Cęterùm expositio hęc ad Senecę sensum parum facit. Proinde sciēdum distillationem quādoque pro liquamine capi, quo vtimur ad intinctus, siue (vt Græcè dicam) embāmata. Hinc Seneca scitè admodum & doctè distillarium vocauit, qui id genus concinnaret distraherétque, quem insignita modulatione merces suas vendere, scribit: qui mos adhuc passim seruatur in vrbibus, Patauij pręsertim. Cōsuetum quoq; illud veteribus fuit, vt vel nobilissimi ędiles eo fungerētur officio, vt loca eiusmodi intrarent, quę populū receptabāt exigerēntq; munditias, & vtilē ac salubrē tēperaturā: non hāc, inquit Seneca, quæ nuper inuenta est similis incendio, adeò quidē vt conuictū in aliquo scelere seruum inuitum lauari oporteat, nihil enim iam videtur interesse, ardeat balneum, an caleat. Ad hęc arbitror respexisse Martialem, quum Epigrammatum tertio ita scribit,

Centum miselli iam valete quadrantes,
Anteambulonis congiarium lassi,
Quos diuidebat balneator elixus.

Hinc & aperitur locus Senecæ eiusdē in libro De vita beata, vbi loca recenset ædilem metuentia. Nam & alibi author idem: Decoquere, inquit, corpus atque exinanire sudoribus, inutile simul delicatúmque credidimus. Et Galenus libro Sanitatis tuendæ tertio, Ergo transire tantum ad solium vsque, non in Laconico immorari debebit, sicuti qui citra exercitationem seipsos elixant. Porrò Græcorum fuit moris, in balneorum ad id exstructis locis multiplici exercitio corpora delassare. Id cuiusmodi censendum sit, ex scientissimi illius Plutarchi verbis cōiectari poterit, quę subiecimus ex cōmentario Quęstionū Romanarū: Non aliud quicquā, inquit, Græcis seruitutē ac mollitiē attulisse Romani putāt, quàm gymnasia & palæstrā, quòd iis languescāt adolescentium animi, ac effœminētur penitus. Quę si quis effugere studeat, in puluerē prodire, & (vt Græcè dicam) εἰς ὕπαιθρον, hoc est in subdiale spatium, oportet. At qui domi & in vmbra, balneis & vnctionibus molliter se curāt, hęc subire necesse est. Hinc emanasse arbitror, vt balnea etiam gymnasia dicerentur, quod in Iudaico bello mōstrat Iosephus, vbi de Herode ita scribit, Nāq; apud

Tripolin

Tripolin & Damascum & Ptolemaida publicas balneas, quæ gymnasia dicũtur, Bibli autẽ exedras porticus cõdidit & fora. Gymnasia tamen Græci, labores dicũt vehementiores, quibus insitus augescit calor, vti fiat corpus tũ robustius tũ celerius: cuius est modi sciamachia, id est, ad paulum exercitatio & cursus. Fuisse porrò & philosophis constituta in balneis loca, in quibus illi disputarent, liquidò Vitruuius edocuit: Constituantur, inquit, in tribus porticibus exedræ spatiosæ, habentes sedes in quibus philosophi, rhetores, reliquiq; qui studiis delectantur, sedẽtes disputare possint. Erat item prouerbium prioribus, in pauperes qui assiduè frigerent tremeréntque: eos nanque de balneo cogitare & furno conducendo dictitabant: quod Horatius significat,

Nec quis Frigus collegit, furnos & balnea laudat.

Sed & Iuuenalis:

Quum iam celebres notíque poëtæ
Balneolum Gabiis, Romæ conducere furnos Tentarent.

Significat hæc ipsa item Aristophanes in Pluto.

Vocabula plura ad balneorũ vsum spectantia: eschara, alipteriũ, aryballus, arytæna, cammus, pyelus, pyanon, mare. Scholastica lex. Oceanus. Schola. Emaculatur Senecæ locus ad Luciliũ de psychrolute. Psychrologi qui dicãtur: & Psychrologia quid. Pyulcus. Asaminthus. Oa lutris. Balneorũ nomina per irrisionem medicorum, quæ dicantur. Chytri. Chytrini. Culinæ fusoria. CAP. XX.

VErũ prius quàm inde reuellamur, mutuemur itẽ aliquid à Iulio Polluce, quo veluti superpõdio lector onustus dimittatur. Scribit ergo libro septimo partẽ balnei dici escharam, aliam verò alipterium, quod Latinè vnctuarium valet dici, & esse nomen vtrunque apud Alexin Cauniis, ἐν τῷ βαλανείῳ μὴ τι τὸ πῦρ ταῖς ἐσχάραις ἐνὸν καὶ κεκλῃσμένον τὸ ἀλειπτήριον. quum nec in focis, inquit, esset ignis, & esset alipterium occlusum. Escharan Lycurgus & Ammonius dici autumant, quæ arrecta non sit, & citra omnem altitudinem, sed humi assideat, vel cum cauitate: vnde & medicos vlcera concaua escharas vocare. Sunt item escharæ, pudẽdorum muliebrium labra. Cornelius Celsus Medicinæ quinto, in erysipelarum

cura:

cura:Post exustionem (inquit) putris vlceris, superponenda sunt quæ crustas à viuo resoluant, eas *ἰσχάρας* Græci vocant. Celsi opinionem comprobat primo Simplicis medicinæ Galenus. Pergit inde Pollux idem: Balnei vasa, inquit, sunt aryballus, arytæna. Vtriusque meminit Aristophanes, qui & balnei cammum dicit. Sed & pyelon quoque nominat, quam Eupolis mactram vocarit, *εἰς βαλανεῖον εἰσελθὼν, μὴ ζηλοτυπήσῃς τὸν συμβαίνοντα εἰς τὴν μάκτραν*, id est, quum balneum fueris ingressus, ne inuideris ingredienti tecum mactram. Pyanon verò tritico constat cocto, etiam si omnium generum fruges passo percoctas pyani appellatione intelligendas putent nonnulli. Videtur pyelos fuisse concauus locus, in quo ablueren-tur: quamuis & theca rectè dicatur pielos: sicuti item oceanus dicebatur vastior locus alueúsque maior, ita fortè ab amplitudine vocatus, & à lauantium quoque strepitu, & marino quasi æstu. Lampridius: Oceani (inquit) soliũ primus inter principes Alexander appellauit, quum Traianus id non fecisset, sed diebus solia deputasset. Nam & in sanctis literis, vas capacissimum ab Solomone in templo dicatum, est mare nuncupatum. Quòd si quis miratur, sciat eam Romæ fuisse thermarum magnitudinẽ, vt Ammianus doceat libro sextodecimo, lauacra in vrbe in modum prouinciarum quandoque extructa. Erat & in balneis schola nomine, sicuti cõmeminit Vitruuius: ea verò erat labri pars siue aluei, à præstolando dicta, vt occupato ab iis, qui priores venissent labro, in schola cæteri circumspectantes rectè stare possent. Quanquam erat & in porticibus schola, Plinio authore, Alexandrũ (inquit) & Philippum cum Minerua, qui sunt in schola in Octauiæ porticibus & Philippi. Fortè verò quis & appellatione scholæ sodalitatem, & conuentum aliquem id ætatis iuuenum intelligat. Nam & celebritas dicebatur, ait Macrobius, quum vel sacrificium fiebat, vel epulum dabatur, vel ludi agebantur diis, vel feriæ obseruabantur. In re militari secundam dici scutariorum scholam, aduertimus: sed & milites quosdam capita scholarum ab castrensi ordine nuncupari. Et Seuerianum scribit Ammianus Marcellinus, sociatum valenti domesticorũ scholę prefuisse. Scholã porrò & diatribam dici, ex Gellio dilucet opinor. Sed & ab Cimone Athenis primum diatribas substructas, quæ vocarentur eleutheriæ, id est, liberales *καὶ γλαφυραί*, Plutarchus scribit. Diatribas, interpres

diuersor

diuerſoria nobis reddidit, quàm rectè, diſpiciant volentes. Scholaſticam legem quum audis, ocioſorum intellige morem, qui ſtationibus, aut aliubi fabulis nugiſque ſæpius horas conterunt bonas. Erat porrò & Romæ regione tertia, ſchola quæſtorum atque item capulatorum. Conuenit item balneo, inquit Pollux, ψυχρολυτρεῖν. Id verbũ ſignificat, frigida lauari. Quòd poſitum inuenimus apud Ariſtophanem ἐν δαιταλεῦσιν. inquit enim ἐψυχρολυτρήσαμεν, id eſt frigida lauimus. ψυχρολυσίαν legimus apud Paulũ Aeginetam libro primo. Quæ nos adiuuant authoritates, vt Senecæ deprauatum fœdè locũ reſtituamus in integrũ: ſic enim modò ſcriptum inuenias libro Epiſtolarum ſeptimo ad Lucilium: Memor artificij mei veteris frigidus cultor mitto me in mare quo modo per ſichœo lutam decet, gauſapatus. Lego pſycrolutrã, vel pſychroluten: ſignificat enim eum qui frigida lauatur. Nam & libro duodecimo irrepſit item menda, Ille tantus pſicholutes, qui calẽdis Ianuariis Euripum ſalutabam, qui anno nouo, quẽadmodum legere, ſcribere, dicere aliquid, ſic auſpicabar in virginẽ deſilire, primùm ad Tiberim tranſtuli caſtra. Scribe vt iam docuimus, pſychrolutes. In quo ſciendum, veteres frigida tantùm vſos, quum calida balnea valetudinariis deſeruirẽt. Nam pſychrologi homines dicuntur, qui boni proferunt nihil, & ſermo eiuſmodi vocatur rectè pſychrologia. Pyulcus ad inſtitutum præſens pertinet nihil. Eſt tamen eo nomine medicis accommodum inſtrumẽtum, vel in ſinuum cura, quos vocant κόλπους, vbi diu perſeuerat ab corpore ſubiecto abſoluta & reglutinata cutis. Dicitur pyulcos, quia pus educat, meminit Therapeutices quinto Galenus. Sunt alibi in Pollucis eiuſdem theſauris vaſorum nomina hęc ad eiuſdem balnei vſum. Aſaminthus, mentio cuius eſt apud Homerum frequẽs. Crunus, catachytlum, Eupolis in Chryſogone,

ἀλλ᾽ ὦ φίλε ζοὺ καταχύτλον ῥῖνα ἔχεις.

In Cratini autem heroibus aſaminthum intelligũt cibotum, id eſt arcam, alij poculum. Poſtremò ne quid effluat per incuriam, pellem qua ſuccingerentur mulieres in balneis, vel qui illas abluebant, vocatam inuenio nunc oam lutrida, nunc verò oam per ſe. Nam Theopompus ἐν παισί, ita ſcriptum reliquit, τὴν δὲ περιζωσάμενος ὤαν λουτρίδα, κατὰ δεῦρ᾽ ἐμὲν ἥκεις παρατείνασιν. At Pherecrates, ἐν ἰπνῷ, inſtrumenta pædotriuices enumerans, ἤδη μὲν ὤαν λουομένῳ προζώννυσο, id eſt iam (inquit)

oam præcingebant ei, qui lauaretur. Sic verò dicebatur melota, hoc est pellis ouilla: vnde fluxisse nomen probabile est, hoc est ἀπὸ τοῦ ὄϊος, id est ab oue. Putant alij, oam quoq; significare loma, hoc est marginem indumētorum, περὶ τὴν πτύχην, hoc est circa fimbriam, vel peristomion & peritrachelion. Illud denique relatu non indignum, septimo Therapeutices ab Galeno traditum: Quintum logicos risu excipientem medicos, calidum, frigidum, siccum, humectum, non citra fel ὀνόματα βαλανείων, id est balneatorum nomina vocare consuesse. Apud Herodotum historia septima, Thermopylarum calentes aquas vocari ab indigenis χύτρους: puto quia chytrini dicūtur Græcis terræ cauitates, per quas immittantur fontes. Nec illud adiecisse fuerit operæ vacantis, balneas, stabula, culinæ fusoria procul apium castris discludi oportere.

Asinus Aegyptius, quo sensu venire in prouerbium possit. Oniscus. Cynocephalus. Plinij locus illustratur de dijs atri coloris. Inibi plura de figuris deorum, & rationibus ex Porphyrio. Quáve figura Christum defirmauerint priores, quem Onochelum, id est ὀνόχηλον dicebant. Semissij, & Sarmentarij, qui intelligantur. Vranus, qui & basiliscus. CAP. XXI.

ASinum Aegyptium, venire in prouerbium perspicimus, pro eo qui derisui sit omnibus, quémq; omnes insectentur, conuellant, lacerent. Eius ratio ex historia est: proditur siquidem memoriæ, in Aegypto flaui coloris homines ludibrio esse, plurimúmq; vellicari: asinos verò plerunque in præceps dari, sicut obuenit apud Coptitas. Vtriusque facti redditur ea fermè ratio, quòd ruffus foret Typhon hostis perpetuus Osiridis, necnon asini quoq; colorem præferret. Sed additur hebetudinis item, ac ruditatis ratio, necnon iniuriarum illatio frequens. Quæ causa gētibus item illis expressit, vt Persarum regem Ochum nomine, quem miro prosequebantur odio, asinum subinde appellarent. Quare is commotior, ὁ μὲν τοι ὄνος ἔτος ἔφη, ὑμῶν κατευωχήσεται τὸν βοῦν. Asinus, inquit, hic vestro conuescetur boue, protinúsque Apin immolauit: sicuti Dinon scriptum reliquit. Hic verò est Ochus is, quē Aegyptij item Machæram vocarunt, vt Plutarchus inquit. Legimus item Busiritas & Lycopolitas tanto eius animantis odio flagrasse,

graſſe, vt tubis omnino ſuperſederent vti, tanquam ſonum ædant aſinino planè conſimilem, prorſusque non purum id animal arbitrabantur, ſed dæmonicum, ex ea quam expoſuimus aſsimulatione. Imò verò in ſacris popana facientes τῷ τε παϋνὶ καὶ τῷ φαωφὶ μηνὶς, id eſt menſibus quos illi vocant payni & phaophi, aſinum effingunt inſignem, vinctum. Lectum tamen in hiſtoria eſt, ab Hyperboreis item Apollini aſinum immolari, cui ſententiæ aſtipuletur Callimachus,

τέρπουσι λιπαραὶ φοῖβον ὀνοσφαγίαι.

Id eſt, pingues Apollinem oblectant aſinorum iugulationes. Sed & de Hyperboreis Pindarus in Pythiis,

παρ' οἷς πότε πέρσευς ἐδαίσατο λαγέτας
δώματ' ἐσελθὼν κλειτὰς ὄνων ἑκατόμβας.

Obiter illud in trãſcurſu notauero: oniſcon Græcis interdum dici millepedam, ſeu centipedam, quam à fabæ ſimilitudine cyamon quoque vocat Galenus: interdum verò aſellum piſcem. At Hippocrati chirurgicum eſt inſtrumentum oniſcus, luxatorum curationi accommodum. In Hori lectum monumentis eſt, Aegyptios hominem indicãtes, qui peregrè nunquam ſit profectus, onocephalum expingere, quia nec hiſtorias audiat, nec quæ ἐπὶ ξένης fiant, perſentiſcat. Aſinaria verò feſtum erat Syracuſis, ab Aſinaro fluuio appellatione ducta, apud quem Athenienſium Imperatores Nicias & Demoſthenes capti. Agebatur Carnio menſe, quem Metagitniona vocent Athenienſes, & Maium intelligunt eruditi. Quoniam verò de Typhonis colore meminimus, ſcribit Plutarchus, Aegyptiorum hiſtoriam tradere, flaui corporis fuiſſe Typhona, Martem albi, ſubnigri Oſirim. Ex iis inuolucrum Plinij exſoluitur ex libro ſecundo, vbi deorum irriſa multitudine, alios ex eis creditos ſcribit, iuuenes atque pueros, Bacchum videlicet Apollinémque & Cupidinem ſignificãs, alios verò atri coloris, innuens planè quod præſtruximus. Conferunt item ad Plinianum ſenſum, quæ Porphyrius ſcribit. Quum Deus (inquit) lux ſit, & ignem æthereum habitet, nullóque ſenſu capi poſsit, lucida quidem materia aut cryſtallo parióve lapide ad comprehẽdendum lumen ipſius exhortantur. Auro autem ignis, illáque immaculata natura intelligitur. Multi verò nigris lapidibus inuiſibile illius ſubſtãtiæ ſignificarunt. Hominis autem formam diis attribuerunt, quoniam Deus ratio eſt. Pulchros fingũt propter eminentiſsimã

& indeficientem illam pulchritudinem. Diuersis prætereà figuris,& ætatibus,& alios sedentes, alios stantes, mares alios, alienos fœminas,& aut virgines,aut matrimonio cōiunctos. Diuerso quoque amictu simulacra constituunt, vt diuersitas deorum non lateat. Alibi quoque Porphyrius idem, quæ diis attribuantur, omnia sensu allegorico enarranda cōmonens, ita subdit, Vniuersus mundus Iupiter est, animal ex animalibus,deus ex diis constitutus.Iupiter autem est,inquantum intellectus est,à quo vniuersa producuntur, & qui cuncta creat intelligendo. Iouem esse credendū est virtutem prouidentem atque viuificam, quam pila & rotundis figuris significabant. Hominis verò simulacrum ei constituunt,quoniam mens est quæ cuncta seminali ratione producit:sedere autem fingitur, vt stabilis virtus atque incommutabilis exprimatur. Nuda apertáq; habet superiora, quoniam conspicuus intelligentiis & superioribus est, inferiora verò teguntur, quia occultatur inferioribus creaturis.Sceptrum læua tenet, quia in his corporis partibus spiritualissimum vitæ domicilium inuenitur: creator enim intellectus, rex, spiritúsq; viuificans mundi est. Dextera verò aut aquilam protendit,aut victoriam:alterum, quia cæterorum deorum dominus,sicuti aliarū auium aquila est:alterum,quia omnia illi subiecta sunt.Sciendum verò hac parte,quod huic loco congruit præcipuè, Christianæ veritatis hostes,dum animæ illudunt suæ,ineúntque cum Antitheo societatem intimam,infando etiam picturę genere ausos Dei summi summatem filiū deformare, ac velut in pergula prætereuntibus ostentare asininis auribus,pede altero inungulatum,ac togata specie,cū libro in manibus, addito etiamnum scelestiore titulo, ceu Christianorum is foret deus, Onochelus,id est ὀνόχηλος nomine. Illud verò auctuarium fuerit, insectatione eadem ab importunis hominibus Christi cultores Semissios nuncupatos,& Sarmentarios, de leti genere, quòd ad assis dimidij stipites destinati, superiectis accumulatísque sarmentitiis fascibus,concremari consueuissent. Semisses verò dici homunciones, palàm est vel imperitioribus. Ad deos & illud pertinet, Vræum Aegyptiis dici, quem basiliscum nuncupent Græci: esse verò inter omnia serpentium genera (vt scribit Horus) immortalem, qui & citra morsum afflatu solo perniciem inferat:quia verò videatur ζωῆς κυριεύειν καὶ θανάτου, ex auro conformatum capitibus deorum appingunt.

Quin

Quin & argumento eodem indicare æuum arbitrantur:ſicuti mundum ſignat caudam præmordens ſerpens, ſquammis ſuppunctus variis,quibus ſyderum præmonſtretur fulgor.

Prouerbium quod eſt, Mantis te vidit, quem habeat ſenſum. Mantis quid. CAP. XXII.

MAntis te vidit,eſſe in eos adagio videtur,quibus faſcinator oculus mali obiecit quippiam. Proditur memoriæ in Græcorum commentariolis quibuſdam:eſſe mantim locuſtæ genus, quæ in ſtipulis enaſcatur, virens colore, corpore prælongo,pedibus item prioribus prælongis, quos & agitat aſsiduè. Ex qua ratione ſunt qui putent præmacram ac prætenuem ſignificari puellam à Theocrito, illis verſiculis, qui leguntur apud eum Idyllio κ,

εὗρε θεὸς τὸν ἀλιτρὸν, ἔχεις πάλαι, ὧν ἐπιθύμεις,
μάντις τοι τὰν νύκτα χροΐζεται ἁ καλαμαῖα.

Ariſtarchus in commentario Lycurgi,locuſtam hanc ſcribit, ſi quod inſpexerit animal,protinus illi quippiam producere mali:vnde,inquit, μάντις dicitur ἐπιβλαβὴς καὶ χαλεπὸν ὁρῶσα, hoc eſt mantis vocatur,quæ noxij moleſtiq; aſpectus eſt. Vel dicitur mantis,quia locuſtis aduentantibus,præſagium fit ingruentis penuriæ.

Autumnalis appetentia, in prouerbium vſque producta,quam habeat rationem. Cur autumno ſcaturiāt ægritudines. Apoſiti qui. Autumni inæqualitas vnde ſit. CAP. XXIII.

AVtumnalis appetentia,doctè per prouerbium vſurpatur pro recta aptáque voracitate. Eius rei non vna videtur ratio.Sunt enim qui ad oporas,hoc eſt fructus (de quibus nos alibi latius) huius euentus cauſam reiiciant : neque id item ſimpliciter: ſunt enim qui fructum eſitatione multiplici,ſubduci aluum inſigniter arbitrentur, proindéque retrimentitia,& inutili mole exinanitum corpus νέας ὀρέξεις παρασκευάσειν, id eſt nouas validáſque appetentias parare. Alij verò fructuum plurimis ineſſe credunt δύναμίν τοι καὶ δηκτικὸν, ſapidum quiddam mordáxque, quo laceſſatur ſtomachi voracitas amplius, quàm obſoniis vllis aut bellariis. Quando & iis ægrotis, qui vocantur apoſiti, hoc eſt ſine cibo, aliquid oblatum eiuſmodi orexin facit. Cæterùm, ratio illa

quam mox promam, physico ſit fortè congruentior. Equidem in ſe id vnuſquiſque experitur & ſentit, ſed & multa perdocent, genuinum familiaréinque calorẽ æſtatis tempore laſſeſcere, diſsiparique meatuum laxitate: ingruente verò autumno, aëréque iam frigeſcente atque cauſa eadem conſtipatiore iam corpore, inualeſcit calor idem congregatus ad interanea, occultúſque. Quo fit vt amplius cibo ſtudeamus, quando etiam conficimus validius. Addunt aliqui, ne vllatenus in hoc quæſtionum inuolucro ſint aſymboli harũ ſtudioſi lectionum, æſtate nos quidem effici ratione æſtuum διψητικωτέρους, hoc eſt ſiticulotiores: proindéque humectatione vti vberiore. Demutata verò ardoris exuſtione, vicisſim contrariam naturam affectare, animaduertimus: propterea πεινητικωτέρους ποιεῖ, id eſt cibi appetentiores facit, & aridum alimentum corporis ingerit tẽperamento. Nec tamen aſtruat quiſpiam cibaria prorſum huius eſſe effectus expertia, quãdo ex nouis recentioribúſque concinnata frugibus, reliquis longè præſtare fructibus, ſit exploratiſsimum, & proinde veſcentes allectare amplius ex iis verò omnibus iam (opinor) propoſito prouerbij quæſtioni multum lucis perſpicuè affuſum eſt. Quorũ ſingula ſi ſatis fecerint minus, at iunctim ſimul'que omnia legentium implere deſideria poterunt. Autumno porrò inæqualitas maximè propria eſt, quoniam actore Auicenna, dies ſunt æſtiui quodammodo, noctes hyemales. Quæ vtique pòſt aliàs ratio efficere creditur, autumno in primis vt ſcaturiant ægritudinum agmina. Sed cúrnam autũnalis nox verna frigidior eſt, quum ſecus omnino eſſe debuerit? nam ſiccior tunc ac ſubtilior videtur aër, & ideo igneę propior naturæ. Dicendum autem, vehementer rarum aërem non facilius modò calorem admittere, ſed & frigus, quando & aqua ignibus attenuata factáque ſolutior concreſcit celerius multò, quibus meatibus longè amplioribus, penetrare vehementius frigiditas poteſt.

Prouerbium, Amicus vt oleum plantis, quo enuntietur ſenſu. Quæ inoculationem aut inſitionem minus admittant. Oleo perunctas arbores interire. Præpingues cur generationi minus apti. Quinti apophthegmata de eo. Anaxagoræ dictũ paroemides. Oleum

ſpicæ

Spicæ. Vnguentum nardinum ac petaliũ. Oleatum. Calcinatum. Cretare. Impastare. CAP. XXIIII.

OLeum esse plantis infestissimum, prodi à rerum naturæ peritis, sciunt, qui Græca pertractant: quíque non ex pronao tantùm (quod dicitur) Musas consalutarũt, verùm & in ipsa musei cella incubarunt: proptereáq; asseritur, plantas ἐλαιώδεις, hoc est oleosę naturę inoculationes, quas ἐνοφθάλμους Græci vocant, neque id genus permixtiones aliàs vllo modo admittere. Neque enim conum aut cupressum vel pinum, & omnino piceas peregrini quippiã, vel pati vel alere. Cui rei argumento est, si plantam quamlibet oleo inunxeris, demoritur protinus, sicuti & apes. Commemoratas verò arbores præpingues esse ac oleosas, indicio esse potest, quę subinde desudatur pix, resináque. Faces quoque indidem oleosum refundunt humorẽ, splendescítque in iis pinguedo: διὸ καὶ πρὸς τὰ ἄλλα γένη δυσμίκτως ἔχει, καθάπερ αὐτὸ τὸ ἔλαιον, id est proindéque aliis promisceri nequeunt, sicut nec oleũ ipsum. Inde ergo concinnatur adagio, in eum qui inimicus infestúsq; omnibus est, ac dissociabili morum feritate truculẽtiáque communionem nõ patitur. Quæ res si foret in quàmplurimis, tolleretur plane humana societas, periréntque omnia, ad quæ nati videmur. Sed quod ad insitionum rationẽ pertinet, sunt qui in eo plantarum genere etiam in corticem prætenuẽ causam refundant, cuius imbecillitas cum ariditate sedem insitis præbere nesciat, neque (vt Græci dicunt) ἐμβιῶσιν, hoc est, vt pluribus interpreter vnum illorum verbum, intra se vitæ facultatem. Afferri potest & ratio illa: nam quod alterius naturæ suscipit rem, debet esse εὔτρεπτον, hoc est eiusmodi, vt mutationi non obluctetur, sed superatum facilè transeat in similitudinem, & quod in ipso alimenti est, in ascititium transmittat. Etenim terram exsoluimus emollimúsque, vt concisa comminutáque transeat facilius, & insita comprehendat. Tenuis verò & dura, transitum nescit. Quod in plantis iis vsu venire compertum est, quarum leuissima ligna temperamenti, mixtionísque sunt expertia. Quæ verò peregrina admittũt, feracia esse conuenit, & fœmineam quodammodo subire vicem. Cupressum verò & piceam & id genus alia, fructus cernimus ædere ingenerosos: sicuti etiã præpingues hominum, corpulentiorésque plurimum sunt ἄτεκνοι, hoc est filiis pro-

gignendis inhabiles ineptique. Alimentum enim vniuersum in corpus abit, nec seminaria subsistit vlla superfluitas. Id ipsum ferè arboribus hisce obuenire, non latuit naturalium studiosos. Ipsæ nanque ἀνεχμάτοσι τοῖς μεγέθεσι καὶ εὐεξοῦνται, id est corpore sunt (vt sic dicam) bene habito, augescúntque egregié. Cæterùm fructus vel non ferunt, aut minutum, & serò prorsus percoctum producunt. Quam ob rem mirandum minimè arbitrabtur, si aliena minus patiũtur, in quibus propria domesticáque exsucca cernuntur, aut nulla. Verùm quia ab oleo caput hoc exorsi sumus, & mox de eodẽ præflorabuntur aliqua, interim apophthegma Quinti, etiam si scurrile, inseremus, qui percunctanti gymnastæ, quam vnctio vim haberet, respondit: Vestis suminouẽdæ Compar Quinti & apophthegma, quod de vrinis est inuulgatum. Ad pictoris vtique functionem spectare, illas percalluisse. Verùm (inquit Galenus) scurrarum hæc fuerint ridicularia, medicæ sciẽtiæ haud quaquam. Subnotemus ex Græcorum fidelia parœmiodes illud item de Anaxagoræ productum inopia. Ad eum nanque ἀποκαρτερῶντα, id est fame destinantem mori, quum venisset Pericles, ab instituto reuocaturus, insusurrauit is ὦ Περίκλεις καὶ οἱ τὸν λύχνον χρείαν ἔχοντες ἔλαιον ἐπιχέουσι. ô Pericles (inquit) lucerna qui indigent, oleum affundunt. Sunt ex bene doctis, qui petalium vnguentum, seu foliatum, aut nardinũ dici vulgò oleum spicæ coniectent. Ab oleo denique oleatum deduci comperimus, vti ab calce calcinatum, ab cæra cæratum, quæ noua quibusdam sunt, sicuti ampulescere, cretare, malagmare, impastare.

Super olei, vini, aceti, gari natura adnotantur plufcula non omissa quæstionum iucunditate. Oxyngion. Oxycratum. Vinũ cur dicat Homerus αἴθοπα. Garus quid.

CAP. XXV.

Verùm quia ab oleo prior nobis exorta lucubratio est, subnectamus breuissimè quod de natura víque eiusdem compertũ est, ex magni peripatetici sentẽtia: à quo quæsitum scimus, cur'nam oleum & aqua densescant frigore, at vinum acetúmque neutique, neque item garus. Ad id verò discutiendum inuolucrum illa ratio afferri solet: oleum quidem ferè esse qualitatis expers, & proinde temperatũ potius frigescere statim, adeò vt inter euaporandum frigesiat. Id verò non fit in aqua

aqua omnino, sed, vtpote frigida, sed frigidior effecta facilè coit. Garus verò vtpote suis partibus tenuis, & calidior, non cõtinuò frigesit: eodem modo etiam vinum. Acetum autem, vt tenuissimarum partium, omnem respuit concretionem. Semina quidem caloris habere vinum in se, testari etiam Homerus videtur, quum dixit αἴθοπα οἶνον, non (vt quidã putant) propter colorem. Nec excidit quid alibi commentati sumus. Sed & oleum non minus esse ignitum probant alij, nec minorem habere in calefaciendis corporibus vim. Nec verum putant, quæ calidiora sint difficilius congelascere: nam sic, quæ frigidiora sunt, facilius gelu cogerentur. Oleo verò coaguli causam dicunt celerioris, quod & leuigatius & spissius est. Hæc siquidem faciliora ad coëundum videntur, quę leuatiora densioráque sunt. Vino autem non contingit tanta mollities, & est quàm oleum multò liquidius. Acetum verò liquidissimum est inter humores cæteros, & tanto acerbius, vt sit acore tristificum, & exemplo marinæ aquæ, quæ ipsa quoque amaritudine sui aspera est, nunquam gelu contrahitur. In quo illud opera parerga subnotasse nil obfuerit, aceti fęcem dici Plinio oxyngion, quo tamen nomine axungiam recipere malũt Gręci. Oxycratum verò aqua est aceto temperata, Latinis poscam dicere moris est, κιρνᾶσθαι miscere est, quod in aquæ vsu ferè dicitur Græcis. Acetum, restinguendi incendij causa parari solitum veteribus, authores habeo iuris prudentes. Omnino minus prætereunda est Aristotelis doctrina ex Meteororum quarto, Quæ (inquit) aquæ plus habent, frigoris concrescunt vi, vt glacies: quæ autem terræ, caloris potestate densentur, vt lateres, sal, vitrum. Oleum coagulatur nec calore nec frigore, quia sit aëris plenum, nec immixta valet aqua reficcari, nõ ignis item vi elixatur, quoniã viscida potentia nil admodum euaporat. Ad explicandam verò olei naturam & illud pertinet, quòd potum ἔμετον προκαλεῖται, vomitum cit, & præsertim flauam bilem. Cuius ratio esse videtur, quòd quum sit leue, καὶ ἀνωφερὲς, id est superna petens, cibos elicit ipsos, ad stomachum eleuãs: stomachus verò grauatus vim egestiuam ad vomitum exsuscitat, præcipuè flauam bilem, vtpote leuem ac tenuissimam, & facilè sursum versus euadẽtem. Quòd autem oleum sursum expetat, experientia ipsa manifestum, humido siquidem alicui admixtum in superiores se euestigio recipit partes. Sed cur inter cætera liquida oleum non remi-

ſcetur? quoniam γλίσχρον ὂν καὶ ἡνωμένον πρὸς ἑαυτὸ, id eſt quum glutinoſum ſit, & in ſe reductum nequit diſſecari εἰς ἄτομα μέρη, hoc eſt in portiones minutiores, reliquiſque ammiſceri liquoribus. Argumento eſt, quòd in terram fuſum, ipſam ilicò non ſubit. Illud verò nónne ſcitu dignißimum eſt, quòd quum idem ferè videatur, diuerſißimum tamē effectum producit: lanæ ſiquidem oleo irroratæ candidiores euadunt, pili verò vncti nigriores: nam & lanæ, pili ſunt. Sed in promptu tamen ratio eſt, quoniam ſqualore ac ſitu obſita magis flaueſcunt: villi autem exſiccati, & abeūte qui in ipſis eſt humido, albeſcunt. Oleum igitur impedit, minimè ſiquidem areſiunt: nec in hoc ſimiliter habere contingit, vt villos qui ablati ſunt comparemus cum iis qui adhuc in corpore virent: lanę enim attonſæ ſunt. Dignum libra illud quoque antiquis ingeniis obſeruatum, vetus oleum effici candidius, quàm recens, ſicuti item frigidi panes albiores cernuntur, quàm calidi. Cauſa verò nigroris (ita appello quod Græci μελανίαν) humor eſt qui poros meatúſque offarcit, ſicuti albedinem inducit ignis, vt proditur De generatione & corruptione primo, Empedocles tradidiſſe. In vtriſque autem horum, vt recentibus vberius continetur humor, ſic tempore prouectis parcius in ſuperficie reſidet, propter euaporationem: euaporatur autem prorſus oleum vel tempore vel ſole, panis autē calore inde egrediente per refrigerationem. Humor itaque frigidis iam euanuit, calidis adhuc ineſt. Porrò vti author Auicenna eſt, prima primi: Calidum agens in humidum denigrat, in ſiccum verò dealbat, vt patet in lignis & carbonibus. Frigidum autem cōtrario modo agit, vt thus indicat cum oſſe. Sed addendum illud quoque, Calidum propriè compoſitum, & naturale albedinem per ſe inducere ſemper: per accidens verò etiam nigredinem, aut vaporum eleuatione, diſpergendo pręfarciēdóque, vel etiā adurendo, vt Aethiopibus contingit. Vbi verò certo menſu agit operatur'ue, ſicuti naturalis caloris actus præfert, albedinem inducit potißimum. Commonendi tamē hac parte ſumus, Oleum nouitium quidem ob inſitam aquæ vim in virorem tendere cum fuſcedine quapiam, mox verò accepta ætate, humore iam euaneſcēte (quod diximus) albeſcere. Cęterùm vbi amplius conſenuerit, ruborem iam quendam incipit acquirere. Id quod in pinguedine inueterata planè conuiſimus. Addamus poſtremò illud item, quod magiſtra

expe

experientia exploratum eſt,& admiratione nõ caret:videmus quippe,calida perfuſos aqua longè minus calorem percipere, ſi peruncti oleo fuerint. Quã tamen rem ea ratione prouenire,perſpicuum ferè eſt,quòd propter corporis leuitatẽ facilè delabitur aqua, minúſq; immoratur quàm vt omnino ſubire valeat calor. Quod vt verum fateamur,faciunt artis medicæ periti,in quorum libris obſeruatum eſt: ſucco mercuriali & portulacæ manu illita, poſſe ferri citra nocumentum liquefactum plumbum,& quiduis alioqui perurens. Verùm quia traditum veteribus eſt,Prudentiſsimi eſſe viri,qualibet in re noſſe modum:iam huic parti coronidem appingemus, lecturi hoc genus floſculos alios: ſi illud breuiter cõmonuerimus, quoniam gari facta mẽtio eſt,ab eruditis appellatione ea intelligi nõ feculentam materiam & ſedimentum, ſed quod in morem aquæ fluidũ ſupernatat, quod & in carne accipi valet, vt ſit nomenclatura hæc eorũ,quæ ex ſalſura exſudarint exſaniauerint'que,vt Columellæ vtamur verbo.

Strumam dibapho veſtire,quid ſit. De ſtruma,& Vatinio paucula. Strumaticũ. Euſtrumiſmena quæ ſint Græcis. Struthium. Adenes.

CAP. XXVI.

STrumam dibapho veſtire,quantum M.Tullij verbis coniectare poſſumus,eſt ſcelera, turpitudinem, ſordes cuiuſpiam honorũ faſtigio occultare honeſtaréque. Ita enim ſcriptum legimus ſecundo Epiſtolarũ ad Atticum: Proinde iſti, licet faciant quos volent conſules,tribunos plebis etiam, deinde Vatinij ſtrumam ſacerdotij διβάφῳ veſtiant.Dibaphum certè purpuram ſignare bis tinctam, veluti impendio magnifico, videor ex Plinio didiciſſe. Porrò veſtium id genus etiam ſacerdotibus contribui ſolitum, ex Liuio item ſcimus. Struma,vt colligunt nonnulli,extantia quædam in tergo eſt, ſicuti in pectore habeatur gibbus. Scribit Medicinæ quinto Celſus,Strumam eſſe tumorẽ,in quo ſubter concreta quędam ex pure ac ſanguine,quaſi glandulæ oriãtur,quæ vel præcipuè fatigare medicos ſolent,quoniam & febres moueant, nec vnquam facilè matureſcant,& ſiue ferro, ſiue medicamentis curentur, plerũq; iterum iuxta cicatrices ipſas reſurgant rebelléntque,multóque poſt ſit opus medicamẽto. Naſcuntur verò in ceruice maximè, ſed etiam in alis & inguinibus & in lateribus:

ribus:in mammis quoque fœminarum se reperisse chirurgus Meges author est. Ab struma inclinari strumaticũ, apud Firmicum legimus:Vicesima, inquit, pars tauri si in horoscopo fuerit inuenta, strumaticum faciet, exulcerata macularũ labe possessum, vel certè elephantiaca contagione pollutum. Quæ verò ἰσρυθισμένα dicuntur Græcis, sunt struthio herba repurgata, & ad cã lorem molliciémque perducta. Struthium radiculam Plinius appellat. Sunt qui lanariam herbam. Hic verò illud cõmonendi obiter sumus, esse glandulas apud Celsum, quę apud Galenũ frequẽter etiam in semilatina, siue(vt dicam verius)tota barbara tralatione, adenes vocantur. Addit Iulius Pollux, nasci strumas citra mesenterium quoque. Strumas semidoctum vulgus scrophulas vocat: quoniam eas Græci ab eiusmodi bruto χοιράδας appellauerint. Est enim in sue morbus struma, sed ab hoc diuersos omnino, sicuti accuratus studiosúsque lector percipere ex Aristotele poterit. Strumosi mẽtionem Iuuenalis facit, quum in Satyra decima cecinit,

Nec prætextatum rapuit Nero loripedem, vel
Strumosum atque vtero pariter gibbóque tumentem.

Vt verò & de Vatinio superpõdij adnectamus aliquid, author Macrobius in Cœnis est, illum à populo ludis gladiatoriis lapidatum fuisse. Eius itẽ mores graphicè videtur expinxisse M. Tullius: Illud, inquit, tenebricosissimum tẽpus ineuntis ætatis tuæ patiar latere, licet impunè per me parietes in adolescentia perfoderis, vicinos compilaris, matrem verberaris, habeat hoc primum tua indignitas, vt adolescentiæ turpitudo obscuritate, ac sordibus obtegatur. Et mox, Tu qui te Pythagoricum soles dicere, & hominis doctissimi nomen tuis immanibus & barbaris moribus prętendere, quę tãta prauitas te mẽtis tenuit? quis tantus furor? vt quũ inaudita ac nefaria sacra susceperis, quum inferorum animas elicere, quum puerorum extis Deos manes mactare soleas, auspicia cõtempseris? Et itẽ alibi: Odio enim tui, & si omnes superare propter tuum in me scelus debeo, tamen ab omnibus penè vincor. Ex quibus illud expressum Catullo arbitrantur ad Caluum,

Ni te plus oculis meis amarem
Iucundissime Calue, munere isto
Odissem te odio Vatiniano.

Seneca verò ad Nouatũ, Vatiniũ scribit hominẽ natũ & ad risum & ad odium, scurram fuisse & venustum & dicacem.

Terrestre

Terrestre tonitru. Terræ motuum species. Palmatiæ, sismatiæ, chasmatiæ, mycematiæ.

CAP. XXVII.

TErrestre tonitru positum inuenio pro terribili, tetro ac metuẽdi horroris, sicuti in illo Græcanico, ὑλλίσατε χθονίας βροντάς, id est, hymnis concinite terrestria tonitrua. Vetus siquidem irroborauit opinio, quicquid visatur formidabile ac graue, esse ex terra progenitum. Sunt qui eo epitheto vehementer sonantia malint intelligi, vt quæ sub terra fiãt. Quoniam vbi insonet terra, pertingere cælũ quoque sonitus is creditur. Id'que genus tonitru ex alto concipi, opinentur homines. Sicuti Galieno imperãte, auditũ inquit Trebellius Pollio tonitruum terra mugiente, non Ioue tonante: quo motu fabricæ multæ sunt deuoratæ, multi terrore mortui. Afferuntur à Græcis & rationes aliæ, sed quę perpensæ amplius nõ perinde noscãtur graues, propterea quę scribuntur, haud ita plausibiles. Illud memorabilius forsan, terrę motuũ formas tradi quatuor, siquidem aut palmatiæ sunt, qui humum molestius fuscitantes, sursum propellunt immanissimas moles, vt quum in Asia emersi Delos: aut sismatiæ, id est, σεισματίαι, qui limes ruentes & obliqui, vrbes ac montes quoque deuoluunt in planum: quo argumento sismatiam Spartani sepulchrũ dicere, in quo Ephebi iacebant, gymnasij ruina ex terrę motu elisi. Aut chasmatię, qui motu grandiore patefactis subito voratrinis, terrarũ partes absorbẽt. Sunt postremò, qui de mugitus ratione vocantur mycematiæ, & sonitu audiũtur minaci, quũ dissolutis elementa cõpagibus vltrò assiliunt vel relabũtur, considentibus terris. Tunc enim velut taurinũ erumpere boatum, fremitúsque ac fragores terrenos, necessum prope est. Cæterùm qui mira præcipuè terræ motuum opera nosse cupit, Dionis Traianum legat. Scribit Proclus, qui vellent terræ motuum cessationem, solitos Neptuno rem diuinam obire, quoniam dicatur Asphalius. Sed & in eundem terræ motus refunditur causa, quoniam ne de terræ cauitatibus prosiliant venti, sæpe obstet mare, meatus obstipans prefarciénsque. Proinde dici Neptunum Gæechum, & Enosichthona.

Stultorum thesaurus. CAP. XXVIII.

LInguæ petulantiam plerisque scimus mortalium esse ita familiarem gratámque, vt nullo non momento Timonianus

nianus Theoninus'ue distringatur dens, nūc liuore (quod latè patet vitium, & est in multis) nunc imprudentia & genuina leuitate: vnde obrepsit venustus adagio, vt maledicētia stultorum nuncupetur thesaurus, quem in lingua conditum gerāt. Eius verò mihi author in Penulo Plautus est, cuius etiam adscripsi versiculos plures, quòd sint festiuitatis comicæ, Plautinæ'que in primis, plenissimi,

Istic est thesaurus stultis in lingua situs,
Vt quæstui habeant, malè loqui melioribus.
Viam qui nescit, qua deueniat ad mare,
Eum oportet amnem quærere comitem sibi.
LY. Ego malè loquendi vobis, nesciui viam.
Nunc vos mihi amnes estis, vos certum est sequi.
Si bene dicetis, vostra ripa vos sequar:
Si malè dicetis, vostro gradiar limite.

Conclamare vasa, quid. Conuasare.

CAP. XXIX.

CONclamasse vasa, & castra iā mouisse, per iucūdam à militari negotio tralationē, de iis prouerbio dictitare cōsueuimus, quos iam demigrasse volumus significare. Id innuere Cicero videtur Accusationum in Verrē libro sexto: Conquiri Diodorū tota prouincia iubet, ille ex Sicilia castra iam mouerat, & vasa collegerat. Cęsar Ciuilium bellorum libro primo: Fit ab hoc certior Cæsar, duces aduersariorum silentio copias castris educere, quo cognito, signum dari iubet, & vasa militari more conclamari. Et libro tertio: Qui cum magna expectatione venisset, temerè progressus turpem habuit exitum, & noctu, neque conclamatis vasis, flumen transit. Sæpe item tum hic, tum historici reliqui, eo dicendi genere vtuntur. Conuasare dicuntur & qui demigraturi res componunt. Terentius, Aliquid conuasassem. Hieronymus, Conuasatis quæ à fratribus missa detulerat.

Sine corollario non recedere, quid, Corollarij notiones.

CAP. XXX.

QVoniā verò in Ciceronis disertissimas orationes incidimus, quibus proscissus Verres: succurrit nūc ex eisdem adagio alius non aspernabilis. Quo verò sensus percipi eius possit facilius, subnectam Oratoris verba: Cœnebat (inquit) apud Eupolemum, argentum is cæterum purum apposuerat, ne

ne purus ipse relinqueretur, duo pocula non magna, verumtamen cũ emblematis. Hic quasi festiuũ acroma, ne sine corollario de conuiuio decederet, ibidem conuiuis inspectantibus, emblemata auellẽda curauit. Patet ex iis (opinor) scitè admodum in auidiusculos concinnari prouerbiũ, quibus haudquaquam esse sat videtur, si quod iustũ æquúmque est, indipiscantur, nisi amplius aliquid corraserint. Est siquidẽ corollarium, ut M. Varro scribit De lingua Latina primo, id quod additum est, prçter quàm quod debitum, tanquã auctarium superpondiúmque, id est, vltra põdus mensurámque adiectũ. Deducitur vox à corollis, quòd eæ, quũ maximè in scena placuissent actores, dari solitæ forent. Quanquam & pro corollis corollaria dici inuenias apud Plinium primo & vicesimo libro: Paulatim, inquit, & Romæ subrepsit appellatio, corollis inter initia propter gracilitatem nominatis, mox & corollariis, postquã e lamina ærea, tenui, inaurata, aut inargentata dabantur. In priore notione est apud Ciceronem in Frumentaria: Noli (inquit) hos colligere, qui nummulis corrogatis de nepotum bonis, ac de scenicorum corollariis decumam emerunt. Apud eundem dicitur corollarium nummorum. Apud Plinium item Historiæ naturalis nono, pro supernumerario positum deprehendes corollarium in Cleopatræ conuiuio. At Apuleius posticam Venerem συμβολικῶς & opertè corollarium dixit: Mihi (inquit) iam fatigato de propria liberalitate Photis puerile obtulit corollarium.

Verbi quod est κέρκος, notio non vna. Ciceroni ad Atticum lux infertur. Item quid sit illud eiusdem, Alliensis pugna funestior dies, quàm Vrbis capta. Vita candida efficere quid. CAP. XXXI.

Cercon, Græci variè exponunt: nunc enim eo nomine vas intelligunt, sicuti est tripus: Alcman pro ianua videtur æneа accipere: annulum hostij quidam interpretantur. Sed & animalis cuiuslibet cauda rectè ita videtur dici, παρὰ τὸ σκαίρειν καὶ ἕρπειν. hoc est, à saliendo obrependóque. Aristophanes,

ἰδοὺ δέχου κέρκου λαγώ.

Ecce (inquit) leporis caudam excipe. Quia verò mollior delicatiórque est animalis eius pilus, spongiæ loco vtebantur plerunque, purgandis præsertim detergendísque lippitudinibus.

Inde

Inde natum puto adagium,in eum qui nimis astutè subblanditur,vt nuncupetur Cercus. Author mihi est M.Tullius Epistolarum ad Atticum libro octauo, vbi de ciuili bello agens: Domitius (inquit) vt audio,in Cosano est quidem, vt aiunt, paratus ad nauigandum : si in Hispaniam , non probo : si ad Cneum,laudo:quouis potius certè , quàm vt Cercum videat, quem ego prorsus aspicere nō possum.Quo in loco Cæsarem intelligo,qui mira vafricie grassabatur , vt omnino arriperet principatum,arridebátq; omnibus , & præterquàm etiam dictaret ingenium,clementiam præferebat , iniurias aut dissimulabat,aut lenissimè castigabat. Ille (inquit alibi Cicero) literas blandas mittit,facit idem pro eo Balbus,mihi certum est , ab honestissima sententia digitum nusquam. Certè vbi quem admissa noxa,mulctari leuius animaduertimus,vulpis cauda correptū fuisse,dictitare cōsueuimus.In codicibus modo impressis,Certū,pro Cerco substitutū mēdose,inuenies:nisi cui fortè lectio illa magis arriserit,vt Circū legamus. Quo nomine,nono De historiis Aristoteles,accipitrum genus tertium intelligit : cuius & decimo libro Plinius mentionem fecerit : vt verbi obscuritate notare Orator voluerit,*omnia rapientis* Cæsaris auidius ingenium. Sunt qui cercon , animal interpretentur vites oblædens : sed & virile item pudendum: nonnulli murem putant syluestrem : gallum etiam alij , ad quod forsan respexerit Ciceronis ænigma. Est in eadem Epistola id quoque scitu notatúque dignissimum : Alliensis pugnæ dies,funestior est quàm Vrbis captæ. Licet acutè adagij vice hisce vti verbis,vbi mali authorem amplius detestamur, quàm rem ipsam qua affligimur:semper enim causæ euentorum magis mouent,quàm ipsa euenta. Nam & diem illum semper fuisse Romanis religiosum , scimus : hunc verò quo capta Vrbs est , etiam in vuulgus ignotum , hoc nanque ex illo malum profluxit. Est mox paulo illud quoque relatu non inutile:Ego verò (inquit Cicero) hæc efficiam ei candida vita,puto. Vbi sciendum , candida vita effici aliquid , quum citra omnem reprehensionem fit.Nam quod in calce ferè idem M. Tullius ita scribit. Sed acta ne agamus,reliqua paremus, iam vulgatius extritiúsque est , quàm vt quicquam promamus ex nobis : nec præterea id genus scitamenta consectamur, etiam si ad libellam satisfactum pro virili omnibus cupimus.

Sub manu. CAP. XXXII.

SVb manu, adagio est elegans, quamuis obscuritatis non multæ. Vtitur eo in Epistolis ad Lucilium Seneca: Consilium (inquit) nasci sub die debet, & hoc quoque tardum est nimis, sub manu quoque (quod aiunt) consilium nascatur. Significatur summa temporis celeritas. Trãquillus in Augusto: Aerarium militare cum vectigalibus nouis cõstituit, & quo celerius ac sub manu annuntiari cognoscique posset, quid in prouincia quaque gereretur, iuuenes primo modicis interuallis per militares vias, dehinc vehicula disposuit.

Prouerbium quod est, Pallenicum aspicere, qua prodierit origine. Phlegra. Gigantum prælia. CAP. XXXIII.

PAllenicum aspicere, docto prouerbio, dicitur in eum qui depugnaturus in hostem, generosum quiddam vultu præ se ferat, ac eximiam animi altitudinem, vnde formido iniiciatur ex aduersum congredienti. Eius rationem ex historia promunt, quòd ita affecti Athenienses in pisistratum coorti sint, apud Pallenem Atticæ locum quum is tyrannidem inuaderet. Vel Pallene dicatur, quasi βαλλήνη, παρὰ τὸ βάλλειν λίθοις: veluti ita dictet, perquirendum esse hostem, quem lapidibus impetas. Quid si ad vrbem Thraciæ Pallenem referas, nuncupatam quidem sic à Pallene Sithonis filia, & Cliti vxore, sicuti author Hegesippus est in Palleniacis? Antiquitus verò dicta creditur Phlegra. Incolas autem gigantas dixere, quibus constiterit aduersum deos bellum. Cæterùm memoriæ proditur, illuc delatum Herculem, gentis feritatem, & in cæteros odium quoddam intimum admiratum, cœpisse cum illis depugnare interim verò tonuisse frequenter, & crebra de cælo cecidisse fulmina: vnde obrepserit fabellæ occasio, cum gigantibus ibi depugnatum à diis. Strabo autem libro quinto, in Campaniæ descriptione: Superioribus (inquit) annis fortunatus erat cãpanus nomine Phlegræus, in quo res à gigantibus gestas inuulgant fabulæ, nullam aliam ob causam, vt credi fas est, quàm quòd terra ipsa suapte virtute præliorum concitatrix est. Sed & sexto libro: Hinc, inquit, ad Leuca (ea enim vrbs non grandis est) stadia trecenta sunt, ibi odoris aquam fœtidi effundens aspicitur fons. Fabulæ tradunt, reliquos gigantes è vicina Campaniæ Phlegra, cum

Hercules pulsos exagitaret(vocabantur autem Leuternij) ad ea confugisse loca,contractósque subiisse terram,& ex eorum cruore,talem effluxionem fonte contineri:eam ob rem & littus illud Leuternium vocari. Phlegram verò, ne hoc item subticuerimus,Cumanum agrum ideo quidam dici opinantur,quòd tractus ferè ille vniuersus sulfuris, ignis, & calentium aquarum copia sit refertissimus.

Palephatiam papyrum produci in prouerbium posse. Quo sensu fabulosa pleraque interpretetur Palephatus,quidue palaephatus vocabulum indicet. De Phryxo interim, & Bellerophonte. Velleris aurei ratio.Pegasus.Sparti.Dedala quæ dicantur, item Aedla.Cur dicatur Dædalus simulacra fecisse mouentia. CAP. XXXIIII.

QVoniam verò ducente nos stylo ipso,in fabulosa dilapsi sumus,subit nunc illud, vt testatum apud studiosos velim,scienter,nec minus ornatè,libellos id genus, quibus fabellis inuoluta memorentur,quæque fidem non capiunt,posse Palæphatiam dici papyrum,ab authore Palæphato,qui incredibilium,id est τῶν ἀπίστων, volumina cõcinnarit. Nec me fallit,Virgilium,dum ad Messalam scribit, Palæphatiam papyrum simpliciter pro libris eius authoris videri accepisse, quando ita canit,

Quàm mala multiplici iuuenum quot septa caterua
Dixerat,atque animo meretrix iactata,ferarum
Infamem tali meritorum more fuisse,
Docta Palæphatia testatur voce papyrus.

Fuit Palæphatus hic Parius patria,siue (vt alij tradunt) Prieneus.Vixit Artaxerxis tempore: Incredibilium libros quinque reliquit,quos tamen ad Athæneum quidam reiiciunt: in eorum primo,Scyllæ mentio fit, quæ circumuenire hospites consuerat,quam tamen astutia euaserit Vlysses. Atque inibi Sirenas quoque fuisse meretriculas,idem author prodit, quæ deceperint nauigantes.Comperta nobis pleraque item alia, sunt digna(vt arbitror)scitu,quæ suis libris complectebatur Palephatus.Ea si subiecero,nimirum oleum & opera philologiæ non perierit.Nam quod fabulosa tradit historia, Phryxum cum Helle sorore fugientem nouercales insidias,visum

esse per mare vehi ab ariete velleris aurei: quidam interpretantur fuisse paratam fugienti nauem, cuius insigne aries foret. Palæphatus verò affirmat, Arietem vocatum nutritorem, cuius sit opera & consilio liberatus. Non desunt qui prodant, arietinis chartis fuisse librum, qui auri conficiendi ac argenti rationem contineret. Item sunt qui scribant fuisse Pegasum mulieris cuiusdam equum velocissimum. Idem Palæphatus Bellerophontis nauem accipit eo nomine. Multa de Spartis passim à poetis memorantur, eos Palæphatus scribit, quum proximarum essent regionum, aduersus Cadmum subitò constitisse, ac propter repentinos quasi de terra contractus, ex omni parte confluentes, Spartos vocatos. Reperit idem hic quæ prodita fabulis de Dædalo sunt, qui visus est simulacra fecisse mouentia, sed primus (vt inquit idem) statuarum pedes a se inuicem separauit, aliis coniunctim eos fabricantibus. Naui quoque cum Icaro filio Minoris impetum euitasse, scribit, & propter inuestigabilem fugam, auolasse pennis esse existimatum. Ex quo ingeniosius facta, meditatáque Dædala dicunt. Sicuti varia vocant Aeola, de Aeoli antiqui vafricia, vt scribit Lycophronis interpres super eo versu,

ἔλυσε χρησμῶν, ὡς πρὶν αἰόλον στόμα.

Fuit autem Dædalus Metini, vel Mitionis, vt habent alij, & Iphinoes filius, à quo Athenis Dædalidæ nuncupati. Cæterum fuit & Palæphatus alius historicus, qui Cypriaca scripsit, ac Deliaca: item Attica, & Arabica. Vixit hic Macedonis Alexandri temporibus. Fuit & nomine eodem Aegyptius grammaticus, aut Atheniensis, vt alij volunt. Porrò Palæphati nomen, antiquum significare videtur, sed & diu prædictum. Vnde olim fere pueri in sacello diuæ Mariæ Rhodigij Græcis characteribus CHRISTI passi nostra inscriptione Palæphaton, sebasma, venerati sumus, id est παλαίφατον σέβασμα. Indicat item dictio fatidicum: quando Odysseæ T Homerus, quercum appellauit palæphaton.

Cuiusmodi prouerbium sit, Staterij paries. De Pausania breuiter. Cicero illustratur. Sabini vrbis præfecti historia. CAP. XXXV.

STaterij paries, prouerbium est quo commonemur, verbis esse parcendum, ne (vt assolet, & docuit Plinius) reditu

ras per iugulum voces non satis prudenter effundamus. Multi enim in res odiosas sæpe incidunt nimis incautè, vt planè temporibus suis Staterio accidisse M. Tullius scribit, qui ea loquutus est, bonis viris subauscultantibus interposito pariete, quibus patefactis, in iudiciúmque prolatis, rei capitalis iure damnatus est. Huic simile quiddam, inquit, de Lacedæmonio Pausania accepimus. Sed & de Sabino Vrbis primario scribit Dion: cui sic delator Rhatiarius, qui se amicum fingebat, imposuit, vt in Seiani gratiam senatorij ordinis aliquot in tectum induceret, vbi habitabat is, móxque blandè ad animi secreta prodenda illiceret: quo nomine, die eodem in carcerem impactus, paulopòst ἀκρίτως ἐφθάρη. Ex iis patet, opinor, adagij ratio: sed quod de Pausania præcisè nimis, ne dicam inuolutè, dixit Orator, amplius videtur aperiendum. Fuit Pausanias hic Lacedæmonius, vir quidem longè præclarus, sed tamen in omni genere vitæ varius: nam vt virtutibus plurimum eluxit, sic & vitiis est insigniter adobrutus. Huius enim est prælium illud perillustre, Græcis Latinísque monumentis certatim celebratum, apud Plateas, quo Persicum imperium, duce Mardonio, in Græcia accisum concidit. Erat hic quidem satrapes regius, manu promptus, & quòd in rebus bellicis maximum semper fuit, ingenij plenus. Ductabat porrò peditum ducenta millia, & quidem lecta viritim, equitum millia viginti. Cæterùm Græciæ fortuna & ducis ingenium solers felixque exsuperat omnia. Sed victoria longè clarissima Pausanias elatus magnificè iam de se cœpit sentire, & maiora ampliorâque concupiscere. Mox & successibus aliis elatior etiamnum, cum Persarum rege clàm de proditione agere cœpit. At quum in suspicionem recidisset, atque eo nomine capitis esset accusatus, pecunia rem transegit. Quum verò ad classem non remitteretur sponte ad exercitum abiit, vbi non mores solùm patrios, sed etiam cultum vestitúmque mutauit. Epulabatur more Persarũ, luxuriosius quàm qui aderant, perpeti possent. Interim Argilius quidam, quem puerum Pausanias amore Venereo dilexerat, quum epistolam ab eo ad Artabazum accepisset, suspicatus mali quippiam, Ephoris literas tradidit. At illi quamuis manifesto proditionis crimine Pausaniam tenerent, non prius tamen adhibendam vim censerunt, quàm se ipse indicasset: itaque huic indici quid fieri vellent, præceperunt. Fanum Neptuni est

Tænari

Tenari, id violari nefas putant Græci: eò is confugit, in ara consedit, inibi Αὐγλιω διαφράγματι καλύβιω, hoc est latibulum duplex disclusum compararunt, ex quo posset audiri, si quis quid loqueretur cum Argilio. Illuc ex Ephoris quidam descenderunt. Pausanias vt audiuit Argilium confugisse in aram, perturbatus venit eò, quærit quid causæ sit tam repentini consilij: huic ille quid comperisset ex literis, aperit. Tunc verò Pausanias etiamnum commotior orare cœpit, ne nunciaret, nec se meritum de illo optimè proderet. Ea quum excepissent Euphori, iam iámque comprehensuri illum forent, in Mineruæ templum, quod Chalciœcum vocant, confugit, vbi & turpissimè interiit. Cæterùm vt ad Staterij parietem redeamus: hinc Chalinus ille Plautinus in Casina, quum recessim cessisset ad parietem, imitatus nepam (vt ipse ait) ad captandum senis cum villico sermonem, mox gaudio gestiens.

Nostra (inquit) omnis lis est pulchre prauortar viros:
Nostro omine it dies iam, victi vicimus.

Quo in loco adnotatum ab eruditis est, astipulante succinentéque Pompeio Festo, Osculanam dici pugnam, qua victi vincunt. Natum id à Leuino videtur, qui à Pyrrho victus, mox eundem deuicit. Titinnius, hæc quidem quasi osculana pugna est, qui in fugam pulsi, hinc spolia hostium colligunt.

Conuiualis hilaritas omnibus præponitur alijs, vt qua reficiatur cum spiritu corpus. Titillatur sensus, ac expergefiat ratio. Conuiua cuiusmodi requirantur. Vini laus. De ferculis nonnihil.

CAP. XXXVI.

ETiam si quantum eualuimus, in aliis quæ de conuiuij ratione inter legendum digna se ingesserant quæ non omitterentur, diu affatímque persequuti sumus: ex quo tamen in Platonici eminentissimi nuper libellos incidimus, eruditos in primis, & Platonem suum resipientes quidem plurimum, sed & sapientum quandoque pomœria cæterorum introspectantes, operæpretium esse futurum [illegible] pi, si indidem nonnihil præcerpsissem, quod antecedentia condiret scitius, & legentes dimitteret adminiculatiores.

Illud verò fuerit primũ: esse quidem in vita quæ animum allectent blandè, ac frontẽ remittant gratißimè: verũ quod conuiuio rectè, nec citra modulũ instituto, ipsum id præstet vberius atque affluentius, non ferè cõpertum. Id vt verũ scias, sic collige: inter Aristotelis placita & medicorũ esse cõstat (opinor) sagax hoc & prouidum animal, quem dicunt hominem, duobus consurgere, ac coalitum augescere, corporea mole ac spiritali anima. Sed corpori inesse crassamentum quoddam membrorum, humectæ'que potestatis, adesse & portionẽ prætenuem subtilémque. Ea verò sanguinis vapores cõplectitur, ac spiritus. Animæ item inesse duo, sensum ac rationem. Quæ quum ita sint, liquet nimirum, plenam inde voluptatis honestæ vim copiámque profluere, vbi vniuersim hisce portionibus paria feceris. At bona vtique alia vnam vix aut summum duas spectant, conuiuium ex omnibus vnum modo, & legitimum vtique, omnibus satisfactum vult. Etenim quis nescit mẽbra hinc refoueri insigniter, instaurari humores, spiritum refici, denique titillari sensum, ac rationẽ expergefieri quodãmodo? Hic à laboribus interquiescimus, curas laxamus, & suum ingenio sufficitur pabulum, vt beneuolentiæ gratiam mutuæ, ac magnificentiæ argumentum non repetam iucundißimum. Tolle conuiuantium hilaritatem, iam parte plurima euanuerit amoris fomes, amicitiæ condimentum, ac vitæ solatia, inde quæ fusim progerminant. Si præsertim legitimè, sique castè coeant conuicturi, nec omnino ventri concœnes, sed animæ. Communio siquidem vitæ rectius honestiúsque statuitur conuiuij finis, quàm poculorum licentior inuitatio, quod comprobasse nominis argumento videntur Græci. Id grauius multò, ac sapiẽte dignum amplius, vt alimonia promiscua, promiscuum fiat & mentis bonum, volũtate comparili. Quod ipsum & Varronis omnium doctißimi astipulatu sanciri nimium valet, quoniam requisisse conuiuas animaduertitur gratiosos, musicos, literatos, dum illos diligenter in digitos mittens, Gratias cum Musis coaptat, nec illis pauciores expetens, nec hisce plures. Qua ratione paulò iracundior inde summouendus planè videtur, summouẽdi, & quos atrior diuexat bilis, quique amariores nullo excandescunt negotio, [illegible] fuerint modo attemperati benigniore, vt Stoici Zeno[illegible] Platonici Xenocratis ingenium resipiant. Quos lupinorum imagine quadam mitescentium, dum aqua macerantur

tur, inuitatione ferũt paulò largiore mox solitos dulcescere. Illud puto fallit neminẽ, vitæ quodãmodo venenũ mœstitiã videri ac tristitudinẽ. Sed & in cõuictus ratione idipsum contingit ferè. Cæterùm præsto præcellens est antipharmacum, siquidem caperatam mirè frontem exporrigit suaue clarúmque vinum. Cui tantum attribuisse creditur Aesculapius, vt æqua id cum numinibus lance statuerit. Et Asclepiades cõdito volumine, vini vtilitatem deorum vix ęquari potentia scribit. Suffragatur & Platonis semper ferè diuini bracteata sententia, ingenio ac viribus temperato vini calore fomentum sufficì mirificum approbantis. Sciendum verò saliares dapes ac cœnas adiposiores cum Sardanapali plumis ab hoc genus conuictoribus non tam nesciri, quàm vt castis moribus venenosas longè peius angue vitari. Pythagorica cum pomis olu-scula renideant amplius fusiúsque, vt quæ benignior affatim natura suggerit parens. Nec tamẽ Euclionis sordes hisce nos putet quispiam spectare, Commori enim verius hoc dicatur, quàm conuiuere. Sed nimirum à mediocritate nusquam, ne latum quidem vnguem reuellimur. Salibus potissimũ ingenij condiatur exhilaretúrque ferculorũ ac missuum quicquid est. Ante omnia verò mentis ac morum nitoribus collustretur coitio, quotquot sunt, omnium suauissima, vtq; planè dicam, vitæ hilaritas & condimentum longè clarissimũ, quando nec philosophi abstinendum eo censuere: quin & priscorum simplicitas, nõ heroes modo, sed Deos etiamnum ad hoc genus voluptatum facilè admisit. Quas & beatis subinde polliceri non desinit Magmed, Orientalium populis creditus ferè diuinus.

Apologia breuis, quid ita crebriter in Platonis vireta hoc opere diuertamus. Philosophi eiusdem explicatur excellentia, quámque sit à Christi placitis haud ferè dissitus. CAP. XXXVII.

POsteaquam adnuente optimo maximo Deo, lucubrationibus nostris, quarum ad diem hunc libros triginta concinnauimus, vmbilicum videor iamiam impacturus, vti mox pubblicum indipiscantur: placuit hac parte multorum occurrere opinionibus, quos insigniter admiraturos haud ambigo, quid ita in Platonicorum musea frequenter adeò in hisce libellis diuertam, vt nulla non pagina Platonis nomẽ, perindè

ac ſacrum agnoſcar venerari. Ac videar non quod ille facetiſſimè ait, οὐχ ὅσον εὐριπίζειν, id eſt ad Euripidis morem dicere vel facere, verùm vndiquaque πλατωνίζειν, ceu mihi ſubinde Cypriani illud de Tertulliano ſuccinam, Da magiſtrū. Ego verò (etiam ſi nil me fallit, celebrem adeò in omni ſcientia virum voculis noſtris vel indiſertiſsimis haudquaquam indigere) quo plenè ſatisfactum ſibi opinaretur, quiſquis eius doctrinę, ſeu theſauri potius, ad hanc horam fuit incurioſus, Beſſarionis multiplici eruditione inter Græcos eminētiſsimi ſententia eſſe contentus abundè poteram: apud quem Epiſtola quadam ſic adnotatum comperi, Si quid in hac induſtria noſtra vel eloquentiæ vel bonarum artiū cognitionis eluxit, ſi quid fuimus, id omne vel nos à Platone accepiſſe, vel ipſum ſibi ſe defendēdo ſuppeditaſſe, facilè exiſtimari patimur & volumus. Cæterùm cauſæ noſtræ collibuit patrocinari latius, etiam recuſantibus, ac in auguſtioris ſcientiæ virū impiè nonnūquam infrementibus ampliter ſapientiæ magnitudinē claritatémque ingerendo: quā author eminentiſsimus in Phædro quum de pulchritudinis ratione diſſertatio inſtitueretur, à Deo auri nomine ſignificatam petiit intentiſsimè: quòd eſſe pulchritudinem animi hanc, & proinde internam, eóque precioſiorem opinabatur. Id verò Philoſophus ſuo ſeculo ſingularis Plotinus primùm, mox & Porphyrius ac Iamblichus, vt de Proculo taceam, in ſinu quidem reconditum intuiti mundiſsimo, verū neſcio quibus obductum conuelatúmque ambagibus, vt muricatus (quod dicitur) videri poſſet greſſius, ac formidabilis prorſum compauendúſque: ita expurgarunt ſæpius excoctum, vt planè puſtulatum fieret, ac obryzū defecatiſsimúmque. Vnde cunćto terrarum orbi illuxit inenarrabilis ſapientiæ amplitudo atque maieſtas, & quod mirari non vacat ſatis, Chriſtianæ veritatis ſanguine diuino Saluatoris præpotentis citæ, ita veſtigiis adnexa conglutinatáue, vt ſimilitudo maior cogitari magnopere nulla poſsit. Quod vt verò ſciamus verius, nónne Pythagoricum legimus Numenium, quem magnus ille Origenes ſacræ interpres paginæ admiratus adeò eſt, vt philoſophis ferè anteponendum omnibus cenſuerit, quum Moſaica & Platonica expendiſſet myſteria, intonuiſſe altius, Platonem videri prorſum Moyſen alterum, Attica eloquentia diuinitatis arcana rimantem propandentémque? Id quod (opinor) expreſsit Parmenides, à quo Dei commonſtra

ſtratur vnitas, rerum ideas omniũ, id eſt exemplaria & ratio nes continentis, aut eminentiſsimè producentis. Expreſsit cum Zenone Meliſſus, qui cæteris modo viſitationem facientibus, ſolum eſſe Deum aſtruit conſtãtiſsimè. Iam verò mundi natalia repetens Timęus, boni gratia illum ab artifice productum Deo vaticinatur, primóque cælum eſſe creatum terrámque, interſito mox aëre cum aqueo elemento. Quæ omnia perſeuerantiæ eum ſunt habitura modum, quem ſummi opificis præſcripſerit ſapientia. Sed & Dei charagma eſſe hominem, pronunciaſſe idem animaduertitur, cui terrena ſubiiciantur vniuerſa. Politicus verò cum Protagora, Menexeno, Critia eundem ex terræ viſceribus, nutu agitante diuino, eruit mirabili ratione. Ac ne quid deſit, peracto mundi ambitu, etiamnum ex eiſdem comprobat reuicturum. Cuius in Dei aſsimulatione ac fruitione plenam demum futuram felicitatem docuit Philebus: nec reticet cum Phedone Theætetus ac Phædrus. Iam & in Legum libris, eſſe Deum rerum menſuram omnium legimus: in primis verò, ſi Deus quandoque hominem induat. Legimus & ſuperbis Deum obſiſtere, humilibus autem benignius gratiam impertiri. Quid verò illud in Epiſtolis inenarrabile patris myſterium, ac filij? Sed & inibi maxima traditum pietate nouimus, diuinorum adyta rationibus penetrari haud poſſe. Poſſe autem mentis puritate, ac cum Deo aſsimulatione intima, quæ in animis ignem ſuccendit, amplius coruſco promicantem lumine. An non admirabilis Heri Pamphili decimo De republica, ad vitam reuocatio, Eleſiorum peramœna ſpecie, paradiſi nobis delicias expingit infinitas? Nec prætermittitur inibi expiatorius locus, animas eatenus cruciabiliter excarnificans, donec

Concretam exemit labem, purumq; reliquit
Aethereum ſenſum atque aurai ſimplicis ignem.

Sed & infantilis limbus nec tacetur eadem parte. Verùm illa Socratis documenta, cuius'nam denique ſunt modi? Non pili eſſe faciendum tempus. Immortalitatis curam omnibus anteponendam. Fortuita facilè ſpernenda, modo quæ perpetuitatem reſipiunt genuinam, aſſequi connitamur. Illatam verò iniuriæ vim accepta longè videri peſtilentiorem. Velis remis adnitendum, vt artifici eminentiſsimo,

ὃς πάντ' ἐφορᾷ, καὶ πάντ' ἐπακούει,

ſuo reſtitutam candori, ab omníque prorſum defecatam labe rationalem animam, diuinitatis expreſsiorem imaginē ſynceriter, integrè ſanctéque offeramus. Quo nomine Laches ſpontali peccatorum confeſsione, ac pœnitentia nil adſtruit præſtabilius, quin & primo quoque tempore omni arripiendam pede, quia diu concreta modis inoleſcere miris, conſentaneum eſt: nec medicam facilè manum admittere, vel ſubinde recidiuam intentare. Nam ex intemperanti animorum affectione vniuerſa, & quidem agminatim, mala erumpere, docuit Charmides. Quod ſi temperantia denuo ſuccreuerit, ſuccreſcere & immortalitatis bonum incomparabile, quo ſanè in virenti amœnóque perfruebantur homines hortulo, prius quàm à diuinis ad fluxam collaberentur naturā. Quod velut ex oraculo Moſaico comprobat Critias. Nec in prauum obdurati dæmonis impoſturam reticent Timæus, Phædrus, ac Diotima. Sed terras diuinitus aquarum molibus adobrutas, quum omne in præcipiti vitium ſtaret, ad rationalis ferè interitum naturæ, ac animantium cunctarum: idem nos ex eadem (quod dicitur) fidelia commonet Critias. Cæterùm quo'nam piaculo reticuerimus Academici principis ſententiam nobilem, qua is ad diuinitatis intima euectus animaduertitur, quo apud animum meum non magnopere admirabilius aliud, quóque amplius, velut attonita hebeſcat mens, latentium cauſarum indagine certa rationem conquiſitura? Tantiſper, inquit diuinus Plato, meis acquieſcendum documentis commonitionibúſque, donec homine auguſtior quiſpiam, ſacratiórque ſeſe in terrarū oſtētet orbe, veritatis adyta fontéſq; arcanos recluſurus, quē velut ducē inenarrabilē inſequātur omnes. Verùm ne in operis calce (tametſi mira excellentium rerum dulcedo arridet, quę tranſuerſum auferat animum) fiat ἀβυλλῶν ἐπιφώνημα: nā & Apelles pictores eos peccare dicebat, qui nō ſentirent quid eſſet ſatis: iam & capiti & libro coronide inducta, conticeſcam, velut epilogi celeuma recinuerim, lętātiū more nautarum: optimū maximū Deum apprecatus, quod vitę ſupereſt etiamnū, ita liceat hiſce impartiri curis, vt eius recinant laudes, & ſtudioſorum iuuenū ſubſeruiant emolumentis. Interim velut in ſenatus miſsione aſſueuerat vſurpari, hinc te moror nihil lector optime: ita ninihilominus vti ſcias ea nos meditari, modo propius non admoueantur lineæ, vt mox haſce lucubrationes ceu teſſeras

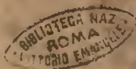
frumen

frumentarias liquidò cõputes. Receptitij, quod poterã meo iure, nibil volo. Quod erit, proferetur benigne, quieti meæ prorsum iniecta manu, ne viuus videnique vitam extritum pergam, quod ait Lucretius. Quod si forsan alicubi falli contingit, nec destinatum attingimus scopum, potiúsque humi compascẽtes gracculi videmur, quam in sublimi aquila cõstituta, meminerint legentes quod orator nobilis scriptum reliquit: Prima sequentem honestum est in secundis tertiisque consistere: nam in præstantibus rebus, magna esse quæ sunt optimis proxima.

FINIS.

INDEX VOCVM ET RERVM SINGVLARVM COGNITV NECESSARIARVM FOECVNDISSIMVS.

Achores

Aeſchinis

Anti

Apſis

Argy

Atlantes

Autumno

Apsis

Atlantes

Cathar

Cirrhip

Cælum

Color

Cõgius

Conuiui

Cornua

in

Despo

Domi

Equitum

Eudæm

Geome

Harpa

Hercion

ἱππικὴ

Hygdna

ἄλσο

Initiat

Lepo

Marsiæ

per

Metellus

tamen

Palladis

Parabates

Patel

Phil

Prosag

Pulmonis

Strumat

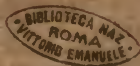
Σύρματα

Taurus

Ti n

Virtus

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

